

Forfatter: Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938

Titel: Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham

Citation: Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938: "Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham", i *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*, Samlet og Udgivet Af F. Hendriksen, s. 1. Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002223277-000-root.pdf> (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

s. 25. 3KRISTIAN ZAHRTMANN
1843 31. MARTS • 22. JUNI 1917

EN MINDEBOG
BYGGET OVER HANS EGNE OPTEGNELSER OG
BREVE FRA OG TIL HAM

SAMLET OG UDGIVET AF F. HENDRIKSEN
KJØBENHAVN 1919

s. 4DENNE BOG ER TRYKT I
625 NUMEREREDE EXPL., HVORAF DETTE ER
NR. 06

s. 5INDHOLD

Indledning 12

BARNDOM OG SKOLETID

Digt til Moderen fra 1868 13

I. Indtryk fra min Barndom 16

II. Soranerliv 38

Digt til Moderen 1863 50

Breve fra Kjbhvn. til Sorø-Kammeraten Jacob Lindegaard 1862 53

Breve fra og til Forældre og Søsteren Elisabeth. 1863-65 S. 53 til 57

ARBEJDSAAR HJEMME 1862-1875

III a. Arbejdsaar 1862-66 58

Breve til og fra Forældre og Slægt. S. 81 (første Brev om Leon. Chr. S. 83) til 100

Breve om Leonora Christina-Billedet til O. Haslund og Pietro Krohn. S. 84 til 95

Om K. Z.'s Forbilleder til Leonora Christina Skikkelsen 96

Til O. Haslund. Konkurs til Lille Guldmedalje 101

K. Z.s og Aug. Jerndorffs Konkurrence Arbejder i 1871 102

Aften-Akademi i Kyhns Have-Atelier (»Hulen«) 105

III b. Arbejdsaar 1867-72 111

Digt til Moderen 1872 med Herman Z.'s Portræt 141

Breve til Forældre og Slægt 1872-74: (Fra Chr.VH's Hof og Chr. II og Sigbrit). 142

Ophold paa Christiansholm 1872 og i Hornbæk 1873 S. 144 til 153

Breve til Pietro Krohn og Haslund i Rom 1872-73. S. 143 til 145

Breve til Carl Thomsen (Brødrene Brandes) S. 144 til 154

Konkurrencer om Guldmedaljerne 1873-74. S. 154 og 157

Breve til Jacob Lindegaard 1873-74. S. 153 og 158

III c. Arbejdsaar 1872-75 163

Fødselsdagsvers fra Carl Thomsen 179

Breve til og fra Carl Thomsen og K. Z. Ribe 1875. S. 180 til 187

Breve til og fra Forældre og Slægt. Ribe 1875. S. 180, 186, (første Rejsebrev) 187

ARBEJDSAAR I ITALIEN 1876-78

IV. Italiensrejsen med Otto Haslund 1875 193

Fødselsdagsvise til K. Z. Rom 1876 211

Breve til Moderen fra Rom og Siena 1875-76. S. 210, 215 og 221

Brev fra Rom til F. Hendriksen 1876 (Udflugt i Albanerbjergene) 212

Breve fra Siena til C. Thomsen og P. Krolin. (Samson. Sienas Palio). S. 215 til 219

Fra Siena til Broderen M. K. Z. i Sorø (K. Z.'s egen Soranertid) 221

Breve fra Rom og Saracinesco til Moderen og Cousinen 1876-77. S. 225 til.. 236

Fra Rom til Dr. Lindegaard (Ungdomstid i J. L.'s Hjem. Fru Jerichau) 228

Breve fra Rom til F. Hendriksen. Jerndorffs Fødselsdag. Malerier. S. 227 og.. 231

Til Samme. 1877 (Jerndorffs Forhold. Rom i Sommertiden.) S. 232 og 233

Til Carl Thomsen fra Saracinesco 1877. Modeller og K. Z.s Billeder 234

Til Dr. J. Lindegaard fra Saracinesco. Bjergbyen, Befolkningen, et Mord .. 234

Til F. Hendriksen fra Saracinesco. Om Fortællingen «Lovisa» 237

V. Fortællingen »Lovisa« 243

Fra Rom til Moderen 1878 (K. Z.'s Tilbagerejse til Hjemmet). S. 272 og 276

Til Carl Thomsen fra Rom. Meldahls Forslag om Billeder til Frederiksborg. 272

s. 6Til Samme fra Rom og Neapel. »David«. Kritik. Neapel og Pompeji 275

Fra og til O. Haslund. Rom 1878. S. 275. Davids Forkastelse paa Charlottenborg 277 Til F. Hendriksen fra Rom. »Ude og Hj.«. John Paulsen. S. 278. Fra Amalfi. 283

Fra Amalfi til Aug. Jerndorff 1878. Boligen i Amalfi 283

Til J. Lindegaard fra Amalfi. (Dom over Italienerne ikke god, Landet herligt) 284

ARBEJDSAAR HJEMME 1879-1882

K. Z.'s første Arbejder og Sysselsættelse efter Hjemkomst 286

Fra Kjøbenhavn til Moderen. S. 286. Wiener-Kritik. Sofie Amalies Død. 295- 296

Til J. Lindegaard om Landskabsmalere, Tur til Sorø og Blomster. S. 289 og 301

Til F. Hendriksen ang. »Bogstaveligheden«s Fest for Georg Brandes 289

Meddelelse fra Prof. H. Høffding om Bogstaveligheden og K. Z.'s »Aspasia«. 289

Fra Bellevue til Fru Vilh. Kalkau f. Erichsen. 1880. Dyrehavsbillederne ... 290

Fra Kjøbhvn. til Karl Madsen paa Skagen (Aftenakademi og Sofie Amalies Død) 291

Fra Kjøbhvn. til Otto Haslund i Sorø (om Udstillinger) 292

Brev fra Kjøbhvn. til Fru Carl Thomsen (Fra Chr. VIFs Hof) 294

VI. Modellerne til »Sofie Amalies Død« 302

ANDEN REJSE TIL ITALIEN 1882

Til Otto Haslund fra Bologna 1882. Oversvømmelsen i Norditalien 312

Til Aug. Jerndorff fra Rom om J. Skovgaard og V. Pedersen. Kameler ved Pisa 313

- Til Fru Frølich og Carl Thomsen. Begejstring over Rom. S. 313 til 314
- Til Aug. Jerndorff om Akademireformen 315
- Til Søsteren Elisabeth om Krohn og Jul. Lange i Rom 316
- Festen for Rafael i Urbino 318
- Uddrag af Breve til Jerndorff og Thomsen 321
- Til Moderen, Svogeren Chr. Erichsen og Slægt. S. 321. Rejse til Sora og Civita 325
- Brev fra Carl Bloch om Sofie Amalies Død 323
- Til Otto Haslund om Sora di Campagna 323
- Til Carl Thomsen. Kritik. Første Maleri fra Civita 326
- Til Joakim Skovgaard i Sora. Fransk Kunst. Modelstrike i Civita 330
- Til F. Hendriksen om Civita og Jul. Langes Kritik i »Ude og Hjemme«. S. 330 og 332
- Til Slægt og Søsken. S. 329. Spekulerer paa Hellas, men mangler Penge. 333
- Til Pietro Krohn. Ansøgning om Hjælp til Grækenlands-Rejse 334
- Om Fejden i Civita med Collelungenserne. Drengene med Olivengrene 335
- Til Aug. Jerndorff om Skovgaards Malerier og Motiver 340
- Fra Axel Helsted i Kjbhvn. og J. Skovgaard i Sora. S. 343 344
- Til Pietro Krohn efter hans Faders Død 344
- Til J. Skovgaard og Th. Philipsen i Sora. Kakkellovn. Fremmed Kunstretning 346
- Til Broderen M. K. Z. Om Slægten og dens Arbejdsevne 349
- Til Carl Thomsen om Efteraar og Vinhøst. Religiøse Betragtninger og Tvivl 349
- Til Otto Haslund. Om at være gift og have Børn. Minder om Ungdomstiden 351
- Til Moderen og Søsteren. (Første Hjælp til den græske Rejse) 353
- Til Carl Thomsen om den store Middag i Familien Ferrantes Hus 353
- Til Overretssagfører L. Zeuthen. Svar paa Medd. om Kjøb af Sofie Amalies Død 357
- Fra Viggo Pedersen i Sora 1883. Efterskrift fra Th. Philipsen 358
- Fra L. Zeuthen for at bringe K. Z. til at tage mod Salget af de to Billeder. 359
- Til Aug. Jerndorff. Svar ang. Kunstnernes Kjøb af Leonora Christina i Maribo 359
- s. 7Til og fra Forældrene. Napoli Nytaarsaften 1883 360
- Til L. Zeuthen. Napoli, Jan. 1884. K. Z. tager med Tak mod Kjøbet 361
- K. Z. OG J. SKOVGAARD TOG 6. JAN. 1884 FRA NEAPEL TIL ATHEN
- Fra L. Zeuthen ang. Galleridirektør Rosenørns Modtagelse af Gaven 362
- Til L. Zeuthen fra Athen 1884 365
- Fra Axel Helsted i Kjbhvn. ang. Kjøbet. Karakteristik af K. Z. som Kunstner. 366
- VII. Mit første Ophold i Civita d'Antino 370
- Breve fra Athen til Moderen og Slægten 379
- Til Dr. J. Lindegaard. Athen. (Rafael kun himmelvrængt) 379

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Til Aug. Jerndorff. Athen. (Rejsen paa Peloponnes) 380

Til Søsteren Elisabeth. Athen. S. 381 (Fødselsdag paa Akropolis) 383

10. MAJ 1884 VAR K. Z. ATTER I CIVITA D'ANTINO

Til Hjemmet. Civita d'Antino. S. 384 god Modtagelse 387

Til Aug. Jerndorff. Græsk og Renæssance-Kunst 384

Fra Aug. Jerndorff. Valby 1887 (Udstillingsmedaljen) 386

Til Terrakottafabrikant L. Hjorth i Rønne. Civita. Sender Vasetegninger 386

Til Aug. Jerndorff. Civita 1884. K. Z. dekorerer Spisesal hos Ferrante 387

Til Faderen. Civita 1884. (Nu hjem for at male L. C. afklædes i Fængslet). S. 388 389

Til Moderen. Civita. Sympathi for Italienerne 389

Til Joakim Skovgaard i Sora. Tak for Syltekrukken 390

ARBEJDSAAR HJEMME 1885-1888

Oplysninger om K. Z.'s Arbejde ved Forskønnelsesforeningens Stiftelse 395

Hans ny Atelier i Bredgade 28 396

200 Aarsdagen for Leonora Christinas Udgang af Fængslet 396

Kunstnernes frie Studieskole. Medd. af Rohde, P. Hansen og Oppermann o. fl. 396

Breve til Moderen og Slægten 1885-86. S. 404 til 413

Til Carl Thomsen. Triste Betragtninger. 1886 405

Redegjørelse for K. Z.'s sygelige Stemninger ved M. K. Z. S. 406 til 408

Til Joakim Skovgaard paa Bryllupsrejse i Italien 408

Til Frits Syberg. Kjbhvn. 1886 413

Til P. S. Krøyer om Elevernes Gilde 1887 414

Breve til Moderen 1887. S. 414 og 416

Til Malthe Engelsted. Skolen. Leonora Christina der klædes af i Fængslet 415

Ungdomsbilledet af Leonora Christina i Frederiksborgs Have 415

Til Faderen. Mismod. Forbereder Auktion 1888 416

Til Otto Haslund. 1888. O. H.'s Angreb paa hans Paalidelighed 417

Breve til Forældrene 1888. Auktion. Studenterbilledet. Dronn. af Saba. S. 416 til 419

Kritik i »Kunstbladet«. Leonora Christina Billederne paa Foraarsudstill 418

Auktionen 1888 samt Konkurrencen om Studenterbilledet S. 418 og 419

Til Malthe Engelsted om at følge med K. Z. og Niels Skovgaard til Grækenland 420

REJSER OG ARBEJDER 1888-1894

Til Forældre og Søstre fra Sparta, Korfou og Athen 1888-89. S. 420 til 428

Til Professorinde Benedicte Frølich fra Korfou (Sparta og Heinr. Schliemann) 425

Brev til Malthe Engelsted og Skovgaard i Athen. 1888 426

s. 8 Til M. Engelsted. 1889. Meldahls Ønsker om Afstøbninger 429

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Til Carl Thomsen. Korfou. Jul. Langes Afhandling om Leonora Christina 426

Til Cousinen Grevinde Wanda Danneskiold om Sønnen Ove 428

Til Aug. Jerndorff fra Athen. Om nye Fund 429

Til Otto Haslund fra Korfou. Om Skolen. Ungdom og Børn 430

Breve til Forældrene og Broderen M. K. Z. Civita d'Antino 1889. S. 431 435

Til Joakim Skovgaard. Civita 1889. Paatænkt Billede: Jakob og Rachel 432

Do. Grundtvigske Salmer, som K. Z. ikke kan oversætte 433

Til Malthe Engelsted fra Civita d'Antino 1889. Hans Evner som Maler 433

Til Aug. Jerndorff. Paris 1889. Om fransk Kunst 434

Til Carl Thomsen. 1890. Rejsefæller. Madonnabilledet. Lidanofesten 436

Til Karl Schou. Civita d'Antino 1890. Eleverne ligner ham ? Om Lørup 437

Til Joakim Skovgaard. Civita 1890. Deres Lærere Kittendorff og Marstrand 438

Do. Jerndorffs Portræter 439

Til Forældre og Broder M. K. Z. Civita 1890. S. 436 439

Til Carl Thomsen. 1890. Krøyers og Hustrus Ophold i Civita 440

Den frie Udstillings Stiftelse og dens Forløbere 443

Do. Meddelelser af Niels Skovgaard, Joh. Rohde og Malthe Engelsted. S. 443- 446

Brevuddrag fra og til Forældre, Søskende. Ravello. 1891-92. S. 446 og 448

Til Carl Thomsen. Ravello 1891. Lørup og Th. Philipsen 447

Fra Axel Helsted. Angreb i Anledning af Frie Udstilling. 1892 448

K. Z.'s frie Skole og Akademiets Angreb. S. 448 til 450

Brev til Carl Thomsen og Helsted ang. deres Stilling til Skolen. 1893 450

Til Moderen, Kjbhvn. 1893. Om K. Z.'s Udstilling i Kunstforeningen 453

Fra Vilh. Kyhn. Kjbhvn. Kritik af Udstillingen i Kunstforeningen 453

Til Joakim Skovgaard. Civita 1893. Om Cerronierne og Madonnabilledet 454

Til Mosteren Thea Hoffmann. Pistoja 1893. Om Billedet » Det mystiske Bryllup« 455

Til Forældre og Søskende. 1893-94. Civita og Paris. S. 454 456

Til Joh. Rohde, Kjbhvn. 1894. Om Poul Christiansens Dantebillede 455

REJSER OG ARBEJDER 1894-1902

Til Forældrene og Mosteren. Frankrig 1894. Mismod. Sygelighed. S. 456 til 458

Til Poul Christiansen. la Rochelle 1894. Om Dante 456

Til J. Skovgaard. 1894. Christus i de Dødes Rige, Marstrand og Bibel-Billeder 457

Til Joh. Rohde. St. Trojan. Franske Kunstnere 458

Til J. Wilhjelm. Tak for Omsorg ved Madonnabilledets Anbringelse i S. Maria 459

Til Aug. Jerndorff. Lissabon 1894. Mismod. Angreb paa Skolen. Kritik 459

Til J. Wilhjelm. Kjbhvn. 1894. Hjemkomst. Norske Elever. Galleriet 465

Til Forældrene. Kjbhvn. 1895. S. 465 og 469

Breve til Johs. Larsen og Fr. Syberg. Kjbhvn. 1895. Eleverne paa Refsnæs 466

Til J. Wilhjelm. Kjbhvn. og Rønne 1895. Om Maal og Midler i Maleri 467

Fra Axel Helsted. Kjbhvn. 1895. Med Tak for gamle Minder 468

Til Joh. Rohde. Kjbhvn. 1895. Den frie Udstilling og Charlottenborg 469

Til J. Wilhjelm. Kjbhvn. 1896. Om Behandling i Maleri, om at ligne Lærere 470

Til og fra Faderen. 1895-96. Resultatet af K. Z.'s anden Auktion. S. 469 471

Til Johs. Larsen. 1896. Nægte en ældre Maler Optagelse paa den Frie 472

Til Dr. J. Lindegaard. La marina di Pisa 1896. Glæde over Eleverne 477

s. 9Fra Sigurd Wandel. K. Z.'s Dom om hans Mulighed for at blive Maler 478

Til Moderen. Kjbhvn. 1896. Om Leonora Christinas Død 478

Fra og til Forældrene 1897-98. Den firefløjede Skærm m. m. S. 478 til 484

Til Joh. Rohde. Siena 1897. Om danske og norske Elever 479

Til O. W. Torne. Kjbhvn. 1898-99. Munchs Billeder paa d. Frie. Werenskiold. 481 482

Til Aage Bertelsen. Kjbhvn. 1899. Onsager og andre Elever 483

Til Karl Madsen. Portofino 1900. Om Billedet af det tyske Kronprinsepar 484

Til Aage Bertelsen. Civita d'Antino 1900. Om samme Billede 487

Til Wanda Danneskiold. Kronprinsebilledet. Græsk Civilisation i Italien. 487 489

Til P. S. Krøyer. Civita 1900. Efter Krøyers første svære Sygdom 487

Til Moderen. Kjbhvn. 1900-01. Selskabelighed. Inds. til Raadhusudstill. 490 492

Til Aage Bertelsen. Kjbhvn. 1900. Om at rejse til Paris 491

Brev til Oluf Wold-Torne. Kjbhvn. og Civita 1900-1901. Om Faderens Død 491

Do. Om den norske Udstilling i Kjøbenhavn og Tornes Arbejder paa den 493

Til Th. Oppermann. Civita 1901. Hans Afhandling om Raadhusudstillingen 494

Til Moderen. Frijsenborg 1901. K. Z. holdt Jul i Rønne og Nytaar hos Grev Frijs. 497

Til Moderen. Portofino 1902. K. Z.'s Plan om Statue for L. C. paa Graabr. Torv 498

Til Moderen. Civita 1902. Eleverne der kritiserer ham. »Jammersmindet« 499

Til Poul Christiansen. Civita 1902. Skolen. Nye Elever. Ikke kvindelig Model. 500

Æresborger i Civita 501

ARBEJDER OG REJSER 1902-1908

Til S. Danneskiold og Karl Madsen. 1902. Nero. Vinterophold i Civita 501 502

Til Moderen om Festen ved K. Z.'s 60aarige Fødselsdag 1903, S. 502 til 506

Til Joh. Rohde. Venedig 1903. Akademiet og Skolen. Frie Udstilling 507

Til P. Christiansen. Do. Nedsættelse af Skolens Statstilskud 508

Til Moderen. Fest i Civita paa hendes Fødselsdag 508

Breve til Peter Hansen og fra Werenskiold og Viggo Jarl 509

- Til Moderen 1903 og 1904 om Hovedvagten i Rønne. S. 508 til 510
- Til Aug. Jerndorff fra Civita 1904. Leon. Christinas Statue paa Graabrødretorv 510
- Til Samme fra Fiume. Aug. J.'s Mismod og Beskedenhed 511
- Til Moderen fra Kjbhvn. 1905. Travlhed. Elever. Grevinde Frijs 515
- Fra Frøken Selma Winqvist. Mindes det første Møde i Rom 515
- Til H. Chr. Christensen fra Civita. Første Fortegnelse over K. Z.'s Malerier 516
- Til S. Danneskiold fra Civita. Om Selskabet og Kritik over Damerne 517
- Til Dr. Alex. Haslunds Hustru fra Pisa. Om Ungdomstiden og Vennen Haslund 518
- Til Sigurd Wandel fra Pisa. Ang.K. Z.'s tidligere fejle Syn paa S. W.'s Fremtid 519
- Til Aage Bertelsen. Afskedsord. Hans Deltagelse i Danmark-Exped 520 521
- Fra Kristen Holbø om K. Z. som Lærer 521
- Til Moderen fra Venedig, Civita og Kjbhvn. 1906. S. 520 og 527
- Til Fru Betty Jerndorff, efter Aug. J.'s Død. Civita 1906 521
- Til H. Chr. Christensen 1906-07. »Susanne« og »Sokrates og Alkibiades« 527 528
- Fra Johannes V. Jensen. Efter K. Z.'s Udstilling i Kunstforeningen 528
- Breve til P. Hansen, V. Neiiendam og M. K. Z. om Strid med G. Hentze 528 529
- Fra Peter Hansen. Kjbhvn. 1907. Hyldest til K. Z. som Mand, Lærer og Maler. 529
- Til Kristen Holbø 1907. Sidste Vinter K. Z. holder Skole. Sprogtvang i Norge 530
- Til S. Danneskiold. Om Isakson, Mogensen og Oluf Hartmann 530
- s. 10 Afslutning med Skolen 532
- Til Moderen og Broderen M. K. Z. 1907. (Om Dronning Christina.) S. 532 og 533
- Fra Frits Syberg 1908. K. Z.'s Evne til at beskæmme 533
- REJSER OG ARBEJDER 1908-1911
- Til Søskende og Wanda Danneskiold. Montpellier. Unge Franskmænd 534 537
- Til Sigurd Wandel. Aux Escaldes 1908. Om Aage Bertelsens Hjemkomst 537
- Til Dr. J. Lindegaard 1908. Om Blomster og Haven i Hørsholm 538
- Til Vald. Neiiendam fra Frijsenborg 1908. Mixtur mod Avisfejde 540
- Til Kristen Holbø. Kjbhvn. 1908. Om de norske Elevers Virksomhed 540
- Do. Om Edv. Munch. Svenskerne Wolmar, Isakson. Viborg Domkirke 541
- Til Arkitekt M. Nyrop 1909. Efterladte Vidnesbyrd om hans Besøg i Civita 542
- Til Dr. Alex. Haslunds Enke. 1909. Tyskerne trænge ind i Civita. S. 542 til 543
- Breve til og fra Broderen M. K. Z. 1909. Om Moderens Sygdom 543
- Til Moderen. Brahetrolleborg 1909 544
- Do. Struensee og Caroline Mathilde ved Sofie Magdalenes Lig 549
- Til Karl Madsen. Kjbhvn. 1910. Birkholms Udstilling. Indkjøb til Galleriet 549
- Til Moderen og M. K. Z. 1910. O. Hartmann. Dina. Kunstnerinder 550 552

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Til Marie Henriques. 1910. Athen og Kong Georg. Kunst hjemme. O. Hartmann 551

Fra Anders Trulson 1910. Tak til Læreren K. Z 552

Til M. Nyrop. Padua 1910. Om M. N.'s Indlæg i Berlingske Tidende 553

Til Peter Hansen. Civita 1910. Fynboerne og Faaborg Museet 553

Til M. K. Z. Civita 1910. Om Julemorgenbilledet. Major Cerroni 554

Til Vald. Neiiendam. 1910. Strid mellem N.V. Dorph og Goldschmidt 555

Vald. N.'s første Besøg hos K. Z 555

Til Moderen og M. K. Z. Om hans Billeders stærke Stigning i Pris. S. 556 561

Til Frits Syberg i Pisa. Kjbhvn. 1910. Om Otto Haslund 556

Til Wanda Danneskiold. Sophus Danneskiold som Maler 561

Til Vald. Neiiendam. Pisa og Civita 1911. Om Emil Poulsen og hans Hustru 562

Til Etatsraadinde B. Frølich. Civi3ta 1911. Rom, Thorvaldsens Gratier 563

Til Joh. Rohde. Civita 1911. Om Poul Christiansen og Knud Sinding 564

VIII. Anders Trulsons Død og K. Z.'s sidste Sommer i Civita 565

CASA D'ANTINO 1912-1917

Til Kristen Holbø. Kjbhvn. 1912. Om Norge og Huset som K. Z. bygger 572

Fra Carl Thomsen. Kjbhvn. 1912. Tak for gamle Minder og for Bogen »Lovisa« 573

Brev til F. Syberg. Kjbhvn. 1912. Galleriet og den norske og svenske Kunst 573

Do. Viggo Johansen og Carl Bloch. Viggo Madsen paa Skolen 574

Do. Fuglsang 1912. Travlhed med Hus og Have. Skovgaards Loft i Viborg 575

K. Z.'s Byggesommer og Indflytning i Casa d'Antino 576

Til Holbø og Syberg. 1912. K. Z.'s ny Hjem og Holbø's Kringommonument 577

Til Moderen. 1913. Minder fra Hjemmet og K. Z.'s Bortrejse inden 70 Aars Dagen 578

Til Wanda Danneskiold 1913. K. Z. ulydig mod Moderen 578

Festerne for K. Z. 1903 og hans Ulyst til at fejres 578

Fra Italien før og efter 70 Aarsd. Til Moderen, Fru Frølich og V. Neiiendam 581 583

Fra Peter Hansen og Kristen Holbø 1913. Hyldest paa 70 Aarsdagen. S. 582 og 583

Fra og til Th. Oppermann 1913. Om Moderens Portræt fra 1881 584

Til P. Hansen i Pompeji 1913. Italiensrejse 1914. Ungdom og Karstens Brev 585

s. 11Til Moderen og M. K. Z. 1913. Moderens Sygdom. S. 585 til 586

Til Peter Hansen i Pompeji 1914. K. Z. maa opgive Rejsen til Italiens 585

Til Moderen 1914. Gamle Venner og ny Omgang. Fru Olsens Portræt. S. 586 587

Til Joh. Larsen. Kjbhvn. 1914. Blichers »Trækfuglene«. Om Grev Frijs' Jagtbog. 586

Fra Chr. Olsen, Torpelund, om hans Moders Portræt 587

Til Kristen Holbø. 1914. Smuk Fremtid for K. H. Minder fra Civita 587

Til Frits Syberg. 1914. Efter Fru Sybergs Død 588

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Husførelsen i Casa d'Antino. Frk. Marie Mattson 591

Til Moderen. 1914. Krigens mægtige Oplevelser. Minder om Forældrene. 591 592

Fra Joakim Skovgaard. 1914. Om Thorvaldsens Museum 591

Til Broderen M. K. Z. 1914. Testamentariske Bestemmelser 592

Til Emil Hannover. 1915. Arvegods til Kunstindustrimuseet 593

Til Kristen Holbø. Casa d'Antino 1915. Om Jordskælvet i Civita 593

Til Vald. Neiiendam. 1915. Wanschers Angreb paa K. Z.'s Udstilling 594

Fra og til Moderen. Rønne og Kjbhvn. 1915. Leonora Christina-Gruppen 595

Do. Mindestenen for Etatsraadinde Kofoed 595

Til F. Hendriksen. Fuglebakken 1915. Om Eckersberg, Købke og Thorvaldsen. 595

Til Vald. Neiiendam. 1915. Om K. Z.'s Artikel »Christiansborg og Kunsten«. 596

Do. Om Sigurd Wandels paatænkte Billede med K. Z. og nogle Elever 596

Fra Kristen Holbø. 1915. Om K. Z.'s Indflydelse paa en Række norske Kunstnere 596

Fra Maleren Møhl. 1916. Vil vise sine Arbejder som tidligere, da han var Elev. 597

Breve til Moderen og Broderen M. K. Z. 1916. S. 597 til 598

Til Grevinde Elisabeth Ahlefeldt-Laurvigen. 1916. Paa hendes Moders Dødsdag 598

Til F. Hendriksen. 1917. Thorvaldsens Marmorkopier. S. 601 til 603

Fra Lorens Frølich til K. Z. c. 1904. Om samme Sag 603

Til Vald. Neiiendam. 1917. Begyndt paa Billedet af Jesu Barndom 604

Fra Moderen 1917. Fødselsdagshilsen til K. Z.'s 74 Aarsdag 604

Til Fru Th. Knudsen. Fuglebakken 1917. Om Grundtvigs Digt »Jesu Barndom«. 604

Fra Knud Sinding og norsk Maler E. Vigeland. 1917 605

Til Moderen og Søskende 1917. Hans Sygdom og Død. S. 605 til 607

Telegram fra og Byraadsmøde i Civita d'Antino 607

K. Z.'s Digt til Moderen fra 1916 608

M. K. Zahrtmann: K. Z.'s Slægt og Barndomshjem 611

Kristian Zahrtmanns Askeurne og Gravsten. S. 623 og 624

Navneregister 625

Billedfortegnelse 635

Bemærkningen: H. Chr. Chr. Nr. i Texten og under Billeder henviser til H. Chr. Christensens »Kr. Zahrtmann, Fortegnelse over hans Malerier« 1917

s. 12DEN oprindelige Plan for dette Mindeskrift var beskeden i Omfang. Man tænkte i sømmelig Form at udgive det vigtigste af de Optegnelser, Kr. Zahrtmann selv havde ladet trykke i Tidsskrifter og Blade, og mente dertil at føje Gjengivelser af et Udvalg af hans Arbejder. -Det viste sig snart ønskeligt at fuldstændiggjøre de Oplysninger, der forelaa trykte, ved Breve og Uddrag af saadanne, først gennem det Antal paa 859 Breve, K. Z. selv havde bestemt til Opbevaring i den Hirsch-sprungeske Samling, og senere gennem dem af K. Z.'s Breve, som fra mange Sider tillidsfuldt er laante Bogens Udgifter, og hvis Antal er langt over 1000. Det blev endvidere nødvendigt at give en Skildring af K. Z.'s betydningsfulde Arbejde som Lærer i Kunstnernes frie Studieskoler og hans Andel i Den frie Udstillings Oprettelse samt af den Kamp med Kunstakademiet, som han derved førtes ind i. Til nærmere Oplysning om disse Foretagenders Forhistorie, som ikke tidligere er behandlet, er der til Bogen givet udførlige Fremstillinger af samtidige Kunstnere og

Kampfæller samt fra Elever i Skolerne, særlig dem fra K. Z.'s egen Skole. Saaledes er Arbejdet voxet over den tænkte Størrelse og er blevet til nærværende omfangsrige Bog. – Bidrag til Forstaaelse af vigtige Sider i K. Z.'s Liv er ydet af hans Broder M. K. Z., der ogsaa til enhver Tid har viet Bogens Udarbejdelse sin Støtte og sit redbonne Medarbejde.

Fra den første Ungdomstid var K. Z. knyttet i nært Venskab til den bedste Ungdom i dansk Kunst. Senere, da han selv var i Manddoms-aarene, sluttede han sig til den ny Generations ypperste Kræfter, og endelig fik han en gennemgribende Indflydelse paa det Slægtled, for hvilket han blev en højtskattet Lærer og Ven. – Hans omfattende Brevvexling bidrager væsenlig til at belyse tre Kunstnergenerationers Udvikling, og hans mærkelig ildfulde, stærkt ideelt fordrende Personlighed virkede snart samlende, snart igjen paradoxalt frastødende, men altid heftigt ansporende. Efter hans Død blive hans Breve staaende, gjenspejlende ham selv, hans stærkt facetterede, frodige Natur, hans lykkelige Evne til at knytte Mennesker til sig i Mildhed og i Strenghed, i Humor og i dyb Medfølelse, hans sønlig ømme Kjærlighed til Forældrehjemmet med den Opdragelse, han skyldte Fader og Moder, hans Selvtugt i Livets Skole, hans Alvor som Kunstner, hans tro Vennesind, hans Ydmyghed lige over for den sejrige Ungdom og hans ubøjelige Tillid til egen Ret og eget Mandsvirke. Disse stærke Karaktertræk gav hele hans Livsvandel dens faste Linie og stiller ham blandt de udvalgte Personligheder, vort Folk har fostret i det nittende Aarhundrede.

s. 13

Til Moderen. Julen 1868.

Du siger mig, Moder!, jeg husker ej ret,
Naar om gamle Dage jeg melder,
At tidt jeg har hørt, hvad jeg troer seet;
Men sig mig, Moder!, det er dog ret,
Naar vor første Fryd jeg fortæller;

Naar grant jeg mindes, en Dag jeg laa
I Vugge som ganske lille,
Saa mange Farver jeg flyve saa,
Røde, gule, grønne og blaa;
Ej vidste jeg, hvad de vilde.

s. 14Hvad selv jeg vilde, jeg vidste ej,
Thi stille stod end Forstanden.
Det Seete fandt ej til Tanken Vej,
Ej Livets Alvor, ej Livets Leg.
Kun atten Tommer var Manden.

Stille laa jeg af Søvnne vakt;
Du kom for at se til Nusset,
Som kendte end ej Din Kærlighedsmagt
Og Dine Fødders letflyvende Takt,
Men laa kun i Vuggen og blussed.

Du kaldte paa mig med Stemme sød,
Du løfted mit Vuggeklæde.
Din Kind blev mere og mere rød,
Og da jeg saa Dine Farvers Glød,
Da fødtes min første Glæde.

Min Moder! Du havde hurtigt seet,
At jeg sandsed, og det Dig fornøjed.
Din Glæde drog min, ret som en Magnet,
Og strax vi følte, at vi vare Et,
Mens jublende duggedes Øjet.

Ved denne befrugtende Dug blev vakt
En Spire i Barnets Nemme,
Saa at det skimtede Formens Magt
Og Farvens underfuldt dejlige Pragt
Og søgte det vel at gemme.

Du skulde, Moder!, kun hos mig staa
Altid, som da jeg var lille,
Saa kunde Du fremtrylle Billeder smaa,
Røde, gule, grønne og blaa;

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Saa vidste jeg, hvad jeg vilde.

Kristian.

s. 15 TITELBLAD TIL ET MUSIKHÆFTE: »BORNHOLMSKE MELODIER«
Tegnet 1883 under K. Z.'s første Ophold i Civita d'Antino

S. 16KR. ZAHRTMANN'S UNGDOMSERINDRINGER I. INDTRYK FRA MIN BARNDOM

TRE TULIPANER. 1868
(H. Chr. Chr. Nr. 43)

s. 17 MIN spæde Barndom gik som andre Børns. Min Broder Vilhelm var 2 Aar yngre end jeg, var skønnere skabt, større, kraftigere, havde bedre Evner. Senere gjorde han bedre Fremskridt i Skolen. En af Moders Søstre, der tidligt blev Enke og var 17 Aar ældre end Moder, valgte dog mig til Kælebarn, lærte mig at læse i forbløffende tidlig Alder. Dette var næppe godt. Jeg kunde læse, hvad der stod, men forstod ofte ikke, hvad jeg læste. Dette har antagelsesvis haft afgørende Indflydelse paa min Karakter. Hvis det ikke havde været, vilde mit Overblik over meget været klarere, jeg vilde mere distinkt have forstaaet, hvad jeg læste, vilde bedre kunnet læse højt, hvad jeg aldrig er kommet til.

Moder søgte at udvikle mit Fantasiliv. Hun levede selv stærkt et saadant. Fader tog sig meget kærligt af os Børn. Et af mine tidligste Minder er fra min tredie eller fjerde Fødselsdag. Forældrene havde presset brogede Levkøjbloomster i graat Papir. De havde gemt dem bag en Skrivesekretær. Jeg skulde lede efter dem, var for lille, derfor hjalp Fader mig med at finde dem. Siddende paa Gulvet saa jeg de fire Ark igennem, glædede mig over det spraglede røde og hvide, observerede hvorledes de alle var grønne i Midten. Bedst som jeg sad der, saa jeg Fader løfte Moder ivejret og give hende et Kys - lidt derefter gjorde Moder samme Kunststykke ved mig.

Moder elskede Blomster inderligere, end jeg har set nogen Kvinde gøre. Der var i Haven to Hyacinther, som ganske betog mig. En renhvid og en hvid med rosa Centrum. Moder lærte mig at tælle Klokkerne, at se deres ædle Form og Farve. - Næste Morgen, da Moder tog mig med i Haven, havde det plaskregne!, Jorden var nygravet, de skønne Blomster stærkt jordslagne.

Senere paa Somren blev det Eschscholtziaens gule og orange Toner, der fangede os. - Bedstemoders Have var me-s. 18get større og frugtbarere end vor. Hver Planteart udviklede sig rigere. Moder aabnede mine Øjne stærkt derfor.

Et Foraar, hvor var Violerne store og langstilkede hos Bedstemoder mod Pygmæerne i vor Have. Endnu staar det Mønster, hvori vilde Tulipaner og Krokus tegnede deres Blomster paa Bedstemoders Havejord, tydeligt for mig. Dengang var jeg næppe sex Aar.

Som Prøve paa, hvor langt jeg husker tilbage, staar at jeg ialfald har Indtryk af en Onkel, der døde, inden jeg var tre Aar. Han var ualmindelig høj. Jeg husker, at min Tante viste mig, hvor langt han naaede op ad Dørposten, husker, hvorledes jeg sad paa hans Seng og legede med hans Ur, det samme, som efter hans Død har fulgt mig Livet igennem.

Ogsaa Efterretningen om Christian den Ottendes Død og meget mere, da der i et Panorama paa Raadstuen vistes hans Ligfærd, at han blev trukket af mange, mange hvide Heste med sorte Skaberak. Mine Forældres Sorg, og at Alle var sortklædte. - Da lærte jeg, hvad Crêpe er. - Kongen og Kongelige interesserede mig. Moder maatte fortælle mig, hvad hun vidste. Det var vist udmærket fortalt - blev urigtigt opfattet, - ialfald har Livet lært mig, at mine Begreber om det Kongelige maatte ændres.

Vilhelm og jeg blev saa store, at vi fik Lov til ene at gaa hen i Bedstemoders Have. Vi gik Haand i Haand, stansede ved hver enkelt Plante forat se dens Blomst. At røre, derom var der ikke Tale.

Begge Forældre opdrog os meget omhyggeligt, vi var artige, kunde dog ofte slaas meget alvorligt. - Var lige stærke - om Vilhelm ikke var stærkest. Engang var vi oppe paa en af Onklernes Gaarde. Der var ingen Fætter, kun med os ligegamle Kusiner. Raseriet kom over os i Børnestuen, vi sloges paa Gulvet, væltede en temmelig tung Bænk. - Tante kom s. 19ind. - Hvad er det for Noget, Dreng. Saadan Noget har hverken jeg eller nogen af mine Døttre set. - Vi tog Ordene bogstaveligt, skammede os med hinanden over os selv, syntes at de Kusiner var udmærkede.

Af Bedstemoder havde jeg til min Syvaarsfødselsdag faaet en blaa Fløjls Bluse, af min Tante hvide Benklæder. Disse Herligheder havde jeg første Gang paa oppe hos samme Onkel. En større Fætter, der var i Besøg, kørte en af Kusinerne i sin Barnevogn rundt om Dammen. Jeg vilde være med, styrede i den Hensigt nærmeste Vej, det vil sige lige ud i Dammen. Der blev svær Bestyrtelse over, hvad der var sket, og jeg

skamfuld over at skulle i Pigeklæder.

Vilhelm og jeg kom af og til paa en af Onklernes mange Gaarde. Under et saadant Besøg skete Følgende: I et Snebærbusket stod to mægtige Kirsebærtræer, hvoraf vi havde Tilladelse til at spise. Vi sad hver opkrøbet i sit, højt oppe. Tante kaldte til Middag. Den af os, der sad i det Spisestuen nærmeste Træ trillede ned i Snebærrene udenpaa Træets østre Side. Jeg husker ikke, om det var Vilhelm eller mig.

Hos Bedstemoder havde vi det rigtig rart. Hun havde mange Folk, og Huset gik efter hel gammel Skik. Klokken et spistes der til Middag, og alt halvtre var der vasket op og Alt iorden. Inden tre sad Pigerne i Folkestuen i deres fine bornholmske Dragt, naalede, pilne og pæne i deres Korsklæder. Om Søndagen spandtes ikke, de søgne Dage sad hver ved sin Rok. Paa Gulvet var der strøt nyt, vaadt Sand, der stod i utallige Smaatoppe. Det galdt om saa vidt muligt at sidde stille ved sit Arbejde, at Sandtoppene ikke blev forstyrrede, og skøndt Pigerne gerne saa os Drengene, maatte ogsaa vi helst sidde i Ro med hvad, vi havde for, enten det nu var Kort, vi legede med, eller vi havde Valnødder eller morsomt formede Smaasten.

s. 20 Vi havde to os inderlig kære Dukker. De var drejede som Kegler i Træ. Vilhelms med kun en, min med to Indskæringer. Tyksak og Langemand havde Forældrene døbt dem.

Bedstemoder havde en Hyrde, som hed Peter, med hvem vi undertiden fik Lov at gaa i Byvängen, hvor han vogtede Køerne. – Vi legede med ham i Engene, plukkede Herrens Hænder og Axel i Vang – Orkis og Primula. – Netop ved Bedstemoders Eng løb to Bække sammen og dannede By-aaen, en heller ikke stor Bæk. Vi lod oftest Kør være Kør, legede. Havde udfundet, at tre Dage gamle Kokaser havde en vidunderlig sød Lugt. Saa galdt det om at finde dem. Vi delte de tre Vandløb mellem os, kunde i vor Søgen komme temmelig langt bort. Vi fandt mange, og da vi ikke kunde have dem alle i Favn, stak vi Hul i hver enkelt, trak dem paa vore bare Arme. Vi mødte saa igen hinanden som tre Hel-ligtrekongerslys.

I Høsten spiste vi undertiden med af Høstfolkernes Mellemmad. Hvor det smagte os, det tykke Rugbrød og den ganske friske, bløde Sødsmælksost. – I de Tidens Husholdning saas Penge meget lidt. Mælken brugtes næsten ikke, Fløden i rig Mængde. Den skummede Mælk blev dagligt givet bort til Koner af Husets Klientel, der kom med deres store Krus. Hør og Uld gaves til Konerne, der vævede og spandt. Ved Jul fik hver af Husets Folk en Klædning. – Hvad af Smaamønt, der kom ind i Aarets Løb, lagde Bedstemoder i en Kobberurne i sin Sekretær, og da Vilhelm og jeg blev store nok, uddelte vi Almisser af denne Juleaftensdagen til de Fattige. Hver Mand fik fire Skilling, hver Kone to, hvert Barn en. Vi skulde passe paa, at de ikke kom flere Gange. Mange af dem kendte vi. De bad altid »i Guds Navn«.

For sine talrige Børn, Børnebørn og vel ogsaa Børnebørns-børn holdt Bedstemoder stor Middag og Juletræ Juledag. s. 21 Vogn efter Vogn kom fra Gaardene, og Lærere og Lærerinder var med. – Mens vi uddelte Almisse, pyntede Tante Træet, og naar det var gjort og Tante inde at klæde sig til Middag, plejede Bestemoder at komme og sige: Nu skal I se Træet Drengene, men I skal ikke sige det til Grete.

Middagen Juledag brød vi Drengene os ikke saa meget om som om Træet, og naar Kaffen var drukken og Uret havde slaaet det femte Slag, gik Salsdøren op. Træet straaledede, og lige indenfor Døren sad Bedstemoder bred og saare skøn med Armene over Kors paa Maven og med Ansigtet kysende af Glæde. Vor Jubel blev hendes. Juleaften var hun og Hendes Gæster i vort meget tarveligere Hjem.

Helt tilbage i min Barndom kom ikke Faa hjemme, oftest meget dannede Folk. Fuldkommen Husven var Overlærer Lefolii, senere Rektor i Viborg. Han var ganske ung bleven Enkemand. Med en Streg i grundtvigiansk Retning var han i Besiddelse af usædvanligt Retsind, Intelligens, varm Fædrelandskærlighed. Han kom om Fredagen. Moders Søsken kom meget. En Ven af Lefolii, Provst With kom af og til, oftest med Frue. Denne var Søster til Minister Bang. Han var et usædvanlig klart Hoved, vittig, stærkt dømmende. Faders Brødre kom fra København. Samtalerne var stærkt animerede, havde polyhistorisk eller filosofisk Indhold. Vilhelm og jeg hørte efter ved vort lille Bord.

Vi oplevede et Krak. Provst With stillede sig til Rigsdagen. Lefolii mente, at hans aandelige Indflydelse i Rønne var af en saadan Betydning, at det var at foretrække, at han blev paa sin Post. Talte mod Valget, stemte imod. Deraf flammede megen Vrede. Vi vidste, at de to absolut ikke kunde ses, forstod det ikke, fik derigennem vor første Idé om Danmarks Rigsdag.

Af og til var der i de Tider Middagsselskab i vort Hjem, s. 22 oftest ene Herrer. Der holdtes Taler, og Fader indstuderede meget omhyggeligt sin. Der blev diskuteret forskellige Emner, som Verten ledede uden at lade sig mærke dermed. Fader havde gerne tre à fire Emner bestemte før Festen. Amtmand Krabbe fem à sex. Taflerne dér varede længere.

Fader tog sig af os. Vi kom paa Danseskole, lærte at svømme. Dette sidste saa tidligt, at jeg ikke mindes ikke at have kunnet det. Vilhelm kom til en gammel Kone, Moer Stange, for at lære at læse. Jeg regnedes for dygtig fra min Tantes Haand. – Kun for ofte sagde Moer Stange, naar jeg fulgte Vilhelm til Skole »-ja, det ved Kristian godt«. Det varede kort, inden Vilhelm vidste sine Ting sikkrere end jeg mine. Jeg kom ind i Latinskolens Forberedelsesklasse, var stor Stymper i at læse højt, tog hurtigt fat i Meget, sjældent

indgaaende.

- Blomster havde fuldt ud min Interesse, jeg hjalp Moder i Haven, lærte grundigt Planternes Liv at kende. Moder havde en egen Evne til at faa mig til at elske Forskellen i hver Arts Form og Farve. - Vi morede os med at sammenligne Blomsterne med Mennesker. - Der var en mægtig, blegblaa Ridderspore - Fru Krum - en Liljekonval - Valborg Erichsen

- en Diclytra - Fru Vedel. - Kom en Fremmed i Visit, kunde Moder, naar Vedkommende var gaaet, sige: gaa ned i Haven og tag mig den Blomst. - Jeg tog næsten altid rigtigt.

Som meget yngre havde jeg en Dag siddet paa Moders Skød. En af hendes Søstre, der var rask i Tale, besøgte Moder, og da denne kælede for mig, sagde Tante: »jeg begriber ikke, Du holder saa meget af den grimme Unge«. - Det slog Ild i mig. - Da Tante var gaaet, spurgte jeg Moder, hvad »grimme Unge« var. Moder forklarede det, sagde, at jeg ikke skulde bryde mig derom, den Tante havde saa skønne Børn. - Jeg tror, Yttringen har faaet den allerstørste Betydning for hele mit Liv. Den har mægtigt udviklet min Kærlighed til s. 23 Moder, og den har sandsynligvis bestemt min Livsbane - Dyrkelsen af hvad der er skønt. - Intet er vel en lille Dreng dyrebarere end Moderens Kærlighed.

Det begyndte dengang at gaa op for mig, at Menneskene se forskelligt godt ud, jeg begyndte at studere Folks Træk. Havde hørt Tale om Fru Krabbes Skønhed, og skøndt jeg ikke er vis paa, om jeg virkelig har set hende - hun døde, da jeg var ganske lille - har dog hendes Billed ofte kommet i min Bevidsthed. I min Fantasi altid klædt i Hvidt. Enten jeg har set hende syg i Sengen - for jeg har været der ved Faders Haand - eller paa hendes Portræt i hvidt Atlask. En rød Nellike hos os, der stod lang med en enkelt stor Blomst ovenpaa et Fortepiano, har fæstet sig stærkt i mit Minde. Blomstens Farve, Bladenes, Urtepottens og den blanke Mahogniflade.

Bedstemoder havde et Etspandskøretøj. Kørte ofte selv Brunen for os. Moder og jeg vilde gerne af i Blomsterengene, ved Grøfterne og paa Smaaklipperne, hvor sjeldne Blomster groede. Dermed var vi fortrolige. Det holdt Bedstemoder ikke af, hvorimod hun ikke sjældent kørte os til et eller andet Hus. Vi holdt saa lidt der, hilste paa gamle Barbro, Ole Ibs eller hvem det nu kunde være. Af og til var Moder Kusk, naar Bedstemoder ikke var med. Det var mest paa Nøddeture, for Bedstemoder saa ikke mere saa godt, at hun kunde plukke Nødder. Var Turen lang, havde vi Jørgen til Kusk. Man plukkede Nødder, hvor man vilde. Vi regnede det nærmest for en Ære for en Bondemand, om vi slog os ned i hans Skov. - Dog kan jeg huske, at vi gentagende havde Lyst til at søge Nødder i Nylars Præsteskov, men dér var vi dog lidt bange for Præsten. - Bedstemoder havde gerne et Par Flasker tyndt Øl med - Moder en Dunk varm Kaffe. Var Fader enkelte Gange med, det var dog Bedstemoder eller Moder, der kørte »Brunen«.

s. 24 Sidste Søndag før Set. Hans mødtes Bedstemoder med alle sine Børn og Børnebørn i Almindingen. I tidligere Aar var hun altid selv Vert, men senere gik Beværtningen paa Omgang mellem Børnene. En mærkelig, højtidelig Dag, som endnu lever i den yngre Slægts Minde. Et Aar var en af Onklerne, der havde rejst i Italien, med. Han trakterede os alle med Lacrymæ Christi, fortalte, hvorledes den ædle Vin voxer paa Vesuvs varme Klipper. Vilhelm og jeg troede, at kun meget Udvalgte havde haft denne ædle Nydelse, følte vor Vigtighed. Har dog sagtens faaet Vinen stærkt vandblandet.

Der var i vor Barndom Børnebal hos vor Onkel paa Rabækkegaard. Ole kom Klokken to og hentede os i Kane med Bjælder. Jeg tror ikke, vi havde Anelse om at danse. Traktementet var ene Æbleskiver og frapillede smaa Æbler. Da vi skulde hjem Klokken fem, væltede Ole os ved Skovhjørnet. Han havde faat lidt at drikke til Æbleskiverne. Vor Pige, Rebekka, havde Vilhelm paa Skødet. Jeg sad strunk ved Siden af. Mørkt var det. Hun jamrede: »Aa, Herre Jøssus, Ole har slaat halla Houed aa saj « - hvilket bornholmske Udtryk kun vil sige: havde slaat sig meget stærkt paa Hovedet. - Der var noget læk paa Kanen. Vi maatte tilbage. Jeg sad og undredes, om virkeligt det halve Hoved manglede, og da paa hvilken Led. - Kunde ikke se Noget, hørte kun, at Onkel langt fra at ynke sin Karl skændte ham morderligt ud.

En Dag, da jeg var sex Aar, førte Moder mig hen i Kanceiliraad Erichsens Gaard. Det var i Syrentiden og sarte, pragtfulde lilla Blomster hang i velsignet Overflod ud over det lave Havegærde. Fru Erichsen gik og hængte Vasketøj paa Snorer. Havde en gul Helgolænder over sit straalende Hoved. Sønnen Christian gik hos hende. Han var et Aar ældre end jeg, kom hen til mig. Da saa jeg første Gang, hvad brune Øjne vilde sige. Vi blev i en Aarrække Kamerater. Han holdt ogsaa af Blomster. Dengang var der ingen Gartner i Rønne. Vi kendte hver Blomst, der fandtes, og saa vi en ny Art, gik vi ind og bad om en Aflægger.

s. 25 BEDSTEMODEREN: BARBRA KIRSTINE JESPERSEN Født BOHN 1781-1864
Efter Daguerretypi fra 1846

s. 26 BEDSTEMODERENS HUS OG HAVE I RØNNE. Malt 1868
(H. Chr. Chr. Nr. 52)

s. 27 FORÆLDREHJEMMET PAA STOREGADE I RØNNE
(Regge Rindingsværkshusene med den mellemliggende Gaardport)

Efter Fotografi fra 1874

s. 28 KRISTIAN ZAHRTMANN'S FORÆLDRE

LAURA POULINE ZAHRTMANN f. 30. Aug. 1822 d. 20. Marts 1918

CARL VILHELM ZAHRTMANN f. 26. Aug. 1810 d. 24. Juli 1899

Efter Fotografier fra 1863 og 1864

s. 29 Aarene gik, først var jeg i Forberedelsesklassen, kom som niaarig i den lærde Skole. Den var igunden ikke lærd, men Livet blev et andet, raskere og med mange Kamerater. Vi satte forskellig Pris paa de forskellige Lærere. Forældrene lærte mig dyb Ærbødighed for hver af dem og for hele Skolearbejdet. Aldrig har de i mit Paahør dadlet nogen Lærer. En opvakt Elev var jeg ikke, usikker i Meget. Med Beundring saa jeg paa, hvor forbavsende sikkre baade Bedstemoder og Moder var. Hvert givet Øjeblik vidste de, hvorledes de burde handle. Dette troede jeg mindst af Alt, at jeg skulde kunne naa. Men det man stadigt beundrer, er det, man i Livet naar til.

Jeg hang i Moders Forklædebaand, kunde i de Aar være noget sygelig, havde daarlige Øjne. Moder læste saa Lektierne med mig - ja for mig. Latin, som hun ikke kendte, gennemgik hun for mig. - Fader havde mange Forretninger, maatte kæmpe vældigt for at skaffe Udkommet, kunde umuligt mere tage sig stærkt af Børneopdragelsen. I de senere Aar af min Skoletid havde han syv Børn at opdrage. Hans Aarsindtægt var to Tusind otte Hundrede Kroner.

Moder kæmpede som en Løvinde for sine Unger. Selskabelighed maatte saa godt som høre op. Huset var ogsaa saa lille, at der manglede Plads. Til vi var fjorten Aar syede Moder hvert Stykke til os - ja meget længere. Jeg har en Broder, som endnu, medens Moder gaar i sit etoghalvfemsindstyvende Aar, aldrig har haft nogen Strømpe paa, som Moder ikke har strikket. Hun var utrættelig. Der var en Skæren til, Syen Klæder, Vask, Strygning, Lappen Tøj, Laven Mad, som var aldeles forbløffende. Senere har hun ofte sagt, at det var hendes alsomfaureste Tid, naar vi alle kom sultne fra Skolen, og s. 30 hun kunde mætte de mange Munde. - Traktementet var tarveligt: Fisk, Finker, Øllebrød, Pandekager, Ærter og Flæsk. Om Søndagen fik vi dog gerne Oxen eller Gaas. - Fik vi en Søndag Kaal, saa Vilhelm og jeg paa hinanden, sagde ikke Noget. Havde Fader megen Landpraxis eller som Læge maatte arbejde den hele Nat, satte Moder Rødvin til ham. Vi saa paa ham med Ærbødighed, naar han drak. Vi beundrede og-saa Forældrene, fordi de fik Smør til Torsken. Vi spiste den tør med Kartoffler.

Efterhaanden blev vi ni Børn. Det blev umuligt, at Moder kunde tage sig saa intimt af hvert enkelt Barn, som Samlivet havde været engt mellem hende og mig. - Baade Vilhelm og min næste Broder, Conrad, blev stærkt fremhævede af Lærerne, hvilket fik stor Indflydelse i Hjemmet. Jeg blev ofte irettesat af Forældrene, opfordret til at se op til de Andre, og jeg vidste, at jeg stod tilbage for dem i Forstand. Conrad var en smuk Dreng, ansaas for Skolens lyseste Hoved. Dette har gavnet mig, hæmmet medfødt Forfængelighed. Jeg vilde saa gerne følge Trup med dem forat vinde Forældrenes Kærlighed. -

Ottende September 1856 fik Rønne Kongebesøg. Frederik den Syvende bragte sin Hustru, Grevinde Danner over til os. - Jeg forstod ikke det Vanskelige i at modtage Parret, var opfyldt af det Kongelige, jeg skulde faa at se. Der skulde være Taffel, skulde illumineres, Kongejagten skulde ligge udenfor Rønne Havn. Med vor Pige blev Vilhelm og jeg sendte til Ra-bækkegaard at hente Sølvstager og Blomster. I Hjemmet blev der en stor Binden Kranse. Da Kongevognen kørte forbi, var jeg henrykt over, at min Buket faldt i Grevinde Danners Skød. Senere saa jeg hende decolletteret i lysblaat Silke efter Middagen hos Amtmanden. Jeg saa hende i violet Ridedragt paa en hvid Hest ved Siden af Kongen. Hendes Holdning og Figur s. 31 var fyrstelig. Parret tog sig ud. - Ved Taflet ombord var Forældrene med. Vertinden morede Damerne med efter Bordet at lade dem skyde Messingkanonerne af. Moder fandt hende klog, taktfuld. Hun forstod at tale med hver Enkelt og var Dame. Hun gjorde meget Godt paa Bornholm, og da Provsten havde omtalt hende equivokt og ikke illuminerede, blev hans Ruder slagne ud.

I 1853 døde Faders ældste Broder, Admiral Zahrtmann. Jeg havde faat det at vide paa Skolen, kom hjem og saa Fader græde ved Middagsbordet. Det havde jeg aldrig set. Om Eftermiddagen kom jeg op til Klejnsmed Hovald Holm. Den gamle Mand lagde Haanden paa mit Hoved og sagde : » Du har mistet mere, end Du nu forstaar. «

Samme Aar, syvogtyvende November, fødtes min ældste Søster, Elisabeth. Da vi fik Lov til at komme ind at se hende, laa Moder lykkeligt smilende i sin Seng. Henne under Vinduet stod Vuggen og i den vor lille Søster. Hun var ti Aar yngre end jeg, og hun tog min Kærlighed. Jeg husker fra den Dag den blaa Aare, hun havde i Tindingen og over Næseroden. Moder tog det Løfte af os, at vi altid skulde være gode mod den Søster. - Hun var smuk, noget svag, trængte til blid Behandling. Brødrene var bomstærke. Vi ældste var meget strengt opdragne, de yngre Brødre mindre end Vilhelm og jeg. - Moder syntes, at hendes Opdragerpligt var større overfor Elisabeth end overfor Brødrene, at Datterens Opdragelse ene var Moders Sag. - Alt i Hjemmet drejede sig om Fader, han skulde skaanes for overflødig Møje. Moder var enogtredive Aar, tog sig vældigt sammen for sin lille Piges Skyld. I Begyndelsen udtalte hun mere og mere sine Tanker derom for mig, senere blev det til, at hun tog mig med paa Raad. - Jeg jublede over Hvervet, syntes, at Ingen havde saa skøn en

Søster som jeg. Moders Haand var blød, hendes Vilje sikker s. 32- den lignede Mérimées Stil. Hun havde Øjet aabent for sin lille Piges Fortrin og Fejl. Intet af os Børn havde et blot nogenlunde godt Organ. Der var arbejdet med Vilhelms og mit. Nu tog Moder sig af Elisabeths. Under dette lærte ogsaa jeg meget. Hun blev irettesat, naar hun talte for højt eller skreg, saa kom det Skærende i Stemmen frem. Paa den Maade vandt Moder, at hendes Stemme ialfald ikke er ubehagelig. Hendes Humør var paa Grund af hendes Sygelighed ikke straalende, men ogsaa her hjalp Moder Bod paa meget. Hendes Mørk-ningsæventyr fik lysere Præg. Fader forlangte, at Elisabeth skulde tidligt iseng, sent op. Naar hun var skrøbelig kunde hendes store Hoved hænge ned mod den ene Skulder. Hun blev bragt i Seng. Den eneste Kur, der blev brugt, vistnok den ene rigtige. Senere har hun i højeste Grad været Herre over sin Person og sin Helbred. Efter Syvaarsalderen var al Skrøbelighed som blæst bort. Hendes Evner var fortrinlige, hendes Udvikling ledsaget af store Haab.

Vilhelm var bestandigt dygtigere end jeg i Skolen, havde lettere for at omgaas Kameraterne, var af lysere Sind, Lærernes Kæledægge. Jeg gik ensom, lærte langsomt. Var næppe flittig, sluttede mig til Kamerater paa egen sværmerisk Vis. Vilde kunne se op til dem, som jeg saa op til mine Forældre. - Den jeg sluttede mig nærmest til, var Vilhelm Meyn. Han var en stor, smuk, opløben Dreng, da han som lidt ældre kom fra Faderens Præstegaard. Var ligesaa god af Hjerter som forfængelig. I vort Samliv lod jeg ham strax tage Overtaget. Det var ham, der bestemte, om vi skulde spadserere ud eller blive hjemme. Som et Aar ældre havde han en Forret, som han stærkt benyttede. Ved Skoleballerne gav han Tønden an. Vi var for store til ikke at gøre Forskel paa Kamerater. I de fleste Tilfælde blev hans Syn fulgt. Hans Fader blev Provst i Rønne. I det gode, kærlige Hjem havde jeg lykkelige Timer. Efter-s. 33haanden blev det ene ham og mig som de Store i Skolen, om hvem alt Vigtigt drejede sig. Vilhelm burde været Numer tre i dette, men der kom ingen ret Fortrolighed mellem de to. Han skøttede næppe om Meyns Overlegenhed, og da denne mærkede det, opgav han ham som Trediemand. Vilhelm var to og et halvt Aar yngre end Meyn. Vi var ene i øverste, femte Klasse af Rønne Skole. Skiftedes til at være Skolens Dux. Jeg var det sjældnest, vist kun een Gang. Femte Klasse var toaarig.

Vilhelm og jeg drev med vore Fættre en Sport, hvor Meyn sletikke var med. Onkel havde i sin Park overladt os saa megen Jord, som vi kunde overkomme at opdyrke. Mine Forældre var glade for den Beskæftigelse. Vi inddrog Land, plantede Nøddeskov, anlagde efter vor Mening skønt Blomsterland, vare flittige derved. Jeg syslede meget stille dermed. De andre tre vare gemytligere. Jeg husker med Rædsel et Aar, hvor vi lige havde faaet Alt tilsaaet. Holmgang greb dem alle tre, de væltede sig i Bedene, al Tilsaaning forsvandt. - En anden Gang havde de indbudt nogle Damer paa tolv à fjorten Aar. De skulde trakteres med Pandekager. Æggene laa paa Jorden i aabent Tørklæde. De viste Damerne deres Ridderfærd ved at kaste med tørre Rør med deres fjorgamle store Ax. Axel skvat med de Kadetlærreds lige midt i Æggene. Pandekager blev der Intet af, men Alle maatte til Havs, hvor Damerne vaskede Axels Buxer.

I Vinteren 56 til 57 gik jeg til Præsten sammen med min Cousine Barbra. Provst With fremhævede idelig for mig hendes Dygtighed og Fromhed. Jeg saa op til hende. Dengang ansaa jeg mig afgjort for Kristen. Vi blev begge confirmerede fra mit Hjem. Provstens kom først om Aftenen, da vi unge sad og pustede brændende Bomuld over den blanke Bordplade. Vi lo alle. Provsten stansede i Indgangsdøren: »Er det saa-ledes man fejrer en Konfirmation?«

s. 34Saa var det Vilhelm blev syg, skrantede mere end et Aar, inden han døde. Det kom uden angivelig Grund, Hjertet angrebes, og han fik stærk Vattersot. Der blev nogen Bedring i Sommermaanederne. Han kunde daarligt gaa. Vi benyttede »Brunen«, og det var Forældrene og mig, der kørte ud med ham. Frokost eller Mellemmad havde vi med i Papir. Han havde dengang ingen bedre Glæde. Beklagede sig aldrig, skøndt det var Ynk at se hans tunge Ben blive lagt op i Vognen. Jeg husker, hvor skrækkelig daarligt Klæderne sad paa ham, at jeg ikke fandt den Broder smuk, som jeg vidste var meget smukkere end jeg. -

En Sorg fik Vilhelm, som jeg ikke havde Hjerter nok til ret at dele med ham. Vi havde faaet en Rektor Espersen, som han holdt saare meget af. Espersen døde efter en svær Sygdom i Foraaret. Det var et stort Tab for Skolen. Skøndt Vilhelm var meget syg, vilde han absolut følge med ved hans Begravelse. Han fik Lov dertil. Dette Træk giver smukt, hvad der boede i ham. - Saa kom Turen til ham at dø. Han holdt Forældrene hver i sin Haand. Hans sidste Ord var: nej saa-ledes har jeg aldrig følt mig. Det var den 23. November 1859.

Forældrenes Sorg var stor, Moder utrøstelig, Vinteren i Hjemmet meget stille. Jeg fik dog Lov til at gaa med til Bedstemoders Juletræ, dansede, kom i Extase. De sexten Aar og Reaktionen efter den lange Stilhed har vel gjort det. Da jeg var kommen iseng, kom Moder ind til mig, søgte at dæmpe paa Jublen. - Den vilde ikke sætte sig. Jeg sov ikke den Nat. - Næste Dag, da jeg saa Forældrenes Sorg, angrede jeg, hvad jeg havde gjort, kunde selv ikke forstaa det. - Fra da af har November altid været trist for Moder. Forældrenes store Kærlighed til Vilhelm kom til at gaa over paa mig, med hvem de bedst kunde tale om ham.

Baade foregaaende og denne Vinter sad jeg under den dybe Sorg oftest hjemme, klippede Silhouetter af Familien og lavede Dukkeklæder for Elisabeth. Gik lange Aftenture, fordi Fader vilde have det. Det var dengang, vi havde den store Komet. Fantasterier tog Overhaand. Jeg gik ud paa Pynter, hvor Ingen kom, kunde i Mørke gaa eller sidde og tænke paa, om der ikke vilde hændes noget Mærkeligt, noget Rædselsfuldt.

s. 35 Silhuetter klippede af KR. ZAHRTMANN i Vinteren 1860

s. 36 Efter Vilhelms Død var vi sex Børn, Faders Indtægter smaa, Kravene til god Opdragelse store. Tarvelighed og Sparsommelighed var en naturlig Følge. – Fader søgte at adspredde Moder, og da Avisen en Dag bragte en Katalog over Gartner Jensens Blomsterløg, gav Fader os Lov til at købe for en Daler. Moder og jeg var saa optagne af dette Valg, at der gik to Dage inden vi kunde blive enige med os selv. Hele Vinteren talte vi om de Krokus, Tulipaner og Tazetter, Foraaret skulde bringe.

Fader havde fra en Skibsbygger faaet noget umaadeligt iøjnefaldende Klæde. Stortærnet grønt og blaat med enkelte smalle gule og højrrøde Striber. Deraf blev der syet Vest og Benklæder til mig. Dertil bar jeg en sort Tvistes Frakke, der havde kostet fjorten Mark. Meyn var ikke tilfreds med mig, selv forstod jeg mig kun lidt paa Sligt.

Om Foraaret paa Skoleskovturen var Meyn og jeg de eneste Elever i øverste Klasse. Han foreholdt mig det Upassende, i at vi gik med de mindre Elever. Vi tilbragte hele Dagen med at fiske. Saa vidt jeg husker, forstod vi ikke, at der skulde Noget paa Krogen. Fisk fik vi ikke, men vi syntes, at de lange Stænger klædte Vognene meget bedre end alle Smaaelevernes friske Majgrene. – Jeg botanicerede en Del de sidste Aar hjemme, havde Følgeskab af en ung Farmaceut. Vi gik lange Ture, fandt undertiden mærkelige Ting. Mine bedste Fund var *Aspidium angulare*, *Hyoscyamus vernus* og *Bupleurum sub-s. 37vatum*. Dette interesserede mig. Jeg bragte det saa vidt, at jeg kendte Danmarks 2400 højere Plantearter. Denne Interesse accompagnerede Moders for Blomster.

I Løbet af Somren vilde jeg blive færdig med Skolen og skulde saa med Meyn ind paa Sorø Akademi. Jeg glædede mig ikke dertil. Hængte ved vort og Bedstemoders Hjem, – var vis paa, at Sorø ikke var rigt i botanisk Henseende. Reglementet for Sorø var kommet. Examen overstaaet. Det var meget svært for Forældrene at udrede Alt det, der fordredes. Det blev bragt i Orden. Mine Forældre fulgte mig til Sorø.

Dertil kom jeg den tyvende August 1860.

I sin oprindelige Skikkelse indledes Barndomsminderne saaledes:

Den 30. Marts 1843 var der stort Aftenselskab hos Amtmand Krabbes i Rønne. Honoratiores var indbudne og Bedstemoder havde svaret ja. Imidlertid ventede min Moder mit Komme, og da hun henad Aften følte sig uvel, blev Bedstemoder hos hende, til Moder Klokkeren ti næste Morgen havde sit første Barn ved sin Side. Moder var stor og blomstrende og kun 20 Aar, blev omhyggeligt plejet af kærlige Hænder, og hun og jeg har kommet gennem et langt og inderligt Samliv til at slutte os meget nøje til hinanden. Der har været Tider, hvor vi næsten syntes, at vi var lige gamle, og som gode Venner har vi ofte delt vore Nydelser med hinanden.

s. 37

Moderen til K. Z. 1861 30/11:

Jeg havde talt alvorligt til Elisabeth om, at hvis hun gjerne vilde være en smuk Pige, maatte hun stedse være en blid og god Pige, fordi Øjnene altid udtrykke, hvad der bor indenfor; hvortil hun spurgte: »Er da vor Kristian meget smuk?« og satte mig i Forlegenhed for Svar.

s. 38II. SORANERLIV

I 1856 havde min Broder Vilhelm og jeg været i Viborg med Forældrene forat besøge Faders ugifte fire gamle Søstre. De boede i deres Forældres Præstebolig, havde meget stor Gaard og Have. Vi lærte der et Par jevnaldrende Fætttere at kende. – Det var dog mest Hovedstaden, der betog os. I Rønne var der kun tre à fire Huse med to Etager. – I København var det Husenes enorme Højde, Blomsterne og Kongeslottene, der imponerede. Vi boede paa Tre Hjorter. Faders Brødre var ved Havnen forat tage mod os. De kørte med Forældrene i første aabne Droske, Vilhelm og jeg ene i den næste. Vistode begge op midt i Vognen og dansede rundt der. Nej se blot, nej se. – Det var Blomsterbutikerne i Store Strandstræde, der vakte Beundring, og Forældrene, der kunde se os fra deres Vogn, vare baade bange for os og ønskede at kunne dele vor Jubel.

Vi besøgte Moders gamle Lærerinde, Frøken Anna Meitzner, saa hendes mange Kopier efter gamle Hollændere. Ogsaa Faders Venner var vi hos, besøgte min Tante, Admiralinde Zahrtmann, og beundrede Meget i hendes – saa forekom det os – overmaade overdaadige Hjem paa Christiansholm. Der traf vi min smukke Cousine Wanda. Hun var dengang fjorten Aar.

I 1860 fulgte mine Forældre og min Broder Conrad mig til Sorø. Jeg var angst for at skulle skilles fra Forældrene, nød ikke Turen. Kommen til Sorø var jeg bange, jeg skulde blive syg. Forældrene kendte ganske lidt til Forpagter Graves paa Sorø Ladegaard. De førte mig derud. Fru Grave tog med allerstørste Kærlighed

paa min Hjemve. Det var et dannet Hjem. – Det blev til, at jeg med nogle Kamerater kom der næsten hver Søndag. Det Hus skylder jeg Ærbødighed og Taknemlighed. Moder havde ofte omtalt Fru Graves skønne Skikkelse. Hun var dengang fire og fyrre. Jeg var forbauset over, at Nogen kunde have en saadan Harmoni i sin Person. s. 39 Datteren Elisabeth havde Meget af det Samme. Hun havde en ung Raa, der fulgte hende paa Spadsereture. Soranerne vare væk i det smukke Syn.

Forældrene modtog Indbydelse for mig til Professor Johnstrups. Fra Bedstemoder havde jeg Hilsner at bringe Digteren Ingemanns Frue og kom ikke sjældent i det Hjem. Hendes Fader, Mandix, havde været Amtmand paa Bornholm. Hver Lørdag Aften tog de imod, hvem der vilde komme til Te. Der var meget gammeldags, havde aldrig været nogen Lampe i Huset, men Tællelys eller Voxlys. Efter Aftensbordet ufravigeligt en Tevandsknekt – en stor Kontorkop stærk Te med Rødvind og Sukker. Æbler, Rosiner og Mandler. Fruen var temmelig døv, lille, med et klogt Ugleansigt med store lysende Øjne. Hun bar særlig Dragt. En sort Halvkaabe og en Art Turban om de hvide Lokker. Denne var om Hverdagen sort, om Søndagen hvid med mange Straaperler. Vægge og Døre var behængt med Billeder, mangfoldige malte af Fru Ingemann. Der var et blodigt Sværd med en Laurbærkrans, et gyldent Kors med hvide Lillier og ikke faa bibelske Motiver. Blandt andre husker jeg Disciplene, som vække Christus i Baaden paa Søen. Det var Havblik og Christus længere end Baaden. Det sidste lo Ingemann ad, men lod forøvrigt til at være indtagen af Billederne. Gæsterne vare oftest afdøde Digter Wilsters Damer, Max Haxthausen, enkelte Lærere ved Akademiet, et Par Frøkner Galschiøt, H. C. Andersen og gamle Landskabsmaler Harder.

Denne og Ingemann gik efter Bordet gerne sammen op og ned ad Gulvet og overgik hinanden i at fortælle Historier. Det klædte den overordenligt zirlige Ingemann, naar han skulde bruge et groft Udtryk i en Sømandshistorie. Harder havde netop fortalt, hvorledes de smukke napolitanske Damer i den tidlige Morgen forrettede deres Nødtørft fra Balkoner og Ter-s. 40 rasser lige ned i Toledoen. – Ingemann fortalte om en Sømand, der var bekendt for aldrig at fattes Svar. En Herre spurgte ham fripostigt, om hvorledes Vejret vilde blive imorgen. Sømanden gav ham en forsvarlig Næsestyver: hvorledes Vejret bliver, ved jeg ikke, men der skal det den One lyne mig blive rødt og blaat imorgen. –

Marstrands Billed med Guldhornet ligner Ingemann overordenligt godt. Han var en lille Mand med langt hvidt Silke-haar, fine Fingre og havde meget Fløj paa sin side, sorte Kofte. – Enkelte Gange blev der læst højt af Andersen eller Ingemann. En Aften læste han en Salme, han lige havde skrevet. Meget ofte kom Samtalen paa det Overnaturlige, som baade Ingemann og Fruen fuldtud troede paa. Hun fortalte, at den Dag hendes Moder var bleven begravet, sad hun og en Pige og talte om et Sted i Biblen, der var Moderen særlig kært. Hun bad Pigen hente Biblen. Hun kom bestyrtet tilbage. Fruen fulgte hende. De saa begge Moderen sidde paa Forhøjningen ved Vinduet og læse i Bogen. Da de kom derhen, var Synet forsvundet. Bogen opslaat paa det omtalte Skriftsted.

Ingemann fortalte en mærkelig Historie. – En Aften var han og en Adjunkt Rosing ude i Filosofgangen at spadserere. De gik hjemad, det var Skumring. – Pludseligt griber Rosing Ingemanns Arm: »Ser Du ham, der gaar forved os?« »Jeg synes, det er Dig. « – » Lad os gaa til ! « – Gik de hurtigere, gik ogsaa Spøgelset hurtigere. Netop den Vej, de skulde. De maatte forbi Ingemanns Hus forat komme til Rosings, som laa ligeoverfor, der hvor nu Ingemanns Grav er. I Hjørnevinduet laa Fru Ingemann og nød Aftenens Skønhed. De andre to saa, hvorledes Spøgelset forsvandt ind ad Rosings Dør. Fru Ingemann havde absolut ikke set Noget. Hun syntes, det var meget uhyggeligt, besvor Rosing, at han skulde tage sin Te med dem. – Senere paa Aftenen var hun saa opskræmmet s. 41- og det vare de nok Alle – at hun absolut ikke tillod Rosing at gaa hjem. – Han laa i deres Gæsteværelse. – Om Morgen, da han kom over i sit Hjem, var Loftet i hans Soveværelse skredet ned og havde knust hans Seng.

Forældrene havde sendt mig Rektor Espersens bornholmske Sange, forat jeg skulde forære Ingemann dem. Jeg maatte oversætte dem for ham, hvilket skulde ske nøje og tog lang Tid. Flere Steder kunde jeg ikke. Han lo ad mig. Jeg maatte ogsaa, da jeg havde skrevet hjem og faat ny Oplysning, præsentere ham mine Fejl. De interesserede ham, især Sjøkarijn. Han sagde, at de var saa gode, at man burde forlange Bornholmsk i Skolerne, som man nu lærte Græsk forat læse Homer og Sofokles.

Ved min megen Omgang udenfor Akademiet kom jeg ikke saa meget i Kast med Kameraterne, som jeg burde. Meyn og jeg vare eneste i øverste Afdeling af Rønne Skole, i Sorø var vi en og tredive. – Laa paa tre Sovesale. Der kunde blive vældigt Spektakel. Man skaanede ikke Sengklæderne. Jeg vidste, hvor svært mine Forældre havde haft forat skaffe det Reglementerede.

Vi holdt meget af Rektor Bojesen, Professor Johnstrup og Religionslæreren, senere Pastor Frimodt. Denne tog Undervisningen paa en anden Maade, end jeg før havde kendt. Skildrede med Forkærlighed, hvilken stor Synder han havde været, gyste ofte tilbage for sig selv. Var jevnligt en Bøn nær i Timen. Smuk var han og forstod at indtage os for sit fine Ansigt og sine aristokratiske Hænder. De Andre opfattede ham med samme Forundring og Beundring som jeg.

Akademiet var rigt. Der var Fugleskydninger, gaves Baller og gjordes overordenligt skønne Skovture, gerne til et eller andet Herresæde, hvor vi blev gæstfrit modtagne, beværtede, og vi dansede. – Vi var paa

Gisselfeld. Den gamle Excellentse, s. 42 Grev Frederik Danneskjold Samsøe, var dengang Ejer. Kunde kun vanskeligt røre sig, stillede Huset udenfor sine Værelser til Disposition. Frøknerne Grave og Schlegel, Vigand Clausen og jeg gik sammen og saa paa de puddrede Portræter udenfor Riddersalen, der var Herrens Værelse. En Tjener kom, bad os komme ind. Situationen staar mig saare klar. Salen havde Vinduer til begge Sider. Forved hvert vindue et smukt Blomsterbord. Midt i Salen sad den gamle Herre med Benene paa en lavere Stol og et Bord ved Siden af Lænestolen. Paa dette mange smaa Flaconer. Han rystede stærkt, bad Frøken Schlegel vifte sig, talte med nogen Vanskelighed. Først da han mærkede min Kærlighed til Blomster, kom der Liv i Fyren. Vi hjalp ham hen til Blomsterbordet. Han elskede stedsegrønne Planter. – Damerne fik ved Afskeden hver en Flacon Eau de Cologne. Senere, da Vogntoget styrede derfra, laa gamle Excellents i Vinduet og viftede med sit mørk-blaa Lommetørklæde.

Saaledes var Akademiets festlige Skovture, der ledsagedes af Damer og indbudne Honoratiores. – Vi havde ogsaa kame-ratlige Sammenkomster ved Tase Mølle med Herlovianerne. Da var alt Ceremoniel sat tilside, vi jubede som Venner. Det ene Aar endte det med Slagsmaal. Paa disse Ture traf jeg Brødre Frederik og Christian Knudtzon, med hvem jeg altid senere har staat i Forbindelse.

De allerfleste Elever i syvende Klasse omgikkes saa at sige ikke Damer. Det foragtedes. – Akademiet gjorde hver Vinter to Baller, hvor mange Damer fra Sorø og Omegn vare indbudne, men det var Mode blandt Gymnasiasterne at tilbringe disse Aftner paa Værelserne med Kortspil og kun vise sig ved Vinen og Kagen! Man fandt det barnligt af mig at deltage i Ballet. Det var nærmest dem af Kameraterne, der boede i Byen, som deltog deri. Frøken Emy Castenskjold var Alles s. 43 erklærede Yndling. Admiral Carstensen kom senere og snuppede hende bort lige for vore Øjne.

Syttende November 1860 gæstede jeg Holsteinborg. Mimi Holstein var min Cousine, men jeg hørte hende og hendes ældre Søster Lejla, der var gift med en Portugiser, Vicomte Roboredo, saa at sige ikke omtalt i mit Hjem, vidste kun deres Existens. Indbydelsen var ligesaa kærlig som velkommen. Der kom Heste, Vogn, Fodpose, Plaider og i den lukkede Vogn – jeg kaldte den Karet – gik det de gode tre Mil sydpaa i Novembermørket. Jeg var stærkt optaget, af hvad der skulde ske. Endeligt rullede vi ind over Broen med Troidene uden Hoved, gennem Borggaarden ind under Porten. En Tjener kom i hørød Vest med galloneret Kjole og Sølvknapper. Jeg tænkte, mon han har pyntet sig for min Skyld. Der kom Magen til ham. De førte mig op paa mit Værelse, der straaled i Rosenrødt, som skulde der være Fest. – Jeg spurgte Tjeneren, hvad jeg skulde gøre. – Vaske mig, og jeg kunde gerne tage Kjole paa. – Jeg syntes, jeg skulde i stort Selskab, var lidt benavet. Tjeneren fulgte mig ned. Vi kom gennem en lang opvarmet Gang med mange Malerier. Han aabnede til den røde Testue. Mimi décolleteret i lillaagaa Silke kom mig imøde. Hun selv, Arme, Skuldre og Hænder var vidunderlige. – Hun omfavnede mig, kaldte mig sin kære Fætter, sagde : » Gid dette maa blive et Hjem for Dig. Jeg har ingen Brødre.« – Dejlig var hun. – Kommen helt ind i Stuen traf jeg Wanda. – Hun var syg, led af Besvimelser, var helt hvidklædt. En af Faders Søstre var der. – Mimi betroede mig strax, at H. C. Andersen var eneste Fremmede, samt meget fortroligt, hvorledes jeg skulde behandle det illustre, noget uartige Barn. – Han kom ind. I min store Uvidenhed undrede jeg mig over, at en Mand som han, af hvem de Alle gjorde den største Stads, kun fik tre Mark for et helt Bind Digte. – Det var ofte, min s. 44 Cousine maatte gøre Forandring med Teen, inden hun kunde gøre ham den tilpas. – Som om han var knarvorn mod hende. – Grev Holstein var i København. – Hun spurgte mig, hvad jeg næste Dag kunde ønske til Frokost. – Jeg havde intet Ønske. – Om, hvad der var min Livret hjemme. – Vi spiste, hvad der kom paa Bordet, havde ikke Lov at gøre Forskel. – Om der dog ikke var Noget, jeg elskede. – Maaske Pandekager. – Hvad vi hjemme drak til vor Frokost. – Kaffe.

Næste Frokost fik vi baade Kaffe og Pandekager. Jeg lod begge Dele gaa forbi. – Mimi sagde ikke Noget før bagefter i et Brev, hvor hun morede sig over sine Anstrengelser for at behage. – Hun havde dengang fire Børn, af hvilke det ældste, Ulrik Adolf, var en smuk, beleven Dreng.

I allerhøjeste Grad satte dette korte Besøg min Fantasi i Bevægelse. Jeg var der fra Lørdag til Søndag Aften, fik ved Afskeden Lov til at betragte det som mit Feriehjem samt skrive efter Heste og Vogn. – Var henrykt hele Hjemvejen, sad plaidindsvøbt i et Hjørne af Vognen, sagtens træt og har vel sovet. – Alt der var oplevet i dette Døgn væltede sig imellem hinanden. De hvide Perlebaand om Cousinernes Halse, H. C. Andersens m ægtige, lidt grove Støvler, hans Fortællinger om Oplevelser hos Folk, jeg ikke kendte, hans Klippen Sommerfugle med smaa Danserinder paa Vingerne, de snørklede Gavle, de spidse Taarne, gamle Portræter og lille Bodild, der alt kunde staa ene paa sin Gyngestue med Hestetømme og Svøbe i Haanden – og saa lillebitte Elisabeth med de røde Koraller om Halsen. – Min Cousines Visen mig rundt i hele Huset. – De store Loftsbilleder. – Gennem det Hele kom jevnlige : » hvorledes mon Grev Holstein er«. Han var dog Ejer af Alt og næsten af H. C. Andersen med. – Et Par Dage efter sendte Mimi mig for min Hoste et Par Flasker Rødvin, Biskop-essents og en Masse hvidt Sukker. Alt det aad Kameraterne.

s. 45 En af dem, Mandix Schou, fik jeg kær. Han var Søstersøn af Fru Grave, var lidt Skumpelskud blandt de Andre. Med et lyst Hoved forbandt han Lyst til at filosofere og til religiøse Forskninger. – Det var dengang Noget, der netop interesserede mig. – En opløben Dreng af femte Klasse, en Vigtigper af Rang, besøgte undertiden Meyn og mig. – Vi vidste Intet om, at femte Klasses Elever ikke havde Tilladelse til at komme til os Næstenstudenter. – En Aften var han ualmindelig vigtig, talte om vore elendige Buler. Naar han kom i

Syvende vilde han tapetsere med rødt Fløjispapir og skaffe sig et mindre Flygel, da der ikke var Plads til et stort. Han brovtede. – Komne paa Sovesalen fortalte vi det. »Han skal Fanden tage os under Posten«. – Meyn og jeg gruede for, at han skulde komme igen. – Men han besøgte Schou. – Vi samlede os alle udenfor dennes Dør og vor Dux, Everløff, gik i Spidsen ind til ham, der bredte sig over hele Sofaen. – »Du skal under Posten, lille Ven!« – Nogle tog ved Hoved, Andre ved Ben. Han bares ud. Koldt Vand pumpedes over hele Fyren. Saa-ledes gik han hjem til de andre Elever, hvem han havde fortalt, hvor velset han var i Syvende. – Til Rektor turde han ikke klage, da han var paa forbudne Veje.

Min Botanik forsømte jeg. Der var kun lidt at søge. Enkelte Udflugter med Trojel og med senere Pastor Bredsdorff, der dengang var Lærer i en Pigeskole. – Af Fader fik jeg Lov til at tage Tegneundervisning hos Professor Harder. Det var altid Søndagformiddag sammen med senere Bureauchef ved Nationaltheatret, Vilhelm Hauch. – Undervisningen var daarlig. Harder malte paa et stort Billede, et Landskab. – Han var en lille, smuk, gammel Mand, godmodig og uendelig i at fortælle Historier. Havde levet med Thorvaldsen og Bissen og mange af de bedste Malere i Rom. Alle holdt af ham. – Kameraterne vidste at fortælle om ham, at han havde faat sin Hu-s. 46stru paa følgende Maade. Hun var Lærerinde paa et stort Gods. Var ikke mere ung. – Ved en Jagtmiddag rejste Husherren sig, udbragte de Nyforlovedes Skaal, Harders og Frøken Prytzes. Det kom uventet for Harder, der klinkede med Alle og giftede sig.

Sorø var smukt, for mig for indelukket i jevn Ensformighed i store Skove. Foraaret kom overvældende, knugende. Vi havde lige før Bøgens Udspring tre Dages varme Taager. De havde lagt sig over den nøgne Skov. Da de løftede sig for det skønneste Vejr af Verden, var hele Søen kranset af Lysgrønt. – Allerede dengang holdt jeg ikke af den ferske, grønne Farve. Den virker endnu ubehageligt paa mig.

Andet Aar, jeg var i Sorø, kom en ny Elev ind i Syvende, Jakob Lindegaard. – Faderen havde været Præst i Slagelille. Han læste meget, satte mig ind i en god Del af den ældre Literatur. Kæmpeviser og Edda glædede os, og her puffede Ingemann til. Men Bredahl, som begge anbefalede, kunde jeg ikke komme igennem.

Til Holsteinborg kom jeg jevnlige. Sidste Aar i Sorø tilbragte jeg de fjorten Dages Juleferie der og var der ogsaa samme Aar til H. C. Andersens Fødselsdag. Han kom til Frokost med de Ord: idag er jeg sexoghalvtreds, men føler mig som sexogtyve. – Han var i sin Velmagt, overordenligt stor og sværlemmet. – Man burde sige, at han saa betydeligt og godt ud. Man var imidlertid vant til at kalde ham grim, og derved blev det. – Senere da han havde lagt sine lange, forlorne Tænder, fik han et ganske overordenligt skønt Hoved, hvorfor Størsteparten af Menneskene var blind. – Ogsaa Carl Bernhard, Digteren Saint-Aubain, traf jeg paa Borreby og Holsteinborg og var glad ved at lære Frøken Castenskjold, Modellen til Tante Franciska, at kende. Han var en elegant, venlig ældre Herre med meget iøjnefaldende Guldbriller.

s. 47Grev Holstein indtog mig første Gang, jeg saa ham. Mimi havde taget mig med til en syg Kone. Var inde hos hende. En Rytter kom hastigt. Han kom fra Ringsted. Med det Samme var Mimi ude i Haven. Han med Hesten i let Spring over det lave Havegærde. Det var ham. Mild, rødmosset, endnu tildels brunskæget tog han mod mig med: »ja, gennem Mimi ere vi jo alt Venner«. – Min gamle Tante havde givet mig strenge Ordres til ikke at sige Du til ham. Det kneb. – Mod mig har han hele sit Liv været udmærket. Ridderlig hans Færd, og jeg tror, han elskede sin Hustru højt.

Ingemann døde i Januar 1862. Mens jeg i Julen var paa Holsteinborg, fejredes i Sorø Juleaften af Ingemanns, deres gamle Pige og H. C. Andersen. Pigen havde med Staaltraad sat Julelys om en meget stor hvid Vinterasters. – De fire var ene. – Blomsten stod endnu med alle sine nedbrændte Lys, da jeg kom tilbage. – Gamle Grevinde Vilhelmine Holstein, født Reventlow, boede paa Holsteinborg og var Veninde af Andersen og Ingemann. Hun interesserede sig stærkt for kinesisk Mission, havde et af de elskeligste Ansigter, jeg nogensinde har set. Hun var Grev Holsteins Moder. – Sagde altid: Vi Reventlower, hvorover mine Cousiner og jeg følte os stødte. Dog tror jeg, vi selv havde en Rem af Huden, skønt vi ikke hed Reventlow. – Vi havde stor Fugleskydning det Aar. Med Vingen fik jeg et skønt Skrivetøj, som jeg forærede Fader. Mangfoldige kærlige Breve er udgaaede fra dette til alle os mange Børn.

I Skolen var Græsk mit kæreste Fag. Rektor Bojesen ansaas for stærk Æstetiker og udmærket i Græsk, underviste os dog ikke udover det Sproglige og rent formelle. Jeg elskede Herodot, Xenofon og Tragikerne. Blandt Andet Ødippos Tyrannos. Morede mig med at oversætte den i sit eget Versemaal, hvilket Rektor roste. Stod mig meget godt med ham. s. 48Har dog intet Indtryk af den Nimbus af Poesi, der stod om hans Navn, og som Lefolii havde fremhævet. Hans Frue var Søster til Skuespillerinden Anna Nielsen, og Rektoren var musikalsk. De mindre Elever pryglede han stærkt. En af dem, det mest gik ud over, var den senere bekendte Oberst Saint-Aubain, Digterens Neveu. Han gik ud af Skolen og udmærkede sig strax i Krigen 64, blev ganske ung Ridder. Man sagde, at Rektoren var meget ærgerlig over, at Korset blev givet saadan en Dreng.

Tiden nærmede sig Examen. Vi hørte op at faa Timer, skulde studere paa egen Haand. Læste langt ud paa Natten, bryggede Kaffe, sludrede, havde mere eller mindre Fornemmelse af at være voxne og Studenter. En af de mindst Flinke havde alt i Pintsen købt Studenterkasket. Vi andre bestilte vor før Examen. – At vi vare Drengene fremgaar vel af Følgende. – Det var Skik under Examenlæsningen at tage over Søen en skøn Aften til

Keglerejseren paa Parnas. Smørbrød havde vi med, skulde være hjemme inden halvelve. Baadene vare svære at ro, da hver af os havde sin halve Bajer hængende i en Snor langt bagefter Baaden. Desuden havde vi to Flasker Brændevin med, Kontrabande af allerværste Art. – Vi morede os ypperligt, kom hjem Klokken elleve. Paa Broen stod Rektoren og ventede paa os. Vi kaldte ham Maa, fordi han altid sagde maa istedetfor naa. – Det var temmeligt mørkt. Vi skulde gaa Gaasegang forbi ham, at han kunde se hver Enkelt. En af Studenterne fra det tidligere Aar, Corfixen, var med og skulde uden Rektors Vidende sove paa vor Sovesal. Han var lille, slap forbi. Vi op paa Sovesalen med en lille Formaningstale. Corfixen mellem Meyns og min Seng med den strengt forbudte Pibe i Munden. – Saa kom Tjeneren, Grineniels, og skulde tage vore Støvler. »Jeg spillede Tjørnen – Rektoren – et Puds, sagde han. Jeg tænkte nok, han vilde lugte s. 49 til Flaskerne, men saa lugtede jeg først, da jeg bar dem fra Baaden. Saa tog jeg den, der havde været Sprut i fra.« – »Jamen Grine, der var jo to.« – »Ja, tænkte jeg ikke det, for han lugtede saa betænkeligt til den ene og satte den tilside.«

Han slukkede Lyset og gik. Pludseligt ser vi Lys gennem Ruden i Døren. Rektor. – Ved et Held først ind i den anden Sovesal. – Corfixen ind under Meyns Seng, Sengklæderne under min. – Rektor kom i Slaabrok, Parykken hang paa hans ene Skulder. Han var heftigt bevæget. Jeg laa og saa Ilden i Corfixens Pibe. – Rektor spaaede os en trist Fremtid, Tugthus og Straf. »Maa, maa, maa, nej saa var Studenterne fra de nærmest foregaaende Aar anderledes Folk. De gjorde aldrig, hvad de ikke havde Lov til. Maa, maa, maa, maa. En lang Dreng var desuden set ved Sangerindeteltet, maa.«

Jeg tror, den lange Dreng var ligesaa stolt over Rektorens Udtalelse som Corfixen, der jo var bleven rost. – Madvig var Censor ved Hovedexamen. Han huskede godt Moder og hendes Hjem paa Bornholm, ytrede sin Glæde over, hvor dygtige Soranerne var. – Det var hverken Meyns eller min Mening. Vi syntes begge, at vi havde været godt funderede fra Rønne Skole, og at Fremskridtene i Historie og Sprog i Sorø havde været lig Nul. – Saa vare vi fjorten Drengestuderer.

Søndag den 8/3 1861 havde Kr. Zahrtmann sin første private Tegnetime hos Professor Harder; denne selv malede Sorø Sø, og K. Z. skrev, at han saa første Gang Paletten i Brug.

s. 49

Fra K. Z.'s Moder 1862 31/12:

... Hvor forbausede det mig, at Du paa egen Haand havde udført et stort Oliemaleri ; hvor har Du faaet Undervisning i Farveblandingen? og i Præparation af Lærredet? Jeg har naturligvis været hos [Provst] Meyns for at se dette Dit første Arbejde, det er efter mit Øje meget ligt s. 50 Originalen og raskt udført. Kan denne Tegnelærer, Hr. W. Thornøe, nu være Dig tilstrækkelig Vejleder? Det er jo os en Glæde, at Du har denne Gave for Maling, og vi hjælpe Dig inderligt gjerne i at faa Vejledning i denne Kunst; dog haaber jeg, Du endnu ej betragter dette som Din Livsopgave, jeg vilde langt foretrække, at Du roligt studerede til en Embedsexamen og da, naar dette Maal var naaet, da eftersom Dine Ønsker til den Tid førte Dig, gaa videre paa hvad Vis der faldt Dig kjærest.

[Dette Portræt, Brystbilled af Wilhelm Meyn i Slobrok, malet i København, Aabenraa 31, 4. S., i Efteraaret 1862, blev omkr. 1869 tilintetgjort efter fælles Aftale mellem den Portræterede og Maleren.]

s. 50

K. Z. til sin Moder 1863 30/3.

[Han mindes sin Barndoms Blomsterglæder, de røde Anemoner, som han fik af Christian Erichsen den Tid i Hjemmet, da denne var hans bedste Ven og Laura [Hoffmann] hans Veninde, og sine Vandringer i Sorø Skove med den elskværdige Professor Harder.]

Er jeg ene? Nei omkring mig svæver
Hulde Minders evigfriske Krands.
Kjærlighed den fletter og ivæver
Mangt et Blomster med dets lyse Glands.
Moder slynger deri Roser røde
Og min Søster Lilien saa reen,
Sex Violer mine gode Brødre
Og min Fader Æbleblomstens Green.
Bedstemoder kjærligt en Kjærminde
Plukker mig paa Livets sidste Vei,
Og hvad skænker mig en god Veninde?
En uskyldig blaa Forglemmigei.
Bøgens spæde Kvist min Ven frembærer
Med det lysegrønne Silkeblad;
Granens dunkle Green min gamle Lærer

Fletter ind i Blomsterkrandsens Rad.

Er jeg ene saa? Nei! og jeg sander,
At det er en trofast Følgesvend,
Som, ihvor jeg kommer og jeg lander,
Stilles trofast ved min Side hen.

s. 51 »KALLAEN DERHJEMME«
Efter K. Z.'s første Skitsebog fra 1865

s. 52 K. Z.'s VÆRELSE I PENSIONATET I AABENRAA. Broderen Hans Z. ved Bordet Malt 1864 som Julegave til Søsteren Elisabeth (se Efterskrift til Brev af 16/12 64)

s. 53

Til Sorø-Kammeraten Jacob Lindegaard skriver K. Z. fra Aabenraa Nr. 31, d. 31/10 og 4/12 1862:

Min kjære, fortryllende Ven! Da jeg drog her til Kjøbenhavn, havde jeg tænkt mig, at det vilde blive et paa Episoder rigt Liv: at det vilde blive en idelig Faren om fra Baller til Baller, fra Sold og til Sold; men nei, her sidder jeg høit oppe i mit lille Fangebuur og filosoferer: først om Morgenen hilser jeg paa Solen paa Sengen; at sige, det er ikke mig, der sover, nei jeg er oppe at hilse paa den, naar den hæver sig fra sit safrangule Leie, der dog gjerne i den sidste Tid har været betænkelig fugtigt. Dernæst hilser jeg paa en ung Grisette her ligeoverfor ved hendes Lever, og saa begynder jeg paa Walter Scott, der morer mig meget..... Conferentsraad Hauchs Forelæsninger hører jeg bestandig, og om end Holberg (som han har valgt til Emne iaar) interesserer mig mindre, saa er hans hele Personlighed og hans Tankegang saaledes, at det aldeles henriver mig, og han er den Første, jeg har hørt, som jeg ærgrer mig over, naar han maa holde op; skammeligt er det, at jeg er den eneste Soraner, der hører ham. Han har efter min Mening et ægte adeligt Ansigt..... Den deilige Chr. Erichsen seer jeg kun lidt til, da han har saa travlt, som jeg haaber, at jeg aldrig vil faa det; men kun naar han er her, er jeg ret lykkelig.

Det er nogle sørgelige Tider at leve i, da man aldeles ingen Beskæftigelse har, og naar jeg undtager nogle Comedieaftener, som dog ikke falde synderlig rigeligt, saa gaaer man meest og driver, hvortil jeg ogsaa tildeels forføres af den drømmende Meyn, der endnu, skjøndt Klokken er 9¾, ligger og slumrer sødeligt. Men da anden Beskæftigelse mangler, har jeg fundet paa at begynde at male, egentligt Portræter, men nu er jeg ifærd med at male et Landskab efter Bestilling, og det lader ogsaa til at tilfredsstillе dets Bestiller. Egentlig talt har jeg jo ikke lært noget, og saae Du noget af mine Malerier, vilde Du vist sige, at det var noget jævnt Smøreri; dog faaer jeg altid Roes for dem, da jeg kun viser dem til Folk, der ikke forstaae sig derpaa, og de beundre gjerne Farverne, da Himlen er Kornblaa, Træerne Grønne som Græs og Skyerne hvide som Snee.....

s. 53

Fra K. Z.'s Moder 1863 10/4:

..... Har med Glæde modtaget hans Portræt [malt af Wenzel Tornøe],], maatte med Taarer betragte min kjære Søn, det var ganske s. 54 Dig og dog saa saare langt fra Dig; jeg kunde intet se, som jeg ikke var tilfreds med.« Da Fader kom hjem, syntes han se et lidt strengt Blik, »som vi ikke kjende fra Dig«, som og et mindre tilfreds Udtryk; »jeg havde nok holdt mere af, om Dit Øje var rettet paa Betragteren af Billedet i Stedet for det noget høie opadvendte Blik.«

s. 54

Fra K. Z.'s Moder 1864 13/1:

... Tante Thea [Hoffmann] er glad for Dine gode, rene Trøstegrunde og den herlige Maade, Du vidste at opfatte alvorlige Forhold paa, saa hun vil absolut have en Præst ud af Dig, da hun siger det jo bestemt er Dig givet som Faa at gribe velgjørende ind i Dine Medmenneskers Liv ...

s. 54

Fra K. Z.'s Fader 1864 27/5:

Da Moder ikke skriver i Dag, vil jeg bringe Dig min og hendes Tak for Dit Brev, som vi modtog imorges, og særligt for den Glæde, Du forskaffede Fader og Moderhertet med Din hæderlige Virksomhed i Aarets Løb paa teknisk Institut. Det var ogsaa med særdeles Tilfredsstillelse, jeg læste Dine Udtalelser i Anledning af Mindet for Lieutenant Jespersen, da de gjøre Dit Hjerte Ære, og jeg deraf saae, at Du kunde blive ilter, men gjemt er jo derfor ikke glemt, og der er saameget, der opfylder Sindet i denne Tid, saa det maa forundre

mindre om dette ikke kan omfatte Alt med lige Varme [se »Arbejdsaar« S. 66]....Naar Terminen kommer, sender jeg Dig i Coupons 47 Rdl., hvormed jeg haaber, at Du vil kunne bestride Din Udgift og Din Gjæld, indtil Du vender hjem, hvis ikke maa Du underrette mig derom i Tide. Min Tanke er nemlig, at Du ved Udgangen af Juni er færdig i Hovedstaden til at gaae til Bornholm og mit Ønske er, at Du har dækket alle Dine Creditorer incl. Huusleien for Juli Maaned, men tillige at Du med det Samme trækker Dig ud af Arbejderforeningen Philadelphia og Studenterforeningen for at have reent Bord; vi kunne jo saa tales nærmere ved derom, naar Du kommer hjem og vanskeligt er det vel ikke at faae Adgang paa nyt til disse Ting, naar man ønsker det.....

Kr. Z. var Elev paa Det tekn. Institut Vinteren 1863-64. 27/5 64 fik han Skolens Præmie for Tegning. 30/9 64 optoges han i Akademiets Forberedelsesklasse.

s. 55

K. Z. til sin elleveaarige Søster Elisabeth, Kjbhvn. 1864 16/12, med det lille Maleri af Pensionatsværelset i Aabenraa.

Godaften min kjære Elisabeth! og glædelig Juul til Dig og alle de Kjære i Hjemmet ! Ja, Du drømmer nok mindst om nu at skulle gjøre en Tour over den salte Sø forat titte et lille Øieblik ind til Dine Brødre heri Kjøbenhavn, der gjerne nok vare hos Dig ved denne hellige Fest, men da vi nu ikke godt kunne komme til Dig, inviterer jeg Dig til os, og jeg tænker mig ovenikjøbet, at Du allerede har tilbagelagt Sõtouren, at Du er ankommen bagved Børsen, at jeg i det kolde Veir har skaffet Dig en Drosche, hvori vi, Du og jeg, mageligt og luunt ere ankomne til Aabenraa No. 31, efterat Du har beundret Børsen, Christiansborg, Amagerkonerne, Bybuddene, Rundetaarn o. s. v. - Vi ere stegne op ad de 87 Trappetrin, og nysgjerrig har Du tittet paa Dørene forat see, hvem der boede indenfor i de forskjellige Loft. Nu lyver Billedet, thi Du kommer ikke ind i det dæmrende Novemberveir, nei, paa Bordet staaer en Lampe, der sender sine lysende Straaler udenom sig gjennem det hele Værelse, medens den i Anledning af Festen hjælpes af 2 Lys, der ikke staae paa det store Bord hos Lampen, men paa det lille Bord forved Faders og Moders Portræt, og for Vinduerne skinner det hvide Rullegardin halvt dækket af de uldne grønne Gardiner, der for Hyggeligheds Skyld ere trukne et Stykke for. Over Sophan med det reentvadskede Betræk og pyntet med Din smukke broderede Pude see de gamle Tipoldeforældre venligt ned til deres Tipoldebørn eller rettere Børnebørnsbørnsbørn, der ved et hyggeligt dækket Bord og i den varme Stue lade Minder passere Revue, der alle stamme fra Bornholm og vel tildeels dreie sig om den samme hellige Aften fra de svundne Aar. Øverst oppe under Loftet hænge de gamle Mønstre fra Bedstemoders Gjæsteværelse - det er Christi Lidelseshistorie, og den lange Række af naive Billeder minde os om ham, der var født til at lide for vore Synder; de ere malede paa en Tid, der saae hans bittre Skæbne mere end vi, der meest glæde os ved vor Frelse. Paa Bagvæggen seer Du foroven en Afbildning af en Venus, der er et Kobberstik efter Titian, og under hende hænger Onkel Christians Portræt. Ved Siden deraf staaer Reolen med sit grønne Tæppe for, forved Døren ind til det næste Værelse. Derinde sidder nok ganske alene en Sypige, som før var vant til bedre Kaar, nu maa hun møisommeligt fortjene sit Brød; hun sidder ganske alene, og hun er saaledes langt mere forladt end os; og inde ved Siden af vort Værelse indenfor den modsatte Dør, som Du ikke seer, hører Du Camillo juble s. 56 ved det Juletræ, som hans Moder har kjøbt ham for sine faa Skillinger, som hun har pyntet med tre Lys og 4 Sukkerjomfruer; dog er der maaskee iaar lidt mere paa, for nu fortjener Drengen selv Noget, og Moderen har saa bedre Raad; med os hører Du Moderens Invitation til at see paa Juletræet; vi gaae alle ind, medens vi af Hjertet ønske hinanden en glad og glædelig Juul. Inde i Konens Værelse træffe vi en anden Kone og hendes Søn; den Sidste er mindre end Camillo og seer forventningsfuld paa sin 5 Aar ældre Kammerat. Det var den ene Sukkerjomfru, hende med den knækkede Hals, mon den ikke skulde falde af til ham; ja, hans Ønske gjærer stærkt i ham, hans Hjerte presses stærkt sammen, og de glimrende Øjne aabnes uhyre stærkt. Han følger enhver Bevægelse hos Camillo, denne Matador, der med en vis Overlegenhed og Afmaalthed hæver Saxen og med sikker Haand afklipper den søde Jomfru og overgiver den til Henrik. »Den skal Du ha'!« Men Henrik vil dog ikke staae tilbage for Camillo i Rundhaandethed, og med samme overlegne Mine overlader han sin Moder det afbrækkede Hoved; her er ikke Hovedet, men Kroppen det Vigtigste. Men endnu har Du ikke seet den 4de Væg (i Værelset) med den nærmeste Deel af Værelset, der indeholder mit Staffeli, Commoden, Klædeskabet, et Par Stole, en Deel Skilderier, hvoriblandt Bedstemoders Portræt, og det gamle Stykke, som jeg fik af Tante Rømer, og dette kan Du hellerikke faae at see iaften; men kom engang herover af Dig selv, og Du skal faae det Hele at see; og endnu staaer der Eet tilbage, det er: hvormange Personer seer Du i Værelset; Hans sidder ikke længer og studerer, nei han har skudt Bog og Pen fra sig, de staae i Reolen, han gaaer nu ivrigt og dækker Bord, stolt af den skinnende hvide Dug, han som Huusmoder kan brede paa Bordet; selv troer jeg, at jeg sidder og taler med Conrad, der med soransk Flothed sidder i Kurvestolen og piller paa Stolearmen, medens han fortæller om Julecomedien og de sidste soranske Begivenheder. Maaskee er ogsaa Axel eller Christian J. her eller Michelsen eller ogsaa ingen af dem, men det er endnu vanskeligt at bestemme, og Du maa selv see nøie til, om Du kan opdage dem. - Naa, hvorom Alting er, vi have dog en hyggelig og rar Juul ogsaa her; vi savne Eder, det er vist, men Savnet mildnes ved glade Minder om Barndomshjemmet, hvor Smaabørnene legte med Englene Skjul, og hvor vi have tilbragt saamange herlige Timer med vore Kjære. Vore Tanker føres saa ogsaa hen paa hende, der meest af Alle pyntede Julen med sine Englegaver, men som nu holder Juul, hvor der er bedre at være end her paa Jorden; hun havde s. 57 selv saamange Børn og Børnebørn; hun kunde end bedre skatte det Barns Fødsel, der skulde frelse os alle. Nu

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

gaaer Juledagen som et tavst Minde om det Forbigangne; den er kold, mørk og trist med sin Høitid, og det skal dog være en Glædesdag. Dog nok herom; vi kunne ikke udslette Savnet, og kunde jeg, jeg vilde dog ikke. Derfor en glædelig Juul til Eder Alle, til Fader og Moder, til Peder, Herman, Marius og til Tante Rømer, som vel den Aften som sædvanligt er Gjæst hjemme. Hils dem alle mange, mange Gange, som Du selv hilses mange Gange fra Hans og Din Broder

Kristian.

Tænker Du som jeg, hænger Du det lille Skilderi op i Moders Vindue over hendes Syæske; saa hænger det ligefor din Stol, og der faaer det bedst Lys.

s. 57

K. Z. til Moderen 1864 31/12:

... har i Julen komponeret til Elverdansen. Tror efter Nytaar at være kommen op i øverste Afd. af Akademiklassen, skøndt Hr. Kittendorff bestandigt har ivret mod hans Udførelse.

Han bleu dog først opflyttet i Modelskolens Forberedelsesklasse ¼ 65.

s. 57

Fra K. Z.'s Moder 1865 30/5:

... Hvilke Sange har du beskjæftiget dig med at udføre Billeder til? Jeg skulde vel snart levere Bøgerne tilbage, og jeg vilde derfor gjerne vide, hvilke disse vare.

I K. Z.'s første Skitsebog er enkelte Vidnesbyrd om hans Syslen med figurlige Motiver, der nok kan have Forbindelse med hans Læsning f. Ex. af islandske Sagaer. I Brev til Hjemmet Decbr. 1867 siger K. Z., at han ikke vil til Rom, men til Island.

s. 57

K. Z. til sin tolvaarige Søster 1865 23/11:

... Da jeg blev 12 Aar, husker jeg godt, at jeg ansaae det for en meget vigtig Dag i mit Liv; jeg blev halvvoxen, meente jeg, og dette ikke mere at høre til de rigtige Børn, hvortil alle mine Sødskende hørte, var et betydeligt Skridt fremad. Naar jeg blev 16 Aar, troede jeg, at jeg blev heelvoxen, saa skulde jeg have Frakke, lange Støvler og Hat, saa var Barndommen kastet paa Hylden, og jeg skulde nu rigtigt føle, hvad det var at være sin egen Herre. Men ak, jeg havde forregnet mig. Det at gaae med Frakke, Skæg og Hat er kun saare ubetydelige Ting, og der kommer Pligter ind i Livet, tunge og mange, der indsnevre Friheden istedetfor at udvide den.

s. 58III. ARBEJDSAAR 1862-66

DA Meyn og jeg rejste hjem i Somren 62, spaaede vi os en straalende Ferie. Det gik for mit Vedkommende ikke i Opfyldelse. Meyn vidste, at han skulde studere Jura - jeg havde intet bestemt Maal. Han var en meget smuk ung Mand, der gjorde stærk Lykke hos Damerne, jeg en vaklende Dreng, ingenlunde smuk eller med Prætentioner. Jeg kunde ikke lade være at tænke paa selv at skulle fortjene Noget forat lette min Fader Byrden. Anede ikke, hvem der kunde have Brug for mig. Meyn talte altid om de Mange, han skulde manuducere, og hvor flot han skulde leve. Med Alt det indsaar jeg, at hans Hjerte var bedre end mit. Han tog Kristi Død paa Korset for os Mennesker som en Kendsgerning, rettede sit Liv derefter. Var mig dyrebar, jeg kunde se op til ham. - Men der var en anden Ting. Kvinderne gjorde Kur til ham. Selv betragtede han dem næsten som højere Væsner, og hvor og hvad var jeg?

Forældrene tog meget varsomt paa mig, skaanede mig heltigennem. Jeg var muligt ikke meget stærk. I København skulde jeg bo hos en Præsteenke, Fru Brandt. Hun var Ungdomsven af mine gamle viborgske Tanter. Fader vilde, at jeg skulde tage anden Examen, spurgte, hvad jeg vilde være. Vaklede mellem Theolog, Filolog, Botaniker og nævnte vist ogsaa Maler, var indtagen af gamle Harder. - Han raadede mig til roligt at fortsætte og tage anden Examen. Jeg sagde, at det var frygteligt, at jeg ikke selv fortjente Noget, brast i Graad. - Ogsaa Fader var bevæget. - Han sagde: Du ved, at Moder og jeg heller end gerne støtте Dig, og vi kan godt. Du er os dobbelt dyrebar efter Vilhelms Død.

Altsaa fik jeg et Kvistværelse i Aabenraa ligefor reformert Kirke. Meyn kom ogsaa til at bo der. Han førte egen Husholdning, jeg var i Pension hos Fru Brandt. Den dygtige Landskabsmaler Kølle var Pensionær der, levede tilbagetrukket, s. 59talte kun lidt og haanede mig, fordi jeg holdt af Juels Portræter. - Den ældste Frøken Brandt malte, sendte hvert Aar tre tre Gange gennemmalte Landskaber ind til Charlottenborg. Et blev gerne taget. Efter den Tids gamle Skik lod hun altid Grev Scheel til Gammel Estrup se sine tre Billeder. Han

købte oftest det ene. Havde tidligere været i Pension hos Moderen. Denne sagde gerne: der er faa af de store Malere, der sælge saa fornemt.

Jeg læste til Filosofikum. En af Damerne hos Fru Brandt forærede mig et Staffeli. Jeg malte Portrætter af mine Kamerater, Vilhelm Meyn, Hauch, Hoppe, Zepelin, og alt imens gik Frederik Knudtzon op og ned ad Gulvet og lærte os Filosofi. Allermest at tænke filosofisk. Jeg saa meget paa Frøken Brandt, der var stor og gav Partiet som Kunstnerinde. I Kunst indlod hun sig nødtigt med en Parvenu. Jeg malte fuldstændigt uden Undervisning. En Farvehandlerske, Madame Ernst, tog sig af mig, raadede mig ikke ene om, hvilke Farver jeg skulde bruge, men gav kunstneriske Raad. For Exempel, at jeg skulde lade det hvide Lærred anes under Farven. Jeg misforstod, saa jeg lod smalle Lærredslinjer staa mellem de enkelte Farver. En Art Mosaik.

Den Vinter kom jeg meget ud, af og til paa Bal. Det første i København var i Amaliegade fjorten hos Admiral Billes. Jeg husker hvor forbløffet jeg den hele Aften var, hvorledes Alt var anderledes, end jeg før havde set. Dansene var saa korte, Damerne saa hastige i Spørgsmaal og Svar. De brugte Vifterne stærkt. Saa kom Souperen om det store Spisebord. Jeg forstod, at jeg gjorde en kummerlig Figur, at jeg ikke vidste, hvilke Damer jeg burde forsyne med Vin og Fromage. Og saa forstod jeg ikke at hugge Mad til mig selv, som alle de fine Herrer saa udmærket vidste. Det var i Stuen i Amaliegade. Paa Kvisten i samme Sted var jeg første Gang til Sold s. 60 hos Brødrene Knudtzon. Herlovianere og Soranere. Det gik vildt til.

Jeg var hyppigt i Casino, saa i Grunden Alt der den Vinter, da min Onkel, Gehejmelegationsraad Zahrtmann var Censor der og havde Fribillet. I det kongelige Teater kom jeg ikke sjældent. Frøken Brandt havde abonneret en hel Loge i Balkonen. Den Staaplads, der egentligt ikke var der, fik jeg ofte. Saa fulgte jeg en eller anden Dame hjem. Første Gang saa jeg Valkyrien, var saa optagen deraf, at jeg bogstaveligt ikke vidste, hvor jeg var. Var med Heltene paa Sicilien eller med Harald Hildetand paa Braavalla. Blev med ham optagen til Odin. Fru Heiberg saa jeg dengang ofte. Hun havde en varm Beundrerinde i Grevinde Danner, der ofte kom for at se hende, gerne ledsaget af Frederik den Syvende. Grevinden havde et ikke smukt, men intelligent Ansigt. Hendes Hals, Arme, Gang, Fremtræden var skøn og kongelig. Skøndt forhadet af Mange, det var ikke til at mærke paa hende. Stolt forstod hun glidende at nedlade sig paa en Stol. Var oftest i hvidt Atlask, som vist klædte hende bedst. Jeg har set hende i blaat og jeg tror i violet Fløjl, som ogsaa stod til hendes skære Hud. - En Dag fortalte man, da hun ene kom fra Frederiksborg Klokken syv og Kongen først tre Kvarter til ti, at han havde nægtet at følge hende. Saa havde han fortrudt det, kom mod Slutningen af Forestillingen. - Hvis det er rigtigt, kunde hendes Tagen mod Majestæten ikke være lykkeligere, mildere, mere værdig.

Wenzel Tornøe gav mig Undervisning i at tegne. Han talte tidt om den Rangsforskel, der herskede mellem Eleverne paa Charlottenborg. Forundret lovede jeg mig selv, at saaledes skulde det ikke blive, hvis jeg kom der. Fik Filosofikum og tog hjem.

Heller ikke den Sommer var særlig munter. Moder var ikke rask og i vor Vennekres var der Sorg. Værst var det, at jeg ikke vidste, hvad jeg vilde, hvad jeg burde. Jeg tegnede meget efter Elisabeth, som var et dejligt Barn. Hun var gerne Model. Tegnedes ogsaa Bedstemoder, og det stod paa, om jeg skulde blive Kunstner. Fader overlod mig at tage Bestemmelse, vilde dog vist nødtigt, at jeg skulde blive Maler. Jeg valgte det. - En af Moders Søstre sagde til Forældrene: I er gale at raade ham fra. I skal raade ham til, men ikke støtte ham, saa lader han den Fugl flyve. - I København kom jeg ind paa teknisk Institut, gik ogsaa privat hos Arkitekt Ferdinand Jensen. I Institutet i Læderstræde stod Krøyer paa min ene Side paa en Skammel. Han var 8 Aar yngre end jeg. Paa den anden Side en ung Malersvend, Lundby. Vi havde Christian Hetsch til Lærer og engang imellem kom Faderen, gamle halvtyske, meget dygtige, men ogsaa meget løjerlige Professor Gustav Hetsch og korrigerede. Han havde gjort skønne Ting og var beundret af os. - En Aften kom han til Lundby og begyndte at rette. Denne talte lidt imod: »Mukker Du?« - »Nej Hr. Professor« - »Hvad var det da, Du gjorde? mukkede Du ikke?« - »Nej, Hr. Professor.« - »Hvad var det da, Du sagde?« - »At jeg var ganske enig med Professoren.« - »Naa, det var netop som Du skulde være. Hvad hedder Du?« - »Lundby, Professor« - »Nej, det er ikke Dig, der er Professor, det er mig. Er Du i Familie med Krigsministeren?« - »Det er min Onkel, Hr. Professor.« - »Naa hils Din Onkel, jeg kender ham godt.« - Saa kom han til mig: »Er Du Maler?« - »Nej, Hr. Professor, men jeg vil gerne være det.« - »Hvad er Du da?« - »Jeg er Student, Hr. Professor.« - »Er De Student, det er en anden Sag.« - Saa kom han til unge Krøyer, hvem han roste stærkt. - Ved Aarets Slutning fik vi begge Afgangsbevis til Akademiets Forberedelsesklasse. Krøyer fik tillige første Præmie, jeg anden.

s. 61 GAARDEN FRA FORÆLDREHJEMMET I RØNNE SET MOD HUSET
Fotografi af Frk. Birgitte Erichsen 1899

s. 62 HAMMERSHUS SLOTSRUIN. Malt 1864
(H. Chr. Chr. Nr. 10)

s. 63 FÆVOGTEN MED UDSIGT FRA SNURRERAKKEN MOD RØNNE. Malt 1864
(H. Chr. Chr. Nr. 12)

s. 64 SØSTEREN ELISABETH. FRA K. Z.'S FØRSTE SKITSEBOG

Blyantstegning c. 1865

s. 65s. 66l November var Frederik den Syvende død. Saasart jeg hørte det, ilede jeg op i Studenterforeningen. Alt der anderledes end sædvanligt. Alle var stærkt grebne. Og Alle talte til Alle. Ploug var Dagens Helt. Vi fandt ham mandig smuk. Det var i Medgang. Senere blev han koneagtig, uskøn. Samtidigt var man angst for og højrøstet mod Tyskerne. Der begyndte strax Uro og Optøjer paa Gaden. Det blev besluttet saa vidt muligt at møde næste Dag ved Kejsningen med florumvundne hvide Huer. – Vi var overmaade mange, drog tidligt ud og stillede os lidt tilhøjre for hvor nu Rytterstatuen staar. Mængden fyldte Slotspladsen. Blandt Studenterne var Uviljen mod Glücksborgerne stærk, – Hall – eller muligt Monrad – traadte frem og sagde tre Gange: »Kong Frederik den Syvende er død – leve Kong Christian den Niende.« – Saa kom denne ud meget forlegen, dansemesteragtig, tog sig gentagende til Hjertet og slængte Fingerkys til os. – For mig var Modsætningen stor. – Jeg havde sidste Grundlovsdag set Kong Frederik træde ud over Kolonnaden ovenover hele det forsamlede København. Han var rød i Hovedet, aabenbart ikke godt stemt. – Af sin røde Bog sang han Sangen med os, sagde faderligt: Tak, mine Børn, hev saa Bogen over Skuldren paa Jorden, saa kunde den opvartende Kammerherre tage den op.

Det blev en uhyggelig Vinter. Ens Venner led i Felten. Nogle dræbtes. Min Halvfætter, William Jespersen, var den eneste Søofficer, som faldt. Han sad i Kahytten, skrev til sin Moder, der var Enke og kun havde det ene Barn. Brevet var kun paabegyndt, da en Bombe gennem Kahytvinduet tog hans Hoved. Han havde begyndt saaledes: »Moder, Du ved ikke, hvor de Alle rose mig her ombord.«

Endnu den Vinter var jeg noget paa Bal, saa hørte det rent op. Damerne pillede Charpie, Herrerne converserede dem, s. 67og efter Bordet blev der danset. Det var tildels i Søofficershuse. – Efterretningerne blev tristere og tristere. Det undrede mig, at vi havde Lyst til at danse. Ak, København morede sig.

Alt da Kongen ikke vilde underskrive, blev der mange Spektakler. Politidirektøren bar sig klogt ad. Studenterne var misfornøjede. Han sendte os Bud, at Huen vilde blive respekteret overalt, hvis vi hjalp Politiet til Ordenens Haandhævelse. – Det smigrede. – Vi hjalp.

Dannevirkes Rømning fremkaldte voldsom Uro i Byen. Folket fyldte Amaliegade, og udenfor Kongens Palæ – det gule – var der Trængsel. Brosten toges op og kyltes ind ad Vinduerne. Skilderhusene stilledes paa Hovedet. Der var en hel Regn af Galosker og Hatte. – Da sprang Vilhelm Rode op paa Skuldrene af et Par af os, vi holdt paa ham og han holdt Tale til Folket. Det raabte stadigt »mer, mer«. – Til Slut sagde han: »Ned til Studenterforeningen at bringe Studenterne vor Tak. « – Dette var ganske umotiveret. – Folket drog afsted. Amalienborg blev befæstet. – Ud paa Natten tog Oprøret atter fat. – Vore Huer respekteredes, og vi var i smaa Hobe her og der ogsaa velsete mellem Folk. – Amalienborg var afspærret. Kongens Nytorv blev Centret. – Hestgarden sprængte af og til ind med dragne Sabler, slog mest med Fladen. Hist og her blev Nogen virkelig saaret. – Et Mandfolk kom løbende, raabte: »en Barber«. – Da vi skulde se til, var Sneen helt rød af hans Blod. – Vi saa et Stykke af Benpiben i Armen. Klokken var halvtre om Natten.

Henad Foraaret tegnede jeg noget privati Christian Hetsches Hjem og varindtagen af hans elskværdige, musikalske Hustru. Der traf jeg sammen med Avgust Jerndorff, og et Venskab knyttedes, som skulde vare Livet igennem. Fin var han og bly som en ung Pige, fuld af Fantasi og Fantasteri, indtagen-s. 68de, frygteligt distrairt og med fremtrædende Lyst til at gaa paa forbudte Steder. – I det sidste var han meget modsat mig, men jeg beundrede ham derfor. – Raveliner og Filosofgang var afspærrede af Vagt. – Det blev Sport at komme forbi forat trække Pastinakrødder op og spise dem. – Flere end engang er det blevet os forbudt af Vagten at passere. »Aa, kunde De ikke vende Ryggen til et Øjeblik,« bad Jerndorff med sit skønne Udtryk. Vagten har lydt Opfordringen. Den har væ-s. 69ret uimodstaaelig. – Jerndorffs Venner blev mine, allermest Xylograf Hendriksen. Dengang var han forlovet, var dog med paa vore Ture. En Todagestur gjorde vi i Pintsen. Jerndorff var Sjælen deri. Gram, Hendriksen, Landt, Kessel og jeg. Vi tog til Frederiksværk, sejlede paa Arresø, spadserede til Lynæs, boede den Nat hos Skolelærer Kramp. Kessel, Gram og jeg laa i Halmen paa et Loft med Masser af Rotter. Næste Dag satte vi over Fjorden, spadserede forbi de tusindaarige Ege til Frederikssund. Det var herligt.

Brudstykker fra Aug. Jerndorffs Tegning til et Kammeratgilde i Vinteren 1867–68.

Kr. Zahrtmann (med Studenterhue paa) overværer, at Carl Aagaard engagerer Aug. Jerndorff som Hjælper ved Dekorationsarbejdet paa Frijsenborg. Forneden mindes den ved Gildet fraværende K. Z. som Englen paa Kransekagen.

Sommeren tilbragte jeg paa Bornholm, laa for første Gang paa Landet ved Hammershus og malte. – Boede hos den saakaldte Slotsmajor, hvis lille Husmandsloft laa lige ved Indgangen til Ruinerne. Om Søndagene kom der absolut ikke noget Menneske, Søndagene nogle faa Vogne. Hver havde sine Levnedsmidler med. – Jeg betalte en Mark om Dagen for Kosten, fire Skilling for Logi. Levede med Mælk, Æg, stegt Flæsk, Sild. Om Søndagen fik jeg en Kylling. – En Dag kom min Broder Hans og opfordrede mig at gaa med til Rønne, da Bedstemoder var syg. – Vi spadserede de tre Mil, kom hjem Klokken ti Aften. – Da vi gik forbi Bedstemoders, saa vi Tante Grete med et tændt Lys give nogle Ordre. Moder sagde os, at Bedstemoder var bedre. Hun vilde, at vi ovenpaa den lange Tur skulde have en sund Søvn. – Næste Dag sagde hun os, at Døden havde

været stille, smertefri. Bedstemoder blev tre og firs. – Om Søndagen havde hun drukket Te i vort Hjem. Saa havde hun været sengeliggende med Rosen i Benene. Havde været munter. »Her ligger Jomfru Rosenfod« sagde hun til Moder, der besøgte hende to Timer før hendes Død, – »der er plukket Jordbær til Dig. Dem kan Du godt selv bære henad Gaden.« – Hendes sidste Ord til Moder.

Jeg troede ikke at skulle kunne komme over det voldsomme Slag, som jeg syntes, det var. – Det gik lettere end tænkt. s. 70– Hans og jeg blev strax opfordrede af Forældrene til at klæde Graven indvendigt og Vejen dertil med Hvidgran. Det var et stort Arbejde, og vi fik travlt. – Det var mig pinligt, at Familien vilde, at der paa ægte gammel Vis skulde være stort Begravelsesgilde. Det blev storartet smukt. – Den meget store Sal blev helt dragen med Sort, alt Dagslys udelukket. Rundt om Kisten var mange Lys og Kronen brændte over den. – Alle voxne Kvinder af Slægten og Tyendet var samlet i Baggrunden af Salen, sortklædte. De var mange. Ved Kisten og hen til den ogsaa meget store Dagligstue stod Mændene. I selve Døren ind til det himmelblaa Værelse med de hvide Gardiner dragne for mod Julisolen stod Bornholms smukkeste og mest forfængelige Officer, Oberst Rømer. Han havde lige fulgt Frederik den Syvende og skaffet sig den extrapragtfulde Uniform. – Provstens Tale var mat. Midt under den faldt Oberstens Kasque med bum, bum mod Jorden. – Der var straalende Modsætning mellem den heltsorte, illuminerede Sørgesal, den slanke, gyldne Oberst og det himmelske Dagslys fra den anden Stue. – Efter gammel Skik var alle de mindrestillede Naboer anmodede om at bære. Alene de udgjorde et anseligt Komitat. Ligvognen kørte den lange Vej tom.

Da vi kom tilbage, var Salen aaben, mørk. – Middagsbord var dækket i Dagligstuen og Spisestuen og for Tyendet og Smaafolk i de tre Forstuer. Stemningen var mild, til Tider munter. Kaffen blev drukken i den smukke, store Have med de gule Grusgange, Snebærkrat og Buxbomkanter og dens bovnende Bunker af Roser. – Min ældste Onkel læste en lille Række af Bedstemoders Bestemmelser op. – Han var gammel og svag. Det var, som var hun endda blandt os. De begyndte: »Kives ikke mine Børn.«

Efter igen at have været paa Hammershus, tog jeg sydpaa-s. 71lands til Sandegaard i Aaker. Der var et Motiv, jeg gerne vilde male. Paa den Tid var der ingen Kroer. Jeg tog ind hos gamle Enkefru Kofoed, hvem jeg vel ikke kendte. Gaarden modtog gæstfrit. Huset førtes nærmest af en gammel Datter. Jeg spiste ene i den store Sal, medens Datteren underholdt mig. – Moderen viste sig ikke, var melankolsk, næsten menneskefjendsk, gik i Træsko og passede Smaakreaturene. Det var en Ære for det gamle Hjem at have en Student i Besøg og beværte ham rigeligt. – Det var virkelig saaledes, at Intet var for godt. – Jeg søgte at vinde det ældgamle, triste Menneske, interesserede mig for hendes Høns og Ællinger, for alt det femskaftede Tøj paa Kistebunden. – Hun tæde op. Enkelte Gange sad hun og talte med mig, om hvor stor hendes Fortid havde været. Der var fyrretyve Nøller ved hendes Bryllup. – Nøllen var et elegant Hovedtøj, kun brugt af de bedste Gaardmands- og Borgerkoner.

Hendes Skæbne var trist. Meget ung blev hun gift. Sandegaard var rigt. Manden var Kaptejn. De havde flere Børn. Den ældste Søn voxte til, forelskede sig i den ene Tjenestepige, erklærede, at hende vilde han ægte. Forældrene satte sig skrappt mod Mesalliancen. En Morgen laa Sønnen skudt udenfor vestre Længe.

Det var dengang Skik paa Bornholm, at ingen Selvmorder maatte begraves hæderligt. Liget maatte ikke bæres ind ad Kirkegaardsporten. Det heves over Muren i det Hjørne, der var bestemt for Selvmordere. Følge maatte der ikke være.

Fru Kofoed tog strax den lille Mil op til Præsten i Aakirkeby, forlangte Ligvognen brugt, Sønnen i den Kofoedske Familiebegravelse. Præsten stampede imod, hun satte sin Vilje mod hans, sejrede. – Fra det Øjeblik var Ligvognen besmittet. – Den blev ikke brugt. – Var der ogsaa en Mil, Liget blev s. 72baaret. Den Venten holdt Fruen ikke ud. Nu var Bønderne stærkest. Hun mistede Forstanden.

Jerndorff var inde paa Akademiet, jeg kom derind om Efteraaret med Krøyer. Blev overordentligt flittig. Kom dog Noget i det kongelige Teater, opgav fuldkomment at gaa med Onkel i Kasino, sagde absolut nej til al Selskabelighed. – Det var strenge Arbejdsaar. Jeg var vist flittigst af os alle. Idetmindste var jeg en Vinter hver Fredag beskæftiget elleve Timer paa Charlottenborg. – Avancerede hurtigt, kom paa Siden af Jerndorff, løb fra Krøyer. – Kittendorff var først min Tegnelærer, fortrinlig som saadan, streng, meget alvorlig. Ved min Side havde jeg en Elev, der havde gaaet fem Vintre i Forberedelsesklassen. Faderligt og overlegent tog han sig af mig. – Kittendorff kom en Aften, saa min Tegning efter den døende Alexander, roste Udtryk og Lys. »Det er ret Zahrtmann, nu begynder De at komme med,« sagde min Sidemand. – Jeg husker, hvor glad jeg var, var ikke sen til at skrive det hjem.

Marstrand var dog den Lærer, vi alle elskede mest. Vi saa i ham en Gud. Han havde et overordentligt intelligent Ydre, var fornem, slank. Hans Ryg var svag, deraf en egen melankolsk Holdning. Han var sygelig og gnaven. – Har igrunden aldrig sagt andet til mig end: »Det er noget Skidt.« – Undertiden tog han Ens Pensel og morede sig med at male efter Modellens Hoved. Det var flot, udmærket, men lignede ikke det mindste Modellen og var for en Begynder umuligt at fortsætte. – En Dag havde han taget Prices Pensel og sat et andet Hoved paa. Var gaaet bag et Staffeli. Price troede, at han var gaaet. – »Er der ingen af Jer, der vil se Marstrands Hoved, inden jeg sletter det ud?« – »Hvadfor-noget,« sagde Marstrand. – »Ja, vil Ingen se hans Hoved, inden jeg sletter det ud?« – »Sikkenen,« sagde Marstrand, gjorde rundt paa Hælen og gik ud.

s. 73 FIRE BRØDRE. Blyantstegninger fra 1865-68
HANS ZAHRTMANN
PEDER ZAHRTMANN
MARIUS ZAHRTMANN
KRISTIAN ZAHRTMANN

s. 74 BRODEREN CONRAD Z. Malt i København 1867
(H. Chr. Chr. Nr. 27)

s. 75 SØSTEREN ELISABETH
Blyantstegning 1869

s. 76 VILHELMINE ERICHSEN. Malt i Rønne 1867
(H. Chr. Chr. Nr. 29)

s. 77 MODERENS PORTRÆT. Malt i Rønne 1867
(H. Chr. Chr. Nr. 25)

s. 78 K. Z.'S SELVPORTRÆT. Malt i København 1867
(H. Chr. Chr. Nr. 26)

s. 79 Alle vilde vi roses af ham. Vi samlede os stærkt om Arbejdet. - Han malte dengang paa sin store Nadver, valgte Pacht til at hjælpe sig med Perspektiven. - Hvor gerne havde jeg været den Udvalgte! - Roed var igunden en udmærket Lærer, manglede dog al Sympathi. - Hvad han sagde var vel rigtigt - vi lod ham blot tale. Ligesaa Professor Simonsen, der ikke var nær saa dygtig. - Marstrand havde malt Christian den Fjerdes Kapel i Roskilde. Da han viste Simonsen det, sagde denne: »Hør Du Marstrand, den Støvlehæl maa Du Fanden gale mig gøre højere. Som den er, gaar den ikke an.« - Vi lo godt derad.

Vi begyndte at tænke paa at udstille. Jerndorff kom først med et lille Billede ude fra Sælland. - Det var herlige Tider de tre Akademiaar. Hver Sommerferie mærkede man, at man havde gjort et ordentligt Skridt fremad. Vi havde lang Ferie, kunde arbejde meget paa egen Haand. - I Hjemmet gik det stadigt løs paa mine Nærmeste. Kom vi saa henad Efteraaret til København, kunde vi være sikker paa at træffe mange Kammerater hos hver Nyankommen. - Der var det saa at Beundringen for denne eller hin skabtes. - Ældre Udstillere vare overlegne. - Edvard Petersen, Foss, Zacho, Godfred Christensen. - La Cour var den mest lovende. - Megen af denne Ungdom hyggede sig varmt om Kyhn, dengang den eneste blandt Kunstnerne, der virkelig var radikal. - Hans Kunst elskede vi og sluttede os om ham som Menneske. - Han havde et godt Øje til mig. - Gennem ham mærkede vi Akademiets Brøst. - En Skole forat arbejde friere efter Model blev dannet ude hos ham. Den blev kaldt Hulen. Der var ogsaa Nordmænd.

Geleff og Pio var komne med deres socialistiske Skrifter, der ansaas som Udfald mod Regeringen. Pio sad fangen paa Hovedvagten ligeoverfor Charlottenborg. - Hans Frisind s. 80 havde vor Sympathi. - Han havde Tilladelse til at modtage Venner, elskede at spille Kort. - Vi delte os i tre Hold, hvert paa tre. Hver tredie Nat whistede vi ovre hos ham. - Jeg forstod kun lidt af hans Færd, beundrede hans brune Hud, hvide Tænder, superbe Overskæg.

Foraaret sexogtreds tog jeg tidligt hjem, vilde og fik Tilladelse til at male den fjortenaarige, skønne Vilhelmine Erichsen, der senere blev Drachmanns første Hustru. Der var ikke Plads hjemme. Jeg fik Lov at laane en Nabos Pulterkammer. Forat holde lidt Varme bragtes stadigt en Temaskine med kogende Vand derop. Vi frøs, stred godt med Arbejdet. Billedet blev smukt trods tekniske Mangler. - Alt næste Aar kom Drachmann, der dengang var Maler, gæstede nærmest mig, men opholdt sig næsten altid i det Erichsenske Hjem, hvor han tilbad Vilhelmine og Alt, hvad hendes var. - Vi tog til Bornholm sammen. Han var umaadelig søsyg, elskede Intet mindre end Havet. Men alle de Erichsenske unge Piger elskede det netop ømt, løb med deres Sytøj ned at sætte sig paa de store Stene ved Stranden. Drachmann gav ikke uden Held den farende Svend. - Fik dengang ikke Lov at spadsere ene med Vilhelmine. Jeg blev Skærmbredt paa vore lange Ture langsmed Havet. Han var godmodig og overordenligt genert af sig, og netop paa Grund af det sidste kunde han blive uartig. Han er den Eneste jeg nogensinde har set være uhøflig mod Moder. Var iøvrigt som sine Omgivelser, kunde skifte Ham fra Time til Time.

s. 81 Først i 1866 flyttede K. Z. fra Aabenraa til Vesterbrogade 25 (over Porten stod SOLI BEO GLORIA). Han havde i Sidehusets Stueetage nogle Værelser, som han delte med sine Brødre.

s. 81

K. Z. til Tanten Thea Hoffmann 1866 6/2:

... Der kommer let en underlig Uro over mig, selv ved den mindste Bestemmelse, jeg skal tage; jeg søger at bekæmpe den, men den bemægtiger sig mig igjen, og det er denne Uro, som ofte gjør mig unaturlig og vaklende i min Fremtræden..... Kommer hjem til det elskede Bornholm for at være umaadelig flittig; baade

den Ene og den Anden, baade det Ene og det Andet skal jeg male; hundrede Planer har jeg, og saaledes er det, jo længer jeg maler, desto smukkere bliver alt og desto flere Ting bliver der at male; det er just det lykkelige ved denne bedaarende Kunst..... I Fastelavn en lille Tour til Sverrig et Par Dage for at see Lundekyrkan.....

s. 81

K. Z. til sin Moder 1866 3/3:

..... Vi have her en Angst for, at det hvert Øieblik kan være forbi med Professor Marstrand, der er heftigt syg, og som alt iforveien stedse lider af en daarlig Helbred; der blev igaar Morges kaldt to Læger til, og hele Dagen igaar var det meget betænkeligt og var langt fra bedre iaftes; derfor er jeg nu næsten bange for at komme ned til Charlottenborg, da det Værste kan være skeet; han er vor allerdygtigste Kunstner, og ubetinget den af Professorerne, jeg holder meest af, og det skjøndt jeg kjender saalidt til ham. Det vil sikkerligt give et helt Sving i den danske Kunst, hvis han gaaer bort nu, og om jeg end vil paavirkes mindre deraf nu, saa mangler dog altid hans skarpe Øie, skærpet ved Sagkyndighed og Studium..... hvad Peders Dragt angaaer, saa maa han vistnok helst have sort Frakke. Naar han kommer til Sorø, synes jeg ikke godt, at han kan bruge Trøje, da det aldeles ikke er Skik og Brug og det altid er galt at skille et Barn fra sine Jevninge; paa en Gang bliver det forhadet og ilde omtalt derved, og just i den Alder kan det bevirke en stor Forandring i et Menneskes Character, og Peer er ovenikjøbet meget Stikken. Min egen svage Helbred i Sorø, der gjorde, at jeg i den Henseende ikke kunde maale mig med Kammeraterne, har vist gjort, at min hele Fremtræden, min Tale og Alt har en Usikkerhed, som jeg forgæves stræber at overvinde, og nu da Helbredden er kommen igjen, bidrager det, at jeg, som er saa s. 82 gammel, ofte i mit Fag maa arbeide med Folk, der hverken af Aar eller Udvikling ere mine Lige, medens mange af Kammeraterne ere langt mere deres egne Herrer og selv tildeels fortjene deres Ophold, langt fra formindsker, men endogsaa forstørre denne Usikkerhed; derfor jo mere jeg arbeider mig op til at blive ligestillet med mine Jevninge, destomere Naturlighed og Ligevægt kommer der ogsaa i det Hele..... Dernæst spørger Du om politiske Meninger, og hertil maa jeg svare, at jeg aldeles ikke har nogen; jeg hører ofte de Andre tale om Krig, men saadant Noget hører jeg ikke efter og veed derfor ingen Besked derom..... Førstkommende Fredag hører Underviisningen op paa Charlottenborg; saa har jeg aftalt med en Kammerat, Lauritzen fra Sorø, at vi ville male lidt om Formiddagen efter Model herhjemme hos mig, hvoraf jeg har den Fordeel, at vi er lige i at betale Modellen, og da han har malet endeel og skal have et udmærket smukt Stykke paa Udstillingen, kan jeg ogsaa lære Adskilligt derved.....

Til Modelskolen opflyttedes K. Z. 1/2 1866, og der arbejdede han til 30/6 1868. Samme Aar 20/3 blev hans Afgangsprøve antaget og 1/7 68 fremlagde han Prøve i Komposition (gjengivet her. Maleriet efter denne Tegning, »Erlandsens Stue«, er omtalt i Breve af 16/4 og 30/9 69, H. Chr. Chr. Nr. 64). Derefter udfærdigedes hans Afgangsbevis fra Akademiet.

s. 82

K. Z. til sin Moder 1867 21/11:

[Skildrer sin ene Broders sygelige Tilstand.] Han var saa ung og glad og kvik for et Aar siden, og nu er han saa falmet; ja, det ligner nu alligevel min Tilstand i Sorø, kun at Examen her gjør, hvad vel Længslen efter Hjemmet gjorde der, og saa er han fri for Besvimelserne. For jeg havde det ligeledes med Graad, Uro og en underlig Længsel, uden at jeg saa vist kunde sige, at det var efter Hjemmet....

s. 82

Fra Moderen, Rønne 1868 29/5 til Sønnerne i Kjøbenhavn
:

Har næppe Stunder at skrive, Kr. Z. endnu mindre, da Lindegaard selv fjerde kommer paa Torsdag. [De fire Medicinere Lindegaard, Alex. Haslund, Nebelong og Leerbech gjorde en Fodtur paa Bornholm, og 13/6 takkede Lindegaard K. Z.'s Forældre for de to behagelige Aftener i deres Hjem og K. Z. for hans vejvisende Virksomhed med den næsten utrolige Naivitet, der skaffede dem saa mange muntre Øjeblikke. - Ingen af de Fire har brugt over 10 Rdlr. til hele den Rejse.]

s. 83

K. Z. til sin Moder 1868 3/12:

Han er ene med Kanarifuglen og Blomsterne i Atelieret, da Otto Haslund er bortrejst. Han arbejder hele Formiddagen og faar rigtig meget gjort, inden Haslund kommer tilbage. Paa Søndag skal han begynde at male Frøken Lindegaard som Karen Brahe. Han fordyber sig i Tiden 1679-80; Karen Brahes Historie findes i Almanaken for 1858, hendes Liv er det rigtig rart al lære at kende.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

Ved nu at opsøge, hvad jeg har skullet bruge til Karen Brahe, er jeg bleven forelsket i Eleonora Kristinas Person, hvem jeg ikke før er traadt saa nær, og et enkelt langt Brev fra hendes Haand, som jeg har truffet paa, har saaledes ladet mig see ind i hende, at jeg har den største Lyst af Verden til at male hende.

Denne kraftige og kloge Kvinde, der var bleven føiet lige til det mindste Ønske, saalænge fjerde Christian levede, var bleven bundet til en Mand, der var udrustet med mange store Egenskaber, men som neppe altid handlede efter sin Pligt og i saadanne Tilfælde ikke heller efter sin Kones Ønsker. Hans Fjender havde styrtet ham, og med ham var ogsaa hun faldet. Nu maatte den stolte, myndige Kvinde bøie sig og trygle Kongen om at høre hendes Mands Forsvar, som hun vel vilde have vidst at fremføre med al den Veltalenhed, Sagen maatte indgive hende. Ja kunde jeg blot finde nævnt, at hun havde faaet Audients - Foretræde - for Kongen, saa vilde jeg ogsaa male det; nu søger jeg, hvor jeg kan finde noget saadant.

Ja kjære Moder, Du undrer Dig maaskee over mine løierlige Forelskelser, men jeg troer, at de ere en Nødvendighed for mig, maaskee alle en Tribut til den Kjærlighed til Kvinden, som Du med Din Modermagt har paanødt mig, og hvorfor jeg hver Dag er Dig taknemmelig. Du var den Første, jeg var forelsket i, og er jeg end nu tidt og mange Gange skudt, saa troer jeg, at det er, fordi jeg seer Noget af Dig i dem alle. - Ja nu skal jeg paa Akademiet. -

4/12: Haslund kom før og blev glad ved, at jeg vilde tage fat paa Eleonora Ulfeld, og da jeg talte om at bruge Din Figur, - Ansigtet har jeg Studie til, - udbrød han : »Ja der har Du en udmærket Model; jeg kan saa godt tænke mig hende som en Borgfrue fra den Tid med Nøgelnippet ved Siden og Fløjls Hue paa Hovedet.« Nu længes jeg kun efter at virkeliggjøre denne prægtige Plan. Det styrker mig saameget, at han troer, at det ligger for mig, som han stedse, ved at staae bagved og med stor Forsigtighed give Vink, ligesom holder mig oppe, naar jeg er ved at falde, og fører mig fremad, naar jeg er ved at standse. Ja gid han var ligesaa meget for sig selv, som for mig; men han er ofte s. 84selv noget magelig og langsom. Men begge Ting falde bort, naar det gjælder om at hjælpe Andre. Ja og gid jeg kunde hjælpe ham noget, men det har jeg ikke Dygtighed til.

s. 84

K. Z. til Pietro Krohn og Otto Haslund, Rønne 1869 16/4:

..... Her var igaar en næsten tropisk Varme og det skød i store Spring i Haven. Vi gik dernede en heel Time og varmede os, og da vi kom op Kl. 3½, sad Elisabeth for mig til Kl. 7 som Karen Brahe.....

Jeg tænker paa Elisabeth som Confirmandinde og adskillige andre Ting, men som ere saa forfløine og saa lidet modne, at jeg vel gjør bedst i at holde dem for mig selv. - En sørgelig Opdagelse har jeg dog gjort; jeg troede nemlig, at naar jeg nu kom hjem og kunde male efter Naturen selv, saa kunde jeg saa ganske beherske Udførelse og gjengive Udtryk, men det er desværre langt fra Tilfældet. Min Lille ved Sygesengen har endnu ikke det Rørende, som Tegningen har, og Vægge, Stole og Senge ville ikke staae saaledes malerisk, som de burde og skulde. Jeg seer godt, at det kunde gavne at copiere, men jeg har dog neppe Taalmodighed og saa nytter det neppe saameget.... Om Aften var hele Familien her, og Elisabeth sad i de mange voxne Cousinsers Kreds; hendes snævre sorte Kjole med korte Ærmer og kun lidt nedskaaren, og de mange Rækker hvide Perler, som hun bar om Halsen, og som vare en Gave fra Tanterne i Viborg, klædte hende saa nydeligt; ja, det kan godt være, at hun ikke var saa smuk, som jeg syntes, thi jeg synes egentligt, at alle de ere smukke, hvem jeg holder af, men det kan maaskee ogsaa komme af, at jeg uvilkaarligt slutter mig til dem, hvis Ydre tiltaler mig; men derfor raader jeg Jer til ikke altfor ubetinget at stole paa min Smag. Frøken Vilhelmine Erichsen var her en Dag forat lykønske Elisabeth, hun sad i Sophan og loe næsten hele Tiden; mon hun vidste, hvor godt det klædte hende? Saadanne Smilehuller har vist Ingen; man kunde bage Æbleskiver i dem, saa store ere de; vi kalde saadanne paa Bornholmsk Latterdale. Hendes Tænder ere som de deiligste Perler, ikke een er voxet det Mindste udenfor sit bestemte Sted, og selv det ringe Skær af Gult klæder dem saa mageløst. Ja, hun er endnu langt smukkere end ifjor, hun er vel 16 Aar gammel, og just saaledes seer hun deilig ud..... Oberst Fallesen gaaer her paa Gaden med sine to store, ægte danske Hunde; de ere deilige, smukkere endnu end Roska, men han ligner s. 85i sin korte Frakke med en tynd Spanskrørstok en Hundetæmmer og ikke Byens fornemste Embedsmand. - Sig mig engang, er det ikke slemt sort med mit Billede paa Udstillingen; vor Amtmandinde, der har seet den og som er en fiin Verdensdame, valgte ikke at omtale det, og det er ikke godt Tegn, da hun hellere end gjerne vil rose, naar hun kan gjøre det uden at træde Sandheden for nær.....

1869 deltog K. Z. for første Gang i Udstillingen paa Charlottenborg med Billedet: En Konfirmandinde paa Bornholm.

s. 85

K. Z. til Otto Hasland, Rønne 1869 27/8:

Overmaade længe har jeg skullet bringe Dig min Tak for min Fødselsdagsgave, som det nu er længe siden, jeg modtog, og som Du vel veed, at jeg er bleven overordentligt glad ved, da der neppe fandtes nogen Bog,

jeg mere kunde ønske mig, og tilmed kom den saa uventet og overraskende, at jeg strax neppe kunde finde mig tilrette i min Overraskelse, saa læste jeg den, eller rettere jeg slugte den, og siden har jeg læst større eller mindre Partier deri, og jeg vil vist blive ved dermed meget længe, da jeg holder saameget af Leonora Christinas Personlighed..... Gid J maae faae mere gjort end jeg i denne Tid, hvor vi have havt Sommerferie med dens Gjæster, Dands og Selskaber, hvortil jeg daarligt passer, men jeg gaaer dog gjerne med, da det saaledes hører sig til. Christian Erichsen er herovre, og det gjør til, at jeg ofte er sammen med ham og hans meget elskværdige Familie. Drachmann er herovre, vi træffes ofte og jeg kan godt lide ham, han er jo meer end almindeligt godmodig, livlig, belæst og jeg synes ogsaa dygtig. Hans værste Fjende er Flygtighed, og dog er han flittig. Mærkværdigt nok ligger han afvexlende et Par Dage her og et Par i Allinge, og som oftest gaaer han frem og tilbage mellem begge Byer. Folk her opholde sig ofte over ham, og saa er det mærkeligt hvor nær det gaaer ham, naar han mærker saadant; istedetfor jeg bliver ærgerlig og vil gjerne drille dem, der ikke holde af mig, saa tvertimod, han synes stedse, at det er ham, der har Uret, og er villig til paa enhver Maade at gjøre det godt igjen. Hvad jeg tager mig for er vanskeligt at sige, snart har jeg Et, snart et Andet, men jeg synes, at Intet ret vil trives for mig og det Eneste, jeg virkelig er glad ved er Karen Brahe, der dog er saa umenneskelig mørkt, at Folk spørger, om det er Nat. Dorthe Biehl vil det ikke gaa med, det er nok for svært, Roselil vil s. 86 gjerne have bedre Veir og mere Ro, og nu maler jeg efter Bestilling Onkel Jacobs Huus og Have, et smukt Motiv, men jeg mærker godt min Afmagt, det er et stort Billede med Solen lige over Rammen..... Fra andre Malere i Verden hører jeg ikke det ringeste, det er saa underligt ensomt, det ikke at have Nogens Dom at støtte sig til, og dog troer jeg, at jeg bliver herovre langt ind i Oktober, saameget har jeg, jeg skulde have malt herovre. Naar jeg saa igjen maa komme op til Eder, vil jeg overordentligt gjerne, jeg havde det saa mageløst sidste Vinter, men det er da ikke saa underligt, da jeg baade holder saameget af Eder begge og jeg kan lære og har lært meget af Eder i den forløbne Vinter.....

s. 86

K. Z. til Haslund og Krohn, Atelieret i Saxogade 1869 30/9:

.... Jeg skulde underrette Eder om, at jeg er kommen hertil Staden Kl. 10 igaarformiddags og nu saagodtsom har taget Atelieret i Besiddelse som Enehersker. Lidt forundret blev jeg rigtignok ved at komme ind og see, at her ikke var saa hyggeligt, som naar de kjære to Herrer ere hjemme, men da jeg imorges kom igjen, fik rullet og lukket lidt op, fik samlet nogle tørre Nerieblomster og Blade, som vare dryssede ud over det Hele, og som jeg, da jeg iaftes kom i Mørkningen, troede vare spredte til Ære for mig. - Eftersætning mangler. - Nu har jeg saa ordnet lidt med Blomsterne, som her rigtignok kun ere faa af, har beundret det nye Vindue, Blomstertrappen osv.; og paa det ene Staffeli staaer nu Karen Brahe, den Lille ved Sengen og Onkel Jacobs Have, og paa det Andet staaer Muligheden til Roselil og hendes Moder i Form af et udspendt Stykke Papir 1 Alen □ omgivet af en Snees Stumper og Stykker, jeg nu vil samle paa en Klade (Carton) forat høre Eders Dom, naar J engang kommer; see det er mit Udbytte fra isommer, gid jeg nu havde Eder her og kunde faae at see hvad J have faaet gjort i denne Sommer..... - Saa var det Leonora Christina, hvem jeg er saa indtaget i; kun synes jeg, at det er galt af Eder at forære mig den Bog, men den er deilig. Tiltrods for at den har været laant overmaade meget ud hjemme og jeg endnu har den derovre, er jeg overmaade fortrolig med Indholdet, og dog veed jeg der, saalidt som andetsteds i hendes Levnet at finde et Øieblik, der ret er værd at fremstille. Mig synes det som om der aldrig hverken har været bedre eller forstandigere Kvinde, og jeg sympatiserer saa fuldstændig med Den mindste af hendes Handlinger. Fru Fallesen har jeg malt og Portrætet kan godt bruges til Christina, men Knuden er at jeg slet ikke veed, i hvilken Situation.... Drachmann reiste lidt før mig, men han havde nok dog været 5 Maaneder paa Bornholm; der er Meget jeg holder af hos ham, men han er nok noget ung endnu. Han har været langt mere tilbageholdende iaar end tidligere, og han har ogsaa faaet en heel Deel gjort. Han var Halvparten af Tiden i Rønne, saa jeg har jevnlige seet ham, men naar han kom hjemme var det til stor Skræk for Bodil, der gjerne spurgte Moder: holder Du af Drachmann, for det gjør jeg ikke.... Drachmann blev forlovet paa Bornholm med den deilige Vilhelmine Erichsen, her siger han det til Alle,

s. 87

s. 88

s. 89 FORARBEJDE TIL KONFIRMANDINDEN. Malt i Rønne efter Søsteren Elisabeth. 1868 (H. Chr. Chr. Nr. 62)

s. 90 s. 91 »ERLANDSENS STUE«. (H. Chr. Chr. Nr. 64)
Blyantstegning til Akademiets Afgangsprøve i Figurkomposition 1868

s. 92 STUDIE EFTER SØSTEREN ELISABETH TIL MALERIET »UNG PIGE FØR BADET« 1868 (H. Chr. Chr. Nr. 47)

s. 93 STUDIER TIL KAREN BRAHES HOVED
Blyantstegning c. 1868

s. 94 GAARDEN I FORÆLDREHJEMMET SET MOD HAVEN. Malt 1868
(H. Chr. Chr. Nr. 54)

s. 95 s. 96 FORARBEJDE TIL LEONORA CHRISTINA. Malt i Rønne efter Moderen. 1870
(H. Chr. Chr. Nr. 83)

s. 97

s. 98

s. 99

Fra Moderen til K. Z. 1870 4/1:

Dine lyse og gode Dage ere og mine, det veed Du saa godt; det er for mig som, at mit første Barn har faaet en saa stor Part af Hjertet, at der ikke er lige saa store Rum til de Andre, dog er dette ikke rigtigt, som det bør være.....

s. 99

K. Z. til Otto Haslund, Rønne 1870 14/7:

.... Idag har Pietro faaet en Samling Potteskaar, Flintknive o. L. hos Amtmanden, men ellers have vi hvilet os ud for igjen imorgen at kjøre med Fallesen ned til Randkløve Skaar og Gudhjem. Pietro har ogsaa begyndt paa et Billede af en bornholmsk Kone som han vil forære Onklen i Odense til Sølvbryllupet. Under alt dette hviler mit Maleri fuldkomment og Leonora Christina staaer som en stor dunkel Skikkelse, der endnu ikke rigtigt har udformet sig, i det mørke Fængsel, men vist er det, at Fængslet er mørkt og for en stor Deel Billedet med. Pietros Arrangement synes jeg særdeles godt om, kun er det et umaadeligt Billede han faaer at arbejde med, men baade Dragt og Rum og Stilling er udmærket efter min Mening; saa er det løierligt at arbejde paa Noget, som jeg seer i Alt dette staaer saameget tilbage. Naa men frisk Mod Antonius, efter den lange Hvile vil Arbeidet mu-ligen gaae dobbelt godt. Saa har jeg ogsaa bestemt mig for den lysrøde Kjole, som jeg ogsaa troer at Pietro synes om. Mit Billede forestiller i grunden det selv samme som hans, men er dog meget forskjelligt derfra.....

s. 100 Endnu i Brevet 1869 30/9 tænker K. Z. sig Fru Faltesens Portræt som Grundlag for Leonora Christina's Billede; endnu 1870 14/7 staaer L. C. for ham som en stor dunkel Skikkelse, endnu ikke udformet; og samme Aar maler han Tante Rømer (H. Chr. Chr. Nr. 95) som Studie til L. C. og benytter delvis denne Skitse til Leonora-Hovedet i det Billede som han udstillede, medens Moderens Hoved i Profil (H. Chr. Chr. Nr. 83) blev benyttet i det først malte Billede af L. C. i Fængslet (de tre sidstnævnte gjengives her). - Hele K. Z.'s Inddigting af L. C. i Moderens Skikkelse og hans Omdigting af Moderen til Leonora Christina har vel nok foresvævet ham fra den første Dag, da han slugte »Jammersmindet«, men er ikke strax brudt fuldt saa afgjørende frem, som man efter Skildringen i »Arbejdsaar« skulde tro. Se iøvrigt Brev fra K. Z. til Moderen 3/12 1868, hvori han omtaler, at han ved Læsning er bleven opmærksom paa L. C. »denne kraftige og kloge Kvinde« - »jeg har den største Lyst af Verden til at male hende«, og hans Omtale af Haslund, der bestyrker ham i Forsættet og i at bruge Moderens Figur og Hoved som Model. Se ogsaa de smaa Udkast og Studietegningen efter Moderen til Billedets første Form, der her gjengives. De stammer antagelig fra hans tidligste System med Opgaven og viser, at Hovedmotivet og det i 1893 malte Motiv: L. C. modtager Besøg af Dronning Charlotte Amalie begge tidligst har staaet for hans Bevidsthed, ligesom det tredje Motiv, »Kvinden laver sig Øllebrød«, der først maltes 1895; dog blev en Skitse efter den her gjengivne Tegning malt 1870 (H. Chr. Chr. Nr. 99).

s. 100

Fra Moderen 1870 /9:

.... K. Z. har modelleret Bodil i Ler, som skal brændes hos Hjorth. »Herhjemme er jo Herman rykket op, og da Marius bemærkede, at Herman nu var bleven til Kristian, hørte vi strax Herman udbryde med Kraft: Ned med Albuerne! sid ordentlig tilbords! lad mig see Hænderne, Dreng!«

s. 100

K. Z. til Elisabeth Z. 1870 25/11:

Hermed faaer Du en lille Gave, som det har moret mig at arbejde til Dig. Al den overordentlige Skjønhed, der let opdages i saavel Formen af selve Krukkerne som i Dekorationerne, ja ogsaa i høi Grad i de enkelte Figurers Udtryk, er ingenlunde egen Fortjeneste; det Allermeste er udkopieret efter store Værker i Bibliothekerne, og just fordi der var saa uendelig megen Skjønhed i Originalerne, har det moret mig dobbelt. Jeg har valgt nye Former paa Vaserne, fordi de vare langt smukkere end dem, Hjorth tidligere har haft;

desuden troer jeg at Hjorth efter disse Tegninger med Glæde udfører en Vase, da det lod til, at han nok havde Lyst til Noget Nyt. Hvor det vilde være morsomt, om denne smukke Form, den lille, høje Oliekrukke, blev brugt. Billedet er Pythias delphiske Orakelgudinde med Laurbærgrenen, der sidder paa Trefoden og raadspørges af en Kvinde, hvis tre Tjenerinder bringe et Vinoffer. See dog hvor yndigt den unge Præstinde sidder; hun stirrer rødmende for Gudinden ned i Offerkarret. Den skønne Spørgerinde med sin bræmmede Klædning staaer spørgende især ved Armenes Stilling. Det andet skønne Blad forestiller Bunden af en Violkop, Aigeus, der spørger Oraklet, naar Sønnen Theseus vil vende hjem. Den store Vase forklarer sig vel selv, den har tre Hanke. Nu veed jeg ikke rigtigt, om Du har Mod og Evne til rigtigt at give Dig ikast med alt dette, men jeg raader Dig til at prøve paa det, Hjorth gjør vist gjerne alt hvad han kan. Har J saa Lyst til ret at tage fat, skal jeg gjerne skaffe flere Former eller flere Motiver til Dekoration, da jeg gjerne vil, at denne skønne Kunst skulde have Fremgang. Jeg tænker mig saa, at det vil mere Dig at have de smukkeste Motiver fra Oldtiden til Din Raadighed. Nu maa Du minsandten ogsaa gjøre Dit forat sætte det igjennem, og Du skal see, at vi ved forenede Kræfter skulle naae et skjønt Maal.

s. 101 FIRE BLYANTSUDKAST TIL LEONORA CHRISTINA I BLAATAARN 1869-70

De to øverste Skitser med Motiv: L. C. modtager i Fængslet Besøg af Dronning Charlotte Amalie, malt 1892-93, Jammersmindet S. 197. Nederst tilvenstre (Konkursbilledet) med Motiv i Jammersmindet S. 47, malt 1870-71. Tilhøjre »Kvinden laver sig Øllebrød«, malt 1895-96 (Se Oplysninger S. 96)

s. 102 BUSTE I BRÆNDT LER MODELLERET AF K. Z. EFTER SØSTEREN BODIL Z. Rønne 1870

s. 103

K. Z. til sin Moder 1871 20/1:

.....Ude paa Atelieret gaar det løs paa Leonora Christina. Forleden var der en Lieutenant Rist derude, som saa Billedet, - han er et ualmindeligt dannet Menneske -, han syntes godt derom, men da jeg saa viste ham Studiehovedet, Moder med det udredte Haar, sagde han, at det var et af de deiligste Hoveder, han nogensinde havde set; jeg fortalte ham saa, at det var Dig, - da han saa kom til at omtale Leonora Christina og Jammersmindet, sagde han strax, at det var en af de største Kvinder og bedste Bøger, han kjendte. Nu kunde Krohn ikke længer dy sig, men sagde: »Naa Rist! nu har Du nok taget Zahrt-mann med Storm.« Jeg tror forresten, ikke det alene er derfor, men jeg holder overmaade meget af Rist.

s. 103

*K. Z. til sin Moder 1871 /4: **

..... Jeg holder Hvil og er glad over, at jeg vel ingenlunde er egentligt færdig med Leonora Christina, men at jeg har faat det af-s. 104leveret, ophængt, og særligt at det i mange Henseender er blevet godt, og at alle Kammerater synes saa godt derom. Ogsaa Professorerne rose det, men der er jo adskilligt, som de ogsaa dadle, og de synes nok bedre om Krohns, hvorimod jeg troer, at de Unges Mening er fuldstændigt delt. Et saadant Resultat havde jeg ikke ventet, og jeg ved, at J vil blive glade med mig. Leonora Christinas Ansigt hører til de svageste Partier; jeg faar gjerne paa Hovedet, fordi det ligner Christian IV for meget. Igaar Morges gik jeg op for at male lidt paa Billedet, inden der blev aabnet for Publikum, - jeg gik rask ind i Antiksalen, men maatte hurtig tilbage, da jeg saa Haslund staa og holde det foran Marstrand, Skovgaard, Roed og Kittendorff. Otto fortalte mig, at jeg baade havde faaet ordentligt Smæk og Klap, særligt af Marstrand, der dog havde endt med, at det var et betydeligt Fremskridt. Jeg kan ogsaa mærke, baade at Marstrand den Dag hilste saa mildt Goddag Zahrtmann!, og mange af de Ældre have mere tilovers for mig; men den Skare staaer jeg dog snarest lidt paa Kant med. Til Haslund havde Marstrand sagt, at mit var saa forfærdeligt, og hun sad saa frygtelig forladt, »men det er godt.« Præmien er vist 300, men den faar Krohn, iøvrigt vilde jeg maaske dog ikke bytte hans Billede med mit, alt det meget hans staaer over i Dygtighed, da jeg ikke tror, at det dramatiske ♂ : hvorledes Begivenheden er fortalt, er saa slaa-ende som hos mig.

s. 104

K. Z. til sin Moder 1871 25/4:

..... Jeg har dog i Dag faaet Præmien. Indstillingsudvalget havde indstillet baade Krohn og mig; i Akademiet fik jeg 18 Stemmer mod 12. Selv ser jeg saamange Sider i Pietros Billede, hvori det staaer over mit, saaat jeg havde givet ham Prisen.

s. 104

Fra Faderen til K. Z. 1871 28/4:

Naa, det var da ikke noget Under, at alle de Lam, jeg saae i gaar paa Landet, ligesom alle de, jeg hidtil har

seet i Aar, vare hvide, siden der skulde times Huset her en saa velsignet og ublandet Glæde som i Aftes, den bedste jeg nogensinde troer, at en Post har bragt. Gud velsigne Eder, alle mine kjære Sønner! for al den rene Fryd, J skjænke os Gamle.

Eders Fader.

s. 105

K.Z. til Otto Haslund. Atelieret i Saxogade 1871 26/9:

..... Fra Fru Haslunds Brev ved Du vist, at jeg i Fredags 8 Dage tog fat forfra paa Jøderne, og da Billedet skal indleveres paa Lørdag har jeg saaledes kun godt 14 Dage at gøre det i ; naar hertil kommer, at jeg har fyldt hele Rummet saa fuldstændigt med Figurer at det næsten er Ansigt paa Ansigt, gør dette det dobbelt vanskeligt og sandelig Udsigterne ere alt andet end glædelige. Jeg er nu - der er kun 3 à 4 Dage tilbage - saa vidt, at jeg kan se, hvad jeg omtrent kan faa med, og Resultatet er, at Kompositionen kun er halv; den baglænds liggende Figur (Hansen) har jeg beholdt, og han slutter sig saare daarligt til det Øvrige, hvori der nu er lidt bedre Mening, skjønt meget er slapt og uharmonisk. Af Mand og Kone som Hovedfigurer i Billedet har jeg kun beholdt Konen, og hun rækker nu det døde Barn iverjret; men istedetfor at den tidligere Moder var vild, er denne ikke blot tam, men selv nærvæd at segne, og det gør ikke godt, bagved hende staar den unge Fyr som Du kender og holder sin gamle Moder iverjret; han er ganske som han var og Moderen er meget grim, meget skæv i Ansigtet og har to Krykker. Bagved ere Figurerne kun lidet forandrede, men ere en Del bedre tegnede. Saa er der en Klippevæg paa den ene Side og Sand forneden. Jerndorff er min eneste Fortrolige og han kommer her jevnlige; jeg troer at han billiger alle de Forandringer; han støtter mig forsaavidt meget, men jeg er lige ved at tabe Modet naar jeg kommer hen til ham, blot fordi hans Billede er saa fortræffeligt, at jeg just derved ser, hvor daarligt mit er ; Farvevirkningen er nok det allerbedste, men derved er ogsaa Kompositionen bleven saa god og der er megen Rigdom paa Aldere, Stillinger og Udtryk; jeg synes at det er noget af det dygtigste her er gjort herhjemme, men det er vanskeligt nok at beskrive da det allerbedste er selve det Maleriske. [Jerndorff konkurrerede samtidig med Billedet: »Episode af Israeliternes Vandring i Ørken«.] Kyhn var heroppe forleden Dag, han var indtaget i Jerndorffs, derimod satte han et meget betænkeligt Ansigt op ved at se mit, saa jeg blev forundret ved af Jerndorff at høre, at han dog havde syntes ret godt om mit. En Ting som ogsaa skader mig meget er at Figurerne komme saa lidt fra hinanden at man har vanskeligt ved f. Ex. at finde hvor Hænder og lign. hører hen. Jeg trækker nok det korteste Straa, men det har jeg muligen godt af, dels for at komme rent bort fra den Slags Billeder, der sletikke ligge for mig, dels forat dæmpe et Hovmod, som jeg ofte føler gerne vil arbejde sig op hos mig. Under alt dette gaar det jo mindre godt med at passe alle andre s. 106 Ting, mit Toilette og Skæg maa passe sig selv, Blomsterne staa ogsaa paa Grund af det mørke Vejr mindre godt, Fuglene, ja de ere nu færdige med at fælde, og da Modellerne af og til tage lidt Kæmper med sig faa de ogsaa lidt en Gang imellem. Her er ingen Blomster udsprungne og Geranium som havde en lovende Knop visner hen uden at udfolde sig. Desuden er her dagligt lagt i Kakkellovnen da der kun er 8 Grader inde i Atelieret om Morgenen. Saa tænker jeg mig at Du kommer hjem forat bedømme Billedet. Jeg er saare vel forberedt paa, at jeg ikke faar nogen lille Medalje for det, og jeg har mange Gange syntes at det var en ren Skandale at levere det ind; jeg har heller aldrig været i saa daarligt Humør over noget Billede; Jerndorff har saa hjulpet paa mig, men jeg er endnu saare usikker om det ikke skulde være det argeste Rak. Fra Pietro er her kommet 6 Klodser til Jespersen; de skal skæres af Hendriksen, og Pietro har været saa vittig at skrive paa den ene »Stregerne i Baggrunden skal skæres saaledes at de gøre den Virkning, som jeg vil have«.

De af Krohn sendte Tegninger paa Træstokke var bestemte for Joh. Krohns »Børnehistorier«, ill. af Pietro K. Bogen blev i 1872 udgivet paa E. Jespersens Forlag. Han tegnede disse i Tyskland, undervejs paa sin første Rejse til Italien.

Angaaende Brevets Begyndelse kan meddeles: 1871 var Akademiets Guldmedalje-Opgave for Malere saalydende: »Episode af Handlingen hvorledes det israelitiske Folk stiller sin Tørst ved det rindende Vand«. Det var med denne Opgaves Løsning K. Z. var beskjæftiget og derom skriver han til Otto Haslund. - Samtidig med at K. Z. stred for Erhvervelsen af lille Guld, arbejdede Aug. Jerndorff, der i 1870 havde faaet lille Guldmedalje for sin Karton: »Den barmhjertige Samaritan«, for at vinde store Guld. Han gjorde i Sommeren 71 Friluft-Modelstudier i Solskin, og raadede til dette Arbejde over Vilh. Kyhns dejlige store Have, der strakte sig fra gamle Vester Farimagvej og til Stien langs St. Jørgens Sø. I Kyhns Have-Atelier, der om Vinteren var Harald Foss' Malestue, gjorde han sit store sollyse Ørkenbillede, der lige saa lidt som K. Z.'s Moses blev tilkendt Medalje, men som han senere gjennemarbejdede og udstillede 187- K. Z.'s Konkurrence-Arbejde blev i 90erne erhvervet af Bagermester Gætje, der forærede det til Alderstrøst- Stiftelsen paa Nørrebrogade. Det blev der anbragt i Festsalen, men uden at blive sat under Glas. Antageligt har det hængt for nær ved Kakkellovnen, medens Lokalet ellers periodevis ikke har været opvarmet. Det har allerede længe været ødelagt, idet det tynde Papir, det er tegnet paa, har løsnet sig fra Lærredet og delvis er faldet af i Stumper. Nu er det borttaget og henstillet paa Loftet, og dets Forfatning er haabløs. Det er beklageligt, thi Arbejdet er af en virkelig Interesse for K. Z.'s Udvikling, og det er meget mærkeligt, at han har formaaet at udføre det i den korte Tid, han ifølge Brevet af 26/9 71 har raadet over.

s. 107 FRU VILHELMINE BEATE HASLUND. Malt i Kjøbenhavn 1868
(H. Chr. Chr. Nr. 66)

s. 108 STUDIE TIL LEONORA CHRISTINA. Blyantstegning efter Moderen. Rønne 1870

s. 109I det samme Kyhnske Have-Atelier, ogsaa kaldet »Hulen«, indrettede en Kreds af yngre Malere sig et frit Aften-Akademi, der var i Virksomhed i de to Vintre 70-71 og 71-72, og Vilh. Kyhn blev helt naturligt Aldersformand i Kredsen (s. S. 79). En af de faa endnu levende Deltagere, Landskabsmaleren Prof. Harald Foss, har nedtegnet efterfølgende Minder:

Blandt de norske Kunstnere, der havde taget Ophold i Kbhvn., var i 1870 Maleren Collet. Han fortalte om et saakaldt Costume-Akademi i en eller anden tysk By, hvor Systemet var det, først at tegne efter nøgen Model og derefter samme Model paaklædt og i samme Stilling. Han foreslog Oprettelsen af saadanne Øvelser i min Malestue, hvor der var tilstrækkelig Plads. Deltagerne i disse Øvelser vare: Ancher (Norsk), Godf. Christensen, Joh. Boesen, Haslund, Zacho, Aug. Jerndorff, Zahrtmann, Collet, Hans Friis, Pacht, Skredsvig (Norsk), Groth, Thiele og Foss, samt nu og da Th. Philipsen, Krohn og Thorenfeld. Collet var som Stifteren den egentlige Leder, der ikke gjerne taalte for megen Støj eller Uro, men af og til udraabte sit: »Det er mot Statutterne«, som vi hørte saa tidt, at det blev som et Slagord under hans Navn. Dette var Indledningen til en Række Sammenkomster og hvad dermed fulgte, der kom til at strække sig over et Par Vintre og som gav Anledning til det smukkeste, mest fornøjelige og udviklende Samliv, som til denne Dag har fundet Sted mellem Fællerne af min Aldersklasse.

Vort egentlige Maal var altsaa at tegne, men Kl. 8 Lørdag Aften, naar Modellen var gaaet, forblev de, som havde Lyst til at blive, og saa gik Hatten rundt, i hvilken Enhver bødede 1 Mark. Nu gjordes der Indkjøb af Brød, Smør, Sild og - naar Prisen tillod det - Æg, og Bordet blev dækket med en Berlingske Tidende som Dug. Tallerkener og tildels Knive og Gafler vare Luksusgjenstande, i hvert Fald kun tilstede i begrændset Tal. Efter endt Maaltid begyndte Sangøvelserne, s. 110idet Foss paa Celloen indøvede en Kvartet, hvori bl. a. Godf. Christensen, Zacho o. a. deltog. - Saa enkelt og tarveligt det var til Hverdagsbrug, saa meget festligere og flotte optraadte vi, naar der en à to Gange om Vinteren holdtes Fester, hvori ogsaa Andre deltog. Engang blev saaledes Rummet forvandlet til en Klippehule med Fjeldblokke, hvori Sølvertsen glittrerede og levende Planter skød frem i Kløfter og Revner. Som Dekoration udførte Jerndorff to store Kartoner, den ene forestillende vort »Akademi«, hvori Medlemmerne vare fremstillede i Dyreham. I Forgrunden Haslund, lig et liggende Faar, Pacht som en lille vims Skade, Zacho som Elefant, Godf. C. og Jerndorff som Stork og Hejre, Collet og Foss lig Ørne, den første holdende »Statutterne« i sine Klør, medens Krohn som en stor Fugl kredser spejdende over det hele, en Hentydning til hans sjeldne Tilsynekomst. En »Hulekantate« blev opført, udsat for de forhaandenværende Instrumenter: Fløjte (Collet), Guitar (Godf. Christensen), Klaver (Frants Henningsen), Triangel (Pacht) og Cello (Foss). Ved Indgangen til »Hallen« stod en nisseklædt Dreng, der overrakte enhver af Deltagerne Program, Sange og en rød Hue, som skulde bæres hele Aftenen. Og saa gik man tilbords. Hvor pirredes ikke Ganerne ved Duften af de stegte Gjæs og Ænder og den dampende Rødkaal. Og saa afløste Taler og Sange hinanden. Der var Glæde og Feststemning til Morgenen gryede. Deltagerne vare den Gang foruden den faste Stok og Vilh. Kyhn: Cand. med. Schepele (sen. Overlæge v. Kysthospitalet, Prof.), Forfatteren, Cand. theol. C. Bahnsen (sen. Præst i Skive), Th. Bindesbøll, Fr. Henningsen og kgl. Skuespiller P. Jerndorff. - Ved en anden Lejlighed holdt vi Østersgilde, til hvilket en Kjending af mig, en Jyde, gav Vinen. Den Gang bestod Udsmykningen af malede Medailloner: Collet med Overskriften »Akademiets Tegnestifter« af Juel, Vinyderen som »Akadem. Lykke-Jul«, samt Foss = »Akadem. Pro-Foss«. - Livligt og fornøjeligt gik det til ved disse Sammenkomster. Kaadheden og Lystigheden var Udslag af unge Menneskers Livsglæde, og aldrig gik Tønen over Stregen. Vi dannede en Ring af gode Kaldsfæller, ja Brødre, der stod Last og Brast med hverandre, og i enkelte Tilfælde udadtil formaaede at sætte noget igjennem. Som en smuk Drøm staar endnu hin glade Tid, den fornøjeligste i mit Liv, en Opfattelse, som deltes af alle de gamle Deltagere, hvoraf nu kun et Par er i Live. Det var et udviklende og samlende, sandt og ægte Kunstnerliv i Alvor og Gammen, som udfoldede sig i disse Par Aar.

s. 111 »HULEKOMPAGNIET« UDENFOR KYHNS HAVE-ATELIER. Fotografi fra c. 1872
Fra venstre til højre i bageste Række: Kr. Zahrtmann, Collet (Nordmand), A. Thiele, P. Krohn, Skredsvig (Nordmand), Aug. Jerndorff, V. Pacht Midterste Række: Chr. Zacho, H. Foss, V. Kyhn, Ancher (Nordmand), Hans Friis Forreste Række: V. Groth, Otto Haslund, Godfred Christensen

s. 112 STUDIETEGNING TIL LEONORA CHRISTINA (efter Moderen) »KVINDEN LAVER SIG ØLLERRØD«. Rønne 1870

s. 113 »ROSELIL OG HENDES MODER«. Malt 1869-70
(H. Chr. Chr. Nr. 85)

s. 114 K. Z. TEGNENDE »ROSELIL OG HENDES MODER« I SAXOGADE-ATELIERET
Formentlig tegnet af Pietro Krohn, 1869

s. 115 ARBEJDSAAR 1867-72

JEG lærte et Par unge Malere at kende, som havde fælles Atelier, Krohn og Haslund. – Den sidste havde jeg alt kendt nogen Tid, holdt af ham. – Saa kom Krohn en Dag og sagde i sin løjerlige Jargon: » De er et begavet Dyr, Zahrtmann. Har De Noget imod at være Dus med mig?« – Kort efter kom han ind til mine Brødre og mig. Jeg malte i en lille Stue efter en Pige med nogle Ravperler. »Jeg skal hilse Dig fra Haslund, han vil gerne som jeg have Dig til Trediemand paa Atelieret. « - Jeg svarede, at det havde jeg paa ingen Maade Raad til. – Her var ikke Tale om Raad, det var helt gratis, og Krohn skulde desuden til Helsingør i Krigstjeneste, saa Haslund og jeg vilde blive meget ene. – Et udmærket Venskab sluttedes. s. 116– Tre Vintre var jeg deres Gæst, lærte meget. – De tog mod mig som en Broder, vi var fælles næsten om enhver Nydelse. – Igrunden var jeg ene, havde trukket mig ud af al Omgang, havde næsten kun Lindegaards som Venner. I det gæstfrie Hjem færdedes jeg. – Selv var jeg ganske umusikalsk. Philipsen, Foss, Haslund havde udmærket Øre for Musik, og jeg vidste kun, hvilket stort Dannelsesmiddel den er. – Hos Lindegaards lærte jeg meget. De og Haslunds kendte hinanden. Jeg voxede sammen med det Haslundske Hjem. – Faderen, en smuk, flink, dannet Malermester, havde tidligt forladt sit Haandværk, havde en anselig Villa paa gamle Kongevej, en nydelig Hustru, der meget stærkt tog sig af sine Børns Opdragelse. Der var fire. Vilhelm, det ældste, var Læge i Odense, saa kom Otto og saa Alexander, den stolte Adonis, der blev en meget bekendt Læge. Der var en smuk yngre Søster. – Jeg blev forbavset over strax at blive tagen i Brug. Vilhelm skulde giftes i Odense, Faderen og Brødrene skulde derover. Fru Haslund og Petra skulde blive paa Villaen, tog aldrig ud. De var bange forat bo ene, jeg tog over at bo hos dem. – Der var Masser af Stikkelsbær i Haven. Naar de var modne, morede det Hr. Haslund at sidde paa Forhøjningen ud mod Vejen og indbyde de pæneste fattige Børn, som gik forbi, til at komme ind og tage for sig af Retterne. – Han kom jevnligt op til os, havde altid en Spøg med i Lommen, var elskelig. – Om Sommeraftnerne trakterede han med Tivoli, Alleenberg eller hvad det nu kunde være. Tante Caroline og jeg bleve vejede, kørte i Rutschbane og prøvede vore Kræfter med Kølleslag. Hr. Haslund lo hjerteligt.

OTTO HASLUND

Skitsebogsblad tegnet af Kr. Zahrtmann

Pietro tog sig meget af min Dannelse, naar han var i København. Var ældre, meget videre fremme end jeg, kom fra et meget dannet Kunstnerhjem. Købke var hans Onkel, og han ejede alt dengang herlige Billeder af ham. Den gamle s. 117Medaillørs Hjem var gæstfrit, gammeldags, reserveret. Af og til var vi indbudne der, beundrede de mange Kunstgenstande og den romerske Lampe midt paa Spisebordet. Til dagligt var kun et Blus tændt, om Søndagen alle fire. Kun den ældste Gæst og Medailløren røgte Tobak. De var ogsaa ene om at faa Ø1 ved Aftensbordet. – Der traf jeg gamle Konferens-raad Thomsen, som kendte mig godt fra Musæerne. – Hvad jeg hørte, forundrede mig ofte, Værdsættelse af Kunst eller Personer. Krohn havde tre Brødre og Plejebroderen Peter Købke, Søn af Maleren. De var stærkt forskellige fra mig, hørte hjemme i et andet, mere videnskabeligt Milieu. Pietro tog sig af mig. Jeg var lærvillig. Han satte megen Pris paa Brødrene Brandes, jeg turde ikke rigtigt, da Navnet Fritænker var hængt paa dem. Pietro spurgte mig, om det dog ikke var det skønneste af alle Navne mellem Mænd, der vidste, hvad Dannelse er. – Jeg undgik. – Søgte dog al den Kundskab, Pietro forlangte af mig. Otto, der havde en overlegen Forstand, forholdt sig passiv. Fritænkeriet generede ham ingenlunde. Han fandt, at Pietro for let lod sig betage. Saa blev Pietro ærgerlig og sagde: »Ja, Ole, det er det Dumme ved Dig, at Du kan sidde stille paa en Stol, ikke mæle et Ord, og saa er Du elskværdig. Det er der ingen af os andre, der kan.« – Oberst Rist kom oppe hos os. En smuk, ung Lieutenant. Med ham havde vi mange udmærkede og udmærket æstetiske Timer. Han havde literære Interesser. Vi holdt af ham.

Undertiden kunde Pietro ikke dy sig. Han maatte gøre Selskab. Det var Mantzius, Peter Faber og Søn, Lange-Müller, Alexander Haslund og Flere. Undertiden bar han sig underligt ad. Der var Mangel paa Plads, og vi gjorde alt forat ordne til Selskab. Saa kommer han hjem med nogle Blomster og siger: »Ole, Du bliver vist vred paa mig. Jeg kunde ikke gøre for det, saa møder jeg Danseren Scharff paa Gaden, og saa s. 118kom jeg til at indbyde ham. Han kommer, men hvor skal vi faa Plads?« – »Vi kan jo lade ham danse op paa Kransekagen, som her ikke er.« – Den lille vanføre Landskabsmaler Friis havde det Mundheld, naar han hørte, at en ung Mand var død, at sige: »Aa gid det var mig!« – Vi var kede af at høre derpaa. Haslund kurerede ham grundigt. Friis var tilstede, da Haslund læser op af Avisen om en ung Mands Død og deltagende tilføjer: »aa gid det var Friis.« – En Dag, vi var Gæster hos Professor Krohns, skildrede jeg de danske Kroner, som jeg tilfældigt den Dag havde faat at se. Beundrede Christian den Fjerdes rubinbesatte med de skønne Pelikaner. – Derimod dadlede jeg stærkt Frederik den Tredies i Hast s. 119gjorte og med de store plumpe Ædelstene. »Du gik vel ikke med den, om Du fik den, « sagde Otto.

PIETRO KROHN (sovende i sin Soldaterkappe)

Skitsebogsblad tegnet af Kr. Zahrtmann

Pietro tegnede ypperligt, malte en Del, altid med Ulyst. – Hans Model kom Klokken ni. Han kom sjældent op før elleve. Saa havde han Breve at skrive, Planter at passe, Kanariefugle at gøre rent om og meget Andet. Der kom mange Besøg, og det kunde ske, at han først fik fat i sin Pensel Klokken to. – Han blev saa gerne ved, til det var ganske mørkt. – Galdt det at hjælpe Andre, var han utrættelig. Han kunde meget længe holde ved med at søge at overbevise En om, at en Kind var en Haarsbred for smal. – Engang havde jeg malt en Handske paa Bordet foran Karen Brahe. Han var utrættelig i sin Ros. Jeg jublede. Jeg forstod hverken

dengang eller nu, jeg har genset Billedet, at den er extra. Med stor Interesse fulgte han hvert lille Fremskridt, jeg gjorde, sagde: »Husk paa, at bliver Du Maler, saa er det mig der har opfundet Dig.« - Han var elskværdig. - Baade han og Haslund besøgte mig paa Bornholm. - I otteogtreds var Haslund der forat male Dyr. Moders Hjerter tog han med Storm, havde Alle for sig. Kommandant Fallesen vilde tage sig af hans Uddannelse. Da han hørte, at han ikke havde læst Heibergs Afhandling om Kunst, fandt han det en stor Mangel, vilde tillade sig at laane ham den. Næste Morgen mens Haslund endnu laa i Sengen, kom Tjeneren med Bogen. »Den læser jeg ikke!« - »Det kan Du ikke være bekendt!« - »Jeg læser den ikke.« - »Slaa dog op og læs lidt i den.« - Tilfældet gjorde, at han slog op paa et Sted, hvor der stod: »Sten-, Konkylje- og Dyremalere kan vel ikke regnes for egenlige Kunstnere!« - »Naa« sagde Otto »det var en ordenlig Uforskammethed, der fritager mig for at mænge mig mere med den Bog.« - Vi var paa Landet hos Lieutenant Davitzens paa Baadstad. - Denne havde som ung Lieutenant bortført sin Frue og giftet sig med hende, førend s. 120han i fireogtreds skulde i Krigen. Hun var Datter fra det stolte Hoglebjerg. - Fuldstændigt Brud mellem Familierne. Det var fire Aar siden, at Datteren havde set sine Forældre. - De meldte sigtil Baadstad. Det galdt at vinde Moderen, Fru Sonne. Jeg sagde til Haslund, at det var Pligt at gøre, hvad der stod i vor Magt. Han mente, at vi burde holde os udenfor dette. Det var Søndageftermiddag til Kaffe, Forældrene kom. Kun Præstens var indbudne. Vi gjorde os Umag. Lidt efter lidt tøde Fru Sonne op. Hun havde gentagende sendt sin Hyrde med store Kurve Jordbær til de fremmede Herrer. Hun modtog Taksigelserne og fik rig Lejlighed til at udbrede sig om Hogle-bjergs Herligheder fremfor Baadstads. I Aftensvalen var vi ude at se paa Markerne. Op ad Bakker, ned ad. - Haslund og jeg havde hver sin af Fruens Hænder, opførte en Slags Menuet med den korpulente Dame. - At Præstens var der havde hendes Behag. - Omsider kom hele Familien Sonne op i deres Vogn, Fruen paa Hæderspladsen. Præstens og vi alle i Kres. - Da fik vi følgende Farvel : »Ja, jeg har jo moret mig - ret - ret - godt idag. «

Otte Dage efter kom der Indbydelse til næste Søndags Eftermiddagskaffe paa Hoglebjerg. Vi tog alle fire glade dertil. - Jordbærrene forbi, men gule Kirsebær var der i Overflod. Træ ved Træ bugnede af Frugt. Vi var i Haven, Vogn kom paa Vogn. Mange festligtpyntede Mennesker. - Jeg spurgte Fruen, om der altid kom saa mange Gæster. »Det er jo Søndag, Hr. Zahrtmann.« Der var Mange fra alle Kanter af Øen. De rigeste Bønder, de fineste Borgerfamilier. Deriblandt et Par Præster med Fruer. - Først da vi skulde til Aftensbordet, der oppe i Salen dannede en stor Hestesko, og der indeni den sad nogle Musikanter der spillede Bryllupsmarschen af Skær sommernatsdrømmen, vidste vi, at der var stort Selskab, - Strengt efter Rang gik vi tilbords, dog havde vi to Køben s. 121havnere faat for fine Pladser. Mad, Vin, Punsch til Overflod. - Efter den pragtfulde Souper fik Alle travlt med at tømme Salen. Borddansen traadtes festligt. Kaptejn Sonne førte Fru Lehnsgaard, Oberst Rømer Fru Sonne og Sognepræsten Husets gamle ugifte Datter. - Man klappede i Hænderne, stampede med Fødderne, meget ceremonielt. Dansen blev fri, vi svang os ind i den lyse Dag, kom først henad ti tilbage til Baadstad.

Samme Sommer var vi senere hos Madame Kock i Gudhjem. Uendelig i at fortælle roste hun altid sine Døttres Forstand. Den botaniske Forening meldte sig, tredsindstyve i Tal. De skulde have Kalvesteg og Rødgrød. Storm hindrede deres Komme. Hundrede Portioner Rødgrød var lavet. Madame Kock opbevarede dem i Salttønden. Vi fik i tre Uger Rødgrød hver Dag. Tilsidst kunde den ikke mere hænge sammen, flød ud i Mælken til en violpurpurfarvet Masse.

En Dag, mens vi spiser, hører Madame Kock Nogen røre sig i det forreste Værelse. Hun gik ud. Hvad hun sagde, hørte vi. Den Anden talte meget sagte. »Bøjer, jo Gu har vi Bøjer.« - »Naa det er ikke den Slags, maaske Følletonger.- - Naa De siger Salmebøjer og Paaskiller. - - Min Svigersøn er saa-dan Literat. « - - Døren gik op, en smuk, ganske ung Mand kom ind. Rød og hvid som en Rose. Saa meget uskyldig ud, havde et yppigt Haar, som voxede ham ned i Panden. Denne lav, Kinderne fyldige. Fornem var han. - - Det var I. P. Jacobsen. - Han interesserede sig for Darwin, studerede Botanik. Jeg tog ved det Sidste. Ak, han interesserede sig kun for de laveste Arter, jeg kendte kun de højere. Han var faamælt, undselig. Han søgte os. - Vi fandt ham trivielt, undgik ham, krøb bag Gærde, hvor vi sad og malte, forat lade ham slippe forbi. - Da vi kendte Marie Grubbe, blev vort Forhold til ham et ganske andet.

s. 122Krohn gæstede mit Hjem i Attenhundredhalvfjerds. Jeg havde i tre Aar haft meget med Oldsagsgravning at gøre. Amtmand Vedel var kommen til Rønne. - En Dag sidder han i vor Dagligstue med Moders ældste Broder, der nyligt havde solgt sin Gaard, Kannikegaard i Bodilsker, til Proprietær Johnson. Vedel var ung og fyrig, klagede over, at Embedet gav ham for lidt at bestille. Han vilde gerne have Noget ved Siden af f. Ex. Geologi, som han dog ikke havde Forkundskaber i. Onkel gjorde opmærksom paa, at der i Kannike-gaardshaven fandtes mange Pletter af sort, sodet Jord, der indeholdt Broncesager. - »Vil De paa Søndag tage med til Kannikegaard, Zahrtmann, forat undersøge, hvad det er?« - Som sagt, saa gjort. - Der var tre og en halv Mil. Som fire og tyve Aar lyttede jeg med Begær til alt det, den dannede Mand fortalte mig. Han havde været i Athen, talte om dets Templer, Parthenon, om hvad de gamle Grækere havde været. De ældste to Børn var med, vi blev altid gæstfrit modtagne paa Kannikegaard. Tiden løb, vi gravede. Nogle af Johnsons Folk hjalp os, vi aabnede sex Grave. Der var Noget i hver, ganske smaa Urner, Skaar af større Kar, stærkt ødelagte Broncefibu-lar. Gravene var lette at finde, de stod i det gule Grus som runde, sorte Oste af forskellig Tykkelse. Vi gav os knap Tid til at spise, tog Sagerne med hjem. Vi var paa Kannikegaard hver fjortende Dag Somren igennem. Der var overmaade mange Grave, jeg tror to Tusind. Der blev nu taget mere systematisk fat. - Et Areal blev afgrænset, som skulde blotlægges Dagen før Undersøgelsen. Naar vi kom,

saa det ud som om der paa det gule Grus laa femten à sexten runde sorte Oste af henved en Alen i Tværmaal. – Ingen kunde tage fejl af, hvor Gravene begyndte. De stod overalt næsten i samme Frastand fra hinanden. – Alt næste Søndag fandt vi smaa Benknapper, en Guldbærløkke og jeg en lille Øgle af blaåt Glas-s. 123flus. Kort blev tegnede over Gravene og nøje angivet, hvad der fandtes i hver. – Ingen af os vidste Besked. Fandt vi en ganske lille Skaal, sagde vi, at det var en Barnegrav. En Kam eller Fibula gjorde, at vi troede, at vi havde med en Kvindegrav at gøre. Var det en Dolk, laa der en Mand. Men saa fandt vi forskellige af disse Ting i samme Grav, saa blev det Dogme omstødt. At det var Grave, var vi enige om, Tiden vidste vi ikke. Vedel vilde helst sætte dem efter Kristus, og at Sagerne var forarbejdede i Danmark. Vi havde nemlig fundet overordenligt mange Fibular, der alle kunde henføres til fire Grundformer. Der var Guld, Glas, Mosaikperler. Brolægning, hvorover megen sort Jord. Vi antog det for et Ligbrændings-sted. Der var skønne Ting som Vidnesbyrd om, at hine Dages Folk havde høj Kultur. Det blev en interessant Sommer.

Næste Aar havde jeg langt mindre Tid, malte, var sjældent med. Om Vintren havde Amtmanden studeret, havde confere-ret med Worsaae. Vidste meget. Man antog, at Gravene var fra tre à fire Aarhundreder efter Kristus. Senere blev det ændret. Gravene sat tre à fire Aarhundreder før Kristus – vist nærmest ved Montelius's Forskning. Nu sættes de tilbage omtrent ved Trojafundene.

En Aften kom Amtmanden ilfærdigt over til os. Havde været paa Kannikegaard. Strax maatte jeg over at se. Han havde fundet et ubrændt Lig med tohundrede og sexogtyve Perler om Halsen. Med fire Fibular, med Kam, Dolk, Dupsko forneden af dets Livrem. Perlerne havde ligget saa urørte paa deres Plads, at man havde maalt Halsens Tykkelse. Den ene Række var baaret langt nede paa Brystet under de fire Fibular. – Nu turde der vel ikke mere være Tvivl om, at der var der saamange Perler, maatte de være fabrikerede herhjemme. – Da jeg kom over til ham, laa alle Perlerne i en Glasskaal. Den første, jeg tog, var en Mosaikperle, der forestillede to Vin s. 124drueklaser, to Vindrueblade og to Slyngtraade. – Ja, det er jo muligt, at vi Tusind Aar før Kristus har dyrket Vin paa Bornholm. – Der var overordenligt mange Oldsager i Amt-mandsboligen. Ikke ene Kannikegaard gav rigt Fund, men ogsaa Kanegaard. Efterhaanden blev flere andre samtidige Begravelsespladser fundne og undersøgte. Det havde stor Betydning. Man opdagede, at slige Grave fandtes over en stor Del af Evropa. Tidligere havde man samlet Fundene uden at undersøge Gravene. De er fra Overgangen fra Bronze til Jern. Alt det Værdifuldeste gik til Musæet i København.

Saa kom Krohn over at besøge mig. Havde stor Lyst til at være med paa Udgravning. Nogle Gange var vi med uden at finde Noget. Krohn havde den største Glæde af at maatte tage med sig Potteskaar fra en Masse Grave. Tog flere Tørvekurve fulde. – Om Vintren, da jeg kom til Professor Krohns, havde denne samlet Skaarene, og den ene store Vase stod ved Siden af den anden paa Hylder i hans Værelser. De var hele og smukke, men meget var udfyldt med mørk Gibs.

Ogsaa med Kommandant – senere Teaterchef – Fallesen havde jeg meget at gøre. Jeg malte hans Frue og blev stærkt opdragen af ham selv, der stedse tog sig varmt af Ungdommen. Han arbejdede ivrigt paa min Udtale af det Franske, paa at lære mig at konversere Damer – Fruen blev brugt som Prøveemne –, paa min Maade at klæde mig paa og paa at spille en fin Whist. Han ansaa det Alt meget nødvendigt for en Mand af det gode Selskab. Han tog sig varmt af min Virksomhed som Maler. – Krohn kendte Fru Fallesen fra gamle Dage. Vi var paa forskellige Udflugter med Fallesen og hans Adjutant. Der skete altid Noget paa disse. En Dag bed hans Hunde to Faar ihjel. En anden saa han pludseligt dobbelt, hvilket gjorde os saameget mere forskrækkede, som Adjutanten var bleven i Huset forat koge Lobescoves. – Og da vi kom hjem fra s. 125vor sidste lange Tur til Helvede og Paradis, modtog Forældrene os med Efterretningen om, at den tysk-franske Krig var udbrudt. – Krohn sprang ud af Vognen, vilde strax afsted med Dampskibet, pakkede sin Kuffert, vilde i Krig. Fallesen var i Extase. Jeg fulgte Pietro til Skibet. – Da jeg kom hjem, traf jeg Moder i Taarer. Jeg havde kun set det Raske i hans Daad, beundrede ham. – Moder tænkte paa den smukke, unge Mands mulige og unødvendige Mord.

Krohn og Haslund vidste, at jeg satte megen Pris paa Leonora Christina. De havde strax i niogtreds, da Jammersmindet udkom, sendt mig det. Jeg modtog det med Posten Søndagmorgen, netop som jeg skulde med min Onkels Familie en Køretur til Hammershus. Bogen tog jeg med, lagde mig ved Stranden under Slottet. Læste, læste. Den hallucinerede mig. Det var selve Moders Skikkelse, der traadte mig lyslevende imøde. Hendes Ord, hendes Stolthed, hendes Klogskab, hendes Værdighed, hendes Kamp. Leonora Christina havde ved Indtrædelsen i Fængslet samme Alder som Moder da. – Jeg kom ikke til Frokost og vist meget sent til Tantes Middag. – Bogen vakte alle dannede Folk. Dog var der Damer, der forholdt sig retirées. De fandt hende for grov, for mandhaftig. Fru Vedel kunde ikke forstaa, at hun talte saa lidt om Ulfeldt. Fru Fallesen jublede over hendes skønne Sprog.

Mens Krohn var hos os, malte jeg paa et Studie til Leonora Christinas Fængselsliv. Akademiet havde stillet som Opgave til Neuhausens Præmie et Motiv af Jammersmindet efter eget Valg. Moder var som skabt i hendes Lignelse, var meget glad for min Kunst, men ikke meget for at sidde Model. Virksom, som hun var, og med stærk Pligtfølelse, for hvad hun burde gøre for sine mange Børn, var det at sidde rolig Tidsspilde. – Hun gjorde det, og jeg arbejdede i s. 126Henrykkelse. Krohn syntes udmærket om mit Udkast. Han vilde konkurrere med mig om Præmien. Der var meget lidt Udsigt for mig til at naa den med slig Konkurrent, og vi skulde arbejde i samme Rum. Han hjalp mig, paaviste Tegnefejl, formanede Moder om at

være en god Model. Hun undredes over hans fuldkomment uinteresserede Maade at tage Sagen paa. - De talte sammen om min Fremtid. Hun var lykkelig over ham. Han var Reservelieutenant fra Krigen fireogtrede ligesom Haslund. De fik ikke Tilladelse til at drage til Frankrig. Vi konkurrerede det Efteraar sammen. - Han fik en glimrende gul Silkekjole. Jeg beundrede Maaden hvorpaa han gjorde det vigende Stof. Hver tredje à fjerde Dag rettede han mig omhyggeligt. - Dog blev det umuligt i Længden at arbejde sammen. En rask Beslutning tagen, et Værelse lejet. - Pietro kom stadigt og hjalp mig over mangen en Vanskelighed. Billedet blev malt helt om og afleveret. - Til Forældrene skrev jeg først, at jeg ikke havde Spor af Haab, saa, at der dog var dem, der foretrak mit Billed, og saa i Glæde og Forbavselse, at jeg havde Præmien. Hverken Forældrene eller jeg kunde tro det. Vedels og Fallesens kom om Aften og jublede med dem. - Disse troede nu Begge paa mig. Hvor var Fader glad, han som havde kæmpet og stridt, forat jeg skulde komme frem. Jeg tror, at ogsaa Pietro jublede. Vist er det, han troede mere paa mig end paa sig selv. Billedet købte Kunstforeningen. Jeg følte mig saa rig, at jeg indbød Forældrene og Elisabeth til en Københavnsrejse. Fader kunde ikke forlade Rønne, men Moder og Elisabeth. - De opholdt sig i Antiksalen, hvor Pietros og mit Billed hang Side om Side, hørte, hvad der blev sagt. Den Første, der ytrede sig, gjorde strax Moder bedrøvet. Han sagde, at det var en Skandale, at mit Billed var blevet foretrukket. - Marstrand, der meget strengt havde dadlet mig til mig selv for Billedet, sagde til Haslund, at det lovede en god Fremtid. Jeg begyndte at føle, at Verden vilde mig det vel, og fik Tegn paa Venlighed af mig temmeligt ubekendte Mennesker. - Krohn kendte Georg Brandes nøje. Den Dag, han blev Doktor, blev Krohn indbudt til Gildet. Det var Klokkeren otte Aften. Da jeg stod og bandt hans Halstørklæde, sagde jeg: »Har Du spist Frokost idag?« - »Ja.« - Vi undersøgte Sagen. - Han havde ikke faat det Allermindste den Dag. Det lignede ham fuldkomment. - Brandes spøjte i alle Unges Hjerner. Han begyndte ogsaa at komme i min.

s. 127 KRISTIAN ZAHRTMANN

Blyantstegning af Aug. Jerndorff 1870

s. 128 SØSTEREN RODIL Z. Malt i Rønne 1871

(H. Chr. Chr. Nr. 101)

s. 129 ROSER OG RESEDA I ET BLOMSTERGLAS. 1872

Gave til Statens Museum for Kunst

(H. Chr. Chr. Nr. 117)

s. 130 LEONORA CHRISTINA I FÆNGSLET. Første Form, 1870

(H. Chr. Chr. Nr. 102)

s. 131 LEONORA CHRISTINA I FÆNGSLET. Anden i 1871 udstillede Form

(H. Chr. Chr. Nr. 103)

s. 132s. 133Imidlertid tænkte Krohn paa at rejse udenlands. Han tog Haslund med sig. Bad mig gøre et lille Afskedsgilde. Det bestod foruden mine Brødre af Literaten Frederik Liebenberg, Alexander Haslund og fire eller fem andre Venner. Det kom mig overvældende. - Hvorfra skulde jeg faa Pengene? Jeg solgte et Guldetui fra Bedstemoders Hjem, gjorde et superbe Gilde. Saltmadsfad med Grønsager, Jordbær med Fløde, Steg, Kransekage. Sligt var aldrig før set i Vesterbrogade fem -ogtyve. Især rostes jeg for Jordbærrene som anden Ret.

Da Krohn og Haslund var rejst, regerede jeg en kort Tid ene paa Atelieret, savnede de Andre meget. Leonora Christina optog mig. Moder var den bedste Model, der tænkes kunde. Jeg havde begyndt et Billed af Karoline Mathilde, der spiller Schak med Struensee. Lejede Atelier i Kunstforeningen, Amaliegade tredive i Stuen. Landt var som skabt til Christian den Syvende. Af Udenrigsministeren Rosenørn-Lehn fik jeg Lov til at søge Omgivelser i Christian den Syvendes Palais, som var Udenrigsministeriets. Det kongelige Teater laante mig Dragter. Alt stod mig aabent. Jeg var meget flittig, og i temmeligt kort Tid fik jeg Kompositionen klaret. Carl Thomsen, der havde Stuen ved Siden af, hjalp mig. Det gik raskt. - Wanda, min Cousine, var forlængst gift med Christian Dan-s. 134neskjold, havde tilbragt nogle Aar i Syden for Mandens Helbred. Jeg havde yderst sjældent set hende efter Bryllupet. Hun begyndte at indbyde mig, saaledes ogsaa Holsteins. Han var Conseilpræsident. Noget af dette nød jeg, var især optaget af Billedet. Det kneb med at faa elegante Modeller. - En Dag kommer jeg paa Nørregade, møder en smuk, ung Mand, som ligner Struensee. Jeg fulgte efter ham, han hilste Nogle, men Ingen, jeg kendte. Vi fulgtes gennem Strøget, to Gange om Hesten paa Kongens Nytorv og tilbage op paa Nørregade. Hvergang han tog Hatten af, lignede han allermest. - Han gik ind i en Port, jeg efter: »Undskyld, at jeg ukendt henvender mig til Dem, jeg er Maler, hedder Zahrtmann. Maler Portræt af en Afdød. De ligner ham. Vilde det være muligt at faa Dem lidt til Model?« - Under hele Talen holdt han den ene Haand i sin hvide Vests Lomme og sagde af og til »Hm«. - Han svarede: »Jeg hedder Knud Sehested, læser til Examen, har travlt. De skal i faa Dage faa to Timer om Dagen. De kan bestemme Tiden.« - Han holdt Ord. - Jeg er ham taknemmelig.

Tiden gik roligt med Arbejde. - Da træder en Dag Kammerherre Nægler ind til mig, bad om at maatte se Billedet. - Jeg kendte ham fra Dannebergkjolds. Han sagde, at Engteressen (sic) var hos Dronningen, gik snart. - Dagen efter kom Rosenørn. Han sagde strax: »Unge Mand, De vover formeget. Der lever to Børnebørn af

Karoline Mathilde. « - Jeg svarede at have handlet uden Anelse om, at det kunde være slemt, at Billedet nærmest tog Dronningen i Forsvar, at der var skrevet meget værre Ting. - Spurgte, om jeg turde vedblive at gøre Studier i Udenrigsministeriet. - Han sagde, han maatte betænke sig, Sagen var vanskelig. - Dagen efter sendte han sin Tjener, at han vilde komme den følgende Dag og medbringe Prins Hans, der ønskede at se Billedet. - Nægler var s. 135igen med. Saa kom der en Tidlang altfor mange Visiter. - Jeg bad Mimi Holstein holde igen, sige, at jeg havde meget travlt. - En Dag kom Grev Danneskjold, spurgte fra Dronningen, om hun maatte se Billedet henne hos dem. - Jeg spurgte Grev Danneskjold, hvad jeg turde svare. - »Ganske hvad De vil.« - Jeg bad ham sige hende, at jeg var villig til at lade hende se Billedet hos hende selv eller hos mig. Paa tredie Sted ønskede jeg ikke at gøre det. »Svaret er vanskeligere at bringe end at give, men det skal blive bragt. « - Fra den Dag regner jeg, at Grev Danneskjold har været min Ven.

Tiden blev dog haard. Rosenørn kom en Dag og spurgte, om jeg vilde sælge Billedet. Der var en Forening, som ønskede at købe det forat hindre det i at komme frem. - Jeg svarede, at paa den Maade solgte jeg ikke Billedet for nogen Pris. - Fra Mimi vidste jeg, at det var Ministrene. - Noget senere var der Middag hos Lensgreve Moltke. - Rosenørn var der og en af mine intime Venner. - Over Bordet blev der fortalt, at jeg havde baaret mig fedtet ad og havde søgt at skrue Prisen op paa Billedet. - Min Ven kom næste Dag og fortalte mig det, sagde, at det kunde jeg umuligt lade sidde paa mig. - Vi og jeg spekulerede paa, hvad der skulde gøres. - Det stod hen, om jeg kunde male mere i Salen paa Amalienborg. - Jeg meldte mig hos Rosenørn, blev ganske mod Sædvane uvenligt modtagen. Han gav en slap Haand. - Jeg bad ham om at maatte male i Salen. - »Denne Sag har været mig meget ubehagelig ...«. »Ja, har den været Excellentens ubehagelig, har den ogsaa været det for mig. I Forgaars var der Middag hos Moltkes, Deres Excellentse var der. Der blev sagt over Bordet, at jeg havde baaret mig fedtet ad ved Deres Forslag om at købe Billedet. - Der er to i Verden, der ved, hvorledes det gik til. Det er Deres Excellentse og mig.« - - Rosenørn tav stille, gik flere Gange op og ned ad det lange Gulv. Endeligt s. 136kom han hen til mig, lagde Armen om min Skulder, sagde: »Jeg har ikke hørt det, og hører jeg det, skal jeg forsvare Dem.« - Jeg fik Lov at male et Par Dage i Ministeriet.

Samtidigt med det Billed havde jeg Sigbrit, der gennem-gaar Toldregnskab med Kristian den Anden. - Det var stillet som Konkurrence til Neuhausen. Carl Bloch kom enkelte Gange til mig og interesserede sig især for det Billed. Han blev meget forbavset, da jeg pludseligt en god Maaned, førend Billedet skulde være færdigt, begyndte forfra. Jeg havde tilfældigvis faat en ganske udmærket Model i Madame Ulle-bølle. - Jeg arbejdede Nat og Dag. Bloch kom jevnligt, støttede mig, morede sig over, at det saa ud som om hun snød, hvad der var stik mod min Mening. Krohn og Haslund havde søgt at vække politisk Interesse hos mig - dog ikke saa-meget for Kvindens Fordringer. - I hine Dage foragtede Krohn næsten Kvinderne. - Jeg saa i Sigbrit den ansvarshavende Minister, igrunder det smukkeste Exempel derpaa, saa langt forud for sin Tid. - Til Tider har ogsaa hendes Fjender indrømmet det.

Dronning Mathilde var jeg ikke tilfreds med. Begge Billeder kom paa Udstillingen i Foraaret atten hundred tre og halvfjerds. - Sigbrit vandt Neuhausen. - De blev begge solgt. Sligt havde jeg ikke drømt om Muligheden af.

s. 137 FORARBEJDE TIL »SCENE FRA CHRISTIAN VII' HOF«. 1872
(H. Chr. Chr. Nr. 130)

s. 138 CAROLINE MATHILDE. FORARBEJDE TIL »SCENE FRA CHRISTIAN VII' HOF«. 1872
(H. Chr. Chr. Nr. 123)

s. 139 STRUENSEE. FORARBEJDE TIL »SCENE FRA CHRISTIAN VII' HOF«. 1872
(H. Chr. Chr. Nr. 129)

s. 140 SIGBRIT. FORARBEJDE TIL »SIGBRIT GJENNEMGAAR TOLDREGNSKABER MED CHRISTIAN II«. Ikke benyttet. 1872
(H. Chr. Chr. Nr. 132)

s. 141 CHRISTIAN II. FORARBEJDE TIL »SIGBRIT GJENNEMGAAR TOLDREGNSKABER MED CHRISTIAN II«. Ikke benyttet. 1872
(H. Chr. Chr. Nr. 131)

s. 142 SIGBRIT. DET BENYTTETE FORARBEJDE TIL »SIGBRIT GJENNEMGAAR TOLDREGNSKAB EB MED CHRISTIAN II«. 1872

Antagelig K. Z.'s første Studie efter Madam Ullebølle (se »Arbejdsaar« S. 132)
(H. Chr. Chr. Nr. 133)

s. 143 CHRISTIAN II. DET BENYTTETE FORARBEJDE TIL »SIGBRIT GJENNEMGAAR TOLDREGNSKABER MED CHRISTIAN II«. 1872

De to Forarbejder hidrører fra et paabegyndt, men opgivet Rillede, der senere er sønderskaaret
(H. Chr. Chr. Nr. 133)

s. 144 K. Z.'S BRODER HERMAN R. Z. Malt i K.jbhvn. 1872
(H. Chr. Chr. Nr. 109)

s. 145

K. Z. til sin Moder 1872 12/12 med Porlrøtet af Broderen Herman Z. som Marinelærling:

Han skulde males, var sur og mut
og jamrede sig saa elendig;
han Stueluft haded, den raske Gut,
var ond og blev god i samme Minut
og var saa elskværdig ubændig.

Og jeg skulde prøve, om jeg forstod
at vise i ham, hvad jeg vilde,
hans barnlige Sjæl og hans kække Mod,
hans Trods, hans Kraft og hans varme Blod,
hans haarde Sind og hans milde.

Og Du skulde have det, Moder kær,
fra ham paa de fremmede Have,
som tumler kækt mellem Klipper og Skær,
fra mig, som sidder ved Lampen her,
som en Hilsen og Julegave.

Ved Nytaar 1872 flyttede K. Z. fra Vesterbrogade ind i Stueetagen i Det Classenske Bibliotheks gamle Bygning, Amaliegade 30, hvor Kunstforeningen den Gang havde Lokale.

s. 145

K. Z. til sin Moder 1872, Natten 16-17/1:

... Jeg har nu siddet og komponeret paa Billedet af Struensee og Caroline Mathilde, og i Nat er 100 Aar siden, de fra Dansen paa Christiansborg førtes i Arrest. Billedet er meget vanskeligt at gjøre, meget forgæves Arbejde, men det morer mig. »Gamle Minder« af Carl Bernhard sætter En ind i hele Situationen dengang ved Hoffet, selv om det igrunnen ikke er nogen god Bog. Jeg maa til at flytte Sofaen paa Billedet og derfor tage et nyt Studie paa Rosenborg; Møblet og Motivet fra Amalienborg er godt.

s. 145

K.Z. til sin Moder 1872 23/1:

I Søndags laa Landt hvidpudret i Christian VII's Dragt i Sofaen og sprættede. Udenrigsministeren kom for at se mit Billede, blev ilde berørt ved at se Kongen paa Kompositionen ligge saaledes, mindede s. 146om, at han var Enkedronningens og Prinsesse Carolines Bedstefar. Jeg svarede, at jeg nødtigt vilde saare nogen, men Chr. VII var helt given Historien i Vold, Situationen var betegnende for ham og undskyldte Dronningens Brøde, som jeg af al Magt vilde undskyldte. Han spurgte saa om, hvorledes jeg havde syntes om Stolene paa Amalienborg, saa Studierne derfra, som han syntes godt om, gav mig Lov til at male der, naar jeg lystede, og gik saa med en Undskyldning for Forstyrrelsen. - Jeg fandt [idag] ved min Hjemkomst en Mand i Mørke i Forstuen, han spurgte, om det ikke var Hr. Zahrtmann, han vilde bede om at se mit Billede, skøndt han ikke kendte mig. Jeg bad Professoren gaa indenfor, det var Carl Bloch. Han gav sig rigtig til al passiare med mig, udtalte sig meget velvilligt om mine Billeder, roste Kompositionen meget, dadlede Tegning og Maling i adskillige Studier, beundrede mine dejlige gamle Møbler og var Elskværdigheden selv. Ved det Besøg, et af de kæreste jeg kunde faa, var jeg rigtig glad. Han bad mig besøge sig med det Første, inden hans Billeder kom bort. Han havde hørt Tale om mit Billede fra et Selskab hos Rosenørn i Søndags, hvor Kunsthistorikeren, hans Broder, havde været, og Ver-ten havde yttret, at det var Skade for den unge Mand, at han valgte sine Motiver saa modsat Folks Smag og saa lidet tiltalende.

Jeg sad saa med min Model, da Kammerjunker Nægler kom ganske bekendt, mere trængte sig frem end trak sig tilbage og vilde gjerne se Billedet, som han havde hørt omtale hos Rosenørn. Nægler løber nok rundt ved Hove med Nyheder fra Kunstens Verden. Han roste Billedet groft, fandt det saare »engterressant«, mig yderst talentfuld. Han pegede med Stokken paa Dronningen og Struensee: »Engter-ressen ligger der, Kongen, ja Kongen burde vist være mere mena-geret, den Stilling vil man ikke finde kongelig.« - »Nej, men jeg tror, at Kongens Taabelighed just er en Undskyldning for Dronningen.« - »Jeg mener, at hun er skøn nok til at engterressere i og for sig, og De vil dog gjerne, at Folk, naar De maler, skal synes godt om Dem.« »Nej, jeg vil, at de skal synes godt om Dronningen«. - Saa beundrede han Møblerne, roste alt i Flæng, Chatollet pragtfuldt. Næsviis var han ogsaa lidt, thi han aabnede udendvidere Skabet, gav en fornem Pote, et Nik til Modellen og fritog for at ledsage ud. Jeg troer snart, at hele Hoffet ved, at Dorthe Biehl er »engterressant«

..... Det er sandt, Nægler spurgte, om Billedet skulde paa Foraarsudstillingen, jeg sagde ham, det skulde paa Industriudstillingen. »Saa kommer det Verden rundt«, behagede han at sige.

s. 147

K. Z. til sin Moder 1812 ½:

Jeg har afslaaet Tegneundervisningen hos den russiske Minister Mohrenheim. Jeg ved bedst selv, at jeg ikke duer til at undervise, og det at mine Indtægter ere usikre, vil jeg nødigt tage Hensyn til paa andres Bekostning, og jeg gør det under ingen Omstændigheder, saalænge jeg ikke trænger mere dertil end nu. Afslaget var imod Rosenørns Ønske, men jeg handlede rigtigt, da jeg gik op til ham og foreslog ham 8 andre, blandt dem Frk. Bang, som han noterede op som Demoiselle Bang. Ved at gennemgaa sin Liste sagde Rosenørn: »Naa ja, saa har vi denne Demoiselle Bang.« - »Ja, svarede jeg, det er en Datter af tidligere Minister Bang.« Jeg kunde ikke bare mig for at smile, jeg troer nok, at han mærkede Meningen. Carl Thomsen blev valgt og blev meget forekommende behandlet af Mohrenheim, som bl. a. havde spurgt ham om min Bopæl. Kommer Mohrenheim her, bliver her nok en artig Komædie, da jeg skam hverken kan Tysk eller Fransk. - Christian VII gaar det i Grunden godt med; vel tænkte jeg disse to sidste Dage paa at kassere det og begynde helt forfra, da jeg havde faaet en saa fortrinlig Ide til Billedet, men jeg lader nok være. Nu sidder Caroline Mathilde og grunder alvorligt over at skulle flytte en Brik, bagved kommer Juliane Marie ind ad Døren, fornærmet over at ingen tager imod hende, men jeg vilde have det anderledes; hun skulde have sagt en Vittighed, maaske paa Juliane Maries Bekostning, hvorover hun selv, Struensee og Generalinden skoggerlo; derved vilde den utilgivelige Sorgløshed, hvorved de styrtede sig i Ulykken, træde saa forfærdelig uhyggelig og spøgelseagtig frem, saa at selve Latteren vilde virke frygtelig tragisk paa Tilskueren. Situationen vilde blive mere storslaaet, men Caroline Mathilde mindre sympathetisk, og jeg vilde ikke magte forskellige Ting i Billedet. Nu har jeg opsat den Behandling til senere, naar jeg har vundet i Evner.

s. 147

K. Z. til Pietro Krohn i Rom . 1812 8/3:

Jeg er begyndt forfra paa Billedet og aner, at jeg snart maa begynde forfra igjen. Jeg har en ny Plan, Dronningen, Struensee og Generalinden i Skoggerlatter kastende sig tilbage paa deres Stole, Dronningen med sin Vifte støde Brikkerne over Ende og derunder Enkedronningen træde ind med sit Følge.

s. 148

K. Z. til Pietro Krohn i Rom . 1812 23/4:

.... Kyhn siger, at Bloch har ikke nogen Sinde malet saa smukke Hoveder som Otto Haslund, det turde dog være for meget, men alle forbavses over, at han er lige saa meget Figur- som Dyr-maler, og jeg mener, at han er meget dygtigere som Figurmaler. Jeg vilde kende, at Billedet er af Otto uden at vide det, thi hver enkelt Figur er og bærer sig ad som han selv, saaledes tænder han en Cigar, saaledes tager han andre paa Maven, saaledes ler han, saaledes klæder han sig, saaledes er hans Hudfarve, Hænder, Nakke, Øren og Fødder.....

Sommeren 72 boede K. Z. paa Christiansholm ved Klampenborg hos sin Kusine Grevinde Wanda, f. Zahrtmann, og hendes Mand, Grev Danneskiold-Samsøe.

s. 148

K. Z. til Faderen. Havehuset ved Christiansholm 1812 25/8:

.... Det er vel Grunden til, at vi føle os saa tilfredse, at der stadigt er en fuldkommen Forstaaelse mellem os indbyrdes, og jeg tør næsten tilføje: med alle Mennesker; det er en Zahrtmannsk Arv, som Moder har giftet sig ind til. Det er mig en stor Glæde her at opdage mange Familietræk og det gjerne i noget godt og ofte i noget udmærket. - Havde ved Bordet hævet noget hos Grevinde Danner paa Dronningens Bekostning. Wanda foer ud med de Ord: »Jeg vil ikke se Dig mere ved vort Bord.« Hun kom snart tilbage, bad Manden om Tilgivelse, sendte mig et Brev. Naturligvis har et saadant Optrin kun knyttet os nærmere sammen....[I sit nævnte Brev undskyldte Grevinde Wanda D.-S., der fra sit 16. til sit 20. Aar havde været optaget som Datter i Dronningens Hjem, sin Optræden ligeoverfor K. Z. og udtalte: » Dronningen har gjort meget mere end en Moder for mig«.]

s. 148

K. Z. til Carl Thomsen. Christiansholm 1812 25/8:

..... Men denne Hr. Brandes har en Broder Hr. Edvard Brandes, som er blevet Kæreste med sin Cousine, Generalkonsul Salomonsens Frøken Harriet, og jeg har det ærefulde Hverv at skulle underrette Dig derom..... Naa men samme Frøken Harriet er den første Jødinde jeg i mit Liv har talt med og hun har rigtignok forbaudet mig ved sin stærkt udprægede Type. Hun er smuk, som næsten alle af ublandet Race, det lange, fuldstændig ovale Ansigt, den fint formede Næse, buede Øjebryn og den kække fyldige Mund; naa det var behageligt at se men overraskede mig ikke; derimod gjorde Typens ejendommelige Gjennemførthed i Lader, Stemme, Drejninger osv. et Indtryk paa mig, jeg ikke havde ventet. Hun er 16 Aar og skjønndt min Søster s. 149er to Aar ældre er dog Jødinden overmaade mere udviklet. Hendes Bryst er saa stort og dog saa ungt og hun pynter sig med en Mængde Kniplinger, Fryndser, Kvaster og Smykker, som jeg ellers ikke synes om paa en Ung, men som dog klæder hende paa Grund af Raceejendommeligheden.....Georg Brandes har jeg sluttet mig mere til, har malt ham og stadig gaaet med ham og set ham, lært meget af ham og jeg holder meget af ham. Naturligvis vækker det nogen Uvillie her, da min Cousine er streng religiøs og ikke kender meget andet af ham end Kritikerne og den fornemme Verdens ingenlunde gunstige Omtale..... Ellers har jeg malt et Par Smaabilleder halvfærdige, men ligger smaat og hviler mig og nyder Glæden af mine Verters store Elskværdighed.....

s. 149

K. Z. til Otto Haslund i Rom. Kjbhvn. 1873 5/4:

Ganske extempore vil jeg give Dig medfølgende lille Plan af hvorledes vore Billeder hænge paa Udstillingen Du hænger ret godt, dog syntes jeg Du hang bedre paa Galleriet. Pietro er desværre ikke god, det bedste af hans Billeder er sikkert det med Konen og Munken; det med Pateren, der nyder sin Morgenkaffe, er uhyggeligt i Tegning og Farve og er næsten ganske Plum. Det er da rigtig kedelig og det er en mærkværdig Yderlighed Pietro her er gaaet til; jeg synes nok at der er nogen Farve i Konen og en og anden Detail, men det gaar alle hvem jeg taler med som mig, de lide det ikke. Friis roste det meget før det kom, nu er han lunken i sit Forsvar. Ellers maa jeg ønske Dig tillykke med Salget til Kunstforeningen og takke fordi Du dog havde til Hensigt at skrive mig til d. 31te. Kyhn er glimrende paa Udstillingen med Billeder fra Hammershus og et fra Lyngby; la Cour har et dejligt fra Luganosøen, Sonne har et skønt Stemningsbillede med en ung Pige der sidder og ser ud efter Solnedgangen. Rump er dejlig, og Jerndorff har vist Udstillingens bedste Portræt: Matthison Hansen. Krøyer har Bergsøe ved sin Lampe, Knæestykke; det er teknisk dygtigt men ingenlunde saa skønt som Jerndorffs; men bedst af Alt og Alle er Marstrand. En Skitze, meget gennemført, af Slaget paa Trefoldigheden, er det bedste jeg kan tænke mig, ja Du skulde se det; Christian den 4de er aldrig opfattet skønnere. Saa har han Skitser til Billedet i Bankbygningen, de betroede Pengesummer, og saa to til Universitetets Solennitetsal, alt udmærket og det er overalt tydeligt at han er Mesteren..... Sigbrit troer jeg igrunden godt om, det skal op om 8 Dage; om Chr. 7 kommer ved jeg ikke..... Helsted er jo god og s. 150vækker Opsigt; jeg er vist en af dem, der synes mindst om ham. Rosenstand er oprørende og hans Billeder saa anstødelige i deres Aand, at jeg synes de neppe burde være der. Det er lutter Grisetter.....Vil Du hilse Zacho meget; han har gjort betydelige Fremskridt i nogle Billeder. Det med Vandet med Rørene i, Den store Bøg paa Siden og de lette sejlene Skyer er bedst; de to Engpartier ere meget smukke; men Klinerne ere ikke gode hverken den ene eller den anden; til Sommer tænker jeg at konkurrere til lille Guld og saa tager jeg vist fat paa Leonora Christina, der forlader Fængslet; hjemme har Alle det godt og hele Huset rejser nok til Viborg i Sommer;

s. 150

K. Z. til Moderen. Hornbæk 1813 12/5:

Ja nu er vi da her alle sex; vi har kun været her i 3 Dage, men synes alle at det er som havde vi været her en Uge; det er Følgen af at vi begynde saa tidligt paa Dagen, hele Dagen ere flittige og saa mødes ved Maaltiderne; maaske det ogsaa gør Noget, at vi have flere forskellige Ting under Arbejde saa vi veksle mellem hvert Maaltid. Vi have det prægtigt og det er overordentligt morsomt at være saamange sammen. - Det var jo i Fredags Morges vi forlod København, hvor jeg efterlod Hans min Lejlighed; Krøyer, Middelboe og Roed vare nær komne bagefter, men ved at springe tversover Disken paa Jernbanen o. lign. kom vi dog alle afsted, og i det allerdejlige Vejr besaa vi Kronborg og spadserede hertil, medens alt vort meget Rejsetøj blev kørt med en Vogn, vor Vert her, Kroejer Petersen, havde sendt til Helsingør. Fra Kl. 10-4 vare vi undervejs, skønndt her kun er to Mil, og med udmærket Appetit satte vi Vertens Mad tillivs.

Saa gik vi ud og laa i Lyngen og passiarede, saa herhjem hvor vi valgte Sovekammerater, Johansen og jeg hernede, de andre 4 i 2 Værelser ved Siden af hinanden ovenpaa. Her er udmærket smukt, en bred, stor stolt Strandbred, nærmest som den ude ved Hvideud, og paa samme Maade staa Træerne forkrøblede indenfor Sandet og Marhalmen. Men Stranden er større, Marhalmen større og Træerne mere forkrøblede, og saa ere Fiskerne saa udmærkede; hvor vi gaa synke vi dybt i Sand, Sandet er føget halvvejs ind over flere Haver og ligger som Bunker opad Huse og Gærder, og i Nordvest op til Nakkehoved er her store, næsten flade Lyngstrækninger.

Igaar, forgaars og idag har Vejret været mindre godt, dels Blæst, dels Regn, de Andre ere næsten helt tyede i Hus, gaa saa engang imel-s. 151lem ud og male lidt især Noget som kaldes Stemninger, som igrunnen er det samme, som naar Moder strikker paa en Strømpe eller maaske allersnarest, som naar de rigeste Damer i København strikke til de Fattige, det gør nok egentlig ikke saamegen Nytte, men det er altid Noget at have mellem Hænderne. Jeg har valgt et Sted hvor der staar en Buxbomhæk og jeg kan male den i Læ, saa har jeg Roeds eller Krøyers Malerparaply over Hovedet, og saa kan det blæse og regne saa galt som det lyster. Jeg føler mig udmærket vel ved dette Liv, har fortrinlig Appetit og er altid saa varm, naar jeg da ikke sidder altfor stille, hvilket jeg altid sørger for. – De andre male forskellige Hoveder og nu vil jeg ogsaa dertil saasnart jeg bliver færdig med Buxbomen. Jeg kan vist gøre Studier her til Jobs og hans Venners Hoveder, som jeg ingenlunde kan faa saa gode inde i Byen, og ogsaa Fiskernes Stillinger og Udtryk har meget af dem, der have siddet 8 Dage hos ham og delt hans Sorg. Jobs 2det Kapitel 13de Vers.

Paa Søndag skal vi alle til Troels Marstrands, en Broder til Maleren, som har været Bager, ejer et Sted ved Helsingør som hedder Fredsholm, opdrager ikke blot sine og Malerens men nogle andre Broderbørn og som fører et aabent og vist meget vakkert Hus; det er gennem Holger Roed at vi har faaet Indbydelsen, og det kan i mange Henseender blive morsomt. Etatsraad Marstrands ældste Datter Julie er der, hun ligner Elisabet og gør et meget tiltalende Indtryk; hun gaar meget tarvelig klædt, men fin ser hun ud, ung og uskyldig, og man kan nok træffe Holger Roed og hende spadserende Haand i Haand paa Udstillingen. – Roed er rigtig rar, vi andre kendte hinanden saa godt, Roed kendte Krøyer og jeg noget, de andre sletikke, og jeg var igrunnen spændt paa hvorledes han vilde være; han har overtruffet mine dristigste Forventninger, og skøndt han har faaet meget paa Hovedet fra sit Ophold i Italjen paa Grund af sin Ukammeratlighed og lign., saa er han et udmærket Element blandt os, og jeg selv havde aldrig kunnet slutte mig saa hurtigt til saamange Ubekendte. Han er 25 Aar, de andre 22 eller 23, saa jeg afgjort er Alderspræsident.

Her er en hel Del Sang da Middelboe, Johansen, Krøyer og Roed synge, de to første endogsaa ganske udmærket. De andre Malere høre alle med megen Interesse om vort Humlebæksophold, ville ned at besøge os osv. Hvor længe vi blive her ved jeg endnu sletikke dog troer jeg nærmest for mit Vedkommende en 3 Uger; blot vi kunde faa milde og skønne Dage. – Lektüre og lign. har vi næsten Intet af, en Smule spilles her Kegler men ellers med Arbejde, og Du skulde blot iaftes s. 152have set os alle 6 sidde om et Vandfad med grøn Sæbe og vaske vore Pensler ud. Johansen har en Skildpadde, han er indtagen i, han gaar nu op og ned ad Gulvet og varmer den, klør den og kæler for den. Han ligner meget Otto Haslund ogsaa noget af Ydre med det blonde Haar og den store Pande, er mere begavet men ogsaa mere doven; Krøyer har vi megen Morskab af, han er indtaget i saamange Damer, lidt kælen, meget upraktisk, faar Poser lagt i sin Seng : det underste Lagen bliver lagt op igen over Dynen, saa kan han naturligvis ikke faa Benene ned, saa er han saa naiv at tro at det er Pigen der har baaret sig saa dumt ad og tænker ikke paa at vi ligge og le ad ham. Bøgeskoven er næsten helt udsprungen men vi har langt til den, kan dog se den i det Fjerne. Nu sender jeg de venligste Hilsner til Eder alle; jeg er jo nok lidt længere borte end ellers, men Naturen her bringer mig saa tidt og ofte til at tænke paa Jer derhjemme.

s. 152

K. Z. til Moderen. Hornbæk 1873 /5:

..... Naturen er meget skøn, Luften saa frisk og prægtig.... Venskabet staar for mig dog højere, og skøndt igrunnen de Andre ere meget forskellige fra mig og ofte sletikke forstaar mig, holder jeg rigtig meget af dem alle. Johansen sympathiserer jeg ubetinget bedst med; i al Kunstanskuelse staa vi næsten ens stillede og han er vist ubetinget den mest begavede af os alle; Henningsen staar jeg mig mindst godt med, ikke fordi jeg har noget imod ham, tvertimod, men han holder ikke af mig eller rettere han bilder sig det ind; de Andre sige, at det er fordi han ikke kan taale at jeg sætter Johansen saa højt, om det er saa, ved jeg ikke, men flere Ting lede mig daglig til at tro det; det er noget kedeligt og lidt enfoldigt Vrøvl fra hans Side, og underligt at jeg ikke kan faa det udjevnet, saamegen Umage jeg gør mig; før jeg tog fra Byen hørte jeg just et Par Steder fra, at han havde rost mig rent til Overmaal. – Roed er udmærket elskværdig som Menneske, og er af dem paa hvem alt er smukt, Haaret, Farven, Næsen, Kinden, men selv er han dog ikke smuk; han staar sørgeligt istampe som Maler, har saa overmaade vanskelig for at finde Motiver, har af Faderen blevet holdt til en altfor streng akademisk Vej, og har meget vanskeligt for at frigøre sig derfra, dog er det vist overmaade godt for ham, her at være sammen med os andre. Middelboe og især Johansen og jeg ere indtagne i ham. Krøyer har lige faaet Bestilling fra Mimi om at male Grev Holstejns Portræt, han er Godmodigheden selv.

s. 153 FRU MICHELLA CATHRINE ERICHSEN. Malt i Rønne 1872
(H. Chr. Chr. Nr. 110)

s. 154 SCENE FRA CHRISTIAN VII' HOF. Sign. 1873
(H. Chr. Chr. Nr. 135)

s. 155 SIGBRIT GJENNEMGAAR TOLDREGNSKABERNE MED CHR. II. Sign. 1873
(H. Chr. Chr. Nr. 138)

s. 156 FISKER FRA HORNBAEK. Betegnet 19. Maj 73
(H. Chr. Chr. Nr. 141)

s. 157 Du kan nok se paa Indholdet af mit Brev, at her ikke er megen Ro til at skrive, en synger, en dandser, to slaaes og saaledes gaar det hele Dagen og især om Aftenen; det er dog prægtigt at være saamange sammen. Jacob Lindegaard har meldt sig her i Besøg, hvortil jeg glæder mig meget. – Den 16de gjorde jeg et lille Gilde her for de andre i Anledning af at det var Aarsdagen for Leonora Christinas Befrielse; det vil sige jeg trakterede med Vin og Kage ved Middagsbordet; det kom uventet og vakte megen Sympathi; da vi vare paa det Gladeste kom her Brev fra Hans der havde faaet at vide at Generalkonsulinde Salomonsen havde købt Chr. 7, og tillige Bestillingen til Krøyer; naturligvis forøgede det Glæden. Det var en dejlig Fest maaske nærmest fordi Anledningen var saa skøn; de officielle Skaaler vare 1) for hendes Minde, 2) for vore Mødre, hvorpaa..... [Resten mangler.]

Det kortvarige Studieophold i Hornbæk, som K. Z. end ikke nævner i Skildringen af sine Arbejdsaar, har heller ikke sat stærke Spor i Malerier. Tre Studiehoveder, Buxbomhækken i Hornbæk Krohave og en gammel Kone i et Kjøkken, var Udbyttet. (H. Chr. Chr. Nr. 141-145.) Et af disse Fiskerhoveder, det første, gjengives her.

s. 157

K. Z. til Dr. J. Lindegaard 1873. Amaliegade 30:

Tak for Dit Brev og dermed følgende Bestilling, jeg har megen Lyst til at komme ind paa at male Portræter, og Din Moders Hoved er smukt og rart at male, maaske lidt vanskeligt at tegne, da det er saa fint, men skøndt jeg troer at jeg muligen vil blive bedst just i Portræter, undrer det mig næsten, at Du har gaaet til mig om dette, da jeg er saameget Begynder i at male legemsstort, og skøndt jeg nok troer at kunne faa noget Vist frem i Karakter og Udtryk, er jeg jo langt fra at være behagelig i Teknik og Farveharmonie. Saa vil jeg sige Dig, at jeg umuligt kan tage fat derpaa for det Første. Iovermorgen rejser jeg til Jylland forat se Leonora Christinas legemsstore Portræt paa Rosenholm, derfra nogle Dage til Tanterne i Viborg, følger alle dem hjemmefra fra Viborg hertil, tager saa ufortøvet fat paa Job og hans Venner fra d. 8. August ude i Foss' Atelier, Gml. Farimagsvej Nr. 5, hvor Du saa daglig vil træffe mig fra 12-6. – Saa maa jeg ud til Kronborg, naar jeg den 1. Oktober er færdig med Job, forat male noget til Leonora Christinas Fængselstrappe, derefter hertil og skal saa vist male Chr. 7. gentaget til en Grosserer Levy, det skal være færdigt til s. 158 Jul..... Saa kunde jeg mulig male Fru L. i Julen, jeg vilde have 100 derfor. Vær nu ikke det ringeste bundet heraf og bestem ganske som Du synes; det er jo lang Tid at vente. Vil Du have Raad af mig om hvem at gaa til, saa gaa til Johansen. Du vil faa et i Farve meget godt Portræt, et skønt modelleret og karakteristisk. Du kan nærmest frygte, at det ikke bliver fuldført men opgivet halvvejs, men Du kan rigtignok ogsaa faa noget meget smukt. Hvem der er bedst af Jerndorff og Krøyer ved jeg ikke, jeg gik vist dog til Jerndorff, men han er maaske dyrere. Johansen ved jeg ikke hvad vil forlange, men tænker ikke mere end 100;.....

K. Z. malte Fru Lindegaards Portræt. Det er signeret 1874. (H. Chr. Chr. Nr. 151.)

s. 158

K. Z. til Moderen 1873 28/8:

.... Har arbejdet med Kraft paa Job og synes at det begynder godt at flaske sig; alt er tegnet paa sin Plads, har i Dag bestemt Baggrunden (Murbrokker, Tømmer, Laser). Jeg har faaet et meget smukkere Indtryk af Jobs Bog ved at beskæftige mig saa meget dermed. Det Hele er Poesi, og Genstanden for Digtet er, hvorledes en dyb, kraftig, mandig Sjæl kæmper sig frem til en Fuldkommenhed, medens den daglige sløve Verden er repræsenteret ved Vennernes Kor. Jeg tegner mine Venner i elegante Silkeklædninger, Job helt nøgen.....

s. 158

K. Z. til Carl Thomsen. Amaliegade 30. Efteraar 1873:

[Ang. Konkurrencen om lille Guldmedalje. Opgaven var Job og hans Venner.] Tilmed kan jeg fortælle Dig lidt om Forhandlingerne i Akademiet. Der blev strax vedtaget at store Guld ikke skulde gives..... Saa kom Turen til Tegningerne. Der blev Dispyt, nærmest om mit Billede ogsaa lidt om Schwartz's. De andre tre blev der ikke stemt særligt om, men skøndt der havde været en hel Del Tale imod mit Billede, saa fik Schwartz og jeg ikke mindre end 27 Stemmer hver. Egentlig ventede jeg ikke at naa Maalet, da mange mer eller mindre udtalte sig imod Billedet, men tilligemed Medaljen har jeg nok igen vundet Folks gode Omdømme om Billedet. Kyhn talte jeg en Del med derom; han roste Dine Venner og sagde, at hvis Job blot havde været lidt bedre og betydeligere, havde Billedet sikkert kommet under Afstemning og Du havde kunnet gøre Dig Haab om Prisen..... Jeg haaber rigtig at det maa gaa godt for Dig i Randers; Du kan se hvor det lønner sig at gøre sig Umage, og det Du har vundet ved at gøre Job er meget betydeligt. – Her har jeg travlt med Karoline Mathilde og jeg flyder over i lyserødt Atlask, ægte Kniplinger og lignende dejlige Ting. Imorgen kommer her

en Syjomfru, saa artikulerer det sig som et skønt Hylster for Modellen til den ulykkelige og vist ubetydelige Prinsesse.....

s. 159 HJOB OG HANS VENNER
Karton tilkendt Akademiets lille Guldmedalje 1872

s. 160 HERREN TALER TIL KAIN EFTER ABELS DRAB
Forarbejde til en paatænkt Konkurs til store Guldmedalje. 1874 (se S. 158)
(H. Chr. Chr. Nr. 147)

s. 161

s. 162

s. 163

Udvalgels skriftlige Indstilling siger om Zahrtmanns Arbejde: Kompositionens Linier uskjønne, og Nogle mente, at Handlingen og Situationen ikke vare lydelig nok udtalte. Der gjordes ogsaa adskillige Indvendinger mod Forholdene i Figurene. Men paa den anden Side var man enig om i dette Arbejde at anerkjende en stor Selvstændighed i Opfattelsen, ligesom man ogsaa gennemgaaende fandt Behandlingen livlig og talentfuld samt flere Enkeltheder særdeles smukt gennemførte.

s. 163

K. Z. til Moderen 1814 27/2:

..... Det gaar rigtig rask med L. C., hun selv er i Løbet af sidste Uge malt helt igennem første Gang, Søsterdatter og Slotsfogeden kun løst udkastede, Kællingen, Taarngemmeren og et Par Hellebardister slet ikke begyndte. L. C. skal males en hel Gang igennem endnu, og færdig til Udst.'s Begyndelse bliver jeg desværre neppe. Idag 6, igaar 7 Timer Model. - Til Holger Roeds Begravelse imorgen i Ringsted.... Vil i Aar konkurrere til Store Guldmedalje.....

Kartonen Job og hans Venner og Maleriet Leonora Christina forlader Fængslet fandtes paa Foraarsudstillingen 1814.

s. 163

K. Z. til Carl Thomsen 1814 11/7:

.....Tak fordi Du gerne vil have mig til Stubbekøbing; jeg havde stor Lyst til at se til Dig og gæste Maribo og Leonora Christinas Grav; jeg havde ogsaa tænkt lidt paa en saadan Rejse i Slutningen af Ugen og lidt ind i næste Uge, da L. C.'s Fødselsdag d. 18. Juli var en Dag jeg saa vilde fejre i Maribo, men ak det lader sig ikke gøre, og dermed er der en Streg over den Rejse. Jeg har grundig travlt og tør meget daarligt gøre saadanne Ophold, og desuden er jeg slet ikke træt af Arbejdet, anderledes end at jeg siden jeg kom hjem fra Holsteinborg daglig har arbejdet gennemsnitlig 6 Timer hver Formiddag efter Model, og om Søndagen 4 Timer..... Store Forandringer foregaa endnu, dog er Billedet omtrent malt en Gang igennem. Herren svæver helt i en Glorie, rører ved Kajns Haand, er ung, skægløs og næsten helt nøgen - herfor faar jeg vist meget paa Hovedet..... Nu tænker jeg at tage Dyrehaven bort og male Luft. Der var iforgaars en Nord-s. 164mand hos mig som jeg ikke kendte, han kom med en Anden og sad en halv Timestid. Da han vilde gaa og endnu ikke havde sagt noget om Billedet, spurgte jeg ham, hvad han troede, at det forestillede. »Kjære, er det ikke Dyrehaven det?« spurgte han. Jeg ved ikke om det var hans geniale Svar der gjorde mig bange, men nu har jeg tænkt paa en stor Lufttaage.....

K. Z. og Aug. Jerndorff havde meldt sig som Konkurrenter til store Guldmedalje i 1874. K. Z. indsendte ikke sit Arbejde. Det kjendes kun af to mindre Studier til Kainsfiguren. Efter disse har han tænkt sig Billedet komponeret paa anden Maade end omtalt i Brevet af 11/7. Den ene af disse Modelskitser gjengives her. Den viser en ung Kain og en gammel Jahve, medens den anden kun indeholder Kainsfiguren og en Antydning af Herrens Haand. I denne Skitse er Kain fremstillet som en skægget men dog yngre Mand (H. Chr. Chr. Nr. 147 og 148). De er begge senere af K. Z. signeret, den første ogsaa med 73, under hvilket Aarstal de derfor findes optagne i H. Chr. Chr.'s Fortegnelse. - Aug. Jerndorff indleverede, men fik ikke Medaljen. Udvalget indstillede hans Arbejde til Medalje, men i Akademiet fik han 23 Ja mod 16 Nej og manglede saaledes en Stemme i det kvalificerede Stemmestemmet. Resultatet gav Anledning til at en Kreds af Jerndorffs Venner, sammen med Vilh. Kyhn og K. Z., samlede Deltagere til Indkjøb af Billedet, der derefter skænkedes til Aarhus Museum.

s. 164

K. Z. til Dr. J. Lindegaard. Amaliegade 1874 22/10:

[Frk. Elisabeth Z. holdt d. 30/10 74 Bryllup med Grosserer Chr. Erichsen og til dette rejste alle fire Brødre Z. til Rønne.] Jeg ved slet ikke hvorledes jeg skal holde mig borte fra Elisabeth, naar hun kommer herover. Jeg er meget glad for hendes Forbindelse og fordi hun kommer mig saa nær, og alle Efterretningerne hjemmefra er kun om Smil og Spøg og Lykke. Paa Torsdag rejser jeg hjem; og nu er her en umaadelig Mængde at udrette forinden, for Indkøbet af hele Elisabeths Udstyr fra Gulvskrubbe til Sengegardiner og Sølvstøj er i mine Hænder, og her er overmaade meget at tage vare. Skal f. Ex. Bakkerne være af Træ, Messing eller Jernblik, røde eller sorte, engelske, chinesiske eller danske. Og nu alle de andre Ting, det er umaadelig vanskelig at afgøre, og man maa løbe i mange Boutiker. Idag har jeg været saa fortvivlet over Glasindkøbet, som jeg ikke kunde faa efter mit Hoved, og saaledes gaar det altid..... Hvad jeg maler paa, nu ja det er Dorthe Biehl, og jeg troer vist at det sidste Billede er langt bedre end det første. Jeg skulde være meget flittig dermed, gør mig ogsaa Umage forat være det, men jeg er opfyldt af altfor meget forskelligt til at det ret vil lykkes.....

s. 165 DAGLIGSTUEN MED K. Z.'S MODER OG SØSTRE. Malt i Rønne 1872
(H. Chr. Chr. Nr. 113)

s. 166 VIOLINSPILLER. Malt 1873
(H. Chr. Chr. Nr. 139)

s. 167 BELYSNINGSSTUDIE TIL »LEONORA CHBISTINA FORLADER FÆNGSLET«. 1873
Malt paa Bagsiden af den S. 139 afbildede Chr. II
(H. Chr. Chr. Nr. 150)

s. 168 FRU DORTHEA LINDEGAARD. Malt i Kjbhvn. 1874
(H. Chr. Chr. Nr. 151)

S. 169 ARBEJDSAAR 1872-75

KØBENHAVN havde forandret sig meget i de elleve Aar, jeg havde boet der, jeg selv sikkert mere. – Som ung Student flanererede jeg en Del gennem Strøget, lærte en Masse Mennesker at kende, hilste Alverden, hvorimod jeg kun vidste lidt om hvem der boede i Husene. Senere blev det ganske omvendt. – Mine Samtidige havde ikke Tid til at gaa meget ude, jeg ikke heller. – Kameraterne gjorde Aftenselskaber, vi blev oftest indbudne til Klokkeren syv til Torsk og bayersk Øl. I studerende Kreser var det Te og saa Portvin og Studenterhavre : Rosiner og Mandler. Kyhn gjorde store Selskaber med Punsch og Masser af unge Malere. Tillod gerne, at vi var vilde. Hos Carl Blochs blev jeg jevnlig Gæst. Kom af mig selv Klokkeren otte. Klokkeren ni kom Bloch hjem fra Athenæum. Vi fik altid en vældig solid Aftensmad. Det var vanskelig at finde et Hus med saa lovende en Flok Børn og med saa smukke Forældre. Som Mand var Carl Bloch storslaaet.

I det Brandeske Hjem kom jeg en Del. Havde særligt lært det at kende ved et Sommerophold paa Christiansholm i Begyndelsen af Halvfjerdserne. Jeg beboede Havehuset nede ved Strandvejen. Havde det brillant. Brandes boede ikke langt derfra, og da Grev Danneskjold var Hofchef hos Kronprins Frederik og spiste hos ham hveranden Dag, spiste jeg paa Restavration de Dage, han var borte. Georg Brandes kom en Dag ind at besøge mig: »Har De ikke Lyst til at male mig?« – Det kunde jeg have stor Lyst til. – »Men tror De, De kan faa mig til at ligne?« – »Det kan ikke være saa vanskelig. Naar jeg blot tegner Hovedet en Alen foran Kroppen, ser Hvermand, at det er Dem.« – Han gik dengang meget foroverbøjet, men det hørte op. – »Jeg, jeg gaar da meget rank, synes De ikke?« –

De Dage, jeg var min egen Herre, gik jeg ofte Tur med ham i Dyrehaven. Han var charmant. Selvpogivende, mild, smuk. s. 170– Jeg var hildet i Kristendom, saa jeg bad ham en af de første Dage om ikke at komme ind paa dette Emne. »Som De vil,« sagde han. – Han holdt ridderligt Ord. – Han kunde komme langt, inden jeg mærkede det. Han prøvede ikke derpaa. – Der var en intelligent Pragt i det Brandeske Hjem. Faderen en prægtig Mand, tilbageholdende, gjorde sig ikke meget gældende. – Moderen lille, buttet, en skøn Kvinde. Alle tre Sønner lige herlige. – Edvard var Bogorm, kejtet, ikke smuk. – Senere tilegnede han sig komplet Elegance, ogsaa Skønhed. – Hans Organ var et af de bedste, jeg har hørt. – Moderen sagde: »Jeg har tre kære Sønner, Edvard er tillige min Datter.« – At dog det herlige Hus ikke kunde blive ved. Der kunde en ung Mand lære meget. – Paa vore Spadsereture foredrog Georg ofte Digte, han havde skrevet. De var gerne »til Hende«.

Brandes havde holdt sine bevingede Forelæsninger, og Universet eller ialfald Universitetet rystede i sin Grundvold. Mange havde ikke læst, hvad han havde skrevet, ikke hørt, hvad han havde sagt. – Jeg omgikkes ham meget. I Selskaberne paa Christiansholm blev han gerne dadlet. – En Dag tog Kammerherre Scheele stærkt fat. Havde sleben Tunge, vittig Form. Var i Grunden et hjertensgodt Menneske. Jeg holdt af ham. – Lynsnart indskød jeg: »Han er min Ven.« – Mange ved Bordet blev meget forundrede, og det viste sig, at Scheele ikke vidste synderlig meget. Min Cousine vilde, at jeg en Dag skulde føre ham gennem Haven, at hun kunde se ham fra Ryggen.

Julius Lange kom jeg sammen med paa mangfoldige Steder, og han kom ikke sjældent paa Atelieret. Han vilde, at jeg i nogle Aar aldeles ikke skulde udstille og saa komme med meget paa engang. – Vistnok ikke

noget godt Raad. – Ved Studenterhavren plejede han at tage sit Portvinsglas med sig under Bordet og ligge der at knække Mandler og knibe os i Benene. – Var chevaleresk mod Damer og kunde sin Holberg. – En Dag ude hos sig selv bød han Vilhelm Thomsen en Pris. Denne spurgte: »Er det Asharrah?« – »Den er mig solgt for Spadille.« – Senere forandrede Lange stærkt sit Frisind, sit glade Syn paa Livet, kunde dog lige til sin Død begejstret udbrede sig over sin Hustrus ogsaa ganske usædvanlige Skønhed. Der kom trange Dage paa hans Vej.

s. 171 LEONORA CHRISTINA I FÆNGSLET VED NATTETIDE. (»Jammersmindet« S. 54.) Rønne 1874 (H. Chr. Chr. Nr. 169)

s. 172s. 173 Af Vilhelm Thomsen lærte jeg Fransk og i meget senere Tid en Smule Nygræsk. Det glædede mig at se Sprogmanden. Uden at kende Sproget havde han nogle Smaa historier paa Nygræsk i sin Reol. Vi fik dem frem. Overvældende var det at se, hvorledes han baade kunde oversætte og gennem det, vi læste, finde ud af Conjunctioner og Syntax. – Brandes sagde jevnlige om ham, at han var Landets første Videnskabsmand og beskedneste Menneske. – Indtagende i enhver Henseende.

Endnu mens jeg malte paa Caroline Mathilde, havde jeg begyndt et nyt Billed af Leonora Christina. Hun ligger vaagen om Natten i Blaataarn. Jeg var hjemme nogle Foraarsdage, malte saa det store Billed efter Madame Ullebølle, saa atter hjemme om Somren, malte Billedet lille efter Moder. – Der var dog ikke ret Ro i Hjemmet. – Elisabeth blev i de Dage forlovet med Grosserer Erichsen, hvilket bevægede Forældrene meget stærkt. – Hun var os dyrebar. – Et Ægteskab kan rive mange Traade over.

Jeg begyndte at kunne røre mig friere. Kunde holde saa meget Model, jeg lystede. Naar Krohn og Haslund havde gæstet os, havde Forældrene talt meget med dem, om at jeg burde rejse, hvorefter de higede. Krohn var rejst, boede i Rom. Haslund havde ogsaa været dernede en Stund. – Jeg havde fuldtop, tænkte med Uvilje paa at rejse. Tjente Noget ved Kopiering, kunde endogsaa tage mig Noget af mine yngre Sødskende. Var henrykt derover. Nu havde jeg ogsaa Leonora s. 174 Christinas Udgang af Fængslet paa Stabel. Om Natten syede jeg Dragter til mine Modeller, sov ikke meget, underviste lidt, gik Noget i Selskab, var lykkelig over Tilværelsen. Forældrene delte i højeste Grad hver Glæde og hver Sorg med mig.

I Somren fire og halvfjerds tilbragte jeg en Ugestid med H. C. Andersen paa Holsteinborg. – Han var, eller han gjorde sig svært gnaven. Ingen kunde gøre ham tilpas. Grev Holstein var ikke hjemme. Han havde valgt som Specialitet at drille Lensgrevinder. Der var ingen Fremmede og den gamle værdige og elskværdige Oldfrue, Frøken Jørgensen, spiste med ved Bordet efter at være naaet over halvfjerds. – Dagligt, naar Andersen kom ind og der med Deltagelse blev spurgt til ham, havde han sovet daarligt, Sengen var ikke god. – Min Cousine var for villig til at rette sig efter hans Luner. – Til sidst blev det bestemt, at efter Frokost skulde de to Damer og han hen i hans Værelse og undersøge Sengen. Jeg blev tagen med. Han skulde have en at støtte sig til gennem de lange Korridorer. Han gav mig det mest mulige af sin store Tyngde, lo sikkert indvendig over det Besvær, han voldte min Tjenstiver. – Naaede til hans Dør gav han et overordenligt letforstaaeligt Tegn, at jeg skulde blive ude paa Gangen. – De blev længe derinde.

Da de kom ud, havde min Cousine hele sit Lommetørklæde i Munden, var ved at kvæles af Latter. Andersen var arrig, Frøken Jørgensen rød i Hovedet. – Mod Sædvane hvilte han den Dag ikke efter Frokost, men førte mig – jeg næsten bar ham – ind i Dagligstuen forat læse Æventyr. Var rundhaandet dermed, vidste at Husets Frue brændte af Begær forat fortælle mig Æventyret om Prinsessen paa Ærten. – Endelig gik han og vi fik en ordenlig tète à tète en trois. – Jo, han var kommen ind. Vilde ikke sige, hvad der var ivejen. Oldfruen tog resolut den ene Hovedpude: var det denne? – s. 175 »Nej.« – Hovedpuden smedes hen ad Gulvet. Den anden? – »Nej.« – Hovedpuden ad Gulvet. – Tæppet, der laa ved Fodenden. Var det dette? – Arrigt »Nej« – ad Gulvet – Sengetæppet? – arrigt nej – Lagnerne, arrigt »Nej.« – Alt ad Gulvet. – Til sidst den Pude, der stod lodret ved Fodenden af Sengen. – Var det denne? – Arrigt »ja.« – Det hjalp ikke, at Oldfruen sagde, at det var den samme, der altid havde staat for Enden af Konferentsraadens Seng. – Han tillod ikke at have set den før. – Til sidst kom det: »I min Seng har der altid staat en silkebetrukken Pude, men hvad er det for noget Pøjt?« – Det var et nyt Betræk.

Næste Dag skulde han køre til Bregentved. Lidt før Afskeden lovede han mig en Side i den nye Udgave af hans Livs Æventyr. Han sagde: »Tag med, Zahrtmann, over til Moltkes, saa sparer de Holsteins en Ægt.« Jeg sagde, det var umuligt, jeg kendte ikke Grev Moltkes. – »Jo, Zahrtmann, tag med, det vilde være saa morsomt.« – »Nej Hr. Professor! det er saa absolut umuligt, at der ikke kan være Spørgsmaal om, at det kan lade sig gøre.« – »Tag dog alligevel med. Det vilde mere mig at se Grevinde Moltkes Ansigt, naar hun faar Dem i Tilgift.«

Han kørte. Da jeg kom op paa mit Værelse laa følgende Digt paa en Stol.

»Paa Bornholm man finder Diamanter, men ikke ægte. Som Kunstner vis os, at det ikke sandt er, at Godtfolk ej kan negte, at En vi fik derfra, og han var ægte.«

Vintren efter saa jeg ham næsten ikke. Han blev halvfjerds om Foraaret under meget stærk Tilslutning. Jeg

var hos mine Forældre. – Han boede hos Frøknerne Ballin i Nyhavn under Professor Krohns. – Efter Bornholm drak jeg en Aften Te hos Krohns, gik derfra Klokken ni. – Andersen stod med en Tjener, der holdt ham om Livet, skulde op ad Trappen: »Naa De har været oppe hos mig forat se mine Æresbevis-s. 176ninger.« – Jeg turde ikke svare nej. – »De maa gaa op med.« – Han gav mig Vægten af alle sine store Knogler. Jeg drog ham op. Tjeneren fulgte slap efter: »Ja, hidindtil har jeg taget mod to Indbydelser om Ugen – nu bliver det til en, saa kan Folk have det saa godt.« Frøken Ballin stod i hans Dør med Lys: »De har taget mine Nøgler, Frøken. – De ved meget godt, at jeg ikke har eet roligt Øjeblik i Selskabet, naar jeg ikke har mine Nøgler.« – Han blev helt rank, da han skændte, og jeg fik ham nemmere gennem den lille Forstue ind i Dagligværelset, end jeg havde tænkt: »Ja, det er Æresbevisningerne! Hjælp mig Frakken af. – Nej Folk faar nøjes med engang om Ugen.« – Det var ikke let at faa den enorme Overfrakke af ham, og saa havde han højt deroppe et strikket langt Tørklæde flere Gange om Halsen. – Jeg kunde ikke forlade ham, saa jeg maatte lægge Alt fra mig paa en Stol ved Vinduet. – Pludselig raaber han »Tjener«. Jeg vidste ikke, hvem Tjeneren var, skringrede ned i Trappen »Tjener!« – Han var der endnu, skulde vist give Grosserer Melchior fuldkommen Besked om, hvorledes han havde faat Konferentsraaden hjem. – Han ind. – Andersen skændte paa Frøken Ballin, tog en Haandfuld Smaamønt op af Buxelommen, skød dem utalte henad Bordet: »De har altid været saa god mod mig, der.«

Han viste mig, hvorledes man i mindre Tegninger rundt paa Væggen havde fortalt hans Liv. Pegede paa sit Fødehus. – »Ja der skal jeg være født,« og arrigt »Jeg er ikke født i saadan en Rønne.« – Blandt Gaverne var et Dobbeltfoto af ham selv smægtende paa en Stol ved Vinduet og en lille Pige af hans Bekendtskab, der præsenterede ham Flipper, Skorstensfejer og Prinsesse, Top og Bold og Fyrtøjet. »Finder De det smukt? føj det er Grosserersmag.« Saa: »Jeg sidder daarligt paa denne Stol.« Lynsnart var jeg oppe, havde Armen om ham, faar ham op. Han styrer med mig hen i det Hjørne, s. 177 hvor jeg havde maattet lægge hans Overtøj. – Harmfuldt kyler han den tunge Vægt over sin Skulder og mit Hoved bagud paa Gulvet. Jeg fik ham til Sæde, tog Tøjet stiltiende, hængte det i Forstuen. – Han skændte paa den ulykkelige Frøken Ballin og Nøglerne og paa Københavns Magistrat. »Vil De se et Diplom, den har givet mig. Det kalder den min Sandten Kalligrafi. Nej se det fra Berlin, det er kalligrafisk og indbundet i Sølv.« – Flere Gange havde jeg spurgt, om jeg ikke skulde gaa. – Nej, jeg skulde se Æresbevisninger. – Der var for koldt i Krogen ved Vinduet, Stolen var for haard. – Jeg op, faar fat om Knoglerne, og vi styrer Kursen mod Skrivebordet, hvorunder en blød Stol var skudt ind. Han atter grusom mod Frøken Ballin. Jeg kom ved at trække Stolen frem til at støde med dens ene Ben mod hans Fod. – Heldigvis, han var saa optagen af at skænde, at han ikke mærkede det. Det var en Fejltagelse. Da Skændene hørte op kom der et ynkeligt Av. – Tilsidst fik jeg ham paa en anden Stol forat varme sine Fødder paa Kakkelovnspladen. – Frøken Ballin fandt Nøglerne i hans Overfrakkes Lomme. Saa pludselig til mig: »Gaa, gaa, men kom snart igen, De kommer her jo aldrig.«

Kort efter tog jeg til Ribe. Han døde, mens jeg var der. – Jeg holdt meget af ham. Han var god, især meget klog, et af de betydeligste Mennesker, mit Liv har ført mig i Møde. Han vidste fortræffeligt, hvorledes vi tog paa hans tilsyneladende Naivetet. Dømte os derefter, tog sjældent fejl. Der har siden mit nittende Aar ikke været nogen Uge uden at jeg har tænkt taknemmelig paa ham. Har Nogen i min Kres været det, saa var det ham, der var Prinsessen paa Ærten. Fintfølelse var han.

I det tidlige Foraar holdt Jerndorff i Roskilde Domkirke Bryllup med Domorganist Matthison Hansens yngste Datter. Hun var bleven forlovet, inden hun var confirmeret. Var fager. Sammen med dem holdt hendes Broder Bryllup med s. 178en Frøken Amundsen. Det var et smukt Syn at se den gamle Domorganist føre begge de purunge Brude til Altret. Siden var der Reception i Kirken og Bryllupsmiddag i Hotel Prindsen. De unge havde særdeles lidt at leve af, drog først til Venedig, kom henad Jul til Rom, hvor flere og flere af mine Venner samledes.

Til Sommerophold valgte jeg Ribe. Jernbanen var lige aabnet. Jeg ventede at træffe en oprindelig, ufordærvet Befolkning, blev ikke skuffet. Grejsens Hôtel var udmærket, Fruen vidste ikke, hvor godt hun skulde gøre det for En. Jeg fik at se hvor skønt Fædrelandskærligheden gror paa vor sydlige Grænse. Paa vore hæderlige Kampdage blev der altid trakteret ved Bordet gratis med Rødvin. Grejsen gik rundt med Glædestaarer i Øjnene. – Carl Thomsen kom snart efter mig. Vi var flittige, vilde Ingen omgaas. – Stiftamtmand Nielsen havde været gift med en Cousine af min Fader, der dog gerne tillod mig ikke at hilse paa ham. Vi malte i Domkirken, omgikkes en Tid Skuespilleren Holm Hansen, en Snedkersøn fra Ribe. En smuk Mand. Skøndt Tonen i Byen var ufordærvet, ansaas han ikke rigtig for god nok for Selskabskresen. Vi fortalte, at han var Ven af Fru Hej berg, kom hos Biskop Martensen. Det hjalp ikke. Saa kom Christian den Niende i nogle Timer forat aabne Varde-Ribebanen. Han spiste hos Amtmanden, og det eneste Menneske, han spurgte efter, var Holm Hansen. Han var ude med os i den forrygende Storm, hans hvide Benklæder var næsten sorte. Der kom Ilbud. Han maatte til Kongen, som han stod og gik. – Vi havde et morsomt Besøg af Professor Hans Holm med elleve unge Arkitekter. De var der nogle Dage med Opmaaling af forskellige Kirker. Jeg lærte at traktere en Stige.

Senere tog jeg ud til Jernved, en af de Kirker, vi havde maalt. Jeg havde forviset mig om, at der var Kro i Byen. Tog ud med første Tog, skulde arbejde hele Dagen. Men ak, Kro var der ikke. Præsten hed Bredsdorff. Det var et udmærket gæstfrit, grundtvigiansk Navn. Paa Slaget tolv gik jeg over at bede om at maatte spise hos Præstens. Det gik nemt. Præsten fortalte mig høfligt, om hvem han havde kendt af min Slægt. – Jeg

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

gjorde Gengæld, fortalte om den Botaniker Bredsdorff, jeg havde søgt Planter med i Sorø. Han sagde, at han godt kendte ham, men at han ikke var i Sorø i 60-62. – Jeg blev ved mit, indtil han sagde: »Kan De huske nogle af de Planter De fandt med ham.« – »Geranium Phæum.« Saa faldt han over mig. Vi vidste begge, hvor den voxede, hvorledes Blomsten sad, men vi havde glemt hinanden. – I Sorø var han en lidt tung Mand med altfor stort Skæg, som gift og Præst kortklippet, soigneret og fint livlig.

s. 179 EN FANNIKE
Blyantstegning 1875

s. 180 FORARBEJDE TIL »JOMFRU CHARLOTTE DOROTHEA BIEHL«. Kjbhvn. 1874
(H. Chr. Chr. Nr. 165)

s. 181 FORARBEJDE TIL »JULIE OG AMMEN«. Kjbhvn. 1874
Gave til Statens Museum for Kunst
(H. Chr. Chr. Nr. 163)

s. 182 PORTRÆT AF K. Z. Malt i Kjbhvn. Vinteren 1874–75 af Frants Henningsen

s. 183Efter Ribe skulde jeg nogle Dage gæste Viborg. Turde ikke komme til Tanterne uden at have en Hilsen med fra Stiftamtmanden. Gik derop, traf to af hans Niecer, jeg tror Døttre af en Tobakspinder i Randers. – Jo, Onkel var hjemme, nu skulde de melde mig. Blev sat i en Lænestol. Naa jeg havde bot i Ribe, malt i Domkirken, havde en anden Maler med. – Hvor var det interessant. – Og jeg boede hos Grejsens. Skikkelige Folk. – Og vi havde været der, da Kongen gæstede Onkel. Hvor var det dog morsomt at høre.

Amtmanden kom. »De skulde igunden have Høvl, Zahrtmann. De har været her den hele Sommer og ikke værdigedes at besøge Deres Onkel. – Ja, jeg er en gammel Mand, ser daarligt, men har disse to Par dejlige Øjne, som De her ser, og de har altid sagt mig: der gaar Zahrtmann, der gaar Thomsen. – Først havde jeg Kirsebær hængende til Dem, saa Aprikoser – dejlige!! – Nu er der kun Reine Clauder, og dem skal vi ned at finde sammen.« –

Forskellen mellem Ribe og Viborg var meget stor. Ribe s. 184fordringsfrit og jevnt, Biskoppens og Møllerens Familie laa paa Aaen sammen og sang flerstemmige Sange ud i den klare Sommernat. – Viborg Stift høj aristokratisk, inddelt i fire, stærkt afsondrede Rangklasser. – Kun Helsingør overtraf det i Sundtoldstiden, da var der sex.

Forældrene havde konfereret med Otto Haslund, der igen skulde til Italien, om at tage mig med. De havde Alle skrevet til mig derom. – Jeg var mindst interesseret i Sagen. Begyndte dog mine Forberedelser, var i København i Slutningen af September. Otto havde været paa Iselinge, forbavsede mig ved at komme og foreslaa mig at gaa i Vandet med sig hver Morgen i Bechs Badeanstalt. – Han var ikke Morgenmand. – En Dag kommer jeg forbi Kommunehospitalet. Det var slemt Føre, jeg saa vanskeligt bort fra mine Fødder. Dog havde jeg set at Alexander Haslund, der var Kandidat paa Hospitalet, kom imod mig med sin unge, elskelige Frue, Ingeborg Hein. De gik paa den ene Side af Vejen, jeg paa den anden. – Jeg skraaede over imod dem, saa først op i sidste Øjeblik, saa, det var Otto, der havde forlovet sig med Frederikke-Ek-Aagaard. – Naa derfor var han gaaet med mig i Vandet. – Paa Iselinge havde han lært den ganske unge Pige at kende. Havde sagt til sig som hun til sig, at forlove sig vilde de ikke. I København havde han slaat op i Vejviseren og fundet, at Fru Aagaard boede i Rosenvænge. – Men den rigtige Fru Aagaard boede paa Christianshavn. – Han kom tilfældigt over Knippeisbro, og der blev han forlovet. – Nu var de ude forat melde det til Alexander. – Jeg foreslog at gaa med for at finde ham til dem. De blev i hans Værelse. – Alex var i fuld Virksomhed. – »Goddag, hvad vil Du?« – »Jeg vil blot melde Dig, at Otto har forlovet sig og er med sin Kæreste i Dit Værelse.« – »Det er Løgn.« – »Ja, nu skulde Du dog komme og se.«

Det var en smuk Pige, Ek Aagaard. Rejsen til Rom vars. 185fastsat til den otte og tyvende November. – Aaret efter skulde de Unge holde Bryllup. Jeg var ovre at sige Forældrene Farvel. Vi var sjette Oktober hele Dagen ved Hammeren. Pragtfuldt. Vi nød det. – Jeg var halvt melankolsk, Forældrene bevægede. – Skulde forlade Danmark og Leonora Christina Billederne. – Rejse med min bedste Ven. – Mange var efter Datidens Brug ude paa Banegaarden at sige Farvel. Ek, der var meget stor, spærrede i Kupedøren al Udsigt til Venerne paa Perronen. Vi ringede, fløjtede, raabte »Afgang«. Toget kom mere og mere i Fart, det gik mod Syden. I Korsør modtog vi følgende Telegram: En Hilsen sender Elskov og Venner, men ak her ender de tyve Ord. Jernbaneselskabet.

s. 185

Fra Carl Thomsen til K. Z. paa hans Fødselsdag, Kjbhvn. 1875 31/3:

Geivöhnlich glaubt der Mensch, wenn er nar Worte hört,
Es müsse sich dabei doch auch was denken lassen.
Faust.

At give Løfter jeg forstaaer -
Men holde dem - jeg ej formaaer;
Dog kan jeg og - naar just jeg vil,
Og der er sær Anledning til -
Tee mig saa dumt deri Behag at finde:
At gjøre, hvad jeg loved ingensinde.
„Jeg vil ej rime meer“ - Du veed, at jeg har sagt'et -
Og sender Dig idag et Riimbrev desuagtet
Kun for at ønske Dig hvad Rart og Godt, jeg veed,
Men ikke Noget saadan i Særdeleshed.
Tro derfor ej, at der er nogen Tanke bag,
Som der skal tænkes eller grubles over,
Naar blot jeg ønsker Dig idag:
Gid DU maa holde, hvad Du lover.

s. 186

Fra K. Z.'s Fader 1875 7/5:

Min kjære Kristian! Du glæder saa ofte Fader- og Moderhertet ved Din varme Interesse for os, at Du nok ogsaa vil føje den Glæde til de tidligere, at modtage hvad jeg i Dag har oversendt Dig ved Postanvisning. Kom blot til os! vi række saa gjerne enhver af vore Børn en Haand, naar de behøve det; et kjærligt Forsyn har skjænket os Midler og hvad skulle vi hellere anvende disse til? Saalænge jeg er i min fulde Virksomhed som hidtil, vil der vel altid blive Raad til at støtte Dig, min elskede Søn, ligesom de andre Sødskende - det er Glæden ved at kunne dette, der gjør mig Arbejdet let - og afslaae os derfor ikke hvad vi føle en saa inderlig Trang til at yde.....

s. 186

K. Z. til Carl Thomsen. Ribe 1875 6/6:

..... Her er udmærket dejligt. Ribe er en gammel By, gamle Bygninger, smalle Stræder, Storkereder paa Masser af Tage og Høns paa Gaderne. Det er en meget vandrig By, Nipsaa løber med tre Arme gennem den lavtliggende By, overalt voxer Træerne mere i Vand end paa Land, overalt er Broer, Vandmøller og Sejlads eller rettere Robaade med Herrer og Damer, og det mest i Aftenens Stilhed, og hvad her ikke er af fersk Vand sørger Havet for, der engang imellem staar højt op i Gaderne..... Jeg troede at jeg forstod mig lidt paa Arkitektur, jeg har i flere Aar gaaet i København og stadig søgt at sætte mig ind i den ved at være nøje lagttager af hver Bygning jeg saa. Jeg stod paa et temmelig fast Standpunkt udi egen Indbildning og mange af Arkitekterne følte jeg mig betydelig ophøjet over. De sagde at Thorvaldsens Museum skulde være kønt, men trak gerne med det samme paa Skuldrene, som forat sige, at det ikke var det..... Nu er det jeg kommer til Ribe, hvis Domkirke jeg iforvejen saa godt kendte, og hvad sker, jeg kommer ind og ser og ser pludselig at jeg aldrig i mine Dage har vidst hvad Arkitektur var. Aldeles anderledes er det Indtryk, som den fuldendte Arkitektur gør, end jeg havde drømt om. Kuppelen over Koret findes paa et saa skønt Sted og virker med en saadan Magt og Renhed og hver Pille, hver Bue, hver Gesims og hvert Kapitæl virker saaledes ved en fuldendt Harmoni, at man maa falde paa sit Ansigt og sige: J store Fremfarne, hvor er Eders Skønhedssands og Dannelse bleven af, er den forsvunden med Jer? Men morsomt er det, at stod Thorvaldsens Museum tidligere højt i mine Øjne, saa er det nu kommet endnu meget højere. Det ligner ogsaa Domkirken i Meget, her er den samme fuldstændig klare og harmoniske Anordning i hele Planen, her er de samme meget enkelte og sig længe gentagende Linier, de samme simple, kraftige og dog ved et eller andet enkelt Leds Anvendelse fine Gesimser, her er den samme store Murmasse.....Raade Dig til at komme her for at male tør jeg ikke.....Apartier og Gadepartier er rigtignok dejlige, og Bopæl og lign. udmærket. Jeg vilde blive frygtelig glad, hvis Du kom hertil, men Du gør det vel ikke?.....

s. 187 FRA PLANTAGEN VED RIRE. CARL THOMSEN VED BROEN. 1875
(H. Chr. Chr. Nr. 172)

s. 188 BEDSTEMODEREN MED SIT BARNEBARN.
Ribe 1875 Statens Museum for Kunst
(H. Chr. Chr. Nr. 178)

s. 189 UNDER SALMESANGEN. RIBE DOMKIRKE. 1875
(H. Chr. Chr. Nr. 176)

s. 190 CHRISTIAN II VED BLODBADET I STOCKHOLM
Blyantsudkast Ribe 1875

s. 191

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

K. Z. til Carl Thomsen. Ribe 1875 12/6:

Af alle Svar paa mit sidste Brev kunde intet være mig mere kærkomment end Løftet om at Du selv vil komme, thi for Øjeblikket ved jeg med Undtagelse af en dygtig Organist intet andet som vi savne her i Ribe.....Endnu har jeg næsten intet malt, saa det er paa Tide jeg faar taget fat forat have noget færdigt til Du kommer. Jeg har endelig mit Billede komponeret, begge de andre har jeg udeladt, thi Følelserne vare for beslægtede og det mindskede Virkningen af det hele. Didrik kunde bedst beholdes, men han er mig lidt modbydelig, og Gustav udtrykker ved sin dybe Hevnfølelse præcis det samme som Kongen; blot man dog ikke vil finde Motivet for gyseligt. [Chr. II under Blodbadet i Stockholm.] Studiet til Julie og Ammen faar jeg ikke her i Kirken. Derimod har jeg set saadant nydeligt Motiv, en lille syg Dreng som var sat ud forat slikke Solskin, det har jeg Lyst til, og det var saa dejligt at se paa.....

s. 191

Carl Thomsen til sin Kæreste, Frk. Petra Diechmann. Ribe 1875:

...Men jeg har hidtil ikke fortalt Dig noget rigtigt om Zahrtmanns Virksomhed herovre, og det er nok derfor paa Tiden, at jeg kommer til det, da jeg er sikker paa, at det vil interessere Dig. Det Motiv, hvorfor han oprindelig rejste herover (et Rum til Julie og Ammen, som han haabede at finde i Domkirken) har han ikke opnaaet at finde; derimod har han i et af Domkirkens Gallerier fundet et godt Sted til at anbringe Chr. II, som fra et Vindue betragter det stockholmske Blodbad. Det er jo kun Studiet af Rummet, som han har malt, men han har i Sinde at lade Kongen sidde ganske alene sløvt hensunken i en Stol, udenfor Vinduet vaier Dannebrog og man aner mere end seer den blodige Høst nedenfor paa Torvet. Naturligvis er han nødt til at gaa meget let over Katastrofen, da Billedet ellers vil komme til at virke frastødende og modbydeligt. Det er Kongens Stemning under s. 192 Blodbadet, hvorpaa Vægten skal lægges, og jeg troer, at det er fuldkommen psykologisk rigtigt, at lade ham sidde sløv og sammensunken alene ved Vinduet. Imidlertid har Zahrtmann ikke kunnet dye sig for ogsaa af dette Studie fra Galleriet at gjøre et lille Billede, men rigtignok af en hel anden Slags. I Steden for Kongen seer man en gammel Mand med Kalot paa Hovedet sidde i en magelig Stol. Øjnene er faldne til, og Psalmebogen ligger opslaaet paa Maven under de foldede Hænder; udenfor Galleriet seer man lidt af Orgelet med Kordrengene, der synger under Gudstjenesten. Foruden dette Billede fra Kirken har han desuden malt et Par Partier derfra, hvoraf dog det ene langt fra er færdigt; men det smukkeste han endnu har malt, er et lille Billede som han blev færdig med for et Par Dage siden; en gammel Bondekone, der sidder ved sin Rok, medens et lille etaars Barn ligger ved Siden i en Alkove og sover. Jeg veed ikke, at han nogensinde har malt noget Bedre. Motivet er overordentlig malerisk og den gamle Kone er helt igjennem fortræffelig malt. Han begyndte igaar paa et nyt Billede, som efter Tegningen at dømme lover at blive lige saa godt, en yngre Bondekone i Fanødragt, som sidder paa en Trillebør udenfor sit Huus og syer. Vi gik en Gang forbi hendes Huus, da hun just sad i den samme Situation, og blev saa slagne af dens Skjønhed, at vi maatte vende om for at see den endnu en Gang. Zahrtmann har siden truffen hende paa Klosteret, og greb strax Lejligheden til at faa Lov til at male hende.....

Motivet fra Domkirkens Galleri er godt kjendt i et Studie og i Billedet med den sovende Kordegn (H. Chr. Chr. Nr. 175 og 176). Derimod vides ikke meget om det paatænkte Billede: Chr. II under Blodbadet i Stockholm, der omtales i ovenstaaende Brevuddrag. Del er rimeligvis helt opgivet under Opholdet i Ribe og har kun efterladt sig Spor i en lille malet Skitse (H. Chr. Chr. Nr. 177) og det flygtige Udkast, der her gjengives. Begge disse Forarbejder fremstiller dog et andet og mere livligt Motiv end den Komposition som Carl Thomsen omtaler. Et skitsemæssigt malt Studiehoved efter Carl Th., der stammer fra Ribetiden (H. Chr. Chr. Nr. 185), kan derimod godt være tænkt som et Forarbejde til Kongen, der sidder sløvt i sin Stol.

s. 192

K. Z. til Cousinen Grevinde Wanda Danneskjold Samsøe. Ribe 1875 18/7:

...Ikke langt herfra er Tydsklands Grændse og det gør ondt langt længere end i Øjnene at se saadanne »Kaiserlich-deutsche« Inskrifter paa Deligencer og Kasketter, her hvor i mange Miles Omkreds alt er dansk, undtagen nogle tyske Betjente, hvoraf de fleste er lige saa lede ved de Steder de skulde tjene Kejseren, som hele Befolkningen er ved s. 193 dem. Men her i Byen har vi Lov til at lade Dannebrog vaje og imorgen naar det hejses paa Domkirkens store Taarn, kan det ses mange Mil sønden for Grændsen, og de Mange som se det ved saa at deres rette Konge er her, selv om han bliver her saa kort, at de ikke kan faa ham itale.....

s. 193

K. Z. til Moderen. Ribe 1875 18/7:

Paa Mandag kommer Kongen for at være her højst 1½ Time; overalt bliver her luget, det forskønner ikke Byen, men skal jo helst være saaledes, da det andet kaldes »malproPERT«, saa Domkirken der før laa herudenfor paa det grønne Liliebjerg, nu ligger paa et brolagt Torv.....Skal Tirsdag til Fredag over Kolding, hvor vi møde Vilh. Thomsen og Karen Allen, besøge Pastor Nansen i Taps Præstehus. - Otto Haslund vil have mig med til Rom, det vil Thomsen ogsaa, men naar jeg nu har været endnu et Par Maaneder her, faar jeg

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

vist saa stor Lyst til at være i Kbh., at jeg ikke engang gerne vil rejse.....

s. 193

K. Z. til Carl Th.'s Kæreste. Ribe 1875 11/9:

....Vort Ophold her nærmer sig Enden, det har været udmærket dejligt og det er vemodigt at skulle skilles fra det dejlige Ribe. Jeg føler godt, at jeg just i hans Selskab har nydt Livet og Opholdet her dobbelt godt og er ham taknemlig derfor, og jeg kan gaa disse tre Maaneder igennem og mindes en hel Række fredelige og dejlige Timer, vi have tilbragt sammen; - og dog, paa den sidste Tid skær vi engang imellem temmelig stærkt løs paa hinanden, eller rettere det er nok mig som tager fat; det kan ikke godt være andet, naar man er saa væsentligt forskellige i mange Ting paa Grund af Opdragelse og Ens tidligere indprentede Principer;men vi lær hinanden ogsaa rigtig at kende,Det gik op for mig ved en lang Samtale paa en Spadseretur, hvormeget han havde forud, og just gennem nogle senere Disputer af mere og mindre animeret Natur, er dette endnu klarere gaaet op for mig. Han har Ret i Saameget, men naar han angriber mine kæreste, eller rettere, naar han stiller Folk som jeg kun har ringe Respekt for ved Siden af Rembrandt, f. Ex. Vautier, saa tillad mig at blive hidsig.....

s. 193

K. Z. til Moderen. Elm et Par Mil Sydost for Fulda. 1875 30/11, Tirsdag:

Kære Moder! Ja nu sidde vi her paa Jernbanestationen, hils siger Ole, han gaar rundt om det lange Egetræs Bord, her er henvend en Ti-s. 194mes Ophold, det er dejligt at rejse og hidindtil har Alt gaaet udmærket heldigt. Conrad, Per og jeg var i Søndags til Middag hos Elisabeth, hvorfra vi kørte ud paa Banen; der traf vi Otto og Kæreste og et meget stort Selskab som sagde os Farvel. Svendsen kunde ikke komme, fra ham fik jeg sendende en Rose og en Slump Myrther, mon det Sidste skulde have Noget at betyde. Elisabeth, Fru Nebelong, Ek Aagaard og Søster og Alexanders Frue vare ude paa Banen, og saa en stor Mængde Malere og Andre; vi fik saamange Haandtryk og Lykønskninger, og under Kommers, Hurraer og et lille Suk fra Eks Side satte vi afsted gennem Mulm og Sne.....

Det var jo helt Nat lige til vi kom til Byen Slesvig, vi talte meget var ikke søvnige, sov derfor ikke, Stemningen var udmærket; spurgte jeg Otto om han gerne var i København og sad en halv Time hos Ek - udtalt Ik, sagde han begejstret ja, men ellers var han mild og snaksom; da det dagedes laa Sneen over alt høj og kold, Vinduerne var over alt opfrusne, vi maatte aande paa Ruderne forat se ud, vi kom gennem Rendsborg, Elmshorn og ned mod Hamburg. [Telegrammet i Korsør.] - Naa vi kom til Hamburg til Klosterthor, vi havde 20 Minuter, men der var langt til Kasselerbahn, vi fik et Bybud, han talte heldigvis Dansk og over Stok og Sten gik det hurtigst muligt til Banegaarden. Ole tog Billetter, hvorledes jeg betalte Bybudet ved jeg ikke, men med kom vi, det peb og afsted forbi Alsterbasin og langs Elben gik det; overalt var man og er man høflig - dejligt at rejse. Hvor smagte Elisabeths Smørbrød, Æbler og Vin godt; hun havde sørget for mig, Otto havde ogsaa Noget med, og det var saamænd paa rette Sted for vi fik ikke Noget hverken i Hamburg eller andetsteds.

Henimod Kassel blev jeg saa søvning at jeg sov ind og Ole vækkede mig af en blid Søvn da vi iaftes 9³/₄ kom til Kassel; han havde talt noget slemt tysk med en Herre i Coupeen, jeg havde desværre ikke glædet mig derover. I Kassel boede vi i Hotel du Nord, flot og godt; Galleriet saa vi, det var dejligt. Rembrandter svømmede vi i, Frantz Hals, Rubens og Holbein og mange andre vare dejlige; vi var der i 3 Timer, Ole maatte af og til danse forat holde Fødderne varme, selv frøs jeg ikke, nød kun og det i rigeligt Maal.

Paa Vej til Verona fra München. Alt vel. Torsdag Morgen. Kristian.

s. 195 K. Z. VED ARBEJDET. Tegning af Carl Thomsen. Ribe 1875

s. 196 MADAME ULLEBØLLE. 1874. Den Hirschsprungske Samling (H. Chr. Chr. Nr. 158)

s. 197 FRU FREDERIKKE HENDRIKSEN. Vinteren 1874-75 (H. Chr. Chr. Nr. 187)

s. 198 OTTO HASLUND. Blyantstegning af K. Z. Omkring 1875

s. 199IV. ITALIENSREJSEN 1875

DET første Sted vi stansede, var Cassel forat se Musæet. De gamle Bindingsværks Huse og Gavle imponerede mig, jeg vilde overalt stanse og se. Læste Indskrifterne om megen Dyd og Guds frygt. Etsteds stod under vore første Forældre i Edens Have: Verbotene Früchte schmecken süß - Adam und Eva in Paradies. Vi tog ind i et meget gammeldags Hotel. Etagerne var ganske lave, Kaklerne hvoraf Ovnene var

opførte var meget morsomme, men allermest dog den umaadeligt tunge, græsgrønt malte Trappe, hvis brede trykkende Plankemasse overtraf Ens dristigste Forventning. Og de store lave Værelser, hvor snørklede Træborde kun fyldte lidt i de hyggelige, lidt mørke Rum. Ruderne var malte, Lyset yderst diskret.

Ole var ivrig efter Musæet med alle dets Rembrandter. Selv vilde jeg se Paul Veronese, hvem jeg aldrig havde set det Mindste af, og fra Danmark var Italienerne absolut Nr. 1 i Malerkunst. Musæet var flyttet, var nyt installeret, var lukket den Dag vi kom, vistnok fordi man ikke var færdig med Ophængningen. Vi fik fat i Kustoden. Han fulgte saa med os hele Tiden.

For mig var Galleriet en mægtig Skuffelse. Hjemme havde de dannede Huse været enige om, at vort Galleri var Intet mod Udlandenes. Ole havde sagt mig at jeg skulde lære Frants Hals at kende, Jordaens. Vi gik paa Marmorgulve. Det var bidende koldt. Det var strax Rembrandts Landskaber – det Verdensberømte. Ak, jeg manglede den Dannelses, der hørte til. Alle disse klartbrune Farver. For mig lignede de den brune Sauce, som mine Lærere paa Akademiet havde advaret imod. Mine Kamerater. Og Veronese, denne udvendige Kølighed – ja, saa kolde og mondæne, nej det havde jeg ikke tænkt. Ja, saa var der Tizians Hertug – ja – men mon han virkelig var saa lille i Forhold til sin Hjelm, og saa var der gjort ringe s. 200 Rede for Detajler og for Haandens virkelige Form. Frants Hals var bredere malt, end jeg havde troet man turde. Der var Rembrandts hellige Snedkerfamilie under det store Vindue – deri var der en Purpurfarve som jeg holdt af. – Men var dog ikke Rubens' Purpur i København smukkere. Og var der et Portræt som Abbed Irselius med al den brede, bløde Karakteristik. Vi saa et godt, men noget glat Portræt af v. Dyck. Jeg syntes, at det lignede Kukke, men det turde jeg ikke sige. Sagen var, jeg kendte vort Galleri ud og ind, havde set alt det Bedste hos de gamle Mestre. Nu vilde jeg træffe netop det samme i de nye Billeder – saa greb jeg fejl, undrede mig over Manglerne, fik ikke fat i Fortrinene. Nu elsker jeg Tizian, Frants Hals og v. Dyck i Cassel.

Det var svært koldt paa Marmorgulvene, og til Kustodens Forbavelse varmede Ole sig ved at springe Buk over mig. Jeg generede mig over Haslunds mange Spring, for de tog til. Han sagde: bliver han jaloux staa det jo til Dig ogsaa at indbyde ham. Han var en gammel Mand, jeg kunde ikke helt lide Spøgen. Han havde snarest sin Morskab af os. Vi havde fuldstændig glemt vort tyske Sprog. Saa var der den store Vanskelighed med hvor lidt vi turde byde Custos. Det var en kilden Sag, men da vi havde klaret den, var ogsaa Haslunds Humør steget saaledes at det gik i en fortsat Budspringen helt ud gennem den skønne Efteraarspark, der gaar gennem hele Cassel. – Hjem til Hotellet at faa tysk Mad og meget forskelligt Øl og saa paa Banen til München.

Der havde Haslund et billigt Hotel, Bamberger Hof. Vi var trætte og fortumlede af Rejsen og med vort ringe Tysk tog vi fejl og sagde Bayrisches Hof. – Det blev skæbnesvangert, vi var i Münchens fineste. Tjenerne var springende Lakejer. Spise der kunde der ikke være Tale om, vi kunde kun blive der en eneste Dag for at se Galleriet. Vi saa strax ved vor An-s. 201 komst Ting, der forfærdede os, og vi hørte »allergnädigste Frau«. Saa en Herre bestille 15 Operabilletter. Vi søgte Kaffé Probst, hvor Thorvaldsens Selskab søgte, jeg kendte Rummet igen fra Billederne, og vi fik Gaasesteg. Vi maatte opføre os som Bayrische Hofleute.

Galleriet – her kom det Samme igen, jeg havde været forelsket i Christiansborgsamlingen, elsket hver af de gamle med hele Ungdommens Kærlighed – selv Eglon v. der Neer var vanskelig at finde. Det var mest de gamle Tyskere og Tizians Carl den femte, der tog mig, en Kærlighed som har holdt sig ned gennem Aarene. Her var ogsaa Noget ved Paul Veroneses Satyr og Nymfe, – men Rafael – saa han virkelig saaledes ud! Jeg anede ikke hvad »overmalt« betød. Var virkelig Murillo, Claude Lorrain og Rembrandt ikke Andet! Her var en hel Række Italienerne. Nogle Portræter kunde jeg nyde, men de hellige Billeder vilde ikke svare til min Forventning. De gamle Tyskere og Flamlændere kendte jeg meget lidt før, de begyndte at tage mig fra hel ny Side, og der fik oftere det Hellige i Billederne Betydning for mig. Albrecht Dürer, ham var jeg med paa. Rubens lod mig kold. Hist og her et Portræt, men hvor var Irselius at foretrække. Van der Meers røde Tøfler havde jeg ventet mere af. Det blev dog Tizians Carl den Femte og de gamle Tyskere.

Jeg havde Ild i Blodet efter Italien. Vi forlod München, hvor Sneen laa alenhøj, Kl. 11 Formiddag, vi skulde se Alperne, vi skulde om Aftenen gaa i Seng i Verona. Vi kørte derimod. Ole sov og Solen skinnede paa hans lyse Moustache. Jeg sad og skrev til Kukke derom; det saa festligt ud i Kupeen.

Vi havde vel kørt to Timer. Jeg hørte Folk i Kupeen tale om Alperne. Jeg gjorde mig svær Umage for at se i Horisonten, jeg kunde absolut intet se. Men det blev ved med »wunderschön«, saa ser jeg pludselig, at højt i Luften var det, som s. 202 jeg antog for Skyer, snedækte solbeskinnede Alpetoppe, medens man under dem Intet kunde se.

Jeg spurgte en Tysker: »Sind wir versinkert?« – »Ja, um zehn Minute« svarede han. Ole vaagnede og lo mig ud for mit Tysk. Han har ikke glemt Bummerten endnu, skøndt han er over 70. – »Hvem skriver egentlig Du til?« spurgte han. – »Jeg skriver til Kukke om Din solbeskinnede Moustache.« – »Ja, Du kan prøve paa at sende det inden jeg faar skrevet.«

Vi naede Innsbruck, her var vi lige ved Alperne, og nu steg vi vældigt. En Aa bruste ned mod os paa højre Side, i samme Nu og den var tilvenstre. Guldregn hang tunge af Frø, fintfarvede brungyldne Bregner kigede

frem af Sneen. Sne overalt og jo mere vi steg, jo fastere og hvidere laa den. Alperne var fantastiske i al den Masse nye Sne. Hen over lange Gallerier og med underlige Proptrækkerdrejninger inde i selve Bjerget. Tunnel paa Tunnel, af og til en Røn med et Par Bærskærme, Vandfald paa Vandfald. – »Gud ved om Brennersøen er grøn idag, vi maa snart være der«, sagde Ole; »paa det Sted sidder en gammel Kone og sælger varme Pølser, og Du skal af og give hende Handsel.« – Jeg var ikke glad ved at skulle handle paa Tysk, men Ole frøs og de varme Pølser lokkede. Naa, jeg saa baade den skønne grønne Sø og gav Konen Handsel uden at tale formeget, tog blot sex Pølser i Haanden og gav hende en Tomark. – Havde ingen Anelse om, at vi var i Østerrig og at tyske Penge ikke galdt. Konen hjalp mig og jeg fik en Slump Heller tilbage paa mine Penge. Ole lo godt ad min Forlegenhed.

Om nogle Timer er vi i selve Italien, saa har vi Raad til at faa Vin. Vi for nedad og nedad, kunde mærke det i Waggonen, men det var mørkt. Vi naaede sovende Ala i stærk Fart. Der blev vi fortoldede og der fik vi os en herlig halmomvunden Fiasco di vino. Vi rutschede videre, vi drak Italiens Skaal, vi s. 203 drak Kukkes Skaal med dobbelt Væge, vi drak Forældrenes Skaal, vi drak et Bæger for de Billeder vi vilde gøre. Det saa gennem Kupevinduerne ud til at Sneen var forsvunden. Det regnede blidt, vi naaede Verona henad Midnat.

Det var i Aquila nera vi vilde bo. Jo, Omnibussen var der. Ole kom ind, men da jeg skulde, var der ingen Plads. »Saa staar man bagpaa«, sagde Ole. Det gjorde jeg og fortrød det ikke. Naturen var skøn. Hvor var det mildt imod den skingrende Kulde i München og hvor sad ikke Vinduerne i de hvide Bygninger langt fra hinanden. Alle Skodder var grønne og man kunde kige ind til Smaafamilier, der endnu ikke var gaaede til Ro, ind i Osterier hvor Folk sad og talte højt og var i Skjorteærmer.

Vi holdt i Aquila nera. En opmærksom Tjener. Naa, vi vilde billigt og højt. Det jeg traf havde jeg ikke ventet. I det stærke Stenhus var der paa alle Sider af Gaarden og i alle Etager Træbalkoner og Trætrapper udenpaa Huset og alt det dækket af Vinranker. Regnen faldt ganske stille og i meget store Draaber, Lys flimrede ud i Regnen fra Døre og enkelte Vinduer. Paa Vinrankerne dinglede hist og her endnu noget gyldentgult Løv, saa tungt af Vand og saa skønt. Vi kom ind i et langt, smalt, overmaade højt Værelse med Masser af ganske tætsiddende Bjælker. Elleve Alen til Loftet skrev jeg til Forældrene. »Naa, Reb i Sejlene«, sagde Ole, og jeg maatte ved lange Armrækninger indrømme at syv Alen nok var det rigtige. Jeg har været der siden og der er ikke mere end syv.

Ole vilde tale lidt om Kukke og saa vilde han sove. Det blev der ikke meget af for mig. Vi havde hver sit lille Balkonvindue og der maatte jeg ud i bar Skjorte og garderende mig let for Regnen, der sagtnede. Men alt det der blev talt, raabt, sunget – ja det var virkelig uforfalsket Italiensk. Man kunde mærke, at Folket var livligere end vort. – Ole sov nu, jeg laa s. 204 og tænkte paa, hvor pragtfuldt hans lyse Overskæg havde set ud i Solskinnet om Formiddagen, paa hvor kraftigt han havde handlet, da han friede til Kukke, paa hvorledes hun sikkert fulgte hans Færd. Paa Ornamenterne paa Væggene, paa Apollo der sejlede frem over vore Hoveder i Sengehimlen, ja som jeg troede elleve Alen oppe. Saa var der ogsaa et rosagult Omhæng om vore Senge. Havde jeg haft det til mine Leonora Christinabilleder, jeg kunde have brugt det i dem alle.

Næste Morgen vækkede jeg Ole med: »Kan Du forstaa et Ord af hvad de skriger?« – »Aa Du, vi er komne for at se, mere end for at høre, og i Dit Sted vilde jeg gaa hen i Vinduet og se og tie!«

Vi kom ned. Solen skinnede. Og saa rundt til de Steder, der var Ole kærest. Først til en Skopudser at se pæne ud og saa hen i Kafféen paa Grønttorvet. Paa Paladset ligeoverfor saa vi Adam og Eva spise af den forbudne Frugt, vor ombra di latte var ligesaa ny for mig. Ole sagde mig, at det var et meget stygt Ord, Italienerne der benyttede sig af. Hvad der var ivejen vilde han ikke ud med – har neppe vidst det. Ti Kaffe med en Skygge af Mælk vil kun sige stærk, næsten ublandet Kaffe. Vi nød Livet, vi saa Meget der var aldeles nyt for mig. Bersagliernerne, dette skønne, lave, lette, hurtige Skarpskyttekorps, som har plyndret alle Italiens Haner for deres Halefjedre forat bruge dem som Fjedervæld fra deres lave Hatte. Hvilken Marsch saa hurtig, vi kunde ikke følge dem.

Vi skulde i samme Retning som de, ud til San Zeno, dette Vidunder af en gammel Kirke. Sligt havde jeg aldrig set. De mærkeligste Billedhuggerarbejder udenpaa Kirken baade i Marmor og Bronze. Det var underligt naivt, igrunden latterligt, men dog skønt. Og saa lige midt i Kirken et Relief med Fablen om de to Haner, som har bundet Ræven til en Stang og saa nok saa lysteligt gaa ud i Verden at fornøje dem med s. 205 deres Bedrift. Og Storken som forstaaer at drikke af den sneverhalsede Vase. – »Nej saa har vi dog en bedre Maade at nyde Vinen paa«, sagde Ole.

Vi ned paa et Osteri før vi skulde se syv Kirker, der var bygte i Et. – Saa paa Arenan, ned og op paa den øverste Omgang. Her var Blomster – mange jeg aldrig havde set. »Hvad er det for en«, sagde jeg idet jeg tog den første – en hvid Sennep. – »Ja«, sagde Ole, »det er den allertarveligste Blomst i Karnevalet.« Der var Frø, jeg sendte Moder det, og den hedder altid endnu imellem os »den allertarveligste Blomst i Karnevalet.« – Giardino Giusti, med dens henimod 1000aarige Cypresser og herlige Udsigt. Vi kunde ikke blive trætte af at beundre. Vi blev deroppe ved den nedgaaende Sol, vi blev der til Lygterne var tændte i hele Verona. Vi hørte baade Vesperklokkerne og det stærkdrønende Ave Maria. Ole drømte om at skulle vise Kukke det.

Vi var unge nok til at fryde os stærkt over hvad vi selv modtog, over hvilken Skønhed Verden ejer, ja over at alt dette papistiske Hedenskab overalt tangerer Skønhedsidealet. Hvilke Purpurpræster havde vi ikke set i Dagens Løb, hvilke hvidskjortede Messedrenge, med hvor skønt formede Hoveder, tætklippet Haar og fine Fingre, der fortalte om en ædel Race. Og Ole mente, at de blev endnu smukkere i Florenz og Rom. Vi havde set Purpursilken brydes med de tændte Kærterers Lys, de velnærede skøntformede Præstehoveder minde om selve de romerske Kejsere. Den bydende Magt, det stolte Overmod. Og gennem den pragtfulde lysende Marmorby, med det ene Palads skønnere end det andet, flød Adige saa bredt og blødt som et i lyse Farver changerende Tæppe. Og Billederne i Kirken. Der var et som vi aldeles ikke vidste, hvad forestillede, men en blid Mystik stemte Sindet saa højtideligt. Det var, som var det Jago der er ude forat s. 206 lægge en Fælde for Desdemona. Naa ja, vi havde baade set Julias Grav og hendes Forældres Hus, hvor endnu Hatten hang over Døren som Vaabenmærke for de stolte Kapulettier. Vi talte om Julia, men jeg tror Ole talte om Kukke. – Og saa Maccaronien i Dronningen af Ungarn, hvor vi i December Maaned spiste ved Lys under aaben Himmel.

I Florenz tog vi ind til Rodolfo. Han var danskfødt, s: Holstener, hed Meyer, men havde en stor Baryton og havde optraadt i en Mængde Storbyer under Navnet Rodolfo. Havde mest spillet Røverroller og behøvede som saadan neppe maskeres. En velvillig Mand, der talte et Kaudervelsk af Plattysk, Københavnsk og Italiensk, let isprængt med franske Ord. Han havde Pension i en af Byens gode Gader, og hos ham traf vi flere Danske, der alle kaldte ham kære Rodolfo eller vor Ven Rodolfo – og karesserede de ham længe nok og accompagnerede ham paa Fortepianoet, fløj Barytonen ud og truede med at ryste alle Glas ned ad Bordet. Der var Fru Stilling og Frøken Schwartzkopf samt Frk. Bull, senere Fru Krohn. Det var i Øjeblikket Honoratiores og de tog sig specielt af os unge Kunstnere. Vi saa Florenz, som lod mig mere kold end Verona havde gjort, dog skreg jeg henrykt, da jeg stod for Palazzo vecchio.

Saa op paa Ufficerne, i Palazzo Pitti for at se Kunstværkerne. Atter Rafael. Hvad var det, saa han virkelig saaledes ud. Ja, der var den magre Madelena Dossi i Tribunan. Den var dog dejlig, som Fingrene laa, som den fine Kæde om den magre Hals. Naa, ja det kunde jeg endda forstaa, at man tilbad. – Senere ved jeg, at det Billede netop ikke er af Rafael. – Jo saa var der hans Selvportræt. Det var herligt i enhver Henseende. Haslund og jeg fordybede os i det, kom flere Gange til ham, der sad og kopierede det, berusede os. – Jeg ved ikke om det er tilfældigt at et dejligt Portræt, Haslund s. 207 malte nogle Aar efter af gamle Frøken Aagaard, netop lignede det Billed. – Jeg tror ikke at man kan lægge an paa at tage en anden Mands Aand, tror snarere fordi Ole i Følelse har noget fælles med hin gamle Mester for alle Mestre.

Jo, efterhaanden kom der to Rafaeler til. Madonna della sedia. Hvor er det komponeret og hvor er det dejligt i Farve, og dog er det saa meget overmalt. De har ikke kunnet faa Gløden bort. Ja og saa Leo den tiende med de to Kardinaler. Nej saadant Rum har jeg aldrig drømt om og saa de pragtfulde stort anlagte Hoveder. Det er Verdens Herrer, vi har for os. Det havde vi dog af vort Besøg: Vi gik ind uden at vide at Rafael var Renaissancens Mester, vi vidste det meget godt, da vi gik ud.

Tizian kneb det mere med, han var saa løs i Tegningen, og vi var endnu ikke saa vidt, at vi dømte Billederne kun efter deres gode Egenskaber. Nej, vi var tilstrækkeligt Publikummere til at finde de store Folks Begrænsning. Der var ogsaa det at observere, at de smaa Hollændere ikke tog sig ud i Italien, heller ikke ret Flamlænderne, dog Rubens' store Landskaber undtagne. Rubens' og v. Dycks mange Portrætter lod os kolde og vi var ganske enige om, at al Marmorpragten i Pitti ikke var til Gavn for dets storslaede Samling. Det var absolut ogsaa et Galleri, hvori der var alt for meget. Ja, der var Tizians herlige Knæstykker af Gonzagaerne. Saadan hedder vel ialfald hun den arrige Dame med den hvide Hund, som han ogsaa har malt som Venus i Tribunan. Hvor morsomt Tiderne mødes. Der ligger hun den gamle Elisabeth Gonzaga arrig som Venus, og i Napolimusæet er en Hærskare af ældre antike Napolitanerinder, der misfornøjede med Livet har ladet sig skulperne som gamle Venuser. Kærligheds-gudinden kan bruges til Meget.

Naa, men dette var slet ikke om Kukke. – Nej, og saa var s. 208 vi i Bargelloen og paa Akademiet og saa det allermeste af hvad Michelagnolo har hugget. Jeg maatte tage mig sammen for ikke at hænge mig for stærkt i de sødladne Smil som stadigt komme igen – forat se bort fra, hvad der var forhugget. Vi var i San Marco, beundrede i højeste Grad et Renaissance-kasetloft, vi var i Novella og Croce og var løftede af disse halvgotiske Kirkers forunderligt aandfuldt lette Bygningsmaader. Hvilke Arkitekter. Intetsteds en Mur eller en Søjle et Haarsbred for tyk eller for tynd. Hvilke Øjne til at opfatte Forhold. Florenz er trist i Farve men al Kunsten til 1400 er jo helt sejsikker i Linjeføring.

Fra Florenz til Rom. Vi var trætte, havde rejst meget, havde set meget og havde tilladt os at købe en stor Flaske Vin, forat hædre Ankomsten til den evige Stad. Vi troede ikke Vinen var saa stærk, indlod os gerne med den og kom begge ganske sovende til Rom. Pietro Krohn var ude at tage imod os. »Naa er J der, J Bæster« – det var Krohns Jargon. »Ja J maa skynde Jer, for Klokken 7 skal vi alle, ogsaa Bredal, spise hos Frøknerne Winqvist.« – Frøknerne Winqvist hvem er det? – Ja, det er Frøknerne Winqvist. – Jo, sagde Ole, de er gode nok, og Du behøver ikke Zarte gøre Dig altfor fin, det gaar nok endda.

Vi var medtagne fra Rejsen, maatte ialfald være rene, saa Klokken blev henad otte før vi kunde stige Trappen ned fra vore Værelser paa Kvisten. – Vi kom ind i et stort, ikke særligt højt Rum. Midt paa Bordet der var dækket med mange Glas og megen Frugt stod en romersk Lampe med sine fine bløde Blus. Det var alt

Lyset i det store Rum, hist og her hang et stort Portræt. Vi saa først det.

Saa gled vore Vertinder stille og saare beskedne ud af Clair-obscuret og bød Velkommen. Bertha og Selma Winqvist havde denne ædle Dannelse, som træffes hos enkelte svenske s. 209 Damer. De var vistnok temmelig enkelt klædte, men deres blege, fine, kloge, stille Aasyn og de hvide Hænder gjorde som om de var der i blødt sort Fløjl.

»Ja, viljen Ni sitta ner.« Og vi var bænkedede om det gæstfri Bord. Fra Pietro og Ole gik det med Du Selma, Du Bertha. Bredal gjorde saa meget Spilopper, som han ret godt turde, han sad og spiste med en Soldo trykket fast i Panden. For første Gang stod en stor Fiasco Chianti paa det Bord, jeg sad ved. Jeg beundrede dens Halmomfletning, den Mekanisme hvormed man heldede den fra sit Stativ og i sit Glas. »Ja, Vinen kan idag godt flyde lidt rigeligt, for vi har fra imorges vænnet os til den«, sagde Ole. – Damerne talte meget om den Kunst vi havde set, og med Forbavselse mærkede jeg deres særegne Evne til bestemt at huske Billedernes Apparition. De vidste, hvor Christi Dragt var blaa over rødt, de vidste bestemt Tonerne, hvori dette eller hint Billede var holdt. Der stod en egen blid Elegance ud af dette Hjem, som altid senere er blevet der og hvori jeg endnu formaar at trylle mig tilbage.

Krohn havde i Forvejen bestemt at vi Klokker 9 skulde mødes med mange Skandinaver i Croce. Frøkerne Winqvist blev hjemme. – »Giv mig din Arm, Zarte«, sagde Ole, da vi var paa Gaden; »ovenpaa saa megen Chianti maa jeg være glad ved at have Dig med som Rejsefælle. De er søde, er baade Selma og Bertha.« Det var Maaneskin, vi gik gennem Via Sistina, ned ad spansk Trappe. Jeg ved, der var aldeles bedaarende, men hverken Ole eller jeg husker det vist fra dengang.

I Croce traf vi en Snes Kamerater, eller Folk som skulde blive det. Vi blev der til Klokker 12, – var endda inde i Kahytten og drak en Vermuth, – der var ganske lavt og alle So-far betrukne med bredstribet hvidt og højrrødt Lærred – deraf vist Navnet.

s. 210 Vi kom iseng. Jeg havde et stort lavt Værelse ved Siden af Krohns og Haslunds store Atelierer. Deri skulde gøres et Billede, helst strax. For de sex hundredre Kroner, jeg havde faat at laane af Fader, saa jeg nok ikke vilde strække langt.

Kunde her gøres en Leonora Christina?

Jeg sov og sov vist længe, for Krohn var paaklædt samtidigt med mig. Vi fulgtes ad til Kunstnerkaffeen degli artisti. Krohn lærte mig det allernødvendigste Italiensk, at forlange Kaffe og Chokolade. »Sig mig Pietro, hvad betyder ombra di latte? Ole sagde, at det var et uhøvisk Ord.« – »Ja, det siger ikke pæne Folk, allermindst naar Damer er tilstede.« Vi kom ind. Jeg nok saa stolt til Opvarteren: Cameriere. un caffè-latte ed un maritozzo. – Pietro: Fa piacere cameriere, una ombra di latte. – Jeg lav, saa forundret, hvad han fik. Akkurat det Samme som jeg, af de samme to Kander, kun var der mere Kaffe og mindre Mælk i hans Kop. – Da vi var færdige forlod Krohn mig, sagde: »naar Du nu gaar op ad spanske Trappe og strax tilvenstre, saa kommer Du i en smuk Have, som hedder Monte Pincio, der kan Du gaa og filosofere over hvorfor Du er kommen til Rom. Du kan vel nok finde hjem.«

Det var min første Tur alene i Udlandet. Jeg styrede op mod Monte Pincios dejlige Have. Ind under den lange Allé af Stenege – eviggrønne, uforanderlige, mandigt faste. Jo mere jeg steg, des videre blev Horizonten og Peterskirken hvælvede sin lyse Kuppel, dette Mesterværk af Michelagnuolo, op mod Luften. En Gartnerhave laa under mig med enkelte Nelliker og store Masser af storblomstrede Stedmoderbuske. Hist og her blomstrede et Camelliatræ og paa min anden Side hang Busketterne fulde af Viburnum baade i Blomst og med de skønne blaa Bærskærme. Under mig bredte Rom sig og temmeligt langt borte var der en stor flad Kuppel, det maatte være Pantheon. – Her skulde jeg tilbringe to eller tre Aar, s. 211 her skulde jeg lære meget, her skulde jeg gøre vældige Fremskridt. Mon jeg her kunde male et nyt Leonora Christina Billed. Var her Mulighed for at faa Model til hende – eller skulde jeg opsætte det og male Genre.

Jeg kendte Intet til Livet her, min Opfattelse kunde kun blive saa som saa, støtte sig til hvad jeg havde set Marstrand eller Andre have gjort her. Ole og Pietro – ja de havde hver nogle Billeder for, Præster, Munke og Børn. Skulde jeg gøre det samme. – Der kom et helt Hold af højrrøde Præster forbi, alle fine, ædle unge Mænd, der ligesom søgte at lytte til Fuglesang. Deres store Hatte, deres sværmeriske Øjne – det var smukt og stod henrivende til de eviggrønne Træers mæltede, milde Farve. Jeg var i et Land med Papisttro. Var det ogsaa godt for mig. Jeg havde i Ribe taget Afsked fra den danske Kirke ved at gaa til Alters ved samme Nadverbord, hvor baade Dagmar og Bengerd havde nydt Sakramentet. Jeg havde ladet den historiske Sans blande sig med den religiøse, havde været meget bevæget. De Dronninger var Katholiker, de kunde ikke være Andet. – Nu var jeg i et papistisk Land. Vilde jeg tage Skade deraf?

I Skolen havde man lært mig at forsage Papisteriet som Djævelskab. – Men Kirken her var tillukkende, forbandt sig stærkt med Skønhedsidealene. Hvorledes var ikke Santa Anastasia i Verona. Leonora Christina var stræng Lutheraner. Hendes Færden, hendes Skæbne satte en Martyrkrone paa hende. – Men havde mon ikke Kirkens Helgener været lig hende. Der var dog en Grund, hvorfor de var kanonicerede. – Og jeg selv, var

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

jeg ikke tilbøjelig til at se mere end et Menneske i hende. Hun lignede min Moder. – Men Moder selv, mon hun var bange for, at jeg skulde tage Skade af Papisteriet.– Der kom andre Præster forbi min Bænk. De var sorte og hvide, mere velnærede, var vist Romere – hine røde var s. 212Østerrigere. – De havde alle taget Sæde paa en meget lang Bænk henne foran Moses. – Men disse sortellerhvide med Berretterne, de havde stolte Træk som deres verdensbeher-skende Forfædre. Det vilde være morsomt at male nogle af de Hoveder.

Hvem mon de var, alle disse Marmorbyster. Navnene var huggede i dem. Men der var mange jeg ikke vidste Besked om.

En fin Drengestatue stod der. Raffaello Sanzio stod paa Soklen. Den var ikke god og det var dumt at fremstille ham som femtenaarig. – Han blev ikke stort ældre end jeg var, men hvad havde han ikke faat gjort. Det var vist bedst for mig, hvis jeg fik en Model til Leonora Christina.

Jeg maatte kunne gaa ned i Gaderne og se, om der var Nogen der lignede hende jeg maatte vel kunne finde hjem. Kunde sige til en Politibetjent »Piazza Barberini«. Jeg ned i Gaderne, var øjeblikkelig vildfarende. Glemte Vej for at se. Saa meget, morede mig over mangt, kom ad underlige Veje, var ude ved Engelsbroen et Par Gange, mente at skulle følge rigtig Retning, var strax vild igen. Frugtbutikerne. Men hvorledes i Alverden komme til at male efter dem, de laa i smale Gader, det var umuligt at finde Plads til at sidde.

Og Leonora Christina – ikke Noget, der tydede derhen.

Jeg stod paa piazza Navona, hvis Stilfuldhed jeg beundrede. – Fik et djærvt Slag paa Skuldren. Det var Axel Helsted. »Man siger, Du er kommen til Rom forat lede efter Leonora Christina. Nej min Ven hun er pinedød fløjten, ialfald er det overflødig at søge hende her paa Pladsen.« – »Du kunde sige mig, hvor jeg skal gaa for at træffe Ole og Pietro i Gallinaccio.« – »Jeg kan mere end det, jeg kan følge Dig derhen og spise med Dig, for jeg vil gerne træffe de Andre og bevares, være sammen med Dig. En anden Dag kan Du godt gaa hjem med mig og faa Salat og Maccaroni. Men idag har vi Storvask og s. 213saa er ogsaa jeg overflødig. Storvask, ja det vil sige om vor lille Dreng, for Du ved vel nok at vi har en saadan. Du har vel Respekt for en Fader?« – Vi traf de Andre, vi var paa Posthuset efter Brev. Der var et Kukkebrev til Ole og et til mig med. Pietro var jaloux paa mig. – Jeg skulde arbejde. Hvorledes bære mig ad. Pietro var bedst at raadføre sig med, han var let at faa til at interessere sig mere for Ens Billed end for hans eget. – Jeg vilde prøve at gøre en Frugtbutik. »Kan Du skaffe mig en kvindelig Model til at sælge Frugten?« – »Du kan godt faa en der hedder Stella, det er hende Carl Bloch har malt til Henriques.« – »Nej, lad mig heller faa en, som ikke før er malt hjemme.« – »Naa ja, Stella er ældre – Du kan faa en ganske ung som hedder Santa.« – »Jamen hvorledes lave Butiken. Kan jeg lave den sammen af Kannarør og saa købe mig nogle Kurve og Frugt. Vil Du købe Sligt for mig?« – »Nej, det maa Du selv, men jeg skal sige Dig hvad hver Ting hedder, saa kan Du selv købe, ellers lærer Du ikke Italiensk.« – Her blev en Binden Kanna sammen, en Befæstigen i Loftet en Køben gamle Spaankurve for en Soldo, og Butiken saa ret godt ud, skøndt der ikke var en Frugt i den. Saa begyndte Arbejdet. Fire Pinjæbler købte jeg, dem malede jeg paa i fem Dage fra Morgen til Aften, igunden altid. Pietro roste dem og jeg var glad. – Jeg kom paa Osterierne med de Andre, vi levede et fornøjeligt Liv. Jerndorff var bleven gift det Aar med en ganske ung, saare musikalsk Frøken Matthison Hansen. De var strax tagne til Venedig. Nu ventede vi dem lige før Jul til Rom. Pietro, Bredal og jeg skulde forestaa et Festarrangement i Croce. Jeg skulde tage mod dem paa Jernbanen. Maler Fristrups var sammen med dem, dem indbød jeg med, og vi syntes, vi havde en herlig Fest, hvor Bredal var Bajads og Hasselriis holdt en glimrende halvt svulstig, halvt komisk Tale og Jerndorff svarede saa i en meget vaklende Form men s. 214med det elskeligste Indhold. Og var ikke hans Udtryk smukt nok, saa var det fordi Fru Betty Jerndorffs var endnu skønnere, endnu lysere. Det var morsomt at iagttage hvor let hun gled ind i Kresen. Hun var fra sit Hjem vant til at nyde Livet og tage nemt paa Forholdene. Faderen lignede sit lille Sted i Roskilde med en Harmonika, der kunde udvide sig og trække sig sammen.

Juleaften kom. Hjemmefra vidste jeg, at det var noget Extra i Rom. Jeg havde Kjole med og mødte festklædt. Fru Jerndorff var der i sin Brudedragt. Jeg skulde føre hende tilbords. Haslund og Krohn var den Aften med Frøkerne Winqvist. De allerfleste af de 120 Gæster spiste ved det store Bord, vi var kun nogle Faa ved to ganske smaa Borde. Herløv, der var Lærer hos Westenholzes, og Maleren Emil Lange Müller sad ved det ene af dem, ved vort Bredal og Axel Helsted.

Hvor morede vi os ved vort lille Bord. Vi kunde se alle Gæsterne ved det store og tale om selve den Juleaften, vi var med ved. – Var det virkelig saaledes at Juleaften var i Rom. Stift var der, Alt i saa stor Galla, som var hver Enkelt muligt. Vort Selskab fra Florenz var ogsaa her Aristokrati. Der var Fru Stilling, skøn, levende, imødekommende. Perlegraa med Rosa. Der var Frøken Emilie Bull, sort Atlask med pragtfulde Diamanter. Frøken Schwartzkopf den Evigunge. Blaat Atlask, Diana med Halvmaanen i sin moderne Pande. Hun præsenterede sig i Dansen selv for en af mine Venner som et fuldkomment Barn – af det nittende Aarhundrede. Men saa var der vor Konsul Bravo. Han havde Lidt tilovers for mig, da jeg havde Danneskjoldske og Holsteinske Hilsner til ham. Havde i sin Tid været afholdt som tjenstvillig og godt Hoved. Nu var han en Særling, som af og til aabnede vore Breve, adresserede til Konsulatet. Halvtysk med et gruelig mangelfuldt Sprog. Han havde en svensk Grevinde tilhøjre og Kon-s. 215ferentsraadinde Lassen ved venstre Haand. Han udbragte de tre norske Kongers Skaal (sic). Saa søgte Fru Lassen at fange hans

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Opmærksomhed, men Grefvinnan fængslede ham mere. – Fru Lassen gjorde sig mere Umage, Hængekrøllerne gik op og ned, hun var ivrig. Da hun blev mere indgaaende, huggede han hende over Haanden med Bagsiden af sin Kniv. Saa hørte Alting op. Fru Jerndorff sagde: »Hvor jeg er glad ved at have Dem tilbords, Zahrtmann«. – Naa, Mandlen i Grøden naaede vort lille Bord, Fru Jerndorff blev Vinderen.

Juletræet var et ganske dejligt stort, mørkgrønt Laurbærtræ. Vi dansede om det. Det var fastgjort ved Lysekroneskroen i Loftet 8 Alen oppe. Det blev til almindelig Mølletur, idet vi holdt i Træets Grene og svingede det rundt, til Snoren der forbandt det med Loftet brast og hele det store Træ laa dødt imellem os ud ad Salsgulvet. – Men der var stift i hele Kresen, man skulde præsenteres, der var mange Koterier, og man mærkede, at Rom var den mindste danske Købstad. – Det hjalp dog at Ministerenken Fru Westenholz var der med nogle søde, naturlige Døttre, der ugenert gav Haand tilhøjre og tilvenstre. Det ligesom mildnede paa det Hele.

Det gik stærkt med Arbejdet. Der var Santa i sin Frugtbutik, og det blev ogsaa til Santa, der kurtiseres af Gian Battista. En Scene jeg engang havde set i Osteriet Gallinaccio. Jeg omgikkes kun min Vennekres.

Sine Minder begynde K. Z. at nedskrive 1908 under sit Sommerophold i Banyuls sur mer, Sydfrankrig, og førte dem frem indtil Skildringen af Verona. Det sidste Afsnit – Italiensrejsen 1875 – gav han en fyldigere og videre ført Skikkelse under sit Ophold i Lucca 1913. I denne trykkes det her for første Gang, med enkelte smaa Udfyldninger fra del oprindelige Udkast. Til Grundlag for de tidligere Afsnit er væsentligst brugt hans egen Offentliggørelse af dem i »Tilskueren« 1913-14.

s. 216

K. Z. til Moderen. Rom 1876 4/2:

.... Skildrer en Kirkefest i San Clemente; en ung Præst knælende for en Grav, »noget Smukkere har jeg sjældent set, og jeg tænker saa smaat at gøre saadan En til Motiv for et Billede. Den store sorte Klædeskabe, det kortklippede Haar og de rolige Træk, ja Du véd ikke hvor imponerende og skøn han var. I det Hele taget yder Gudstjenesterne her de skønneste Motiver og det ingenlunde til komiske, som alle Munkebillederne gerne er, nej tvertimod, der er saa megen ydre Skønhed i den hele Kultus«.....

s. 216

K. Z. til Moderen. Rom 1876 11/3:

.....Frugtbutikken i hans Værelse nedreven og et Osteri stablet op i dens Sted; hver Dag til Modeller et Par Kærester, han 16, hun 15 Aar.

.....Det kan blive til et muntret lille Billede fra Italien, begyndt 10/3 med otte Timer Model. »Nu har jeg langt lettere ved at tale og manøvrere med Modellerne, kun kniber det med at tale saameget under Arbejdet, at jeg kan holde hende leende.«.....

s. 216

K. Z. til Moderen. Rom 1876 24/3:

.....fik idag Tilladelse til at male Omgivelserne i Osteriet, hvor jeg jevnlig spiser. Rummet dernede er meget malerisk..... Pietro sælger og faar Bestillinger; han er et Jern til at arbejde, kasserer Masser af Ting, som Ingen anden vilde gøre..... Ole H. er begyndt paa et Billede med tre Munke; jeg troer aldrig han arbejder, uden naar det morer ham, saa den Tid han sidder for Staffeliet en hel Vinter er ikke stor. Han har den lykkelige Evne at kunne gøre det hurtigt og dog godt. Pietro bruger altid forskrækkelig lang Tid, og det underlige er at i alt andet er Pietro uhyre hurtig og Otto altfor langsom..... 25/3: I Foreningen kommer jeg næsten slet ikke, den fine overfladiske Selskabstone der er dobbelt kedelig, da overalt man ser saa meget simpelt og raat. Fortiden har Diamanterne meget at sige i Foreningen. Den 31. Fredag véd Du altsaa at jeg spiser med et stort og mig meget kært Selskab i Croce.

Deltagerne var antagelig Krohn, Haslund, Carl Thomsen, Jerndorff, Vilhelm Bissen, W. Runeberg, Lange-Müller, Holm-Hansen og Frøknerne Winqvist.

s. 217 Ved Gildet i Osteriet Croce i Anledning af K. Z.'s Fødselsdag 1876 31/3:
Mel.: Petersen, den svage Kvinde -, eller: Peter Skjøtt.

De bornholmske Fjelde græde,
Kristian findes ikke der,
Men vi svømme hen i Glæde,
Kristian findes netop her.
Nævnt vi har hans Fødestavn,

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

Zahrtmann er hans Efternavn.

Men hvad er han? Han er Mater!
Mennesker han maler mest,
Undertiden Idealer
Og en sjelden Gang en Hest.
Og vi ønsker, at hans Ros
Naar herfra og hjem til os.

Kristian som Taler liver
Op os alle og enhver,
Allegoriske Motiver
Ligger for ham mest især;
Og han er en modig Svend,
Bry'r sig ej om Krohnses Skjænd.

Kristian den svage Kvinde
Til en Mand maa støtte sig,
Og vi lægge Dig paa Sinde,
Der er en, der venter Dig.
Kristian og Hun skal ha'
Her i Croce et Hurra.

De bornholmske Fjelde græde,
For han findes ikke der,
Men vi svømme hen i Glæde,
For han findes netop her.
Lad os sjunge alle Mand:
Leve Danmarks Kristian!

s. 218

*K. Z. til F. Hendriksen i
Kjhbvn
. Rom 1876 21/3:*

....I det Hele taget er næsten Turene ud i Bjergene det Allerbedste her. Vi var for fjorten Dage siden derude i de milde Albanerbjerger. Vi tog med Jernbanen gennem Kampagnen, en aldeles henrivende Tur. Det var klart og varmt. I Frascati skulde vi have nogen Frokost; paa Vej til Hotellet gjorde Lassen [den senere juridiske Professor] og jeg, der nu omtrent er lige meget Botanikere, adskillige Fund; de andre havde eller lod idetmindste som havde de ogsaa Interesse for disse Opdagelser, som vilde have været meget mærkelige hjemme. - Boeuf, Æggekage og Salat hører nu til det Materielle, om det samme kan siges om den sprudlende Frascati, skal jeg lade være usagt, men vist er det at vi alle vare i den mest mageløse Stemning da vi kom ud paa Torvet og stod der og parlementerede med Æselsdriveren. Han vilde helst have 25 francs for fire Æsler op til Monte cavo, og vi vilde kun give 10. Vi talte frem og tilbage paa godt Italiensk, af og til afbrudt af et »Zahrtmann, vil Du lade være at lé!« saa gik det op til Rocca di papa, Krohns fortryllende Sommeropholdssted..... Skoven lignede overalt vore Skove i Maj Maaned, Skovbunden vrirmede af Anemoner og Violer, medens Gyvel og Visse og Viburnum stod dækkede med deres gule og hvide Blomster. Ahorn og Pil var grønne, Mandlerne overalt røde af de skønne Blomster. - Derfra til Albanernes højeste Punkt, Monte Cavo og saa nedad gennem lave Skovstrækninger til det herlige Nemi. Udsigten fra Herberget og endnu mere Opholdet om Aftenen dybt nede ved Søen var noget af det Dejligste jeg har oplevet.... Jerndorff gaar og spekulerer paa sit Billede med Iris og Morfeus, et Motiv jeg slet ikke kan lide, men jeg tør ikke udtale mig rigtig derom, da han ingen Motiver har; Krohn siger ogsaa at jeg bør holde min Mund, men Du ved nok at sligt er vanskeligt for mig.....Carl Thomsen flytter idag ind i en ny Lejlighed, hvor han vil begynde at male; ogsaa han var en Tid underlig treven, nu er det som vejret hen og han er saa elskværdig som nogensinde i Ribe..... Til M. Ancher, der har min Bolig i Amaliegade, skrev jeg og bad ham udstille følgende Billeder af mig som Du ser paa medfølgende Fortegnelse, men jeg har intet Svar faaet. Da det er mig af største Vigtighed, at de blive udstillede, beder jeg Dig at høre snarest muligt paa Charlottenborg, om de er deroppe. Skulde de nu ikke være der, saa gør hvad Du kan, forat faa dem med fra Udstillingens Begyndelse..... [Det drejer sig om Malerierne fra Ribe fra Sommeren 1875.]

s. 219 AF PIETRO KROHNS ITALIENSKE ABC. 1875
Nederst det romerske Atelier. Otto Haslund og Niels Bredal lavende Frokost.
Kr. Zahrtmann tragter Kaffen

s. 220 KNÆLENDE PRÆST I SIENA DOMKIRKE. 1876. Figuren malt i Rom 1877
(H, Chr. Chr. Nr. 207)

s. 221

K. Z. til Moderen. Rom 1876 28/6:

.....Vakler imellem at male næste Vinter Sokrates og Alcibiades, Hyrdernes Tilbedelse eller Jubal, Jabal og Tubalkajn, nærmest det sidste, til hvilket jeg har en god Model. Hele Billedet bliver et nøgent ungt Menneske og maaske et Par Børn, Jabal og Tubalkajn Bipersoner i Baggrunden. I naturlig Størrelse, til Konkurrence om Eibe-schütz's 800 Rdl. - [Motivet Sokrates og Alcibiades blev først malt 1907; Hyrdernes Tilbedelse maltes 1911, men var kun en Variant af et gammelt Billede; Jubal blev til det lille Billede »Jubal og Familie« som K. Z. omtrent fuldførte før Hjemrejsen i Decb. 1878, men først udstilledes i 1886. - Han tog fra Rom 30/6 og kom efter at have gjort Ophold i flere mindre Byer til Siena 4/7, og her blev han Sommeren over.]

s. 221

*K. Z. til Carl Thomsen i
Kjbhvn*

. Siena 1876 10/7:

..... Du kan ellers tro her er dejligt i Siena, Ribe maa næsten blegne. Domkirken her er meget pragtfuld og meget berømt, men skøndt den er af sort og hvidt Marmor fra øverst til nederst, fra yderst til inderst, og skøndt den er smykket med Figurer og Statuer i det uendelige saaledes at endogsaa der ikke paa Forsiden er Plads til at lade dem staa op, men de har maattet lade dem staa lige ud fra Muren og det i Legemsstørrelse, hvilket ser mere kunstigt end kunstnerisk og smukt ud, og skøndt Gulvet ikke blot indeni men ogsaa udenfor Kirken er indlagt med alle de Slag, alle de Bakkusser og alle de Sibyller og andet Tøj, som er løjet ind i Historien, og skøndt der er uforligneligt Træskærerearbejde, dejlige Billeder, ja vidunderlig dejlige af Luca Signorelli og maaske selve Rafael, og skøndt der er Glasmalerier der skal lede længe efter deres Mage, saa tror jeg dog at Ribe Domkirke er meget skønnere.... I Spoleto, Assisi, Perugia og Arezzo gjorde jeg Holdt paa Turen hertil, der var mange dejlige Ting at se og især i Arezzo var henrivende; hvor er det dog dejligt at gøre saadanne Ture og hvor kommer man til at holde af Prærafaeliterne. Nu sværmer jeg for Italienerne, hvorledes har Rembrandt det hjemme? Hvad jeg bestiller; ja, jeg har begyndt paa et af mine almindelige smaa Genrebilleder uden Indhold, men idag er det pludselig voxet til et stort historisk Sujet »Samson og en Kvinde«, mere kan jeg igrunden ikke sige, da jeg ikke ved mere, men jeg tænker paa hele Figurer i Legemsstørrelse..... Jeg har faaet en Model, Raffaello, som jeg s. 222 næsten er ligesaa indtaget i, som i den store, og med Hensyn til Skønhed overgaar han langt hin. Jeg er jo rigtignok aldeles sikker paa at J andre Danske ikke vil synes saa af mange Grunde; for det Første ligner han saa paafaldende min lille Fru Søster, og hende forstaar J nu slet ikke at goutere, og for det Andet er det den plastiske Form som tiltaler mig hos ham, og den er vi saa uenige om, og for det Tredie siger han selv, at de klage over at han er grim her paa Akademiet....

s. 222

*K. Z. til Carl Thomsen i
Kjbhvn.*

Siena 1876 25/8:

[Sienas Palio, Hestevæddeløbene, der aarlig foretages i Juli og August, og til hvilke der knytter sig mægtige Folkefester med pragtfulde Optog, hviler paa en ældgammel Tradition. Hovedfesten falder paa Marias Himmelfartsdag 15. August, men Palioløbet foregaar nu d. 16. Det nævnes første Gang i 1238, men antages ogsaa at være til Minde om Sienas Sejr over Florenz 1260. Det er Festerne efter Løbene, som de forme sig i vore Dage, der har givet K. Z. Stof til den Skildring, der følger i nedenstaaende Brevuddrag. - Palio ɔ: Banner, er Æresprisen, som den Hest der efter tre Omgange først passerer Dommerne, vinder til det Sogn og den Kirke, den løber for. Oprindeligt foregik Løbene paa Landevejen, men siden 1603 rides de paa Gaden om den forsænkede Forplads ved Sienas Raadhus. Den 12.-13. August begynder Prøverne. Først vælges de 10 af Byens 17 Kirkesogne, der denne Gang skal deltage i Løbene. De indtegnede Heste rides flere Gange til Prøve af de lejede Rideknægte. Dommerne afgjøre, hvilke 10 Heste der skal benyttes. De hurtigste skydes fortrinsvis ud, idet man foretrækker, at Hestene er nogenlunde lige i Hurtighed. Mange af Dyrene er gamle Deltagere i Løbene, ingen af dem udmærker sig ved at være velholdte og smukke. Efter Valget betegnes hver Hest med et Nummer. Disse Numre lægges i en Glasbeholder, der kan drejes rundt, og de deltagende Sognenavne lægges i en lignende, og der trækkes afvexlende Nummer og Kirkesogn. Under store Ovationer føres Hestene bort og bringes i Stald i de forskellige Kirkesogne, og der sørges godt for dem, saavel som for Rytterne, der ofte ere udenbys betalte Ungersvende. - Foruden jævnlige Prøveridt, afholdes en Generalprøve paa Løbene d. 15. Aug., og endelig oprinder den store Dag, som Domkirken og alle Byens Kirker indleder med Højmesse og Klokkeringning, Optogene i brogede Dragter og med s. 223 Mængder af pragtfulde Flag samle sig, og hvert Sogn bringer først sin Hest og Rytter til Sognets Kirke, hvor Præsten velsigner og bestæmmer dem med Vievand. Efterhaanden fyldes hele Raadhuspladsen med de festklædte Beboere og de fra Omegnen ankommende. Henad Kl. 7 Aften samles Heste og Ryttere i et med udspændte Touge afspærret Indelukke. Hver Rytter faar en kort, stærk Lædersvøbe til at piske Hesten med, men ogsaa til at værges sig

selv med. Endelig lyder Kanonskudet, og det vilde og ingenlunde ufarlige Ridt begynder. – Jubelen er uendelig, naar Resultatet foreligger og Banneret 3: Palioen, med den himmelfarne Madonna overleveres til det sejrende Sogns Repræsentanter, der under Ansvar er forpligtede til at tilbagelevere det uskadt efter nogle Dages Forløb. De to Sogne, hvis Heste er blevne Nr. 1 og Nr. 2, faar da mere moderne Sølvgevinster og forresten deler de Æren og fejrer Sejren i deres egne Bydele, saaledes som det fremgaar af efterfølgende Brev fra K. Z.] Nachspillet var det Artigste her ved Festdagene og Du aner ikke hvilke Scener det frembød. Jeg vil ikke tale om at de sejrende Heste blev trukne ind i Kirken forat takke Madonna, men Du skulde se hvilken Glæde der herskede i de to sejrende Sognes Kirker. Det var jo henad Aften og sidste Dag skyndte jeg mig efter Løbet til den sejrende Kirke, Lupa. Det er en lille Kirke, udenfor paa en skøn Søjle ligger Remus og patter, i Tidens Længde er Romulus og Ulvinden forsvundne I Kirken brændte to Lys for Altret, der var ganske stille, alle Vægge vare bedækkede med legemsstore Fresker, Altret var rigt forgyldt og bag Masser af høje Voxlys stod bagved Altret en herlig overnaturlig stor træskaaren St. Rochus; han saaes kun lidt, selv da alle Lys blev tændt, men han lignede Jesus og havde et elskeligere Udtryk end selve Luca della Robbias Figurer. Nu kom Folk til Vinduerne, tydeligere og tydeligere hørtes Musik og dundrende Trommehvirvler. Nu saa man Toget, den sejrende Ridder i Rafaelisk Dragt, sort og hvidt, Sognets Farve, blev ført eller baaret frem, alle Pager, Fanebærere og mange i andre Dragter og Farver fra de andre Sogne fulgte med, Toget voxede som det kom frem, det støjede svært, Kvinderne var som gale, to tykke gamle Madammer faldt grinagtig nok paa eengang den unge Fyr om Halsen og kyssede ham grædende af Glæde ikke alene overalt paa Hovedet, men ligesaa-langt ned de kunde paa hans rafaelisk bare Hals; nu ind i Kirken, der drønedes af Fodtrin, af Trommehvirvler, vilde umotiverede Hornlyd, Sakristanen havde travlt med at tænde, Folk fik fat i to Smaa-klokker hvormed der ringes, Naar Præsten Drikker Kalken, de havde s. 224en meget forskellig Klang og lød uafbrudt; Nu Fanen op for Altret til Velsignelse, alle vilde røre den alle kysse den, man raabte alle gentagne Gange drønende »Lu, lu, lupa, Lu, lu, lupa«, en lille Tøs havde faaet fat i begge Klokkesornerne og hun var utrættelig i sin nye Opfindelse; Præsterne laa paa Knæ og takkede, Menigheden skreg eller knælede og stadigt det dundrende »Lu, lu, lupa«, imidlertid stod den skønne vemodige St. Rochus og saa saa roligt til. Udenfor havde Drengene været i alle Køkner og hentet gamle Koste, de lavede et stort Baal og hentede indviet Ild fra Alterlysene; saa sprang de over Baalene; Nogle viste en fabelagtig Dygtighed heri, af og til stødte to sammen midt i Baalet, det gik ikke af uden lidt Beskadigelse og megen Latter, altid »Lu, lu, lupa«. Hele Gaden var blevet illumineret, Folk sang klyngevis, hver Klynge sin Sang og da hele Gaden er meget stejlere end Frederiksberg Bakke og Folk især Kvinder havde drukket lidt, faldt de hist og her ogsaa klyngevis. Det andet vindende Sogn havde Fest i Søndags der bestod i Fællesspisning; Gaden der har lignende Heldning, og hele Gaden ned var der dækket et meget langt Bord, umaadelig forsynet med Viin, da hver havde en af de store Flasker, de største Du kender fra Rom; hele Gaden var udmærket skønt og fantastisk illumineret, store Solsikker vare gravet op med Rod, og stillet op ad Husene og fra Blomst til Blomst til Blomst var bundet Guirlander. Store glødende Nerietræer vare plantede mellem Brostenene, Musik var der, alle Folk sendte Luftbaloner op, der vare oplyste indvendig fra. Kirken laa midtvejs i den smalle Gade, den var helt besat med Troldkærringer og Blaalyd, der baade fattede af naar de ikke ventedes, og ventedes men ikke fattede af; af og til lignede den lille Kirke et stort Pindsvin, saaledes fattede Lysene til alle Sider, og naar man saa ind gennem den aabne Dør stod en dejlig Madonna der paa det stille oplyste Alter. Jeg havde faaet en ypperlig Plads i en lillebitte Dør og kunde ikke andet end glæde mig over min Skopudser en 18aarig Albino, der vist sjældent spiser saa god Mad og denne Gang sad der midt i det rige Maaltid: Kylling, Ost og Melon, hvoraf han delte ud til højre og venstre, blandt Andet til en yngre Broder der ogsaa var Albino men var for lille til at være med ved Bordet; underligt nok at vælge et Haandværk der kontrasterer saa stærkt med Ens Hudfarve og denne er saa lys, at jeg hvergang jeg faar mine Støvler pudset griber mig i at tænke mig Prinsesse Caroline som Brunette. Jeg fik ogsaa nogen Vin bragt hen i min Celle og der var mange morsomme Scener. Ogsaa Hesten sad tilbords, og det var rørende at se s. 225en Fader komme ud med en lille syg Stakkel paa 4 Aar og lade ham lægge sine smaa Hænder om det godmodige fjederpyntede Dyrs Hoved og sit krøllede blege Ansigt op til Dyrets Kindben, formodentligt forat suge Sundhed fra dette af Madonna velsignede Dyr. Hjemme har vi jo ikke Begreb om hvad en Illumination vil sige; der hører Italiens milde, mørke Avgustaftner til, der hører til at kunne anbringe alle Lys udenpaa Husene, der hører alle de brogede Tæpper alle de fantastiske Faner til, og det er aldeles nødvendigt at stadigt Noget brænder som ikke skulde brænde, som det saa godt kan her hvor Husene ere byggede af Sten heltigennem. Paa Søndag skal Lupa have Fællesspisning; jeg er meget ked over ikke at være i et af de vindende Sogne, da jeg har svært Mod paa saaledes at spise ude og dele ud tilhøjre og tilvenstre. Det var iøvrigt kun Mænd der var tilbords mest Folk fra 20-40, Kvinderne havde andre Borde hist og her, hist og her spistes der ogsaa familievis udenfor Husets Dør i de tilstødende Gader, men kun i det vindende Sogn.....

Udførlig Redegjørelse for denne og andre mellemitalienske fra Middelalderen stammende Sports fester findes i: Will. Heywood »Palio and Ponte«, London 1904. Bogen findes i Kgl. Bibliothek.

s. 225

*K. Z. til Pietro Krohn i
Kjbhvn.
Siena 1876 26/8*

Du faar idag et Brev med en betydelig Commission, for paa Vejen til Rom at se indom i Siena. Du er mig ganske forskrækk. nødv. for mit Billedes Skyld, og jeg vil ikke noksom kunne takke Dig forat gøre mig denne Tjeneste; lad mig om de forøgede Udgifter, men ofr denne Tid paa mig, mit Billede begynder at snøre sig om min Hals, det er slemt at baxes med denne store Mand, og jeg staa saa ene. Af alle i Verden er Du den jeg helst vil have, og da Du alligevel fin al fine di settembre? tager her forbi, saa kom herindom!! I min Ensomhed gik jeg til Prof. Mussini, [Luigi M., Historiemaler, Direktør for Samlingerne i Siena, * 1813 † 1888] af hvem jeg har set gode Billeder, og som Baedeker roser, han var venlig, en lillebitte ubetydelig Kyhn med dejlige Øjne, brystsvag og skøndt stærkt incommodato kom han til mig; han skulde sige mig hvad der var rent galt i Tegningen, som forsaavidt er færdig i Samsons engang gennemmalt anlagte Figur; han saa strax, hvad Billedet forestillede, han forkastede det fuldstændigt, han kunde ikke taale at se paa det grelle Silkeshawl, som laa paa Brystningen under Donnan, en Samson, der var rolig, var en Uting, dette var en s. 226personaggio della strada, der skulde Fantasi til, og uden den var det bedre at opgive at være Maler; og hvor var det store skønne Haar, og saa at gøre Samson og Baggrunden lige lyse og bruge plat Lys, det var rent galt. Efter denne Overhaling tog han Afsked, bad mig komme til sig i Studiet idag, og alt det jeg bad, havde jeg ikke faaet et Ord om Tegningen. Jeg kom, jeg blev overøst med Dadel; først svarede jeg, men efterhaanden som det blev stærkere, taug jeg helt stille, det var ogsaa svært at faa et Ord indført. Jeg havde engang imødegaaet noget om Haarmassen, og da han saa sagde, at der stod anderledes i Bibelen, havde jeg den Triumf at citere Vulgata, og fra det Øjeblik var han paa alle Steder i Atelieret paa engang, snart satte han sig og døsede som Samson denne personaggio della gente bassa, saa sprang han op, saa før han rundt, her var Intet at sige, for han vedblev jo med fantasia, idea og capelli lunghi, og dog var det aldeles fornødent for mig at tage høflig Afsked, da det jo var mig, der havde søgt ham, og ham, der havde vist mig en Tjeneste. Han spurgte mig tilsidst, hvorfor jeg havde søgt ham, naar jeg dog ikke vilde gøre det, som han vilde, hvortil jeg svarede, at jeg kendte hans Navn fra Baedeker og havde kun set tre Billeder af ham, men at dem syntes jeg om; »ded holte han alf«, blev mild og sagde, at jeg ikke skulde male, jeg skulde studere Michelangelo, Rafael og Giotto, som hafde fantasia »oc dermed paa Døren« - (mine Citater ere L. C). Som Du ser var det ikke noget meget opbyggeligt, der kom ud heraf, men »lustig, Courage! es wird sich wohl schicken«, naar Du kommer hened. Samson sidder mod en lysblaa graa og gul lav Væg efter den, der blev udgravet i Via Nazionale i Rom helt indlagt, et lysblaat atlaske Shawl med mange lyse Farver i Mønster ligger derover, Tæppet bagved Hovedet paa begge Sider af Donnan er mørkrødt Damask, Donnan hvid med klart sort over, Samson helt nøgen med to Vinblade i Haanden, Krukken fuld af modne Druer, der ogsaa ligge paa den hvide Marmorbænk, Jorden mulig indlagt. Det Hele i dæmpet Solreflex, som staaer dejligt her i Stuen, tænkt paa en Veranda. Løvehuden under hans Fod. Det brogede synes jeg gør godt i Modsætning til den store ligeligt oplyste Samson..... En Ting maa jeg fastholde, Gothiken her er ikke god. Jeg synes igrunden Ribe Domkirke fuldst. overgaar alt jeg ser her, saa forfærd, maltrakteret den ogsaa er. Jeg foretrækker den for Viborg, dog troer jeg, at begge lede efter deres Mage. Jeg havde forleden Dag Brev fra Fru Grejsen i Ribe Har været her 8 Uger. Jeg har tænkt mig at det kunde ske at J Alle, Ole, Ek, Du og begge Frøknerne s. 227Winqvist kom sammen hertil, men det er vel rent Luftkasteller. Jeg ved godt, at det ikke er Dig men Ole som regerer, og jeg kender hans Længsel efter Rom..... Skriv snart og kom dog, kom!

s. 227

Fra Venner i Kjøbenhavn til K. Z. 1876 13/9:

Peter Købke, Johan Krohn, F. Giersing, Jul. Lange, Pietro Krohn, Fr. Hendriksen, Carl Thomsen, C. Weidemann, Frants Henningsen, Alex. Haslund, G. C. C.Thiele, C. Nebelong, J. Leemejer mindes samlede ved en beskeden Fest hin Sammenkomst, da vi sendte Vor K. Z. og Ole Haslund til Syden. Mal og lev glimrende vel! Vi passe godt paa Arveprinsessen!

s. 227

K. Z. til sin Moder. Siena 1876 27/9

.....De ved at jeg er lidt indtaget i denne Antikvitet [Arveprinsessen] og har hævet hendes Skønhed paa Enkedronningens Bekostning. - Venter Pietro Krohn fra Danmark. Giver om otte Dage Modellen Rejsepas, skøndt Billedet ikke er færdigt, men hvis Pietro ikke kasserer det helt, faar det staa til næste Sommer.....

s. 227

K. Z. til sin Broder M. K. Z. i Sorø

. Siena 1876 14/9:

Som gammel Soraner kommer jeg idag til Dig forat byde Dig velkommen i det skovkrandsede Sorø og forat opfriske gamle Minder om, da jeg sled Bænkene med mine Buxer og omvendt, da jeg var med at klage over Negerkødet (det grønsaltede om Fredagen), da vi vandrede i store Skarer til Stationen om Aftenen, og da Erreboe og tildels Harhoff drev det saa vidt i at gaa paa Hænderne, at de foretrak den Maade at spadsere med os andre paa. Det var en prægtig Tid, jeg tilbragte i Sorø, og selv om den engang imellem var mig

trang, fordi jeg altfor meget savnede dem hjemme, saa var jeg ikke kommet til København, før jeg straks følte, hvilke dejlige Aar det havde været, hvorledes de havde udviklet mig stærkt; og siden da tænker jeg stedse med stor Glæde paa dem.

Jeg troer, Du er kommen ene dertil fra Rønne; jeg havde den Fordel at have Vilhelm Meyn med mig, og vi to blev saa puttet ind i det Værelse, der er længst tilvenstre ud mod Rektors Have. Det kunde være godt nok til os to Bornholmere, som Ingen kendte, og vi har tilbragt mange behagelige Timer der sammen, skøndt vi vare meget for-s. 228skellige. Vi holdt gensidigt meget af hinanden, og paa ganske enkelte smaa Stridigheder nær har vi altid været udmærket gode Venner, og han har tidt og ofte lettet mig Byrden af min store Hjemve.

Jeg savnede meget Familielivet hjemmefra, skøndt jeg var saa heldig strax at lære nogle Familier at kende, fremforalt Forpagter Graves, hvor jeg var hver eneste Søndag, og senere ogsaa Ingemanns og i Ferierne Grev Holsteins. Derimod ved jeg godt, at jeg ikke holdt saameget af at omgaaes Kammeraterne, og ligesaasnart jeg kom til København, saa jeg ogsaa, at det var galt af mig at have omgaaedes disse saa lidt, og at jeg derfor havde vanskeligt for at søge Omgang med andre Studenter, hvilket jeg dengang gerne vilde. Naa, jeg slog jo snart ind paa en hel anden Vej, og det meget Arbejde, jeg herved fik, hindrede mig baade i Samlivet med Kammerater og de Familier, jeg kendte i København; og senere søgte jeg naturligvis en hel anden Kreds. Imidlertid kan jeg endnu fortryde, at jeg kun staar i ringe Forhold til de samtidige Soranere.

Om Lørdagen havde vi Klubaftræfning, vi samledes saa alle efter Theen, hver havde sin Pibe undtagen jeg, der blev af og til læst højt af Dickens, Shakespeare eller Erik Bøgh, men helst naar Nogen af os selv havde skrevet noget, og efterhaanden var det altid selvlavede Ting. Vi havde dengang Niels Engberg, han var uforlignelig i at digte og vakte altid umaadelig Begejstring; men ogsaa Olsen, Pingel, Brandt, Bojesen og andre skrev, og jeg selv var ogsaa ofte med. Jeg troer, at det var en udmærket Beskæftigelse, og jeg var ogsaa dengang meget begejstret for vore Lørdagssold. - Vi holdt forskrækkelig meget af Rektor Bojesen, skøndt han ikke var god at spørge med. Ellers havde vi Hejserne, Gad, Frimodt, Corfixen, Hejberg og Overkrigskommissær Prehn.

Der er kun Faa, der komme fra et saa lykkeligt Hjem som os, der har faaet et saa godt Exempel og en saa omhyggelig Opdragelse. Derfor er det ogsaa saameget mere vor Pligt at bære over med de Svagheder, vi nødvendigvis engang imellem føler hos vore Jevnaldrende, og Du kan tro, at har vi disse Fortrin, saa har ethvert Menneske sine, og af de fleste kan vi lære meget godt. Da jeg kom til Sorø, var det første store Fortrin hos mine Kammerater, der greb mig, det at de Arm i Arm syngende vandrede i store Skarer sammen om Aftenen. - Jeg kunde ikke synge og vidste hjemmefra neppe, hvad Musik var; men jeg ønskede inderligt at kunne blande min Stemme med deres, og jeg har saa hemmeligt kunnet græde, naar de andre sang, saaledes rørtes jeg over det Skønne i Sangen. Der er intet Middel, der mere binder unge Mennesker sammen, end Musiken og Sandsen derfor; den aabner Hjerterne og indvirker i mange Retninger. Men denne Sands mangle vi saameget, og vi maa derfor søge at afhjælpe det, dels ved at søge at udvikle den ringe Sands, vi har, - det lader sig gøre, - dels ved at søge at slutte os til Kammeraterne tiltrods for Manglen af dette Bindemiddel.....

s. 229 FORARBEJDE TIL DET I SIENA PAABEGYNDTE, MEN ALDRIG FULDFØRTE BILLEDE: SAMSON OG DALILA«. 1876
(H. Chr. Chr. Nr. 194)

s. 230 PIETRO KROHN: PORTRÆT AF KRISTIAN ZAHRTMANN
I Italiensk ABC. 1870

s. 231K. Z. blev omkring 20. Okt. ved Telegram fra Pietro Krohn anmodet om strax at komme til Rom, hvor de nysankomne og nygifte Otto Haslund og Hustru var heftigt angrebne af Tyfus. - Samson-Billedet blev opgivet, om det var Pietro K. eller K. Z. selv der kasserede det, vides ikke. Et Minde om Maleriet, rimeligvis et Udsnit af det kasserede Lærred, bevarede K. Z. Det er den her gjengivne nøgne mandlige Figur, hvis Type og Omgivelser passer til Beskrivelsen af Maleriet (H. Chr. Chr. Nr. 19b). Dette Billede solgtes først paa Auktionen efter K. Z.'s Død.

s. 231

K. Z. til Carl Thomsen. Rom 1876 24/10:

Jeg vil blot sige Dig, at baade Ole og Ek har Tyfus; Oles er i mildere Grad, men Eks er voldsom og vi ere meget bange for hende. Hun har været meget vild, idag er hun lidt bedre.

s. 231

K. Z. til sin Moder. Rom 1876 24/10 og 1/12:

.... Nu passer Pietro Ek, jeg Ole, Frkne. Winqvist hjælper til, tre Nonner. Igaar var jeg syv Gange paa Apothek.

Prægtigt er det, at jeg kan saa godt Italiensk, da jeg har meget Brug derfor..... Vis: Baade Ole og Ek er nu lidt oppe..... Ole har været en temmelig vanskelig Patient for sine Omgivelser, stærk til at kommandere; han fortæller mig stadigt, hvor daarlig Pietro er skikket til at passe Syge! Frkne. Winqvist ere meget medtagne af de usædvanlige Anstrængelser.....

Pietro Krohns Tegning fra det romerske Atelier, S. 213, stammer fra sidst i 1875, da Otto H. og K. Z. var ankomne til Rom. Den hører til en Billedbog, som P. K. sendte Haslunds Kæreste, Frk. Frederikke Aagaard, som Julegave 75. - Paa Slutningen af Aaret 76 forøgede P. K. Samlingen med en hel italiensk A.B.C. Hertil hører Vignetten med Hanen, S. 213, og Zahrtmanns foranstaaende Portræt, og i denne udvidede Form fik Otto Haslunds unge Hustru denne skønne Julegave i Rom 1876.

S. 232

K. Z. til Cousinen Grevinde Wanda Danneskjold-Samsø. Rom 1876 14/12

..... Jeg troer dog at min Kjærlighed til det Familieliv jeg har set i Bredgade og paa Christiansholm skal forblive uforandret. Ja, Du troer vel jeg gaar i Giftetanker, ak nej, huslig Lykke er en Blomst, der neppe voxer for mig her paa Jorden. - Hvor skulde jeg ogsaa kunne passe paa en Familie, som har nok at gøre med at passe paa denne ene store Dreng som hedder K.Z Du undrer Dig vel over, at jeg har indrettet mig med et saa godt Atelier for saa kort Tid, men naar man ser rigtig til, er det ikke saa meget. Atelieret er ikke dyrt og det er gammelt og forfaldent; det værste er at det overalt er vanskeligt at lukke. Møblerne som jeg har skrabet sammen paa mange Maader hænge just ikke stærkt sammen, det skønne ægte tyrkiske voldsomt tykke Tæppe luner godt, men gaaer man paa det, gaaer det af og til i Dele saa store omtrent som en Skosaal, der saa blot skiller sig fra det andet, og at flytte det er det knap til at tænke paa, thi saa vil det blive til lutter Skosaaler og intet Tæppe. Chaiselongen staar paa to skæve Ben og et Stykke Brænde, og de splinterny skønne Stole med deres ægte italienske Halmsæder har kostet den fabelagtige Pris 2 francs pr. St. Da min Vert er Princesse Margaritas Hofgartner og han som saadan ikke maa sælge noget, har han gratis smykket Veranda og Atelier med smukke Træer, der dog ere lidt for tarvelige for Prinsessen.... Nu begynder ogsaa Vægene at fyldes noget med italienske Studier og saa staa her Fotografier af Slægt og Venner.....

S. 232

K. Z. til sin Moder. Rom 1876 15/12:

Arbejder nu dagligt til Nytaar med Model. Ole og Ek køre dagligt ud, spise paa Osterierne, og især Ole springer og dandser og hopper ned ad Trapperne Fru Thomsen blev angst, efter at de var flyttet ind i den Lejlighed, hvor Haslunds havde ligget, 2/12 stor Barnedaab hos Jerndorffs, jeg var blandt Fadderne; Jerndorff er meget afholdt og en stærk Vennestemning gjorde sig gældende. Vi holde alle meget af Familien Helsted. - Har næsten færdigt et lille Billede, en nøgen Hyrde, som sidder paa sit Faareskind og blæser paa Fløjte, det foregaar, som ellers næsten aldrig mine Billeder, i fri Luft og har Bjerger og Skov til Baggrund [H. Chr. Chr. Nr. 201]. Den knælende Præst i Sienas Domkirke er foreløbig ikke god; saa har jeg begyndt paa et lille Billede med to Modeller, Graciuzza (14 Aar) og Gian s. 233 Battista, som gøre lidt Kur til hinanden. Hun i sin skønne Modeldragt, han har sine blaa Buxer og Sandaler, men ellers Præstedragt. [Gjengivet her, H. Chr. Chr. Nr. 208, men Angivelsen af Modellerne som værende Lionardo og Lovisa beror altsaa paa en Fejlhuskning hos K. Z. Brevets Oplysning er naturligvis den rigtige, hvilket ogsaa kan ses af Modeltyperne.] Saa endelig paabegyndt et Billede, som nok vil vække en Del Vrøvl, en Hyrde som sidder og blæser paa Fløjte for sin Kone, der har et Barn ved Brystet, det Gale er, at de er nøgne alle tre. Imidlertid maa man se at finde sig deri, for jeg har mine gode Grunde for at gøre det saaledes. [H. Chr. Chr. Nr. 231, gjengivet her. (Se Brev 28/6 76.) Han arbejdede paa Billedet i 78 (se Brev af 30/4 78), naar det blev færdigt vides ikke. Det blev først udstillet 1886.] - Til Udstillingen er færdige Frugtsælgersken fra ifjor og Heymans Billede [H. Chr. Chr. Nr. 191 og 198]. Har solgt til Adolf Trier En Kone som vinder Garn (300 Kr.) [H. Chr. Chr. Nr. 179], til Heyman Den sovende Abate (400 Kr.) [H. Chr. Chr. Nr. 193], til Meyer A. Levy Scene i et Osteri (600 Kr.) [H. Chr. Chr. Nr. 205].

S. 233

*K. Z. til F. Hendriksen i
Kjlbhv
. Rom 1877 27/1:*

Jeg frygter for at jeg bliver noget besværlig for Dig i dette Brev, da medfølgende fire Maal er ligesaa mange Kommissioner, som jeg gerne vil have Dig til at udføre for mig og det snarest muligt, og den eneste Trøst jeg kan komme med er saa den, at blandt alle mine Bekendte hjemme er Du den mest redebonne..... Forresten er det bedst, at Du har frie Hænder med Hensyn til hvem Du vil gaa til og med Hensyn til Detailler og lign. ved Rammerne. Jeg tror at Du kender min Smag, ved at jeg ikke skøtter om saa brede Rammer..... Domkirkebilledet [fra Siena] og Hyrdescenen [kom ikke hjem, var antagelig det i Brev af 28/6 76 omtalte større Billede af Jubal, der har været paabegyndt, men aldrig blev færdigt] er noget tunge og kræve mere

Tyngde ogsaa i Rammerne. Hyrdedrengen vilde, hvis han var bedre malt, minde lidt om Blochs Fiskerdreng, og Atelierbilledet har to Modeller der gør lidt Kur til hinanden.....Jeg haaber da bestemt at blive færdig med dette..... Jerndorffs Fødselsdag havde jeg et lille Gilde her. Han saa dejlig ud med sin Laurbærkrands om Hovedet og Atelieret viste sig i sin fulde Glands med en pragtfuld selvlavet Lysekrone. Gid Du eller rettere J kunde have været med..... Jeg tænker svært paa at male til Eibeschütz-ikke den Samson, som jeg gjorde i Siena - men en David som Hyrde med en Slynge. Det skulde gøres i April-Juli og s. 234saa til Kapri..... [Brevet er skrevet før Modellerne Lionardo og Lovisa var fundne og Saracinesco valgt til Sommeropholdssted.]

s. 234

K. Z. til Dr. J. Lindegaard. Rom 1877 20/3:

Kan Du huske den gode gamle Tid, da jeg gjorde Dig saadanne temmelig hyppige Mørkningsbesøg, sad i din rødtærnede Sofa og ikke rigtig vidste om jeg skulde blive vred eller glad, naar Du sagde: »Snak nu Barber«, men meget godt vidste at jeg skulde tage fat med at fortælle; dengang da Shakespeare og Kæmpeviser og for Dit Vedkommende Holberg var det bedste som vi vidste, dengang da vi filosoferede over Alex's, Oles og mange Andres ydre og Aands Fortrin, og dengang Din Søster var - dette var vel neppe helt en Hemmelighed - den bedste og skønneste af alle dem jeg kendte. - Denne Plads har hun saa-atsige beholdt og hvad enten jeg træffer en ung Pige, eller jeg har en Model gør jeg som oftest endnu Sammenligninger med hende. Det var dog allermost inde ved hendes Fortepiano, at jeg var indtaget af hende, naar hun lærte mig, denne tungørede Klods, at forstaa nogen Musik, og jeg er hende altid taknemmelig for hvad hun i den Retning har lært mig; havde jeg ikke holdt saameget af Personen havde jeg neppe været saa modtagelig for Lærdommen, og mange Gange forbavses jeg over mig selv, at jeg virkelig har saamegen Sands for hvad jeg hører; Du troer vel jeg er gal, naar jeg betroer Dig, at jeg sommetider beklager at jeg ikke snarere er bleven Componist end Maler, men vist er det, at alle vore musikalske Assembleer paa en vis musikalsk Maade staa i min Erindring, og jeg hører Ouverturen til Egmont blande sig fantastisk med Din Broders »Nøkkens Sang«, og Maria Stuarts Marsch med Carl Nebelongs Tro paa at Java var en By i Afrika, fremsat let, henkastet og lidt selvbevidst samt, efter et lille noget accentueret Hm forat faa en sidste behagelig Erindring om Din Moders Pay [ɔ: Pie] til at svinde bort eller glide ned, den homeriske Latter fra alle vore spæde Bryster og saa endda et lethenkastet »Ja, hvad Satan« og saa endnu et svagt Ekko af Latteren. - Ja de ere svundne de prægtige Dage, og vi har vel alle oplevet Et og Andet siden. - Saa kom jeg for nogen Tid siden saa levende til at mindes Eder Alle - glemme Jer kan jeg aldrig, men saamange nye Indtryk komme stadigt og belejre En, og disse her ere saamænd herlige nok. - Fru Jerichau, der beskyttes af Pietro, men som ellers er noget ilde set, kom forleden Dag plumpende ind i vor Kreds, lod som hun var hjemme, og alt det lidt jeg kan lide hende, kan jeg ikke negte hun er morsom; hun var stærkt optaget af en Roman hun havde læst, om en fordærvet ung Pige der blev gift, fik en god og energisk Mand der holdt hende i Et og Alt til sin Pligt men tilsidst efter mange Aar kan hun ikke dy sig men gør noget rent Galt, flygter til et af Londons berygtede Kvarterer; da hun kommer løbende hen ad Gaden, udbryder hun i Jubel »Jeg er fri, jeg er fri«. Der blev talt noget herom, tilsidst tog Fruen sit Glas og sagde: som det gik hende, gaar det mig, jeg har nu sagt farvel for ivinter til alle de fine Selskaber - hun har den Egenskab at komme til Hoffet, til den spanske, japanesiske osv. Minister - og se her er jeg blandt mine Gavtyve. - Naa, men gal og rasende ubehagelig er hun alligevel; hun ser godt ud til enkelte Tider men til andre er hun den modbydeligste Jødekerling..... Pietro har taget saa godt fat paa at male og jeg synes, at det er som de Baand der har hindret ham fra at arbejde rask og let nu ere ifærd med at falde af. Han har mange Jern i Ilden, men nu troer jeg igen paa, at denne ene Interesse maa kunne samle dem alle. Ole maler nu stadigt Figurbilleder og gør det godt; Han er meget indtaget i sin store elskværdige Kone, en Smag han deler med Alle; de ligne hinanden i meget, og de faa ikke ret meget gjort, men ere meget indtagende i al deres Passivitet;

s. 235 s. 236 s. 237 UNG KÆRLIGHED. (To Modeller i et Atelier.) Rom 1877 (H. Chr. Chr. Nr. 208)

s. 238

s. 239

*K. Z. til F. Hendriksen i
Kjbhvn
. Rom 1877 29/3:*

Ja, nu har jeg igaar sendt Dig en Kasse, hvori mit sidste Billede, som jeg haaber kommer tidsnok til Ophængningen c. d. 14. April. Med det følger i samme Kasse et Billede fra Bredal..... det var saa ulige nemmere for Bredal og Du ved nok at vi alle tro om Dig at Du er overmaade tjenstvillig. Det er forresten ikke med glade Følelser at jeg har sendt Billederne bort iaar. Jeg synes at det - maaske paa Heymans Billede nær - [Sovende Abate] er en daarlig Udstilling jeg har iaar, hvor jeg just, da jeg for første Gang har et godt Atelier, burde møde med noget rigtig godt. Ja, hvor det kan være, ved jeg ikke, alle Billederne have begyndt med at tegne godt, men henimod Enden ere de blevne kedeligere. Frugtbutikken er vel bedst, Præsten

daarligst. løvrigt kan jeg ikke nægte at jeg gerne vil høre Din og nogle af mine Collegars Kritik hjemmefra, samt lidt om hvad der er godt paa den Udstilling. Ole har jo kun malt det ene kønne Billede med Munkene [Fra en Klostergaard]. Han var selv temmelig melankolsk over det Billede; men saa skulde Du se ham og hans Kone igaar, de stod og s. 240bestilte en Droske da jeg kom gennem en af Smaagaderne. Alex. H. havde nemlig skrevet til ham ganske lakonisk saaledes: Igaar modtog jeg Dit Billede fra Italien, idag har jeg solgt det til Frohve for 1200 Kr.; han syntes jo - osv. osv. - Naturligvis benyttede jeg strax Lejligheden til at drage Fordel af deres gode Humør og fulgte med til Karakallas Bade. Ole havde begyndt med at staa paa Hovedet og senere lo han næsten hele Tiden; han sprang ned i Kældere hvorfra han nær aldrig var kommen op, han var saare vidtløftig og saare elskværdig. - Gid vi kunde have Jer med imorgen, jeg skal ud i Bjergene med Haslunds og Thomsens.....

s. 240

K. Z. til samme. Rom 1877

..... Men af Alt i Dit Brev er der en Ting, der baade mest trænger til Svar og som er en Ting jeg meget gerne vil skrive til Dig om; det er Jerndorffs Forhold her. Han er næsten den jeg lever mest sammen med her af mine Venner og der er noget ved ham, som forekommer mig at have vundet saameget siden han blev gift. Imidlertid er dette Noget, som det kniber at give Navn; kald det Fint, kald det Klangbund, kald det Spænsthed, intet slaar til, men det er noget man let føler, naar man er vant til at omgaas ham. Hertil tror jeg at hans Giftermaal, hans huslige Lykke og de Opofrelser og Besværligheder han har maattet gøre og lide under, sammenholdt med Konens Livlighed og Dygtighed, har bidraget meget. For os Alle er det en Gaade at han kan komme igennem med det Økonomiske; vi se godt at han sparer, at han er praktisk i sin Husholdning og at Konen ved at nøjes med Lidt; men paa den anden Side ere de daglig fire Munde, og til

Juli troer jeg nok at der ventes Forøgelse i Familien.....Han har to

Billeder med Kvinder i naturlig Størrelse under Arbejde, der er meget smukt i begge, men synderlig Komposition er det ikke. Desuden har han ifjor anlagt et meget stort Billede af Syndfloden, men det har staaet hen hele Aaret iaar og tiltrods for at det var hans Hensigt at male paa det før han tager hjem, faar han det næppe gjort. Det er det han helst vilde male her næste Vinter. Hvad jeg skal sige dertil ved jeg ikke rigtig; det er den Art Billeder det næsten er umuligt at sælge. I sin Tid har jeg igrunden virket til at han tog fat derpaa, da han hele Tiden ifjor dels ikke arbejdede, dels gjorde det ene udkast mere galt i Indhold og Komposition end det Andet.....Kommer næste Aar og han er her og kan arbejde med fuld Interesse, lad ham saa tage fat, hvis ikke fraraader jeg det bestemt.....Jeg raa dog komme til Ho-s. 241vedsagen. Han har kun arbejdet lidt under sit Ophold her tildels tvungen af Omstændighederne, men jeg troer baade han har set Meget (dog ikke Museer eller sligt) og at dette let vilde vise sig i hans Kunst just under Længsel efter Hustru og Børn. Da han ikke har synderlig Sands for det Karakteristiske, skal det ikke være Italienerlivet som saadant han vil kunne skildre, men her arbejdes under særdeles gunstige Forhold og dette vil han upaatvivlelig kunne drage Fordel af. Lys, Locale, Modeller og Arbejdstid er Alt saa udmærket. Konen vil saa gerne, at han skulde bo hos mig, men saa have Studie ude, det har jeg gaaet ind paa..... Hvorledes det vil gaa ved jeg ikke jeg vil kun sige at jeg bestemt troer, at han som Kunstner vil have stor Nytte af den Vinter her.....

s. 241

K. Z. til Forældrene. Rom 1877 4/4 og 2/5:

.....Har tilgavns travlt med David, Model daglig fra 7-12, er meget flink, naar han holdes tilbørligt i Ørene; det er en Yngling, som jeg har brugt meget, Gian Battista.....Han er Ciociaro og disse er baade ærligere, stoltere og bedre end de indfødte Romere. Gian er fra Nabobyen til Saracinesco..... 2/5: Moder maa ikke ængstes ved at jeg vil til Saracinesco, hvor jeg kender den største Del af Befolkningen og de paa Forhaand er mig hengivne. Italienerne ere med Undtagelse af Pengegriskhed saamænd saa godmodige og elskværdige som mulig. - Haslunds rejste i Søndags hjem til Danmark. Ek er et af de bedste og største Børn jeg nogensinde har truffet paa..... Jeg har godt travlt med min David, nu har jeg ogsaa legemsstore Geder med paa Billedet.....

s. 241

*K. Z. til F. Hendriksen i
Kjbhvn
. Rom 1877 10/5:*

..... Her er tomt nu, næsten alle ere rejste og der gaar af og til en à to Dage uden at jeg ser nogen. - Her er saa overordentlig skønt om Aftenen og Vinteren i Rom er i Skønhed ikke til at sammenligne med Sommeren. Alle Folk opholde sig udenfor deres Huse saasomt Solen ikke mere er altfor brændende og den ene lille huslige Scene sees skønnere end den anden. Paa Loggiaerne sidde Folk og spise ved Lys og den Glæde der dæmpet høres ned paa Gaden er saa mild og melodisk at den næsten kan faa En til at græde. De

store Nerier hænge med glødende Blomsterrigdom ud over saadanne Scener og de smaa Børn, der kun er klædte i en lillebitte Chemise, rækkes frem og tilbage over det dækkede Bord..... [Brevet, hvoraf en større s. 242Del er trykt i F. H.: »Mennesker og Oplevelser« Kjbhvn. 1910, slutter med en fyldig Skildring af Georg Brandes, der ved den Tid som nygift Mand opholdt sig i Rom.]

s. 242

K. Z. til Carl Thomsen. Saracinesco 1877 30/7:

..... Derpaa gik jeg til Lionardos, hvor Lovisa har nogen Feber og hvor saa den godmodige Mand fuldstændig er Stikirenddrenge og Lovisa indvendig triumferer for hvert nyt Bevis hun kan forskaaffe sig paa hans Hengivenhed; hun har ogsaa af og til betroet mig at en saadan Mand findes der ikke i Saracinesco: han er den eneste der ikke prygl sin Kone. Imidlertid ved jeg desværre altfor godt, at ogsaa hun engang imellem bliver »smurt«, sidste Gang nok fordi hun sov altfor galt da hun sad for mig. Jeg fik det at vide paa den Maade, at Alle der hilste Godmorgen paa mig næste Dag tilføjede »idag vil Lovisa nok sidde godt for Dig Herre«, somme gjorde en betegnende Haandbevægelse..... Jeg bruger stedse Lovisa som Model og har nu begyndt paa det tredie Billede af en Moder med sit Barn, et Thema der kan varieres uendeligt og som vel netop nu maa tiltale Dig; det er lutter smaa Billeder med hele Figurer, men Intet er færdigt. Paa et sidder hun i en aaben Husdør med Vuggen ved Siden og syer. Hun smiler lidt ved Noget som Lionardo siger idet han gaar forbi underneden. Paa et andet har hun Barnet ved Brystet, og Solen skinner ind i Stuen gennem et lillebitte Vindue. Paa begge disse er Barnet nøgent, en henrivende Skik herfra Saracinesco; mange Børn klædes først henad Kl. 10, indtil da gaa Mødrene med dem paa Armen ude som inde; man siger at Luften her er saa god for dem paa den Maade. De minde saa umaadeligt om Madonnar, saameget mere som Blaas er Yndlingsfarven her, og naar jeg gaar med Billedet paa Gaden vil ogsaa Børnene kysse det og raabe »Santa, santa«. Især er her et Barn som blev døvt for et Aar siden i en Sygdom, hun er altid der med sin lange Mund. Paa det tredie sidder Lovisa og ser paa Barnet i Vuggen. Du undrer Dig vel over at jeg bruger Lovisa saameget; men hun er 10 Gange saa smuk her som i Rom.....

s. 242

K. Z. til Dr. J. Lindegaard. Saracinesco 1877 18/8:

..... thi dengang jeg tog herop i denne Ørnerede, tog jeg omhyggelig nok alle ubesvarede Breve med mig i den Tanke »deroppe imellem Sabinerne hvor Præsten er den mest videnskabelig dannede og s. 243har læst at vi i Danmark bruge Kameler som Husdyr, vil Du kede Dig saa morderlig, at Du vil blive dydig af Kedsomhed og af de lange Dage og virkelig faa svaret paa Et og Andet« - men saa har Skæbnen villet at Signor Ettore (Hektor), en udmærket elskværdig meget dygtig italiensk Maler, svang sine straalende Vinger og netop dalede ned her to Dage efter at jeg var kommet og at han bliver her hele Somren, og da vi stadigt er sammen, naar vi ikke male, har jeg maattet sande Dine Ord om den »forbandede Vanskelighed«; - for jeg ved ikke om Du fra gamle Dage kan huske min Skrøbelighed for de Mennesker jeg synes godt om. Vi er stadigt sammen, naar vi ikke male, har nu snart været her to Maaneder og kende saaledes godt hinanden. Han er kun 22 Aar, men da han er Italiener vil det omtrent sige 34 som jeg, og Folk ere tilbøjelige til at tro ham ældst; han er en fattig Enkes eneste Søn, og underholder sin Moder i Rom. Vi øve os i alle Dyder, i at male godt, spise med Maadehold og være taalmodige mod vore Modeller, hvilket sidste nok kan behøves. Byen er af Omfang mulig mindre end Kongens Nytorv, skøndt den tæller 600 Sjæle, men Du gør Dig ingen Ide om, hvormange Italienerne der bo sammen i en Stue og hvor usle Lejlighederne er. Det Hele er taarnet op paa Spidsen af et Bjerg, og naar man nærmer sig her op imod, er det vanskeligt at skelne Byen fra selve den golde Klippemasse. I de allerfleste italienske Landsbyer er der skønne Porte, Paladser og Kirker - her er neppe Spor af Arkitektur - efter alt dette forundrer Du Dig vel over, hvad der har lokket os herop - her findes en eneste Urtepotte med to usle grimme Blomster i, en Balsamin og en Ipomæa, hvis heterogene Natur tager sig forunderligt uskønt ud. - Men det er for Modellernes og Luftens Skyld vi ere komne. Den nøjsomme Befolkning er overordentlig skøn, og Luften har en klingende Friskhed som er overordentlig velgørende. 6 Mil borte, dybt nede paa Roms Campagne ligger Peterskirken omgivet af den evige Stad - Tiberluften hviler derover og hver Morgen i denne Tid ser Campagnen ud som et stort Fad tyk Mælk, der har staaet saa længe at den er bleven arret og meget gul, af og til rager Peters Kuppel lidt op derover, som oftest ikke - og under os her i Sabinerbjergene ligge smaa Skyer hist og her og hvile sig i Skyggen i Dalene indtil Solen kommer og byder det Hele at vandre bort. Men inde i Rom er Himlen stadigt gul, og her er den saa fint blaa som hjemme i Efteraarsdagene og langt borte blinker Middelhavet.... Vilde jeg nu ogsaa fortælle Dig om Modellerne blev jeg aldrig færdig - jeg haaber at kunne vise Dig noget deraf, naar Du med din Viv vil s. 244tage ind at se Foraarsudstillingen, idetmindste har jeg et Billede som ikke mangler saameget i at være færdigt - det er som alle mine Billeder her, jeg har tre, som jeg vil gøre færdige, en Moder med sit Barn..... Af vor fredelige Ro blev vi forledendag vakte paa den uhyggeligste Maade. En Mand havde benyttet en andens Svinesti og skyldte ham 7 mk derfor; derover havde der i længere Tid været Uenighed, skøndt den Unge afgjort havde Uret i at foreholde den anden Pengene. Den Gamle kom og krævede ham, den Unge tog sin Riffel og skød ham udenfor sin Dør. Her blev strax Alarm, den afdødes Kone istemte strax de her brugelige Grædesange, rev sig i Haar og Barm og hylede den hele Dag undtagen naar hun med Nabokonen pludselig regnede ud hvad hun havde at leve af - hun har det ikke daarligt i pekuniær Henseende. - Liget laa

til næste Morgen – et helt Døgn – til Retten kom – midt paa Byens Gader; saa kom Karabiniererne og den Retsforfølgelse, her er, er latterlig daarlig paa samme Tid som noget oprørende. Jeg spiser hos Skolelærerens og deres Barn var Morderens Gudbarn, hvilket her er nærmere Slægtskab end til Sødskende – Karabiniererne spiste ogsaa der, men – Morderen laa der om Natten!! – Igrunden blev der Intet gjort for at tage ham, da Straffen var mindre, hvis han selv angav sig, vi vidste godt hvor han var og Saracinescanerne gik ud forat tale med ham. Han kunde paa den Maade gøre hvad han vilde, f. Ex. plyndre sig frem. 3 Dage efter gik han til Tivoli forat angive sig. Da jeg kendte begge Paagældende kan Du tænke, hvor uhyggeligt det var. Nu er her igen Ro.....

s. 244

K. Z. til Moderen. Saracinesco 1877 28/8:

..... Lovisas dejlige Barn døde i Mandags, Abrahams [fungerede som Vicekonsul i Rom og tilbragte med sin Hustru Sommeren i Bjergbyen], der er noget Læge, og jeg var uafbrudt hos det hele Dagen, da hverken Lovisa eller Lionardo forstod at tage sig af det. Kl. 10 Aften døde det, og Lovisa hylede den hele Nat : det var en Art vild Klagesang. Allerede Torsdag var hun hel kvik, talte om den til Lørdag berammede Markedstur, og da baade Lionardo og jeg gik ind herpaa, var hun straalende glad.....

s. 244

K. Z. til Moderen. Saracinesco 1877 30/9:

[St. Mikælsfesten 29/9 med Procession af Helgenbillederne ud af Kirken.] St. Michael bares af fire voldsomme Karle fra Kirken ned s. 245 til Kirkegaarden, hvor han skulde hilse paa Madonna der. Da Englen hilste paa Madonna, var der en uhyre Kanonsalut af 500 smaa Morterer. Jeg spiste hos Lionardos Forældre, vi vare 16 ved Bordet, men en hel Del spiste bagefter, og ogsaa idag have de deres Venner. Suppe med Ris, Lammesteg, kogt Lammekød, braset Lammehjerne og -nyre, Makaroni, kogt Lammekølle og saa Druer. Idag spiser jeg her hos Don Antonio med hele Cleresiet. Imorgen skal jeg spise hos Stella og Antonio, Pietros Modeller. Jeg er næsten færdig med 4 Billeder herfra.

Angaaende K. Z.'s Fortælling: »Lovisa«.

[I Forsommeren 1877 var Planen for Ugebladet »Ude og Hjemme« meddelt K. Z. og de andre danske Kunstnere, der opholdt sig i Rom. K. Z. var strax virksom for at samle Interesse for Foretagendet.]

s. 245

K. Z. til F. Hendriksen. Saracinesco 1877 13/8:

..... Men hør, jeg troer maaske at kunne baade tegne og skrive noget til Dit Blad netop gennem min Brevskrivning, hvori jeg gerne har skildret en Ting i et Brev, en anden Oplevelse i et andet, er jeg kommet til det Resultat at det vilde være morsommere at samle det Hele og derved søge at give ikke blot en Skildring af Stedet og Folket her i denne Ørnerede, men ogsaa hvad jeg kender til det Ejendommelige hos Mellemitalienerne.....11/9: Jeg har skrevet en temmelig udførlig Plan og er helt klar paa hele Motivet, nu filer jeg paa Enkeltheder, skyder ud, sætter ind, men paa selve Udarbejdelsen har jeg endnu ikke begyndt. Du ved ikke, hvor jeg har svedt for at komme over nogle Vanskeligheder, men forresten morer det mig næsten altfor meget, og jeg er kun bange for, at Folk kan blive gale i Hovedet over at se saameget af min egen grimme Person..... 13/9: Jeg sender den første Trediedel af Fortællingen, vil nødig beskære denne Del yderligere; dens smaa Episoder faar senere deres Betydning.... Næste Trediedel foregaar her og bliver sørgelig, sidste Del paa et Marked nogle Mil herfra og bliver næsten forfærdelig, men ender dog godt. Jeg aner ikke om det duer til Noget og skal ikke tage en nok saa streng Dom ilde op.... 29/9: For et Par Dage siden sendte jeg Dig Lovisa. Ligesaa godt som der kunde gøres en hel Roman ud af den, ligesaa vanskeligt har det været mig at indskrænke den til saa lidt....

Rom 31/10: Jeg skal nu forsøge at omarbejde Historien en Del. Jeg er jo vant til at man ikke holder af mine Idealer ligenedfra Leonora Christina og til Prinsesse Karoline..... Hvor man dog er et s. 246 Qvæg at ville skrive naar man ikke kan – selv synes jeg altid det er saa godt men ak jeg siger med Byron »Ægteskab kommer af Elskov som Eddike af Vin« – nej saaledes siger jeg sletikke, men at skrive forholder sig til at ville skrive som Eddiken til Vinen; jeg kan huske hvor det Sted tiltalte mig, ligesom Mikangelo sagde »at gøre Udkast gaar med Sang ligesom at fuldføre gaar mod Døden« – *abbazzare fa cantare, ma finire fa morire*. Lovisa siger: Alle Svigermødre komme fra Helvedes Pøle, Men min er kommen fra det dybeste Søle. Er det ikke opmuntrende for Svigermoderen....21/11: Saa jeg skal altsaa endnu engang have fat i Luisa; jeg er ved at blive tosset derover og kan sletikke bestille Andet, naar jeg har det at tænke paa, men jeg kan paa den anden Side ikke lade det ligge, saaledes som det er.... 24/11: Nu har jeg tænkt, ligget vaagen, haft Hovedpine, ikke kunnet male og baaret mig galt ad paa mange Maader samt tilsidst skrevet som om Fingrene skulde gaa af mig, og her ser Du Resultatet. Nu kan jeg daarlig forandre det.... 26/11: Ja jeg har igen sat den tragiske Ende paa Luisa, men jeg er nu ganske enig med mig selv om ikke at kunne gøre den

godt.....

Alt Arbejdet førte den Gang ikke til det paatænkte Resultat, og den lille Fortælling blev ikke trykt. – 1909 blev de forskjellige Manuskripter paany taget frem og F. H. foreslog K. Z. at trykke dette Ungdomsarbejde i en lille privat udgivet Bog. K. Z. gik ind paa Tanken, gjennemsaa sine gamle Manuskripter og endte med at vælge den Form, der slutter med Lovisas Dands og med Ritornellerne. Bogen blev privat trykt i 315 Expl. paa Fagskolen for Boghaandværk, forsynet med Gjengivelser af fire Malerier, som Lionardo og Lovisa havde staaet Model til, og K. Z. fik megen Fornøjelse af at udsende den 1912 til Venner. Midt under Korrekturlæsningen blev han greben af Tvivl om det overhovedet gik an, og det kostede nogen Møje at faa Planen gennemført. Del efterfølgende sidste Uddrag af Brev er Vidnesbyrd om hans Betæneligheder.

s. 246

K. Z. til F. Hendriksen. Kjbhvn. 1909 16/10:

Ja, nu har jeg læst det igennem og rettet. Ak, jeg troede, at det var bedre. Da jeg læste det paany i Foraaret, var jeg forundret over at kunne have skrevet det. Saaledes ikke nu. – Der er nogle udmærkede Ritorneller, som tog min Sjæl i de Dage, og der er en Imødekommen imod Italienerne. – Det er her som Altid, det er kun det Gode, der har blivende Værd, og det Hele er ubetydeligt.

s. 247 FORARBEJDE TIL PRÆSTEN I MALERIET: »MONSIGNORENS BESØG«: Rom 1876
(H. Chr. Chr. Nr. 196 og 198)

s. 248 FORARBEJDE TIL »FORÆLDREGLÆDE«. [Lionardo og Lovisa.] Rom 1877
(H. Chr. Chr. Nr. 215)

s. 249 FLØJTESPILLENDEN HYRDE. Rom: 1876
(H. Chr. Chr. Nr. 201)

s. 250 LIONARDO SOM POSTBUD. Saracinesco 1877
(H. Chr. Chr. Nr. 211)

S. 251V. LOVISA

DET var Vinter i Rom, Vejret var mørkt med Taage og fin Regn; udenfor Vinduerne stode de store Kamelliatræer med deres pragtfulde Blomster og glindsende mørke Blade og frydede sig over al den milde Væde, men inde i Studiet var der kun altfor trist. Et stort Billede stod paa Staffeliet og ventede paa at gøres færdigt, saaledes havde det staaet og ventet i mange Dage, og det var mig umuligt at bekvemme mig til at tage Penslen og arbejde derpaa: de Figurer, som engang syntes mig livlige og lovende, forekom mig nu kun Vrængbilleder af det, de skulde forestille. Paa Bordet laa forskjellige Breve, som ventede paa at besvares, og saa melankolsk op til Skrivetøjet og de halvvisne Blomster, og i Sofaen laa 3 eller 4 opslagne Bøger, som alle ventede paa at blive læst tilende. Jeg gad Intet gøre. – Af og til havde jeg tænkt paa at stille Arbejdet bort for en Tid, men saa vidste jeg ogsaa, at det neppe nogensinde mere vilde blive taget frem, og det forekom mig fejgt, paa samme Tid som mange Maaneders Arbejde vilde være spildt. Desuden var det neppe Dagen til at gaa ud og finde nye Modeller paa den spanske Trappe, da alle de bedste sikkert var under Tag i Regnvejret. Til Vatikanets Samlinger manglede jeg Permesso, Villa Borghese, hvis mægtige Alleer netop er allerskønnest i Regnvejret, var den Dag lukket, Kolossæum i sin fine mossede Vinterdragt, hvori alle Regndraaberne se ud som Diamanter, var for langt borte, og til at gaa og tradske i de sølede Gader for at se paa de friske Frugtbutikker og det morsomme Folkeliv følte jeg mig heller ikke oplagt. Kunde jeg endda gaa ind til min Nabo, Signor Ettore, i hvis Studie jeg nogle Gange havde været, og hos hvem jeg havde truffet hans nydelige unge, franske Hustru Signora Cecilia – saa vilde jeg maaske gøre det, men det var umuligt, da han havde faaet Feber og laa paa Hospitalet. Jeg vidste, at det var bedre med ham, – maaske kunde jeg s. 252 endogsaa faa Lov til at komme ind og se til ham. Ja, jeg vilde prøve derpaa.

Jeg stod netop ifærd med at sætte denne som mig syntes heldige Ide iværk, da det ringede paa min Dør. Jeg gik ud forat lukke op, og saa alt iforvejen gennem Gitterdøren, at det var en ung, lille, meget mørk Bonde fra Bjergene med sin unge Hustru og sit spæde Barn; jeg gættede, at det var Modeller. Skøndt lidet oplagt til at tale med Folk var der dog Noget ved denne Familie, der lokkede til at indlade sig med den, og Gitterdøren aabnedes efter første Hilsen.

»Vi komme for at spørge, om De har Brug for Nogen af os til Model, min Hustru Lovisa, mit Barn eller mig, som hedder Lionardo.«

»Og jeg beder Dig, Herre, om at maatte komme et Øjeblik ind i Studiet for at sidde ned med Barnet, vi er saa trætte.«

»Værsgod at komme ind, har J været Modeller før?«

»Vi komme lige fra Saracinesco, fordi vi er kaldt hertil af en Signor Ettore, som for en Uge siden var oppe hos os i Bjergbyen; han saa Lovisa med Barnet, saa bestilte han dem for 3 Uger; naar han ikke arbejder mere efter dem og vi have fortjent lidt, tage vi igen tilbage. Nu har vi været her igaar og idag, men Ingen truffet, skøndt vi ved hvor Studiet er.«

»Nej det er rigtigt, Signor Ettore ligger syg paa Hospitalet, men sig mig har Ingen af Jer været Model før?«

»Nej, Herre!« - »Og J kende ikke Rom?« - »Jo, Lovisa har været her to Vintre.«

»Hvad har Du da gjort her, Lovisa?« - »Jeg har været her for at bede om Almisse.« - »Men hvorledes, bede om Almisse, Du som er stor og stærk og kan arbejde?«

»Jo, Herre, Du ved ikke hvorledes der er oppe i Saracinesco, hele Somren er god nok deroppe, og jeg vilde intet andet Sted være, men naar det har været gruelig koldt om Vintren og s. 253Marts og April komme og Hungren med dem, for saa er Alt opspist, saa er der slemt, og saa har min Moder sendt min Søster og mig ned til Rom for at tigge, og vi har ogsaa faaet Noget samlet.«

»Men, Lovisa, jeg glemmer jo rent at se paa Drengen, hvor gammel er han?« - »Det er en Pige, som er fem Maaneder, og der er ingen skønnere hverken i Saracinesco eller paa den spanske Trappe.« - »Naa, jeg ser det bliver nødvendigt at give Jer noget at bestille, kan J alle tre komme her imorgen?«

Glæden straaledede over begge Forældrenes Ansigt, og jeg skulde strax se den lille Piges trinde velskabte Krop. Lovisa og Lionardo fik begge travlt med at udpakke den lille Skabning af dens mange og lange Svøb, og der laa et lille Mesterværk paa Gulvet, saa sundt, saa smilende og saa skønt, at hverken jeg eller nogen af de to Forældre kunde blive træt af at beundre. Lovisa slog Hænderne sammen og dansede rundt om det og sagde: »Vi have kaldt hende Oliva, fordi hun er os kær som den gode Olivenfrugt.« - Mesterværket blev igen indpakket, rullet og indsnøret, og Ingen skulde ane, at den trinde Pakke gemte en saadan Overflod af skøn Form. Lovisa lagde saa Barnet i den flade Kurv, der tjente det som Vugge, tog den paa Hovedet, og jeg gad se den Dronning, der forstaaer at bære sin Krone stoltere, og saaledes havde hun baaret den fra Saracinesco ned til Rom, stedse fulgt af sin elskværdige, hende hengivne Lionardo.

- Der kom igen Liv i Studiet, alt næste Dag skulde det nye Billede begyndes, det ufuldendte kom hurtigt ned og blev vendt mod Væggen, forskellige Blindrammer tagne frem og prøvede, og den bedst skikkede blev der sat Lærred paa, Borde blev flyttede og Alt indrettet til at begynde et nyt Billede af landligt, uskyldigt Liv: to Forældre som glæde sig over deres Barn.

s. 254Næste Morgen kom de præcis Klokken 8, deres Ansigter straaledede af Glæde og af Sundhed, jeg følte, at det netop var saadant ungt Familieliv, som en ensom Maler af og til trænger til, og jeg bestemte mig snart til at ville leve saameget med dem som muligt, dels for at studere deres Sæder fra Grunden af, dels for at nyde Samlivet med dem. Vi spiste vor Frokost sammen i Studiet, saaledes blev Tiden bedre brugt, og vort Brød, vore Æg og Ost krydredes af en liflig Vin, der styrkede Legemet og aabnede en fortroligere Samtale, der snart banede Vej for et virkeligt Venskab. Lionardo var af Naturen talende, men holdt sig i Begyndelsen noget tilbage, senere var der ikke den Fold i hans Hjerter jeg ikke fik Lov til at se. Han var Godheden selv, han talte ikke og har endnu ikke talt ondt om Nogen, han havde stor Respekt for ethvert Fortrin hos sin Næste, og han elskede Lovisa med Lidenskab. Han var hidsig, og det skete engang, at han forstod Uret, da en uopdragen Dreng paa Grund af hans Lidenskab kaldte ham for kun et halvt Menneske, og at han slog ham saa stærkt, at Hovedet fløj mod den spanske Trappe, og to Fortænder gik ud, Noget som nær havde kommet Lionardo dyrt til at staa, da Politiet er meget nøjeregnende med de store Modelhorder, som komme ned fra Bjergene og lejre sig paa den spanske Trappe uden at have synderligt Begreb om civiliseret Byliv. De have meget nær til deres Kniv, og derfor blive Bønderne ikke blot i Rom men ogsaa ved Fester paa Landet undersøgte af Karabiniererne. Knivsbladet maa ikke være længere end deres Haands Bredde. - Lovisas Karakter var ikke saa mild som Lionardos; hun elskede ogsaa ham lidenskabeligt, men hun var lunefuld, magelig og lod sig opvarte af ham. Hun havde stor Evne til at indtage Andre, og hist og her var der mindre lyse Punkter i hendes Begreber om Ret og Uret. I det Hele var hun en brav Kvinde og en virkelig Personlighed, men dels havde hun al-s. 255drig lært Noget, dels var hendes Blod saa varmt og rullede saa stærkt, at hun let handlede hurtigere end hun tænkte, naar hun da ikke, som saa ofte var Tilfældet, gik i en Døs uden at tænke eller handle.

Ved vore Maaltider udviklede hun hele sin Elskværdighed, og af og til kunde hun synge en Sang for os. Hendes Stemme var fyldig, hendes Blik indtagende og et vist Skælmeri gav de ofte vemodige Sange et saa rørende Udtryk, at jeg husker, at Lionardo havde Taarer i Øjnene en Dag, da hun havde sunget følgende Strofer:

Gaa, Moder, spindende til de sorte Øjne,
Spørg dem ad, om han vil have mig.
Sige de ja, vend spindende tilbage,
Sige de nej, kom aldrig mere.

Til andre Tider gjorde hendes Lunefuldhed sig gældende, og det kunde bedrøve mig at se, hvorledes hun vilde befale over Lionardo. Han havde efter sit Lands Skik ved deres Bryllup foræret hende Korallerne om hendes Hals, men det var hendes stadige Klage, at de var for smaa. Der var Andre i Saracinesco, hvis Kugler var større; hun vilde have, at han skulde gaa til Livorno, for der fik man de bedste. Da hun hørte at der var tredive Mil, syntes hun jo nok, at det var meget langt, men hun kom dog ofte tilbage til Korallerne i Livorno.

Med Arbejdet gik det rask, den, der ikke var Model, hjalp den, der stod i Stilling, med ikke at falde isøvn, og alle de forskellige Maader indbyrdes at spøge og opmuntre paa virkede paa min Arbejdslyst. Tiden gik, Venskabet voxede, Lovisa tillod godt, at jeg gjorde lidt Nar ad hendes Uvidenhed, naar hun ikke vidste, hvorledes Dagene fulgte paa hinanden, og regnede Ugen fra Onsdag, vistnok fordi der saa var Kludetorv paa Campo di fiori, og hun altid vilde have Lionardo til at købe sig Noget der, eller naar hun undrede sig over, at alle s. 256de Fremmede kendte de italienske Penge uden dog at kunne tale rigtig Italiensk: hun havde aldrig lært Italiensk og kunde dog tale det, men Pengene kunde hun ikke lære at kende, hvormeget end Lionardo søgte at sætte hende ind deri. – Af og til, naar Lionardo var bestilt til en Anden, kom hun ene med Barnet, men det skete kun sjældent. En Dag var hun der ene, da to ældre, blege, hvidklædte Damer kom forat besøge mig; de saa lidt paa hvad jeg malte og gik snart igen. Jeg vendte mig til Lovisa, saa, hun var ganske bleg, og spurgte, hvad hun fejlede. »Du maa give mig Vand, Herre, jeg har det daarligt, jeg troede, at det var Gengangere.«

En anden Morgen kom hun med Lionardo blussende rød og fnysende af Vrede. Jeg spurgte, hvad der var ivejen, og fik tilsidst Forklaringen. De havde passeret Boghandelen paa Hjørnet. En Søn af Syndakus fra Saracinesco stod i Butikken der. Han plejede at være uartig mod Lovisa paa samme Tid, som han gjorde Kur til hende. Morgenen iforvejen havde han kastet en Murbrokke efter hende, da hun aldeles ikke svarede ham, denne Morgen havde han været meget nærgaaende, da havde hun trukket sin Blanksjet ud, et Vaaben, Sabinerinderne altid bære og af og til bruge, da den er fast og spids som en Dolk, men Lionardo havde hindret hende i at bruge den, og nu var hun ophidset og forbittret. Jeg sagde til Lovisa, at naar Lionardo var der, maatte han værge for sin og hendes Ære.

»Det er rigtigt, Herre, men saaledes mener ikke Politiet, drager han Kniv, koster det flere Maaneders Fængsel, saa maa jeg værge for hans Ære og min.«

»Ja, Lovisa, men Du maa dog passe paa ikke at overile Dig, tænk hvis Du havde dræbt ham.« – »Det vilde ikke have været godt, Herre, men havde jeg været ene, kunde han have sagt, hvad han syntes, men at Lionardo skulde høre paa hans Uforskammetheder mod mig, var formeget.«

s. 257»Hvorledes er han, Lovisa?« – »Han, Federigo, han har aldrig været meget velopdragen mod os Kvinder.«

»Men fortæl mig lidt om Saracinesco, har Syndakus flere Børn?« – »Ja, han har endnu to Døttre, som ere meget godt opdragne, og saa en Datter, som er gift.«

»Disse to Døttre, ere de voxne?« – »Ja, hun som hedder Amalia er fireogtyve Aar, Irena er sexten.«

»Er de smukke?« – »Ja, de er meget smukke og gaa med Blomster paa Haaret og med lang Kjole, og deres Moder hedder Paaskerosen.« – »Syndakus' Kone! men er det hendes Døbenavn?« – »Det ved jeg ikke, er det hendes Døbenavn, Lionardo?« – »Ja, jeg troer det, Herre, for de kalde hende Alle Signora Paaskerose.« – »Bo de altid i Saracinesco?«

»Nej kun om Somren. Naar Mikkelsfesten er forbi, tage de strax til Rom, men i Festdagene gaa begge Døttrene med Hatte paa, men hun som er gift, gaar med Haaret bart.«

»Er hun ogsaa smuk?« – »Nej, hun er gift med en Stenhugger og er omtrent saadan En som jeg.«

»Men Syndakus, hvad gør han i Rom ?« – »Det er ham som har den store Malerihandel henne i Gaden. Han og Paaskerosen have været Modeller, men nu ere de altfor rige og ogsaa altfor tykke.« – »Og Præsten?« – »Don Angelo? Han er noget halt, og af og til faar jeg en Pris Tobak hos ham.«

»Men hvis nu ogsaa jeg tager op til Saracinesco for at tilbringe Somren der?« – »Ja, saa skal jeg hver Aften bringe Dig en Kurv Frugt, og vi skal danse sammen til Mikkelsfesten, naar der kommer saa mange Mennesker.«

»Men De kommer ikke, Herre«, sagde Lionardo, »Saracinesco er saa højt og bart og ufremkommeligt, det eneste Gode der er, er den fine Luft.«

»Ja, det er ogsaa store Ting, og jeg har virkelig tænkt paa at komme derop; der er let at faa Modeller og jeg kan vel nok s. 258faa Logi?« – »Ja, vil De bo hos Syndakus, faar De det godt og boer i en dannet Familie.« – »Det vilde mere mig mere at bo hos Bønderne, kan jeg ikke bo hos Din Fader, Lionardo?« – »Nej, det er altfor tarveligt og desuden umuligt. Men De kan maaske bo hos min Broder, Skolelæreren, han har læst

meget, kan hente, hvad De vil have fra Tivoli, og har en dygtig Kone.«

Fra dette Øjeblik talte vi næsten ikke om Andet end det paatænkte Ophold i Saracinesco, og skøndt de tvivlede om, at det virkelig var min Plan, satte det deres Indbildningskraft i Bevægelse, paa samme Tid som jeg var glad ved de mange Indblik, jeg fik i den mig ukendte lille By.

Tiden gik, og Billedet nærmede sig sin Ende. En Dag kom Syndakus, der havde hørt, at jeg vilde til Saracinesco, forat spørge, om jeg vilde bo hos ham. Jeg svarede, at jeg troede at have Logi, han anbefalede saa sit Hus, for hvis nogle af mine Venner vilde komme, og efterladende et Anbefalingskort for sin Butik gik han med et »Paa Gensyn« og nogle italienske Komplimenter.

Lionardo og Lovisa havde været hos mig i tre Uger og tre Uger til, Somren var halvvejs kommen, Billedet var færdigt, og de skulde tilbage til Bjergene. Jeg havde endnu noget Arbejde, der tvang mig til at blive i Rom. Vi skiltes ad, efterat jeg havde bedt Lionardo skaffe mig Logi fra første Juli og træffe mig den Dag med to Muldyr ved Postvognen i Vicovaro.

Lovisa tog igen Kronen paa sit Hoved og skred over Roms Kampagne stoltere end nogensinde; i Kronen laa hendes store, smukke og friske Barn, og ved Siden af var der stukket de tredsindstyve Lire, som den lille Familie havde fortjent i Foraarets Løb. Bag hende gik Lionardo, og jeg er vis paa, at skøndt de havde otte Mil at tilbagelægge, har Samtalen stedse drejet sig om to Ting, den Opsigt, Barnets Størrelse vilde gøre, s. 259 og de sex Grise, de vilde købe, naar de kom til deres Bjergby, - om ogsaa Lionardo har maattet høre et lille Ord om Korallerne i Livorno.

Selv blev jeg tilbage i Rom forat arbejde om Morgenen, sove om Dagen og leve med mine Venner i de lune Nætter.

Det var blevet Sommer i Rom.

Natten mellem Juni og Juli Klokkeren tolv tog jeg med Postvognen over Tivoli til Vicovaro og naede endelig dertil Klokkeren ni om Morgenen. Da Vognen standsede, holdt Lionardo der allerede med sine to opsadrede Muldyr. Hans røde Vest glimrede i Solskinnet og hans Tænder fra Øre til Øre. Skøndt vi havde skiltes for en Maaned siden, var det som havde vi ikke setes et helt Aar, og han havde meget at fortælle, om hvorledes hans lille Familie havde levet. Jeg kom op paa det ene Muldyr, mit Rejsegods paa det andet, Lionardo gik ved Tømmen. Han sagde, at jeg skulde bo hos Præsten og spise hos Skolelæreren, samt at de begge var dobbelt velvillige mod ham, fordi han havde skaffet dem den Fortjeneste. Nu var det ikke blot Lovisa, men ogsaa han fik ofte en Pris, naar han mødte Don Angelo.

»Men hvad siger Syndakus' Familie, ere de ikke misfornøjede med Dig, fordi de ikke skal have mig?«

»Nej, det troer jeg ikke, desuden boer der alt en Familie hos dem.« - »Hvem er det Lionardo?«

»Det skal jeg ikke kunne sige, de ere først komne iaftes, men jeg troer, at det er Nogle, der ville bo der Somren over for deres Helbreds Skyld.«

Vi nærmede os mere og mere Saracinesco, Vejen gik stadigt opad, og vi saa Byen forved os paa Toppen af en høj Kegle. Vi kom ind i dens snevre Gader, hvor Hus var klinet ved Hus, s. 260 øverst oppe var Ruinerne af en Fæstning. Folk stod overalt udenfor Husene og saa paa os, Børnene bad om Bajokker, og Alle hilste med Haanden paa den for Italienerne egne Maade.

Da vi naede Syndakus' Hus, sad hele Familien udenfor Døren, og til min store Overraskelse sad Signor Ettore og Signora Cecilia hos dem. Signor Ettore kom hen til mig og præsenterede mig for Syndakus' Familie, som jeg halvvejs kendte iforvejen efter Lionardos og Lovisas Beskrivelser. Paaskerosen var virkelig meget tyk, hvilket endnu mere fremhævedes ved et meget lyst Halvneglige, Amalia og Irena vare i stort Toilette med Roser paa Haaret, Federigo og Syndakus sad og spillede Kort paa Stenbænken, Signora Cecilia havde noget Haandarbejde og Signor Ettore havde læst. Han beklagede endnu for lang Tid ikke at turde tænke paa at male, men vi lovede hinanden, at vi skulde se at faa mange behagelige Timer sammen. Ligeoverfor paa Jorden sad adskillige Saracinescanere og morede sig med at se paa Signora Cecilia og Signor Ettore, og da jeg vendte mig til dem, havde Lovisa rejst sig med et Barn ved Brystet og var kommet hen til mig og gav mig Haanden.

»Goddag Lovisa, - men hvorledes - er det Oliva?«

»Nej, Herre, det er en anden, men nu skal jeg tage Dig Oliva.«

Hun afleverede Barnet til dets Moder og fik sit istedetfor; imidlertid sagde Signor Ettore: »Cecilia og jeg have just siddet og moret os over at se paa Lovisa, alle Mødre komme til hende med deres Børn, hun ler og tager mod dem alle og har nu haft fire forskellige ved Brystet. Vi synes formelig, at det kan siges, at hun har en lille Restauration.«

»De skulde hellere sige, at hun er en Malkeko«, sagde Federigo, »en af disse store lombardiske Køer.«

»Simple Folk have altid megen Mælk«, bemærkede Amalia.

»Hvis De engang ikke skulde kunne huske Navnene paa s. 261 mine Søstre«, sagde Federigo til Signor Ettore og mig, »saa vil jeg gøre Dem opmærksomme paa, at De kan kalde Irena den huslige, Amalia Skønheden.«

»Ti heller stille, Federigo«, bemærkede Amalia. »Vi haabe at se Dem ret ofte hos os, Signore! og De er altid meget velkommen, hos min Fader komme alle Fremmede, og det er meget rigtigt, hvad en af vore Venner, Markese del Gallo, engang bemærkede, at Alle kappes om at besøge Syndakus. Ifjor boede en tysk Maler hos os, han malede baade mig og Irena, jeg sad i min Fløjls Dragt og plukkede en Blomst, og Irena stod og saa derpaa, og saa solgte han Billedet for tolvhundrede Lirer, skøndt det ikke var større end som saa; ikke sandt Papa?« – »For sextenhundrede, mit Barn!«

Lovisa var kommet til forat vise os Oliva og de Fremskridt, hun havde gjort, hun kunde hilse med Haanden. Fru Cecilia tog Barnet paa Armen forat løfte paa det. – »Tag Dem iagt Frue«, sagde Amalia, »det er vist ikke propert.«

Imidlertid maatte jeg afsted til Præsteboligen, jeg tog Afsked, Syndakus tilføjede: »Ja, ja, De vil nok føle Dem tilfreds her, for en Maler er her billigt at være, og Bønderne ere skikkelige Folk, men uvidende.«

Præsteboligen laa meget nær, jeg fik snart ordnet mine Sager og fulgte saa med Lionardo ud for at se Byens Mærkværdigheder. Den bar overalt Præg af den allerstørste Nøjsomhed, og Arkitektur var der intet Spor af. Vi besøgte hans Familie, Skolelærerens, hans Fader og tilsidst Lovisa. Hver Familie havde kun et enkelt Rum, Lionardos laa højt, noget isoleret paa en Klippe, der dominerede det lille maleriske Torv. I Værelset var der kun en umaadelig stor Ægteseng, en Kiste med Klæder, to gamle Stole, en Kamin og noget Køkkentøj. Lovisa laa ovenpaa Sengen og legede med Oliva, hun sprang hurtig ned.

s. 262 »Her ser Du hele vor Herlighed, Herre, det er ikke meget, men Folk er dog misundelige, for vi holde saameget af hinanden. Lionardo slaar mig aldrig, saaledes som alle de andre Mænd gør ved deres Koner.« – »Ja, et lille Ørefigen vanker der dog imellem«, sagde Lionardo.

Lysvirkningen var udmærket smuk i Værelset, jeg bestilte Lovisa til næste Dag og tog fat paa to forskellige Billeder af hende. Vi arbejdede ivrigt og uforstyrret oppe i vort lille Klippekastel. Undertiden kom Ettore og Hustru forat besøge os, de glædede sig over Lovisas kvikke Svar og holdt hende desuden ved deres Passiar fra at falde isøvn. Aftenerne tilbragte jeg saa gerne nede hos dem udenfor Huset, ofte ogsaa sammen med Syndakus' Familie, og vi havde saa gerne en Skare Tilhørere lejret i en større Kreds udenom os. En Dag kom jeg derved, Paaskerosen sad ene udenfor, hun var i sit sædvanlige Halvneglige, bælgede Ærter og havde lagt det ene Ben op paa Bænken.

»Ja De undrer Dem vist over min Stilling, men ser De, jeg har nu engang ikke noget Skød, derfor maa jeg sidde saaledes. De Andre ere ved Eftermiddagskaffen og kommer strax; forresten har jeg det saa dejlig nemt her paa Landet, jeg har ikke stort Andet at bestille end at spise. Amalia og især Irena besørge Huset.«

»Det er virkelig flinkt af Frøknerne at kunne overkomme det Hele, især nu da her er Fremmede ovenikøbet.«

»Ja ser De, i Rom gør jeg alt Arbejdet, saa maa de gøre det her. Min første Datter blev gift med en fattig Mand, og de leve godt med hinanden, fordi hun forstaaer sig paa sit Hus. Saa blev vi mere rige, og saa havde jeg en Datter, med hende skulde det nu være fint, hun lærte Ingenting, blev fint gift, det gik skævt, og de vare ulykkelige, – men saa er jeg bleven klog af Skade, og nu skal Irena og Amalia lære Husvæsnet. De holde ikke saa meget deraf, men det faar nu ikke hjælpe. De ere forresten meget godt opdragne, spille Fortepiano og kan Fransk, men jeg ved ikke, hvorledes det er, de kan dog ikke komme ud af det med at tale Fransk med Fru Cecilia, saa jeg synes at deres Franske ikke nytter dem meget.«

s. 263 LOVISA VUGGENDE BARNET. Saracinesco 1877
(H. Chr. Chr. Nr. 210)

s. 264 LOVISA. FORARBEJDE TIL FORANSTAAENDE BILLEDE. Saracinesco 1877
(H. Chr. Chr. Nr. 209)

s. 265 LIONARDO. Saracinesco 1877
(H. Chr. Chr. Nr. 213)

s. 266 JUBAL OG FAMILIE. Malt i Rom 1876-78
(H. Chr. Chr. Nr. 231)

s. 267 Lovisa og Lionardo bragte tidt Frugter til Ettore og hans Hustru. Det var dels Gaver, dels Noget, som disse købte af dem, og Fruen fattede mere og mere Godhed for Lovisa. Tiltrods for at Syndakus' Familie saa

skævt til den Venlighed, hun viste hende, og gav at forstaa at de syntes, at det var formeget at give Lovisa Haand, saa ved jeg ikke, men det begyndte at more Fruen at være dobbelt venlig imod hende. Hun bad Lovisa laane sig en Mantille og gav sig til efter den at arbejde en meget pragtfuld med den Hensigt, at Lovisa skulde have den. Det var et stort Arbejde; i Begyndelsen gav Syndakus' Familie ikke megen Agt derpaa, men senere optog det aabenbart deres Opmærksomhed, da de kunde se at det blev til en Mantille; om de gættede Hensigten med denne, ved jeg ikke, men de spurgte aldrig direkte, og Fru Cecilia sagde Ingenting; indbyrdes morede vi os over, hvad de mon tænkte. Af og til henkastede de spydige Ytringer om mit Forhold til Lovisa, men dem blev der aldrig taget Notits af.

Arbejdet fortsattes, Lovisa havde bedt om at maatte have Ferie den femogtyvende Avgust, da hun saa gerne vilde til Markedet i Arsoli; jeg havde saa spurgt, om jeg maatte følge med Lionardo og hende dertil, Noget jeg heller end gerne fik Lov til. Imidlertid blev Oliva syg af et farligt Halsonde, der dræbte mange Børn. Vi haabede til, at Barnets Sundhed skulde sejre. En Dag kom jeg først efter Middag, da havde hun det meget daarligt, jeg saa, hvor lidt Forældrene formaaede at tage sig af det syge Barn, og da jeg vidste, at Ettore forstod sig Noget paa Lægekunsten, gik jeg til ham for at bede ham s. 268hjælpe mig med at pleje Oliva. Vi tilbragte to Døgn hos Barnet, og det var frygteligt at se, hvad den lille Stakkel led. Lovisa havde alt for længe siden opgivet Haabet, og hun sagde: »Det maa dø, Herre! jeg har set det paa hende, men sker det blot to Dage før Markedet i Arsoli, troer jeg dog at kunne komme dertil. I to Dage vil jeg sørge og græde forfærdeligt, men saa vil jeg igen kunne more mig.« Lionardo sad gerne stille, undertiden græd han. Vi fik kogt Hønskedsuppe og Lignende i Syndakus' Køkken til Ærgrelse for Signoraerne, der ikke skøttede om at arbejde for Lovisas Barn, selv om de fik Penge derfor, og at det fremmede Herskab var bedrøvet for Lionardos og Lovisas Skyld, var dem aldeles ufatteligt. Der var Selskab hos Syndakus den sidste Dag Oliva levede. Tre Karabinierer vare komne derop fra Vicovaro. Signor Ettore var gaaet hjem for at spise, da fik Barnet igen et Anfald af værre Art end før, og jeg skyndte mig at hente ham. Hele Familien havde udenfor Døren begyndt at lege efter Bordet, Ettore var gaaet ind i sit Værelse, og jeg kunde ikke slippe forbi. Frøknernerne var meget udpyntede, man legede Panteleg, og Signora Amalia gik rundt og spurgte dem Alle: »Hvis jeg var en rød Hane, der vækkede Dem ved at flyve op paa Deres Seng og gale, hvad vilde De saa gøre med mig?« Hver, hun kom til, sagde Noget, Karabiniererne hviskede deres Svar, og de var vist drøje, ialtfald holdt hun Hænderne for Ansigtet og lo, som de Alle gjorde. Jeg fik fat i Signor Ettore, og vi gik til den Syge. Det var meget slemt med Oliva, og vi bleve begge hos hende; af og til kom ogsaa Fru Cecilia og vilde trøste Lovisa; denne var snart meget mild mod hende, snart stødte hun hende bort fra sig med Albuen. Alt som Dagen led, aftog Olivas Kræfter; hun havde været umaadelig bleg, men nu fik hun lidt mere Farve. Blikket blev mere udtryksfuldt, men Benene mere og mere kolde. Det var klart, at hun maatte dø. s. 269Alle Kvinderne fra Nabolaget samlede sig om os, det blev Nat, og Lyset blev tændt. Da saa Oliva endnu engang rundt paa os Alle, vinkede med Haanden og var død.

Kvinderne tog det lille Lig, vadskede det og iførte det dets bedste Klæder. Lionardo sad støttet paa Sengen og græd sagte, Lovisa styrtede sig hylende efter Landets Skik over den tomme Vugge, og hendes Klagesang gik som skærende Knive gennem den stille Sommernat:

»Oliven, Du skønne Frugt, Du som jeg elskede, Du som hang saa frisk og tung paa Træet, og som nu er skilt derfra, ikke forat slaa nye Rødder, men forat komme i den mørke Kælder, hvorfra Præsterne sige at Du skal opstaa som liflig Olie, hvis Lys skal skinne klart, - hvem ved, - jeg vilde have Dig, jeg vilde beholde Dig i Dit Kød, der var saa fedt og saa skønt. Ingen var som Du, Ingen som Du, da Herskaberne saa paa Dig paa den spanske Trappe, jeg elskede Dig, fordi Du var saa skøn, jeg var Din Moder. Oliva død, død ... død!«

Saaledes hylede hun til Daggry. Ettore og jeg skiltes ad, endnu var der Lystighed hos Syndakus. Jeg gik iseng, men kunde ikke sove, Lovisas Klagesang hvinede gennem Luften og naaede mine Øren, og jeg ventede kun det første Daggry forat gaa til Lionardos. Da jeg kom, havde Kvinderne klædt det lille Lig, det laa paa et Trug og var udpyntet med røde og blaa Baand. Et Lys brændte ved Barnets Hoved, Lovisa sad foroverbøjet, ganske stille; den gult og rødt stribede mørkladne Sørgemantille indhyllede det Meste af den mægtige Skikkelse. Hun var bleven meget forandret, meget ældre at se til, men hvor var hun et Billede af en sørgende Moder. - Præsten kom, han læste af Bibelen over den Lille. En Kvinde tog Truget paa Hovedet og bar det til den lille Kirkegaard.

Lovisa sørgede i to Dage, da kom Lionardo til mig og sagde, at han vidste, at det var mig om at gøre at male saasart som s. 270mulig efter Lovisa, og at hun kunde begynde den næste Dag. Derpaa gik de begge til Signor Ettore og Hustru, hvor de bleve hjertelig modtagne, skøndt Syndakus' Familie mente at Saadanne ikke behøvede at gøre Visit.

Lovisa var Model, var livlig og blev det meget mere, da jeg igen begyndte at tale om vor Tur til Arsoli. Lionardo, Lovisa samt dennes Moder, en gammel praktisk Kone, var Selskabet.

Vi sad og arbejdede og talte just om de forskellige Indkøb, hun skulde gøre af Lagenlærred og Lignende, da Fru Cecilia kom med en Pakke i Haanden. »Dette er Noget, jeg har syet til Dig Lovisa«, sagde hun. Pakken blev aabnet, Mantillen taget frem, Lovisa foldede den bedre sammen, end Fruen havde forstaaet, den blev prøvet, og Lovisa straaledede af Glæde. Da Fru Cecilia var gaaet, sagde Lovisa, at den skulde paa til Arsoli. -

Klokken to om Natten skulde vi drage afsted, jeg skulde vække de Andre, Lionardo og jeg skulde have Muldyr, da han havde lidt Feber, men jeg havde sagt til Lovisa, at hun godt kunde ride Noget paa mit.

»Ja«, sagde hun, »saa siger jeg Farvel til min Sorg, - jeg vil nok længes efter hende engang imellem, naar jeg tænker paa, at hun var den smukkeste af dem alle her, - naa kom saa præcis Klokken to eller lidt før og kald paa os, Herre.«

Det var den dejligste Sommernat, Fuldmaanen skinnede, og alle Stjerner vare saa klare, da jeg kom ud paa det lille Torv. Muldyrene stode fredeligt og spiste Majs, men der var flere end vore, for mange Andre agtede sig ogsaa til det store Marked i Arsoli.

Jeg gik op og bankede paa Døren. »Naa, op Lionardo« hørte jeg Lovisa sige, og de kom op i en Fart. Lionardo hjalp mig at sadle Muldyrene, da var ogsaa Lovisa færdig med sin Pynt, s. 271 og hun kom ud i Maaneskinnet. Hendes Dragt bestod mest af Hvidt, et højrrødt Livstykke og brogede blanke Silkebaand. Hun lukkede Døren forsvarligt i Laas og steg ned; Maanen glittrerede som Sølv i al hendes Stads. Lionardo kom op paa den ene Mule, jeg paa den anden, og Lovisa gik forved og førte min ved Tømmen nedad alle Bjergstierne. Med Haanden fjernede hun hver lille Gren, der vilde slaa hende i Ansigtet, og hun satte sine Fødder forunderlig let mellem alle de løse Klippestumper, hvorover vor Vej gik. - Da vi kom længere frem, sad Lovisas Moder paa den bare Mark og ventede paa os. Vi fortsatte et langt Stykke i Stilhed. - Lovisa begyndte at synge:

Naar min Elsker drager til Marked,
Kendes han blandt alle Mænd, -
Han bærer Hatten saa stoltelig.
Hundrede Scudi koster Rosen,
Hundrede Scudi Gelsominen,
Og dog vilde han dø førend at forlade mig,
Liljen hundredeoghalvtredsindstyve Scudi, -
Ak, ogsaa jeg vilde dø førend at forlade ham.

Vi drog videre, endnu laa Anticoli, som vi skulde passere, ganske som uddødt, og vi naaede ned til den store romerske Landevej. Her var Livet begyndt, og Markedsgæsterne saaes hist og her i smaa Skarer. Jeg steg af Mulen, og Lovisa kom op. I to Maaneder havde jeg kun klattret paa Klipper, det var derfor en stor Nydelse igen at gaa paa flad Jord. Folk kom i større og større Hobe, især da vi vare komne ind paa den Sidevej, der fører til Arsoli. Landskabet blev rigt og skønt langsmed Floden op i Dalen. Byen laa noget fremme, over den ragede Prinsens Slot højt ivejret og var festligt smykket med vajende Bannere. Olivenskovene vexlede med Majsmarker, Tomat- og Melonhaver. Vi saa nogle Karabinierer forude, og Lionardo gav Lovisa sin Kniv, da Kvinderne ikke blive un-s. 272 dersøgte. Lovisa aabnede den, bad mig række Haanden op til sig og maalte den leende derover: den var mere end en halv Gang for lang. Hun lukkede den og gemte den i Barmen. Vi kom ind i Byen, hilste paa adskillige af vore saracinescanske Venner, der var komne Dagen iforvejen, blev af med Mulerne og bestilte noget Godt at spise ved Middagstid. Derpaa skulde vi ud at gøre Indkøb. Overalt i de smalle Gader var der opslaaet smaa Boder med alskens Genstande, og Lovisa og ogsaa jeg genkendte adskillige af Kræmmerne fra Campo di fiori i Rom, men hun styrede midt imellem dem uden at ændse Andet end Pladsen, hvor Lærrederne solgtes. Selv det larmende Musikkorps hørte hun ikke paa, og kun fik hun sig købt en stor Mængde Ferskner, som hun gik og spiste af, alt mens vi nærmede os den stærkt solbeskinnede Plads. Lovisa og hendes Moder stiledede lige ind mellem Sælgernes Rækker, Lionardo, der ikke maatte forkøle sig, og jeg gik i Skyggen af nogle Træer. Lovisa talte med Folk, følte paa Lærrederne, svedte, spiste Ferskner, lo, skældte og glimrede i Solskinnet; hun fandt et Stykke, der behagede, det blev tilmaalt, Lovisa maalte for en Sikkerheds Skyld Alnen, som var en simpel Kæp, skaaret af et Træ, med sin Arm; den manglede efter hendes Mening Noget; hun kaldte de omstaaende Mænd til, hver maalte tre Spand med Haanden, ja, der manglede Noget. Sælgemutter skændte voldsomt, som var det hende, der var forurettet, Lovisa spiste sig rolig en Fersken, lo til os og gik videre; hun fandt sig et andet Stykke, hun talte og tingede med Sælgeren, hun gjorde sig saa god, hun kunde, tørred Sveden af Panden med Forklædet, og hun saa triumferende ud, da Manden tilmaalte hende til tre Lagener.

»De skal paa Kistebunden«, sagde Lionardo.

Hun var netop ifærd med at betale, da kom Sælgemutter til og erklærede at ville have to Soldi mere for Alen. Lovisa s. 273 vilde ikke, Mutter trak Lærredsrullen til sig, satte sig determineret derpaa, nu kunde Lovisa sige, hvad hun vilde. Den halvforlobte Mand saa slukøret ud, Lovisa benyttede Tiden til at spise et Par Ferskner til, og da hun saa, at den Handel ikke kunde blive til Noget, slentrede hun videre: det Hele var jo meget morsomt for hende, der havde saa stor Glæde af at handle. Til sidst fik hun et Stykke og kom ud af Skaren.

Jeg foreslog dem at gaa op og se Prinsens Villa og Vaabensamling, der var aaben i Dagens Anledning. Vi kom op i det pragtfulde Parkanlæg med dets Vandfald, tusindaarige Ege og kølige Skygger. Der var henrivende at være, og vi nød det Alt i Forening med endnu flere Ferskner og Nødder. Derpaa gik vi op i Vaabengalleriet, en smuk Samling med Vaaben ligefra de ældste Tider til vore Dage. Det morede Bønderne at se al denne Herlighed, men Lovisa morede sig næsten mest over at se paa de straalende Schweitzere

med deres Hellebarder og vajende Fjedre. Vi kom imidlertid sent, da der lukkedes Klokken tolv. Jeg spurgte Schweitzeren, om der senere aabnedes, - ja om to Timer. Imidlertid var vi ikke mange Skridt nede ad Trappen, da han raabte os an og sagde, at Prinsen tillod, at vi saa det Hele med det Samme. Øverst paa Trappen stod Prinsen selv, han førte mine lærredbelæssede Bønder og mig ind til Prinsessen, der sad og underviste to smaa Prinsesser i Musik. Schweitzeren fulgte os strunk og stiv lige i Hælene, Avdientsen hos Prinsessen var kort, derpaa gik de Andre ud i Vaabengalleriet, medens Prinsen viste mig forskellige Sale og Sjeldenheder. Da vi igen kom tilbage til Galleriet, var det fuldt af Folk, der skulde have Avdients hos Prinsen. Alle sprang op, da han viste sig, kun vare mine Bønder noget sendrægtige. Han gik hen til dem, spurgte dem til deres Majs og deres Druer, og efter et Par venlige Ord fik vi Afsked. Da vi vare komne udenfor, spurgte jeg Lovisa:

s. 274»Naa, hvad talte Du saa med Prinsessen om?«

»Jeg talte sletikke med Prinsessen, for det turde jeg ikke.«

»Jo vist, jeg saa jo, at Du talte med hende!«

»Nej, men jeg spurgte ham, der stod bagved mig med Fjedrene, om hun var Moder til begge de smaa Børn, for jeg syntes, at hun var noget gammel, men han sagde Ingenting, saa sagde Prinsessen ja, og at hun havde fem. Saa spurgte jeg igen ham med Fjedrene, om de begge var komne i een Fødsel, men heller ikke dengang sagde han Noget, og saa lo hun og sagde Nej.«

Da vi kom tilbage til Værtshuset, var der ordnet for os i et større Værelse, men Verten beklagede, at der ogsaa vilde komme Andre. Vi satte os tilbords, vare glade over vore Indkøb og over, hvad vi havde set, og Stemningen steg efterhaanden som vi fik mere at spise og drikke. Jeg saa, at Lovisas Moder havde skønne Koraller, og jeg foreslog, at de skulde bytte. Moderen vilde ikke gaa ind derpaa, da tog Lovisa og løste Korallerne af hendes Hals og hængte det glødende Smykke om sin. Moderen tog imod Lovisas, og vi lo Alle. Da gik Døren op, og ind traadte Signora Amalia, Signora Cecilia og Signor Ettore. Cecilia hilste venligt paa hele Selskabet, Signora Amalia hilste meget venligt paa mig, ogsaa flygtigt paa de Andre, Lovisa saa hun ikke, skøndt jeg tydeligt saa, at hun havde bemærket den skønne Mantille. De skulde spise ved samme Bord som vi, men deres Mad var ikke færdig. Lovisa greb vor Skinke med Figen og vilde byde hver Enkelt. Signora Amalia ønskede Intet, Signor Ettore sagde en Kompliment til Lovisas skønne Hænder, hvortil hun svarede, at hun godt vidste, at de vare smukke, for det sagde alle Signorerne i Rom, men hvad der var smukt ved dem, vidste hun ikke, hvorpaa hun fortalte Signora Cecilia om sine Indkøb, hvilket denne dog vanskeligt forstod. Signora Amalia viftede sig og spurgte Lovisa, om hun var stolt af at have draget til Marked med en ung s. 275Maler. Jeg følte Spotten og svarede hastigt, at hun havde søgt finere Selskab og havde været oppe at besøge Prinsessen selv.

»Ja, det vil vel sige at hun har været i Villaen?« - »Nej, hos Prinsessen selv.« - »Ja, hun har maaske set hende.« - »Nej, hun har virkelig baade talt med Prinsen og er af ham forestillet for Prinsessen og de smaa Børn.«

»Det er virkelig ikke nogen stor Ære«, sagde Amalia. »Prinsessen er altfor nedladende; hun gaar hver Dag til de Fattige og Syge, og hun er ikke stort anderledes klædt end jeg; men det er forresten dog underligt, at Prinsessen vil tale med En, der tager til Marked med en ung Herre.« - »Men De glemmer«, sagde Fru Cecilia, »at hendes Mand og Moder er med.«

»Ligemeget, men Lovisa har siddet den største Part af Vejen paa Signorens Muldyr, og hun har endogsaa taget hans Haand herudenfor Byen. Desuden - naar Karabiniererne komme, er hun altfor fri, hun vil helst gaa paa Gaden og lade sig se paa. Vi Andre kan spørge med dem, fordi vi ere opdragne som Signoraer, og fordi de spise hos os, men med Bønderne er det en anden Sag.« - »Ja«, sagde Fru Cecilia, »i mit Land kan enhver Dame gøre, hvad Lovisa har gjort idag, naar hun som Lovisa er beskyttet af sin Mand.«

»Ja men Lovisa har aldrig havt noget godt Rygte i Saracinesco, Lovisa har ...«

Lovisa rejste sig fnysende af Harme. »Her er ikke Stedet for os Lionardo!« og Halsbaandet blegnede ved Siden af den Purpurfarve, Hoved og Hals havde taget. Jeg bad Lovisa blive, men hun bad om Lov til at gaa ene med Lionardo forat søge Muldyrene og saa, om vi ikke maatte tage hjem, hun trængte dertil. Jeg svarede jo og bad hende være rolig. Hun gav Ettore og Hustru Haanden, Amalia vendte sig bort.

Ettore tog sig af Moderen, og paa hende virkede Indbydelsen til at drikke, Fru Cecilia gav sig til at pakke nogle Smaa-s. 276indkøb sammen, og Amalia satte sig noget forlegen paa sin Plads. Jeg havde ringet paa Verten forat betale.

Da hører vi Lovisas Stemme udenfor paa Gaden:

»Ja jeg kender Dig, jeg ved hvad Du troer om mig, men saaledes er det ikke!« Et Skrig - Larm - Bifaldsraab og forvirret Støj!

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Vi styrtede alle til Vinduerne. Lovisa laa bagoverbøjet, halv afmægtig i Mændenes Arme, hun var bleg som et Lig, og Korallerne laa som en Blodstriben om Halsen, et underligt Smil spillede om Munden, og i Haanden holdt hun den blodige Kniv. Lionardo laa helt under den faldne mægtige Skikkelse og var fortvivlet. Karabinierererne var der ogsaa, og hele Mængden raabte Bravo. Forved Lovisa listede Federigo slukøret bort, han var saaret i Brystet, - Mængden haaned ham.

Han havde mødt Lovisa i Døren og spurgt hende, hvorfor hun saa hastigt forlod sin Tilbeder, men idet han vilde tage hende om Livet, havde hun trukket Kniven og givet ham det alt eengang tiltænkte Stød, som dog ikke var livsfarligt.

Karabinierererne vilde bemægtige sig hende, Folket vilde ikke tillade det, da kom Prinsen kørende.

Signor Ettore og jeg styrtede os til Vognen, bad ham anvende sin almindelige Agtelse som Myndighed, og det var paa den Maade let at faa Lovisa fri og Sagen neddysses. - Mange Folk fulgte os helt op til Muldyrene; jeg forstod, at skøndt Lovisa maatte være træt, var det dog bedst, hun ledte mit Muldyr den første Del af Vejen. Vi fortsatte paa den Maade et langt Stykke i Tavshed, da bad jeg Lovisa sidde op. Da hun var kommen op, sagde jeg: »Men Lovisa, hvor kunde Du være saa heftig?«

»Spørg mig ikke, Herre! jeg ved, at jeg har handlet rigtig, og det var som en skøn Drøm, da jeg hørte hele Folket klappe. Men nu vil jeg arbejde brav. - Du har tabt megen Tid under s. 277 Olivas Sygdom, og jeg vil gerne fortjene Noget. Til Mikkelsdag danser jeg ikke med Dig, - men jeg vil senere faa et Barn, bliver det en Datter, skal hun hedde Cecilia.«

Fortællingen »Lovisat er her gjengivet efter det første Udkast, der øjensynligt omslutter nøjest K. Z.'s egne Oplevelser i 1877, »fortalt næsien ganske som det er gaaet til«. I Udgaven 1912 valgte K. Z. den mildere Slutning med Dansen til Ritornellerne, som havde betaget ham stærkt, og for hvis Skyld den her medtages.

Da vi kom tilbage til Værtshuset, var der ordnet for os i et rummeligt Værelse. Vi satte os tilbords og vare glade over vore Indkøb, og hvad vi havde set, og Stemningen steg efterhaanden som vi fik mere at spise og drikke. - Da kom ogsaa Signor Ettore og Hustru. De havde villet overraske os og fik snart en Plads midt iblandt os. Lovisa var en flink Værtinde, tog vor Skinke med Figen og bød dem. Signor Ettore sagde en Kompliment til hendes skønne Hænder, hvortil hun svarede, at hun godt vidste, at de var smukke, for det sagde alle Signorerne inde i Rom, men hvad der var smukt ved dem, vidste hun ikke, hvorpaa hun fortalte Fru Cecilia om sine Indkøb. - Jeg saa, at Lovisas Moder havde prægtige Koraller, og foreslog, at de skulde bytte. - Moderen vilde ikke. Da tog Lovisa og løste dem af hendes Hals og hængte det glødende Smykke om sin. Moderen tog mod Lovisas, og vi lo Alle. Vi hørte Musik nede paa Gaden.

»Hører Du, hvor de spille, Lovisa?« sagde Fru Cecilia.

»Ja, og det er Tarantellen. Naar jeg hører den, maa jeg danse - selv om jeg ikke vil, saa maa jeg lystre mine Fødder.«

Hun havde rejst sig fra Bordet, hævdede Armene, og begyndte at hvirvle sig rundt; vi klappede Alle i Hænderne og s. 278 raabte Bravo, og Jubelen blev stærkere ved hver ny Bevægelse hun gjorde.

»Se at skaffe os nogle Tamburiner, Lionardo«, raabte hun, »og Du Herre, hjælp mig med at flytte Borde og Stole.«

Vi tog alle fat, og der blev hurtig gjort en stor Plads fri. Da kom Lionardo med to Tamburiner, som han gav Lovisas Moder og Signor Ettore, der ikke maatte overanstrenge sig og derfor ikke dansede. Nu gik Tarantellen lystigt. Lionardo dansede mod Fru Cecilia, og Ritornellerne lød vekselsvis.

Lionardo sang:

Solen skinner venlig,
Smaahlomsten søger at hæve sig mod den,
Svides dog let i dens Guldhaar.

Fru Cecilia svarede:

Solen ler til hvert duftende Blomster.
Glædes over hvert eneste Bæger,
Elsker hver blaa eller rød lille Farve.

De bevægede sig i hastigere og hastigere Kredse. Den lille Lionardo hvirvlede rundt om Fru Cecilia, og det var beundringsværdigt

at se hans Kraft og Elasticitet. Lovisa dansede frem mod mig. Jeg sang:

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Korallerne hænge to Gange om Halsen,
Laane deres Purpur af Din Blufærdighed.
Vogt Dig vel at ej de skal blegne.

Lovisa svarede:

Korallernes Gærde er min Stolthed.
Havde jeg dem end ti Gange større,
Jeg skulde bevare det rødeste Røde.

Vi drejede os rundt om hinanden, da dansede Lovisa hen for Lionardo. Hun rev Tamburinen af Moderens Hænder, svang den højt over sit Hoved, slog gentagende af al Magt der-s. 279paa, glødede i de pragtfuldeste Farver og saa uendelig mildt paa sin Husbond. Denne sang:

Du er paa mit Tag den bedste Tagsten,
I mit Hjem det daglige Brød,
I Kirken er Du Højaltret.

Lovisa svarede:

I det Fjerne hører jeg Fløjtetoner,
Og siger strax til min Veninde:
Se den Tosse som kommer fra Toskana.

Lionardo sang:

Hvem kan vel mene Kærlighed ej købes?
Jeg har betalt ti Skudi for Uncen,
Og Du danser fra mig hen til en Anden.

Lovisa svarede:

Tidselvrøet danser for Vinden,
Hvirvler sig ind mellem Roser,
Fæster dog Rod i ringe Jordbund.

Nu dansede Lovisa ene, som en Bakkantinde glødede hun, Haaret havde løst sig, Bevægelserne blev vildere og vildere, og Spøg og Latter malede sig i hvert Træk. Hun blev dog omsider

træt, Takten blev igen langsom, og Lionardo dansede atter frem mod Fru Cecilia. Lovisa vilde endnu ikke give sig, hun dansede hen mod mig, og mens de Andre sang deres Ritorneller, sagde hun til mig:

»Dans kun lystig med mig, Herre. Til Mikkelsfesten danser jeg neppe, – men jeg vil senere faa et Barn. Bliver det igen en Datter, vil jeg kalde hende Cecilia.«

Og Dansen fortsattes.

s. 280

K. Z. til Moderen. Rom 1878 19/1:

..... Arbejder meget og med udelt Interesse paa David, og Modellen er mig saa sympathisk, at selv om han gør nogle Knuder, kan jeg sagtens holde det ud. – Om Sagen med Frederiksborg har jeg skrevet til Meldahl. laftes paa en Spadseretur saa jeg tydeligt, hvorledes jeg vilde male Dronning Philippa, som forsvarer København. Det var nogle Arbejdere, som bar Brænde op ad den stejle Tiberbred, paa Skuldrene i et Slags store Forke. Lad nu i Forgrunden Dronning Philippa staa og holde Kontrol med Arbejderne, der opslaa Skandser, og et Billede til Riddersalen er komponeret aldeles udmærket. Dog tænker jeg først paa et andet, Sigbrit og Chr. II fordybede i Regnskaber med Dyveke trædende ind vækkende Kongens Interesse, i Baggrunden nogle Skrivere og Bibliothek. Jeg synes, at jeg saa fuldstændig har det Billede i Hovedet, og som den purunge Dyveke vil jeg bruge det Indtryk og det Billede jeg har af Elisabeth som Konfirmand. Kan Du huske baade da hun stod i sit Shawl og skulde ind i Vognen, jeg husker hende saa tydeligt, og hun saa henrivende ud.....

s. 280

*K. Z. til Carl Thomsen og hans Hustru i Kjbhvn.
Rom 1878 21/1:*

.... Jo Jerndorff havde faaet et Brev fra Meldahl med Opfordring til os Unge til at tænke paa at male Billeder af Danmarkshistorien til Frederiksborg Riddersal, og en Liste paa Motiverne fulgte med. Det var som skrevet ud af mig og jeg greb det med Begejstring, og nu har jeg ikke tænkt paa Andet siden dengang. Jeg ved rigtignok ikke, om jeg kan gøre det; skal det f. Ex. være Fresko er jeg uduelig dertil og jeg ved hellerikke, om der kan begyndes strax, men vist er det at mit Hjerte banker ved Tanken om at tage fat. Forskellige Opgaver har jeg selv tænkt paa og - ja Carl vil maaske ogsaa tage fat. Der skal jo gøres nogle og tyve, saa vi kan vel nok faa Arbejde alle. Hvilken Lykke at nogle som Jacobsen vil give Penge til Sligt. Kommer jeg hjem bliver det vel i Slutningen af Juni eller saa omtrent, saa ved jeg ikke om jeg bliver hjemme eller kun gør en Karton og tager herved forat male den. Mange af Billederne kan fortræffeligt gøres her. Har Du ogsaa faaet Opgaverne og hvorledes stiller man sig til den Sag hjemme..... Jerndorff baxer med sit store Billede som nu gaar rigtig godt fremad [Syndfloden]. Overpartiet er tildels malt og det er nogle voldsomme Vinger hans Keruber har faaet; han har malt dem efter en Skade, som han har haft i Atelieret og som nu er spist. Mærkelig nok er næ-s. 281sten Gudfaders Ansigt bedst løst; det virker meget godt. Ja, saa har vi jo faaet Abrahams til at bestyre Konsulatet; her er forresten Vrøvl nok mellem Svenske og Danske - det er Noget kedeligt Noget..... Viktor Emanuels Ligfærd var storartet; jeg havde Plads hos nogle Danske i Via Barberino paa 1ste Sal og saa det fortræffeligt. Toget brugte præcis 2 Timer om at komme forbi og der var nogle Højesteretsdragter og lign., som vare magnifike. Det karmosinrøde Fløjl i Huer og Kaaber og Slæb og alle Guldkæder og Forværk gjorde, at de præcis lignede Tizians Figurer; og de saa alle udmærket smukke ud. Hestenes Skaberak for Ligvognen vare ogsaa prægtige og lige bag Vognen blev Kongens Stridshest ført. Den var overhængt med flere Lag sort Flor og blev ledt langsomt og forsigtigt; det gamle Kræ, den var over 30 Aar, kunde vanskeligt gaa, og blev jo kun ført frem for at skydes paa sin Herres Grav. Kongen blev ført til Pantheon, der skal indrettes til Kongebegravelse, og som nu skal have sine gamle Bronceprydelser i Loftet igen. Alle Grave siges at skulle fjernes, ogsaa Thorvaldsens over Kardinal Gonsalvi og kun Rafaels Sten skal blive staaende. Ved Begravelsen var der jo kun ganske faa Gejstlige, da Kongen var i Ban. De har skudt som Gale, først for den døde saa for den levende Konge og her er Billeder af Viktor E. som fly ver til Himmels, der er gruopvækkende.....

s. 281

K. Z. til samme. Rom 1878 21/2:

..... Og paa Staffeliets staar en David som trænger frygtelig til at alle Tanker og alt Arbejde koncentrerer sig paa ham, og det er netop for hans Skyld, at jeg skriver. Jeg vilde gerne have Dig til at forhøre Dig derom og saa bagpaa et Brevkort tilskrive mig den yderste Termin, hvortil han skal være inde. Ak, ja, ja, Du kan tro, at der er Arbejde, og saa begynder Gian Battista at faa Feber. Naa dette er ikke noget at skrive om, jeg staar jo midt i det Arbejde Du har godt Mod paa at faa Billeder færdige, at Du har travlt med dette sidste saa gode Motiv det kan jeg da nok forstaa. Jeg beder Dig om at tænke paa at gøre Omgivelserne smukke, da jeg synes - ja undskyld, men jeg troer ikke Du lægger saamegen Vægt som ønskeligt paa disse, at Træsnittet [to unge Piger binde en Krands 1877] af Dine to Krandspiger tyder paa, at Du har den samme Tilbøjelighed der som i Kaminpigen til at slippe daarligt fra Omgivelser. Hoveder og Hoveder i Hænder og en vis værdig Ro i Billedet kan være godt nok, men hvorfor saamange lodrette og vandrette Linjer i Sofa, Bord, Vægge, Skilderier og hvorfor s. 282en saa tom Magerhed i Arrangementet. Mig synes at Blomsterne ere opmuntrende nok til at bryde Linjer og Farver, men de er anvendt sparsomt. Naar Moder binder Gravkrandse, og det holder hun nok af, jeg troer fordi Modsætningen mellem alle de friske Planter og Tankerne om Død og Muld hende ubevidst virker velgørende - er et Slags Poesi - ja saa binder hun gerne kun af temmelig store Kristtornegrene og Krandsene blive yppige og rige og skønne, men det hindrer sletikke at Bodil bærer Masser af Blomster ind i sit Forklæde, og de glæde sig nok begge over Farvepragten. Moder sidder gerne i sin allersmukkeste Dragt, en lysblaa Twists Morgenkjole der er syet næsten som en græsk Dragt med et Bælte helt oppe under Brystet, og det rødmalede Spisestubord kan godt, naar Moder vil gøre Krandsen for stor, allerede paa Halvvejen være dækket til Frokost, og Tvebakker, Smør og Kaffekande staa og vente paa at Blomsterne vil vige Pladsen. Alt glimter og blinker i Sol og Dagslys og Moder selv svømmer næsten over af stor Form og nogen Korpulance. Derfor syntes jeg hellerikke, at Du skulde have haft det sorte Møbelbetræk eller det tomme Bord. For ser Du, ved Slutningen plejer altid Bodil at samle det overflødige Grønt og Blomster og fylde Lerkrus og brugte Sennepskrukker med Resterne - men tomt bliver Bordet saaledes ikke. Saa kommer Kaffescenen med Bodils brogede Buketter, med Krandsen hængt op paa Dragkistehjørnet, med Fader som har travlt og med Moder som ganske mod sin Vilje endnu er i denne græske Musadrægt. Selv duer jeg ikke til at binde Krandsen og maaske just derfor beundrer jeg Moders saameget mere. - Men Du skulde høre lidt om os her. Ja vi har alle travlt og det er næsten ærgerligt, for her er saamange prægtige Mennesker fortiden og jeg har den allerstørste Lyst til at blande mig med dem. For nu at begynde med den fineste, saa er den unge Ejer af Bregentved her og spiser daglig med os i Russerkneipen. Han rejser med den unge Jonquières [nuv. Overpræsident] og jeg kan ikke negte at Grev Moltke har min fulde Interesse. Han er saa overordentlig barnlig, har store, rolige, milde, blaa Øjne og ser paa En paa saa elskværdig Maade, at man næsten ikke kan forstaa, at han har kunnet forblive saa uskyldig og maa grue for, at ogsaa dette paa saamange Maader skal og maa forsvinde i Livets Storme. Ja jeg kan ikke forlade mit Arbejde, men jeg havde den mest storartede Lyst til at være med dem i Tivoli, Albano osv., jeg skulde gøre Alt forat værge om den unge Stamherres Elskværdighed. Naa, han rejser paa Søndag og vort Bekendtskab bliver vel aldrig stort; han er kun 22 Aar eller noget Lignende. Saa er s. 283stiftprovst Gaudis Datter her - Du husker hende fra Ribe - med en Frøken

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Neergaard. Du kan tro hun er kvik og er et ypperligt Hoved. Hun spiller aldeles udmærket, men jeg er næsten bange for hende saaledes er hun paa sin Post, og jeg hørte forleden, hvorledes Rosenstand ikke skal komme der at bide Sker itu. Ravnkilde faar ogsaa med Rette sin Bekomst ved Fortepianoet, naar de spiller 8hændigt med Frøken Rosenstand og Weis. Disse 8hændigere ere noget horrible....

s. 283

Otto [Haslund] til K. Z. Kjbhvn. 1878 27/3:

[Pennetegning af en Hane paa en Husryg galende mod Peterskuplen.] Huha hvor jeg undertiden længes efter Italien. Man har det for den Sags Skyld ogsaa ganske henrivende paa en Kvist i Frederiksborggade 40. Den lille nøgne tykke Dreng ligger og spræller og seer saa deilig ud, saa det slet ikke er nemt at skrive Brev. Men man har heldigvis Karakter, og Brevet skal være færdigt. Tillykke paa Din Fødselsdag, kjære Zahrt. Ja hvad skal jeg saa ønske Dig? Jeg har kigget forgjæves efter David, men han kommer vel senere. Lovisa med det lille farvede Barn og Lionardo med den gamle Kjælling har jeg akkurat seet.....

s. 283

*K. Z. til Carl Thomsen i
Kjbhvn.
Napoli 1878 9/4:*

..... Hvor er her dejligt. Jeg traf strax første Dag jeg kom her en god Ven Cand. Olsen, en Islandsk Sprogmand, og vi har fulgtes mange Steder. Han kom fra Athen og alt her staar jo tilbage for Akropolis, men her er dog meget, han har maattet beundre. Blandt andet Bugten ved det yndige Bajæ, som vi har læst om i Horats. Vi var der en Dag og saa os godt om saavel som i Kumæ. Nu tager vi til Pompeji imorgen for tre Dage, venter at træffe Jerndorff der, og saa skal vi over Salerno til Pæstum, Cava, Amalfi, Sorrent og Capri, og saa tænker jeg endda at have et Par Dage her forat studere det aldeles henrivende Musæum. Vi var igaari Herculæum, hvori jeg var meget indtaget. – Og Tak for al Din Hjælp med mine Billeder. Du kan tro jeg er glad for at turde henvende mig til Dig med Sligt og dobbelt nu da jeg kan indse, at Hendriksen har altfor travlt til at kunne tage sig af Sligt. Inden Du faar dette er vel David endogsaa ophængt; jeg er ikke glad for det Billede, der skulde have været helt anderledes, men jeg syntes ikke, at jeg kunde undgaa at udstille det, skøndt jeg jo saagodtsom intetsomhelst Haab kan gøre mig om at naa nogen Præmie eller Salg. Gid s. 284det kunde komme i Antiksalen; nu hører jeg af Leemejer, at alle Pladser der ere stærkt optagne og at det meste maa over Gaarden, hvor der sagtens ikke er godt at være.....

s. 284

K. Z. til Moderen. Rom 1878 26/4:

..... Kom tilbage fra Neapel 24/4 og fik paa Konsulatet Brev fra Xyl. Hendriksen, at David ligefrem var forkastet paa Udstillingen, var negtet Plads der. Det kom mig noget uventet, og med det Samme fik jeg Indblik i, hvor lidt man hjemme syntes om min Virksomhed henedefra. Jeg har hele Tiden været saa vis paa, at netop iaar mine tre smaa Billeder var en Fremgang, men jeg saa, at der hjemme maa dømmes paa en hel anden Maade. Alt mange Aar før jeg rejste, vilde Alle, at jeg skulde rejse, og nu jeg vil blive her, vil man, at jeg skal rejse hjem. Netop nu er jeg kommen over Vanskelighederne ved Opholdet i et fremmed Land og kan begynde at vise, hvad jeg har lært derved. Men det Gale er, at jeg daarlig har Midlerne dertil. Jeg maa jo ikke klage, da jeg altid har faaet Hjælp baade hos Jer og hos Erichsen, naar jeg har bedt derom, men jeg sælger kun lidt, er længe om mine Arbejder og forstaar daarligt at økonomisere, skøndt jeg lever ganske tarveligt. Jeg maa nu have Tid til at summe mig paa, hvorledes jeg vil stille mig til hele denne Sag. Gennem en Række Breve baade fra Dig, Chr. E. og nogle af mine Venner har der i den sidste Tid været Hentydninger til at man syntes, at jeg skulde blive hjemme. Hendriksens lange Brev igaar gik indtrængende ud paa at faa mig til at rejse hjem; allerede ifjor havde han tænkt derpaa, men undlod at skrive derom, fordi han ikke havde været saa klar over Situationen.....

s. 284

K. Z. til Moderen. Rom 1878 30/4:

Alle hjemme er de gode mod mig, Carl Thomsen, som har taget sig af mit Billede, Kyhn, Bloch, Ole og Hendriksen. Den hele Sag har ikke virket saa stærkt paa mig..... Men det Andet om at blive hjemme, det rører stærkt op i mig; jeg synes ikke det er rigtigt, og til Syvende og sidst er jeg vel nok den Eneste, som ved Besked med den Ting..... Jeg ser ingen anden Udvej end at opsætte min Hjemrejse Noget for saaledes at kunne tænke paa at blive hjemme med det Samme..... Det maa være saaledes, da jeg de første Maaneder efter Hjemkomsten ikke kan komme i Gang med Noget, de nye Motiver maa have Tid til at arbejde sig frem, ellers bliver det Makværk, og saa s. 285have vi den mørke Tid, og jeg vil da til næste Udstilling staa uden at have noget Billede færdigt. Dette tør jeg, som Sagerne her staa, paa ingen Maade risikere; mens jeg her kan søge til Bjergene i Sommer forat arbejde og saa henad Efteraaret om mulig komme hjem med nogle gode

Billeder..... At der er mægtige Ting, der for min Kunsts Skyld drager mig hjem, det er sikkert nok, men uden et vist bestemt Overblik over dette Fremmede, har jeg ikke naaet Hensigten med min Rejse. Selv om jeg saa maa opsætte Tanken om Frederiksborgbillederne til en anden bedre Tid, vil jeg da muligt være modnere til at tage fat paa et saadant stort Værk..... Vil nu i Maj fuldføre Jubal og saa drage til Ravello med Frkne Gottschalk og Tornøe. Har nu tre Modeller ad Gangen, skiftevis fire og otte Timer om Dagen. Jeg har pustet godt ud i Napoli.

s. 285

*K. Z. til Otto Haslund i
Kjbhvn.
Rom 1878 8/5:*

Du skal have rigtig hjertelig Tak for Dit Fødselsdagsbrev og medfølgende smukke Randtegning, som begge viste mig netop som jeg saa godt kendte Dig, og som jeg saa gerne vil træffe Dig, naar jeg kommer hjem. Dette sker dog ikke, som jeg havde tænkt mig ved St. Hansdagstider, hvortil jeg havde glædet mig, men maaske nok henad Efteraaret. Det var et daarligt Udfald David fik - og jeg maa takke Dig som Hendriksen og allermost Carl Thomsen for den Interesse J har vist mig i Anledning af samme Billede - og da jeg nu ser, at jeg overhovedet neppe sælger Noget iaar, maa jeg tage Reb i Sejlene og tør ikke komme hjem paa den Tid af Aaret hvor jeg gerne arbejder allermost og allerbedst..... Vist er det, at jeg synes, at her er saameget jeg skal have gjort, før jeg kan komme hjem, men det er ogsaa sandt, at jeg just fra det Øjeblik af, da der blev Tale om Hjemrejse, har begyndt at længes, og det ikke saa lidt. Min Plan er at ligge paa Landet nede ved Amalfi eller rettere sagt 1500' op over Byen i Ravello, hvor der er fuldtop af henrivende romansk og maurisk Arkitektur, og hvor Middelhavet ligger som et milebredt Tæppe under Ens Fødder. Byen har nu kun 1500 Mennesker og Husene ligge spredte mellem Haver; der er skovrigt, klippefuldt og vel ikke altfor varmt; Byen har 13 Kirker, hvoraf Domkirken er aldeles magnifique og Kosmatarbejderne uden Lige. Der boer en Englænder i en maurisk Villa, en mageløs Villastil, som alt det mauriske, jeg saa i de Egne, var prægtigt. Hans Drivhus bestod af 3 eller 5 mauriske Hvælvinger hvilende paa Søjler; det var s. 286 alt gammelt og i en dyb graa Leertone, men hvor saa ikke Blomsterne henrivende ud med det fra den ene Side concentrerede Lys til de mørke Vægge, og saa det stærktblaa Middelhav underneden.....

s. 286

*K. Z. til F. Hendriksen i
Kjbhvn.
Rom 1878 18/5:*

....Jeg er Dig Tak skyldig baade for hvad Du har gjort for mig i Sagen med David, som jeg ved fra Thomsen at Du og Ole var med at bedømme, og for den Varme hvormed Du tager Dig af mine Sager. Sandsynligvis sælger jeg ikke Nogetsomhelst iaar; det er da slemt nok, men jeg trøster mig med, at der er Andre, der er værre stillet, og at jeg saa maa se adaare at tvinge Folk til at købe..... Jeg arbejder nu alt hvad Remmer og Tøj kan holde paa at faa Jubal færdig for saa at tage til det fortryllende Ravello Her har jeg haft megen Glæde af Dit sidste Blad imidlertid kan jeg ikke tale om de allersidste Numre, da John Paulsen kommer og river mig dem ud af Haanden, naar der er et med Noget af Bjørnstjerneog det med Schandorphs Digt har jeg slet ikke set, det ligger oppe hos Fru Abrahams..... John Paulsen gaar altid paa med uforlignelig Dristighed, tror fuldt og fast paa sig selv og bringer det maaske virkelig til Noget. Overalt hvor der er En, der er lidt ualmindelig, kan man være vis paa at Paulsen hænger paa forat studere, men han taler saa umaadelig meget om sin Virksomhed, at han dog ikke faar Tid til at opfatte eller høre meget af hvad Andre siger, og saa er han saa kritikgal, at han gerne gaar med en udklippet Kritik over sig selv i Haanden, og har vistnok diverse i sin Lomme. Han maa taale megen Nargøren af os andre. Han har den mest uforkammede Maner at rose En paa, jeg nogensinde har truffet; hvorledes Rosen egentlig er ment skal jeg ikke kunne sige, da han saavel heri som i saa meget Andet bærer sig saa taabeligt ad. - Jerndorff er her endnu og læser stadig Fransk, saa han er vist alt helt dygtig, han vil om c. fem Dage tage lige til Paris, hvor han saa opholder sig en Maanedstid. - Han havde igaar Telegram fra H. Hirschsprungs, som vare i Florenz, om de kommer hertil ved jeg ikke. Forøvrig har jeg selv saa travlt, at jeg daarligt kan være med til Grosserererselskaber, Noget det er min Agt at trække mig ud af. Naar min Svoger og Heymans undtages kan jeg ikke lide hvem jeg kender af den Stand og Tonen generer mig som Musiken i »Barbereren«.....

s. 287 APELSINHØST I AMALFI. Malt 1878
(H. Chr. Chr. Nr. 223)

s. 288 FORARBEJDE TIL »FEM KLOGE OG FEM DAARLIGE JOMFRUER«. Amalfi 1878
(H. Chr. Chr. Nr. 219)

s. 289 FORARBEJDE TIL »FEM KLOGE OG FEM DAARLIGE JOMFRUER«. Amalfi 1878
(H. Chr. Chr. Nr. 221)

s. 290 FEM KLOGE OG FEM DAARLIGE JOMFRUER. Amalfi 1878
(H. Chr. Chr. Nr. 217)

s. 291

s. 292

s. 293

K. Z. til Broderen M. K. Z. Amalfi 1878 28/7:

.....Ønsker Data fra Dronning Philipppas Historie, navnlig hendes Forsvar af Kbhvn., da jeg stadigt gaar med et saadant Billede i Hovedet, særlig hendes Alder. Kommer sikkert hjem henad Jul.....

s. 293

*K. Z. til Aug. Jerndorff i
Roskilde
. Amalfi 1878 7/8:*

..... Ak, her er saa dejligt at være, og Du aner ikke hvor fortryllende vi bor. Min Adresse er Hotel dei Capuccini, Napoli pr. Amalfi. - Vi kom ikke til Ravello, da her var ligesaa godt at bo, og Modellerne var smukkere her. De er lette at faa til at staa, og da jeg boer med Damerne komme de unge Piger her heller end gerne. De formelig bestorme mig forat faa Lov til at staa Model og de er yderst uskyldige og naive..... Vi bebo et lille Klippekastel som halvt ligger ude i Middelhavet og har en dejlig Have med alskens Frugt op ad Terrasser mellem de høje Fjelde. Her er kun to smaa kuplede Værelser og et bitte Køkken samt Loggiar og Balkoner ud over Middelhavet. Under Værelserne er en smal Kælder til min Middagssøvn samt til nogle Firben og Gekkoer, som er halvt tamme. Under Kælderen er vor Badegrotte, hvorfra jeg af og til svømmer ind i den grønne Grotte som er her lige ved Siden af. Her er altid luftigt og ikke meget varmt - idag er den første noget hede Dag. Vi have det rart og godt med hinanden og især Frøken Gottschalk og jeg udbryde ofte: Nej hvor er her mageløst, og da ikke mindst i Maaneskin; da ligger Amalfi i det mest glimrende Lys og med de skønneste Linjer, ligesom det ser saa prægtigt ud Torsdag Aften, da det saa er illumineret.....Ligeoverfor ligger Calabrien og Pæstum og ser dejligt ud i de vekslede Belysninger. Her kommer næsten ikke et Menneske til Amalfi i denne Tid. Det er underligt, da Klimat er herligt paa denne Aarstid og her er Bade Th. Philipsen har været her med sin Moder, men er nu taget til Sorrent.....

s. 293

*K. Z. til F. Hendriksen i
Kjhbvn.
Amalfi 1878 3/9:*

.... Du vil vide hvad jeg bestiller her. Ja hvad jeg faar ud af mine Billeder er ikke saa godt at sige, for Italienerne ophobe fortiden Vanskeligheder omkring mig. Her lægges nemlig en stor Havnemole og Stenene tage de herudenfor Haven; men skøndt de stadig love ikke at komme indenfor vort Omraade, saa have vi dem her stedse. Mit første Billede er 3/4 færdigt, saa en skøn Dag sprænger de hele Stedet s. 294i Luften og hvorledes det nu skal fuldføres ved jeg ikke ganske. Saa har jeg et Par Smaabilleder, og saa har jeg taget fat paa et stort med ti unge Piger, naar jeg nu blot maa faa Lov til at gøre det færdigt ... Men jeg forsikkrer Dig at det næsten er værre at være saa nær Øjevidne til alle disse Sprængninger Vi bo i de skønneste Omgivelser og op ad Klipperne voxede kraftig skyggefuld Skov af Oliven og Johannesbrød, c: to dejlige stedsegrønne Træarter; men nu se vi den ene Side af vor Have brase ned under en rullende Klippestump og Roser, Druer og Majs ligge smadrede det forbittret En til en vis Grad Opholdet her; der er noget næsten formasteligt og raat i at rive Naturen saaledes i Stykker, saaledes at flense i den og man faar noget imod Municipierne som tage saaledes fat..... [Det store Billede fra Amalfi kaldte K. Z. »Fem kloge og fem daarlige Jomfruer«. Hertil foreligger en Række smukke Studiehoveder. Endvidere malte han »Appelsinhøst« og fire bærende Piger; endelig en Portrætfigur af Frk. Gottschalk. H. Chr. Chr. Nr. 217-230, 236-237.]

s. 294

K. Z. til Moderen. Amalfi 1878 8/10:

..... Jeg siger rigtignok Italien Farvel med et dybt Suk, men jeg længes dog ogsaa umaadelig meget efter Hjemmet og især efter Eder derhjemme.....

s. 294

K. Z. til Dr. Lindegaard i

Hørsholm

. Amalfi 1878 13/11:

..... Hvor jeg egentlig sidst slap, ved jeg ikke saa nøje, jeg vil derfor begynde med det glidende Øjeblik og sige Dig, at jeg sidder her ved Lys og skriver til Dig; Værelset jeg sidder i er lille, hvidkalket, hvalt; paa Væggene hænger Studier fra i Sommer, for jeg har været her siden 1ste Juni og været flittig, saa der er dog blevet noget gjort. Men ser jeg paa Studierne, se de melankolsk paa mig, jeg har nu levet saa længe med dem, at jeg snart trænger til at rive mig løs fra dem, saa styrer jeg Kursen mod Hjemmet, hvor jeg vil være ved Jul eller lidt senere, saa er dette første Ophold her sluttet, og om jeg kommer snart hertil igen eller ikke, det ved jeg ikke. Huset jeg sidder i er ogsaa lille, det er en Art Fæstning, har ialt to hvalte, hvide Rum, et Køkken og adskillige Balkoner. Det hedder Villa Cieco, som betyder det Blinde eller »Skjulte« Haven har været fuld af Fersken, Figen, Druer og Sligt, nu er her Masser af Appelsiner og Citroner op ad en Mængde Terrasser. Hertil kommer, at Amalfi med dets omliggende s. 295Bjerger, at Calabrien med Apeninkæden øge Skønheden, at Havet Somren igennem hver Aften har funklet af utallige Phosforglimt, og at det nu af og til er saa mægtigt i sit Oprør naar Lyn glimter Glimt i Glimt, at man føler sig som en Orm ja som en bitte Loppelarve, der soler sig i en Gulvsprække. Men ensomt er her. Jeg havde tænkt alt for længe siden at have været herfra, at have besøgt Paris ved Udstillingens Slutning og saa gaa hjem ganske langsomt, men mit Arbejde har tvunget mig til at blive her meget over Tiden..... Du ved ikke, hvad en italiensk Sommer har at sige, men kommer Du engang til at rejse, sørg saa for, at det ikke bliver Midtvinterstid. Nu bliver jeg her til lidt ind i December. Endnu er Vejret saa mildt, at jeg kan arbejde ude, tiltrods for at mine ti unge Piger ere klædte i Sommerdragter. Det er ogsaa overordentlig interessant at lære et fremmed Folk at kende, der er saa grundforskelligt fra os. Man kan være her uden at give sig ret meget af med Folket, men saaledes har jeg ikke gjort, jeg har tvertimod kastet mig ind i mange forskellige Forhold, og Du kan tro, jeg har set meget underligt. Det er ofte meget vanskeligt at finde sig tilrette, man ser Folk, for hvem man har Respekt, gøre Ting, der hjemme hos os ere meget æreløse, og det er svært at se Sligt med italienske Øjne. Naa det fører Skuffelser med sig, og iøvrig maa jeg sige, at jeg ikke holder af Folket, ja her har end ikke været Nogen eneste til hvem jeg rigtig har kunnet slutte mig. For nogle nærer jeg nok Godhed, men hellerikke mere, Mange kan jeg ikke andet end have Foragt for.....Jeg har Homer med mig, det er morsomt at læse her, for enhver Lignelse og Opfattelsen af saameget bliver saa klar her. Endnu gaar Hyrderne som Solguder ned ad de snevre Klippestier og Sandalerne røre let den kantede Klippe. Endnu rasler Faarenes Klokker og de følge Vædderklokkens dybe Klang, og endnu rejse Bølgerne sig stedse vildere og vildere mens Stormen farer frem, ganske som de homeriske Helte gaa i Kamp; ja endnu kan sjældent en Dreng tegne et Mandshoved paa et Hus uden at give ham Hjelm paa. Med det Samme Homer bliver mere klar, bliver han ogsaa meget skønnere. - Jeg staar nu næsten ved Enden af det første Ophold her, og ser alt paa det som paa et afsluttet Hele. Dommen over Italienerne er ikke bleven saa god, deres Land kan ikke nok roses.....

s. 296EFTER HJEMKOMSTEN FRA ITALIEN VED JULETID 1878

bliver det i nogle Aar meget sparsomt med Breve fra K. Z. - Han drog ind i sin gamle Lejlighed i Amaliegade 30 og har i Vinterens Løb været beskæftiget med at lægge sidste Haand paa de i Amalfi malte Billeder, og samtidig syslede han med nye Motiver. Da de lysere Dage kom, malte han Billedet: »Fra den romerske Forfaldstid« (H. Chr. Chr. Nr. 238, se Brev af8/8). Iøvrigt var han Sommeren 79 stærkt optaget af at male og tegne efter gamle Malerier, der var udstillede paa den righoldige Kulturhistoriske og kunstindustrielle Udstilling, der afholdtes i Industriudstillingens store Lokaler ved Vesterbros Passage. - Han levede endnu i Haabet om, at de af Meldahl bebudede store Billedmotiver til Frederiksborg Riddersal virkeliggjordes i Form af Bestillinger, men det blev for hans Vedkommende kun til den Opgave at kopiere et Par gamle Billeder. - Hvorledes det har forholdt sig med denne Meldahlske Plan, der i et Par Aar satte K. Z's Tanker i stærk Bevægelse, faar staa hen. Eftersøgning i Frederiksborg Museets Bestyrelsesprotokol gav ingensomhelst Oplysning om al Planen har været forhandlet. Rimeligvis har det Hele været private Forslag fra Meldahl til J. C. Jacobsen, som er endt med nogle faa Bestillinger paa historiske Billeder, der senere blev fuldførte til Slottet. Af disse kan navnlig Heinr. Hansens to Billeder, Otto Krags og Hans Nansens Møde paa Højbro og Karl X Gustav paa Kronborg, nok antages at have været bestemte til Riddersalen.

s. 296

Telegram til Forældrene fra Kjbhvn. 1879 5/2:

Samtlige sex samlede Sønner sende Storegades Stormagter sønlig Salut.

s. 296

K. Z. til Moderen. Amaliegade 30, 1879 8/8:

Arbejder om Morgenen snart paa Rosenborg, snart i Industriudstillingen; Middag i Studenterforeningen. Om Eftermiddagen Bryderen Albrecht som Model til Korfits Ulfeld, liggende i den svære Stilling. [Motivet der hentydes til er ukendt.] ... Det har givet baade mere Mod og Kræfter, at jeg solgte det lille Billede til Frk. Bull [Fra den romerske Forfaldstid] (600 Kr. ÷ 16% til Malerihandleren). Tænker som mit første Billede til

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Frederiksborg paa Chr. IV og hans Omgivelser. Vil hertil copiere Chr. IV tilhest. (Industriudstillingen, før der aabnes Kl. 10.) Vil besøge Hjemmet i September.....

s. 297 FRA DEN ROMERSKE FORFALDSTID. Kjbhvn. 1879
(H. Chr. Chr. Nr. 238)

s. 298 ASPASIA VED SØNNEN PERIKLES' BUSTE. Tegning efter Maleriet. Kjbhvn. 1880
(H. Chr. Chr. Nr. 241)

s. 299

*K. Z. til Dr. Lindegaard i
Hørsholm
. Kjbhvn. 1879 6/11:*

.... Underligt nok, er der næsten ingen af de yngste og yngre Landskabsmalere, som jeg tror egner sig for en saadan Ting, jeg ved kun een, som jeg tror at turde anbefale..... Ham, som jeg vil anbefale er Carl Møller, den Samme som har malt Din Kakkellovnskærm. Han er ubetinget baade dygtig og samvittighedsfuld, og ved slige Bestillinger har det sidste den største Betydning. Han er nok fortrinsvis Blomstermaler, men f. Ex. i hans sidste aldeles mageløse Billede med Blomster og Rug der var kastet om af Blæsten, som vi saa paa, den Dag vi var paa Udstillingen, var Landskabet excellent, det var et Landskab med Blomster..... Jeg har ligget en ganske kort Tid af gastrisk Feber paa Bornholm, de første ni Dage af Oktober, har det nu godt men ikke formange Kræfter. Den 4. Novb. var jeg til Oles Fødselsdag [i Sorø] med Alex og Frue, Schepelern, Petra Nebelong, Pietro og Peter Købke var ogsaa med..... Vi var ude i Elevernes Huler i Sønderskoven. Ek er mageløs og Børnene ikke mindre; de bo ogsaa saa dejligt med megen Sol. Vi stakkels solløse Kbhvnere..... Det skal nu gaa løs paa at copiere et Par iøvrig slette Billeder til Frederiksborg. Det er ikke saa morsomt.....

s. 299

K. Z. til F. Hendriksen. Amaliegade 30, 1880 [sidst i Juni]:

.... saa kommer jeg iaften med et indtrængende Forslag til at holde det »bogstavelige Gilde« som Du skylder os som allersnarest. Sagen er: Georg Brandes er her og bliver her endnu en Stund. Jeg har en til Vished grændsende Formodning om, at hvis Bogstaveligheden indbyder ham som Æresgæst til Skovtur eller Gilde saa modtager han det med Glæde og jeg er ligesaa vis paa at Bogstaveligheden ifølge sin complexion bør gøre det for denne store Aandsfrænde..... Mit Forslag er at Du og Aug. Jerndorff i Foreningens Navn indbyde ham ved at gaa til ham personligt, lad ham selv bestemme Dagen, men hold det Hele saa bogstaveligt som muligt.....

I Begyndelsen af 1880 stiftedes en lille selskabelig Klub, der bestod af en snever Kreds af literære og kunstneriske Folk. K. Z. foreslog at kalde den »Bogstaveligheden« fordi man havde kun den ene Lovparagraf at Møderne indvarsledes efter Tur af to Medlemmer i alfabetisk Rækkefølge. Den her af K. Z. foreslaaede Sammenkomst kom istand i Juli Maaned, og Georg Brandes var Æresgæsten. Klubben sejlede til Skodsborg, drog til Eremitagen hvor der spistes Aftensmad, og K.Z. talte for Æresgæsten, ideligt afbrudt fra alle Sider af Bordet. - Om en tidligere Sammenkomst i samme Aar meddeler Professor H. Høffding efterfølgende Minder: - s. 300 En udførlig Debat om K. Z.'s Smag førtes paa Foranledning af hans udstillede Billede Aspasia med det vemodige Udtryk og med Haanden paa sin unge Søns Buste. K. Z. havde faaet fat paa Motivet med en sorgfuld Kvinde ved en ung Mands Billede, og han havde saa søgt i Historien efter Exempler paa Kvinder, der havde mistet en ung Søn. Han havde standset et Øjeblik ved Semiramis og Ninos, men var endt med Aspasia, hvis Søn var en af de sejrende Hærførere i Søslaget ved de arginisiske Øer 406, som, trods Sejren, ved Hjemkomsten blev dødsdømt, fordi de, hindrede af Uvej, ikke havde kunnet bjerge Folkene og Ligene fra de i Slaget ødelagte Vrag. Men nu var Knuden, at han endelig vilde bruge sin Yndlingsmodel, Madam Ullebølle, en meget fyldig Dame. Kritiken forargede sig over, at han havde gjort Aspasia saa fed. K. Z. forsvarede sig med en Notits, han havde støvet op, at Fidias, da han skulde modellere Aspasia maatte bruge større og bredere Maal end ellers; Aspasia havde, som det gaar saa mange Kvinder, lagt sig ud paa sine gamle Dage. Og K. Z. førte sit Forsvar med Bravour. - Madam Ullebølle kendte vi nok fra adskillige af Zahrtmanns Billeder, og da Bogstaveligheden i 1881 atter gjorde Skovtur, denne Gang med den lige hjemvendte P. S. Krøyer som Gæst, blev Jubelen stor, da Selskabet paa Vejen over Eremitagesletten mødte selve Madam Ullebølle, som ogsaa var paa Skovtur. - Angaaende »Bogstaveligheden« se videre F. H.: »Mennesker og Oplevelser«, Kjbhvn. 1910.

s. 300

*Fra Moderen til K. Z. i
Kjbhvn.
Rønne 1880 26/7:*

..... Dit Brev fra forrige Uge var saa overmaade alvorligt, giver mig Frygt for, at Du vil concentrere saa

megen Kraft, saa megen Virksomhed paa den nærmeste Tid i Dit Liv, at den Mulighed staaer nær, at hverken Aand eller Legem vil kunne magte det..... Det er vanskeligt Dig givet at reformere Danmark, og med Guds Hjælp staaer der mange Aar for Dig til at handle og virke. Det jeg beder Dig om, er om muligt at tage Livsforholdene mere engt, ikke at søge at være en Reformator.....

s. 300

K.Z. til Fru Vilhelmine Hilarius-Kalkau, født Erichsen. Bellevue 1880 11/8:

..... Her hos Christian og Elisabeth er udmærket at være, jeg har alt været her 3 Uger og bliver her nok lidt endnu. Jeg har travlt med at male Livet paa Dyrehavsbakken og er kommet i et meget venligt Forhold til Blaarspisere, Pierroter, Negere, Sangerinder og Dvæрге; det er rart at have sit Arbejde, sin vidtstrakte Frihed, som her altid er heri Huset, og saa være Vidne til det fuldkomment fortrolige Forhold i den hele Familie. Jeg er helt indtaget i min Vert og Vertinde, og da det er sjældent jeg for en saadan Tid kan slaa mig løs, saa nyder jeg det dobbelt..... Hils nu Din Mand meget, jeg husker saare godt ham fra den udmærkede rare Dag hos Jer paa Gundsøgaard, den eneste hvor s. 301vi have mødtes. Skulde Jer Vej en Dag falde gennem Amaliegade, saa vilde J glæde mig meget med at kigge indenfor, jeg kan ikke svare for, hvorledes J vil finde det i mit aldeles uberegnelige og vel tildels utilregnelige Hjem, men velkomne skal J være.....

Fra det korte Sommerophold ved Dyrehaven haves mindst ni Billeder, nemlig tre Landskaber, to Modelstudier, Pjerrot i Dyrehaven, Gamle Birthe i Ordrup og to Portræter af Fru Elisabeth Erichsen og af Grevinde Wanda Danneskiold-Samsøe (H. Chr. Chr. Nr. 243, 244, 247, 249-254).

s. 301

K. Z. til Karl Madsen, M. Ancher og Viggo Johansen paa Skagen. 1880. Okt.:

....Tuxen, Schwartz og Jerndorff har lavet et Akademi i Søkvæsthuset paa Christianshavn. Ministeriet har givet 1000 Kr. dertil og vi er 20 der tegner efter nøgen Model. Det er en hyggelig og fortræffelig Indretning og man har Pokkers godt deraf. Mandag, Tirsdag, Onsdag og Torsdag fra Kl. 5½-8½, og endnu har vi ikke haft Sammenstød af voldsom Natur. Der er en Frihed og Brede i Planens Anlæg, der virker velgørende og Tuxen har leveret sit prægtige Atelier til. Helsted, Erik Henningsen, Koefoed, Bissen, Thiele, Edv. Petersen, Tornøe, Zacho, Anker Lund, Malthe Engelsted, Irminger og Therkildsen.... Kunde J male om Dagen ved Skagen og tegne om Aftenen paa Søkvæsthuset, J gjorde det vist. Og mens J tegne og male efter de friske Gutter hist, saa sidder jeg og maler et vattersotigt gammelt Fruentimmer, som sidder gledet ud af en Stol, skrævende, ifærd med at dø; hun er ligbleg og Blikket sløvt og kun to runde Sminkeklatter minde om den Herlighed som hun forlader.....

Det omtalte Aften-Akademi var en Slags Fortsættelse, men efter fransk Forbillede, af det, noget mindre og uden Statshjælp, omtalte fri Akademi i Kyhns Haveatelier, der er skildret S. 105. Begge Forelagenders Hovedopgave var at give Kunstnere, der havde afsluttet deres Akademiuddannelse, Lejlighed til under frie Former at dyrke Studiet af nøgen Model. - Denne fri Modelskole, der paabegyndtes 1880, kom til at danne Grundlag for de frie Kunstscoler, der senere, midt i Firserne, dannedes og som optog helt unge studerende Folk, der udenom Akademiet søgte Uddannelse som Kunstnere.

s. 301

K. Z. til Moderen. Braunschweig 1880 4/10:

[K. Z. foretog den her omtalte lille Rejse over Berlin, Braunschweig, Hildesheim, Hamborg med Carl Thomsen som Rejsefælle.] Ber-s. 302lins gamle Museum er rigtignok godt. Jeg synes at maatte kunne male meget bedre, naar jeg kommer hjem, og jeg er nærvæd jublende at foretage den hele Rejse..... Det er storartet hvor Preussen kan samle sammen af Kunstværker, og der var kommet Masser af Ting siden jeg var her for ikke to Aar siden. At de er Sejrherrer mærkes paa Meget; det er store statelige, ubehøvede Karle, og man træffer Mangel paa Høflighed overalt.....

s. 302

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1880 27/10:

..... Her har jeg sat mig igang med et historisk Billede, Chr. V der kysser sin døende Moders, Sofie Amalies Haand. Det er et Motiv jeg har spekuleret paa i mange Aar, men jeg har altid betænkt mig derpaa, da det dels fordrede en saa enorm Pragt, dels let vilde blive altfor uhyggeligt, men nu skal det gaa og lader ogsaa til at kunne gøre det. Leonora Christina skildrer sin uhyggelige Arvefjendes Død paa en saa historisk skaansom Maade, at det altid har begejstret mig, nu vil jeg se at gøre som hun..... Det er noget uhyggeligt at se hvorledes hun ikke kan skilles fra Stadsen henede, men skøndt mit Billede skal udtrykke hvorledes hun vil tale, men ikke mere kan, saa mildnes det derved at Lyset er samlet paa Kongen og at det funkler og glimter med Silke og Kostbarheder i det mildt oplyste Rum..... Se det er nu Arbejde for nogle Maaneder. Det

morer mig meget.....

s. 302

*K. Z. til Otto Haslund i
Sorø
. Kjbhvn. 1880 2/11:*

..... Mørke og Flid og Akademi om Aftenen, hvor Du burde være med hvis Du blot var herinde - tænk Vilh. Bissen er med..... Det er slemt hvor nær vi komme fyrrerne, hu ha, det gør lidt koldt derinde at tænke paa. Du har nu Dine to Smaastumper at se paa, men hvad har jeg; jeg havde nær sagt en Nathue, hvoraf jeg har et yderst konstigt udsyet Exemplar.....

s. 302

*K. Z. til Otto Haslund i
Sorø
. Kjbhvn. 1881 1/4:*

..... Krøyer har [paa Charlottenborg-Udstillingen] et stort Billede med en Snes Arbejdere ved Neapel, der haandterer Spaderne ved Markarbejdet saaledes, at man selv ser sig om efter en Spade; det er et fornemt og herligt Billede, maaske Perlen af det Hele. Gamle Sonne er saa god; en Præst, der hentes over at berette en Syg, roet gennem s. 303Sivet af et Par unge Folk i en stille Sommernat. Edv. Petersen hænger ikke godt, saa hans Vaskerpiger ikke engang se rigtig godt ud. Det er kedeligt..... Min Blomsterpige hænger hvor Ulfeld og L. C. hang [Aaret forud, H. Chr. Chr. Nr. 240], og ser pænt ud.....

s. 303

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1881 10/4:

..... Som Du vel ved købte Tombolaen mit Billede af Blomsterpigen fra Florentz for 800 Kroner. Nu har jeg fra Grosserer Hans Puggaard faaet Bestilling paa en Gentagelse deraf, som jeg tager fat paa om nogle Dage, da Billedet med Julie og Ammen bliver færdigt paa Onsdag og det er nødvendigt at male netop nu, hvor der er saa mange Kamelliar og Azalea, som udgør Billedets Hovedmotiv. [H. Chr. Chr. Nr. 256, 260 og 261.] Jeg faar megen Ros for disse Blomster overalt fra; Du kan ganske rolig tage Din Del af Rosen, da det dog er Dig, der har lært mig at holde af Blomster, og morsomt er det, at jeg ikke godt kan se paa det Billede uden at tænke paa, dengang J forærede mig den første Bunke Trykpapir og nogle pressede Levkøjer, som netop havde den Kulør Rødt, som er Grundtonen i mit Billede..... Jeg er tilbøjelig til at tro, at jeg fik disse Blomster i 47, hvis ikke har det været 48. Kan Du huske det var min Fødselsdag. Jeg kan huske Du laa paa Gulvet og morede Dig med mig over dem..... Georg Brandes er her og jeg er Noget sammen med ham. Da jeg er lidt bedre stillet, hører jeg hans to Forelæsninger. Han er upaatvivlelig den mest veltalende Mand jeg har hørt. Jeg haaber til, at han maa blive kaldt tilbage; jeg kunde forsaavidt bedre have taalt en saadan Behandling, da min Malemaade er en mere kosmopolitisk Ting end Sproget, men jeg gruer dog ved Tanken derom.... [K.Z. var med i den Kreds, som senere formaaede Brandes til at vende hjem. Med tilsikret beskeden Aarsgave forpligtede han sig til at holde aarlige offentlige Foredrag.]

s. 303

K. Z. til Moderen. 1881 7/5:

Ombølget som jeg er af Levkøjdugt af den prægtige Plante, Du sendte mig, skriver jeg forat takke Dig. Levkøjen kom her netop som jeg gik og arrangerede en Gruppe Blomster til højre Side af Puggaards Billede og den fik Plads midt i Gruppen. Du ved nok at denne Art Levkøjer er specielt Bornholmske, saa skøndt Puggaard er Blomsterelsker skal han nok have Møje med at bestemme Arten..... Billedet s. 304morer mig at gøre, og jeg har vel snart det Halve malt, jeg er ogsaa flittig dermed. Jeg tænker jeg bliver den største Part af Sommeren i København, da jeg gerne vil have mit store Billede malt, saa har jeg mere Ro over mig naar det er færdigt..... Mine Vinduer bovne af Blomster, som jeg har malt paa mit Billede og ser dejlige ud, dog er Levkøjen den eneste egentlig duftende. Julie og Ammen synes mine Kammerater godt om paa Udstillingen, det er nok ogsaa det bedste af mine Billeder..... Blot det maa blive solgt, men Privatfolk synes ikke rigtig om den stærkt blottede gamle Amme.....

s. 304

K. Z. til Fra Carl Thomsen. Kjbhvn. 1881 17/8:

De husker nok hin romerske Aften, hvor Disputen mellem Carl og mig blev noget varm, da han til min Forundring virkelig vilde hæve Holberg op paa lige Trin med den store Molière.... Jeg tænker og haaber til at Carl maa have faaet Noget godt bestilt og desforuden have faaet en Ide til et historisk eller et Genre Motiv,

saa at det ikke igen skal blive et Costumebillede ... jeg vedgaar at jeg befinder mig saa ulige bedre, naar det ikke er et Costume der skal paa Carls Lærred; jeg har fuldkommen nok af Flitter og Pynt, naar jeg blot har haft Johanne Petersen [Model] i to Timer o. s. v.... Aa ja, jeg kan sagtens snakke, jeg troer selv, at jeg maler paa et Costumebillede. Man har forresten grundig travlt, og dog er det kun to smaa Billeder jeg har baxedes med den hele Sommer. Et med læsende Studenter i Studenterforeningen, og et med nogle Guldmorsdragter hos Arveprinsessen. [Studenterne udstilledes først 1883. Det andet omtalte Billede med Caroline Mathilde, Struensee og Chr. VII, der kaldtes »Interiør fra forrige Aarhundrede«, udstilledes 1882. H. Chr. Chr. Nr. 268 og 264.] De skulde vide, hvor man kommer til at holde af den gamle Caroline, naar man nu gaar og hører hende daglig saa godt omtalt af hendes velopdragne, vakre Tjenerskab..... Hun styrede selv hele Codillen, og naar hendes Udtryk var saaledes som : »Saadan No'en som Vos har ingen Venner«, kan man ikke negte, at den noget for folkelige Form gemmer en kongelig Tanke. Havde Chr. II sagt det, havde det ogsaa været ham værdigt....

Arveprinsessens skønneste Sal brugte K. Z. til Interiøret fra Chr. VII's Hof. Ved samme Lejlighed malte han en i høj Grad gennemarbejdet Akvarel efter Bouchers pragtfulde Gobelin, som var Rummets fornemste s. 305 Pryd. Det sjældne Kunstværk solgtes senere af Kong Georg til Udlandet. Akvarelen, som K. Z. senere skænkede til Kunstindustrimusæet, er gjengivet i »Tilskueren« 1908, S.873.

S. 305

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1882 9/6:

Du har mulig i Morgenbladet læst et Par slemme Kritiker, der har været over min Udstilling i Wien har Du læst dem har de vel snarest gjort Dig ondt, I Virkeligheden skade de mig neppe paa nogen Maade, de har interesseret mig at læse og jeg har sagtens lært deraf, ialfald synes jeg, at der er meget sandt deri, og hvad der er det Vigtigste, jeg har lovet mig selv, at om der forundes mig Liv og Kræfter, skal Bedømmelsen af min Virksomhed nok blive bedre til næste Wienerudstilling. Vist er det, at jeg saagodt som Noget er sikker paa, at jeg arbejder fuldstændigt i rette Retning og hvis jeg som sagt blot maa faa Lov at virke en Tid endnu, saa skal jeg pænt kunne fylde min Plads i Livet og bidrage om kun en lille Smule til Fremgangen mod hvad der er sandt og godt. Se derfor er det, at en saadan Kritik sætter mig i godt Humør, og at det jubler i mig, naar jeg først har gjort Kritiken til min Ejendom..... Jeg har alt klaret mig, at om der bliver en Wienerudstilling i 92 og Kritiken da skal være meget mere rosende, saa vil jeg ikke være saa glad derover, tvertimod vil jeg ærgre mig dobbelt ved Fejlene i mit Billede og være forknytt over, at Publikum ikke har Dannelse nok til at se dem..... Maler Dronningen der sidder og dør og i disse Dage en magnifique Opstilling af Sølvstøj. Hendes Valgsprog: dieu mon espoir, staar i Alt, i Sølvstøjet, Dugen, Bogen, paa Stolesædet, i Viften, thi saa er det i Livet, at netop de Durkdrevneste giver sig den frommeste Mine. Ved at beskæftige mig med hende staar stadig Leonora Christinas Billede ved Siden af og Forskellen er enorm. Netop gennem at give os saadanne Sidestykker virker Historien Her hvor Døden er saa rædsom, gælder det at føre Tanken ud i sine Konsekvenser. Derfor lyse ogsaa Diamanterne paa hendes Hoved mere, da Øjnene er brustne og fiskeagtige..... Det er en mageløs Ting at arbejde for fuld Kraft og uden nogensomhelst Gêne.....Igaar gik jeg et langt Stykke med Udenrigsminister Rosenørn; han var saa glad over at jeg gik lige til Rom, der var Kilden, og ikke til Paris, der var Moden, - en Udtalelse der forbavsede mig fra den Kant.....

Angaaende den ovenfor omtalte Kritik, findes en saadan i Morgenbladet for 26/5. Del er Oversættelse fra Wiener-Bladet »Montags-Revue«. - »Danmark har trukket s. 306 sig tilbage i sig selv og har indenfor denne snævre Kreds ikke kunnet bringe det til noget større Syn paa Kunsten.« Blochs Billeder fejles grundigt af, derefter følger: »Inde paa en afskyelig Afvej træffe vi endvidere Kr. Zahrtmann, en dygtig Kolorist, der imidlertid i Valget af sine Motiver er mere end uforsigtig. Han kaster sig med Forkærlighed over Fremstillingen af fedtsvedende Figurer, sande Tran-Fruentimmer; man kan ved det blotte Syn af hans Billeder faa sin Mave spoleret. Del modbydelige i Maleriet: Fra Roms Forfaldstid, kan undskyldes med det valgte Motiv - hvad undskylder Motivet! - men ud af Romeo og Julie, det mest poesirige af alle Shakespeares Dramaer, at male en saadan Scene mellem Julie og Ammen - hvilken Amme - Gud se i Naade til os - dertil hører der en Forskruethed som vi maa beklage er forenet med et Talent, som det der har kunnet skabe denne Julie.« - Man maa huske paa at Østerrig-Ungarn paa den Tid dyrkede og forguede Maleren Makart som det vidunderlige Geni. - Forøvrigt foreligger der andre og mere forstaaende kritiske Udtalelser om den danske Kunst i Wien, men heller ikke disse er særlig gunstige mod K. Z.

S. 306

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1882 23/7:

Jeg kunde igunden holde en Slags Fest iaften, da jeg nu er blevet færdig med mit Studenterforeningsbillede [H. Chr. Chr. Nr. 268] og saaledes kun har det ene, Dronningens Død, at male paa, indtil jeg skal afsted. Der er meget tilbage og jeg skulde helst være paa Rejsen idag om to Maaneder. Desuden skulde jeg dog en lille Tur hjem til Jer og op og se til Elisabeth i Snekkersten, en Dag ned til Vallø til Grevinde Moltke. Helst skulde jeg en Tur til Nordsælland forat se til Blochs og andre der ligge mellem Helsingør og Hornbæk og saa har jeg 100 Visiter heri Omegnen..... Conrad kan jeg bringe en frisk Hilsen fra, jeg talte før med ham i

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Foreningen. Han var optaget af at Jacobsen jun. i disse Dage lader grave ved Fakkellys; jeg tænkte ved mig selv, at han sagtens paa en eller anden Maade drillede Faderen dermed, men sagde intet..... Det er rart at de valgte Monumentet [for Etatsraadinde Marie Kofoed] som jeg foreslog. Du skal se, det bliver smukt..... Jeg faar saa stor Lyst til at rejse ogsaa til Athen, saa slaar Pengene til, saa kan det godt være at jeg stikker derover med det Samme. Der staar jo dog endnu Verdens skønneste Bygninger, og Vinteren skal være mageløs der..... At staa Ansigt til Ansigt med selve Bygningerne og det paa Stedet, hvor de hører hjemme, det er dog noget Andet, det saa jeg bedst da jeg var i Pæstum hin uforglemmelige Dag. Underligt at saadant et lille Folk staar fuldstændig unaaeligt i alt Skønt. Det er, fordi de har været begejstrede for Sagen.....

s. 307 JULIE OG AMMEN. (»Romeo og Julie«.) Kjbhvn. 1881
Den Hirschsprungske Samling
(H. Chr. Chr. Nr. 260)

s. 308 ET INTERIØR FRA FORRIGE AARHUNDREDE. SCENE FRA CHRISTIAN VII'S HOF 1772
Malt i Kjbhvn. 1881. Statens Museum for Kunst
(H. Chr. Chr. Nr. 264)

s. 309 BLOMSTERSÆLGERESKE. Arkitekturmotivet fra Rom. Malt i Kjbhvn. 1880
(H. Chr. Chr. Nr. 256)

s. 310 LEONORA CHRISTINA I MARIRO KLOSTER. Kjbhvn. 1882
Gave fra Kunstnere til Statens Museum for Kunst 1884. [Se Breve S. 357-369]
(H. Chr. Chr. Nr. 271)

s. 311

*K. Z. til Dr. Lindegaard i
Hørsholm
. Rønne 1882*

Hvis Du hører til dem, der holder af paa Auktioner at købe Kasser hvori adskilligt, saa tænker jeg, at Du vil mere Dig over medfølgende, hvori findes forskellige Ting, de Sager som jeg syntes herfra kunne passe sig bedst for Din Have. Hvis ikke, saa søg blot en større Rodklump i det dybeste Hjørne af Kassen, og det er den Tradescantia, jeg lovede Dig. Om den virkelig er mere blaa end Din, skal jeg imidlertid ikke kunne indestaa for; den staar heri Haven ved Siden af en meget blaa Blomst og ser saa violet ud; imidlertid ved jeg, at det er den blaaeste Art man har. At bestemme det øvrige i Kassen er altfor langvarigt, der er vel Noget Du ikke bryder Dig om, men der skal jo ogsaa lidt Snavs i Kongens Mad.... Se nu sender jeg Dig saamange Ting der blomstre til forskellig Tid, naar Du og Din Hustru og Moder saa vil tænke lidt paa mig, naar de blomstre, skal jeg være glad, jeg skal ikke saa sjældent sende venlige Tanker til Jer naar jeg er ved Tiberen eller i Athen.... Der var en Fest igaar i Almindingen, hvor der blev afsløret en Mindesten med Medaillon af Fru Kofoed, en rig Kone der har legeret Masser af Penge hertil. Hun var Søster til min Oldefader. Der traf jeg saa hele Øens Befolkning og fik sagt godt Farvel..... Moder sender Dig mange Hilsner, hun har været med til at grave disse mange Sager op ; først forstod hun, at det var til Jerndorff, men da hun hørte, at det var til Dig, sagde hun, at ogsaa Dig holdt hun meget af....

Efterfølgende Beretning om de to Modeller, K. Z. benyttede til »Sofie Amalies Død«, er skrevet 1915, hvorom et Brev til Fru Frølich af 14. Decb. oplyser: »aften har jeg siddet og renskrevet medfølgende lille Fortælling. Jeg synes selv den ligner Schandorph, med hvem vi havde lykkelige Dage i Florenz. Derved har jeg tænkt, om del ikke kunde mere Dem at gennemlæse den, inden den henad Jul skal til sin Bestemmelse.«- Den tryktes i »Kunstmuseets Aarskrift 1916«.

S. 312VI. MODELLERNE TIL »SOFIE AMALIES DØD«

VI var over Midten af Juli 1881. Vejret var varmt, Lyset godt, og jeg arbejdede paa første Udgave af den døende Sofie Amalie. Pandora Nielsen var Model, en gammel og grov Jomfru fra Vartov. Mange, mange Dage havde vi tilbragt sammen. Der havde været baade onde og gode. - Det var ikke let i de Dage at faa kvindelige Modeller. - Jeg vidste at Pandoras grove Næver og hendes ganske anafrodisiske Følelser ikke passede godt med den høje Person, jeg vilde skildre. Hun havde vel nok een Gang været forlovet, men saa smak hun Kavaleren slig i Synet, at det sortnede for ham, og han blev saa borte. - Slige Vanskeligheder for Ens Billed ses ikke saa nøje straks, men nu det var stærkt fremskredet, vidste jeg det kun altfor godt. Det var ikke med ublandet Glæde, jeg studerede efter Modellen.

Axel Helsted havde været hos mig, havde ivret mod den lange lige Linje, der delte Billedet i to Dele. Selv var jeg ked over at have malt Enkedronningen, trods al velanstændig Enkedronningmaner, i Rødt og Gult, mente, hun burde været i Sort og Hvidt. - Hun laa jo nok i Roskilde i sin Kiste i gult Atlask, men Vorherre havde ladet hende tabe den Underkæbe, der ikke havde villet lystre hende i at sige Sønnen sin sidste Vilje. - Jeg skulde have indset, at hun var straffet nok, og at det var bedre, om hun nu blev fremstillet om end udmajet saa dog

i anstændig Enkedragt.

Dage vare gaaede, Indtrykket havde fæstnet sig. Det ringede. Pandora sad paa Tronen. Jeg ud i Gangen at lukke op. Udenfor Døren mødte mig et mærkeligt Syn. En statelig, høj og skøn halvfjerdsindstyveaarig Kvinde, klædt i en Art sort Flor, stod der. Paa hver Side havde hun en Dverg. En Søn og en Datter. Sønnen hang paa skraa ud tilvenstre, Datteren tilhøjre. Det var øjensynligt to rene Stakler, som, skøndt midaldrende, ikke kunde gaa ene ud i Verden.

s. 313»Er det Hr. Historiemaler Zahrtmann selv? Jeg er Madame Svendsen med mine to stakkels Børn. Jeg har haft tolv, men de andre er døde. Jeg kommer for at spørge, om De vil hjælpe mig med min Husleje?« - »Men, Madame Svendsen, det kan jeg virkelig ikke. Hvor kan De dog finde paa at komme til mig, der sletikke har Noget?«

»Ja men jeg har saa godt kendt Hr. Zahrtmanns Tante, den salige Admiralinde. - Hun var Hoffets Pryd. - Jeg har stoppet mange, mange Kniplinger - aa saa fine - for Admiralinden. Hun var saa dejlig. - Og saa gav hun mig altid det dobbelte af hvad jeg skulde have for dem. - Hoffets Pryd, Hoffets Pryd! « - »Ja, men jeg kan nu dog ikke hjælpe Dem. Kan ikke give een Skilling ud, der ikke er absolut nødvendig.- - Men - men der er en anden Ting, hvorved De, Madame, kunde fortjene Noget. Kunde De ikke lade mig male Dem? Det er sletikke svært, og De skal faa en Mark og fire Skilling Timen.«

»Gud Hr. Zahrtmann! hvor kan De tro det om mig, der to Gange har set Thorvaldsen som Gæst i mit Hjem, og som har været saa meget ved Hove?« - »Ja, Madame Svendsen, det er netop derfor, at jeg saa godt kunde male efter Dem. De har saa udmærkede Hofmanerer, og den, jeg har, er en god, men tarvelig Jomfru fra Vartov. - De vil blive brugt i Maaneder og kan lægge en pæn Skilling op. De kan godt gaa ind og se hende, der nu sidder paa Tronen, for det er en højsalig Dronning, De skal forestille, og hun er i Atlask.«

De to Smaa blev derude, og Madame fulgte efter mig ad den mørke Gang, mens jeg i Sordinoaccompagnement hørte: Hoffets Pryd, Hoffets Pryd. - Den rosenrøde Silke og det gule Atlask var paa Plads, da vi kom ind. Men de to Dronninger saa ikke blidt paa hinanden. De mindede mig om Schillers i Mødet paa Fotheringhay. Jeg spurgte Jomfru Pandora, om Stillingen var slem, om hun var træt. Da vi igen var hos de s. 314to Smaa, blev vi enige om, at Moderen nok vilde komme, og glad blev jeg. Hun forlod mig med adskillige Hofnej.

Endnu en Uge arbejdede jeg paa det gamle Billede. Mærkede dagligt, at jeg var i Unaade. Forat mildne Modellen fik jeg hende anbragt hos nogle Kolleger og senere paa Skolen.

Pandora blev mig dog ikke god. Hvor hun kom, fortalte hun, at hos mig var der ikke værd at være. Hun skulde skele til hver sin Side med Øjnene, skræve med Benene, lade Tungen hænge langt ud af Munden osv. osv. - Engang traf jeg hende tilfældigt hos en Kollega. Da steg hun ned af Brixen, gav Spidsen af Pegefingre og Langemand, sagde: »Det fornøjer mig, at man dog kan træffe paa Dem.«

Der begyndte en overmaade travl Tid. En hel ny Dragt blev komponeret, sort og hvid, saare fornem. En herlig Buste af Frederik den Tredie blev funden. Jeg arbejdede næstendels Nat og Dag. Modellen var snaksom, havde oplevet svært meget. Jeg svarede saare lidt og tilsidst talte hun meget med store Armbevægelser og nærmest til Gulvet. - Guld og Brokade flød om hende. Hun roste og dadlede ofte, eftersom Folk havde givet hende Noget eller ikke. Skøndt hun ikke anede det, jeg hørte hvad hun fortalte. Det gik hende, som det ofte gaar Modeller, de blive hypnotiserede, og man faar mangt og meget at vide. - I lang Tid var det om Hoffets Pryd. Det var for meget. Jeg var træt af at høre derpaa. - Saa sidder hun en Dag og taler om salig Baronesse Løvenskiold. Denne havde vist ikke hjulpet Madame Svendsen. Ialfald var Skudsmaalet ikke blidt. »Hun var ude og inde, oppe og nede, saa selv efter hver Ting, Tjenerne havde hverken Rist eller Ro. Hun var endnu værre end Deres sali - ig - «.

Aposiopese.

Hun kom ikke videre. Jeg lod mig ikke mærke med at have hørt Noget. Hun nævnede ingensinde mere Hoffets Pryd.

s. 315Madame Svendsen var født i Odense vistnok 1806. Hendes Fader var underordnet Betjent paa Slottet. - I 1815 staa hun som lille Pige i Slotsgaarden, kommer til med sin Bold at slaa en Rude ud. Skraaler. - En Herre kommer til og spørger, hvad der er i Vejen. - Da han hører at hun skal have mange Tamp af Faderen, siger han: »Tør dine Øjne, jeg skal lade en ny Rude sætte ind, og gaa nu med op til min Kone.«

Hun kom ind til Caroline Amalie. Var en nydelig Pige, vist nærmest vidunderlig skøn. Hun kom der ofte. Prinsen lærte hende selv Hofnej, og fra nu af blev det Sport for hende at kende Hofkresen. - Da hun var henvend voxen, fik hun Plads som anden Kammerpige hos Hofdame Frøken Bertouch. Det gik saaledes til. Naaden var Klosterdame, stod sig ikke godt med Klosters Foresatte, var mistroisk og fordringsfuld. Rig. Ejede en dejlig grøn Atlaskes Edderdunsdyne af uhyre Dimensioner. Naar hun gik iseng om Aften, var det Kammerpigens Pligt at banke de dejlige levende Dun op ved Naadens Fødder. Naar Dunene saa igen krøb ud

over Naaden, ringede hun Pigen op til Opbankning. Disse Opbankninger tog til og blev besværlige for Kammerpigen. – Mukke turde hun ikke, men saa lavede hun stille et Birkeris og lovede sig selv, at den Nat, hun blev kaldt op for tiende Gang, skulde Naaden have en Endefuld. – Det skete. Naaden var ulykkelig, vidste ikke hvad hun skulde, gik til de Foresatte for at faa den unge Pige straffet. Svaret var: »Ja, vi skal sørge derfor, men saa maa Deres Naade lægge corpus delicti frem i Retten.« – Saa foretrak Naaden at skaffe sig en Kammerpige til, og det var Madame Svendsen. – Der var det ganske rart at være, men Naaden var lidt skør. Naar hun skulde til Hoffest, og de havde pyntet hende med Slæb og Hofslæb og hvide Sko med Ædelstene og brogede Korsbaand op ad Benene, lod hun sine Kammerpiger se paa sig forved sit store Spejl. Hun gjorde gentagne s. 316elegante Hofnej for sig selv i Spejlet, og saa skulde Kammerpigerne ogsaa frem at neje for hende: »Hvormeget tror J nu, at jeg er værd?« »Deres Naade er Ethundredeogtyvetusinde Rigsbankdaler værd.« »Det animerer mig, at J ved det.«

Hun kunde ikke fordrage, at Vinduesruderne frøs til om Vinteren. Saa varmede Kammerpigerne Strygejernsbolte og satte i Karmene. – Om Foraaret var saa disse brændte og medtagne. Saa maatte den unge Pige hen at hente den gamle Malermester Svendsen. Hun var vist ganske bedaarende. – Den gamle Mand fandt hende paa Brystet, friede, og det blev meget hurtigt Ægteskab. – Naaden gjorde Bryllupet, og hendes Broder Kammerjunkeren førte Bruden til Alteret. I Hjemmet havde Naaden Slæb, men ikke Hofslæb. Kammerjunkeren dansede første Dans med Bruden og ogsaa Moleviten. Han var dejlig med hvide Handsker. Ellers var han klam og kold om Hænderne. – Svendsen var en rig og pæn Mand. Da de var kommen hjem om Natten, sagde Svendsen til sin Kone: »Jeg maa minde Dig om Abrahams Ord til Sara. Ved Du hvorledes de lød? – Du skal kalde Din Mand for Herre.«

Det skulde Madame Svendsen sande i mange Aar.

Strax da hun kom til mig, og jeg fik at vide, at hun ogsaa havde været Sygeplejerske, spurgte jeg hende for mit Billedes Skyld, om hun havde set nogen sidde paa en Stol og dø af Vattersot. – »Ja, gamle Overhofmarskalk Haxthausen.« – »Hvorledes døde han?« – »Ja, han tog sig tilsidst saaledes under Hjertet, laa bagover, og saa er det snart forbi. Fødderne er tykke, og saa blive de blaa i Ansigtet.«

»Ja, det var Svendsen. Han havde gaat paa Akademiet med Thorvaldsen, og de var meget gode Venner, for Svendsen var ogsaa en pæn Mand. Og han har to Gange været hos os. Engang var han der af sig selv, og en anden Gang var der ogsaa Professere, og vi havde Mundkok. Men Svendsen var saa s. 317skrækkelig jaloux. Jeg har aldrig brudt mig om nogen Anden end om ham, men var der blot en ung Mand, der saa paa mig, naar jeg i Silkekjole var ude at spadserere med ham, saa slog han mig og havde meget haard Haand. Og engang spærrede han mig inde i over halvandet Aar. – Vi fik tolv Børn, men kun Frederik var lige og smuk. Nogle var dødfødte og de andre var Krøblinger. – Svendsen sagde nok, at han fortrød det og lovede ikke mere at slaa mig, naar jeg var i Omstændigheder. Men Hr. Zahrtmann, Jalousi er en Sygdom. – Og det var slemt, at vi saa snart tog til København.«

»Men Frederik, lever han endnu?«

»Aa nej, det gik saa galt. Han var nydelig, saa smuk ud, var flittig og hos Malermester Schmiegelow. Var en god Søn og udmærket i sit Fag. – Saa skulde Hambros Badeanstalt ved Rundetaarn males. Det havde Hastværk, og Frederik og en af hans Venner tog Overarbejdet i Pintsedagene. – De hedede Rummene meget stærkt og vidste ikke, at saa løsnede Blyet sig i Farven og blev meget giftigt at indaande. Om Eftermiddagen første Pintsedag var den anden saa syg, at han maatte bringes til sit Hjem. Frederik blev ogsaa ved anden Helligdag, men saa var det forbi med ham. Han kom iseng og laa længe, kom dog op, men kunde ikke mere virke. Schmiegelow var meget ked derover, og Frederik elskede ham. Han lavede en Tur til Frederiksborg for alle sine Svende. – Frederik var ogsaa med, men kunde ikke køre paa Jernbane, saa kørte han ene med Schmiegelow i Landauer, saa det smukke Arbejde, men kom aldrig mere ud. – Doktoren havde forlængst sagt mig, at den Morgen, han klagede over, at det gjorde ondt under hans Hjerte, var han død inden Aften. Jeg var Enke og havde alt da ikke Flere tilbage end disse to Børn, som komme med mig og som hente mig.«

»Men har nogen af dem kunnet arbejde Noget?«

s. 318»Aa nej. Jeg har lært dem lidt at binde Bøger ind, og de har hjulpet mig Noget med at ombinde det Jammersminde, som De laante mig.«

Vi levede meget med hinanden, og jeg mildnede Livet for hende, hvor jeg kunde. Tog ogsaa fat paa at male Leonora Christina i Maribo efter hende som Pendant til Dronningens Død. Der var halvmørkt i Rummet, og lidt døsig og hypnotiseret blev hun, talte meget med Gulvet. Var en Skønhedsaabenbaring. – »Hans Majestæt Kongen, det er en herlig Mand, Godheden lyser ud af hvert af hans Træk, Vorherre har malt hans Ansigt« – Saa sad hun lidt. – »Dronningen maler selv sit Ansigt.« – Jeg tror ikke, hun helt vidste, hvad hun sagde, opfattede nærmest, at hun ikke fik Hjælp af Dronningen.

I den tidlige Del af sit Ægteskab havde hun været ved en af Frederik den Sjettes Hof komedier, havde haft Christian den Niende paa Armen. – Men ogsaa havde hun set ved Prinsesse Carolines Sølvbryllup Frederik

den Syvende komme ind og give Prinsesse Vilhelmine Haanden: Godaften Vilhelmine.

En Dag sagde hun til mig: »Hvis Hr. Zahrtmann tillader, bringer jeg Dem imorgen en umaadeligt fornem Dame. Hun er gift med en Skolelærer ude i Sælland, men jeg vil overlade Dem at gætte, hvem De har til Gæst. Kun vilde jeg gerne bede, om vi saa maa faa Chokolade.« – Det blev bevilget.

De kom sammen. Der var en vis Lighed. At se til var de omtrent lige høje, skøndt Madame Jensen i Virkeligheden ikke var høj. Hun havde et lille Hoved med faste Træk, lidt blodrød i Ansigtet, var ogsaa elegant, men vraltede ikke lidt. Blev af Madame Svendsen behandlet med udsøgt égard. Vi kom til Chokoladen, talte om forskellige Ting. Madame Svendsen var den, der bød rundt, tog absolut ikke nogen Ting før den Anden. Begge talte den Dag, om hvad der var annyiø, et Udtryk, jeg ikke før havde hørt i Madame Svendsens Mund. – Efter Løfte Dagen iforvejen fulgte vi begge den sjeldne Gæst baade gennem hele den lange Gang og den store Forhal helt ud til Gadedøren. Jeg bukkede for den Ukendte, som af Madame Svendsen fik flere meget følte Hofnej.

s. 319 DRONNING SOFIE AMALIES DØD. K.jbhvn. 1882
Den Hirschsprungske Samling
(H. Chr. Chr. Nr. 269)

s. 320 DRONNING SOFIE AMALIES DØD. K.jbhvn. 1882
Gave fra Kunstvenner til Statens Museum for Kunst 1884. [Se Breve S. 357-369]
(H. Chr. Chr. Nr. 270)

s. 321Vi saa efter hende langt henad Gaden.

»Ved De nu, hvem det var? – Naa ikke? – Det var Højsalig Frederik den Syvendes Halvsøster. Hun har Dupuys herlige Røst, og hun gaar ikke paa Fodfladen men paa den udvendige Side af Foden som Prinsesse Lottgen.«

I Halvtredserne var hun Vaagekone i fornemme Huse. Da Koleran var her, var hun stærkt knyttet til Amaliegade og havde set en Mængde Mennesker dø om sig. Særligt mange Norske. – Det kunde være rørende at høre hendes Fortællinger. Hun vaagede hos en rig Kones eneste Søn, en Dreng paa tretten Aar. Han døde vistnok af Difteritis. Moderen var lille og korpulent. Da Lægen kom, væltede hun sig over ham og slog af al Kraft. – Et andet Sted døde Kammerherren. Fruen var gerrig og vilde lægge ham i Kisten i et smudset Lagen. – »Deres Naade, nu har jeg været Vaagekone i mange fine Huse, og Kammerherren var en proper Mand. Han skal i et rent Lagen, om jeg saa selv skal lægge det til.«

Hos mig var hun en herlig Model. Havde virkelig udmærkede Manerer. Elskede at være Dronning og sidde paa Tronen.

En Dag kom nuværende Lensgrevinde Frijs op til mig med en Dame. Jeg talte nærmest med denne, saa ikke ret, hvad der var mellem de Andre. – Da de var gaaede, uden at Madame Svendsen anede, hvem det var, sagde hun: »Den unge Dame havde virkelige Hofmanerer.« – »Hvorledes det, Madame Svendsen?« – »Hun nejede lige saa dybt for mig, som jeg for hende. Og hun nejede først.«

s. 322I 1876-77 havde K.Z. haft Akademiets store Rejselegat, nemlig 1600Kr. aarlig, og desuden modtog han i 1878 fra Akademiet 600 Kr. til Hjemrejsen. I Februar 1882 fik han det Anckerske Rejselegat.

SIDST I OKTOBER TILTRAADTE HAN SIN ANDEN REJSE TIL ITALIEN.

s. 322

*K. Z. til Otto Haslund i
Sorø
. Bologna 1882 3/11:*

... i Betragtning af, at det imorgen er Din Fødselsdag og af at disse sidste Dage saaitid har mindet om de Dage, vi for 7 Aar siden tilbragte i Verona og Florens, vil jeg virkelig benytte denne Timestid hvor Tante blunder i sin Lænestol og min Kusine stopper mine Handsker, til at sende Dig de bedste Lykønskninger for Dit indgaaende Aar. Gid J alle maa trives og leve glade med hinanden. Du kan tro det er en Svir for mig at rejse. Jeg er netop saa oplagt dertil og at have et Par Damer med har bl. A. den Behagelighed, at man ikke løber saa langt, som jeg ellers vilde, jeg nyder mere i Ro, og naar jeg skal forklare de Andre, hvorfor Billederne er saa gode, maa jeg altid først gøre det mere klart for mig selv, og det er da ingen Skade til..... Fra Padua og hertil sejlede vi i 1½ Time, kørte paa Vogn i 2½ og saa hele Oversvømmelsen og de mange Mennesker, som var flyttet op paa Floddæmningen, da deres egne Huse var oversvømmede. Af og til sejlede vi over Buske, der gled hen under Bunden af Baadene. Vandet stod som oftest til over Halvparten af Indgangsdøren af Husene og Drueguirlanderne hang i Midten ned i Vandet. Landskaberne var mange Steder ubegribelige, Du ved nok hvorledes den lombardiske Slette er oversaaet med Trær, alle disses Kroner stod halvt ned i Vandet og spejlede sig, der var nogle endnu grønne, de fleste guldgule, men i de umaadelige Strækninger af Vand,

var det umuligt at finde ud af op og nedad, hvad der var Vand og hvad Stammer og Blade og det hele oplystes pragtfuldt af Solen. Deligencekørslen var lidt komisk. Alt Tøjet blev samlet i en uhyre Bagagevogn, og det var virkelig mærkværdigt, at alle vi, hver fik sit Tøj. Men det skete, skøndt vi havde 7 Ting og ikke Tegn paa Noget. Egentlig rapser Italienerne her ikke meget, og de ere yderst lette at omgaas naar man blot kan tale med dem..... I Venedig gik Vandet, men det var Adriaterhavet, den ene Dag op over Marcuspladsen, der var bedækket med Baade, jeg lod mig bære over, skøndt Manden sagde pesa motto Signore, og det saa underligt ud, at se f. Ex. Postbudet gaa i Vand til midt paa Laarene. Jeg traf der Ejlf s. 323 Petersen en fin og flink Mand, der er gaaet til Rom forat blive der Julen over. Jeg glæder mig til nærmere at gøre hans Bekendtskab....

s. 323

*K. Z. til Aug. Jerndorff i
Kjbhvn.
Rom 1882 8/12:*

..... Hører kun lidt fra de mange Venner jeg har mellem Kunstnerne og navnlig da fra Fredagskredsen, med hvilken jeg føler mig særlig forbundet. Altsaa et Fredagsbrev. Det er idag Fredag og netop Festdag for Marie ubesmittede Undfangelse, saa jeg kan ikke male oppe i Kirken, hvor jeg plejer at være. Det er i S. Maria dei Angeli og Motivet er en knælende Præst, næsten som det Billede jeg har paa Juleudstillingen. Billedet har samme Størrelse, Alt er paa samme Maade lyst om den mørke Præst, men denne fylder ikke mere end en Tiendedel af hvad den anden gør, og dog er der Noget, der gør Billederne saa umaadelig lig hinanden. [Siena Billedet var paa Juleudstillingen 82, det ny Kirkebillede er gjengivet her, H. Chr. Chr. Nr. 277.] Skovgaard og Viggo Pedersen lever jeg en Del med og holder meget af dem, især er Skovgaard mageløs rar. Gemytligere Øjne end han har træffes sjældent, og saa er han saa tilfreds altid. Vi var en henrivende Tur fra Florens sammen til Pisa, Pistoja, Lucca og Prato og saa dejlige Ting. Vi kørte i en Droske ud fra Pisa til Havet og saa der en hel Del Kameler; nej hvor dog Hestene er nogle simple Kralliker ved Siden af de fornemme Kameler, og saa blive Hestene saa angst for Kamelerne at det ordentlig er ækelt; man siger jo ogsaa at Hesten skal være saa dum. Kamelernes Lød var uforlignelig, laa saa skønt i Partier og var saa blød. Vi saa dem baade som Lastdyr, belæssede med Træstammer, og saa dem løse gaa i Skoven og græsse og endelig blive redne. Naar det ikke var saa dyrt, saa vilde jeg købe mig en og ride hjem derpaa og saa aflevere den i zoologisk Have. Forresten er der den Gêne derved, at alle de fine Eqvipager paa vor Vej vilde køre i Grøften, saa bange er de dumme Heste. Du skulde blot vidst hvorledes de drejede Halsen, ingen Semiramis kunde have bedre Model. Th. Philipsen er her og søger Atelier....

s. 323

*K. Z. til Professorinde Benedicte Frølich i
Kjbhvn.
Rom 1883 4/1:*

..... Og saa Rom. Nej jeg anede ikke, hvormeget jeg holdt deraf. Alt glædede mig; ja en Art Forelskelse maa det være, for det er ikke blot Paladser og Kirker jeg glæder mig over, nej jeg kan juble blot s. 324 ved at se hvad Retning de har for hinanden; det er ikke blot Folkelivet, der glæder mig, men ofte de ubetydeligste Ting. Og Sproget, som jeg sidst havde saa vanskelig for og som ved den lange Brug næsten blev mig forhadet, ja det holder jeg nu saa overordentlig meget af, dets høflige og kraftige Væsen. Ja, De mærker nok, at jeg er glad for det Altsammen, det er ogsaa det, der gør, at jeg først tænker paa at rejse til Athen til Efteraaret, for det vilde dog være altfor slemt alt at skulle forlade det i Februar. Desuden er jeg for langt tilbage i Sproget, jeg har Noget, jeg gerne vil gøre her, og Efteraaret er den bedste Tid at komme til Athen i. Og hvilket Lys her er og saa mildt. Jeg har ingen Ovn i mit Værelse men megen Sol, og endnu har jeg ikke frosset. Her er en Mængde Danske hernede, men jeg ser dem kun lidt, saa lidt, at jeg ikke har talt et dansk Ord iaar.....

s. 324

*K.Z. til Carl Thomsen i
Kjbhvn
. Rom. Epifania 1883 6/1:*

..... Da jeg kom hjem sidstegang og blot havde været 14 Dage i Danmark, var der ligesom lagt et Laag over de tre Aar i Italien, og hvad der gik forud for og fulgte efter min Rejse smeltede fuldstændig sammen, og jeg har, mens jeg var hjemme, grebet mig i ikke at kunne begribe, at jeg virkelig havde været borte saalænge. Men nu jeg igen er hernede, saa smelter forrige Gang og denne sammen, og Laaget lægger sig over mit Ophold i Danmark.... Imidlertid tror jeg af Erfaring at turde love, at Laaget hurtig vil lægge sig over Sydevropa, naar jeg først er vendt tilbage. Jeg ved godt, hvor venlige J altid har været mod mig og hvormange glade Timer jeg skylder Kastanievej. Engang ude hos Jer udbragte Nic. Madvig min Skaal. Efter Bordet trykkede han min Haand og sagde: »Ja, pas godt paa de Venner De har herude for De faar vanskelig

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Nogen, der holder oprigtigere af Dem.« Det var hjertelig sagt, og jeg var ham taknemmelig derfor....

S. 324

K. Z. til Faderen. Rom 1883 12/1:

Maler paa Frugtbutikken hjemme. [H. Chr. Chr. Nr. 273-275.] Vil med Skovgaard og Viggo Pedersen til Tivoli paa Søndag; Turen dertil med Tante [Thea Hoffmann] blev opgivet, hun kommer vist med nu. Hun er meget afholdt blandt Skandinaverne, jeg hører overalt hendes Ros.... Jeg sidder jevnlig med min græske Parlør for min Rejse til Efteraaret. Gregorovius: »Geschichte der Stadt Rom« morer mig, skøndt det Tydske falder mig svært....

S. 325

*K. Z. til Aug. Jerndorff i
Kjbhvn.
Rom 1883 16/1:*

Efterf. Breve handler om Røret i Anledning af den under 82 kundgjorte kgl. Anordning, hvorved der indførtes en forandret Ordning af Akademiets Plenarforsamling. Allerede i Februar 1882 havde 27 Kunstnere indsendt en Adresse, der kraftigt krævede en Ændring i Medlemmernes Selvsuppleringsret, der ogsaa paa del Tidspunkt var resulteret i, at Akademiets Anseelse var stærkt dalende, da det fortrinsvis bestod af Folk, der sluttede sig til en ikke altfor talentfuld Klike. De 27 Underskrivere meddelte, at de ikke ønskede at tage mod Valg til Akademiet under de bestaaende Forhold. - Uafhængig af denne Adresse havde Jul. Lange, efter Kultusminister Scavenius' Opfordring, udarbejdet et Reformforslag. Akademiet rasede over, at dets egen Sekretær uden Mandat mødte op som frisindet Reformator. De protesterende Kunstnere var ufornuftige; ikke tilfredse med Langes Forslag indsendte de et andet, og alt truedes med Kaos. Sidst paa Aaret afgav Ministeriet til Akademiets Overvejelse et ret grundigt Reformforslag, men delte fik man ved Underhaandsagitation ændret til den lidetsigende Resolution af 31/12 82. Det er denne Situation, der foranlediger Brevene angaaende en ny Protestadresse med fornyet Meddelelse om, at Underskriverne ikke vil lade sig vælge til Medlemmer. K.Z. er ivrig for at samle Underskrivere i Rom, men enkelte er dog lunkne, medens K. Z. er Fyr og Flamme. Jul. Lange maatte efter alle Kampene trække sig tilbage som Sekretær, og først i 1887 fik Akademiet en ny Ordning, der gjorde Ende paa Selvsuppleringen, tog Myndigheden fra Plenarforsamlingen og lagde den i Hænderne paa et Udvalg, der kaldtes Akademiraadet. Valgretten ændredes efter Regler, der bedre svarer til Nutidens Krav. Med enkelte Forandringer staar den Ordning endnu ved Magt. - Efterhaanden gled alle de opponerende Kunstnere ind i Akademimedlemmernes Kreds. Kun Theodor Philipsen, Fr. Schwartz og Kr. Zahrtmann lod sig aldrig overtale til at tage mod Valg. - (Om hele denne Kamp se »Ude og Hjemme« Nr. 277, Jan. 1883.)

Dit Brev kom igaar, og der var ikke mange Ting, der kunde glæde mig mere. Jeg havde set Reformen, var meget bedrøvet over den lille Skinreform og var bange for, at nu skulde de Samme, som havde protesteret, være villige til at lade sig vælge ind. Jeg havde ikke talt med Mange, men min Mening var lige bleven bestyrket gennem Philipsen, det skete i Lørdags, saa jeg havde netop haft rigtig god Tid til at komme i daarligt Humør ved at sidde her og gruble over Forholdene hjemme. Humøret stod saa lavt som mulig, jeg sad just igaarmorges og spekulerede paa om jeg vilde skrive til Dig, Krohn eller Schwartz, havde bestemt Dig; saa kom Dit Brev ind ad Døren, jeg blev helt beskæmmet deraf og styrtende glad. Jeg malte videre og gik op til Philipsen henad Mørkningen. Han blev ogsaa glad derover, og der skulde just være skandinavisk Kunstnermøde om Aftenen..... Paa Mødet iaftes kom der en Del Beklagelser frem, over at Helsted og Krøyer ikke havde tilbagevist Udstillingsmedaillen, og man vidste ikke om det endnu efter at Reformen har vist sig saa vigtig ikke s. 326 kunde ske. Det er naturligvis Noget, der bliver overvejet hjemme. For Vedkommende synes jeg umulig det kan være svært at bringe det Offer; de vil jo kun opnaa Beundring derved, og uartig kan det jo umulig kaldes, da det bliver en Samvittighedssag. De kan jo takke for den Ære, som det virkelig er, at man har anset dem for værdige til Medaillen, men beklage at Forholdene er saadanne, at de ikke tør tage den. Naa, det ved J naturligvis god Besked om. Hvis det var mig der stod med en saadan Magt i min Haand, jeg brugte den. - Saa er det vel saa vigtig, at man forsikrer sig, at ingen Stemmer blive afgivne af Kunstnere udenfor Akademiet, og kan man ikke sikkre sig næsten fuldstændigt? - Desuden, kan der ikke faas Understøttelse til at danne privat Undervisning? Schwartz, hvem de Unge har villet have, maa vel kunne, hvis han vil gaa ind paa sligt Forslag, faa offentlig Understøttelse, den Slags gives jo mere og mere nu baade hjemme og i Udlandet. Der er da ikke kraftigere Middel til at virke end ved at tage Eleverne; man kan være sikker paa, at det først er de flinkeste, der forlade Akademiet, og naar saa ogsaa Læreren er flinkere, saa kan jo Konkurrencen let tages op....

[Dagen efter, 17/1 1883, sender K. Z. Listen med Navnene paa de protesterende Kunstnere i Rom og vedlægger en lille Billet til Aug. J.] ... Det kostede Skovgaard stor Overvindelse at skrive under, Hasselriis bombarderede frygtelig; forresten var Skovgaards Holdning brilliant.... Hvor prøver man sine Venners aandelige Indhold ved slig Lejlighed. - Jeg maa endnu engang udtale min Glæde over det gode Sammenhold hjemme, som spaaer bedre Tider. Eden [Akademimedlemmer underskrev en Edsformular ved Optagelsen]

har her været Genstand for Debat, og vi synes at den næst Kongens Diktatur maa være Sagens værste Side. - Dan dog Modakademi hjemme. - Hasselriis og Th. Philipsen har været fortræffelige....

S. 326

*K. Z. til Søsteren Elisabeth E. i Kjbhvn.
Rom 1883 16/3:*

.... Her har Pietro Krohn været i ti Dage, han kom med Jul. Lange. J. L. og jeg havde to brillante Dage med hinanden. Det er morsomt at se Lange fri for det daglige Tryk af meget smaa Kaar og en stor Familie. Han vaagner op, udvider sig og bliver igen den han egentlig er. Igrunden har jeg i de senere Aar mere og mere tabt Interessen for ham. Han har faaet noget embedsmandsagtigt, en vis Flegma, noget Forsigtigt og Beregnet har lagt sig udenom ham. I gamle Dage, naar s. 327vi var til Gilde, saa laa han gerne under Bordet saadan fra Tolv af, trak mig i Benene, hvilket gjorde, at jeg, kilden som jeg er, sprættede, og Bollen afsatte smaa Kaskateller over Stolene og Genboernes Knæ, og saa proklamerede han Frihed, Lighed og Broderskab. Men det er vel tolv Aar siden. Her er han igen ung; det var med stor Ærbødighed han den første Dag var rundt at hilse paa alle de hellige Steder. De havde rejst forceret herved, og han kunde ikke sove om Natten i Wagonerne. De kom her 5½ Morgen, og han strax ind i Peterskirken. Derfra mange Steder, og vi fulgtes i lang Tid, medens Krohn hvilede. Intetsteds kunde han tøve, overalt var der en ny Ven i lidt Frastand, der skulde hilses paa; der var Forum, Kejserpaladserne, Kapitol, Vestatemplet, Palazzo Farnese, Cancellarit osv. osv. Kl. sex Aften fulgte jeg en stønnende og dødstræt Mand op ad Hoteltrapperne og paa Hoved iseng. Saa sov han i elleve Timer, og næste Dag nød vi mange af Vatikanets Herligheder med hinanden. Det er en stor Glæde saaledes at se Ungdommen endnu hos Ens Venner, og jeg er umaadelig glad over, at det ser ud til, at han kan blive her en lille Stund.... - Tænker at tage med Skovgaard, med en Dag i Ankona, Paaskedag i Loretto ved Festen for den meget hellige Madonna, over Pesaro til Rafaelsfesten i Urbino 28/3.... saa drage vi en Fodtur med Æsler til Gubbio.... Maler fortiden paa en Præst i Maria in Angelis hos de skikkelige Kamaldulensermunke. Der konverserede en ung dristig tysk Dame mig igaar: »Verstehen Sie deutsch!« - »Ein wenig.« - »Ach, ich finde diese Ecke so schön. Wie eine magnifique Wirkung des Lichtes. Wie schön diese Säulen. Ah, ich versichere, ich finde es wunderbar schön, ... verstehen Sie mich?« - »Hinlänglich.« - Saa tøjlede Grazien af..... [Billedet fra Kirken Maria in Angelis sendtes hjem til den i Sommeren 83 ved Charlottenborg afholdte nordiske Kunstudstilling (H. Chr. Chr. Nr. 277). Til Foraarsudstillingen var alt Frugtbutikken (se Brev af 12/1 83) hjemsendt.]

Efterfølgende Skildring af den mislykkede Rafaelsfest i Urbino sendte K. Z. til »Ude og Hjemme«, og Joakim Skovgaard føjede den atter her medtagne Tegning til. Begge Bidrag findes i Nr. 289, 15/4 83.

s. 328FESTEN FOR RAFAEL

Lykkelig Rejse, mine Herrer, og glædelig Fest. De vil i Urbino finde en skøn gammel Stad.« Med denne Hilsen af vor Vertinde var min Rejsefælle og jeg sprungne op ovenpaa den store Rejsevogn.

Solen skinnede, Kusken smeldede med Pисken og Vognen sprængte afsted, idet Pesaros Beboere, der havde samlet sig i tætte Skarer for-at se Folk drage til Festen, mere eller mindre hastig veg tilside, og Pigerne nysgerrig kigede ud ad Vinduerne. Det var Festen i Urbino, Rejsen galdt, og Humøret var glimrende. Vore fire vistnok temmelig almindelige Postheste forekom os som fire vælige Gangere, det gammeldags messingbeslaaede Seletøj tog sig fornemt ud, og Italienernes velklingende Latter lød ud af den tætstuede Vogn. Vi drømte os tilbage til Rafaels og Montefeltrernes Tid, vi vidste, at deres gamle Slot stod der rigt og pragtfuldt som for fire hundrede Aar siden, et af de stolteste Paladser, Italien har at fremvise.

s. 329Vi vidste, at Rafaels tarvelige Barndomshjem stod ved Siden af. Hvilket af de to Steder, der vilde være os kærest, vidste vi ikke, men vel at vi glædede os til at vandre paa de Steder, hvor han havde færdedes, se al den skønne Arkitektur, som han sikkert mange Gange havde beundret i det store Slots Korridorer og Sale. Vi havde Intet imod at føle os sat tilbage til det glimrende Hof, der havde samlet en saa herlig Kreds af udmærkede Personligheder omkring Aaret 1500, og hvis Fyrstehus selv søgte at overgaa sine Gæster i Intelligens og Dannelse. Elisabeth Gonzaga og Montefeltrerne syntes os igen at faa Liv, vi saa hvor herligt Men saa kom der en lille Draabe, saa en til, saa en Bløde, og Paraplyerne maatte frem. Skyerne havde samlet sig vester-fra, og store Skybunker havde lejt sig hist og her ved Siden af de spidse Klippetoppe og laa og lurede paa os. Vi holdt den første Bløde ud, der kom lidt Tørrevejr, saa atter en Bløde, alt mens vi haabede paa Solskin. Vi sneglede afsted, vore Gangere havde tungt Læs. Hver Gang Regnen lettede, kom der Haab, ja Elisabeth Gonzaga kom igen et Øjeblik frem. Vi naaede Urbino, der laa stolt og skønt paa de sky-omlejrede Klipper. Vi kørte ind og holdt virkelig under det høje Slot. Sortklædte Herrer med hvide Halsbind og Handsker tog imod os, anviste os Bolig og præsenterede os for Præsidenten for Festen. Overalt var der Travlhed, overalt blev der dog meget Lidt gjort, da Alt ligesom var lammet ved de mange Dages Regn og Udsigten til, at Festdagen ikke vilde blive bedre. Alt var lukket, Slottet, Rafaels Hus, og paa Akademiet vare Billederne tagne bort for at pynte ved Festen. Vi gik rundt i Gaderne ; Slottet saa dejligt ud, men alle de regntunge Flag gav hele Byen et Tungindighedspræg. Haabet beskæmmer Ingen, og vi

haabede paa godt Vejr Dagen efter paa Rafaels fire hundrede Fødselsdag. – Den 28de Klokkeren fem om Morgenen blev der affyret tre Kanonskud. De lød underligt uden Spor af drønende Genlyd ud i den stille og stærke Regn. Lidt efter hørte vi Lyden af en lille Klokke under vore Vinduer, og vi saa Genskinnet af Lys. Man bar Sakramentet til en Syg. Vi vare hurtig paaklædte og ude. Alt var endnu tungere end Dagen i Forvejen. De mange ventede Gæster udeblev, og det var meget mørkt. Vi gik op til Rafaels Hus. Det stod saa stille uden Spor af Smykke. Vi gik ind. Hist og her stod en Urtepotte med en grøn Plante, ellers var der Intet, der tydede paa Fest. Der var en højtidelig Stilhed, vi vare de Eneste som gæstede det. Kobberstik efter hans Billeder hang paa Væggene og mindede om, hvad han havde tænkt og gjort. Paa en af Væggene havde hans Fader malet en smuk Madonna. s. 330 Det var, som var der en stille Sorg paa det Sted og i den By, hvor vi havde ventet en glimrende Fest. – Klokkeren tolv samledes man paa Slottet. Vi kom gennem skønne Gange og Haller ind i den overmaade store Riddersal. Ja, der var lavet til Fest. Men havde der været trist udenfor, var der det næsten mere inde. Thi hele det stolte Rum var blevet overdrapperet. Istedetfor ædel Renaissance var det Hele fra øverst til nederst beklædt med Stoffer, Fløjl, Flor, Reps, Glitterguld, Agréments, saa uægte som vel muligt. Ved en Sidevæg stod Rafaels Barnebuste, omgivet af røde Drapperier, hvori Guldstjerner. Over ham svævede en virkelig udstoppet Ørn, der i sine fortørrede Kløer holdt en stor Krans, ikke af Lavrbær, men af prunus laurocerasus, og denne Krans var sammenbunden med en Sløjfe af Guldblik. Om Soklen, hvorpaa Busten stod, var der hængt en Krans af Tøjblomster. Alle Salens Lunetter vare beklædte med forskelligfarvede lyse Flor, der vare strammede sammen i Folder, og paa de store tøjbeklædte Vægflader var der anbragt Tavler med smagløse Indskrifter til den »guddommelige« Rafael. Ja, selve Loftets Hvælvingssribber var beklædte med brune og gule Agréments. Saaledes var hele den store Renaissancehai i Dagens Anledning klædt i uægte ækel Flitter, og de enkelte Stykker af skønne Kapitæler og Kaminer, som stak frem i dette Varelager, fremhævede kun, hvor lavt vor Tid staar i kunstnerisk Henseende, sammenlignet med hin glimrende. Hs. Excell. Minghetti holdt Talen. I et umaadelig langt, udmærket godt Foredrag, hvor han klogeligen holdt sig til Historien, gennemgik han Aar for Aar Rafaels Liv, idet han af og til lod et Strejflys kastes ud over andre af Tidens mest fremragende Mænd, navnlig over Julius den Anden, Savonarola, Bramanti og Michelangelo. Ligesaa historisk gennemgik han Rafaels Arbejder, dvælede ved hvert enkelt og indlod sig dog meget lidt paa Detailler. I Italien har jo i Aarhundreder Veltalenheden været dyrket mere som Kunst end i noget andet Land, og man følte hele Tiden, at der virkelig blev præsteret noget Udmærket. Man maatte kun tage sig i Agt for at lade Blikket gaa ud i Rummet, hvor det overalt fandt Smagløsheder. Efter Talen skulde der have været Procession til Rafaels Hus, men en øsende Regn hindrede det, og forskellige Laug stod der med deres Faner og store Kranse af prunus laurocerasus, som de ikke fik Brug for. Der indløb Telegrammer mange Steder fra, thi Manges Tanker vare selvfølgelig rettede mod Urbino den Dag, men Faa drømte om, hvor trist Dagen var i den store Rafaels Fødeby, (Urbino 28. Marts 83.)

s. 331

*K. Z. til Aug. Jerndorff i
Kjbhvn.
Rom 1883 16/3:*

Vil Du gøre mig den store Tjeneste at se lidt til at jeg bliver ordentligt hængt [paa Charlottenborg-Udstillingen]. Jeg har rigtignok skrevet det selvsamme til Leemejer, men naar Du skal se til Dine egne Billeder, se da ogsaa paa mine. Jeg kan ikke sige noget Bestemt om hvor og hvorledes jeg vil hænge, men har tænkt mig, at det var godt om Leonora paa Maribo og Dronningens Død kom til at hænge ligeoverfor hinanden, de høre paa en Maade sammen og skal have modsat Lys. Studenterforeningsbilledet skal have Lys fra venstre og vel helst Sidelys....

s. 331

*K. Z. til Carl Thomsen i
Kjbhvn.
Rom 1883 2/4:*

.... Du er udmærket rar til at skrive om mange Forhold, som interesserer mig meget, men Andre ikke omtale. Gildet for Brandes og Kammeraternes Virksomhed kan jo fængsle mig helt, men ogsaa vore akademiske Forhold har fortiden megen Interesse for mig. Jeg er overordentlig glad for at man fortsætter Oppositionen saa kraftigt. – Det morede mig meget, at Du og Din Broder og respektive Hustruer havde været med ved Gildet for Brandes. At Din Hustru har lidt røde Tendenser har jeg godt tænkt mig, og at de ere blevne udviklede under disse Akademikampe, det er begribeligt og kan slet ikke være anderledes; ... Jeg vil altid saa gerne at de bedste af forskellige Partier skal mødes....

s. 331

*K. Z. til Svogeren Chr. Erichsen i
Kjbhvn.
Rom 1883 8/5:*

... Dygtig ked over, som det er gaaet med min Udstilling. Jeg har aldrig været saa sikker paa at skulle staa godt paa Udstillingen som iaar, og saa har jeg baade Brev fra Krohn og Jerndorff, der ikke synes om min Udstilling. Jeg tror nu ikke den er saa daarlig, selv om deres Anker kan være berettigede. Jeg vil noget helt Andet end de, og jeg kan ikke faa dem med paa min Synsmaade, hvad jeg netop iaar troede skulde lykkes bedre end tidligere, da jeg efter min Mening har udtalt mig djervere. Enkelte har jeg sikkert med mig, - navnlig ved jeg det af et Brev fra Helsted til Hasselriis, hvori han i høje Toner priser et ganske flygtigt Møde med ??? [udklippet med Vilje, Carl Bloch?]; men saa er der andre Ting, der trykker ganske betydeligt ned herpaa. Under alle Omstændigheder har jeg ikke før haft et saa betydeligt Billede paa Udstillingen som den døende Dronning, og Manglerne er s. 332 neppe større end i andre Billeder, man har syntes bedre om, men Sagen er, det gaar mere mod Strømmen. - Men til dette kommer, at jeg Intet sælger, og min Arbejdskraft paa den Maade stækkes. Jeg er bange for, at jeg maa opgive Grækenland, og jeg maa istedetfor større Arbejder tage fat paa mindre Ting, da jeg ligefrem ikke kan sætte store Ting igang. Derved kommer jeg igen mit Maal fjernere. Igrunden havde jeg hele Vintren ikke villet arbejde, men blot se mig om, da jeg trængte til at bære mig saadan ad, og jo havde Stipendiet dertil, men jeg ligefrem ikke duer mere til at stille Arbejdet tilside. Og saaledes som det er, er det ogsaa bedre, da jeg ellers vilde være uden lettere sælgelige Ting til tilstundende Udstilling.... For Øjeblikket mangler jeg noget den Spænsthed, som ellers Modstand plejer at give mig, men jeg haaber, at den snart maa komme. Imorgen beder jeg Fader laane mig nogle Penge. Han har bedet mig gaa til sig derom....

s. 332

K. Z. til Moderen. Rom 1883 15/5:

... Noget ud over min Misstemning; men det er dog for galt saaledes at arbejde og arbejde og saa ikke kunne slaa sig selv gennem Verden, saa ene som man er. Selv har jeg gjort Dronningens Død saa godt jeg kunde, og jeg regner vist det Billede og Cartonen til Hjob for mine bedste Ting. Dem der hos os faa Udstillingsmedaille er netop de franskeste. Imidlertid tror jeg der dannes sig et yngre Hold, som er mindre fransksindet, og jeg smigrer mig med, at have bidraget til at finde den nye Vej. Det har nemlig meget at sige om vor Kunst kan naa frem til nogen Selvstændighed. Imidlertid er det slemt med den lange Ventetid, selv om man aldrig saa sikkert tror paa Sejr. Sandsynligvis oplever man ikke engang Sejren, men det er dog den eneste Maade at være Mand paa, det at kæmpe for hvad man anser for Sandhed.... Maler et lille Parti fra Monte Pincio i disse Morgener.... Tager 31/5 til Sora med Skovgaard og Viggo Pedersen....

s. 332

K. Z. til Svogeren Chr. Erichsen i Kjbhvn. Rom 1883

... Du skal ret have Tak for Dit sidste, saa overmaade kærlige Brev. Det var saa begejstret og fuldt af Haab, at det næsten rev mig med. Det slaar maaske ikke til med en eneste af Dine Forventninger, men den Glæde man har haft, er der Ingen der kan tage fra En. Jeg hører s. 333 forresten meget mere godt om mine Billeder end i Begyndelsen, og Jerndorff skriver nu, at hans første Dom var overilet. Men det er den yngste Slægt, som sympathiserer mest med mig....

s. 333

Carl Bloch i Kjbhvn. til K. Z. 1883 30/5:

Hvorfor jeg skriver, er for at sige Dem, hvor stor Priis jeg sætter paa Deres Billede paa Udstillingen, baade min Broder og jeg synes, at det ubetinget er det bedste, De har malet, og det bedste paa Udstillingen. Det jeg vil fremhæve, er at Døden er tilstede i Værelset. Hvorfor det ikke har faaet Medaille, ligger vistnok i, at vigtige Ting i Billedet ikke ere saa godt gjorte som andre, jeg vil nævne hendes Ansigt, skjøndt Udtrykket er godt, svarer det ikke i Formen til saa mange andre Ting; hendes Hænder ere plumpe, skjøndt de sidde og føler i høi Grad udtryksfuldt. Det andet lille Billede stod ogsaa med en overordentlig Kraft i Farven og slog tilside, hvad der var i Nærheden. Jeg kan forstaae, at De undertiden taber Modet; men den sande Glæde i Kunstens Udøvelse er Glæden over at tilfredsstille sig selv. En Samtale med Kyhn igaar gjorde, jeg idag endelig tog Papiir og Pen.... [G. Bloch undlader ganske at nævne Billedet af L. C. i Maribo Kloster.]

s. 333

K.Z. til Otto Haslund og Hustru. Sora di Campagna 1883 1/6:

... Forledendag forlod jeg Rom, tog alt mit Gods med mig, da jeg gerne vil se at komme til Grækenland herfra - hvis jeg da paa nogen Maade kan opdrive Mønt, for solgt Noget paa Udstillingen har jeg ikke, og det var jo det Meste af to Aars Arbejde, jeg havde der. Men Athen! - Her er forresten dejligt. Sora ligger altfor laft efter mine Begreber og er lidt for stort, men i alle andre Retninger lader her til at være dejligt. Liris gaar rundt om Byen, og den har brede, klare Vande, er kølig og skøn. Her er over al Maade frodig Væxt i Alt; det ligner en

stor pragtfuld Have alt. Og dog er Bjergene saa umiddelbart herved som vel muligt, ja en Fjerdedel af Byen ligger paa selve Bjergskraaning. Jeg kommer lige oppe fra den lille Kirke som behersker Byen, S. Maria della Grazie; en lille sølle halvforfalden Stakkel, men ikke uden arkitektonisk Skønhed og saa med en Udsigt! Man lavede til Illumination iaften, en Kærring og hendes Søn hang nogle vidunderlig gammeldags og halvfortærede Lygter op. En Uldtraad bar en Række s. 334 og hver Lampe hængte igen i en Uldtraad. Men jo tarveligere det er, desto gladere vilde jeg være, hvis jeg var Madonna. Tranosen synes jeg næsten maa være en Adspredelse i den timian- og mynteduftende Klippeluft. Della grazie er netop det passende Navn til slig lille chiesola. – Jeg er kommet ene herud, men venter Skovgaard og Viggo Pedersen hertil om faa Dage; derefter Th. Philipsen om fjorten Dage og Ross om en Maaned. Kan J begribe, at det er en dejlig Maade at skulle tilbringe Somren paa.... Forresten er dog det at Byen ligger saa laft, kun 180 Metre over Havet, en Anstødssten. Naar de to komme vil jeg se at faa dem til at gøre en Tur med mig op til et Par Bjergbyer, da der er noget saa uforligneligt i at bo paa et Sted, hvor Luften er saa fin, at man kan skære i den med Knive. Blot Turen op til S. M. della grazie overbeviste mig om Forskellen. Og saa denne fine Timiansduft sætter den ikke ligesom Krydderi paa al Mad. Her er netop to Bjergbyer hvorfra de skønneste Modeller kommer, Civita d'Antino og jeg tror den anden hedder Achino, men jeg har intet Kort.... Ejlf Petersen, som er meget moderat i sin Maade at dømme paa, har ligefrem forbudt mig at tale om Franskændene, da jeg har set saa lidt af dem. Her var en forbandet skidt Udstilling iaar paa Akademiet. Og man mistænker mig for at ville Franskændene tillivs i mangen helt uskyldig Yttring. Vist er det, at jeg hader Retningen, og dens Indflydelse paa vore Forhold, selv om jeg kan beundre deres Flid og Dygtighed. Det er nu ogsaa dumt, at Publicum er saa udannet, at det gennemgaaende er de daarligste Billeder, der blive publicerede, saa maa man jo, naar man har set saa lidt af dem, væbne sig mod et altfor daarligt Indtryk. Og det søger jeg stadig at gøre....

S. 334

K. Z. til Søsteren Elisabeth Erichsen. Sora 1883 6/6 Morgen:

..... Her er mig for lavt, jeg faar ikke den Styrke, legemlig eller aandelig, i disse altfor side Egne. – Pakker ind for Civita d'Antino, bliver sagtens ene deroppe, har været der og faaet sikkert Logi hos en stille og fin Familie....

S. 334

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1883 6/6 Aften:

... Saa tog Skovgaard og jeg hertil, blev lidt forfærdede, da Vognen pludselig standsede, og man erklærede, at nu havde vi to Timers Stigning tilfods med Fører. Naa vi tog fat, og saa var det kun en Time. Vi s. 335 skulde have Noget at spise og kom ind til en ualmindelig elskværdig Familie. En Moder med tre Døttre, hvoraf den ene er Enke, og to Sønner, hvoraf den ældste er Løjtnant; den Yngste af hele Flokken er kun 24 Aar og er nu Husherren. Det er pæne Folk med ikke ubetydelig Dannelse. Alt var saa udsøgt propert, som man næsten aldrig træffer det her. Jeg sagde strax til Skovgaard, at her vilde jeg være; men han bestemte sig for Sora som rigere paa Motiver. Saa drog jeg imorges ene herop. Tre Kvinder nede paa Landevejen for at bære mit Tøj op.... Nu har jeg sovet. Her er aldeles henrivende. Jeg har moret mig med at se Folk drage til Kilden her lige under Vinduerne. Det bliver ogsaa det første, jeg kommer til at male.... Jeg har faaet et udmærket rart og meget rosende Brev fra Carl Bloch om min døende Dronning og om Studenterbilledet. Han er kun faatalende og meget langsom til at handle, saa jeg sætter dobbelt Pris paa dette....

S. 335

K.Z. til sin Moster, Thea Hoffmann. Civita d'Antino 1883 11/6:

... Signora Domenica (Cerroni) har fortalt mig Familiens Historie. Havde Du set hende fortælle den, Du vilde indrømme, at ingen Ristori vilde kunne gøre hende det efter. Om Morgenen er her vidunderlig dejligt. Skyerne ligge under En som et stort stivnet Ishav, og kun enkelte Toppe rage op som Øer. Og saa Solen i alt dette..... Jeg er alt fuldkomment Ven med hele Befolkningen, der er saa skøn og naiv, saa det er en Lyst.... Bjergene rundt om er bøgekransede. Jeg ser vel næsten saa megen Bøgeskov som en Trediedel af Sællands Bøge. Mellem og over den ligger Sneen....

S. 335

K. Z. til Svogeren Chr. Erichsen. Civita d'Antino 1883 12/6:

... Folk her er umaadelig godmodige og mine Venner alle tilhobe. Naar jeg om Aftenen, for saa kommer Folk og ser Kongen spise, har fortalt Et og Andet hjemmefra, gaar det strax gennem den beundrende Mængde, og genfortælles omkring mig næste Morgen ved mit Arbejde. Jeg taler meget med dem, men de er saa naive at tro, at jeg ikke forstaar, naar de tale indbyrdes, og at naar de ikke ses, høres de ikke heller. Man lever fuldstændig landligt her, mærker kun paa de Breve, man faar, at der er en Verden udenom En. Man er ikke for Ingenting Himlen et Stykke nærmere....

s. 336

K. Z. til Carl Thomsen. Civita d'Antino 1883

... Men for nu at komme tilbage til Kastanievej og Eder, saa rinde Helsteds vise Ord mig ihu, at jeg blandede mig mere i Din Virksomhed end der var godt for Dig og den. Det kan godt være han har Ret, derom kommer jeg aldrig til Vished, men jeg vil jo saare nødig virke uheldigt paa Dig. Jeg er nu saa langt borte, at der ikke kan være Tale derom, jeg bliver vel ogsaa borte Aaret rundt 3: til Maj eller saa. For jeg vilde gerne se Salonen næste Aar hvis det lader sig gøre. Jeg samler Indtryk og samler mig selv og kommer vel noget mere udviklet hjem end jeg gik ud. – Jeg undlader sagtens ikke at komme temmelig krast med min Mening, naar jeg kommer, men det bliver neppe saa hyppige Udtalelser, Du faar, og mindst netop om de Billeder, Du arbejder paa. – En lille Udtalelse om Holberg maa Du tillade mig. Jeg kender kun Billedet i Katalogen og ved, at det var godt i Farve. Haslund udtalte sig bestemt derom, Jerndorff sagde Noget i den Retning. [K. Z. har set Carl Th.'s Tegning i den III. Udstillings-Katalog.] Det jeg gerne vil sige, er, at naar Du behandler en saa historisk Person – som Du ovenikøbet vist beundrer mere end jeg egentlig gør – hvorfor saa tage saa spagt fat. Du ved dog meget mere om ham end Du der har sagt. Du vidste hans Skrøbeligheder saa godt som jeg, og netop gennem Mindet er disse Skrøbeligheder komne frem til deres fulde Ret, lyse i en Klarhed, som Samtiden neppe kunde se helt ud. Hvorfor ikke give hans Forfængelighed f. Ex. Jeg vilde nu have malt ham med sit store adelige Vaaben i Guld over hans højrødt lakerede Boghylder. Jeg vilde modellere det, lade Mogensen forgyldte det saa gejlt som mulig og saa male det i fuldt Lys – straalende. Saaledes var det sikkert, men mulig senere end det Øjeblik Du har malt. Men saa var han ogsaa podagristisk, saa kunde Du have valgt det. Eller hvilkensomhelst Brist. Du blev saa nødt til, Du tvang Dig selv til, at faa hans Dyder stærkere frem. Ikke at tale om, at man paa en hel anden Maade vilde tro derpaa naar man saa, at ikke det Halve var stukket under Stolen, for saa tror man uvilkaarlig, at den Dyd der er, er løjet. I Din Beundring for ham har Du gjort ham altfor pæn. Tror Du virkelig at han sad saa pænt i Stolen? Naa, jeg har ikke set Billedet og kan ikke tale derom, men det er Opfattelsen af Manden. Tror Du ikke at han var en Frossenpind? Du kunde have sat Ansigtet i en Forkortning, hvorved nogle af de karakteristiske Sider var kommet stærkere frem. Vi har saa tidt set Holberg lige op og ned, det vilde mere os mere engang at se ham lidt i Forkortning. Genkendte vi Formen, det vilde mere os. – Nu mener Du sagtens at dette ikke er at se stort paa Dig. Kære Ven, det er en af Overgangene i mine Betragtninger forat samle Billedet, som jeg noterede mig for at sende Dig den. Jeg ved godt hvor Din Styrke ligger, og ønsker den Væxt saa godt som Nogen, selv Din Hustru iberegnet. Jeg vil altid mindes Moder og Datter og Kamma Rahbek for dets overmaade skønne Foredrags Skyld, som stemte overordentlig godt med Motivet, jeg vil altid være glad ved at tænke paa hende med Shawlet for dets Farver.... Dog hvorfor klage over den svundne skønne Tid. Her er saamænd dejligt og en homerisk Renaissance er ikke at foragte. Hver Dag slæbe Gudinderne Sten paa deres Hoveder, de lægge dem med Lethed ned paa Jorden, naar de møde Psyche med sin Konka, bøje sig som Grazier over Konkan mens de selv staa ovenpaa Stenen de har baaret, og drikke, idet de lægge Munden ned ovenpaa Vandfladen og drikke drøje Portioner. Og de Sten de bære er dog saa store, at jeg er vis paa at Homer vilde skildre det, at de lagde den fra sig, med de bombastiske Ord ΒΟΜΒΗΣΕΝ ΔΕ ΛΙΘΟΣ [Stenen drønedes].

s. 337 PJERROT I DYREHAVEN. 1880
(H. Chr. Chr. Nr. 247)

s. 338 MASKERADE. Studie. Kjbhvn. 1882
(H. Chr. Chr. Nr. 272)

s. 339 Kære Fru Thomsen..... Ja nu har jeg skrevet til Carl, men ved igrunden ikke hvor han er at finde. For min Skyld er der intet til Hinder for at De læser Brevet, den eneste vanskelige Post er noget om Holberg, hvor De vist vilde have haft lidt mere Ros, for Fruerne er nu engang saaledes, naar det gælder Mændenes Virksomhed....

s. 339

K.Z. til sin Moster, Thea Hoffmann. Civita d'Antino 1883 21/6:

.... Som Barn havde jeg Flipkrave i min Have hjemme, den foragtede vi. Nu saa jeg dem igen som gamle Venner efter tredive Aars Adskillelse jeg saa dem i de rette Omgivelser, jeg syntes næsten ikke, at de kunde være herligere. Men jeg er ogsaa vis paa, at de er smukkere end dem hjemme. – Jeg har det yderst bekvemt, sidder i min egen Lejlighed, tre hvælvede, helt hvidkalkede Værelser med Stengulve, mørke Kastanietræs Skodder, Døre og Møbler, udenoms Lejlighed og Have. Et prægtigt Skrivebord, et smukt stort Bord midt paa Gulvet, i god Stil, med grønt Klædes Tæppe og saa en Fylde af Blomster, en Udsigt til de herligste Bjerge. Hele Færdslen gaar under min Dagligstue, der er over Byens Port. Aldrig meget varmt, aldrig koldt. – Saa har jeg alle de Modeller, jeg kan ønske mig....

s. 340

K. Z. til F. Hendriksen. Civita d'Antino 1883

... Jeg elsker de høje Bjerge og den Karakter de udvikle hos Folk. Havde Du set alle de unge Mænd komme hjem med Hakkerne paa Skuldren og synge en yderst burlesk Salterellomelodi, Du havde vist med mig maattet sande aldrig i noget Theater at have hørt saa skønt et Kor. Thi hver Sanger jublede af fuldt Hjerte og den forenede Jubel steg som en glimrende Sæbeboble direkte mod Luften....

s. 340

K. Z. til Joakim Skovgaard i

Sora

. Civita d'Antino 1883 sidst i Juni:

Tak for Dit og Din Broders Breve; det sidste sender jeg Dig tilbage. Det har moret mig meget, men tiltrods for at jeg sætter stor Pris paa Din Broder som Maler, og paa hans Dom over Billeder, da jeg finder den ligesaa godt overvejet som grundig opfattet, saa tror jeg rigtignok paa ingen Maade, at jeg vil kunne være med i Beundringen over fransk Billedhuggerkunst. Herregud, der har jeg dog vel set Noget, da vi hjemme baade har haft adskillige Originaler og Afstøbninger. Men er der en eneste Ting, der i en eneste Henseende staar ved Siden af Relieffet i Ravenna? og kan noget maale sig blot med de middelgode Renaissancegravmæler i Rom, saa kald mig Mads. Forresten - men nu synes Du vist at jeg gaar for vidt - saa dømmes jeg mindre fransk Billedhuggerkunst efter de Ting, jeg har set og følt paa, end efter Maa-den hvorpaa Franskmandene anvende deres Kunst i Haver, Paladser osv. For de enkelte Ting kan maaske være mindre godt valgt, eller det kan være Gengivelser der staar tilbage for Originalen, men Maa-den at opstille paa - og den er ikke Folkets, men Kunstnerens, naar det gælder monumentale Ting - den er eller den er ikke plastisk - Ingen, selv den mest absurde Tilbeder af det Allermoderneste vil dog vel sige at Cairolernes Monument paa Pincio er plastisk stillet - om saa Detaillerne var aldrig saa gode - vi er vel enige om at ogsaa de er noget Skidt. Jeg vilde ønske at jeg havde set Udstillingen; Lepage har jeg stor Længsel efter, ligesaa Breton. - Grunden til at jeg sender Dig saa hurtigt Svar er forresten følgende. Vi har haft pragtfuld Torden. Den er kommet paa belejlige Tider og har ikke hindret mig i at arbejde, først en Byge lige før Middag, saa Hovedbygen Kl. 2. Kl. 3 1/2 havde jeg tilsagt de tre Gudinder, de lovede at komme, Alt var aftalt. De pleje at bære Sten hele Dagen med to à tre Andre netop opad Trappen hvor jeg vilde bruge dem. Jeg havde tilsagt tre paa engang, lovet hver en Lire forat staa tre à fire Timer og havde sat en Masse Farve s. 341 op forat rigtig hengive mig. Jeg var der, de kom ikke, jeg ventede længe, to af de andre kom og bar Sten, jeg spurgte til dem, saa svarede de, at de havde betænkt sig, at 1 fr. var altfor lidt, og at de derfor var gaaet ud i Marken at arbejde. Dette, at de havde skiftet Plads, netop de tre jeg havde valgt, er naturligvis ikke tilfældigt. Jeg spurgte de andre, om det var Skik her ikke at holde sit Ord, viste dem den uhyre Farvemasse, som var sat op til ingen Nytte. De lod nu til at være lidt skamfulde da jeg sagde at det var et Tab med disse Farver. - Det Hele er aabenbart en Strike, jeg tror iværksat af Mændene. Disse har, paa en Undtagelse nær, været saa umaadelig imødekommende, men de har jo hørt om at Ambrogio og Luigi i Rom fik fem lire om Dagen, hver er sig selv nærmest, og nu tror de at kunne presse mig. Jeg indlader mig neppe paa at give mere end en lire for en halv Dag, da jeg ogsaa er kras naar det skal være; jeg lader som jeg var rolig, og dog er der noget Tordenvejr i mig. Netop denne henrivende Juno! [Det drejer sig om Modellerne til de kalkbærende Piger.] ... Med Hensyn til Athen saa ved jeg jo ikke selv om jeg kommer dertil; faar jeg Raad rejser jeg og vil være yderst glad, hvis vi kan følges ad.... Du maa tro, at jeg blev glad ved at læse Din Broders Brev, men det gik dermed, som med Pariserplastiken, det morede mig ikke saameget at læse hans Dom om Kunstnerne, som at se den Kærlighed der er mellem Jer Brødre saa tydeligt. Du ved ikke selv hvormeget mere veltalende den var skildret. Det var nu ikke Din Hensigt med at sende mig Brevet, men jeg tror, Du har gjort godt deri. Jeg bliver altid en lille Smule bedre, naar jeg ser noget Godt hos Andre. Hils ham meget fra mig; jeg holder min Sandten mere af ham efter at have læst Dit Brev.... Nu har jeg talt meget mere med Familien her, den mener, at det med Modellerne vil gaa ganske af sig selv, naar først jeg faar begyndt og den har talt Noget med dem om Sagen. Nu faar vi se. Hils Pedersen meget. Baade ham og Philipsen vilde jeg overordentlig gerne leve sammen med. Jeg er glad for det Brev han tænker paa til mig. - Ja, Familien her er saamænd god nok, men jeg tror ikke Du vil finde Døttrene saa smukke i Længden. Den anden Broder, Lieutenanten, kommer hjem i Juli....

s. 341

K. Z. til Søsteren Elisabeth Erichsen. Civita d'Antino 1883 25/6:

... Igaar Kl. 3 Morgen vandrede jeg til Nabobyen Civitella Roveres Johannesfest, saa alle Byens Mænd og Kvinder bade sig i Floden inden s. 342 Kl. 5 under Musik og Kanontorden.... Philipsen og V. Pedersen fulgte Skovgaard hertil, spiste hos Cerronis, maatte Intet betale; Signoran sagde: »Vor Gæst har haft en behagelig Dag, det er os Betaling nok.« Maler om Morgenen en gammel Kone som spinder og tre unge Piger paa Trappen....

s. 342

K. Z. til F. Hendriksen. Civita d'Antino 1883 27/7 og 9/8:

Tak for Ill. Katalog og Ude og Hjemme..... Jeg synes jo nok at J. Skovgaards og Viggo Johansens Tegninger er

herlige.... Forresten er jeg ligesaa glad eller maaske gladere for Træsniittene, især efter de gode Tegninger, hvor Du har anvendt mest paa, f. Ex. Jerndorffs Christus ... ogsaa Edv. Petersens Tegning er glimrende.... Vi leve et idyllisk Liv her, har det omtrent hver Dag ligesaa godt, som hin Dag i Fredensborg hvor vi spiste under Løvtaget og plukkede Blomster hjem med os. Hvor Fru Jerndorff saa ud som en lille buttet Rosenknop, hvor vi hvilede os paa Bænkene i Skoven og hvor vi var saa hjertelig glade.... Jeg var meget glad for Jul. Langes Udtalelse [i Ude og Hj. om den døende Dronning]..... Jeg selv er aldrig en Smule korrekt, og saa mener J. L. at jeg er meget korrekt i Kostumer osv. og har studeret Rosenborg. Ja lidt har jeg været der, men næsten ikke brugt det mindste deraf. Jeg tror det havde været korrektere at sige, at jeg havde studeret Jammersmindet, som er mere værd for mig end 400 Rosenborggallerier.... 9/8 : Tak for din gentagne Senden af Langes Artikler i Ude og Hj. De morer baade Skovgaard og mig overordentlig.... Det er en Fornøjelse at Lange skriver og jeg tror det er til Gavn for hele den danske Kunst.... Her arbejde vi stadig under de gunstigste Betingelser.... 6 Timer Model om Dagen.... Skovgaard bliver her ind i September, jeg ind i Oktober om ikke længere. Gid Du kom her sammen med Philipsen og Viggo Pedersen. Vi skulde have endnu mere fornøjelige Dage sammen end i Ribe. Du skulde sikkert ogsaa her faa Lov at danse med Pigerne, skøndt Italienerne er vanskeligere i saa Henseende end vi Nordboere. Og saa er Familien her – ja, jeg forsikrer for den kan godt sættes ved Siden af Grejsens, skøndt det patriotiske vel neppe er saa udviklet, og det var saa bedaarende i Ribe. Husker Du at alle Hotellets Gæster fik gratis Vin de Dage vi havde vundet Slag mod Tyskerne....

s. 343

K. Z. til sin Moster, Thea Hoffmann. Civita d'Antino 1883 31/7:

... Du vilde mere Dig ved at se, hvor sikkert Skovgaard arbejder. Han har sin aldeles bestemte Tid, saa har han alt Sit i orden og saa virker han. Naar han saa kommer hjem med det, er Resultatet gerne særdeles godt, den Eneste, der er utilfreds er ham selv; saa er det ikke saa sjældent, at han vasker det ud forat gøre det endnu bedre, og saa bliver det ogsaa. Han har et yndigt Motiv, en Kone, der gaar henad Landevejen med sit Barn i Vuggen, som hun bærer paa Hovedet.... Saa har han et andet Motiv med et ungt Par, der høster den modne rødgyldne Hvede. Han har i den Anledning købt Stykket hvor-paa han maler og nu kan Du hver Eftermiddag se ham herfra Vinduerne hvorledes han sidder fra 2-5 ved Enden af sin lille Domæne, medens en af de to Høstfolk staa bøjede deri, mere ubevægelige end Høstfolk i al Almindelighed. Der er en Grundighed, som strax er paa-faldende. Forøvrigt er det meget bølgende modne Korn et velsignet Motiv ganske i og for sig. – Selv har jeg fat i et Motiv som jeg saa Palmesøndag da Hornemanns, Zeuthen og Bornemann var med mig i Tivoli. Drengene mødte op med deres Olivengrene foran Kirken forat faa dem velsignede. Da vi kom, saa vi hele den ventende Skare glimre med de sølvhvide Grene i Solen. Da de imidlertid fik Øje paa os, for de om os med deres lange Grene og opførte en krigersk Dans, der foranledigede Frøknens til at trække sig ind mellem os for ikke at faa altfor mange Kvisteslag i Ansigtet. Det mindede om Macbeth, hvor Birnam Skov gaar op mod Dunsinane. Jeg tænkte strax paa at male det, da Motivet var godt nok, men da det vilde kræve stort Arbejde og gunstige Forhold, troede jeg jo ogsaa nok, at det var en Fugl, jeg fik lade flyve. Imidlertid, da jeg først fik mig helt ordnet her, var Forholdene gode nok og nu er jeg $\frac{1}{3}$ inde i Billedet, som jeg i højeste Grad ønsker at kunne fuldføre. Jeg har ikke mindre end 18 Drengederpaa, yderst forskellige Typer og Stillinger, og for første Gang i mit Liv maler jeg Figurer i Solskin, hvilket morer mig meget, og som neppe er saa vanskeligt, som jeg havde tænkt mig. Der er noget beroligende i at have saamange Modeller, for de kan da ikke gøre sig udtilbens alle, som den Enkelte kun altfor ofte finder paa....

s. 343

K. Z. til sin Broder M. K. Z. 1883 1/6:

.... Jeg spekulerer og spekulerer paa Hellas, men hvor skal man dog faa Pengene fra, og saa spekulerer jeg ogsaa paa at tage hjem, s. 344 men saa vil Skæbnen at jeg lider af et Motiv i Jammersmindet, endnu større og meget usælgeligere end Dronningens Død, det er saa glimrende, at jeg hverken kan blive fri for det Nat eller Dag. Ja det er baade ondt og godt. Først Grækenland, saa Fransk Salon i Maj, saa hjem at kaste mig over den Opgave og – ja men det er blot en Smule der mangler i det Hele. Gudbevares hvor jeg forresten har det godt.

s. 344

K.Z. til Pietro Krohn. Civita d'Antino 1883 19/9:

[Ansøgningen, som Brevets Begyndelse handler om, var rettet til det Hjelmsstjerne – Rosenkroneske Legat.] ... Jeg tillader mig at besvære Dig med vedlagte Ansøgning, der skal være indleveret inden første November, haabende, at Du vil tage Dig deraf, og at Du kan gøre det uden altfor meget Besvær. Grunden til at jeg bestemt henvender mig til Dig derom og ikke til en Anden, er fordi der fordres Akademiets anbefaling, og det derfor er nødvendigt – saa tror jeg – at gaa til Meldahl. Nu er Du den af alle jeg kender, der tager Meldahls Færd mest i Forsvar, Du har haft adskilligt med ham at gøre, og hvad der er mig det Væsentligste her, er at jeg tror, at han har nogen Respekt for Dig, og for at Du kender Sagen. Derfor kan han ikke saa nemt glide

bort fra mig, naar han ved, at Du kender hvad der handles om. – Er der noget i Ansøgningen der er rent galt, er der jo endnu Mulighed forat faa den sendt hertil og rettet, men det haaber jeg ikke at der skal være. Jeg vil saa ubetinget helst, at Du leverer Meldahl Ansøgningen og mine Linjer til ham aabent, men for Tilfælde at Du synes, at det er for uartig, sender jeg Dig det i en Convolut med min Udskrift, ja Du har Lov til at gaa en tredie Vej og lægge en blank Convolut derom, det er jo en Smule høfligere end den aabne med Udskrift. Men det er jo ikke anderledes end at man maa være meget forsigtig ligeoverfor ham. Dette er mig modbydeligt.

Mulig undrer Du Dig over, at selve Ansøgningen er holdt i en saa let Tone; men Sagen er, at jeg blev i overordentligt godt Humør ved igen at tænke mig Muligheden af at komme til Grækenland, og det har jeg ikke kunnet undertrykke i Ansøgningen. Desuden lever jeg under meget gode Vilkaar her, skøndt jeg har raget mig fast for lang Tid i en svimlende Ensomhed. Jeg maa paa en eller anden Maade se at skaffe mig nogle Penge, og det var dejligt at gøre det uden at synke endnu dybere i Gæld. Se derfor var Dagbladene af 7de og 8de Sept. med deres Legatoplysninger yderst velkomne, da de kom ind ad Døren s. 345 for et Par Dage siden, og jeg satte mig strax i Virksomhed for fra Sora af at skaffe mig noget tykt Ansøgningspapir. Blot jeg kunde have henvendt mig til Carl Bloch istedetfor Meldahl, jeg var vis paa at møde den allerstørste Forekommenhed – for han holder meget af mig. Skulde der forlanges af Meldahl mere Bevis for at jeg trænger, saa ved Du vel omtrent hvorledes jeg har det, at jeg aldrig har kunnet have Atelier, og det er saa sandt som Noget, at jeg ligger med en ordentlig Læk. – Saavidt jeg ved, skal der ikke søges om nogen bestemt Sum; jeg ved heller ikke, hvor Ansøgningen afleveres, men det skaffer Du Dig jo let at vide. Saa langt jeg er borte, er det næsten umuligt for mig at skaffe slige Oplysninger, især da der skal handles hurtigt. – Kan Du, saa skriv til mig, hvem Direktionen bestaar af. Du kan udmærket skrive paa Brevkort, her er Ingen der læser det, og der kan paa et Brevkort staa ligesaameget som paa Dine smaa Ark.

Dernæst har jeg bedt Hendriksen (Xylografen) at betale Dig for mig 25 Kroner inden Maanedens Udgang, Noget jeg haaber gaar af sig selv, uden at Du behøver at ulejlige Dig dermed. Du fik jo den samme Sum til April af min Svoger?

Dermed er nok det vigtigste af Forretningerne færdige, og jeg kan fortælle Dig en Smule om Italien og hvorledes jeg har det her. Jo udmærket. Netop idag har jeg lidt Feber, jeg tror fordi det generede mig saa meget imorges at komponere Brevet til Meldahl. Jeg var ogsaa nødt til umiddelbart efter at gaa op paa Bjergene i de vældige Bøgeskove, skøndt det skyllede ned. – Du kan tro, at der var mægtig ensomt. Jeg ventede at møde Ulvene, som er deroppe, og som netop komme frem i sligt gudsforladt Vejr; men det slog ikke til. Der var tørt om Fødderne, for det Hele er Kalkklipper; de vældige Grene stod snart saa tunge og regnstille, snart kom et Vindstød som skrattede som Basunerne Julemorgen i Frue Kirke, og man hørte det fjerne Vandfald lo Schioppo umaadelige uensartede Fald og Plasken. Ikke et Menneske nogetsteds. – Der er nu ogsaa meget mere øde end sædvanligt, for hinsides Bjergene bo Collelungenserne, og med dem er det kommet til slemme Sammenstød netop i den sidste Tid. Derfor er Vejene usikre for de to Byers Befolkning, – jeg regner mig som neutral, da jeg er dansk. Men forresten om et Aarstid er jeg vel regnet for Civitaner. Fra 1811 har der stadig været Fejde mellem de to Byer. Iaar har det været stille, indtil Collelungenserne i Begyndelsen af Avgust slog en af vore Kør ihjel oppe paa Bjergene, – den laa der paa et meget iøjnefaldende Sted. Man blev opbragt, og der var Sam-s. 346 menstød mellem Hyrderne oppe paa Bjergene, andre vovede sig ikke derop. – Saa havde vi Fest her for S. Antonio den 3die Sept. Da kommer der tre Mænd ned fra Collelungo Kl. 3½ efter Middag, netop som Festen her var i fuld Gang og Folk havde faaet noget at drikke. Vi sad her ved Festtaflet med hele Familien og nogle faa Fremmede fra de andre Byer, saa kommer en Mand ind for at laane min Kikkert, for man troede at have opdaget 3 Collelungensere i en forresten enorm Frastand oppe paa Bjerget. Vor kloge Husfrue negtede Kikkerten, – hun anede sagtens hvad der kunde ske. Men Civitanerne var i Oprør og summede ud i deres brogede Festdragter gennem Byporten, som netop løber ud under dette Værelse. Vi var ved 27de Ret, men der var endnu nogle tilbage, navnlig Vandmelon, en vældig Tærte og Kaffe. Men det var umuligt at spise. – Vinduerne give lige ud mod Bjergene, og vi fik jo Kikkerterne frem. Honoratiores samledes her, vi besatte hele Paladsets Vinduer. Vi saa hvorledes de tre talte med nogle Civitanere, det kom til Haandgribeligheder oppe paa Bjerget, og de tre flygtede i forskellig Retning, en henedimod. Nu strømmede Folket ud bevæbnet med forskellige Vaaben. Der var vel en halv Snes Bøsser, der var Masser af svære Øxer, der var store tunge Plejle, jeg ved ikke hvad de bruges til. Men flere Hundrede Mænd og vel henved 100 Kvinder strømmede afsted. – Paa den store Repos herudfor Vinduerne var alle de absurdeste Farver i den allerivrigste Gesticulation, alle Hænder pegede og pegede i en Retning. Enkelte Kvinder tudede, en væltede sig, dog paa et meget rent Sted, paa Jorden og trak i sit lange Haar og var utrøstelig, mindede om Sarah Bernhardt naar hun kyler Hovedet i Jorden, dog spillede denne endnu mere gribende. Den nederste af Flygtningene vendte sit Løb i noget forskellig Retning, og det var morsomt at se, hvorledes Befolkningens Bevægelser herfra var afhængige af hans. Endelig kunde han ikke mere undfly, men var jaget op. – Saa satte han lige ind paa Mængden, en Sten hven i Luften og han laa udstrakt, vi saa ham falde. Nu blev der en Murren om Stedet, og færre forfulgte de andre. Gensdarmene kom til. Vor skikkelige Syndakus stod heri Vinduet med mig og saa derpaa, det faldt ham ikke ind at blande sig i Sagen og kun hans trefarvede guldbroderte Sjærf bekræftede, at han var Syndakus. Naa der gik vel en halv Time, saa fik de Manden saa vidt, at han kunde gaa, og mellem alle disse forskelligt Bevæbnede blev han ført hened. Han havde faaet en Flænge lige midt ned ad Hjerneskillen og var som en stor blodig Klud at se paa. Han gik sikkert paa Benene, men Ophidselsen var saa stor, at Folket kun vanskeligt lod sig afholde af

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Gensdarmen og Municipalguardier fra at myrde ham. Kvinderne vare forhippede, og flere Gange maatte de vende sig udad om ham med fældet Sabel og Bajonet. - Nu maatte Syndakus afsted og vor unge Husherre Sign. Diomede, der er paa Municipalkontoret. Fru Syndachessa, som er meget ældre end Manden, 71 Aar, gik her hændervridende Gesumaria, Gesumaria. Her var den underligste Stemning; Bud paa Bud fra Municipiet, Saaret lægeligt i 25 Dage. - Men ak ! Manden var Fredslegat fra Syndakus i Collelungo til Syndakus her, - Collelungenserne gjorde Afkald paa den lille Kartoffelhøve deroppe paa Bjerget, som de hellerikke havde Ret til, skøndt Kartofflerne, der var lagt, var deres. Det saa ikke videre rart ud for os, der ellers har et glimrende godt Navn i alle Byerne heromkring for Renlighed, Gæstfrihed og gode Sæder. - Her kom jo saa en Besætning af ridende Gensdarmen og her kom Politimester, Lieutenanter for Gensdarmen osv. osv. Alle maatte Syndakus beverte. Men skøndt jeg nok tror, at Syndachessa sparer paa Skillingen, og skøndt det i lang Tid gik med Gesumaria, saa blev de dog saa godt bevertede og blev hver Dag efter Middag regalerede med en Præsentation af Skovgaard's og mine Billeder, saa hvorledes det nu gik, saa slap vi med at have Corpus delicti her i 25 Dage til Cur. Men Raseriet vedvarer og Bjergene er ikke særlig sikke netop ad den Kant, hvor jeg ledte efter Ulve som en Forfriskning ovenpaa Brevet til Meldahl. Naa, det er nu omtrent hvad jeg har gjort idag, det er baade lidt og meget.

s. 347 AMBROGIO. Civita d'Antino 1883
Den Hirschsprungske Samling
(H. Chr. Chr. Nr. 282)

s. 348 SANTA MARIA DEGLI ANGELI. Rom 1883
(H. Chr. Chr. Nr. 277)

s. 349 Hvad jeg har gjort iaar, ja jeg har malt paa og maler paa alle mine Drengene, skikkelige Fyre som staa mærkværdig godt, især de mindste. Den allermindste, Gaetano, staa saa stiv som en Mur. Kommer Tommeltaen i Begyndelsen af Positionen til at staa ind over de andre Tæer, kan man være vis paa at den endnu er der, naar han skal hvile. Ja han holder paa Alt med en Slags Modelkrampe. Men selve Tingen at male hele Legationen i Solskin er ikke saa nemt for mig gamle Indsieder, og saa er der jo det, at jeg aldrig kan faa Solen til at staa stille. Nu kiger den voldsomt ind under alle Hatteskygger, det gjorde den ikke ved S. Hansdags Tider. Det er morsomt at studere alle de Drenges Karakter. De er gennemgaaende meget brave, det bedste Tegn paa Forældrenes Godhed.

I det Hele skal jeg ikke i nogen Henseende klage over Byen, og kommer jeg til at bo her Vintren over, hvad der vel dog er mest Sandsynlighed for, saa har min Hovmodighed, min Upaalidelighed og an-s. 350dre slemme Egenskaber, som mine Venner have hjulpet mig med at opdage, vistnok i mange Maader godt af denne Spægelse. Jeg kunde jo have stor Lyst til at tage til Napoli engang, naar Vintren bliver altfor trykkende, og da væsentligst for at se de enkelte græske Værker, der er der, men det er neppe heller slemt at undvære det.

Hvem tror Du her er at leve sammen med. En udmærket rar og vakker Familie, men uden egentlige Kundskaber. Her er Bøger hos Ferrantes, men jeg har ikke Mod paa at bede dem om at laane mig dem, da de indtage en tilbageholden Holdning. Du ved, Byens store ældgamle Slægt med det store Billedgalleri. Vi var der en Dag til Dans; der blev budt paa en Forfriskning inde ved Siden af Dansesalen. Der stod paa et Bord en Vinkaraffel, en Vandkaraffel og ET GLAS, og af dette drak Alle. Tænk, og det er dem, der har den pragtfulde Correggio. Jeg havde stor Lyst til at kopiere den for det umaadelige Lys Skyld ; det er som malt med Regnbufarver og dog ikke Spor af koloreret.

Derimod har jeg igen taget fat paa Græskene i Haab om Athen, og nu gaar det bedre. Saa er det, hvergang der ligesom er lidt Udsigt til Rejsen. Hvor gaar det Mario? naar J engang lader ham fotografere, saa send mig et Kort, at jeg kan se hvorledes han udvikler sig, og om han er - forat bruge Dit Ord - en Grisebasse. Jeg haaber, at J har det godt og gør saamange Selskaber, at Folk ved hvor Byens Centrum er. Har J faaet den nye Trappe? og kan der saa spise to til i Spisestuen? [Krohns Bolig paa det kgl. Theater.] Ak ja, jeg saa jo her i Aviserne, hvorledes Sarah Bernhardt var bleven sort af et Skønhedsmiddel, hun havde brugt, og strax har forlangt et Stykke skrevet med en sort Pjerrot. Ja lidt gal er hun vel. Jeg ligger svært for Tur at skrive Haslunds til. Hils nu alle Venner fra mig - Du ved vel hvem det er.

Hils Din Hustru og tænk imellem paa mig. Bliv nu ikke ærgerlig over Kommissionen. Din hengv.
K. Zahrtmann.

s. 350

*K. Z. til Aug. Jerndorff i
Kjbhvn.
Civita d'Aniino 1883 25/9*

.... Det er ellers den rette Tid at have Eders Portræt paa, for jeg bor endnu for et Aarstid heri Civita muttersene mellem Italienerne; jeg faar Lejlighed til at filosofere over mig selv, finde mine Fejl, nu mens jeg

er ene, næsten som naar jeg i gamle Dage var sammen med Haslund, der altid snublede over min Upaalidelighed og engang imellem til Afvexling over at jeg var saa klog, og Du, som ikke har været bange forat tage mig i Skole, paa den Dig egne hensynsfulde, men meget bestemte Maade : der hjælper intet kære Moder. Jeg ved Eder Tak beggeto.... Skovgaard har været her et Par Maaneder, men er rejst for fjorten Dage siden. Han var en udmærket Kammerat, næst Ole den bedste jeg har kendt.... Som Maler er han forbandet dygtig, han gaar paa med en Sikkerhed, som man skal lede længe efter. Han gjorde i de to Maaneder fire Billeder her, der var meget smukke. Især det første og det sidste, om end mulig de andre skaffer ham mange flere Beundrere. Han er jo alt Andet end streng Efterligner af Naturen ; det Underlige var, at naar jeg saa Billederne heroppe syntes jeg grangivelig at det maatte være saa, - naar jeg kom til Stedet, hvor han sad og malte, begreb jeg næsten ikke, at det var det han havde malt efter. Vi er diametralt modsatte ; han maler Forgrunden helt hen til sig selv, jeg vil altid kun have en ganske lille Synsvidde. Hans Behandling var ofte saa aldeles fortryllende og saa var de to Billeder dejlige simple i deres Indhold. [J. Skovgaards fire Billeder vare: Gadepartiet med Kirken og: Vejen til Civita d'Antino (Tegning i Ill. Katalog 84), udstillede 1884. Paa Juleudstillingen samme Aar fandtes det tredie Billede : Pige og Karl meje Korn med Segle, og paa Foraarsudstillingen 1885: Italienerinde med sine Børn paa Hjemvejen (Tegning i Ill. Katalog 85). Det er sidstnævnte Billede og Gadebilledet K. Z. her er henrykt over.] ... Selv har jeg Somren over været beskæftiget med to Billeder. Det ene er tre Piger der gaa ned ad en Trappe i Solreflex. Det bliver vist færdigt til Udstillingen, passer i Frugtbodens Ramme. Jeg har aldrig før malt ude, saa det er meget famlende gjort. Det er vel ogsaa noget af det Allervanskeligste at male. Jeg synes selv at der er noget godt i Farven, tror dog, at der er adskilligt, der skal bæres over med.... Udelys har jeg næsten ikke malt, saa det er en vanskelig nok Opgave. Det andet Billede, som vil tage hele næste Sommer med og for hvis Skyld jeg bliver her, er Palmesøndag udenfor Kirkedøren; atten Drengene der vente med deres Oliegrene i fladt Solskin forat faa Præstens Velsignelse. Det var Noget jeg saa i Tivoli og som henrykte mig. Oliegrenene er saa overmaade skønne. Samme Mode bruges her, desuden er her en Mængde smukke og især gode Drengene....

s. 351 PIGER SOM BÆRE KALK. Civita d'Antino 1883
Den Hirschsprungske Samling
(H. Chr. Chr. Nr. 280)

s. 352 JOAKIM SKOVGAARD: GADEPARTI MED KIRKEN. CIVITA D'ANTINO
Rlyantstegning efter hans Maleri 1883

s. 353

Fra Axel Helsted til K.Z. Kjbhvn. 1883 26/9:

... Lad mig da først være enig med Dem i, kjære Z., at det er dejlig, at DE er blevet Maler, og saadan en god Maler, en morsom Maler - s. 354der er saa mange kedelige Malere. Vor Tid er i Kunsten befængt med Upersonlighed - kjender De dem disse Kunstens Modeherrer? ...

s. 354

Fra Joakim Skovgaard til K. Z. Sora 1883 29/9:

Skovgaard drog midt i September tilbage til Sora med det Hverv at skaffe K. Z. en Kakkelovn og en Petroleumslampe til hans Vinterhi i Civita.

.... Du takker mig, fordi jeg har ladet Dig føle Din alder så lidt. Sommetider har jeg været bange for, at jeg behandlede Dig formeget som kammerat, men Din ungdommelige livlighed indbød såmeget til det. Forøvrigt behøver jeg ikke at gjentage hvormeget jeg har lært af Dig. Du synes Viggo Pedersen er for lidt pligtopfyldende, det synes jeg med, men der er den skønhed ved det, at han ser stort på tingene, de små dagligdags bekymringer tager han sig ikke nærmere end højst nødvendig. Om det just kommer af, at han har sit liggende fæ i himmelen, tør jeg ikke sige, men havde jeg fæ lidt mere af mit liggende fæ i himmelen, så mit hjærte var lidt mere der, blev mine bekymringer her sikkerlig mindre og jeg selv roligere, mindre slidt af nervøsitet. I det hele synes jeg altid, vi må huske, at vi alle er skabt forskelligt og må gjøre os umage for at yde hinandens synspunkter retfærdighed.... Når det kommer rigtig an på, kan Du tro, Viggo er god nok, han er ven i nød....

s. 354

K. Z. til Pietro Krohn. Civita d'Antino 1883 29/9:

Skøndt det er saa kort siden, jeg sidst skrev, vil jeg dog sende Dig et Par Linjer. Fra Jerndorff hører jeg, at Du har mistet Din Fader, og at Du tager Dig det saa overmaade nær. Jeg synes, at man maa ikke sørge, naar et langt Liv er tilendebragt med Hæder, og naar Døden har forhindret flere Lidelser fra at komme. Jeg husker saa tydeligt mine egne Følelser, da min Bedstemoder døde.... Jeg kunde ikke tænke mig os uden hende og syntes næsten, det vilde være det sørgeligste, som kunde ske, hvis hun pludseligt døde. Det skete, men Sagen stillede sig helt anderledes, end jeg havde tænkt.... [Bedstemoderens Begravelse skildres, som Side

69-70.] ...

Jeg har ofte tænkt paa det Underlige heri, er mere og mere tilbøjelig til at anse de Sorger, der komme til os udvendig fra, for temmelig ubetydelige; det er os selv, der skaffer os dem paa Halsen, der nage. Siden Bedstemoders Død har jeg levet meget sammen med hende i s. 355 Mindet, og det gør jeg endnu; det kan Ingen tage fra os, og det bliver renere og mere luttret, alt som Aarene gaar. Endnu uddrager jeg ikke sjældent Lærdom af hvad hendes Liv har været for mig, og ofte er det nye Lærdomme, udviklede gennem det aldrig afbrudte Samliv med hende. – Se noget Lignende synes jeg ogsaa Du maa føle ved Din Faders Død. Først maa Du da være glad for, at han ikke skulde lide mere. Dernæst har han da omtrent fulgt Dig og sine øvrige Børn, saalænge som det ret godt var muligt, og endelig synes jeg, at Du maa være saa umaadelig glad ved at vide, at Du selv baade ved Dit Ægteskab og ved Marios Fødsel har skaffet ham de allerbedste Glæder paa hans gamle Dage, Noget som han med fuldt Liv gik op i. De to Gange jeg fulgte hjem med ham fra Jer i Valby ifjor, tog han mig ved Armen omtrent ud for Frihedsstøtten forat forklare mig, hvilken Engel Emilie var. [P. K. ægtede 1881 Emilie Bull.] Naar han saa havde sat mig meget godt ind i Sagen, saa han vistnok selv, at han havde talt sig varmere, end det stemmede med hans Vane. Han afbrød saa sig selv med at sige : » De maa ikke tro, at jeg mener saadan af og til at finde Engle mellem os. Men Emilie er det virkelig. Og saa Drengen, sikken en flink Dreng.«

Ja selv holdt jeg overmaade meget af den gamle Mand, fandt mere Perlen end Englen i Din Hustru, – det Udtryk har jeg ogsaa hørt ham bruge. I gamle Dage maatte jeg jo af og til tage ham i Forsvar mod Dig, naar Du blev for slem imod ham. Da kendte jeg ham saa lidt, vidste blot, at Du lignede ham overmaade meget, – for ligesaa reaktionær det er Du –, tog i grunden Dig selv i Forsvar imod Dig selv. Ved at blive ældre forstod jeg meget bedre Din Fader, lærte ham ogsaa noget bedre at kende, men da behøvedes intet Forsvar mere. Jeg synes, at Du og Dine Sødskende maa erkende, at det er godt, som det nu er, og at J, naar den første Smerte er dulmet, maa se paa Eders Liv med ham som paa en stor Lykke, der har været Jer forundt. Selv tæller jeg Kendskabet til ham som en Perle paa Snoren.

Jeg beder Dig, bring Din Hustru og Søn en venlig Hilsen fra mig. Hils Peter Købke, Din Søster og Johan med Hustru. Jeg tillader mig at takke Eder alle for det smukke Indtryk, jeg har af Eders Fader. Tak ogsaa for den Gæstfrihed, jeg har nydt i Dit Hjem, hvis hyggelige gammeldags Præg, hvis Samlinger, Kobbre og Studier, Oljelampe og Ølkrus aldrig skal gaa mig af Minde. Egentlig synes jeg, at Du, der har en ung Krohn i Eje, har faaet den rigeste Erstatning for Din Faders Liv.

Ja siden jeg sidst skrev, har jeg Intet oplevet, Dag er gaaet som Dag. Dog da jeg idag sad ved mine Drengene udenfor Kirkedøren, kom en s. 356 gammel Mand, som ikke havde set Billedet før, og stillede sig bagved mig en rum Tid. Saa tog han Hatten af og blev staaende. Saa gik han hen ved Siden af mig, stak sit ene Ben ind imellem mine, satte sig halvt paa mit ene Knæ, bøjede sig ned mod Billedet og gav det un bel bacio. Jeg blev helt rørt og synes, at Billedet ligesom har faaet sin Indvielse. [Denne Oplevelse omtaler K. Z. i flere Breve, men i de efterfølgende Erindringer fra hans første Ophold i Civita har Mindet forskudt sig. Han sætter den i Sammenhæng med Maleriet de kalkbærende Piger.] – Her er meget mindre ensomt, end jeg havde troet. Uden Dansktalende, uden dannet Selskab, uden Lektur – jeg faar Tiden herligt til at gaa, ja jeg har altfor lidt af den. Jeg tænker meget mere paa mine Venner paa denne Maade, og jeg sander dagligt, at Livet med Mindet om dem i mange Maader er fyldestgørende. De selv kan tages fra mig, de er skrøbelige Kar, som kan modtage en og anden uheldig Bule, Mindet bliver skønnere gennem Frastand og Aar.

Jeg forstaa saa godt de Filosofer som sagde, at hele den virkelige Verden kun er indbildt, og at kun den indbildte er virkelig. De arme Stakler, de arme Mænd, som ingen Følelse har for dette. Det er mod dem at Øhlenschlægers Morgenvandring er rettet. Ak jeg som forleden kom til at sige til Viggo Pedersen, at Oberst Sinclair dog var det bedste, Øhlenschlæger havde skrevet, og saa er den af Storm. Blot Ø. ikke har vendt sig i Graven ude paa Frederiksberg – den var noget brøstfældig. Endnu engang mine bedste Hilsner. Din heng. Kr. Z.

s. 356

*K. Z. til Joakim Skovgaard i
Sora
. Civita d'Antino 1883 1/10:*

..... Tak for Dit Brev, som jeg lige har modtaget sammen med Philipsens Kort, som jeg ogsaa er meget taknemmelig for Saa maa jeg tale om Ovnen. En saadan vil jeg gerne have. Men kan enten Du eller Philipsen lægge nogle Penge ud for mig indtil d. 20. Oktober, saa vil jeg være meget glad derfor, for før faar jeg ikke Penge tilsendt. Kan J ikke beder jeg Eder om først at faa den til den Tid, for saa længe kan jeg nok holde mig varm ; endnu er her ikke Spor af Kulde og jeg har ikke anlagt andet Uldtøj end min Sommer lille Uldtrøje. – Enten jeg tager til Grækenland – og det sker vel først i Januar, hvis det sker – eller ikke, vil jeg gerne have Ovnen, da disse rygende aabne Kaminer paa forskellig Maade hindre En fra at arbejde, og er man saa ene som jeg, saa er man da nødt til at arbejde en Del....50 frs er det Hele jeg kan lade Jer faa inden den 20de, saa indret Jer derefter....

s. 357 ITALIENSK FAMILIESCENE. Civita d'Antino 1883
(H. Chr. Chr. Nr. 284)

s. 358 JOAKIM SKOVGAARD: PIGE OG KARL MEJE KORN MED SEGL
Blyantstegning efter hans Maleri 1883

s. 359 Den Evne at Motiverne er elskværdige, er Noget man ikke selv giver sig, derimod kan nok, ja meget let, det at man forelsker sig i en fremmed Kunstretning, mere end i Naturen, tage Evnen fra En Her har jeg omtrent hver Dag siddet ude og malt Drengene om Formiddagen i godt Vejr, men Eftermiddagene har næsten altid været skyfulde Jeg faar gerne en à to Retter til Middag, som jeg maa sende tilbage, da jeg ikke kan spise saameget. Jeg tror, at det er for at trøste mig fordi Du ikke er her, men i Virkeligheden tager jeg mig det ikke saa nær at jeg trænger til at spise Sorgen bort. Jeg gør stadig længere Ture efterhaanden som Varmen tager af, gaar ned til Kilden, drejer tilhøjre, kommer hjem ved Kirkegaarden. En Dag traf jeg som jeg troede en nedlagt Kirke, der stod et Kors inde imellem fire lave Mure, og saa var den fuld af de dejligste Brombær. Jeg kom hjem, og da jeg fortalte de Andre det, fik jeg at vide at det var Begravelsesstedet for Koppe- og Kolerapatienter, og at derfor var Brombærrene saa gode, som jeg havde spist....

s. 359

K. Z. til sin Broder M. K. Z. 1883 8/10:

.... Jeg antager, at Du har saameget af Moders Blod i Dig, at Din Blomstringstid er rig, om end bestemt afgrænset. De due i den Slægt til overordentlig meget fra 25-50 à 55. Siden vil de helst have Livet liggende behageligt for sig. De fleste af os Sødskende har vist Noget af det Samme. Jeg forsikkrer Dig for, at jeg selv gruer mange Gange for at dette 50-55 for mit Vedkommende skal komme alt i Fyrrerne. Saa gjorde det for et Par af Onklerne. Som Yngre ærgrede jeg mig over deres Uimodtagelighed og Mangel paa Arbejdskraft - nu ser jeg meget mildere paa den Ting, forstaar den saa udmærket. Hvem af os der har Faders Blod i sig, kan prise sin Lykke for sine gamle Dage, thi Fader føler sig sikkert ifølge sit Naturel langt lykkeligere end Moder. Men især vi Ældre har jo set, hvilket Læs han har evnet at trække....

s. 359

K. Z. til Carl Thomsen. Civita d'Antino 1883 20/10:

... Isandhed her er dejligt. Nu gulner og rødner Bøgen her rundt paa alle Bjerge; og disses Farve der er sølvgraat og lavendelmeleret danner en Modsætning til Bøgenes mættede Fløjlsfarver, der virkelig ogsaa har Noget af Fosseskum. Og saa skulde Du se Druerne i Dalene, lyssvovlgule er Bladene og Druerne hænge selv saa tunge og violette. s. 360 Vi er lige i Vinhøsten, her er Liv, Lyst og Glæde. Alle Æsler er tungt belæssede af Vinsække, som endnu er ganske som hos Homer, hele vendte Gedeskind hvor alle Haarene sidde indad i Vinen. Og saa se dem perse Mosten. De staa op i de mægtige murede Kar og danse med deres bare Ben Mosten ud. Børnene sidde alt imens paa Murranden og æde Druer og spytte rask væk Skallerne ned i Karret, for vi ved ligesaa godt her som i Frankrig at Vinen helst skal smage stærkt af Skal. I Solskin under Oliven ser sliq Forestilling dejlig ud. Og saa at se Mosten blive fyldt op i de vældige Fade i de hvælvede kølige Kældere, høre den gære rundt om sig, se dem koge den sejge Vinsuppe, der bringes ned i Fadene, og hvorved Vinen bliver meget stærkere. Og saa bringe alle de velsignede Mennesker mig skønne Exemplarer af de mest udsøgte Drueklaser, som skal hænge her til Tørring og til Vinterbrug. Det ene af mine Værelser er behængt med Olivengrene og deri er allevegne Drueklaserne hængt op. Gid Du og Din Hustru og Børnene og Din Søster og Vilhelm og Karen kunde komme her og spise sig rigtig mætte.... Jeg filosoferer, prøver mig selv. Jeg er paa det Rene med at det er meget daarligt bevendt med min Kristendom - ja jeg tør aldeles ikke mere regne mig blandt de Kristne. Det er en Følge af den megen Rejsen. Man ser at saamange Mennesker der er, saamange Religioner. Førrige Gang jeg var her fik Lutherismen et haardt Stød, men siden har jeg tænkt og grundet og efterhaanden er det sidste gaaet af Troen paa den aabenbarede Kristendom. Og deraf er fulgt meget Andet. Saa skønt som Alt er her om os, kan jeg som Kunstner ikke se andet end en aldeles uberettiget Dadel over Livet og en Misfornøjelse i det, at Læren siger, at det andet Liv er saa uendelig meget skønnere, og at det er det vi skal leve for. Desuden paa meget faa Undtagelser nær ser jeg dem, der ivrigst kalde sig Kristne, arbejde forholdsvis meget lidt for dette andet Liv osv. osv. Det er ogsaa meget lærerigt at se, hvorledes Italienerne opfatte den Kristne Religion. Den er kommet fra Syden og passer langt bedre for Forholdene her end for dem i Danmark.... Og saa skulde Du se Efteraarsfloran. Efter den tørre Sommertid kommer Efteraarsregnen og naar den er forbi begynder ligesom et nyt Foraar. Det er allermost Cyklamenerne, som komme frem, men det er vanskeligt at tænke sig en mere tiltalende Blomst. En af dens elskværdigste Egenskaber er, at den kan komme frem overalt, og paa de Steder hvor man allermindst skulde vente den. Og saa er dens rosenrøde Farve og dens svage Violduft saa henrivende at jeg bliver helt blød om Hjertet, naar jeg gaar her langs s. 361 Bjergstierne og ser dem overalt stikke sine Rosenhoveder frem. Og mine Værelser er saa rare. Jeg har hele tre hvide, hvælvede Rum.... Nu har jeg faaet mig en herlig Kakkellovn, som Philipsen har givet Tegning til, meget smagfuld, og Ross, Viggo Pedersen og Skovgaard har givet Messingornamenter dertil. Møblementet er gennemgaaende smagfuldt og blot det at have den høje hvide Hvælving over sig løfter Sindet og faar Fantasien til at vaagne op.... Fattig er jeg som en Kirkerotte,

for jeg sælger ingenting..... [I Brev fra Sora meddeler Th. Philipsen sin Moder: »Den Kakkelovn, som jeg lod forarbejde her for K. Z. og sendte op til ham, har gjort saadan Lykke, at den allerede har faaet flere Efterfølgere. Han tvivler ikke om, at om nogle Aar vil alle Byerne her i Omegnen være forsynede med lignende Ovne, som tidligere ikke har været kjendte her.«] Jeg er bogstavelig strandet her i Højden og mulig vil man om 6800 Aar finde min Lampe og Pen her – Brevet ikke for det lader virkelig til at jeg faar det fuldført.... Tro nu ikke at jeg er misfornøjet med Opholdet her, nej, det er jeg min Sandten ikke. Og det kan være muligt at dette filosofiske Liv netop er gavnligt for mig.... Jeg vilde dog saa skrækkelig gerne til Grækenland....

s. 361

K. Z. til Otto Haslund. Civita d'Antino 1883 29/10:

... Det kan være godt nok at holde sig ungdommelig, men det, det gælder om, er at faa Noget gjort og ogsaa for Ens Gerning svinder Tiden saa ubarmhertig bort. En Lykke er det at man altid tror at netop det man har for skal bringe En et lille Skridt nærmere Maalet. Ja, der er nu dog en stor Forskel paa Dig og mig, for Du er gift og har en anden Ungdom, der voxer op om Dig; Du ser ikke som jeg Din Virksomhed endt med Dig selv, den kan fortsættes og drives meget videre gennem Fyrene. Det falder neppe i min Lod at tænke paa slig Fortsættelse, og naar saadanne Idéer vise sig maa de strax banlyses, for jeg kan lige akkurat arbejde mig selv gennem Verden som et skikkeligt Menneske, hvorimod jeg ikke tør indbyde Nogen til at dele mit Brød, især naar det saa senere skal deles ud i mange Portioner. Se det er nu en Anke, men skøndt det undertiden kan trykke temmelig tungt at være henvist til at vandre Vejen ene, saa er det jo for det første eget Valg – for man kunde jo leve for andre Ting end netop for Æren – og for det Andet har jeg saameget der gør Tilværelsen lykkelig idetmindste nu, hvorfor saa bekymre sig saameget for Dage, som s. 362maaske dog aldrig komme. Ja, for ser Du, naar man er saa ene som jeg her paa denne Klippetop 2800' over Havet hvor Klimaet ikke er varmere end hjemme, faar man Tid til at filosofere og jeg tænker tidt over hvorledes Livet kunde have været, hvis f. Ex. min Familie havde faaet Lov til at vælge Livsstilling for mig. Jeg tror, at jeg var blevet meget anderledes end jeg nu er, jeg havde haft en talrig Flok omkring mig, og havde jeg tjent godt, havde jeg gaaet i fine Klæder, men jeg havde neppe faaet Italien at se, og jeg havde haft andre Venner, chi lo sa, om de havde været saa elskværdige som Jer, jeg tror det nu ikke. Vi forandre os dog en hel Del i Tiden, selv om Grundtonen bliver den samme. Naar jeg tænker paa Tiden paa Baadstad, hvor havde jeg dengang set og oplevet lidt, jeg vidste bogstavelig ikke, hvad det var at male, jeg saa med Beundring op til Dine Billeder, anede ikke, hvorledes Du gjorde dem, og famlede selv ganske forfærdeligt. Nu har jeg slaedes med Billeder i de 16 Aar, der er forløbne siden da, og i grunden er jeg endnu meget famlende – noget Resultat har jeg ialfald ikke naaet – men som en ihærdig Kampsvend har jeg jo faaet kraftigere Næver og meget bedre Mod, jeg gyser neppe tilbage for de største Opgaver. Ja vilde blot Nogen give mig Bestilling paa en ganske voldsom Historie, jeg indlod mig derpaa.... Du skulde vide hvilken herlig Vin vi drikker her; Du kan være vis paa, at den er ægte, og man kan drikke sig en Rus uden at føle nogen Ulempe deraf. Skovgaard var her hos mig til den 13de September, nu er han i Sora, som er 4 Mil herfra, sammen med Viggo Pedersen og Philipsen. Jeg maa en Dag ned at besøge dem, for at se, hvad de har gjort; det er nok ikke saa lidt, og desuden, jeg bliver her et Aar endnu, og saa er det godt engang igen at høre lidt Dansk, at jeg ikke helt skal glemme det. J. Skovgaard var en brav Kammerat og en satans dygtig Maler, han gjorde nydelige Ting her. Du ved vist at han godt kan; han er flink i det Italienske og blev meget afholdt af Alle. Syndakus' Frue, en gammel munter meget tværbred En, havde nu sat sig i Hovedet, at Skovgaard havde saamange Kærester, og det Emne afhandlede de hver Dag. Skovgaard sagde, han havde en for hver Finger, og det tog Fruen for Alvor; hendes Sprog er vanskeligt, Skovgaards var det ogsaa og det Hele var yderst komisk.... [Fru Syndakus var Søster til den gamle Signora Cerroni.]

s. 363

Fra Carl Bloch til K. Z. Kjbhvn. 1883 6/11:

.... For nogle Dage siden modtog jeg Deres lange og morsomme

Brev, min Kone og jeg misundte Dem Opholdet i den lille italienske By; men tillige gjorde Brevet os ondt, thi vi saa jo tydeligt, at der ikke var mange Penge i Kassen....

s. 363

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1883 14/11:

... Lige hjemkommen fra tre Dages Tur i Sora finder jeg Brev fra Meldahl at Udstillingskomiteen stiller 400 Kr. til min Raadighed for at udvide min Rejse til Grækenland. Dette er Penge, som komme uden at jeg har søgt dem. Jeg er umaadelig glad for Udsigten til Grækenland, glæd Jer med Din hengivne Kristian.

K. Z.'s oftere omtalte Ansøgning til Hjelmstjernes Legat om Understøttelse til en Grækenlandsrejse blev i Oktober anbefalet af Akademiet ved F. Meldahl. Det synes dog som K. Z. har maattet ændre sin Ansøgning saaledes, at Understøttelsen kom til at gjælde Friluftsmalerier. Hertil gav Fonden ham 350 Kroner. – Det er

altsaa et Vidnesbyrd om Meldahls Bevaagenhed, naar han - uden Ansøgning fra K. Z.'s Side - foranlediger, at Udstilling s fonden tildeler K. Z. den attraaede Rejsehjælp til Grækenland. Meldahl er aabenbart blevet underrettet om, at Hjelmstjerne ikke vilde yde Rejsehjælpen.

S. 363

K. Z. til Søsteren Elisabeth Erichsen. 1883 22/11:

.... medens en anden Slægt dukker op, der vil noget Andet. Jeg føler den alt i Hælene paa mig; hvor jeg lader Foden slippe, der staar strax en ny Fod i Sporet, og den nye gaar paa med mere rastløs Higen. Det er dem, der ere blevne opdragne af Krigen 64, - men da var det alt bestemt, hvorledes jeg vilde udvikle mig. Det sidste Ørefigen, jeg fik af Fader, var i 59, da var jeg 16 Aar. Jeg kom hjem fra Skole og sagde ganske fornøjet: »Fader, har Du hørt, at Frederiksborg Slot brænder?« Men som sagt mit Smil kostede mig en Lussing, og vist er det ogsaa, at den senere Slægt vilde være altfor praktisk til ikke at opfatte Betydningen af denne sørgelige Brand, der netop har været skæbnesvanger for mig; der var Portræter netop af alle dem, som jeg havde Lyst til at behandle....

S. 363

K. Z. til Carl Thomsen. Civita d'Antino 1883 11/12:

... Jeg er glad ved at høre at J er saa glade ved Jert nye Hjem, at J synes godt om Constantin Hansens er ikke saa underligt. Det er den Familie, af dem der holde strængt paa deres Kristendom, som jeg har holdt mest af, og for hvis Tro jeg har haft den største Respekt. Det er s. 364 ogsaa morsomt at høre, at J gaa paa Høffdings Forelæsninger. Lad saa kun Akademi være Akademi, Du er snart for gammel til Sligt.... D. 7de havde vi en Afvexling her fra de øvrige Dage. Det var Vigilier for Undfangelsen og her var fuldstændig Faste. Vand og Brød, intetsomhelst Andet. Kun Mødre der gav Die var undtagne. Sneen faldt stille, stor og blød, langsomt. Skyerne dannede et horizontalt Dække, næsten umiddelbart over vore Hoveder, saa at de skaanselsløst bortskar alle de højere Bjerge. Langs Dalene og Floden kunde man se ned gennem Snevejret. Ingen By røg som sædvanlig, for Ingen havde Ild paa Skorstenen. Her var saa umaadelig stille og højtideligt. Folk gik og saa blege ud og led igrunnen meget. Henad Aften og næste Morgen forekom de mig saa gamle. Familien Ferrante, Byens gamle Herskerslægt som bebor det store Slot, sendte efter 200aarig Skik den Dag et stort Brød til hver Arne, mellem 1 og 200 Brød. Vi fik ogsaa et. Næste Dag var det let Faste, og her forelaa Indbydelse til Middag Kl. 12 paa Slottet. Husets to Sønner Lieutenanten og Signor Diomede og mig. Det var første Gang jeg skulde der til Middag, - en Gang har Skovgaard og jeg været der til Dans - jeg vidste ikke, om jeg vilde tage Kjole paa, lod det heldigvis være. Paa Slaget 12 satte vi afsted, Lieutenanten straalende i sin Uniform. Han er et ganske ualmindelig smukt Menneske med Hænder som Alexander Haslunds men 40 Gange skønnere. Det var en tropisk Varme af to Grader og det Meste snedækt. Vi kom ind ad Porten, langs den brede Corridor med de antike Indskrifter, opad Trappen med Canovas Figurer, ind i Billardet: en uhyre Sal. Om Kaminen var Gæsterne krøbne sammen, en hel Del Præsterygge i fedtede, luvslidte Kostumer, Skolelæreren, Apothekeren og et Par til, men ingen af Familien. Don Juan, en gammel Ridder, der nærmest saa ud som Stumann [Akademitjener i Kjøbenhavn] havde været gift med en meget rig Comtessa, men var nu forarmet og Dragten glindsede ogsaa af Præstefedt. Hans Busserunde var lovlige kort og et Buxespænde hang underlig umotiveret og dinglede nedenfor Livet bagpaa og lod snart se, snart skjulte det en Søm, som var løbet op. Han tiltalte snart En snart en Anden altid halvt hvidskende holdende den ene Haand halvt for Munden. Ingen af Familien var tilstede, man samlede som hos en Konge eller rettere som hos en Dronning, for Fru Ferrante er Enke. Omsider kom en døv Svoger, som dog kun gælder lidt, da han har giftet sig under sin Stand, han gav mere eller mindre af sin Haand, hørte til Ens Befindende, men hørte naturligvis ikke Svarene. Koldt var der som Is, man ventede blot paa major do-s. 365 mus forat faa Lov til at gaa tilbords. Han kom, smed Dørene op, jeg havde den Ære at blive ført af Sognepræsten gennem den lange Suite af maleribehængte Værelser ned i Spisesalen. Der var Familien samlet, dens Skriftefader og dens Læge. Jeg var rundt at hilse paa dem. Fruen, der saa ud som en Mellemting mellem Prinsesse Augusta og en meget elskværdig Fru Brun; hendes Svigerinde, der ellers bor i Lucca, Donna Mechtilde, saa ud som Fru Roed. Saa var der Don Peppino, Fruens Svoger, en Ferrante, der er Præst, men ogsaa halvt Borgherre, han saa aldeles ud som Pastor Schmidt ved Holmens eller Helliggejst, var i Ornat med lange Ridestøvler, glindsende og rundlagt. Husets voxne forlovede Datter Donna Giacinta med røde Kinder, vældig Barm og alt Haaret i Tjavs ned i Panden, to lidt labansagtige voxne Sønner, en mig modbydelig ung Canonicus Don Agapito, gamle Don Vincenzo, der kun er en Skygge af en Benrad og hvis gamle Ornat var blevet lysgrønt af Alder. Bordet var meget stort og bugnede, midt paa var en vældig Opsats af Alabast med Æbler og Pærer. Taffelmusik - en Lirekasse, som manglede to eller tre af de høje Toner, men som til Gengæld var utrættelig i sine Præstationer. Vi blev bænkedede og jeg havde den uhyre Ære at have Prinsesse Augusta tilbords og Fru Roed paa min anden Side. Jeg tænkte: ingen Profet er agtet i sit Fædreland, og satte mig. - Nu kom Maden baaret højt paa Fade, Masser af mandlige og kvindelige Tjenere. Herlige Malerier rundt paa Væggene. Foran mig sad blandt Andet S. Cecilia og spillede Orgel; jeg har aldrig set noget af Guercino der nærmede sig til dette. Domenichino var repræsenteret med Udkastet til to af sine Fløjbilleder fra S. Andrea in Valle i Rom. Tilhøjre for mig var et smukt Billede af Apostlen Peter, der prædiker. Og bagved mig en henrivende Venetianerinde i gult Fløjl og Silke med Masser af Ringe og gyldne Kæder, vist Povl Veronese, et aldeles dejligt Billede, min

Inklination. Saa var der forresten Judith med Hovedet i Haanden af Gerard Dow, forskellige Mennesker i Skærsilden, der kastede Tudser op, og lignende for en Spisesal mere eller mindre passende Motiver. Fiskesuppe, Landvin, Makaroni, en vældig Portion. Baade Prinsesse Augusta og Fru Roed blev ved at nøde mig til at spise som en Italiener. Det kneb. Hvergang Musikken var dertil søgte jeg at faa en Mundfuld til at glide, saa kom Manglen paa den høje Tone og Makaronien blev siddende mig i Halsen. Fru Roed underholdt mig om Lavater og Gall, Prinsessen om Gødningsstoffer. Glimrende gammel Bordeaux. Den smagte og Damerne skænkede. Fisk i hvid Sauce, ny Vin. Begge Damer fyldte paa min Taller-s. 366ken. Jeg maatte lade som om det meste var Ben og faa det til at glide med Bordeaux, som Prinsessen sagde man kunde drikke saa meget af som det skulde være uden at perialiseres. Alt imens steg min indre Stemning; jeg listede mig til at se paa min 350aarige veronesiske Skønne, hun smilede huldt og S. Cecilia bøjede sig mere og mere bly over sit Fortepiano. Marineret Sild, med ældgammel Vin. Fru Roed underholdt mig om nogen Vin hun havde fra 1801, udmærket. Om en Vinkyper, hun havde haft der drak sig ihjel ridende over Tønden med et Straa i Munden, som han sugede Vinen op igennem, om hendes og hendes salig Mands Samtale derom. Stegt Fisk med Oliven. Pastor Schmidt fortæller mig, at han har sendt Expres til Pescara ved Adriaterhavet for at faa den, at den har kostet ham en Lire og fem pr. H, in summa at det er en dyr Middag. Alexander Haslunds Hænder kan jeg stadig se, det øvrige af Lieutenanten skjuler Alabastvasen. Vinen virker, jeg kommer i Stemning. Min Skønne er fortryllende. Fedtlysene paa Ornaterne forvandle sig til Fløjlets Glans, der jo ofte kommer hvor man ikke venter det. Jeg sidder tilbords med et helt Cleresi af Biskopper, festlig klædte. Don Juans Dragt bliver ogsaa Fløj, og jeg synes bestemt at han maa have en Stemme til at synge: Kølende Drue! med. Hans Spænde kunde jeg ikke se derfra hvor jeg sad. Den ene Baron Blixen begynder at tale. Noget om Nicotera, som jeg ikke helt forstaaer. Prinsessen rejser sig og lukker et Vindue, som man har glemt, der bliver ved at være som Is i Salen. Saa kommer Kagen, Flødeskum, Sukkerbrød dypet i Kognak, Syltetøj, Du søde Gud, dette skal spises med Kniv. I den Tilstand, jeg var i, var jeg altfor bange for at skære mig i Mundvigen, til at turde indlade mig med det Instrument, jeg sad og tænkte paa hvad jeg skulde gøre, saa tog jeg Mod til mig og spiste med Fingrene, men det flød godt ned ad dem. Saa Frugt og Kaffen. Mellem Tjenerne er en Dverginde som aldrig kunde naa op paa Bordet, saa vi mere maa hjælpe hende end hun os. Hun mindede mig om de Toner i Lirekassen som blev borte. Ja Kaffen og saa ind i Billardet, mange Herrer spillede, jeg fik mig først en italiensk Dam med Fru Roed, saa lærte jeg hende Først af Brædtet, som morede hende meget. - Ja, dette er Omridset af en italiensk Fastemiddag, det var morsomt for mig, nu sender jeg Dig den....Du maa nu ikke tro at der blev talt meget ved Bordet. Nej Præsterne spiste kun. Husets Sønner her er meget tavse og Baronerne Blixen ligesaa. Det var en Afvexling i det daglige Liv her....

s. 367

*K. Z. til Overretssagfører L. Zeuthen i Kjbhvn.
Civita d'Antino 1883 17/12:*

[Forud for efterfølgende Svar ligger et Brev fra L. Zeuthen angaaende Kjøbet af Maleriet Sofie Amalies Død, som en Kreds af Kunstvenner efter hans Forslag vilde skænke til Galleriet. Dette Brev fra L. Zeuthen eksisterer nu ikke.] ... Hjertelig Tak for Deres Brev! Jeg modtog det for mindre end en halv Time siden. Jeg tager med Glæde og i Taknemmelighed mod Tilbudet - dog har jeg en bestemt Betingelse at gøre: De maa først være sikker paa, at Galleriet modtager Gaven og ophænger Billedet. Jeg beder Dem altsaa først hos Formanden - Udenrigsministeren - at høre Dem for. Alt for mange Aar siden kom der et lignende Tilbud til mig om at købe L. C. der gik ud af Fængselet og give Galleriet det. Da satte jeg mig derimod navnlig fordi jeg var bange for, at Galleriet ikke skulde bryde sig derom. Men Tiden har gjort, at jeg i denne og andre Henseender ser anderledes paa den Slags Ting. De behøvede ikke at finde paa saa mange Grunde for at overtale mig, thi jeg var ikke kommet langt i Deres Brev, før jeg begyndte at føle mig glad over Sagen. Naar jeg har set slige Tilbud blive gjort Andre, har jeg altid syntes, at det var en Ære for dem, hvorfor skulde jeg saa ikke selv tilsidesætte Betænkeligheder, der kun komme frem, fordi Sagen handler om En selv. Der er og bliver kun den Ting, at der temmelig sikkert er Folk med, som kunne føle et Tryk ved at undvære den givne Sum, jeg kan saa godt forstaa det, men jeg haaber saa og er næsten vis paa, at deres Glæde over at være med kun derved bliver større. Jeg takker Dem og alle de Andre meget, jeg er ingenlunde ufølsom for det Venskab der vises mod mig, og jeg vil gøre, hvad jeg kan, forat De skal faa Glæde af min fremtidige Virksomhed. Mine Forhold ere saadanne, at det er mig en betydelig Hjælp at kunne sælge dette Billede; alt i meget lang Tid har jeg tænkt paa et meget stort og gribende Motiv ogsaa af »Jammersmindet«, men det er vistnok i endnu højere Grad usælgeligt til Privatmand end Billedet med Sofie Amalie. Jeg har ikke turdet tænke paa at gøre det, og, jeg ved det ikke bestemt, men det kan godt være, at netop det, at jeg ikke kunde give mig i Lag dermed, har gjort, at jeg har bestemt mig for at blive i Italien ogsaa næste Sommer, en Bestemmelse, der nu ikke kan forandres. De ser altsaa hvor rigtig Deres Formodning er, at Motivets Usælgelighed kan lægge betydelige Baand paa En. Deres Brev og Tilbud har pludselig givet en Forandring i dette, og jeg haaber, aldrig saasart hjemkommen, at kunne tage til ganske i den Retning, som de Venner, der vise Interesse for den Sag, s. 368vistnok vil synes om. [K. Z.'s Udtalelser om Motivets »Jammersmindet« gjælder hans Maleri: Leonora Christina klædes af og undersøges af Sofie Amalies Tjenerinder. Det maltes i Kjbh. 1885.] Der er meget der løber gennem mit Hoved, saaledes ved dette uventede Brev vor Samtale om det Nyttige fra Via Appia, som paa en underlig Maade saa stærkt kan faa Anvendelse paa denne Sag.... Og saa Tak for det

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Venskab, der gaar gennem Deres Brev; Tak fordi De har virket i den Sag og for hvad jeg har lært af Dem. Det er maaske mere end De tror....

s. 368

Fra Viggo Pedersen til K. Z. Sora 1883 26/12:

... Paa Din smukke og kærlige Tanke om at faa mig med til Napoli skønnede jeg oprigtig. Men den Bombe Du saa brat lod springe Aftenen før Lille Juleaften, har bragt mig rent ud af Folderne, og nu kan jeg ikke forsvare at tage herfra, da hver Dag er mig kostbar. Men Tak skal Du have, kære Ven, fordi Du foreholdt mig min Pligt, som jeg maaske nok havde en lønlig Fornemmelse af, men ikke Mod eller Kraft nok til at se helt under Øjne. Ja, jeg maa i det hele sige Dig Tak, kære Z., for den Tid jeg har kendt Dig, for jeg har saamænd aldrig nogen Gang været sammen med Dig uden at lære meget godt af Dig, ... Din ædle Maade at se paa Livet og den Overbevisningens Varme, hvormed Du udtaler Dig..... Dobbelt taknemmelig maa jeg være Dig for den sjældne venlige og kammeratlige Maade, paa hvilken Du interesserer Dig for mine personlige Forhold, siger mig Sandheden, naar jeg trænger til det, og raader mig....

Efterskrift af Theodor Philipsen: - Kærligste Ønsker til Din forestaaende Rejse med Kim [Joakim Sk.]. Lykkelig Rejse kære Ven, og kom nu ikke for vigtig tilbage.

K. Z. tog til Sora for al holde Jul. Det var her at han greb ind i Viggo Pedersens Forhold. Denne led gennem Efteraaret af en Sygelighed og havde mistet sit Arbejdsmod. K. Z. tvang ham til at tage en stærk Beslutning, at skrive sin Ansøgning om Anckerske Legat og til sin Kæreste i Skamstrup Præstegaard om at holde Bryllup til Foraaret. » Gennemrystet af Sindsbevægelse, faldt jeg udmattet i Søvn ovenpaa dette. K. Z. spurgte næste Morgen bekymret om, hvordan Natten var gaaet - den der ikke havde lukket el Øje var ham, der ængstedes for sit resolute Indgreb.« [Senere Meddelelse fra Viggo P.] - K. Z. tog med Skovgaard anden Juledag til Napoli, hvorhen Philipsen ikke kunde følge dem (som bestemt), da han gik med et gnavet Saar paa Foden.

s. 369

Fra L. Zeuthen til K.Z. Kjbhvn. 1883 27/12:

... Vi unge er de stærke, naar vi blot tager Sagen paa rette Maade. Lidt før, lidt senere, det er kun derom Spørgsmaalet drejer sig. Overlad, kjære Zahrtmann, os først Deres Billeder. Saa har den Strømning af Sympathi, der har bevæget sig mod Dem herhjemmefra, afsat sit Spor og er ikke endt i Vanmagt. Og vis os saa den Tillid at stole paa, at Ophængningen af Billederne paa Galleriet skal blive bragt til Afslutning. Billederne skal komme paa Galleriet, og de skal komme der uden stor Alarm og Demonstration og med al Honnør for Dem.

Jeg ved vel, at det er et virkeligt Offer, vi kræver af Dem. Men husk paa, Tiden er ikke til at være ømskindet. Naar en efter vore Forhold betydelig Kreds af Kunstnere og Lægsmænd er enige om, at vort Nationalgalleri bør bevare Mindet om den Cyclus af Billeder, De har malet med Motiver fra Jammersmindet, og gjør sig en Glæde af at sætte Galleriet i Stand dertil, er det da ikke altfor absurd, om dette skulde strande paa, at en Brygger, en Artilleriofficer og en Godsejer maaske er af en anden Mening. Man kan ogsaa være for hensynsfuld mod Modstandere. - Endnu blot én Ting. Den Ytring af Sympathi, vort Tilbud rummer, har ene Deres Virksomhed som Kunstner til Udgangspunkt. Hvis Tilbudet har været Dem en Opmuntring under Deres Arbejde gennem Følelsen af, at dette er Deres Landsmænd til Glæde og til Udbytte, da har det fremkaldt den rette og den eneste Følelse, det bør vække hos Dem. Fra det Synspunkt, hvorunder vort Tilbud til Dem er at opfatte, er det os, som er og vil vedblive at være Deres Skyldnere. Det er kun et ringe Afdrag paa en Gjæld til Dem, der stadig vil voxe.

Deres hengivne L. Zeuthen.

s. 369

*K. Z. til Aug. Jerndorff i
Kjbhvn.
Napoli, Nytaarsaften 1883:*

[Nytaarsaftens Dag i Napoli modtog K. Z. den Meddelelse at en Skare Kunstnere med Helsted og Jerndorff i Spidsen vilde købe hans Billed »Leonora Christina i Maribo Kloster« til Indlemmelse som Gave i den Kgl. Malerisamling. Brevet herom var fra Aug. Jerndorff. Det blev ligesom L. Zeuthens første Brev sendt hjem til Forældrene og er nu tabt. Uddrag af K. Z.'s Svarbrev hidsættes her.]

Du maa tro, at jeg blev glad for Dit Brev, som jeg modtog imorges, da jeg gik ud. Jeg er Jer Alle overordentlig taknemmelig for Jer Interesse for min Kunst og mig, og netop nu, da nogle Andre ere ifærd med at købe det andet Billede, er det saa umaadelig rart, at Kunstnerne s. 370vise saa tydeligt, at de ere af samme Mening.

Mine Forhold og min Stilling bliver gennem disse to Køb en anden, jeg kan tænke paa, naar jeg kommer hjem, da at faa et ordentligt Atelier, og jeg har alt det første Billede, ogsaa Noget af Jammersmindet – men som mig synes et langt større og mere gribende Motiv – saa presente in testa, som vi Italienerne sige. Da Zeuthen skrev blev jeg baade glad derved og beundrede hans Iver for Sagen; jeg var næsten nødt til at tage mod et saadant Tilbud,... – Men Eders ædelmodige Tilbud har virkelig ikke alene glædet mig saa hjerteligt for dets egen Skyld, for det Venskab, den Forstaaelse, den Kærlighed det viser mod mig, nej det har ogsaa gjort det andet Tilbud glædeligere. Skøndt det unegtelig ikke er mig, der har handlet heri, saa er jeg næsten stolt af at Kunstnerne er blevet enige om Noget saadant. For en Maaned siden vidste jeg neppe, hvorledes jeg skulde kunne slaa mig igennem indtil jeg fik mit Billede i Antino færdigt, nu er jeg sikkert for lang Tid og kan arbejde solidt. Da jeg rejste hjemmefra vilde jeg gerne ud en Stund, jeg syntes, at jeg trængte dertil, men igrunden virkede det ogsaa meget med til at gøre mig Rejsen til en Nødvendighed, at jeg kunde slaa mig igennem en Stund, naar jeg fik det Anckerske Stipendium, og saa haabede jeg at sælge et af de to store Billeder paa Foraarsudstillingen. Dette slog ikke til og jeg søg paa Labben. Saa kommer det næsten utroligt nu at sælge baade det ene og andet Billede og faa Penge fra Akademiet eller Udstillingen ovenikøbet. Jeg har idag gaaet og tænkt paa, om alt dette paa engang vilde faa en god Indflydelse paa min Karakter. Jeg haaber, at jeg skal forstaa at tage mig deri, om jeg end ikke før har været vant til Sligt. Jeg længes formelig hjem forat tage fat paa mit store historiske Motiv, men før Oktober kommer jeg dog neppe....

s. 370

K.Z. til Forældrene. Napoli 1883 31/12:

[Skrevet efter Modtagelsen af Jerndorffs Brev.] Jeg tror ikke, at et Tilbud fra hvem som helst Anden vilde glædet mig saameget som netop fra den Kreds af Kunstnere, som jeg har Grund til at tro strækker sig ned til langt yngre Generationer end den, hvortil jeg selv hører. Det er ikke alene fordi jeg bliver istand til at leve og arbejde langt friere ved de 4000 Kr., men det er mig tydeligt, at jeg har en levende Sympathi i et af vore bedste og mest dannede Samfundslag. Ogsaa Zeuthens Opfordring er mig saameget kærere, netop fordi s. 371 Kunstnerne slutte sig dertil. Det hele kommer paa en Aarstid og fra en Kant saa uventet, at jeg synes, at det næsten er utroligt, og jeg har saamænd hele Dagen gaaet og tænkt paa, om jeg ogsaa vilde have godt af at have saa megen Medvind. Jerndorffs Brev herom kom imorges..... 6. Januar med »Stambul« til Athen. Tre Dages Sejlads til Piræus. Det vil blive herligt. Har sendt mine Billeder hjem.... [Billederne var: Piger som bære Kalk, En Enke og Italiensk Familiescene, alle udstillede paa Charlottenborg 1884. H. Chr. Chr. Nr. 280, 283 og 284.]

s. 371

Fra Moderen til K. Z. 1884 9/1:

...Min kjære, kjære Søn! Det var da herlige Breve, Du der sendte os, baade Dine og de to fra Jerndorff og Zeuthen, det morede os saa meget den Djervhed der saa stærkt udtaler sig i Zeuthens Brev....

s. 371

K. Z. til L. Zeuthen. Napoli 1884 3/1:

... Jeg falder strax tilføje, da jeg har tænkt meget mere over Sagen og indser, at De har Ret....Jeg vilde gerne have den Kraft, som Ungdommen giver, til at kaste mig helt varmbloedig ind i Kampen for hvad jeg anser for rigtigt. Jeg synes ofte jeg har spildt min Kraft paa unyttige Ting og at jeg blandt Andet som Maler kunde have drevet det meget videre ved en anden Opdragelse.... Er det nødvendigt, at jeg ikke faar at vide, hvem der har købt Billedet? Jeg tror at sligt Dølgemaal er lagt af Hensyn til mig – men hvis den Slags Ting blev aabenbare, kom vi saa ikke Idealet nærmere, og var det ikke værd at gøre en Begyndelse.... Dette er alt andet end Betingelser, det er et Forslag og vist er det, naar jeg engang igen skulde komme til at faa med Sligt at gøre, vil jeg gøre mit til at det Hele bliver saa offentligt som muligt.... Jeg blev overordentlig glad ved Deres Tilbud, der kom paa en Tid hvor jeg baade aandeligt og materielt trængte til en Opmuntring, og jeg har siden da følt mig styrket; men jeg kan ikke negte, at Kunstnernes Tilslutning først helt satte Kronen paa Værket; ja, jeg er umaadelig glad derover, og det er baade dejligt, at det var Kunstnerne, som sluttede sig til Dem, og at det var Dem der valgte Dronningen, Kunstnerne Leonora Christina. Der er ikke Spørgsmaal om, at det første Billede i alle Henseender staar højest.... Imidlertid har de vel Betydning som Sidestykker.... At nu Kunstnerne slutter sig om dette Billede, viser en Godkendelse af hele min Virksom-s. 372hed.... Jeg trængte ikke mere til Hjælp, og det maatte de kunne vide, thi 2000 Kr. er altid for næsten enhver ung Kunstner en betydelig Sum, og netop derved bliver det tillige saa stærk en Æressag for mig..... Det er, som var jeg blevet yngre, kraftigere, viljestærkere. Jeg skuer og nyder al den herlige Kunst oppe i Museet.... Endnu engang Tak til Dem Alle....

s. 372

Fra L. Zeuthen til K. Z. Kjbhvn. 1884 9/3:

... Har Sagen trukket lidt i Langdrag, for ikke at give den Præget af noget forceret, saa har jeg nu den store Glæde at kunne meddele Dem, at Deres Billeder nu hænger paa Galleriet, og at Sagen er ført til sin Afslutning, saaledes som den blev begyndt, i al Stilfærdighed, med god Vilje og stor Imødekommerhed hos alle. - Under en Samtale med Docent Jul. Lange, kort efter Modtagelsen af Deres første Brev, ytrede han Frygt for Vanskelighed fra Galleriets Side ved Modtagelse af Billederne. Dels kunde vort Forehavende, navnlig paa Grund af Kunstnernes Tilslutning, blive opfattet som en Tilrettevisning til Galleribestyrelsen. Dels vidstes det, at Sofie Amalie havde vakt megen Uvilje paa allerhøjeste Steder; Dronningen skal endog have betegnet dette Billede som »horribelt«. Under vore politiske Tilstande kunde vort uskyldige Foretagende blive opfattet som et lille Træk fra Venstre og mødt med et mere eller mindre høfligt Spark. Jerndorff, Helsted og jeg var enige om at søge al Strid undgaaet uden at give tabt overfor Modstand. - Deputationen, der overrakte Gaven, maatte derfor eje en Højremand. Hertil udsaa Professor Goos, om hvem jeg gjennem Professor Lassen vidste, at han interesserede sig for Sagen. Som Modvægt kunde stilles Edvard Brandes. Goos viste sig ved mit Besøg meget imødekommende, men sendte mig Dagen efter et langt Brev, hvis korte Mening var, at han ikke kunde optræde sammen med en politisk Modstander. Vi enedes da om at lade Gavetilbudet underskrive af alle de Kunstnere, som havde været med, og for de private Bidragydere af Prof. Lassen, F. Hendriksen og mig. Gavebrevet havde denne Ordlyd :

I Erkendelse af den Betydning, Kristian Zahrtmanns kunstneriske Virksomhed har haft for vort nyere Historiemaleri, navnlig gjennem den Cyklus af Billeder, han har malet efter Motiver fra Leonora Christina Ulfeids Jammersminde med en Fordybelse i og Kjærlighed til Æmnet, der næppe overgaas hos nogen hjemlig Kunstner, have undertegenede, under Tilslutning af en større Kreds af Mænd og Kvinder, s. 373 forenet os i Ønsket om at bidrage til, at vort Nationalgalleri paa en fyldig Maade kunde bevare Mindet om denne Side af Kristian Zahrtmanns Virksomhed. - Efter at vi i dette Øjemed have erhvervet hans paa Foraarsudstillingen 1883 udstillede to Billeder: Leonora Christina i Maribo Kloster og Dronning Sofia Amalias Død, der, knyttede til hinanden og supplerende hinanden ved deres Æmner, forekommer os paa en Kunstneren værdig Maade at repræsentere den omtalte Række Billeder, tillade vi os herved at henvende os til Deres Excellence med den ærbødige Anmodning, at De paa den kongelige Malerisamlings Vegne vil modtage de nævnte to Billeder som en samlet Gave og drage Omsorg for deres Ophængning paa Galleriet.

Et Par Dage før Audiensen søgte jeg Inspektør Emil Bloch, som mente, Sagen ikke vilde møde Vanskeligheder, og som raadede os ved Overrækkelsen at faa frem, at Foretagendet ikke var at opfatte som en Demonstration mod Indkøbskommittén. - I Mandags Morges gik Helsted og jeg - Jerndorff laa paa Landet - op til Rosenørn Lehn. Jeg betonedede for ham stærkt, at vort Foretagende var udsprunget af Taknemlighed mod og Sympathi for Dem som Kunstner; jeg berørte, at da to Udstillinger ifjor havde stillet store Krav til den ringe Sum, Galleriet raadede over til Indkøb, var vi gaaede ud fra, at en saadan Gave ikke vilde være det uvelkommen. Dertil sluttede Helsted sig med en kort Redegjørelse for Grundene til Kunstnernes Tilslutning.

Excellensen var meget aimabel, men kjølig, stærkt paa sin Post. Strax da Deres Navn nævntes, afbrød han mig med et Spørgsmaal om, hvor De for Tiden opholdt Dem. Da han havde faaet det at vide, udbød han efter et Øjebliks Grunden: »Ja Zahrtmann har malet fortræffelige Ting, for-træf-fe-lige Ting. Jeg husker jo flere af hans Billeder med Leonora Christina, Prins Hans har et, og saa var der et andet, hvor de sidder og drikker bag ved. Hvem mon der ejer det?« [Rosenørn husker kun K. Z.'s første Leonora Christina-Billede, som han i sin Omtale gjorde til to. H. Chr. Chr. Nr. 103.] Helsted forsynede ham med Oplysningen, og jeg kjørte videre i min Text. - Da vi var færdige, sad Excellensen atter nogen Tid og grundede, endelig kom det langsomt fra ham: »Jeg maa være d'Hrr. megen Tak skyldig for Deres smukke Tanke. Se der er jo det ved Zahrtmann, hans mange gode Egenskaber ufortalte, at han er saa løjelig i Valget af sine Motiver; de støder saa mange fra sig. Det er navnlig det, der har bevirket, at det ofte har vakt Modstand, at det har haft sine Vanskeligheder, at...hm, at...hm.« Hans Excellence hakkede sig fast. s. 374 En lille Pavse. Vi var begge lidt nervøse. - Saa busede det ud af Helsted: »Vi tør altsaa gjøre Regning paa, at Deres Excellence vil interessere Dem for Sagen.« Nu kom der Liv i Excellensen: »Jeg siger jo, at jeg takker d'Hrr. Har De tvivlet om min Interesse, siden De spørger? Har jeg givet nogen Anledning til at nære Tvivl om, at jeg vilde interessere mig derfor?« Helsted undveg; jeg søgte at komme ind i et mindre irriteret Spor ved en Udtalelse om Billedernes Karakter af Galleribilleder. - Excellensen fordybede sig nu i Gavebrevet, afbrød sin Læsning med den Ytring: »Jeg vil dog bemærke, at jeg har hørt om Deres Forehavende; det er ikke kommet mig ganske uventet.« - (A. Dorph, som havde været til Middag hos Rosenørn, interesserede sig varmt derfor og har ganske sikkert der bragt det paa Bane. Ogsaa Emil Bloch har uden al Tvivl talt til ham derom. Til Goos havde jeg aabent sagt, at selv om Gaven blev afslaaet, skulde Billederne nok komme paa Galleriet alligevel; han tilbød mig at gaa til Rosenørn privat, men jeg svarede ham høfligt, at naar han ikke vilde med i Deputationen, satte vi ingen Pris paa hans private Henvendelse; derfor kan han dog godt have foretaget en saadan.) - Rosenørn læste Skrivelsen to Gange igjennem, som forat efterspore skjulte Træskheder. »Der er mange Kunstnere, der har underskrevet.« - »Ja«, sagde Helsted, »jeg kan sige, at denne Sag omfattes af alle Kunstnere herhjemme med stor Interesse.« Med et bittersødt Smil sagde Rosenørn efter endt Gjennemlæsning: »De beder mig drage Omsorg for Billedernes Ophængning. Har d'Hrr. troet, at jeg vilde tage imod dem og saa lade være at ophænge dem?« Jeg skyndte mig at svare, at det kun var et bredere Udtryk for vor Anmodning om, at Billederne skulde indlemmes i det for alle tilgængelige Galleri. - Derpaa spurgte han, om vi ingen Betingelser stillede for Gaven. Da dette benægtedes, hensank han atter i Eftertanke, men sagde saa: »Jeg takker Dem

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

og modtager Gaven. Billederne skal blive ophængte paa Galleriet. Vil De overbringe Bidragyderne min Tak. De skal snart høre nærmere fra mig.«

Et Par Timer efter bragtes mig Rosenørns skriftlige Meddelelse om, at han havde indberettet til Kultus ministeriet om Gavens Modtagelse. Samme Dag blev begge Billederne afhentede.

Uden at der i Formen var det mindste aggressivt i vor Henvendelse, fik Rosenørn sikkert Indtryk af, at han stod overfor en Stemning hos Kunstnere og hos Publikum, som det ikke var raadeligt at trodse. Han afgjorde Sagen strax paa sin egen Kappe. Formodentlig i den Tanke, at det vilde være hensigtsmæssigt paa en demonstrativ Maade s. 375 at lægge for Dagen, at det hele havde været ham meget kjærkomment, har han senere sendt Helsted og mig Indbydelse til et af de store udenrigsministerielle Amalienborgtafler. Med det Glas, Helsted og jeg ikke vil undlade at drikke med hinanden paa Lørdag paa Deres Vel, vil Sagen saaledes finde en officiel Afslutning in optima forma.

Paa mine Medforbundnes og paa egne Vegne har jeg at bringe Dem, kjære Zahrtmann, en hjertelig Tak for den Redebonhed, hvormed De er kommet vore Ønsker i Møde. Jeg finder selv som De, at det vilde være smukkest, at De kendte Bidragydernes Navne. Men da flere af dem ikke have villet løse mig fra Hemmeligholdelsen, maa denne opretholdes for dem alle....

s. 375

Fra Julius Lange til K.Z. Kjbhvn. 1884 19/3:

... Jeg glæder mig over, at vi ved Dine Venners Energi og Flinkhed have faaet Dine to Billeder til Christiansborg. At der ikke før var Noget af Dig, var vel for en Del Galleribestyrelsens Fejl, men ogsaa for en Del - ved en vis Lejlighed - Din egen. Det har vel nok været en lille Prøvelse for Direktørens inderste Følelser at sluge Sofie Amalie, men han skal dog have gjort det med Anstand....

s. 375

K. Z. til L. Zeuthen. Athen 1884 21/3:

... Igaareftermiddags vendte Skovgaard og jeg tilbage fra en 16 Dages Tur paa Peloponnes og var strax paa Posthuset.... Jeg takker Dem meget for Deres Brev, Tingene er jo gaaet saa godt, som jeg kunde ønske mig.... Helsteds Busen ud med sin Mening eller maaske med sin Opfordring til Hans Exc. om at være medgørlig synes mig netop at være kommen paa rette Sted, og den har vist bidraget Sit til Knudens Løsning.... Jeg kan ikke klage over paa nogen Maade at have følt Uviljen mod mig, men nu føler jeg sikkert nok megen god Vilje netop hos dem, hvis Deltagelse er mig kærester. Jeg takker Dem for det Glas De og Helsted drak med hinanden i Lørdags paa min Sundhed, dengang sad jeg i Olympia og gennemgik med Skovgaard Ejendommelighederne ved Templerne der og dem her i Athen.... Skovgaard og jeg er begge henrykte over at være komne her, og nyde i fuldeste Maal. Forskellen mellem det græske antike og det romerske er saa aldeles ubegribelig stor, man ser at det er et helt anderledes tænkende Folk. Noget medvirker maaske at vi Nordboer aabenbart er mere stammebeslægtede med Grækerne. Heri Athen, hvor det for s. 3760s, trods Alt hvad de Lærde prædike, ser ud, som om det gamle Græske ... ialfald fra Perikles' Tid har holdt sig allerbedst, er Typen sjældent ren og udpræget.... Og paa Kaffeer osv. vrimler det med vore danske Bekendte, for da vi ingen kender ved sit virkelige Navn, saa faa de stadig danske Navne; vi har en Dr. Paludan, og Bornemann har vi, og Masser Andre. - Husker De saa i Rom, hvorledes Vatikanets Samling var noget tung at komme igennem, noget opstyltet, meget kejserlig, - man aandede friere, naar man igen kom ud i den fri Natur. Her er det anderledes, hver Stump Marmor, der er bearbejdet i den bedste Tid 450-380, i Figurer, i Arkitektur, er saa straalende i Farve, Form, i Indhold, har saa stor en Livskraft og Livsglæde i sig, at der ligesom strømmer Noget af det gyldenthvide Marmors Liv over i Ens Aarer. Levende, det er Stikordet i al Kunst, og det er netop Livet der gennemgløder de Tidens Kunst.... Jeg forundrer mig aldeles ikke over at Zevs sendte sit Lyn for at tilkendegive Phidias sin Tilfredshed med Billedet i Olympia.... Museerne er ikke saa store som i Rom, men her er Masser af første Rangs Kunst. I Vatikanet er der neppe nogen Stump, som fortjener det Navn.... Under alt dette kommer jeg slet ikke ind paa, hvad jeg troede skulde fylde disse Par Sider, nemlig Opholdet i Olympia og Sparta, som er saa nyt og saa gribende, at det vel næsten er det, der fylder mig mest. Templerne, den hellige Luft, de skønne Omgivelser, de over al Forstand pragtfulde og arkitektonisk glimrende Gavlfigurer i Olympia - det var over fem Dages uafbrudte Rus. Der er vel intet Spørgsmaal om, at skal et Hoved sættes som Verdens skønneste, saa maa det være Apollos der, ja hele hans vældige Skikkelse med den udstrakte højre Haand, saa alvorlig.... Det er ikke Phidias, det er en Medbejler, der staar ham meget nær, og det er mange Gange bedre vedligeholdt. Phidias er flottere, er yndefuldere og mulig næsten ligesaa mægtig, den anden er alvorligere, har endnu mere Sans for det arkitektoniske og for den strænge, næsten religiøse Plastik.... Kunsthistorikerne rose den nyfundne Merkur og kan slet ikke se, hvorledes han bliver smadret af de Guddommelige....

s. 376

Fra Axel Helsted til K. Z. Kjbhvn. 1884 27/5:

... Naar Jerndorff har henvist Dem til mig som den, hvem Æren særlig tilkom at have samlet Kunstnerne til Indkjøbet af Deres Billeder, da kan jeg ikke være enig med ham, – lad os dele halvt. For mig har det været en kunstnerisk Samvittighedstrang, følt for at til-fredsstille mig selv mere end Dem, – derfor haaber jeg, kjære Zahrtmann, at De aldrig takker mig derfor, ikke engang i Deres Hjerte. Noget andet er, at jeg er sikker paa, at De med Deres Natur som Kunstner længe har trængt til et saadant Beviis paa, hvormeget De er vurderet og paaskjønnet som Kunstner; thi Verden har til Tider gaaet Dem imod – for det meste mere end De fortjente, – men De har kjæmpet med Villie og Evne, – ja, det er min Tro, mere end jeg og maaskee overhovedet Nogen veed. – De har sagt, at De i Deres Kunst ikke bryder Dem om, at Andre forstaaer Dem, men at det er Dem nok, at De forstaaer selv. Jeg har altid betragtet det som et Paradox, og jeg gjør det endnu. Kunsten er at anskueliggjøre hvad der bevæger sig i En. De mangler noget i at anskueliggjøre.

s. 377 SØNDAG EFTERMIDDAG I ABRUZZERNE. Civita d'Antino 1884
(H. Chr. Chr. Nr. 290)

s. 378 DRENGE MED OLIVENGRENE. PALMESØNDAG. Civita d'Antino 1884
(H. Chr. Chr. Nr. 287)

s. 379 Kjære Zahrtmann, pas paa, at De, som kører med vælige Heste, har Tømmerne i Orden, at Farten ikke bliver vild, og at De saa finder særlig Glæde i den, fordi den er vild. – Det er min Overbeviisning, at særlig Dem kan vi ikke undvære, Deres Begejstring, Lidenskabelighed, Deres Villiestyrke, Deres Sanddruhed og Originalitet i Kunsten (ja endog Deres Bizarreri), alle ere Egenskaber, som vi trænge til i vor Tid, vor nuværende Efterbelsestid, – lad alle disse udmærkede Egenskaber i Kunsten falde som flammende Ild og udbrænde alt det hule og mennesketomme, som der findes. Amen!!!

For at samle alle Meddelelser vedrørende de to Billeders Kjøb og Aflevering til Galleriet, er der paa dette Sted gjort Brud paa den kronologiske Ordning af Brevene, men Begivenhederne sidst paa Aaret 1883 greb saa dybt og afgjørende ind i K. Z.'s Liv, baade som Kunstner og Menneske, at alle Udtalelser der angaa disse Forhold hører nøje sammen. – Ifølge Meddelelse fra Overretssagfører L. Zeuthen bestod den Kreds der købte Sofie Amalie-Billedet af 70 à 80 Bidragydere. Hver af disse ydede 20 à 25 Kr., kun et Par Bidrag var noget større. – Kunstnernes Indsamling bestod saa godt som udelukkende i mindre Arbejder og disse solgtes ved Auktion i Januar 1884.

De herefter følgende Erindringer fra Civita d'Antino blev skrevne til og fremkom i » Tilskuerenis Februarhefte 1908 efter Opfordring af dette Tidsskrifts Redaktør Mario Krohn. Herigjennem tilskyndedes K. Z. til at tage Nedskrivningen af sine Minder op under sit Sommerophold i Banyuls samme Aar (se S. 209).

S. 380VII. MIT FØRSTE OPHOLD I CIVITA D'ANTINO

HENIMOD Opbrudstid fra Rom i Foraaret 1883 havde Joakim Skovgaard og jeg aftalt, at vi vilde tilbringe Sommeren sammen i strengt Arbejde i Sora. Krøyer havde der gjort sine herlige Markarbejdere og Hattemageren. Modelgrunden var oparbejdet.

Den sidste Majdag drog jeg afsted med alle mine Malesager og kom forhaabningsfuld til det forjættede Land. Byen var større, end jeg havde tænkt, Hotellet mere smudset, Befolkningen havde megen Feber. Motiverne var talrige, men Milieuet taltale ikke helt. I Rom havde jeg hele Vinteren arbejdet med en underskøn Model, Ambrogio. Hans udmærket godmodige Mandighed havde gjort ham til en kær Gæst, han havde stadig søgt at faa mig op til sin Fødeby, Civita d'Antino, tre Mil fra Sora. »Intetsteds faar Du bedre Vin, Herre, intetsteds finere Luft, intetsteds elskeligere Folk. Feber har vi ikke.« Dette genklang i mine Øren, og da Skovgaard kom, bad jeg ham tage med op at undersøge Situationen.

Tredie Juni lejede vi Vogn og saa afsted langs den dejlige Lirisflod og alle dens Bugtninger. Kusken fortalte, at Vejen var anlagt af Æmilius Paulus, at hele Egnen var lovprist af Horats, at det netop var her, at Elmen giftede sig med den yndige Vinstok. Han viste Baghold, hvor Fra Diavolo havde skjult sine Tropper og havde plyndret. Solen steg højt og bagte hedt. Bønder kom hele Tiden forbi i deres maleriske Dragter, Bjergfloraen var rig. Vejens Bugter blev saare mange og vi døsig. Civita viste sig ikke. – Pludselig holder Kusken, peger med Pисken op ad Bjerget: »Deroppe ligger det.«

Vi stirrede, intet kunde vi se. En Gut gik forbi. »Hvor langt er der til Civita?« – »Halvanden Times Stigen.« – »Kan Du være Fører?« – »Med Glæde.« – »Ja«, sagde Skovgaard, »saa kan Du jo klavre, jeg bliver her.« – »Nej, ved Du hvad, er vi komne saa langt, saa skal Du med.« – Det var vanskeligt at s. 381faa ham overtalt. Opstigningen blev varm, af og til hvilede vi, Føreren stod paa Hovedet. – Endelig naaede vi op. I Begyndelsen var Byen kun lave Stalde for Geder og Æsler. Der var øde, Alle sov til Middag. Vi naaede Midten af Byen. Der kom en gammel Kone, dejlig at se paa. »Kan De sige os, hvor vi kan faa god Vin?« – »Ja, men hvor kommer J fra, Herrer?« – »Vi kommer fra Rom.« – »Hvem har dog vist Jer til dette Sted?« – »Det har en Model, som hedder Ambrogio, og han sagde, Vinen er saa storartet.« – »Ambrogio, det er min Søn, og J skal faa god Vin.« – Saa gik den gamle Kone som en Gazelle foran os og ledte os til Familien Cerroni.

Hun hamrede med Dørhammeren; der gik en Stund og Husets tre Døttre kom ud. De havde alle slumret over Væven, for varmt var det. »Tør jeg spørge, kan vi faa Vin, og er det muligt ogsaa at faa lidt Mad?« – De var endnu ikke komne ret ud af Søvn, og vi saa vist underligt ud for dem. Det var tredive Aar siden, at en Ikkeitaliener havde sovet en Nat i Civita. »Vort Hus er Deres, og De skal faa alt, hvad vi formaar. Vil De ikke gaa ind?« – »Tak, vi frygter Forkølelse ved at komme i Skyggen, vi er saa ophedede.« – »Der er en god Ild inde.« – Vi kom ind i den elskeligste italienske Familie, jeg nogensinde har truffet. Alle tre Døttre arbejdede i Fællesskab paa at gøre et saa hurtigt og veltillavet Maaltid som muligt. Vi fik det ganske efter Ønske, kun maatte vi helt opgive at faa vor Fører med ved vort Bord. Der blev bredt en hvid Dug for ham paa et Bord i Vinduesforbygningen. – »Kan Du mærke, hvor blødt her opvartes?« sagde Skovgaard. – »Jeg sad netop og tænkte derpaa og paa, at jeg helst vil blive her.« – »Du er lidt hastig, har ikke set et eneste Motiv, Du har Lyst til at male.« – »Ja successiv, det er jeg ikke, men i disse Omgivelser maa det Bedste voxes i En.« – Vi kom ud, saa Byen, Fontænen, det dejlige store Torv, den gammeladelige Familie s. 382 Ferrantes rosenrøde Palads. Vi undrede os over en Kæde, der tung laa uden for Indgangsporten. »Den er lagt der i Anledning af, at Ferdinand den Anden har sovet i Paladset, saa bliver den stadig liggende og tages kun bort, saalænge en anden Konge bor i Huset.« – Vi tog Farvel fra Familien Cerroni, idet jeg spurgte, om jeg maatte faa Logi der fra den femte af, saa vilde jeg tage til Sora og pakke. Skovgaard vilde blive i Sora. – Altsaa, den femte Juni holdt jeg igen dernede paa Landevejen, to Kvinder fra Civita mødte for at bære den tunge Bagage op paa deres Hoveder. – Mens de læssede Byrderne paa, sagde Diletta : » Du ser paa den Rose, jeg bærer paa Brystet, Herre! tag den, men kast den ikke bort, den har været min.«

Atter var det varmt at stige, men Luften føltes denne Gang langt lettere for hvert Hundrede Meter, vi kom højere, og da vi naaede ind i Cerronis gæstfrie Hjem, hvor vi modtoges af aabne Arme, vidste jeg, at Betingelserne var herlige for at arbejde godt. – Jublende, syngende løste jeg op for Kufferter og Kasser, bredte alt ud og begyndte at hamre Lærreder paa, stille Staffeli op. Jeg maatte dog se mig om imens. Tre dejlige lyse, hvide Rum var stillede til Disposition, Møblerne var faa, Bord og Skrivebord i Salottoen særdeles smagfulde i enkel Stil. Alle Værelser hvælvende. Overalt var der rent, hvidt, blændende, og udenfor badede Bjerge og Egn sig i Solens skæreste Straaler. Under Vinduet laa den monumentale Bytrappe, hvor Byens fagre Kvinder færdedes til og fra Fontænen. Pragtfulde Trappemotiver! – Mens jeg henrykt saa herpaa, dækkede Salottoens Spisebord sig og Suppen blev baaret ind. Husets ældste Datter serverede den for mig, og den smukke gamle Husfrue satte sig paa en Stol ved Væggen for at konversere mig ved Maaltidet. Dette gentoges dagligt ved Hovedmaaltidet Klokken tolv. – Vi blev gode Venner, hun og hele Byen syntes, at det var en Ære, at Huset Cerroni s. 383 havde faaet en fremmed Gæst, og dagligt blev Signoraen mere meddelsom: Manden havde været Vigneejer, velstaaende og havde efter Tidens Skik Pengene i sin Skrivebordsskuffe. Han var ivrig Tilhænger af Victor Emanuel, saa med Glæde Garibaldi's Fremmarche. Paa patriarkalsk Vis boede hans ugifte Søster og en yngre Broder, der var Præst, i hans Hus. Der var fem Børn. Det yngste, Signor Diomede, laa endnu ved Brystet. En Novembernat 1861 bankedes gentagende paa Husdøren. Præsten staar op. To fattige Piemontesere beder om Husly. Godmodig skyder Præsten Skodden fra Døren. – Ind trænger femten væbnede, halvtmaskerede Røvere, bagbinder Manden, Præsten, Søsteren, plyndrer fuldstændigt Huset, fører de tre fangne op paa Bjergene hinsides Lirisfloden. Saa var de i Kirkestaten, medens Civita d'Antino er i det Napolitanske. – Løsepenge krævedes. – I tre Dage gik den unge Signora til Slægt og Venner og laante, hvad der var muligt. Søsteren til Manden havde Røverne ladet løbe, hun gjorde dem for frygteligt Spektakel. Da Signoraen intet mere kunde skaffe, slog de de to Brødre ihjel. Lige efter at de var blevne skudte, dækkede Sneen Ligene og blev liggende til April næste Aar. Da fandt man Præstens Lig, der blev begravet i en Kirke hinsides Liris. Husherrens Lig fandtes aldrig. Skøndt det ikke var saa mange Aar siden, fortalte en Model mig noget senere, at Præstens Lig var bleven fundet netop Aarsdagen efter at han var bleven myrdet. Han laa da som et dejligt Voxbillede med halvtåbne Øjne, røde Kinder og smilede som et uskyldigt Barn. Saa hurtigt danner Sagaer sig. Fra lykkelig ung Hustru var Signora Domenica saaledes bleven Enke, fra velhavende gældbunden. Som hun sad der og talte om disse Begivenheder for 22 Aar siden, imponerede hun. Huset var oparbejdet til Velstand. De fem voxne Børn vare sunde, velopdragne og meget arbejdsdygtige. Den gamle Da-s. 384 me førte et pragtfuldt Regimente. – Nu til Arbejdet. Motiver overalt og lige under Vinduet paa den brede Trappe det nærmeste. Det blev min Plads, jeg malede Figurer paa Trappen. Intet bedre Sted kunde findes til at iagttage italiensk Folkeliv. Største Delen af Byens 2000 Indbyggere skulde forbi, enten de skulde til Høstarbejde, hente Brænde fra Skovene paa de høje Bjerge eller hente Vand nede fra Kilden. Hvilket Liv, hvilken Rigdom, og hvorledes kappedes Ungdommen ikke om at gøre den fremmede Signora til Midtpunkt for Spøgen ! Det var yndet Sport, at de unge Karle kom en lille Haandfuld Grus i Pigernes store Vandkonkaer, naar de var naaede med dem paa Hovedet op mod Byporten. Karlene lejrede sig nu om mig, det gjorde mere Virkning. Der kom sex Piger paa Rad, hver stolt bærende sin Konka med klart Kildevand. Der var sex unge Knøse, hver med sin Haandfuld Jord, Vandet blev mudret, Pigerne rasede, Konkaen i lynende Fart af Hovedet. Det galdt at holde Indholdet ud over den kære Voldsmand. Under Latter kunde det ske, at enten jeg eller mit Billede fik en Pøs. »Scusateci signora«, og Munterheden gav Ekko i Bjergene. – En Dag havde Raffaello slaaet op med Faustina. Hun trøstede sin femtenaarige Ungdom med Gaetano. Raffaello fnøs, over at hun ikke valgte en bedre, og det ualmindeligt dejlige Silketørklæde, han for en Maaned siden havde givet hende, tilbageerobrede han og rev det i mange Smaastumper. Hver af hans Venner fik sin Strimmel, ogsaa jeg fik en. Man fæstede den paa Hat eller Bryst som Tegn paa, at man ikke billigede Faustinas Fantasier. – Pigerne hentede Kalk til Syndacus' Palads, der skulde udbedres. Herlige, dirrende af Ungdom og Glæde bevægede de sig stadig op og ned ad Trapperne. En

Dag kom et muntert Tog: en af de rige Bønder havde afhøstet. Hans Arbejdere, Karle og Piger, havde med yppige Rosenlænker og sejge Tove s. 385bundet ham fast til Æslet, hvorpaa han red. De blæste Skalmeye, slog Tamburiner, dansede om ham, de lo og støjede og løste ham først, da han havde givet nogle Omgange Vin til dem alle. – En gammel Mand kom forbi, da jeg havde travlt med at male tre af Kalkpigerne. Han stod længe og saa paa det, saa skød han sit Ben hen over mit, satte sig halvt paa mit Skød, halvt knælede han. I dyb Hengivelse trykkede han et Kys paa den midterste Piges Ansigt. Han tog det med paa sine Læber. Jeg fik travlt med at tørre dem rene for den giftige Farve. Han havde aldrig set andre Billeder end Kirkernes, troede at mit var helligt. Dette gentoges et Par Gange med Andre. – Høstarbejdet var skønt at se, Pigerne bar den gyldne Rigdom til Tærskelpladserne ved Byen, og naar de saa, befriede for deres Byrder, igen slentrede ud for at hente ny Rigdom, gik de omslyngende hinanden tre eller fire, som det kunde falde. De sang, og kom de til et fremspringende Punkt satte de alle deres Munde tæt sammen, at den unisone Klang kunde tone langt ud over Dalen. Lidt efter lidt blev de stolte hvide Oxer drevne ned fra Græsgangene i de højeste Bjergegne. De skulde tærskes Sæden, nu kom deres travle Tid. Paa hver Tærskelplads stod store, store Hæs, Pladsen, der var brolagt, blev fejret ren, og Hveden lagt i mægtige Dynger. Fire, sex ja otte Øxne blev spændt under et Aag, de skulde med deres brede Klove træde Sæden ud af Axene. Alt Liv samledes om Tærskelpladserne, Menneskene havde travlt med ved Hjælp af store Koste at feje den udtraadte Sæd i Hobe, saa skulde den gaa med Haandkraft op i Luften, at Vinden kunde rense den for Avner. Tiggermunkene kom til, hver med sin Pose, og den aftærskede Halm blev baaren ind i Vinterstaldene.

Efter Høsten kom Festdagene. Det var anden, tredie og fjerde Avgust. San Antonio, Santa Maria addolorata og San Lidano. Hver Dag var der stor Gudstjeneste, store Proces-s. 386sioner, men sidste Dag, San Lidano, fejredes den største Fest. Da var Alle i deres allerbedste Stads, og alle Helgenerne var den Dag ude. En rørende Devotion beherskede Folket. At bære Helgenerne ansaas for Pønitense. Jo helligere Helgenen, desto større var Syndsforladelsen. Ved Slutningen af den store Messe stilledes Tilladelsen til at bære Helgenerne til Auktion. Santa Filomena, som bæres af Jomfruer, gik i 27 Frcs., San Antonio i 16, Santa Maria addolorata i 35, San Lidano i 60. Et af de store Lys 5½ Frcs., de smaa 75 Centimer. Den fattige Befolkning havde sparet sammen Aaret rundt for at være med til at bære. En velhavende Enke købte Retten til at bære Santa Filomena, men lod hende saa bære af sex Jomfruer. Saaledes kom de 27 Frcs. begge Parter til Gode. Da Processionen havde været Byen rundt, fra Vinduerne var bleven overdænget med friske Blomster og igen naaede Torvet udenfor Kirken, var Festen paa det højeste. To store Musikkorps havde ledsaget den gennem Byens Gader, nu skulde alle de andre Helgener gøre Honnør for San Lidano. Røgelse steg i stor Mængde mod Himlen, Hostien blev fremvist for Folket. Alle knælede ned i Guds lysende Sol. Velsignelsen blev uddelt, og Troldkærringer og Kanonskud dundrede løs i umaadelig Mængde. Larmen var øredøvende, Krudtrøgen tæt. Undertiden gjorde den, naar den sollys smøg langs med Jorden, at det saa ud, som om hele den pragtfuldt brogede Procession bares paa en Sky. Femtusinde Kanonslag. Alle omliggende Byer kunde høre, at Civitanerne fejrede deres Helgener paa sømmelig Vis. Musikken spillede altfor hastigt Kongehymnen, og hele Toget fløj i flyvende Fart igen helt ind i Kirken.

Alle spiste den Dag Kød, Alle havde Raad til at drikke Vin.

s. 387 JOAKIM SKOVGAARD: CIVITA D'ANTINO. Akvarel 1886

s. 388 PARTHENON SET FRA VEST. Athen 1884
(H. Chr. Chr. Nr. 297)

s. 389

UDDRAG AF BREVE FRA 1884

K. Z. OG J. SKOVGAARD SEJLEDE 6. JANUAR MED DAMPEREN »TAYGETES« FRA NAPOLI TIL ATHEN.
K. Z. til Moderen og Slægten. Athen 1884 10/1:

... Athen er herligt, ja over al Beskrivelse. Vi kom her igaar Middags efter 3 Dages Sejlads, blikstille hele Tiden. Vi nød det. En prægtig græsk Familie var med os paa anden Plads, en af Athens mest ansete Læger, de sluttede sig meget til os. Først gik det paa fransk, men mod Slutningen mere og mere paa græsk, og med det Sprog gik det virkelig nogenlunde, jeg er dog stadig Skovgaards Mund. Iaften da vi stod paa Akropolis og saa paa Aftensolen rødne Ruinerne, kom en prægtig gammel Græker hen til os og talte om Perikles og Leonidas, jeg forstod langtfra det Halve, men blot at høre Efterkommerne tale om Marathon og Salamis, – ja det er næsten Rejsen værd....

14/1: ... Jeg synes, at det er et Aarhundrede siden jeg var i Civita, men jeg er jo ogsaa blevet en anden efter at have set Parthenon. Det er virkelig sandt, at jeg næsten har glemt Italien, og vi har dog kun været her i 5 Dage. Igaar tog vi lidt fat paa Akropolis. Idag, stygt Vejr, have vi set Schliemanns Udgravninger fra Mykenæ; Dynger af Guld i Gravene. Endnu meget morsommere var Vasesamlingen....

20/1: ... Her er Alt paa det Herligste. Stærk Sne, et Kvarter, paa Statuer, Oliventræer, overalt. Oppe paa Akropolis stod Marmoret endnu blændende rent til Sneen, og det hører der dog Noget til, Du ved, hvorledes det gaar Vadsketøj i Sne. Jeg har to Motiver der, det ene selve Indgangen, – den er saa højtidelig, at ingen

Kirke i Verden kommer den nær, der er Marmoret allerkærest, gyldenhvidt, næsten klart...

28/1: ... Jeg er med Skovgaard regelmæssigt paa Akropolis 9-12³/₄ og 1³/₄-5¹/₄. Vi spiser paa Knejper, leve daglig af en god Slump tyk Faaremælk. Jeg holder meget af den harpixtilsatte Vin, der er bitter som Øl...

14/2: ... Jeg er bange, at ovenpaa alt dette vil ingen Kunst smage mere. Idag i det lille Musæum i Piræus, en Statue af Kejser Titus var ved Siden af det græske rundt om saa slet, at vi begge kom til at le....

s. 389

K. Z. til Dr. J. Lindegaard i Hørsholm. Athen 1884 2/3:

...Ja, Livet er skønt. Du skulde vide, hvad det er at være her; der er naturligvis Intet paa Jordens Overflade der paa nogen Maade kan sammenlignes med Athen. Al anden Kunst maa nederlig sig bucke, ja den skrumper sammen til Intet-selv Rafael bliver kun himmelvrængt, s. 390 og han hører dog til det mest storartede siden Kristi Tid.... Parthenon er naturligvis herligst af det Hele. Jomfrueligt, fast, stort. Det fylder En med Ærbødighed som Intet andet..... Men ikke blot de store mægtige Templer, nej Gravstederne, fra de Riges pragtfulde lige ned til den lille Skomagerfamilies tarvelige, Vaser, Spejle, Alt aander den samme Glæde over Kunsten, den samme Trang dertil. Den lille Skomagerdatter er død. Du ser hende tage Afsked med sin Familie, hun bærer en Oliekrukke og en lille Fugl i Haanden, hun tager Afsked, som gik hun hen i Skolen. Moderen tager hendes Haand mildt og kærligt, Faderen klapper hende under Hagen ; den smukke unge Tante staar og ser tankefuldt derpaa og Hushunden springer kærligt op ad hende. Intet himmelvrængt, ingen Rabarbra, hvis Ende yndigt lugter. Saa ukunstlet, saa uskyldigt, saa naturligt.... Eller Ægtefolk der give hinanden det store sidste Haandslag, altid mildt, altid elskværdigt. Er ikke det Folk stort og skønt, der opfatter Døden saaledes, meget skønnere end vort der helst vil bramme med Inskriptioner paa Sølvpalader paa fløjlsdragne Kister.... Ja man gaar og bliver Hedning her, det kan ikke være anderledes. Alt det Store og Skønne var samlet paa dette faatallige Folks Haand. Aldrig har der været slig Rigdom paa et Sted, men de pralede ikke dermed, de udvexlede den mod Kunst, hele Landet var klædt deri....

s. 390

K. Z. til Aug. Jerndorff. Athen 1884 21/3:

[Fra 5.-20. Marts gjorde K. Z. og J. Skovgaard en Peloponnestur.] Billedhuggerarbejderne i Olympia har det forud, at de paa nogle Steder er saa aldeles mageløst bevarede, at de se ud som huggede igaar. Dette gælder fremfor Alt Apollo, sikkert Verdens skønneste Hoved og vistnok en af de herligste Skikkelser, der nogensinde er gjort..... Zevstemplet ligner umaadelig meget Pæstum, men er jo større. Det har sikkert været endnu smukkere..... Saa red og gik vi gennem hele Peloponnes, saa Templet ved Bassæ og Sparta med dets Musæum. Den gamle spartanske Kunst var minsandten spartansk. Marmoret var graat som gamle Tavler, Figurerne drejede vist paa Drejelad, og Guder og Gudinder lignede meget Kegler.... Vi fik spartansk Suppe, men den var meget ordentlig nu, og har de spartanske Ynglinge haft saa gode Apelsiner til at faa Suppen ned med, som vi fik der, saa har de ingen større Nød lidt, og Eftersmagen har neppe været ilde. Sparta ligger skønt; Du ved ikke hvor truende mægtigt at Taygetes rager op derover og hvor umaadelig bred at Flod-s. 391 sengen er hvorpaa Byen ligger. Tilsidst var vi et Par Dage i Gythion, Spartas Havn, hvor vi nød et Liv der svarede til Amalfis. Og Du skulde sejle rundt i Arkipelaget, Du kan tro at de hvide Byer klæde de spredte Øer mageløst....

s. 391

K. Z. til Søsteren Elisabeth Erichsen. Athen 1884 1/4:

... Det gaar jo glædeligt med det Billede [Piger som bærer Kalk], men jeg beder Eder, lad det blive ved de 1200, som jeg har forlangt. De sagde jo en Gang hos Grev Moltkes, at jeg bar mig fedtet ad i Pengesager ved Salget af Christian VII. Jeg gjorde det ikke. Men netop denne Uret har maaske gjort mig mere ømtaalig netop paa det Omraade. Jeg vilde saa gerne, at dette var færdigt hurtigst muligt, thi ellers kunde mulig Køberne slutte sig til Moltkerne. [Inden dette Brev naede frem fra Athen, havde K. Z.'s Mellemand i Kjøbenhavn solgt det nævnte Billed, til Heinrich Hirschsprung for 1500 Kr.]

... Igaar var jeg hele Dagen paa Akropolis og malte, da det var et henrivende Vejr, og vi saa har meget travlt. Henad Aften gjorde jeg saa en Tur deroppe, rundt for at se mig om. Først hvor jeg sad; naar man maler, ser man ikke saameget paa det Hele, da man maa fordybe sig i en eller anden Enkelthed. Du aner nu ikke, hvor disse gyldenthvide Søjler kan straaale. Gammelt Elfenben ligner det mest. De smaa Diptyker i Oldnordisk Museum har maaske mest af Farven. Men i det Hele har vi ikke meget gammelt Elfenben hjemme; thi Tingene fra C. IV og F. II er ikke gamle nok til at have faaet hin ædle Patina, hvormed næsten Intet i Verden kan lignedes, og jeg forstaar saa godt, at de Gamle netop have sat Elfenbenet sammen med Guld og Marmoret med Bronze. Alt straaledes saa dejligt i den sene Eftermiddagssol, og Luften var lun og saadan, at man ikke

mærkede det Medium, hvori man var. Opper sprang det lille Sejrgudindetempel frem. Det staar der med sine 4 smaa Søjler for hver Ende og med en smal Frise opper med Guder og Gudinder i lange Skarer helt rundt om Templet. Men Helligdommen er tom, Sejrgudinden Athene staar ikke mere paa sin Plads. Hvorledes hun har staaet der med Hjelm i sin Haand, ved nu Ingen. Men den lille Bygning, der omslattede hende, er saa herlig, at Ingen i den vide Verden nogensinde senere har kunnet gøre sligt. Rafael og Michel Agniolo maa ogsaa gaa helt tilside. – Jeg gik videre op ad alle Trapperne hen til Parthenon, der jo dog er det Herligste af det Hele. Det er mægtigt og virker ogsaa derigennem. Derinde i den hellige hvide Bygning var det, at den jomfruelige Athene stod, s. 39218 Alen høj, helt af Elfenben og Guld. Hun stod der med en lille Sejrgudinde paa Haanden; helt et Værk af Fidias. Der existerer nogle yderst tarvelige Gengivelser deraf, men dog nok til nogenlunde at dømme om, at Billedet skulde lede efter sin Lige, og at man forstaar, at Oldtiden troede, at intet Menneske kunde blive helt ulykkeligt, naar han havde set Fidias' Værk. Dette berettes nu kun udtrykkeligt om hans Zevsstatue i Olympia, men der er Grund til at tro, at Athene har været fuldkomment saa skøn; men Zevs stod i 800 Aar, Athene desværre meget kortere. Hun var staaende i Hjelm og Brystpanser med Skjoldet ved sin Side, mild og meget jomfruelig. – Nu var kun det store Rum tilbage med sine mægtige Søjlerader og sit gyldne Marmor. Midten af Bygningen er sprængt bort, Ravnene kredse og bygge derpaa og skrige hæsligt, men Marmoret blinker og funkler endnu, og langs Forsiden af Templet bevæge endnu i Frisen de attiske Ynglinge sig med deres Heste og Korførere i stateligt Festtog. Enkelte Partier af den er næsten som nye, – de er hugget mellem 447-34 før Chr., og aldrig senere er sligt gjort, aldrig senere har Noget været saa elskværdigt. Der er gaaet en Uskyldighed tabt for Menneskeslægten, og den er neppe mere at opnaa. Hvor en Blomst kan komme til at gro, søger den at dække, hvad senere Tidens Vandalisme har ødelagt, men de gamle vældige Stenblokke, der er indtil 12 Alen lange, 11/2 til 2 høje, er lagt saa mærkværdigt nøje sammen, at Du intetsteds kan faa et Penneknivsblad ind, ja at enhver lille Urt ved, at der ikke er nogen Brøst at skjule. Den lader dem vederfares Ret, hvem Æren tilkommer.

Fra Parthenon gik jeg over til Erechtheion. Det er det letteste og yndigste lille villaagtige Tempel, som tænkes kan. Sex unge Piger bære den ene Front; de staa der endnu, som de stod 400 Aar før Kristus, hver bøjer Hovedet en Smule under Byrden, men de bære dog saa let og saa rankt, som Du kan ønske Dig. De løfte ganske lidt i Kjølens Folder med den ene Haand. Deres Bryst er bredt, deres Haar saa rigt og saa skønt meislet, at man faar Lyst til at lade sine Fingre glide derigennem. De smile ikke, men ogsaa de har noget saa frisk og saa jomfrueligt, som ingen senere Mejsel har drømt om. – Jeg lod Blikket glide derfra ud om mig over det moderne Athen, der laa og funkede i den dæmpede Aftensol, over Bjergene – Parnas funkede med sin høje Snekupe –, over Øerne – Salamis, hvor Themistokles vandt over Persernes umaadelige Flaade og satte Værn mod alle Folkene fra Østen, over Ægina med sin høje Top og hvor der endnu staar et dejligt Tempel. Og Havet, Athenernes mægtige Ven. Jeg stod netop der, s. 393 hvor Ægevs styrtede sig ned, da Thesevs kom hjem med de sorte Sejl efter at have besejret Minotaurus. – Jeg tænkte paa, hvilke skønne Dage der laa mellem denne første Sejr over Østen og til, da de gentagende betvang Perserne. Jeg tænkte paa, at jeg netop skyldte de sidste Sejre, at disse skønne Templer var rejst. Derfra gik Tankerne vide om til meget i Livet, – men jeg forlod Akropolis sikker paa, at jeg aldrig havde tilbragt en Fødselsdag saa rig paa Indtryk, – Stedet er saa guddommeligt aristokratisk. – Ja, min Søster, ellers gaar Livet ensformigt nok, saa Du maa nøjes med, at jeg sender Dig nogle Indtryk. Hils Christian.

s. 393

K. Z. til samme. Athen 1884 18/4:

... Hele Livet har ved de senere Tidens Begivenheder faaet et større og lykkeligere Sving for mig, jeg staar ved Maalet for det, som jeg har ønsket mig som Kunstner, aander en Luft ind her, der er velgørende i alle Maader. Af al Kunst i Verden er kun denne helt frigørende, helt festlig, helt uskyldig; det er som fik man et Indblik i en saligere Verden, naar man ser, hvad de gamle Grækere har tænkt og drømt om. Jeg ved, at der ogsaa dengang var Had og Ondt i Verden, men det er som svandt det bort i al den lyse Pragt, som her er endnu, men som fandtes i langt højere Grad, dengang Byen og Landet stod i dets Glans. Jeg føler ogsaa, at mange Mennesker følger mig som mine Venner og som sympathiserende med min Kunst. Jeg havde mulig en Følelse deraf før, men først fra Juletider er det blevet eklatant, og sligt gør mere end Noget andet, at jeg som Kunstner føler mig tryk og meget lykkelig. – Gennem al den Glæde, der gennemstrømmer mig i denne Tid, gaar Tankerne ualmindelig hyppig til dem hjemme med Tak for den Opdragelse, de har givet mig, som gør mig modtagelig for saamegen Lykke. Du er som jeg opdraget strengt, og jeg anser det for det bedste for et Menneske. Igrunden er jeg kun opdraget til at forsage, jeg maatte altid rette mig efter mine yngre Sødsken, og jeg ved saa godt, at jeg som Skoledreng udmærket godt forstod Stoikerne og deres Lære, hvorimod jeg betragtede Epikuræerne ligefrem som gale. Senere har Livet lært mig at sætte Nydelsen højt, ja saa højt, at jeg synes, at det gælder om at nyde Livet fuldtud – naturligvis dog aldrig paa utiladelig Maade, – og det er virkelig, som var Livet ogsaa i denne Henseende lagt tilrette for mig.... [Fra Athen hjembragte K. Z. tre Studier fra Akropolis, H. Chr. Chr. Nr. 295-297.]

s. 394

*K. Z. REJSTE 30. APRIL 1884 FRA ATHEN TIL NAPOLI.
10. MAJ ANKOM HAN TIL CIVITA D'ANTINO.*

K. Z. til Hjemmet. Civita d'Antino 1884 12/5:

... Her blev jeg jo overalt modtagen med Jubel. Udenfor Vinduerne her staa Masser af blomstrende Anemoner og Ranunkler, som Chr. Erichsen sendte mig ifjor Efteraar, Stedmodersblomster, Nasturtier, kinesiske Nelliker og Geum af Frø fra Haven hjemme. Signorarne blive ikke trætte af at omtale de to Hyacinter og Tulipanerne, som de aldrig havde set Mage til. Man har det saa propert og luftigt her, at blot det er nok til at man føler sig i godt Humør, men iøvrigt holder jeg saameget af Folk heri Byen, at jeg er helt lykkelig ved at være kommen hertilbage. Igaar gik Dagen næsten med, at Folk gjorde mig Visit efter Landets Skik. Idag har jeg været ude at male, og det gjorde rigtig godt igen at sidde paa Malerstolen.... 18/5: ... Jeg har været oppe imorges fra 2½ af for at være med i Processionen for Majmadonnan en Milsvej opad Bjergene og paa Knæ det sidste Stykke. Jeg syntes det var en Fest for Venus eller Freya. Ungkarlene og Pigerne gjorde Kur, vi plukkede Blomster og bandt Kranse, alt imens det gik med Evviva Maria.... 21/5: ... Jeg maler Drengene om Formiddagen og Trappen med et Par Kærestefolk om Eftermiddagen samt legende Børn i Forgrunden. Ja den Trappe er nu igrunden aldeles udmærket til at anvende Figurer paa. Jeg er endnu tilbøjelig til at blande Græsk i det Italienske. Overhovedet er jeg halv ked af at tale Italiensk, da jeg mærker tydelig, at jeg nu ikke lærer mere. I det Hele velsigner jeg mit Ophold paa Hellas' hellige Jord....

s. 394

K. Z. til Aug. Jerndorff. Civita d'Antino 1884 29/5:

Jeg skriver Dig til forat ønske Dig tillykke med Udstillingsmedaillen, som Leemejer alt for nogen Tid siden skrev til mig, at Du havde faaet. Han skrev at jeg havde ogsaa været noget paa Tale, men saa løjerligt det mulig lyder, er jeg mere glad ved, at Du har faaet den end jeg - det tror jeg i det Mindste. Sagen er, at jeg tydelig mærker, at jeg bliver baade dygtigere og elskværdigere ved ikke at have saamegen Medgang, som Livet i det Hele taget overlæsser mig med. Jeg maa overalt holde en vis Stolthedsdjævel nede i mig, og saameget jeg ogsaa pisker og tøjler ham, saa sætter han dog af i fuldt Firspring, saasnart der er den mindste Lejlighed.... Denne Vinter har jo været saa umaadelig s. 395 pragtfuld for mig, jeg har ved Siden af de store Glæder, jeg har haft, tydeligt følt Overmodet røre sig, og jeg er aldeles vis paa at have godt af, hvad der kan dæmpe det. Forresten har jeg hørt saa forfærdelig lidt om Udstillingen iaar. Jeg hørte strax et Par Udtalelser til Ros for mine Piger, megen mere Ros end jeg paa nogen Maade syntes at de fortjente - f. Ex. Karl Madsens i et eller andet Blad.... Hele denne Vinter har jeg i saa høj Grad ønsket, at Du maatte naa at komme til Grækenland og det lidt snart, medens Du er saa ung at Du optager fuldt frisk, og det kan faa blivende Betydning for Din Kunst. Netop Du og Bindedbøll er dem, jeg synes skulde dertil, og kan Du ikke nu søge Ancker og virkelig rejse? Det er mig jo umulig at sige bestemt, hvilket Udbytte Du vil faa af Athen og Olympia, mig har de taget paa en saadan Maade, at jeg ikke synes, at der er anden Kunst end den græske, og det der har tabt allermost er Renaissancen; i visse Maader er den nu for mig Empirestil, i visse Himmelvrængthed. Roccoccoen staaar hvor den stod og Gothiken har snarest vundet, de vil noget Nyt og i Gothiken er der en vis, rigtignok sygelig, Ungdom. Men Renaissancen er Sminke og Abekatteri. Ingen har tabt mere end Rafael. Jeg antager, at han staaar i sine bedste Portræter, men al historisk Komposition, gudhjælpemig hvor den har tabt. Er det Livet, er det Uskyld, er det Ungdom? denne kedelig ordnede, forhen saa elskede, Sixtinske, ser hun ikke ud med to store udtrykssløse, unaturlige Sminkeøjne, og hende, denne Barbara, vrider hun sig ikke unaturligt ved hendes Side, og Paven, hvorfor peger han saa, hvorfor tager han saa til sin Kappe, er det saadan man gør, naar man er ydmyg? Og Børnene, de ligne mest den Ynde jeg i Napoli saa to Balletbørn have.... Og en saadan mægtig Indflydelse har Athen haft paa mig. Det er Mennesker og det meget dannede Mennesker, som har gjort alt det der - i Olympia ligesaa godt som i Athen. Paa en Maade er det til at tabe Næse og Mund over, paa en anden Maade maa man gribe i sin Barm og sige: men det var ogsaa det, Du var skabt til, det er det Du inderst og egentligst vilde og vil, men det er Tiden, der har forkvaklet Dig, Du har sminket Dig til hvad Du troede at den vilde synes om, Du har vrængt og vredet Dig forat søge dens Agtelse og tabe Agtelsen for Dig selv, og lidt efter lidt ser man, at Grækenland er det Naturligste, Roligste, Værdigste og Uskyldigste der er til, og det som man maa tabe Næse og Mund over, er at man virkelig har kunnet skabe sig til det Intet, som man er....

s. 396

Fra Aug. Jerndorff til K. Z. Valby 1887 2/1:

[Nogle Aar efter at K. Z. havde lykønsket Aug. J. til Udstillingsmedaljen, sendtes den til Zahrtmann med efterfølgende Brev.]

Kjære Zahrtmann. Ved en Visit hos Hirschsprungs i disse Dage kom jeg hen for Dit Billede »de tre Kalkbærersker«. Jeg føler den største Trang til at sige Dig, med hvilken overordentlig Glæde jeg gjensaa dette Billede. Det er det mest fuldendte, det skønneste Du nogensinde har gjort. Gud give Dig at gjøre flere saadanne Billeder. Det er mit Nytaarsønske, og det veed jeg er godt nok. Min Nytaarsgave vil Du sagtens ikke regne for ret meget og det er den heller ikke.

Det Aar da jeg fik Medaillen paa vor Udstilling havde Du hjemsendt det omtalte Billede. Der syntes mig ikke

Tvivl om at det var det bedste af Alt deroppe. Jeg ærgrede mig over at man gav mig Medaillen, som blev mig ganske værdiløs. Jeg burde maaske have nægtet at modtage den og tænkte ogsaa derpaa, men gad dog ikke gjøre saamegen Blæst af den Ting. Nu finder Du mig maaske sentimental, naar jeg sender Dig den, som et Udtryk for hvad jeg føler. Den er og bliver kun en klat Sølv, men den kommer da ialtfald til sin retmæssige Eier, om end med falsk Paaskrift. Jeg kunde maaske en anden Gang have fortjent den, - dengang ikke. - Lad nu være med at lee af mig men tag den med en hjertelig Nytaarshilsen fra Betty og Din Ven

Aug. Jerndorff.

s. 396

K. Z. til Terrakottafabrikant L. Hjorth i Rønne. Civita d'Antino 1884 11/6:

De bliver sagtens forundret ved idag at modtage en ny lille Samling Vaser fra mig. De er fra Athen alle.... Det er maaske for meget at sige at Vaserne henrykte mig mest, for det gjorde dog vel Templerne og nogle Billedhuggerarbejder, men det kan ialtfald siges uden Overdrivelse at Vaserne kom nær op til. Der er den henrivende Ting ved Vaserne, at i de fleste Tilfælde har man dem som var de gjort igaar; og mangler der ogsaa hist og her noget, det der er kommer altid til En uforfalsket.... Mine Tegninger staar betydeligt under Originalerne, men da jeg kom her syntes jeg dog at det var morsomt at rentegne nogle, saameget mere som det daarlige Vejr gav god Tid dertil, og sende Dem dem..... Jeg sender Dem her Resultatet, hvis De kan bruge det saa gør det blot; det vil være mig en stor Glæde.... De skal ikke tage Dem nær, om de ogsaa smudses eller ødelægges ved Brugten. Det umaadelig simple, der gaar igennem dem, gør dem efter min Me-s. 397ning meget let udførlige og er en af deres store Skønheder. Intetsteds er der taget Maal, saa det er nærmest det Indtryk hver Vase har gjort paa mig, som er fremstillet. Hist og her er der lidt ganske svagt ophøjet Arbejde som gør ypperlig Virkning paa de smaa Vaser. De store lader haant derom, men af dem har jeg ingen tegnet.... Ingen i Verden har som Grækerne vidst hvad de vilde og burde gøre.... Gør nu ganske dermed som De vil, bruger De intet deraf skal det ingenlunde fortryde mig. Jeg vil altid være glad ved at have levet den Stund, mens jeg gjorde dem, sammen med Folk hvis Sandal jeg ikke synes at selv den mest dannede i vor materielle Tid tør kysse....

s. 397

K. Z. til Søsteren Elisabeth Erichsen. Civita d'Antino 1884 14/6:

... Jeg har tegnet nogle Vaser til Hjorth, hvilket har moret mig, ikke mindre end 13 græske Vaser. Hver enkelt stod jo en Del tilbage for dens herlige Forbillede, men alligevel gik der, da jeg lagde dem alle 13 op for mig paa Bordet, et helligt Pust af græsk Dannelse gennem Stuen..... [Forbindelsen med L. Hjorths Terrakottafabrik i Rønne vedligeholdte K. Z. saaledes ned igjennem Aarene. Den knyttedes oprindeligt ved, at han lod et af sine første plastiske Arbejder, en lille Buste af sin fireaarige Søster Bodil Z., brænde i Terrakotta 1870. (Se S. 96.) Han hjemførte til Fabrikens Brug den Danaidefigur, som nu, gjengivet i Terrakotta, er ret almindeligt kjendt. Han støttede ivrigt Fabrikant Lauritz Hjorth i at lægge antike Modeller til Grund for Fabrikens Gjengivelser, men er dog ikke umiddelbart Ophavsmand til, at Rejsende ved deres Hjemkomst fra Italien kunne opdage, at en medbragt romersk Lerlampe bærer i sin Bund Navnet: L. Hjorth, Rønne. (Se S. 99.) De nævnte tretten Tegninger, vandfarvelagte, ejes af Fabrikant Hans Hjorth i Rønne.]

s. 397

K. Z. til Aug. Jerndorff. Civita d'Antino 1884 17/7:

... Jeg har som Du med Dekoration at gøre, en Spisesal hos Familien Ferrante. Det bliver sagtens en kostbarere Dekoration end i noget Rum i Danmark. Imidlertid er hvad jeg gør kun ringe. Salen er temmelig stor 11 mtr. lang. Den skal dekoreres i Stil fra Begyndelsen af Aarhundredet med iblandede Rosenmotiver. Jeg har to skikkelige Klodrianer af Svende til at udføre Arbejdet og det hele bliver saa mørkerøde Vægge som gaar an til Stilen, en bred og ret smuk Gesims s. 398foroven, derover og ad alle Loftets Bjælker Olivenguirlander paa lysrød Grund; ... - Det er voldsomt hvad man lærer ved slikt Arbejde. Mange Skrøbeligheder svinde bort af sig selv naar blot Tanken er rigtig og det er Smaafif der gør Udslaget, jo mere af dem desto bedre er Virkningen. Jeg har gaaet ud fra at dræbe Kalkfarvens lidt raa Karakter, og jeg synes at jeg har opnaaet en vis silkeagtig Virkning i hele Loftet. Det der gør Salen saa kostbar, er at jeg har faaet Lov til at tage alle Palladsets bedste Malerier til at smykke Salen med Det mærkeligste af Billederne er Natten af Correggio. Der siges at dette er Original og jeg vil gerne tro det..... Det er malt paa en fløjsdyb blodrød Grund er kun 53 x 68 ctm. Der er et Lys i det saa det knalder og spiller og sprutter og funkler, og gnitrer; i saa Henseende har jeg aldrig troet det mulig at naa saa vidt og mig forekommer det, at Billedet i Dresden kun har meget lidt deraf. Saa staa Englene i Luften saa underligt blaaligkolde i Modsætning til Lyset i Rummet, der jo snarest ligner Lampelys. Der er en underlig Svinden i dem. De ere svage i Farve, meget dybe, men de funkle grønligblaalige som fra en anden Verden. Billedet er mere manierert gjort end jeg synes

at det i Dresden er, det ligner ialfald den store Pastel eller hvad det er af Correggio i Palazzo Doria i Rom. Men paa samme Tid som alle Bevægelser er saa overdrevent yppige, paa samme Tid, som Lyset er saa uforstaaelig flimrende og let som om Figurerne endnu bevægede sig en Smule i det, saa er saa ubegribeligt i al denne flotte henaandede Rokokko Lysets Konturer hist og her saa skærende skarpe, at det nærværende er aldeles ubarmhjertigt at se paa. Gaar man lidt længer bort runder og former det sig, jeg ved ikke hvorfor. Og saaledes er hele Billedet saa uforstaaeligt, men dejligt er det min Sandten; det er vel Rokkokkoens højeste Blomst....

s. 398

K. Z. til Faderen. Civita d'Antino 1884 18/8:

.... Jeg ved, at jeg paa mange Maader vil savne Italien hjemme, men paa den anden Side føler jeg, at jeg hører stærkt hjemme der, og bl. a. drager det mig hjem, at jeg har baade Hoved og Hjerte fuldt af et Billede af Leonora Christina....Naar den højtidelige Kolerakommission, som vil have fjernet fra Gaderne, hvad Svinene regelmæssig faa Skyld for, men hvad Menneskene have forbrudt, møder frem, saa glæde Gadedrengene og jeg os. Jeg priser her som overalt at være en Lægesøn og ikke kere mig videre om Sygdommen....

s. 399

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1884 5/10:

... Jeg er jo overmaade glad over mit Ophold heri Italien dennegang og forlader det med ligesaamegen Sympathi for Folket, som jeg sidst var led ved det. Befolkningen her er meget forskellig fra Amalfis. Her hvor Klimat er langt barskere og Fornødenhederne blive flere, har Folket en Sundhed, Kraft, Elskværdighed og Hengivenhedsfølelse, som hine kan skyde en hvid Pind efter. Jeg vil vel komme til engang imellem at tilbringe en Sommer her og saa Vintrene i København. Thi saameget jeg ogsaa holder af Folket, saa er her jo dog Ingen mig Jevnbyrdig i Dannelse og Interesse, og blev jeg her, vilde det faa en sørgelig Indflydelse paa min Kunst. Derimod er her herlige Forhold om Somren til at male ude under, og det kan være udmærket til Tider at trække sig tilbage fra det altfor forstyrrede og forstyrrende Hovedstadsliv; andre Malere tage ud paa Landet, jeg tror nok, at jeg foretrækker at tage hertil. - Jeg maa have Atelier i København forat tage fat paa Leonora Christina ved Juletid. Jeg trænger igrunnen til, at Trafiken skal gaa gennem mit Atelier, og her hvor jeg er, er jeg paa en Maade helt afvant dermed. Dog finder Bønderne jevnligt paa at aflægge mig en Visite og bære sig saa fuldstændigt ad, som var mine Værelser deres. Det er elskværdigt, og derfor holder jeg ogsaa af det. Der gaar igrunnen en jublende Glæde gennem mig, altsom jeg sidder og skriver om Hjemkomsten. - Jeg har malt 36 Figurer i Sommer, deraf de 34 Børn....

s. 399

K. Z. til Faderen. Civita d'Antino 1884 7/10:

... Nu hjem for at male Leonora Christina afklædes i Fængslet. Kvinden skal være krænket i hende, Intet mere, men heller Intet mindre. Mod Sædvane har jeg sikkert hele den ydre Skikkelse af Billedet fastslaaet iforvejen, noget jeg mulig aldrig før har haft, naar jeg har begyndt paa et historisk Billede. Naturligvis er Flertallet i vor Tid saa slet eller ialfald saa tølperisk, at det aldeles ikke forstaaer, hvorfor Billedet males eller hvad Meningen er dermed, men det er ikke min Fejl. Jeg tror nu nok, at det skal være ganske svært at finde en skønnere Opgave end netop denne. - Det var mageløst, at jeg kom til Grækenland. Ingen Kunst kan kaldes Kunst ved Siden af den; Bädecker over Italien, som har været mig en yderst kær Lektyre, blev mig fuldstændig ligegyldig, og netop de store Renaissancekunstnere tabte mest, Rafael, Lionardo osv. Men Tiden mildner meget, og nu er Bädecker kommet til Ære igen....

s. 400

K.Z. til Joakim Skovgaard i Sora. Civita d'Antino 1884, Okt.:

Du og J Alle skal rigtignok have Tak for den dejlige Krukke Pærekompot J har sendt. Dens Indre har vi endnu ikke besøgt, men Billederne og Krukken er henrivende. Baade som det Hele er dekoreret og som Detaillen er gjort.... Jeg finder Maaden Bevægelsen er udtrykt paa aldeles udmærket især i Negleklippingen, som jeg ogsaa i dekorativ Henseende synes er aldeles herligt. Jeg er helt indtaget i at sidde og se derpaa. Ogsaa Farven er jo meget smukt behandlet. Det kom her imorges da Richetta og Paoluccio var her og vi maatte saa alle ned i Familien og nyde Skuet. Hvor lo vi; det klukkede i Paoluccios lille Mave alt som han lærte at forstaa den store Negl, den store Sax, Maaden de vare optagne af Arbejdet paa, Mundenes Udtryk. Og ham med Pærerne, hvis Mund raaber Aa! og hende med i pidocchi, og jeg tror nok, at alle de andre lærte at se samtidigt med at Paolu fik bedre Forstand. Senere kom Fru Syndakus og nød Skuet, og en Dag, naar vi alle er samlede, skal vi ogsaa nok nyde Indholdet. Jeg er som sagt meget glad over det Hele, men faar jo

rigtignok en Kasse til at expedere hjem, da den ikke paa nogen Maade gaar i Kufferten. Forøvrigt er dette en Fordel, da vedkommende Kasse er saa stor, at der ogsaa kan gaa nogle smaa Gibsafstøbninger deri, og dem vil jeg gerne have. Nu er det omtrent afgjort, at jeg kan komme afsted den 15de som jeg skrev igaar. Saa ses vi maaske i Rom den 16de? Billedet med Paolu bliver ingenlunde, som jeg havde haabet. Dertil kommer at Kompositionen er og bliver skidt, men jeg vil dog nu se at gøre det nogenlunde færdig.... [H. Chr. Chr. Nr. 291: Italiensk Leg med Føl.]

Brevet til Skovgaard er Tak for en kostelig Gave, som de tre Venner fra Sora havde sendt ham. Der fulgte et Rimbrev med og hele Episoden har følgende Historie som her meddeles efter Viggo Pedersens Optegnelser fra 1918: »Rimbrevet var en taabelig Kaadhed, der ærgrede K. Z. Om Poesi var der aldeles ikke Tale, men hvad der derimod var af Værdi var Joakims henrivende smukt dekorerede Krukke, der indeholdt ungefähr Ingefær. Paa det ene Billede sidder Amor med lækkersulten Mund efter Pæren han holder i sin Haand, medens Psyche staar bag ham ordnende og lyskende hans Haar. I det andet Billede er hun optaget af at klippe hans mægtig lange Kinesernegl med en stor Sax. Indskriften med græske Bogstaver lyder: GOD APPETIT og HONNI SOIT QUI MAL Y PENSE. – Anledningen var følgende: Signora Cerronis Søn Diomede, der opholdt sig hjemme, gik med en vældig lang Negl paa en Finger, hvilket den Gang var Mode i Italien. K. Z.'s store Hensynsfuldhed forbød ham at undlade at gjøre ligesaa. Han frygtede, at hvis han ikke fulgte den unge Husherre efter, skulde denne og hans Familie deri se en Art Tilrettevisning fra en der kom fra den Verden, de aldrig havde væ-ret ude i. Da vi fra Sora kom derop paa Besøg, traf vi til vor Forfærdelse K. Z. med en ren Kinesernegl paa sin venstre Haands Pegefinger. Vi kunde ikke dy os for at drille ham og saaledes fremkom Syltekrukken. – Jeg vilde ønske Arbejdet tilhørte et af vore Museer.« – Dette Ønske er gaaet i Opfyldelse, thi denne skønne spøgefulde Hilsen i græsk Vasestil var en af de Ting, K. Z. testamentarisk skænkede Det danske Kunstindustrimuseum. – (Krukkens to Dekorationer gjengivne her.)

s. 401 K. Z. : TEGNING EFTER GRÆSK VASE: EN AFGUD DANNES
I 1884 sendt Terrakottafabrikant L. Hjorth i Rønne

s. 402 DEKORERET SYLTEKRUKKE AF JOAKIM SKOVGAARD
Se Oplysninger Side 390.

s. 403 UDFØRT I SORA 1884. GAVE TIL K. Z. I CIVITA D'ANTINO
Tilh. Kunstindustrimuseet

s. 404 K. Z. : TEGNINGER EFTER GRÆSKE VASER
Sendte i 1884 til Terrakottafabrikant L. Hjorth i Rønne. Se S. 386–87
»Drengene flygtig gjorde, stærkt udtrykkende ivrig Skændsmaal om den løjerlige Klump.
Vedbendbladene svagt ophøjede«
Figurerne fra Vasen S. 391

S. 405 K. Z. VENDTE HJEM TIL KJØBENHAVN I SLUTNINGEN AF NOVEMBER 1884.

Som Lejer raadede K. Z. endnu over sin gamle Malestue i Kunstforeningen Amaliegade 30. Hans Broder, Boghandleren Peder Tetens Z. havde boet der under hans Fraværelse. Fra Civita skriver K. Z. 1884 16/9 til Søsteren Elisabeth E.:

... Jeg længes efter at komme til Md. Olsen [hans fleraarige Husforvalterinde], er altid bange for den Tid, hvor hun ikke kan mere. Per har vist endnu stadig kun Gavn af hende. Jeg var ved min Afrejse saa glad over at kunne overlade hende til ham, hvis Karakter er saa overordentlig mild og medgørlig. Det er fortrinligt til Tider at være ene og at samle sig, men nu synes jeg snart, at jeg er saa samlet, at jeg ligesom igen for en Stund kan magte at sprede mig over det københavnske Selskabsliv....

I Foraaret 1885 var K. Z. optaget af at male Billedet »Don Juam eller »Morgenstemning«, en Portrætfigur for hvilken Grosserer, senere Nationalbankdirektør S. Chr. Knudtzon var Model. (H. Chr. Chr. Nr. 299, gjengivet her. Første Gang udstillet paa Raadhusudstillingen 1901.) – Forøvrigt var han en ivrig Deltager i de mange Møder, der under hans Ven Overretssagfører Frits Hartmanns Ledelse gik forud for Stiftelsen af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse d.9.Maj 1885. – En paatænkt Regulering og kunstnerisk Formning af Højbroplads var den Gang fremme. Et Projekt blev udarbejdet af Arkitekt M. Nyrop, men K. Z. var en varm Forkæmper for J.Skovgaards og Bindsbølls pragtfulde Udkast til et Springvand til Pladsen, det med den mægtige Kaalstok i Midten af en kraftig Kumme. Alle Planerne røg i Lyset, Springvandet med; men delte blev dog ved at være under Overvejelse i en Række Aar. De to Kunstnere gjorde ogsaa Udkast til det Springvand med den siddende Bjørn, der nu staar i Raadhusgaarden, og til: Tyren i Kamp med Søuhyret, der i færdig Skikkelse nu er under Arbejde til Raadhusets Forplads. Forskønnelsen endte med at rejse Storkespringvandet. – Allerede i disse tidlige Forhandlinger udkastede K. Z. sit Forslag om at rejse Leonora Christina en Statue paa Graabrødretorv, hvor Skamstøtten over Ulfeldt havde staaet. Han mente med denne Tanke at give den unge Forening en værdig Opgave at arbejde for, men Anvisningen blev opfattet som et af hans ganske vist

morsomme, men rent umulige Indfald. Den Gang mente han Arbejdet burde gives til en Billedhugger, men K. Z. har som bekjendt i senere Aar syslet med sin Plan, og man vil faa at se, at s. 406den føres frem igjen fra andre Sider. – Forøvrigt vedblev K. Z. at deltage i Arbejdet. Endnu i 1888 26/4 skriver han til Karl Madsen: »...Na staar Skovgaards Springvand her. Har Du ikke Lyst, da Du dog saa tidt kommer tilbys, at se paa det. Din Dom vilde vi sætte megen Pris paa, og den har efter min Overbevisning megen Indflydelse paa Langes, der er i de Raadgivendes Udvalg og ikke ser med saa stor Forstaaelse paa J. Skovgaard og har en Myndighed og Autoritet, der generer.« – I Brev til Matthe Engelsted skriver K. Z. senere paa Aaret: »Vær Du glad at Du ikke er Medlem af en Springvandskomite.« – Endelig havde han ogsaa fundet det Sted hvor han kunde indrette sig det længe savnede Atelier. Det var øverst i den søndre af de Pavilloner, som opførtes mod Bredgade ved det gamle Schimmelmansske Palæ, der omdannedes til Koncertpalæet.

K. Z. skriver til Moderen 30/4: » Mit Atelier er nu rejst, hvad Bjælkeværket angaar, og det Hele skrider rask frem.«

Rastløs og flittig beredte han sig til at fejre 19. Maj 1885, Dagen paa hvilken Leonora Christina for 200 Aar siden forlod Fængslet i Blaataarn. Han malte Graat i Graat en lille Gjentagelse af det store Maleri fra 1874. (H. Chr. Chr. Nr. 303, gjengivet her.) Lod det udføre i Fototypi og omdelte det paa selve Dagen for Begivenheden til Slægt og Venner. Egenhændig forsynede han hvert Blad med følgende Paaskrift:

Rebus in adversis facile est contemnere mortern.
Fortius ilte facit, qui miser esse potest.
– Accidit in puncto, quod non speratur in annis.

Denne Sentens, med hvilken Leonora Christina under Fangenskabets paa Hammershus søgte at styrke Livsmodet hos sin Husbond, kan gjengives saaledes: » Driver Vanheld sit Spil, sært lokker os Tanken paa Døden. Mandigt kæmper kun den, som bærer sin Ulykke rank. – Bringe kan stakket Stund, hvad ej man af Aaringer ventede.« Allerede saa tidligt som i Aaret 1873 ser man (S. 153) K. Z. fejre Leonora Christinas Frihedsdag: »Det var en dejlig Fest, maaske nærmest fordi Anledningen var saa skøn.«

S. 406 KUNSTNERNES FRIE STUDIESKOLER.

Forløberne for disse frie Skoler er alt omtalt i denne Bog. Først (S. 105) den tidligste frie Modelskole i Kyhns Have. Denne havde endda en Forgænger i et efter tysk Mønster dannet »Staffage-Akademi«, der fandt Husly hos Kunstakademiet, som ydede Lokale, Gas, Varme og Udstyr uden Betaling. Der var yderligere la Cour, Aagaard, Krøyer og Weidemann Deltagere. Senere kom den første i 1880 med Statshjælp oprettede frie Studieskole for Kunstnere, der havde afsluttet den akademiske Uddannelse. Forbilledet var hentet paa Pariserrejserne, med kortere eller længere Studieophold i Verdensbyens Modelskoler, og det var Maleren L. Tuxen, der, som første Dansker,

S. 407

S. 408

S. 409

S. 410

S. 411 DEN 19. MAJ 1685

LEONORA CHRISTINA FORLADER FÆNGSLET. (»Jammersmindet« S. 265.) Kjbhvn. 1885
(H. Chr. Chr. Nr. 303)

i flere Aar havde søgt L. Bonnats Modelskole i Paris, der nu sammen med F. Schwartz satte dette nye Forsøg iværk. – Af K. Z.'s Breve ses at han var glad ved at deltage i Studierne paa denne Skole (S. 291), men andre af hans Breve, særlig fra Italien 1883, vise, hvor lidet venligt stemt han var mod den franske Paavirkning, der bredte sig blandt yngre danske Kunstnere. – Ogsaa træder stærkt frem den Iver, hvormed han først i 1883 fra Rom sluttede sig til Protestbevægelsen, da hans Samtidige for anden Gang meddelte, at de ikke ønskede at modtage Valg som Medlemmer af Akademiet, saa længe den forældede og urimelige Ordning af Styrelsen opretholdtes. K. Z.'s gjentagne Raad var: »dan dog Mod-Akademi!« (se S. 316). Ad andre Veje var dette allerede i fuld Gang. Misfornøjelsen med Akademiets Undervisning var stor blandt Eleverne, og i Vinteren 1882 tog denne Utilfredshed fast Form. Herom meddeler Maleren Joh. Rohde, der da var Elev under Prof. Vermehren paa Akademiets Forberedelsesklasse: »Jeg kjendte ikke personlig Frants Schwartz, men jeg vidste, at han havde stillet sig i afgjort Opposition til Akademiet, og jeg valgte at henvende mig til ham. Af mine Kammerater kjendte jeg kun et Par Stykker fra yngre Dage, og to af disse, Chr. Mourier-Petersen og N.V. Dorph, fik jeg overtalt til at gaa sammen med mig om min Plan, og de gjorde mig Følgeskab en Aften op til Frants Schwartz, hvem vi traf i hans snurrige Ungkarlejlighed oppe paa Kvisten i Kunstdrejer Schwartz' gamle Ejendom i Sværtegade Nr. 3. – Schwartz hørte meget forbauset paa min Plan om at lave en hel Modelskole udenfor Akademiet med ham som Lærer. Det var dog aabenbart efter den lange Forhandling, der

paafulgte, at han havde den største Lyst til at indlade sig derpaa, men vaklende, som han var, kunde han ikke tage nogen Bestemmelse og endte med at udtale, at han ikke turde paatage sig Ansvaret. Den Mand, vi behøvede, maatte have været i Paris og det havde han ikke, men han foreslog os, at han skulde tale med Tuxen og Krøyer om Sagen og spørge, om nogen af dem havde Lyst til som Lærer at lede en saadan Skole, som den vi tænkte paa. - Jeg svarede ham, at dette Tilbud tog vi naturligvis gjerne imod, men at vi ønskede Skolen i Gang strax uden Opsættelse, og da en Del Kunstnere af Schwartz' Generation allerede havde begyndt en fri Studieskole, der nu paa Schwartz' Initiativ havde lejet et Atelier paa det gamle Halmtorv, og dette Atelier kun benyttedes om Aftenen, fik vi Lov til imod at betale en lille Godtgjørelse for Leje af Lokale og Inventarium at maatte benytte dette Lokale om Dagen. De øvrige Udgifter til Modeller etc. maatte vi naturligvis selv udrede.... Skolen kom imidlertid i Gang og Schwartz aflagde et Par foreløbige Besøg, indtil Tuxen, som var gaaet ind paa at overtage Ledelsen, ankom fra Paris. - Bestanddelen af Eleverne var naturligvis meget blandet; fælles for os var, at vi alle vare Begyndere og intet kunde. Nogle blev senere bekendte Kunstnere, andre forsvandt i forskellige Virksomheder, men alle vare vi besjælede af stor Iver og Arbejdslyst, og da Tuxen viste sig ladet med Energi, gik Arbejdet under Højtryk. Præcis Kl. 8 om Morgenen var Modellen stillet, og den, der kom 5 Minutter for sent, maatte af med en Mulkt, og Tuxen stillede i Udsigt at bortvise den, der ikke gjorde Fyldest. Han kom selv to Gange om Ugen Kl. 8, arbejdede ogsaa selv med, og vi vare alle højligt tilfredse med Forandringen fra Akademiets sølle Forberedelsesklasse. - Kl. 1 gik den første Model, og efter en Frokostpause tog vi fat paa en ny til Kl. 3-4. Om Aftenen kunde vi jo desværre ikke være i Atelieret. Men da vi jo ikke kunde spille denne Tid, lejede vi os ind paa mærkelige Steder for at drive Modelstudier. Engang havde vi saaledes lejet en Spisestue i et Middagspensionat paa Vesterbro, en anden Gang et Pakhusrum osv. Det første Semester gik, og da vi vendte tilbage efter Ferien, stod Skolen allerede i vor Bevidsthed som en virkelig Institution, dens Ry havde bredt sig imellem andre unge Kunstneremner, og der kom en saa stor Tilgang af ny Elever, at vi ikke kunde huse dem. Man besluttede da at leje et nyt Lokale, som var ledigt, og som vel ikke var noget Atelier, men maatte kunne bruges, det var i Industriforeningen, og vi anmodede Krøyer om at overtage Ledelsen af denne Afdeling. «

s. 412Figurmaler Rasmus Christiansen, der ogsaa hørte til første Skolehold, meddeler: »Da Tuxen første Gang havde korrigeret Eleverne, der malte efter Modellen, beordrede han os alle til at tegne, da vi endnu ikke var modne nok til at behandle Farven.... I Sommeren 1883 fik en Del af Tuxens og Krøyers Elever Lov til at benytte Labyrinthen i Tivoli til Studiet af nøgen Model i fri Luft, hvilket den Gang var det nyeste Løsen.... « - Efterhaanden gled de saakaldte ældre Kunstnere bort fra Studieskolen, Statstilskudet forøgedes og den yngre Generation overtog Skolen. - Akademiets Forsøg paa overfor Staten at fraraade Understøttelser til Skolen maatte dog modarbejdes. J. Rohde siger herom:... »For nu at kunne godtgjøre, i det mindste rent formelt, at Skolen kun optog de saakaldte »Viderekomne« og ikke Begyndere som dem, der besøgte Akademiets Forberedende Klasser, paatog Frants Schwartz sig at »forberede« saadanne Elever, som Tuxen og Krøyer s. 413ikke mente at kunne betragte som viderekomne. - Et Skjærmbret blev stillet op i Atelieret, nogle Gibsbuster, Vaser og Krukker anskaffede, og her havde saa Schwartz sin lille private »Forberedesskole« til den egentlige »Studieskole«. Efter et Aarstids Forløb blev Schwartz imidlertid træt og foreslog Zahrtmann, der i November 1884 vendte hjem, at fortsætte dermed. Men da Zahrtmann først var begyndt, fik han en saadan Interesse for denne lille Skole og dens Elever, at han paa ingen Maade vilde lade disse gaa videre til de to Modelskoler hos Tuxen og Krøyer. Naar han fandt sine Elever tilstrækkelig modne, stillede han Model for dem. Og »Kunstnernes fri Studieskole« havde nu tre »Mesterateliers«, som var sideordnede, og hvori det nøgne Modelstudium udelukkende dyrkedes. Vi søgte og fik et forhøjet Tilskud paa Finansloven : 5000 Kroner, og vi kunde leje tre gode Atelierer, til Tuxens Skole paa Filippavej, til Krøyers Skole i Bredgade Nr. 33 og til Zahrtmanns i Hotel Phønix.«

K. Z. meddeler F. Schwartz 1885 at han er parat til at begynde i Phønix og at »han nok selv skal præsentere sig for de unge Herrer.« - I Brev til Moderen af 28/4 85: »jeg var igaar paa Christiansholm, men skulde være i Kbhvn. Kl. 8½ for at undervise i min Skole.«

Denne første Vinter virkede K. Z.'s Skole nærmest som Forklasse til Krøyers Skole, der da var dens Nabo i Hotel Phønix' Tagværelser. Nogle Elever tegnede efter Gibs i det mindre Lokale, medens der stilledes Model for andre i selve Atelieret. Om Aftenen benyttedes dette af Krøyers Elever. Poul Christiansen gik i længere Tid i Gibsskolen, inden han sammen med andre af K. Z.'s første Hold Elever kom til at tegne efter levende Model. Af dette Hold nævnes endvidere : Th. Oppermann, Kongstad Petersen, Kongstad (Rasmussen), Peter Hansen, Syrak Hansen og F. Syberg. De tre sidste var fyenske Malersvende og kom nu fra Akademiets Forberedelsesklasse. Saa var der tillige Joh. Larsen, J. Plesner, Fridolin Johansen, Lützhöft og nogle, der senere gik ud i anden Virksomhed. - Fra Okt. 1885 stillede Skolen, der nu ogsaa raadede over Aftentimerne, nøgen Model Kl. 9-1, Portrætmodel Kl. 1-3 og atter nøgen Model Kl. 6-9. I de to følgende Skoleaar kom C. Godtfredsen, Karl Schou, Tetens, Harald Holm, Lørup og Tycho Jessen ind som Elever, derefter fulgte Nordmændene Thorne, Wetlesen og Th. Eriksen. - Eleverne valgte sig en Formand ; den første var Theologen Kierkegaard, der dog snart opgav Kunsten. Efter ham blev Niels Holsøe nogle Aar Formand og efterfulgtes af Th. Oppermann, der fungerede til omkring 1900 og afløstes af Poul Christiansen. I s. 414nogle Vintre var Skolen tilhuse i Frie Udstillingsbygning ved Vesterbrogabet. Derfra kom den i Oktober 98 til Holckenhuss, Vestervoldgade 86, hvor den blev til 1912. Paa dette Sted havde Poul Christiansen til 1905 et Atelier ved Skolen, medens Inspektøren ved den frie Udstilling, den brave og vellidte Brandt, havde en tilstødende

Lejlighed og førte Tilsyn med Skoleordenen. – I Begyndelsen fulgte nogle Amatører med. Saaledes meddeler Th. Oppermann, at i Vinteren 1886 var Skuespillerne Olaf Poulsen, Zangenberg og Mantzius Elever. Den førstnævnte mødte kun sjældent, Zangenberg viste sig hyppigere, men var ikke heldig i sine Forsøg paa at more de andre Elever, der jævnligt gjorde tykt Nar af ham. Mantzius var den mest interesserede og holdt længst ud.

Da K. Z. i 1913 fyldte 70 Aar, skrev Maleren Peter Hansen nogle Erindringer fra Skolens første Tid i »Tilskueren«. Herfra er taget følgende Udsnit: »I Hotel Phønix laa øverst oppe et stort tilrøget Atelier. Her flyttede Forberedelsesklassen til Krøyers Skole ind ved Nytaarstid 1885, samtidig med, at Zahrtmann overtog Ledelsen. Det var en Flok unge af højst forskellig Alder og Udvikling, der her samledes om ham : Flere havde lige forladt Skolebænken, nogle var Studenter, der var en Theolog og en Seminarist, en Apotheker, en Jærnbaneassistent og en Telegrafist. Der var unge Malerdrenge, som bragte Duften med sig ovre fra Provinsens Malerværksted.... Der var Johannes Larsen, som den Gang var en lang, opløben Dreng kaldet »Lille Las«.... der var Københavnergamingen Fridolin Johansen, os alle overlegen i at tegne, male og holde Sjøv ... Det eneste vi havde til fælles, var et ungdommeligt Had til Akademiet og en Uvidenhed om, hvad Kunst var og hvordan den udøvedes.... Til at begynde med modtog vi ikke Zahrtmann med videre Paaskønnelse. Vi havde nok hørt at han kunde male, men hans Kunst blændede os ikke som Krøyers.... Det viste sig snart, at Zahrtmanns Interesse for os rakte langt videre, end vi saa, og at det ikke var et tilfældigt Lune eller en forbigaaende Iver, der havde drevet ham til at blive Lærer for os, men at han ejede den Egenskab, at gøre det grundigt, som han tog fat paa.... Vi følte, at han omfattede os med en Varme, der ikke krævede Gengæld, men udsprang af hans rige Overflod, ... Jeg tror, ingen vilde ønske ombyttet de urolige Feberaar under ham med den mere magelige Ro, som vi sikkert kunde have fundet andetsteds. Ro og Mag er hans Na-s. 415turs Modsætning, og en mild og overbærende Dommer blev han aldrig for os. Med sin Tro paa, at Energien udretter alt, og at Selvovervindelse er det højeste, man kan naa, sidder Zahrtmann som en Trolde i en Æske, parat til at springe frem som vor onde Samvittighed, naar Sløjhed indfinder sig.... Den varmeste Tak skylder vi ham for de Øjeblikke, hvor vi atter føler os i Fornylsesforhold til Naturen.«

Kort før K. Z.'s Hjemkomst var Kristiansborg brændt (3. Okt. 1884). – Fra gammel Tid var han en Beundrer af Thorvaldsen, men nu overskyggedes alt – som vi har set, ogsaa Rafael – af Begejstringen for græsk Kunst. I et udførligt Brev fra 27. Febr. 1917 skildrer han sine Indtryk ved Tilbagekomsten, sit Forhold til Skolen, og hvorledes han søgte at vække Elevernes Interesse for Thorvaldsen og Rafael [Brevet findes trykt i sin Helhed i Slutningen af Bogen]: »Imidlertid gik det ikke glat med at docere Thorvaldsen-Rafael. De fyenske Drenge havde voxet i fedt Bondeland, var paastaaelige, vilde ikke følge med og kun Poul Christiansen, den mest blindt paastaaelige, fulgte mig heri og i Andet ikke saa kort. « – Peter Hansen mener, at K. Z. altid docerede Grækerne, men »... husker han slog et Slag for Consl. Hansens Fresker i Universitetet, og at det naturligvis ikke lykkedes ham at overbevise os om, at der var noget ved dem – den Gang«. – Th. Oppermann siger: »... Vi var Realister paa en Hals. Krasse Virkelighedsskildringer stod vort Hjerter nær. Jeg erindrer bestemt, at K. Z. reagerede herimod og søgte at oplade vort Sind for klassiske Idealer.... Jeg erindrer ogsaa omkring 1890 at have hørt K. Z. udtale sig mod de slemme Marmorkopier paa Museet, i hvilke han fandt Aarsagen til den svigtende Interesse for Thorvaldsens Kunst.... Maleriet: En romersk Gibser, udstillet 1886, gjorde tror jeg et stærkt Indtryk paa de fleste af hans Elever, ikke mindst paa Grund af hans Skildring af Musernes Dans, som fra den Gang fandt Naade for vore Øjne. « – Selv troede K. Z. i 1917, at han strax begyndte sin Agitation for at faa de nyere i Marmor huggede Thorvaldsenske Figurer og Relieffer bort fra hans Museum, og han saa i de store Indsamlinger til Fordel for et nyt Kristiansborg s indre kunstneriske Pryd en Mulighed for at rense Museet for mangelfulde Kopier. Ved at overflytte disse til Dekoration af Slottets Sale viste vi fremmede Besøgende Landets største Kunstners Værker i populær Form.

s. 416

K. Z. til Karl Madsen. Kjbhvn. 1885 17/7:

[I »Tilskueren« havde K. M. skrevet en stor, stærkt anerkjendende Afhandling: »Kristian Zahrtmanns Leonora Christina-Billeder.«]

... Du skal rigtignok have Tak for Artiklen, Du har skrevet om mig.... Du kan tro jeg paa alle Maader er glad derfor, og jeg ved, at Mangfoldige ligesom jeg mener, at den er saa overordentlig godt skrevet. Det mente f. Ex. Jul. Lange og allermest hans Hustru, som partout vilde, at Lange skulde indrømme, at han ikke kunde skrive en saadan Kritik.... At jeg ogsaa er glad for den store Sympathi Du viser L. C, behøver jeg naturligvis ikke at tilføje....

s. 416

Til samme.

Jotunheim

(paa Rejse med sin Elev O. Schütte fra Bygholm) 1885 26/7:

... Du har siden jeg læste Din Afhandling ofte været i mine Tanker. Jeg dømmes ingenlunde saa godt om

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

Vedkommende som Du har gjort og det er som havde jeg faaet noget mere baade Overblik over mig selv og Tillid siden. Derfor er der en Taknemmelighed, der gerne vil ud, og jeg tænker ogsaa svært paa selv at komme ud [til Lyngby] at trykke Din Haand....

S. 416

K.Z. til Cousinen Grevinde Wanda Danneskiold-Samsøe. 1885, Lille Nylaarsaften

:

Inden Aaret afsluttes, og mens jeg har mit Regnebræt i Haanden, vilde jeg saa gerne skrive til Dig forat takke Dig og alle Dine derfor. Regnskabet er ikke saa glædeligt som det igrunden har været det hver eneste foregaaende Aar, og maaske fordi det er uvant, trykker det pinligere, men Du og Dine staa som gode milde Minder hele Aaret op igennem, men særligt og allermest fra hin Aften af, da jeg, meget voldsommere end jeg borde, lod Dig vide Noget af det, der pinte mig. Du har nænsommere end Nogen taget derpaa, Du har ogsaa mildnet Meget selv om Saaret maaske nu brænder værre end nogensinde. Det er ikke min Hensigt at plage Dig hermed, kun ved at gøre min Virksomhed op med mig selv kommer dette saa stærkt i Forgrunden, og netop fordi dette er saaledes, saa maa jeg takke Dig dobbelt. Min Kone Md. Windekilde, som ellers er stupid, sagde forleden, at Du saa godt forstod at afpasse Din Hjælp efter som Folk trængte dertil, og det Ord slog ned i mig. Al den Kærlighed, Du viste mig - ja, og Alle J viste mig den lillebitte Juleaften - ja den gød et mildt Skær over meget og Du kan være vis paa, at jeg drak Punsen taknemmelig over alt det s. 417 Gode jeg nød paa Christiansholm..... Her lever jeg paa en Maade temmelig stille, jeg arbejder meget og gaar meget lidt ud - men Arbejdet afbrydes altfor meget af urolige Tanker og Skuffelser - det er sikkert nok hos mig selv, jeg skal søge Skylden - men jeg synes mere og mere at jeg maa herfra forat blive et godt Menneske igen. Saa gerne jeg vilde ud til Dig, saa skal Du ikke kalde paa mig, for jeg følger for gerne Vinket, men jeg skal og maa arbejde, naar jeg kan....

S. 417

K. Z. til Carl Thomsen. Kjbhvn. 1886 5/1:

Glædeligt Nyaar for Dig, Din Hustru, Din Søster og Dine Børn og hjertelig Tak for det gamle. Det har for mig været et tungt Aar, og jeg er glad ved, at det er gaaet til sine Fædre. Gid dette nye maatte kunne blive lysere. Jeg skriver til Dig, fordi jeg ser mig nødsaget til at fratræde min Post som Bestyrelsesmedlem af Elevskolerne og forat bede Dig overtage Posten, som Du for et Aar siden lovede Schwartz at ville gøre hvis jeg ikke kunde modtage Valget, Noget jeg dengang bestemt havde bedt mig fritaget for. Det har gaaet saa som saa for mig - jeg har tidt følt mig ikke paa min Hylde, men jeg har ladet staa til for ikke at besvære Andre. - Men nu er det mig uudholdeligt; jeg ser igrunden med Fortvivlelse paa Maaden hvorpaa vor Adresse til Akademiet i 82 hævdes, eller ikke hævdes, og jeg kan og vil ikke være med i offentlige Hverv. Jeg lider mere derved end Du aner. - Dertil kommer at jeg vil væk, saasnart jeg kan, ellers er jeg bange for at jeg gaar i Hundene, og dog vil jeg saa umaadelig nødig fra Danmark. Jeg maa dog blive her til Avgust. Jeg vil heller end gerne undervise i Skolen, og naar jeg skal afsted saa maa der arbejdes forat faa en Anden, men dette, Du skulde, var at være i Bestyrelsen hvor der kun yderst sjældent er Noget at gøre, da der er en Sekretær paa hvem Arbejdet hviler. Vær nu snild og sig ja. - Tillige skal jeg fra Sekretæren tilsige Dig til Møde paa Filippavej Nr. 8 i Atelieret imorgen Onsdag Aften Kl. 8½. Thi der skal Generalforsamlingen vælge Dig. Jeg kommer der. Jeg vil næsten ikke være paa Atelieret idag i Tilfælde af at Du vil søge mig. - Det, der piner mig er at kun de Unge synes mig at stile mod Kunsten - vi Ældre mod at blive Meldahler. Jeg har under alt dette faaet et mildere Blik paa Sidstnævnte - og jeg synes at jeg maa væk for ikke at synke dybere. Aldrig havde jeg troet at Aarsskiftet skulde blive saa slemt.

S. 418

K. Z. til sin Moster Thea Hoffmann. Bredgade 28, 1886, Februar:

... Megen Travlhed og ikke liden Lede over vore gale Forhold.... Marts: ... Har været uvel og i længere Tid maattet afbryde at arbejde paa Kong Salomo. Krøyer har malet mig færdig paa »Musik i Atelieret«. Hovedet som en Specie, der har faaet to Øren, ikke saa smaa endda, og alle de 50 Lys spejles i mine Brillen. Krøyer er et rigtig elskværdigt Menneske, en Del yngre end jeg, men vi har igrunden altid fulgtes ad fra at jeg var Student og han stod ved Siden af paa en Skammel og tegnede..... I Civita har de læst i Bladene om Bergs Fængsling og finder det uværdigt for en civiliseret Nation som vor, at Sligt sker her. Men de ved jo ikke, hvorledes Forholdene er her....

Uro og Spænding havde K. Z. gennemlevet i de to Aar i Syden. Og han faldt ikke til Ro i Forholdene i Danmark. Sit store Arbejde fra de to Sommere i Civita, de 18 Drengene i det knaldende Solllys (H. Chr. Chr. Nr. 287), lod han komme frem paa Foraarsudstillingen 1885; det mødte ikke det jublende Omdømme, som hans Italiensbilleder detforegaaende Aar havde kaldt til Live, og ved sin Auktion 1888 skilte han sig ved det for langt under Halvdelen af sin oprindelige Prisansættelse. Det Billede af Leonora Christina, som han i de lo Aar

udenlands havde baaret i sine Tanker Nat og Dag, tog han fat paa i Jan. 85, men gjorde ikke færdigt til Udstillingen; han solgte det ved nævnte Auktion for under Halvdelen af sin oprindeligt satte Pris og tog 1887 Motivet op til ny Udarbejdelse (H. Chr. Chr. Nr. 302 og 333). Jo ivrigere han havde arbejdet med disse Billeder, des større maatte hans Skuffelse være.

K. Z.'s legemlige Helbred var stærk. Siden han i Sept.-Okt. 1879 havde gjenemgaaet en mildt forløbende typhoid Feber hjemme i Rønne (se S. 289), var han lige til sit Dødsaar næppe et fuldt Døgn igjennem sengeliggende. Hans Sind holdt mindre godt den sunde Ligevægt. For sin Kunst ejede han en mægtig Springfjeder i sin altid arbejdende Fantasi, som omskabte de historiske Skikkelser efter hans Syn. Hans stærke Fantasi tumlede ogsaa med Menneskene omkring ham og flyttede hans Erindringsbilleder af deres Ord og Færd over i helt uvirkelige Planer. Som han fra sin Barndom ikke mindedes, om det var ham selv eller Broderen, der faldt ned fra Tantens Kirsebærtræ (S. 19), saaledes gik det ham oftere i Livet. Hans Moder var tidlig aarvaagen for at retlede hans Fejlsyn (se K. Z.'s Digt til hende foran i Bogen), og s. 419af Venerne tog Haslund ham jævnlige i Skole for dem (se S. 340 og 417). I Samlivet indenfor Forældrehjemmets Kreds greb de til Tider forstemmende ind. – Hertil kom en anden Brist i K. Z.'s aandelige Konstitution. I Sorøtiden havde han lidt af Graadanfald, som førte Besvimelser med sig (se S. 82). I Sommeren 1880 følte hans Moder sig stærkt ængstet ved den Sindstilstand, der kom til Orde i hans Breve (se S. 290). Nu efter hans anden Italiensrejse førte de givne Forhold til et Sammenbrud hos ham. Han, som aldrig havde skænket Politik en Tanke, følte det som en Spe for Danmark, at Folkets Fører Christen Berg 30. Sept. 1885 dømtes til sex Maaneders strengt Fængsel som »rette Ophavsmand« til en lille Tumult i Holstebro. Han sad trøstesløs grædende og ganske arbejdsudygtig i sit Atelier i Dagevis en Del af Vinteren 1885-86 (se Brevene fra Okt. til Marts). Det værste Anfald var overstaaet inden Udgangen af Januar, da han atter søgte ud i Samlivet med andre.

S. 419

Fra Moderen til M. K. Z. 1885 6/10:

... Hvis Du skriver saa sig os hvorledes K. Z. har det, det var jo ikke helt godt endnu da han forlod os....

S. 419

Fra Faderen til Elisabeth Erichsen. 1885 14/12:

... K. Z. befinder sig formeentlig for Tiden i en langt fra hyggelig Gjæringsperiode, som jeg imidlertid haaber kun er en Overgang. Hvorfor Fanden har han ogsaa indladt sig paa Politik, som var det sidste, jeg kunde ahne, at han med sit Naturel vilde give sig af med....

S. 419

Fra Moderen til M. K. Z. 1886 16/1:

... Dagen har været tung, da K. Z. ligger os meget paa Sinde. Fader sidder og skriver til ham for at raade ham, desværre bliver det hidtil kun med, at en ny Sorg farer i ham, naar den tidligere er nogenlunde fordampet, saa vi see ingen Udvej for hans Tilstand. Idag har jeg jevnlig gaaet med Taarer omkring....

S. 419

Fra Chr. Erichsen til Faderen C. V. Z. 1886 25/1:

... K. Z. var hos os igaar. Vi skal om lidt træffes til Middag hos Peter Broes. Gudskelov han er kommen ud over sin Sygdom. Lisbet og jeg vare meget bekymrede i nogle Dage....

Denne Aandsuro kom ogsaa senere frem hos K.Z. Stærke Sindsoprør brød ud i Aarene 189k, 1899, 1905; og deres Efterdønninger strakte sig ind over de mellemliggende Aaringer. De lammede hans myndige Greb s. 420om Penslen. De tog iøvrigt deres Udløb indenfor Hjemmets Kreds. Hans Venneskare mærkede lidet til dem. Han søgte al komme fri af dem ved at kaste sig ind i Selskabs- og Theaterlivet. Skolen med dens faste daglige Pligtgjerning blev den Redningsplanke, som bar ham oppe og stadigt hjem til Danmark. – Først med K.Z.'s 65de Livsaar indtraadte varig Ligevægt i hans Sind og Arbejdsevne. [Efter Oplysninger af M. K. Z.]

S. 420

K. Z. til Joakim Skovgaard (paa Bryllupsrejse til Italien). Kjbhvn. 1886 30/5:

Kære Ven! Hjertelig Tak til Dig og Din unge Hustru for Eders Bryllupsdag, der staar saa elskværdig for mig som overhovedet nogen Dag. Stemningen var aldeles udmærket og Brudfolkene saa tilforladelige. Det saa saa bestemt ud for mig som maatte denne Dag blive til stor Lykke for Eder begge.... Der var i hele Dit Udtryk, da Du med foldede Hænder og en ualmindelig djærv Energi stod for Altret, noget som frydede mig i min inderste Sjæl, og jeg blev dengang enig med mig selv om, at Du maaske ved Dit Giftermaal kom til at

staa fast paa kristen Grund, noget jeg hidindtil ikke havde troet, men en Opfattelse som ogsaa senere blev bestyrket i Hjemmet paa Thorvaldsensvej, thi i mine Øjne bor Grundtvigianismen der saa smuk som noget Sted, og skøndt jeg ikke er Kristen, saa har dog Katholicismen og Grundtvigianismen mest min Sympathi. Der er nu ogsaa noget bedaarende i al den Musikglæde, der er over Slægten, Du er kommet ind i, og det gaar os svage Mænd lidt saaledes, at vi ad æsthetisk Vej drages mod ethiske Maal. Jeg holder saameget af Dig, at jeg aldrig kunde ønske Dig noget Bedre end at holde fast ved Din Christendom, da jeg tror, at den sikreste Lykke ligger der, og jeg regner det som den allerstørste Lykke ved Dit Gifte at Du har Din Kone der. For mit Vedkommende regner jeg det for Pligt ikke at søge ad den Vej, og jeg kommer neppe tilbage dertil, skøndt jeg mægter at gøre det naarsomhelst, men for mig staar det Maal nærmest som en Fristelse, der skal undgaaes. Vi har afhandlet dette før, men mig synes, at ligesom jeg selv kommer idelig og idelig tilbage dertil, saaledes er der ogsaa særlig Grund for Andre til at betragte Sagen, naar Livet fordrer et vigtigt Skridt, og jeg vil desuden forde af vort Venskab at Du skal vide, hvor Du har mig. Nu har Grundtvigianismen den blindeste Tro af al Christendom herhjemme, men netop derfor vilde det være den, jeg greb efter, skulde jeg atter derind. Niels var her en Dag - det forbavsede mig, hvor blindt han troede, hvor lidt han vidste og hvor uklar han stod; selv Billedet af Paaskemorgen vidste han meget lidt Besked med. Og jeg mener bestemt ogsaa at Christne helst skal holde sig fra at male bibelske Billeder; de have modtaget det Hele som noget Givet, de har ikke maattet granske Sagen, de er blevne staaende i en aldeles uklar Følelse og er af den Aarsag ude af Stand til at give noget væsentligt Nyt; thi det er dog det Kunstneriske, man vil paa det Omraade, og ikke det at det i og for sig (haandværksmæssigt) er godt gjort. Derfor synes jeg heller slet ikke om Jerndorffs Altertavle, det er jo mindst af alt den Kristus der kom i brusende Trang til at jage Døden paa Porten.... Her har vi haft herligt Vejr i Maj Maaned, saa Italien har sagtens været køligt. Skoven er saa dejlig og man maler saa godt nøgen Model under disse Forhold. Jeg maler paa Job og det gaar nogenlunde. Det bliver mit Arbejde for hele Somren.... Jeg længes efter at høre hvorledes Du fandt Correggio og hvorledes det staar til i Civita, saa faar enten Du eller Din Hustru Lyst til at besvare dette, saa foreslaar jeg Eder de to Themar....

s. 421 MORGENSTEMNING. »DON JUAN«. Kjbhvn. 1885
(H. Chr. Chr. Nr. 299)

s. 422 EN ROMERSK GIRSER. Kjbhvn. 1886. [Se S. 403]
(H. Chr. Chr. Nr. 310)

s. 423 MODELSTUDIE. 1885
Antagelig samme Kvinde, som den paa næste Side afbildede Model
(H. Chr. Chr. Nr. 305)

s. 424 STUDIE TIL LEONORA CHRISTINA KLÆDES AF I FÆNGSLET. 1886
[Rrev S. 415. »Jeg har faaet en fuldkommen pudique Kvinde paa 33 Aar, rødhaaret, skinnende hvid, Rubensk.«]
(H. Chr. Chr. Nr. 313)

s. 425

K. Z. til Frits Syberg.
Kjbhvn.
Bredgade 28, 1886. Foraar:

...Men saa har jeg ogsaa tænkt paa Deres Ophold i Fredensborg, haaber nu at De bringer smukke Ting med derfra. To Maaneder er jo ikke saa kort for en saa dreven Karl, som jeg anser Dem forat være, og oprigtig talt - her har De »Lereren« igen - er jeg mest bange for at De skal havne som saadan en rutineret Herre, der kan gøre hvad han vil.... Naa, jeg haaber af Hjerte, at De gør min Frygt til Skamme - Beskæmmelse og Venskab er nogle af de rigtige Lyksaligheder i dette korte Liv, og har De blot Indholdet saa frygter jeg ikke for det Øvrige.... Mal dog noget af det Tunge i Fredensborgnaturen.... Det er en Svir at gaa og se paa Jul. Paulsens hvilende Modeller. Det er et glimrende malt Billede.... Fridolin Johansen maler paa Dyrehavsbakken noget med mange Mennesker.... Her er tomt i København, men meget rart at være. Jeg er næsten altid heroppe og haaber at se Dem, naar De kommer hertil Byen....

s. 425

Fra Moderen til K. Z. 1886 12/7:

.... Intet solgt paa Udstillingen; Fader beder mig sige Dig, at han er parat at sende Dig Penge, hvis Kassen er tom....

s. 426

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1887 24/1:

... Har solgt Don Juan til Modellens Hustru Fru Ellinor Knudtzon (800 Kr.).... Fortjene mere kunde jeg ganske sikkert, men ikke uden at tage Skade paa Sjælen, og jeg vil ikke indlade mig derpaa. Det er jo netop den Slags Ting jeg er saa angst for at forfalde til, og bebrejder jeg Andre det, saa har det aldrig været, fordi jeg har dømt Vedkommende haardt, men fordi jeg har været saa bedrøvet over Sagen.... Akademireformen bryder jeg mig ikke saameget om; jeg har længe ønsket, at Striden mellem Ældre og Yngre maatte bibeholdes, thi netop derigennem steg Kunsten. Kun meget Faa have heri holdt med mig, til Slut maaske Ingen, thi det er mageligere at leve i Fred.....Desuden er Eden dog bibeholdt, og jeg elsker ikke, at Folk sværge paa at gøre, som Hs. M. Kongen intenderer.... Jeg kommer gennem dette længere bort fra mine Kammerater, der let opfatte min Sorg over Sligt som en personlig Bebrejdelse mod den Enkelte.... Jeg har i Skolen lært, at den der handler imod sin Overbevisning, synder imod den hellige Aand, og selv om jeg ikke tror paa denne, vil jeg ikke give Slip paa den Moral, hvori jeg er opdragen....

S. 426

K. Z. til P. S. Krøyer. Bredgade 28, 1887 5/4:

Der var iaftes stort Kalas mellem Dine og mine Elever. De havde alt om Aftenen den 2den været indbudne i Dines Atelier, nu var de iaftes i Hotel Fønix. Stemningen var høj, og jeg er bleven opfordret til at bringe Dig Alles Hilsen. Din Skaal blev drukken under stor Begejstring, Rohde udbragte den, og man var meget ked over ikke at have Dig med. Det Hele var arrangeret paa Rohdes Idé om Tilslutning mellem de to Skoler, meget hurtigt og derfor meget rart. Et af Festnumrene var en nøgen Brydekamp mellem to Elever fra Fønix. Forøvrig var Dine nogle glimrende til at gøre Musik, det kan mine saa lidt.... Den Slags Ungdomsgilder holder jeg umaadelig meget af....

S. 426

K. Z. til Moderen. Frederiksborg 1887 2/7:

.... Har været her en Maaned, og bliver her endnu tre Uger. Saa hjem til Rønne at male Bodil som Leonora Christina. Leemejer er en ypperlig Vert, er her selv i Næ og Ny; han har givet mig Maleren Malthe Engelsted til Selskab. Jeg holder overmaade meget af ham ... s. 427vi sympathiserer i mange Anskuelser.... [K. Z. var Gæst hos Leemejer, der var Inspektør ved Museet og havde indrettet sig en herlig Ungkarlejlighed i Slottets Udbygninger. K. Z. malte derude den landskabelige Baggrund til Leonora Christina i Frederiksborg Slotshave.]

S. 427

K. Z. til Malthe Engelsted. Bredgade 28, 1887 2/11:

.....Jeg havde inden jeg rejste til Jylland, optaget Din Protegé Tycho Jessen og to Andre paa Skolen. Da jeg kom tilbage blev jeg skændt ud af Eleverne fordi jeg havde bebyrdet Skolen med dette nye Trods. De havde alt ifjor været misfornøjede med to nye, og jeg havde lovet dem, at Afgørelsen om Optagelsen tildels skulde bero paa Skolen. Dette havde jeg glemt. Strax krøb jeg lidt til Korset, men jeg har taget Sceptret i højre Haand, da jeg ved nærmere Eftertanke saa hvor nødvendigt det er, at der kommer friske Kræfter ind, ellers bliver vi gamle dovne. Og Jessen indser jeg snarest maa gavne Skolen. Nu staar det saaledes at de gamle knurrer og vil have de unge til at tegne Gibs. Jeg har sagt, at de Allertarveligste og at de der er fortrolige med Modellen skal tegne Antik, og da de indse, at det er Alvor og forstaa hvorfor jeg mener saa, er de bange for at det netop bliver dem selv, der maa paa Antiken og det holde de ikke af. Alle vil tegne Model og igrunden er jeg enig med dem, om at det er det Rigtige. Men Du giver mig vist ogsaa Ret i at Studiet af Antiken hører den modnere Alder til.... Jeg vilde ønske jeg sad hos Jer [Engelsted og Brandstrup i Florenz] i antiche carrozza eller deroppe i Gaden til Domkirken i Scala, som er billigere, for Pengene ere saadanne, at man maa passe paa dem. Forøvrigt har jeg det rigtig godt, drikker af og til Chianti hos Bissens, maler paa Leonora Christina som de klæder af. Jeg har faaet en fuldkommen pudique Kvinde paa 33 Aar, rødhaaret, skinnende hvid, Rubensk. Hun er mageløs i Farve, aldrig har jeg set noget Skærere, men Højheden mangler Noget. Det er en Svir ovenpaa adskilligt robba for ikke at sige robbaccia, sligt er aldeles ikke Leonora Christina. Billedet fra Frederiksborg er qvasi færdigt. Kompositionen er meget god, Landskabet staar godt, men Figuren lader en Del tilbage at ønske. Rammen har en Snedker paa Bornholm og jeg gjort, den er lidt klodset, curios og igrunden udmærket god. Kammeraterne ere gale paa det rigtige Guld [I Jerngitteret var paalagt Guld paa nogle Ornamente]. Haslund siger at det er at gaa udenfor sig selv, men det er s. 428nu alligevel morsomt, festligt og ubegribeligt. Jeg brugte min Søster til Model. Hun er høj og slank og igrunden udmærket, men Dragten gjorde hende mærkelig tyk. Jeg malte saa hele Billedet efter hende, men da jeg kom her, syntes jeg at Portrættet havde megen mere Højhed og saa har jeg forandret saa længe, at der ikke er meget tilbage af Studiet. - Skovgaards Billede af Bethesda Dam ser meget originalt og tiltalende ud. De Brødre og mange andre arbejde paa Keramik til Udstillingen. [Den store nord. Udstill. 1888.] ... Apropos om Fru Jessen, saa kan jeg saa godt lide, at en Mængde af den skolesøgende Ungdom ikke kommer selv at tale med mig men sende Mor og Far.

S. 428

K. Z. til Moderen. Bredgade 28, 1887 13/12:

... Efter at have arbejdet i 23 Dage paa Billedet Leonora Christina som klædes af, slettede jeg hende ud og begyndte forfra den 24de Dag; nu staar hun meget lovende.... Vil konkurrere til Universitetssalen, som Du i Sommer foreslog mig. Om jeg kan faa Arbejdet, vil Tiden vise.... [Konkurrenceopgaven Var: Studenter, der drage ud til Kjøbenhavns Forsvar under Frederik den Tredie.]

S. 428

K. Z. til Faderen. Bredgade 28, 1888 26/2:

...Har i Mandags afleveret alt til Udstillingen.... [Charlottenborg aabnede tidligt af Hensyn til den forestaaende store Nord. Industriog Kunstudstilling.] Faar jeg ikke Bestillingen paa Universitetsbilledet, vil jeg tage til Italien for 1½ Aar, for jeg kan ikke rigtig orke at overkomme Alt det her og trænger til Hvile. Jeg maa saa se at sælge nogle af mine Billeder paa Auktion. Jeg siger min Bolig op til Oktober.... Til samme 10/3: Ja her er jeg og maa bede Dig hjælpe mig med Laan af 200 Kr. strax og mulig 100 Kr. ved ¼ til Husleje. Jeg har intet solgt paa Udstillingen. Det er lidt drøjt, men igunden burde jeg have kunnet sige mig det iforvejen. Jeg har maattet gøre Noget for at kunne leve paa ærlig Vis og har derfor berammet en Auktion over en meget stor Del af mine Billeder og Skitser.... Billederne er assurede for 18000 Kr., men jeg maa vel være glad faar jeg 8000 derfor. Jeg gaar af Mode, fordi jeg ikke kan og vil som de Andre. Men derved er kun det at gøre, at rejse forat være sig selv.... Faar travlt med Universitetsbilledet til 3. August....

S. 429

K. Z. til Otto Haslund. Bredgade 28, 1888 5/3:

Jeg ved ikke, om dette naar Dig, inden vi ses hos Krohns, men for Tilfældet sender jeg det. Tak for Dit Brev. - Ja, jeg skrev vist, at Fejlen sandsynligvis var min egen, men bad Dig kun om at hjælpe mig. Jeg kan ikke af Dit Brev se, om Du forstaar, hvormed jeg mener Sagen drejer sig, og Du har maaske Grund dertil, da jeg ikke er sikker paa at have skrevet meget tydeligt. Det jeg mener er Sagen, er at Du siden jeg kom hjem saa tidt angriber Paalideligheden af mine Udsagn, og det er det, der naar det fortsættes, ja næsten fastslaaes, gør mig selv usikker. Jeg erkender, at jeg, naar det jeg fortæller maa ledsages af et Tankeexperiment i min Hjerne: var det nu saaledes eller var det paa den Maade, saa kan jeg igunden ikke fortælle den Historie oftere. For jeg fortæller vist rigtig i første Tilfælde, men næste Gang ved jeg saa som oftest ikke sikker Besked. Det er min Svaghed, og derpaa hænger Du Din Hat. Thi Sligt opdager Du lovlig let. Jeg vil saa gruelig nødig have denne Mangel. Den kan gøre mig rasende paa mig selv. Men nu kommer det Slemme. Naar Du er tilstede saa tænker jeg ved saa umaadelig mange Ting, var det saa eller var der en ganske ringe Mulighed forat det kunde være saaledes, og dette Sidste gør at jeg bliver vaklende. Derfor er det, jeg vil bede Dig om ikke at blive altfor meget ved hermed, for skal det være Medicin - og jeg indrømmer, at den kan trænges - saa virker ialfald denne sikkert modsat. Med Hensyn til min Opfattelse af Dine Hensigter under dette, saa tror jeg nærmest, at det er forat være morsom. Først opfattede jeg det som Spøg fra Din Side, senere som Medicin, men i alt meget lang Tid har jeg observeret den skadelige Indflydelse jeg har deraf, og det har virkelig blandet et lille Korn ind i mine Planer om at rejse. Jeg synes, at jeg tager Skade paa min Sjæl ved denne Usikkerhed og at jeg trænger til at udvikle mig gennem Ensomhed eller helt forandrede Forhold. I det Hele har de 3 Aar jeg har været hjemme opfyldt mig med Rædsel. Grunden ligger sikkert hos mig selv, jeg burde kunne tage min Beslutning i mangt et Tilfælde, hvor jeg staar vaklende, og det er netop det usikre, vaklende, nølende der er blevet min Hovedsynd. Jeg holder gruelig meget af Dig og alt det, jeg har holdt af, men jeg især har aldeles ikke kunnet bekæmpe heftige Udbrud af mine Følelser, og det har gjort, at jeg ikke har talt saa meget om hvad der laa mig paa Hjerte som i gamle Dage. Man bliver usikker, om man ogsaa har Ret, naar man ser at en yngre Slægt vil noget helt Andet, og at nogle af Ens gamle Venner - ikke Du - netop arbejde i modsat Retning, af hvad s. 430de gjorde, da man var ung. Og det er virkelig netop det, at jeg holder saa meget af Dig, at jeg er bange for ikke at kunne beherske mine Følelser, der gør, at jeg ikke gik personlig til Dig men skrev. Var jeg gaaet, havde jeg neppe kunnet besluttet det endnu. For ogsaa der kommer det Vaklende frem. Hils Kukke meget; jeg elsker som Du hendes Blondhed. Vi ses hos Krohns. Ja, engang skulde jeg tale helt ud med Dig, men det kniber.

S. 430

Fra Moderen til K.Z. 1888, Skærtorsdag:

... Det er mig undertiden, somom jeg var lidt jaloux paa det højtforne Selskab, Du færdes i, det har vistnok forrykket den inderlige Hengivenhed, hvormed Du hængte ved Dit Hjem og ved mig. Det er vel galt at plage Dig med Sligt, nu Dit Sind er trykket af saa Meget, men Du veed nok, at jeg skriver, som Tankerne strømme ind paa mig....

S. 430

K. Z. til Moderen. Bredgade 28, 1888 27/3:

... Medens jeg skriver dette, holdes der Auktion over en god Del af mine Billeder i Hotel Fønix. Dørene staa under dette ikke. Man er blevet meget forundret over denne pludselige Auktion.... At Billederne komme ud blandt Folk, er jeg overordentlig glad ved.... Her er taget 55 Malerier bort, og det mærkes ikke saameget endda. Fortiden gaar jeg Billedet med Dronningen af Saba igennem til den store Nordiske Udstilling, hvor ogsaa Hjøb og Tegningerne af Leonora Christina skal frem.... Nu er Auktionen forbi, den er gaaet over Forventning godt.... Jeg vil bede Fader om at sende mig et Opgør over hvad jeg i Et og Alt skylder ham.... [Auktionssalgets Sum var 15245 Kr.]

Som Redaktør af KUNSTBLADET omtalte Karl Madsen i dets Nr. 6 for 1888 Foraarsadstillingen. K. Z.'s to nye Billeder: Leonora Christina i Frederiksborg Slotshave, og L. C. afføres Klæderne i Fængslet, bliver meget hædrende nævnte. - I samme Nummer nævnes K. Z.'s Auktion den 27. Marts: »Skøndt man vel kunde vide, at denne ejendommelige og dybe Kunstnernatur ikke hørte til dem, der fik de kraftigste Beviser for Publikums Gunst, vil mange dog først gennem denne Auktion med smertelig Undren erfare, hvor mange smukke og betydelige Billeder der er blevne hængende usolgte i Zahrtmanns Atelier....« - I Bladets Nr. 7 skriver han: »I lange Tider har Kjøbenhavn ikke set en saa animeret Auktion som den over Zahrtmanns Arbejder. Det var en glimrende Oprejsning for den Ligegyldighed eller delvise Haan fra det store Publikums Side, der modtog adskillige af Billederne, da de fremkom. Buddene faldt raskt og en stor Del af Billederne solgtes over Atelierpriserne.«

s. 431

K. Z. til Faderen. Kjbhvn. 1888 7/4:

... Det der rørte mig stærkest var den Maade, hvorpaa Du havde tænkt at afvikle alle 5000 Kr., hvis jeg ikke havde det saa godt, som jeg nu har. - Her er kommet en Del mindre Køb og Bestillinger siden Auktionen, og jeg kan mærke, at Køberne holde af mig. Jeg maler endnu en lille Stund paa Dronningen af Saba, men længes efter at faa fat i mine Studenter. - Jeg arbejder paa at faa Skovgaard til at overtage min Post som Lærer ved Skolen. Ham vil Eleverne allerhelst have, og han har desuden det, at Skolen vil fortsættes i samme Aand. [J. Skovgaard vikarierede som Lærer, medens K. Z. var i Grækenland.] ... Min bedste Elev Frits Syberg aftjener sin Værnepligt i Marinen, sidder hele Dagen i Messen og maler alle Officererne....

s. 431

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1888 4/8:

... Du skal have mit første Brev nu jeg har afleveret mit Billede igaar. Du har faaet mig til at male det. Det var lige saa kærligt som snildt, den Maade Du fik dette [Avis] Klip escamoteret mig i Hænde, og i det Hele, havde Du ikke hjulpet, havde jeg ikke været med. Jeg har ikke et Øjeblik fortrudt at have indladt mig derpaa. Rosenstands Besvarelse syntes jeg var bedst, saa Willumsens - en ganske ung, dog synes jeg mit Eget er bedst, men under alle Omstændigheder stemmer neppe Comitens og min Dom. Noget udaset er jeg....

I »Kunstbladet« Nr. 17 og 18 omtales Konkurrence-Arbejderne til Universitetsbilledet: »Tilbage staar Zahrtmanns Skitse, sal nederst og for sig selv, som om den straks var dømt til ikke at regnes med, fordi han har fordristet sig til at overskære Forgrundsfigurerne ved Knæet. Den har i hvert Fald fortjent at stilles ganske for sig selv. Det er ikke alene den interessanteste og karaktelligeste Skitse, den er i Grunden den eneste, der har et virkelig betydeligt og fængslende Indhold.... Zahrtmann har her, som i sine gode historiske Billeder, rykket os det svundne saa forunderligt levende nær. Der er ikke det mindste af denne anstrengte og usikre Søgen efter at puste Liv i de Skygger, vor Fantasi ser bevæge sig over Historiens falmede Blade. Det er som om han havde set dem igaar, Studenterne fra 1658, set dem alle drage ud i den kølige Morgens Skygger under Nørreports skumle Bue, forbi de uhyggelige Stejler og Hjul med Misdæderes Kroppe, der truer Ugerningsmændene og skræmmer Byens Piger, set dem gaa frem, Hoved ved Hoved, Skulder ved Skulder, med Fanespidsen blinkende i Morgensolens Lys, unge, friske, sunde, fornøjede Mennesker, der iler til Kamp som til Dans med Ungdommens glade Tro paa, at Æren og Lykken smiler og vinker, hvorhen de vender deres Fjed. - Der er noget for violet i Hovedernes Farvetone, der er lidt Usikkerhed i Tegningen af Kroppene, men det har lidt at sige. Man skræmmes i første Øjeblik af det gloende Studiehoved, der er stillet ved Siden af Skitsen, men tvinges til at indrømme, at det i Afstand gør en fortræffelig Virkning.«

s. 432

*K. Z. til Malthe Engelsted i
Italien.
Kjbhvn. 1888 28/9:*

... Ser Du, det er min Hensigt c. den 25. Oktober at rejse herfra forat tilbringe Vinteren og mulig ogsaa næste Vinter i Grækenland, jeg tænker Sparta. Bliver jeg to Vintre borte tænker jeg nærmest at være i Civita d'Antino den mellemliggende Sommer. Der er en Del Tale om at Niels Skovgaard tager med, men vist er det

ikke, og saa faar jeg desuden en ny Student paa 20 Aar [Ove Danneskiold-Samsøe], lidt zart, hyggelig og Jæger med mig. Jeg tager over Berlin, München, Verona, Bologna, Brindisi til Patras, derfra med Jernbane til Athen, hvortil jeg vel kommer 10. Nov. eller Sligt. Bliver der 8 à 12 Dage, tager med Skib til Sparta. Tænk at bo billigt der. Hvad jeg kan faa af Model ved jeg ikke, men jo flere man er, desto bedre regerer man over Folket. Egnen forekommer mig non plus, Folket herligt, Byen ganske ny med toetages Villar inde i Haver, brede Gader og langt fra det Civiliserede. Godt og billigt Hotel og jeg taler glimrende Græsk naar blot Grækerne forstod mig. Ja, at der kan forandres i dette Arrangement er begribeligt; vil Du ikke være med? Jeg vil umaadelig gerne have det, men Du maa dog selv bære Ansvaret.... Jeg glæder mig umaadelig til Turen og lover mig en herlig Vinter. Men Du skal møde i Brindisi for Athen maa Du absolut have med. Det er dog endnu Kunstens bedste Hjem....

s. 432

SIDST I OKT. REJSTE K. Z. ANDEN GANG TIL GRÆKENLAND.

K. Z. til Moderen. Sparta 1888 26/11:

... Alt Andet er godt, Bjergene ere aldeles betagende, men desværre, vi kan næsten ikke nære os for Griseri baade i Værelser og ved Maden. Kan vi ikke faa det forandret, saa tage vi herfra til Kalamata....

s. 432

K. Z. til Søsteren Bodil Z. Korfou 1888 9/12:

... Her er overordentlig smukt og i alle Maader dejligt. Kun Ove D.-Samsøe er her med mig. Niels Skovgaard og Engelsted blev i Athen.... Du vilde ikke tro Dine Øjne, saa Du den Natur her er.... Havet, det storslaaede Albanien med Sne paa Toppene.... Saa er her saa mildt og godt at være.... Saa vældige og pludselige Forandringer her kan være fra Rødt til Grønt eller Gult til Violet, har jeg aldrig seet....

s. 433 KONG SALOMO OG DRONNINGEN AF SARA. 1886
(H. Chr. Chr. Nr. 307)

s. 434 FORARBEJDE TIL »HJOB OG HANS VENNER«. 1886
(H. Chr. Chr. Nr. 314)

s. 435 LEONORA CHRISTINA KLÆDES AF OG UNDERSØGES AF DRONNING SOFIE AMALIES
TJENERINDER. 1888. Den Hirschsprungske Samling
(H. Chr. Chr. Nr. 333)

s. 436 LEONORA CHRISTINA I FREDERIKSBORG SLOTSHAVE. 1888
Den Hirschsprungske Samling
(H. Chr. Chr. Nr. 332)

s. 437

K. Z. til Professorinde Benedicte Frölich. Korfou 1888 18/12:

... Saa havde jeg jo her sat Sparta som Maalet. Denne By der alvorligt ligger paa den store Slette overraget af det dystre, vældige Taygetes, der er langt fra Havet, og som er omhegnet af store Orangelunde, hvor Posten slet ikke kommer, naar Posthestene er syge og hvor kun Primlerne ved Eurotas – de samme som Maria i Væringerne plukkede – gule og fladkravede, minde om vor Natur, den var det, jeg søgte. Vi kom dertil, skøndt med en Del Besvær. Det var Engelsted, Danneskiold og jeg. Skovgaard blev i Athen, han havde forelsket sig i en Skønhed fra det 6te Aarhundrede før Kristus – eller maaske i det 2det. Og naar Skovgaard vil Noget, saa kan det aldeles ikke nytte at ville tale derimod. – Ja vi kom temmelig nemt til Gythion, Spartas Havnestad, men der var 5 Mil til Sparta, og dem var vi nær aldrig kommet. Vi maatte lade vor Bagage tilbage, og saa maatte vi endda slæbe Vognen op ad alle Bakker. Vi saa ud, og saa havde vi Intet at skifte med i flere Dage. En elskelig gammel Herre hjalp os. Vi syntes, vi burde give ham vore Kort. Halv undselig trak han sit frem. Han havde nok hellere hjulpet os tilrette ukendt. Derpaa stod: Heinrich Schliemann. Vi lo igrunden voldsomt, da vi modtog det. Jeg tror det var en Beundringslatter. Som saadan blev den vist ogsaa opfattet og forsonede den elskelige Mand med ikke at kunne bevare sit Incognito. – Nu er der Noget, som jeg ikke holder af. Har man fattet en Plan, skal man sætte den igennem. Men vi gjorde det ikke. Efter 5 Dages Kamp med Tilværelsen forlod vi slagne Sparta. Der er Grændser for Griseri alle Steder, men ikke der. Man kan ikke indlade sig paa Details i den Guerillakrig vi førte. Det endte med at vi satte over Taygetes ned til Kalamata, en af de mest storartede Ture, jeg har gjort, en som Alle ikke Svimle skulde se at gøre. Vintergæk nikkede ud af Klipperevnerne og Platanerne stod gyldne langs alle Bække. Men da Griseriet i Sparta aabenbart havde et Filial i Kalamata, saa tog Engelsted til Athen og vi to videre....

s. 437

K. Z. til Moderen. Korfou 1888 28/12:

... Fire Billeder i Arbejde, til Solskin og Graavejr, Formiddag og Eftermiddag. Paa det ene er Ove Model. Han er et udmærket prægtigt Menneske....

S. 438

*K. Z. til Malthe Engelsted og Niels Skovgaard i Athen.
Korfou 1888 28/12:*

Kære Venner! Jeg ved ikke hvem jeg snarest skal skrive til, derfor faa J et fælles Brev. Thi jeg har omtrent det samme at sige Eder begge. Først Tak for det gamle Aar og Alt godt Kompagniskab og Ønsket om et glædeligt Nyt. Nu tager man jo Regnebræddet frem og ser hvad man har gjort, tænkt og villet, og for mit Vedkommende bliver det det sædvanlige Resultat – tror jeg – at det saadan har været noget lidt. Det jeg er glædest for, er at jeg fik malt Studenterbilledet, skøndt det ingenlunde blev som det burde og ikke engang som jeg vilde have det. Saa er jeg ogsaa glad ved at være kommen ud – jeg synes at det var i rette Tid, og det bliver nok kun til November, at jeg bliver ude, det tror jeg nu er det Rigtigste. Hvad jeg har undladt, beholder jeg helst hos mig selv. Hvad jeg vil, ja det er nærmest at gøre nogle Landskaber her og saa senere Figurbilleder i Civita. Men saa er der ogsaa Afstøbningerne fra Grækenland og mulig noget om Leonora Christina. Engelsted vil jeg gerne skulde gøre nogle Figurbilleder og Skovgaard beflitte sig paa det græske og andre Sprog. Ja, det er nu virkelig nærmest for vort Sprogs og vort Lands Skyld, men ogsaa for hans egen. Jeg tror ikke han bliver en Smule lykkeligere derved, men jeg synes det er en Pligt mod En selv og Landet. I det Hele er jeg ikke saa meget begejstret for Lykkelæren, altid at skulle have Belønningen for hvad man gør – det være sig heri Livet eller i et andet – men J synes vel, at jeg er lidt gal heri. Jeg tror nu, at det for mit Vedkommende gør Noget, at vore Lærere indpræntede os, at kun vi var kloge, oplyste og dannede, og fik mig til at synes, at de gamle Epikuræere, Peripatetikere og andre Skoler vare gale. Jeg troede det fuldt og fast til jeg var meget mere end et voxent Menneske, og det er først Livet, der har overbevist mig om min umaadelige hovmodige Uvidenhed. Jeg gaar nu vist for langt i modsat Retning, men kommer vel nok engang i hel Balance – det haaber jeg til....

S. 438

K.Z. til Carl Thomsen. Korfou 1888 29/12:

... Jeg var for første Gang i mange Aar ilde ved saa længe sletikke at høre hjemmefra – i c. sex Uger – og skøndt jeg er meget rolig kunde jeg dog ikke lade være med i de sidste fjorten Dage at se Skræmmebilleder. Naa, ja der virkede vel ogsaa en vis Pirrelighed i Anledning af den lange Iliade. – Paa den Maade kan man forøvrig bedre forstaa s. 439hvad Odysseus maa have lidt. Saa er jeg glad over at høre om hvad Du selv gør. Fra min Søster hørte jeg samtidig at Du havde saa smukke Ting hos Stockholm. Jul. Langes Angreb paa Leonora Christina interesserer mig naturligvis. Jeg har skrevet forat faa det tilsendt. Iøvrig er jeg paa Forhaand glad derover og netop fordi det kommer fra en af Publikum anset Pen. Hun voxer sig større i Bevidstheden derved, det er jeg sikker paa. At L. ikke forstaa hende, derom vidste jeg nogen Besked. Han er en kold Egoist og hun en meget varmblodig og offerberedvillig Karakter. Jeg vil ønske, at han gaar ud fra det Sted, hvor der staar: Denne Kvinde var en tro Tjenerinde, hun forraadte ikke sin Frue i hvor haardt hun end pintes. Dette er for mig det store Pragtsted i Jammersmindet, men jeg kan tænke mig, at en kold Slægtning af Fr. Paludan Müller netop kan gaa ud fra det. [J. L. : Contra Leonora Christina, Tilskueren 1888, S. 727, fremhæver netop det nævnte Sted.] Hvad Birket-Smiths Bog angaar kan den let angribes, den har vist svage Punkter netop i det Hovedsagelige, men jeg er Smith meget taknemlig for hvad han har gjort. Om Leonora Chr. voxer eller aftager er for hendes Skyld mig mere ligegyldigt end Du maaske tror, men at vort Folk mister Noget i sin Udvikling – og det tror jeg det gør, naar det først senere lærer hende nøjere at kende, er mig meget vigtigt. Jeg mener ogsaa, at naar jeg har tænkt paa en Støtte af hende paa Ulfeldtsplads, er det meget mindre forat skaffe hende en Oprejsning – den faar hun nok – end for det opdragende deri for Folket. Jeg mener, at Hver der ser den og det hver Dag, selv om man har set den fra Barnsben af til man bliver 40 Aar, ogsaa hver Dag bliver en Kende bedre. Derfor vil jeg have Støtten der. Netop det at rejse til Grækenland og udvikles ved at være der og tænke over Sagerne hjemme fra en klassisk Jord, hvor Vrøvlet maa tage Følehornene ind, hjælper grundigt paa En, og en saadan Rejse har meget større Indflydelse end den man haandgribelig kan føle og tage paa. Der er det, at Lange mangler saameget Følelse og Øje for det virkelig Store. Han er opdraget af Paludan Müllers Skole. Jeg mener nu, at naar Paludan Müller skrev Adam Homo, saa var det med et næsten helt aabent Blik for at Adam Homos Liv var en Parodi paa, hvad et Menneskeliv skal være, jeg ved ogsaa, at den dengang unge Slægt opfattede det paa den Maade, men jeg tror, at dog en stor Masse af den gjorde Adam Homo til en Rettesnor og efterlignede ham. De Fleste af mine Kammerater satte den Bog umaadelig højt, og Jul. Langes Samtidige satte den endnu højere. Jeg har aldrig holdt s. 440af den. Den Art forfinet Satire har jeg kun svag Sans for, og jeg kan ikke frigøre mig for inderst inde at tro paa, at P. M. saa Noget Efterfølgelsesværdigt i A. H. og at han i sit Liv har lignet ham Noget. Jeg har desværre aldrig truffet ham, vilde gerne haft den Kundskab med. Men Jul. Lange har et Par Gange talt med mig om ham, og jeg ved godt med hvor ringe Sympathi jeg har hørt derpaa. Nu kommer dette stærkt op i mig. Det er underligt som Jul. Lange kommer mig og mine Anskuelser ivejen....

s. 440

K.Z. til Cousinen Grevinde Wanda Danneskiold-Samsøe. Korfou 1889 1/1:

... Der er en Ting i Dit Brev, som vi endelig maa forstaa hinanden i, og som jeg baade har talt og vist ogsaa skrevet om, og det er, hvad det vil sige at blive Kunstner. Ialfald synes Dine Breve baade til ham [Sønnen Ove D.-S.] og mig at vise, at Du ikke forstaar mig paa det Punkt. Du lægger en saa stor Vægt paa om Ove af Naturen har Anlæg. Jeg tror, at han har det, men jeg regner det, om han har det eller ej, for at blive Kunstner for en temmelig underordnet Ting. Er man farveblind kan man naturligvis ikke male med smuk Farve, men om man har den eller ikke, kan jo nok have Be- eller Ubehageligheder for En, men afgørende for hvor meget Kunstner man bliver er det ingenlunde. Det ligger aldeles ikke i hvad man kan men i hvad man er og hvad man vil. Ja, det gør det i en saadan Grad, at de store Evner kan blive en væsenlig Anledning til at man forfejler sit Maal. Derpaa viser baade Historien en Masse Exempler, og Du kan være rolig for at man kender det, naar man selv har været Maler en Snes Aar, og naar man jevnlig har haft med Andres Opdragelse at gøre. Derfor kan jeg, naar Ove gaar fra mig enten før eller senere, maaske bestemt sige om der er en Hindring for at han ikke kan blive Kunstner, men om han bliver det, beror paa hans egen Vilje, ikke paa nogen Andens som helst. Jeg tror nu ikke at der er nogen Hindring....

s. 440

K. Z. til Faderen. Athen 1889 8/1:

... For otte Dage siden er jeg her at udføre et Hverv fra Akademiet [at ordne Valget af Gibsafstøbninger til Akademiet]. Det er storartet, hvad de har fundet paa Akropolis og opstillet siden jeg sidst var her.... Engelsted og Skovgaard besøgte jeg et Døgn i Mègara. Saa Juledag Kvindernes Dans paa Torvet fra 3-5, umaadeligt pragtfuldt. Nationaldragten var storartet, Dansen i lange, tætte Kæder ensformig, s. 441men højtidelig, værdig og antik. Guld- og Sølvmonter som Hjelme paa Hovederne, i Kæder paa Brystet, Guldslør, meget hvidt, straalende i Sollyset....

s. 441

K. Z. til Aug. Jerndorff. Athen 1889 12/1:

... Du ved nok, at her graves vældigt her paa Akropolis, og at en Masse udmærket skønne i festlige Farver straalende kvindelige Portrætstatuer idelig komme frem. I de to Maaneder, vi ikke har været her, er der kommet adskilligt. De ere meget gamle, omkring 480 før Christus. Perserne har slaaet Næser og Fingre af dem. Men de var næsten nye. De blev saa strax begravede og nu naar de komme frem se de nye ud. De danne en hel Skov i en Sal i Akropolismusæet. De ere saa mærkelig stærkt Portræter, at man næsten ikke tænker paa, at de ere af meget forskellig Størrelse. Nej de ere saa ranke, saa rolige, saa saligt smilende, saa uskyldige og saa individuelle, at man bestemt tror man er i en meget bedre Verden, og den senere Kunst, Phidias bliver noget ensformig, materiel og udvendig. Men som denne Kvindeskov rent betager En, saaledes tror jeg at Spartanerne ved Thermopylæ maa have set ud. Saaledes har den persiske Spion set dem, da de stod der og smykkede sig til Kamp. Alt tyder mere og mere paa den mægtige Kultur her har været og det er neppe tilfældigt, naar Grækerne den Dag idag har en Ro, der minder om Statuernes....

s. 441

K. Z. til Engelsted og Skovgaard i Mègara. Korfou 1889 27/1:

... Følgende Brev modtaget fra Meldahl : »... Ifald Form haves – faa Afstøbninger der vise hvorledes Akanthusbladene bygge sig op. – En Gruppe af hvert Kapitæls Blade er jo nok forat forstaa det Hele, navnlig naar vi samtidig faar Voluter med og Midterblomsten.... Vi savne her paa Skolen Hjælpemidler i den Retning og nogle gode store Fotografier af Korinthiske Kapitæler og Detailler af disse vilde jeg takke Dem meget for om De sendte mig saadanne pr. Post.... Vær saa venlig i Grækenland at interessere Dem for denne Opgave – NB. kun Monumenter fra god Tid ... « – Jeg har svaret meget kort og fyndigt paa Alt det i Athen.... Paa hans Forlangende af disse nye Sager har jeg svaret, at det var mig umulig at tage mig deraf da jeg var saa langt borte.... Men hvis J, og det bliver vel nærmest Engelsted, vil interessere Jer derfor, saa skriv bare direkte til Meldahl derom.... I s. 442mit Brev til Meldahl stod: ... Da Skovgaard og jeg ved vor Afrejse modtog Deres Opfordring til at virke for at vi fik nogle Afstøbninger af de bedste Ting fra Grækenland, svarede jeg Dem strax, baade for Skovgaard og mig, at vi kun blev ti à tolv Dage i Athen og at vi ikke kunde have med Sagens praktiske Side at gøre. De mente at det kunde vi nok faa Direktøren til at paatage sig.... Sagen laa mig stærkt paa Hjerte saameget mere som Alle de Unge trængte til disse Ting og det var deres Sag jeg skulde tale. Og det var ogsaa som de Unges Sag, jeg forebragte Kong Georg den og han gik ind derpaa. – Ved Akademiets Brev fik Sagen en anden Vending. Den var inde under andre Forudsætninger. Det var mig der var gaaet til Kongen. Jeg maatte tage mod Konsekvensen. Jeg skyldte ham det mest mulige Hensyn.... Da jeg kom til Athen, studerede jeg selv derpaa, gik derefter til det tyske Institut. Men Dr. Walters stadfæstede

kun, hvad jeg selv havde fundet ud af. De forlangte Numre var af to Slags.... Det vilde for en anden Gangs Skyld være rigtigere at bruge Sybels Katalog over alle Athens Kunstværker.... Jeg kunde ikke blive saa længe i Athen at jeg fik Svar paa mit Brev og Akademiet havde oftest givet en meget ringe Beskrivelse f. Ex. Stele Nr. eller Vase Nr. – Følgen blev da jeg fik en saa streng Instrux mod at gaa udenfor den af Akademiet givne Liste ... at jeg maatte opgive meget med blødende Hjerter, men turde ikke andet.... Kongens endelige Svar har jeg ikke faaet. Han mente at kunne sende mig det inden jeg forlader Korfoou og skal jeg da som snarest sende det til det høje Akademi....[K. Z. maa forud for dette Brev have sendt Akademiet en Liste over de Afstøbninger Engelsted og han i Forening havde valgt. Akademiets Pengemidler tillod ikke at gaa saa vidt, det kneb endda tilsidst med at betale Forsendelsen.]

Noget kom der dog ud af K. Z.'s Bestræbelser, det fremgaar af: F. Meidahl og P. Johansen: »Det kongelige Akademi for de skønne Kunster« 1700-1904, S. 516. Der fremhæves særligt at Kong Georg, der alt i 1874 havde skjænket Akademiet 10 Kasser Afstøbninger, atter i 1889 betalte Afstøbninger, som K.Z. fik Lov til at udvælge.

s. 442

K.Z. til Otto Haslund. Korfoou 1889 23/2:

... Vi Pebersvende mangle i andre Henseender men flytte os kan vi, og jeg tænker i de senere Aar ofte paa, hvor godt det vilde være at være gift, vel især at have nogle Børn, og med Gru paa, hvor ene man vil være, naar man er saa gammel, at man ikke mere kan opfyldes af Ens Arbejde. Mig synes, at et af de største Goder for En er ikke at s. 443 kunne faa hvad man peger paa. Netop det at savne tror jeg er lykkeligt. Desuden bestaar efter min Mening Lykken aldeles ikke i at være afholdt, men i at holde af Andre. Det er ogsaa efterhaanden blevet en Trang hos mig at slutte mig – som Lærer – til yngre Mennesker og der var lang Tid hjemme at netop Skolen var det der holdt mit Humør oppe. Paa den Maade skaffer man sig ad kunstig Vej, hvad J har af Naturen. Jeg haaber til, at Børnene udvikle sig godt, og at J har megen Glæde af dem. Her har jeg kun mine Billeder og Danneskiold at beskæftige mig med. Han tager vist for en lille Stund med til Civita. Han er saa umaadelig forskellig fra mig, man mærker, hvor forandret hele Opdragelsen er nu fra da, men det har ogsaa hele min Interesse at studere ham. Jeg holder meget af ham og man bliver ung igen ved at leve med en saa ung. Jeg glemmer næsten, at det er ham der modtager de mange smaa Nik af de dejlige Signorar som vrimle om os omhyggelig bevogtede af deres Duennar. Det er morsomt at se og er for mig ogsaa nyt af den Grund at Damerne aldrig har gjort Kur til mig. Ja en Dag laa her rigtignok en højrodt omvundet Buket til mig, men jeg tror at Havepiggen – saaledes kalde vi hende, skøndt vi kender hendes Navn – har givet sin Buket en fejl Adresse. Vist er det, at senere gælder hendes mange smaa Bekymringer stadig ham. Jeg er for gammel og har altid været for grim. Men saa er ogsaa hans Maade at tage mod deres Kur paa ulige smukkere end min vilde være paa hint Tidspunkt, da jeg var ny Student....

s. 443

K. Z. OG OVE DANNESKIOLD FORLØD KORFOU 4. APRIL OG ANKOM OVER NEAPEL TIL CIVITA D'ANTINO 14. APRIL.

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1889 6/5:

.... Livet i Civita er en stor Fest. Alle gør alt for os. Har en lille Cyclus Billeder paa Stabelen. Ove er en brillant Fyr, han siger intet derom, men gør En manges en Tjeneste.... Pinsedag: ... Jeg har nu en ung Mand og en ung Pige til Model. De forekommer mig saa skønne, som de staa ved Siden af hinanden, at det skal undre mig, om de hjemme vil sige, at jeg foretrækker grimme Modeller.... Fra 8½-11½ maler jeg ude tre Ungmøer, som komme opad Trappen, med en fjerde som holder Orden paa dem. Det er Sjov at male efter dem. [H. Chr. Chr. Nr. 358.]

s. 444

K. Z. til Joakim Skovgaard. Civita d'Antino 1889 20/6:

...Mit Hovedbillede havde jeg tænkt skulde være en Concours til Eibeschutz som er til næste Udstilling og hvortil Du mulig ogsaa concurrerer. Det har alt haft en Malheur og jeg tror jo, som jeg nu har fat i det, bliver det alt Andet end en farlig Konkurrent. Jeg havde nemlig ingen Bibel her og begyndte saa ganske rolig paa at male Jakob og Rachel der glæde sig over Josef og Benjamin, en huslig Scene med to nøgne Drengene i Sengen. Saa kommer jeg ind til Rom, laaner Ravnkildes Bibel og ser at Rachel døde i Barselseng med Benjamin. Naa ja, saa maatte Josef længere ned i Billedet og tage Pladsen for dem Begge. Det var nu ikke saadan videre rart, men jeg vilde da baade nødig opgive Motivet... og det der vil gøre Billedet til Billede vil næsten nærmest være den Sundhed, Ungdom og Skønhed der er i den Mand og den Kvinde. Barnet kommer til at spille en underordnet Rolle i Billedet.... Men det slemme ved mit Billede er, at jeg har forkastet alle Stoffer fra Rom og at jeg gør dem i deres egne Søndagsklæder. Og denne Jacob i Skjortæærmer, Vest og Buxer med Overskæg vil vist blive Kaviar for den store Hob. Men jeg kan ikke Andet. De er altfor karakterfulde i det de har paa. Hun gaar vel endda an – men ham faar man aldrig nogen Præmie for – Naa, saa faar det være – jeg er

heldigvis meget uafhængig stillet, har det udmærket godt. Billedet maler jeg om Eftermiddagen inde i Salen. Om Formiddagen maler jeg et Billede ude paa Trappen.... [Det bibelske Billede endte som »Familieglæde«. H. Chr. Chr. Nr. 359.]

S. 444

K. Z. til Broderen M. K. Z. Civita d'Antino 1889 22/7:

... Ved ikke, om jeg naar Paris, da det gaar langsommere med mit Billede, end jeg havde ventet. Herfra til Rom, Parma, Turin, i Paris fjorten Dage i Oktober. Skolen begynder rigtignok 1. Oktober, men kan styre sig selv en Maanedstid ved Hjælp af Inspektøren, Cand. Schwartz, og Kammerraaden, den mest betroede af Eleverne. Skulde Scavenius saa komme, saa er hele Skolen en fri Indretning i græsk Stil, det ved han formodenlig....

S. 444

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1889 9/8:

... Tre Rillede i daglig Gang. Morgenbilledet i fuld Sol, med den vide Udsigt op mod Tagliacozzo, har en Række Piger, der vandrer s. 445 hver med sin Kobberspand paa Hovedet [H. Chr. Chr. Nr. 356].... Der hvor jeg sidder, klemmes Folk rundt om mig forat komme til at se, men det er sjældent, at Nogen rører ved mig, og sker det, har jeg tilstrækkeligt Politi i de Omstaaende, der af sig selv afstraffer Forbryderen. Aftenbilledet er Korntærskning [H. Chr. Chr. Nr. 355]. Syv Timer daglig Arbejde. Om Aftenen et Par Timer paa Santa Maria, der luder ud over hele den mægtige Lirisdal. Naturligvis kender jeg alle her, men netop den mere dannede Part noget mere løseligt. Her er en flink Læge og en overordentlig rar Apotheker....

S. 445

K. Z. til Joakim Skovgaard. Civita d'Antino 1889 16/8:

... Dit Brev til Signoran var meget vanskeligt at oversætte. For det Første er dette stærkt paradiserede saa umaadelig uitaliensk. Naar man her er i Extase, saa er det paa en hel anden Maade. Det er mere en Mystik, der kommer over En. Af og til forstod jeg ikke helt Meningen og derved blev det værre. Saa er Digte saa svære at gengive og da navnlig Grundtvig. Han har en vis Pragt i Ord, som han let lader gaa ud over Meningen, og dette var temmelig stærkt Tilfælde netop i det anførte. Langt mere værd end det røde Guld, det er sin Gud og sig selv at kende - eller hvorledes det var - det er dog uden Rim en ganske forskrækkelig Trivialitet og Du kan nok tænke, at man uvilkaarlig maa synes, at det er en overflødig Bemærkning. Vi kaldte i Sorø den Art for Jesperia f. Ex. Hvor det er godt, at der er et Hul i Lokumet. Grundtvig er slem til at komme med Sligt. Det glider ned naar det har en god Indklædning, men denne mægter jeg ikke at give i Dansk, mindre i Italiensk. Om Skolen vidste de i Forvejen. Jeg skal hilse Dig og Din Kone fra Dem Alle. - Her tærskes og Maisen staar udmærket. Vi leve stille og her opleves lidt....

S. 445

K.Z. til Matthe Engelsled. Civita d'Antino 1889 25/9:

... Jeg, der altid siger skidt med Mediet, naar jeg har Mennesket, burde ikke være saa sensibel for det første. Ja, hvorledes jeg har tænkt paa Dig? Med Venskab. Jeg har ikke kunnet blive fri for at ærgre mig, og det undertiden stærkt over Din Opfattelse af Leemejer. Jeg tror nu afgjort Du tager fejl og under alle Omstændigheder mener jeg, at den Maade at opfatte paa er forbundet med nogen Utilfredshed hos Dig selv, som jeg saa umaadelig gerne vilde, at Du skulde være s. 446 fri for.... Jeg tror som Krohn og Flere at Du har nogen gylden Sæd som det gælder om at faa i Hus uden at den bliver for fugtig. Hende, den dygtige Moder med den grønne Kjole fik Du bragt saa frisk og frodig i Hus, som meget faa Malere hjemme. Atelierbilledet var langt mere modent, gyldent i Glans og havde voxet paa et solrigt, beskyttet om end lidt tørt Sted. Kommer vi en Gang til at tale noget om denne Sag, saa kan jeg mulig sige Dig noget Mere om Din Virksomhed, som jeg har søgt Greje paa lige siden jeg kom til at høre Din Dom om et af Leonora Christinabillederne. Du gider maaske ikke høre den og synes, jeg har sagt for Meget. - Jeg forlader Civita d. 4. Okt. forat tage 14 Dage til Paris og være hjemme inden Udgangen af Maaneden. En Dag i Genua, to i Turin, en à to i Lyon, en i Dijon. Her har Du Planen. Men jeg lader Størstedelen af mit Tøj blive her. Jeg vil være her næste Sommer og det er nærmest Skolen og mine Forældres Alder der gør, at jeg forlader dette i Vinter. Naa, jeg er ogsaa noget træt af meget Arbejde. Jeg kommer til at bo hos en Søster i Frederiksgade og faar neppe noget Atelier for den korte Tid, især da jeg vist skal male Portrætter ude. Her er en dejlig Befolkning og en dejlig Modelbestand. Folk er ikke det Mindste smaatærnede som hjemme. Kunde Du faa Pengene, kunde Du saa ikke have Lyst til at gøre Rejsen med, være her fra 1ste Maj til 1ste Okt. Her kan rummes Adskillige. Man kan begynde at male Dagen efter at man kommer. Man kan omtrent faa hvem man vil til Model og de er ligesaa gode som smukke....

S. 446

K. Z. til Aug. Jerndorff. Paris 1889 13/10:

... Jeg gaar rundt mellem Haslund, Skovgaard, Jul. Paulsen og Brandstrup og jubler over Louvre. Det og de brede Avenuer og Blomsterpartierne imponerer. Ellers er jo Paris meget smaalagt naar man kommer fra Italien. Navnlig er Paladsers og endmere Husenes Forhold saa smaa og Alt er smudset. Ikke som dernede hvor der ofte ligger nogle Møddinger paa Gader og vel ogsaa i Stuer, men hvor det Øvrige er rent, ikke saadan en jevn graa Suppe over Alt som her eller sort som hjemme. Det morede mig i Cluny at komme ind i det romerske Baderum. Dør var man pludselig igen i Italien med dets sikke, store, brede Konstruktioner. Det er det smukkeste Rum, jeg har set her.... Derimod er der baade i Luxembourg og paa Udstillingen Noget der forundrer mig, og det er hvor umaadelig lidt Naturalister de sidste Decenniers Malere er. De bedste er bedst : Millet, Breton, s. 447 Lepage, Cazin osv. (Landskabsmalerne forstaar jeg mindre) og de er jo i Noget Naturalister. Dog er det mærkelig hvor Lidet de oftest har afluret Livet. Selv de ere langt mere Atelier end Udemalere. Cazin - som jeg næsten holder allermest af - siger Edelfelt sletikke maler efter Naturen. Det havde jeg ikke ventet. I det Hele havde jeg troet paa megen mere Haandgribelighed og Ærlighed ialfald for 25 Aar siden.... De gode Ting er næsten Alt i den centennære Udstilling og den nye Slægt er mærkelig gold. Det ligger i Maaden her er arbejdet paa forud - det er jeg vis paa. De bygge for meget hver for sig, arbejde ikke ærligt sammen op mod eet Maal. En italiensk Maler forundrede sig i 1877 umaadelig da jeg fortalte om Enigheden mellem Malerne hjemme. At det ikke var sjældent at de andre slog sig sammen naar de saa, at det kneb for En eller Anden. Han svarede, at man netop i Italien gik ud paa at knuse hinanden og at alle de der var anerkendte eo ipso hadede hinanden. Den italienske Udstilling er den skidteste - for-at bruge Kukkes Udtryk - af alle. Sikket Humbug, sikket Gøgl. Det er bestemt Bekræftelsen paa hans Ord. Franskmændene er de dygtigste af Hoben, det er vist afgjort Det er mærkelig saa lidt Hjertet banker bagved Billederne og det i alle Lande mulig med Undtagelse af Danmark. Vi staa aldeles for os selv nærmest derved at af 3 Billeder gad En, der gider eje, eje de 2. Af 50 af de Andres gad han eje 1 og mulig af Franskmændenes 2. Men der er enkelte Coryfæer i flere Lande og Medaillerne er oftest en ganske god Rettesnor.... Jeg glæder mig til at komme hjem til Jer og være noget sammen med Vennerne. Men jeg glæder mig ogsaa til at tilbringe næste Sommer i Civita. Hvilket Liv, hvilket Folk. Her i Paris lover man sig selv at male meget meget bedre end før. Det er en Opstrammer som kan gøre godt, men de der leve af Absinth har det værre end hos os paa Bjergene med Vin og det herligste Kildevand og Faareklokkerne i de stille Nætter oppe fra de høje Bjerge. Jo ogsaa for saadan En som mig er Livet skønt....

s. 447

*K. Z. til Faderen.
Hotel Fønix
, Kjbhvn. 1889 5/12:*

... regner at være i Rønne 18/12. Arbejder om Aftenen 6-11 hos Frits Hartmanns, hvor nu alle otte Personer er bragt paa Plads. - Her er jeg selv Model for Vilh. Hammershøi fra 9-11 1/2.... [Familiebilledet af Overretssagfører F. A. Hartmann med Hustru og Børn. H. Chr. Chr. Nr. 378.1

s. 448

*SIDST I OKTOBER 1889 VAR K. Z. ATTER I KJØBENHAVN. 27. APRIL 1890 REJSTE HAN SYDPAA OG ANKOM 11. MAJ TIL CIVITA MED LØRUP, TOM PETERSEN OG PETERSEN-MOLS.
K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1890 14/5:*

... Lørup har været en fortræffelig Rejsefælle. Han har desværre en betydelig Tilsætning af Melankoli, og det kan gøre mig saa ondt for ham.... Besøgte i Florenz Schandorphs, med hvem jeg aftalte at spise sammen paa deres Kneipe næste Dag Kl. 12.... Denne Morgen kom Frølichs. Fru F. havde Mod paa at være med i »Liljenc. Selskabet kom Schandorphs noget uventet, men da S. saa, hvor kærlig Fru F. var mod hans syge Kone, da saa jeg hvorledes hver Smule Reserverthed svandt og hele Schandorphs kærlige Hjerte kom op i ham. Naturligvis, han kunde ikke fornægte sin Natur, og jo bredere hans Historier blev, desto ivrigere var Fru F. til at tage sit Glas med et »Deres Skaal Hr. Dr. !« Der blev et Samliv, som skal søge sin Mage. S. klappede forskellige Gange Fru F. paa Ryggen, det saa komisk ud....

s. 448

K. Z. til Carl Thomsen. Civita d'Antino 1890 5/6:

... Det er meget morsomt at være tre sammen, og jeg holder meget af de andre. Tom Petersen er et ualmindelig rart Menneske som jeg har stor Agtelse for. Han er tjenstvillig, sanddru, let at omgaaes og har en god Del Muttervits, minder i saa Henseende og i at tale efter Folk om Edv. Petersen. Gir han Kyhn, er han især aldeles ikke til at holde ud. Han gaar med Dødsforagt paa sine Motiver, har 8 Billeder igang og lader sig ikke forknytte.... Han er oplivende. Lørup er en hel anden Person. Han er kun 22 Aar, lidt forkælet opdragen, slank, smuk. Han ser snarest noget melankolsk paa Livet, taler lidt, er yderst streng i sin Dom om især moderne Kunst, er magelig og vil nødig have mere end et Billede for ad Gangen. Meget Tid tilbringer han

ene med sin Cigar. Men hans Dom er ligesaa fin som den er skarp, og han er helt igennem et meget dannet Menneske, som jeg holder meget af.... Selv har jeg travlt med et stort Madonnabillede. Vi har nemlig her bygget en ny mindre Kirke ude paa Santa Maria, en aaben fremskudt Plads der behersker hele Dalen. Den skulde indvijs den 1ste September, men her mangler saa stærkt Penge, at jeg tror det først sker til næste Aar. Da de ikke paa anden Maade kan faa et nogenledes orden-s. 449ligt Alterbillede og da Pladsen er yderst taknemmelig for en stille stilfuld Madonna, har jeg faaet Lyst til at gøre det, maa nu kæmpe for, at de ikke skal finde Originalen igen i den Model jeg bruger. For saa-vidt er det rart, at Indvielsen ikke sker iaar, da det ikke vil være saa rart at være tilstede netop naar man har malt Billedet....

s. 449

K. Z. til Maleren Karl Schou og Hustru. Civita d'Antino 1890 18/6:

... Men forøvrig blev jeg glad ved forleden i et Blad at se den Paastand fremført, at vor Tids Ungdom meget bedre kender den moralske Krafts Værd end mine Samtidige. Saaledes gaar det, man tror at prædike en Moral grundet paa egen Livserfaring og saa er det kun et Udslag af hele Tiden man kommer med. - Vi var meget glade for Deres smukke Tegning af hvad De er ifærd med skøndt vi ikke kunde finde rigtig ud af, hvad der var Trær, Bænke eller Damer, men interessant saa det ud og jeg haaber til at se mange Billeder fra Deres og Deres Samtids Haand paa næste Udstilling, vi trænge dertil. Og selv om det kun bliver paa en Refuséudstilling er Alt meget vundet. Det kan let ske at den Slags Udstillinger blive interessantest. Her er kommet et Rygte om at Akademiets akademiske Sekretær Baumann har beklaget at min Skole ligner mig formeget. Det er muligt at den fine lille Herre har Ret. Jeg mener at enhver Mening har Ret til at blive hørt og taget under Overvejelse og har gennempønsket Sagen. Foreløbig er jeg kommen til det Resultat, at Lørup min Sandten ligner mig lidt. Baade som Menneske og som Maler. Han har den Guddommelighed kun at kunne male naar Musen er der. Foreløbig er hun der ikke saa meget, men han har dog faaet et Billede færdigt af en Gade med et rødgult Hus, hvorindenfor Byens fagreste Frøken bor. Hende ser man desværre ikke. Han har malt det med en kongelig Foragt for Detailler, Noget jeg aldeles ikke kunde gøre ham efter. En ældre Kvinde sidder og syer i Skyggen og er gjort med yderst faa Farver uden slige Details som Øjne, Næse og Mund. Det allermeste maa man tænke sig til, men forresten er der en hel Del Solskin i Billedet, og jeg synes godt derom....Gid han kunde gaa lidt kraftigere paa Benene - nej Baumann har neppe Ret for Lørups Vedkommende, og jeg tror neppe at Nogen af de andre Herrer særlig vil føle sig trufne....

s. 450

K. Z. til Faderen. Civita d'Antino 1890 25/6:

.... Vi venter Billedhugger Brandstrup med Søster her idag, for nogle Dages Ophold. Det er morsomt, saa mange Danske her efter-haanden kommer, og at Damerne virkelig komme med. Det kniber stærkt at faa mine Billeder færdige : den store Madonna til Kirken og flere mindre. Til et andet større Billede fra Torvet med en Procession, mangler jeg endnu Tilladelse til at faa Helgenerne ud at male efter, men det gaar nok, da jeg er saa meget Ven med hele Befolkningen....

s. 450

K. Z. til Joakim Skovgaard. Civita d'Antino 1890 6/7:

... De to Lærere jeg føler at skyldte mest er Kittendorf og Marstrand. Den første er nok nu aldeles umulig. Jeg ved ikke om Du har set, hvor varmt hans Øjne glødede naar han talte om Kunst eller maaske rettere om Kunstnere. Om Du har set med hvilken Ærefrygt han betragtede den Gibs vi tegnede efter, ligegyldig om Afstøbning efter Naturen eller Antik eller Thorvaldsen. Det var Ærefrygten der virkede paa En, og det gjorde ikke meget, at den omtrent var ligestor overalt. Men den Ærefrygt naas kun gennem betydelig kunstnerisk Dannelse. Det var svært, hvor den fik En til at hænge i - og hvad jeg har kunnet er Udslaget af Vilje og Dannelse med meget ringe Naturanlæg. Men havde jeg ikke truffet disse to havde det set helt anderledes ud med mig. Jerndorff fulgte med mig. I mange Tilfælde har vist jeg, som var noget ældre, aabnet hans Øjne for de to, mens han havde meget mere Lethed forat arbejde, for praktisk at naa ud i Maal som Maler. Det undrer mig, at Du synes saa godt om Generalens Portræt. Det gør jeg aldeles ikke. Jeg saa det Dagen før det skulde afleveres i Bissens Atelier. [General Bülow i Slaget ved Fredericia.] Det er af den Art Billeder jeg synes ligesaa godt kunde være umalte. De hænge paa et Sted, hvor de ikke gør synderlig Skade, men der er hellerikke meget at sige om dem. At en Maler kan male en Hest og en Mand ganske godt er mig revnende ligegyldigt; det er igrunden Noget om Maleren jeg vil se i Billedet, og deri synes jeg at det Billede giver absolut Intet. Jeg synes rent anderledes godt om Fru Sehested. Der er med Dødsforagt gaaet paa Solskin og paa Mode, paa »Fanø o Fanø« eller hvad den Kyst nu hedder og paa en Haandstilling som skal søge sin Mage Verden rundt.... Saa har han slaaedes med alle Elementer og har faaet Noget der i høj Grad er ham selv ind i Billedet. [Aug. Jerndorffs Portræt af Fru Ellen Sehested, staaende ved Stranden i Vedbæk, var udstillet paa Char-s. 451lottenborg 1890. Studiet til Landskabet ejes af Statens Museum for Kunst.] Jeg synes nu, at Du havde det - om ikke de to - bedste Billeder af Alt paa Udstillingen iaar, [En Moder med sine Børn og : Kristus fører Røveren ind i Paradis.]... Men medens jeg kommer saa stærkt ind paa Din Ros, saa blegner ogsaa Dit

Pottemageri og kan ikke taale Frastand og større Forhold. Den Krukke her forleden paa en Udflugt blev brugt til noget Vand var misdannet og uskøn, men forøvrig morsom. Den splintrede og søndrede baade til Højre og til Venstre. Potter skal gøres af Pottemagere og ikke af forfinede Kunstnere, og jo bedre Du faar dem desto skidtere er det. Ja, hvor det gælder en ligefrem Tegning, som med Ødip og Sfinxen, der synes jeg Din Broder har Ret, men alt dette der ligner en noch nicht gesehenes, der er det bestemt ifølge sin Ide galt. Ja, Du kan maaske sige det samme for Exempel om mit Tæppe i Vinter, men det er nu blot saadan en Gang Hokuspokus. Jo mere Fornuft desto mere fornufstridigt og gid Du vilde altid gøre Billeder. Om Du saa engang morer Dig, saa kan det ikke gøre saa stort....

s. 451

K.Z. til Moderen. Civita d'Antino 1890 19/7:

.... Bispen i Sora har givet Lov til at male efter Helgenerne ude i Solen. Det sidste Par Dage har jeg haft travlt med en stor Guldmors Baldakin; det kan nok være, at den kunde lyse.... Folket er glad, at Billedet bliver malt med al den Stads, men undrer sig forresten over, at Tilladelsen har kunnet gives....

s. 451

K. Z. til P. S. Krøyer. Civita d'Antino 1890 26/7:

...Du kan være vis paa J skal være velkomne. Vi glæde os til at se Jer, og Signorarne og Sønnen Sign. Diomede ogsaa. Naar Du kalder dem » Værtsfolkene » saa passer det neppe mere naar Du først lærer dem at kende. Optrækkeri er det af Alt de mindst lide af, og jeg tror at J som Alle, hvem der har været her, vil faa dem kære....

s. 451

K. Z. til Broderen M. K. Z. Civita d'Antino 1890 29/7:

... Om Eders Direktør ved jeg kun lidt, men om vor Meldahl ved jeg maaske lidt formeget. I lang Tid strittede jeg imod saa godt jeg kunde. Som jeg nu staar, har jeg ingen Indflydelse som helst, er udelukket fra Alt i saa Henseende, og nu vil jeg ogsaa helst, at det bliver saaledes ved.... Det gælder ikke at naa en Position, men det gælder at leve. Den første er saa afhængig af Andre, og ledsaget af Skuffelser s. 452og Ydmygelser, - det sidste kan Ingen tage fra En. - Krøyer og Frue ventes hertil for et Par Maaneder.... de vil bidrage til livligere Samliv. Det er sundt at strammes op af en saadan Capacitet, som ubetinget Krøyer er....

P. S. KRØYERS HUSTRU OG SELVPORTRÆT.

(Stammer antagelig fra Civita-Opholdet. Den lille Silhuet hang paa K. Z.'s Væg ogsaa i Casa d'Antino.)

s. 452

K. Z. til Carl Thomsen. Civita d'Antino 1890 25/8:

... Jeg faar neppe mere end to Billeder herfra, hvoraf det ene, en Procession, nok bliver bedst færdigt skøndt det er den største og vanskeligste af Opgaverne. Du har vist før hørt derom, hørt hvorledes jeg har haft alle Helgenerne ude og hvor venligt Bisp og Befolkning har stillet sig til hele Sagen. Ganske uden Vanskelighed er det ikke løbet af. Iforgaars dukkede en lille Sky igen frem i Skikkelse af en gammel Kælling der paa Gaden tog mig i Armen og sagde: »Siden Dit Herskab har begyndt at male Helgenerne ude, har vi ingen Regn haft.« Jeg svarede, at det viste at de var mig gunstige, da jeg absolut trængte til Sol forat male dem. - Nu er de færdige, saa der kan ikke let mere støde Vanskeligheder til [H. Chr. Chr. Nr. 368.] Vi har jo Krøyers her. De har snart været her en Maaned og blive vel saa længe som vi Andre. Det er en stor Svir at have dem her. Han er brillant, livlig, fornøjelig i alle Maader, maaske næsten for mild i sin Dom. Han har taget fat paa et overmaade skønt Høstmotiv, hvor Oxerne tærse under aaben Himmel mod skønne Bjerge i umaadelige Masser solbeskinnet gylden Sæd. Oxer har han aldrig før malt, men det gaar som en Leg at lave Oxer for ham. Hver Dag kommer der et godt stort Stykke til. Men forøvrig sætter jeg igrunden allermest Pris paa ham som Menneske. Konen bliver heri Byen betragtet som saare skøn. Hun er rigtig elskværdig og har faaet os Alle til at holde meget af sig. Hun maler ogsaa, men viser saare nødig Noget frem. Det at have en Dame med ved Bordet er rart i alle Maader og Du kan tro, her er livligt....

s. 453 STUDENTER DRAGE UD TIL KJØBENHAVNS EORSVAR UNDER FR. III. 1888
(H. Chr. Chr. Nr. 336)

s. 454 STUDIEHOVED TIL »STUDENTER DRAGE UD TIL KJØBENHAVNS FORSVAR«. 1887
(H. Chr. Chr. Nr. 328)

s. 455

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

K. Z. forlod 23/9 sammen med Lørup og Tom Petersen Civita og rejste til Ravello.

K. Z. til Faderen. Ravello 1890 7/10:

... Imorgen tidlig hjemad mod Danmark. Jeg har faaet voldsom meget gjort i den korte Tid ...

s. 455

K. Z. ANKOM TIL KJØBENHAVN MIDT I OKTOBER 1890.

Fra Moderen til M. K. Z. Rønne 1890 28/12:

...K.Z. optager min Tid meget. Dels sidder jeg for ham om Aftenen [Portræt, H. Chr. Chr. Nr. 383] og dels har han ordnet et stort Haand-arbejde, som han vil have mig til at udføre, hvilket jeg meget gjerne gjør ...

K. Z. malte denne Vinter dels i et Atelier paa Hotel Fønix' Kvist og dels i Atelieret Sct. Annæplads Nr. 1. Iøvrigt blev han stærkt optaget af de mange Overvejelser, som Forslaget om Oprettelsen af Den frie Udstilling medførte.

S. 455 DEN FRIE UdstILLINGS STIFTELSE.

Der var atter urolige Tider i det danske Kunstnersamfund. Carl Bloch var død i Februar 1890, og til hans Professorat ved Akademiet stod Valget mellem Frants Henningsen og Aug. Jerndorff. Akademi-raadet vragede Jerndorff og valgte Henningsen, et Resultat der vakte Forargelse, særlig i den Generation af Malere som K. Z. tilhørte. Indenfor en snever Kreds af disse Malere blev det alt i Foraaret drøftet, at give en Protest mod dette Valg et tydeligt Udtryk, ved at organisere en af Charlottenborg uafhængig Kunstudstilling. Man var endog gaaet saa vidt at man forhandlede med Kunsthandler Stockholm, der i Bredgade 28 havde faaet nye og store Lokaler, om et Lejemaal. Ud paa Efteraaret gik imidlertid dette Forsæt i Stykker. [Meddelt af Niels Skovgaard.] - Der var dog mange andre Grunde, hvorfor yngre Kredse af Kunstnere var utilfredse med Charlottenborg, og dette førte alligevel til den frie Udstilling. Herom meddeler Maleren Joh. Rohde følgende: »Den første Spire til en uafhængig Udstilling fremkom i Aaret 1888, idet en halv Snes mest yngre og tildels ubekjendte Kunstnere, der havde faaet Arbejder kasserede paa Charlottenborg-Udstillingen, enedes om at samle disse til en lille Udstilling i et Atelier, jeg dengang havde paa Frederiks Kirkeplads. Sammen med et Par af s. 456Zahrtmanns Elever ordnede jeg denne Udstilling, hvis mest fremtrædende Billede var Hammershøis »syende Pige«. Der var endvidere to smukke Landskaber af Syberg, et Billede »fra Søerne« af Julius Paulsen, et da mærkeligt Billede af en Bondegaard af C. Hølsøe, et lille keramisk Fad (Sneglen) af Joakim Skovgaard, to Figurbilleder af Johan Rohde, og om jeg ikke husker fejl Jerndorffs Tegninger til Fru Ingelil med Indramninger af Bindsbøll? Udstillingen var ganske privat, men blev paa Foranledning af nogle Kunstvenner holdt gratis aaben i nogle Dage.

Aaret efter - 1889 - forsøgte en anden Kreds af yngre Kunstnere, der for største Delen endnu ikke havde udstillet, at foranstalte en lignende Udstilling af refuserede Arbejder. - Vi havde laant en stor Spisesal i Hotel Phønix, og der blev samlet ikke saa faa Billeder af en Del Malere, der senere erhvervede sig Navn og som navnlig kom fra Zahrtmanns Skole. - Da Billederne var hængt op, blev Joakim Skovgaard indbudt til at se dem og udtale sig om dem. Han syntes imidlertid, at Billederne ikke vare saa betydelige, at Udstillingen egnede sig som en Protest imod Censurkomiteen paa Charlottenborg, og efter hans Raad blev Udstillingen ikke lukket op, men alle Arbejderne om-gaaende sendt tilbage til deres Ejermænd. - Endelig forsøgte Kunsthandler V. Kleis i Foraaret 1890 i sit Lokale paa Vesterbro at foranstalte en Udstilling af refuserede Arbejder. Der var ikke ret mange Billeder, jeg troer kun en Væg fuld, og jeg husker kun et Par store Arbejder af H. Slott-Møller, nogle smukke Billeder af Christian Krogh og Fru Oda Krogh samt et Par Landskaber af mig. Denne Udstilling vakte ingen Opmærksomhed.

I Sommeren derefter henvendte jeg mig imidlertid til Willumsen, Wilhelm Hammershøi, Harald og Agnes Slott-Møller og Chr. Mourier-Petersen, og vi sex bleve alle hurtig ens om at oprette et Dokument, som vi underskrev, og hvori vi forpligtede os til for Fremtiden ikke at sende Billeder til Charlottenborg, men holde vor egen Udstilling. - Dermed var den frie Udstilling faktisk dannet, og de mange og lange Forhandlinger, der førtes den følgende Vinter om at udføre Planen i Praxis, drejede sig kun om at udvide Kredsen af Deltagere og om Maaden at realisere Planen paa. - Til en Begyndelse havde vi ikke tænkt paa at faa ældre bekjendte Kunstnere med, vi havde slet ikke saa højtflyvende Planer. Derimod tænkte vi, at en Del af vore samtidige vilde slutte sig til os. Det gik imidlertid helt omvendt. Det viste sig nemlig, at adskillige af de yngre, vi havde tænkt paa, s. 457ikke turde eller maatte. Derimod kom Slott-Møllers, der havde Atelier i Hus sammen med Malthe Engelsted, tilfældig til at omtale Planen for ham, der meddelte den videre til Niels Skovgaard, og til vor store Overraskelse tiltalte vort Forsæt disse Malere i høj Grad, og de ytrede Lyst til at slutte sig til os. - Niels Skovgaard trak Joakim Skovgaard, Zahrtmann, Th. Philipsen og Viggo Pedersen med ind i Forbundet og endelig kom P. S. Krøyer og Julius Paulsen med, hvorimod mærkeligt nok slet ingen af Zahrtmanns Elever. [De blev dog efterhaanden Medlemmer, saaledes alt i 1893 Syberg, Peter Hansen og Joh. Larsen, men kun Syberg havde dette Aar lidt at udstille, optagne som alle K. Z.'s Elever var af den kommende Oktober-Udstilling.] Til Kredsen sluttede sig de fire Damer: Fru Marie Krøyer, Frøknerne Susette Skovgaard, Edma

Frølich og Johanne Krebs. – Dermed var den frie Udstillings første Hold sluttet og alle atten Kunstnere vare repræsenterede paa den første Udstilling, der aabnedes hos Kleis i Foraaret 1891. – Alle vare enige om gjerne at ville deltage, men nogle vilde have Lov til ogsaa at udstille paa Charlottenborg. – I den Kamp der førtes om dette Spørgsmaal, havde vi yngre en udmærket Forbundsfulde i Kr. Zahrtmann, der satte alt ind paa denne Sag. Da saaledes en af Deltagerne hævdede, at der var Folk, han ikke kunde sælge Billeder til, naar disse ikke udstilledes paa Charlottenborg, svarede Zahrtmann øjeblikkelig: saa lader man være at sælge saadanne Folk Billeder. Og det var ikke en Frase; thi da nogen Tid senere en Rigmand, som vilde købe et Billede af ham, forlangte, at Billedet skulde udstilles paa Charlottenborg, nægtede Zahrtmann at sælge paa denne Betingelse. – Til sidst endte det med et forøvrigt uheldigt Kompromis, saaledes at Krøyer og Julius Paulsen fik en Undtagelsesstilling, blev en Slags Gjæster og fik Lov til at udstille ogsaa paa Charlottenborg, hvorimod alle vi andre forpligtede os, som oprindeligt vedtaget af de sex første, til kun at udstille paa den frie Udstilling. Ældre Kunstnere, som havde Stemmeret til Kunstakademiet, fik dog Lov til en Gang hvert tredje Aar at udstille et Billede paa Charlottenborg for at bevare denne Ret. – For at konsolidere vort Samfund tog vi Overretssagfører Zeuthen til vor juridiske Raadgiver og Niels Skovgaard og Johan Rohde blev – som en Slags Bestyrelse – valgte til at lede det forretningsmæssige. Vi henvendte os til Kunsthandler Kleis og sluttede en Kontrakt med ham, saaledes at han overlod os sit Lokale i et Par Maaneder med Opsyn o. s. v. imod at faa Halvdelen af Nettooverskudet. Vi havde kun haabet at slippe fra det uden Underskud, men fik en Indtægt af s. 4586000 Kroner for vort Vedkommende. – For nu at understrege, at vi ikke førte nogen økonomisk Krig med Charlottenborg, bestemte vi at skænke hele vor Indtægt til Charlottenborg-Udstillingens Fond til Understøttelse af trængende Kunstnere. Forbitrelsen imod de udvandrede var imidlertid saa stor, at man i Udstillingskomiteen besluttede at nægte at modtage Summen, hvilket man gjorde paa en ret uhøflig Maade, idet man ikke engang sagde Tak for selve Tilbudet....«

Angaaende Charlottenborgs Stilling til Tilbudet om Overskudet meddeler Niels Skovgaard : »... Vi fik saa en pure Afvisning, og vi forstod, at der skulde være et spændt Forhold til Charlottenborg, som ogsaa kom til at være i mange Aar.... Dette Afslag tømrede os sammen, saa Udstillingen først derved blev ret levedygtig.... Selv tænkte jeg mig snarest, at Udstillingen skulde være noget, som jeg var med til i nogle Aar, for saa at vige Pladsen for yngre, saaledes at den blev et Sted hvor unge Kræfter, som ikke kunde komme frem paa Charlottenborg, kunde faa Livsvilkaar. Efter Afslaget fra Udstillingskomiteen indsaa jeg imidlertid, at paa Den Frie havde jeg blivende Sted.... «

De mange Forhandlinger, som de ældre Deltageres endelige Tilslutning havde krævet, førte til et afsluttende Møde hos Joakim Skovgaard, hvorom Malthe Engelsted meddeler: »... Jeg vil dog sige, at jeg véd – thi jeg oplevede det –, at K. Z. var den, der i Realiteten reddede den frie Udstilling. Da Sagen var ved at drukne i Tvivl og Betænkeligheder og Vrøvl, var det ham ... der vendte hele Stemningen ved en flammende Tale. Og i de første fire-fem vanskelige Aar var han absolut en af de afstivende Kræfter....«

Paa den første Frie Udstilling 1891 var K. Z. repræsenteret med følgende Billeder: Leonora Christina i Blaataarn (H. Chr. Chr. Nr. 382); S. Lidani Fest i Civita d'Antino; En fattig Italienerinde med sine Børn; Italiensk Moder med sit Barn; Italiensk Pergola (H. Chr. Chr. Nr. 368, 369, 370, 373).

s. 458

K. Z. REJSTE SIDST I MAJ 1891 SAMMEN MED SIN REJSEFÆLLE FRA 1890, H. LØRUP, PAANY TIL RAVELLO. K. Z. til Moderen. Ravello 1891 3/6:

... Lørup er i alle Henseender et temmeligt ualmindeligt Menneske. Iaar er han flink og arbejdsom ; ... Mr. Reid er syg i Neapel, men har aabnet sin Have for os, jeg maa ogsaa tage Modeller derind....

s. 45911/6 :...Tænker paa » Den unge Dronning besøger Leonora Christina i Fængslet«, dog først ad Aare. Til Vinter: »Adam og Eva i Paradis med Kundskabens Træ« (et Citrontræ i Reids Have)....

s. 459

K. Z. til Carl Thomsen. Ravello 1891 27/6:

...Vi er her Lørup og jeg, og Philipsen har fra iforgaars installeret sig i et Hotel her ved Siden af. Det er tarveligt, medens vort er fint, jeg vilde ønske, vi kunde tage derover, men dels er der ikke Plads, dels kan jeg ikke for min Død fordrage at tage fra Folk, der er gode mod En.... Philipsen bor med en engelsk Præst som lærer Børnene i Huset engelske, italienske og kinesiske Fædrelandssange og nu begynder Ph. paa Kong Kristian med dem. Se, det er skønt, og saa er der noget i Tarveligheden, som jeg holder meget af.... Philipsen er brillant, fører svært Humør med sig, og saa kan jeg saa godt lide ham for at han griber hver Lejlighed til at brede sig over hvormeget vi har at være Italienerne taknemlige for....

s. 459

K. Z. til Søsteren Elisabeth Erichsen. Ravello 1891 22/7:

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

.... Endelig fik jeg fat i en Snog til mit Billede i Mr. Reids Have. Den gør en knusende Virkning. Jeg maler gerne daglig paa fire forskellige Billeder....

s. 459

Fra Faderen til M. K. Z. Rønne 1891 1/10:

.... I Mandags forlod K. Z. Neapel og sejlede til Marseille. Den 19. Okt. kan Du hente ham og Lørup paa Kjøbenhavns Banegaard....

s. 459

Fra M. K. Z. til Forældrene. Kjbhvn. 1891 17/11:

.... I Søndags kom Erichsen og Elisabeth herop og tog mig med paa Rejse ud til K. Z., Gamle Kongevej 136.... Han var glad i Tankerne paa sin Adam og Eva, et Par smukke unge Mennesker, der kommer en i Møde med Blomsterguirlander i Hænderne og om bag Ryggen, i Spidsen for et Tog af Dyr, midt i en pragtfuld sydlandsk Have.... Han havde sine 16 Billeder fra i Sommer hængende derude.... Det meste er Landskab- og Blomsterbilleder, straalende i Farver.... [H. Chr. Chr. Nr. 386-402.1

s. 460

Fra Faderen til M. K. Z. Rønne 1891 26/12:

... Hos os have vi haft nogle rare Dage, men vi have jo og Kristian om os, altid i Humør og altid parat. Om Morgenen spadserer han med Moder, i Mørkningen med mig eller Bodil og i Mellemtiderne er han naturligvis optagen af at male. Denne Gang er det Moder alene, der maa holde for og det til to Billeder, et ved Dagslyset og et ved Aftenbelysning, til hvilken Tid jeg da læser højt for dem, det gaar saa over-maade gemytligt....[Portræter af Moderen, H. Chr. Chr. Nr. 383og384.]

s. 460

Fra Axel Helsted til K. Z. Kjbhvn. 1892 30/4:

... Nu vel! Du er revolutionær! men uklar, Du veed knap selv, hvorledes Du er kommet til at slaa Følge. - Du med et varmt Hjerte paa det rette Sted ! - hvorledes Du er kommet i Følge med abstrakte Amfibier, upersonlige Experimentatorer eller uklare Fremtidsmænd, Curioser og Ubetydeligheder. Desværre maa jeg indrømme, at andre varmhjertede Mennesker gjør Dig Følgeskab - men disse andre har Du paa Din Samvittighed - Du er Manden. - [Om den Frie Udstilling.]

s. 460

Fra M. K. Z. til Forældrene. Kjbhvn. 1892 21/7:

...K. Z. traf jeg endelig hjemme paa Gl. Kongevej igaar. Hans Billed nærmer sig stærkt sin Fuldendelse ; i Begyndelsen af Avgust mener han at være færdig med det og tager sig saa en Maanedes Ferie, 14 Dage i Jylland, Dronninglund og Frijsenborg, og 14 Dage paa Bornholm. Jeg fulgtes med ham ind til Byen, hvor vi spiste Middag sammen hos Mad. Johnstad i Bredgade Nr. 33, hans sædvanlige Madsted. Han var i godt Humør, selv glad over sit Billed.... [L. C. modtager Besøg i Fængslet af Dronning Charlotte Amalie, H.Chr.Chr. Nr.410, sign. 1893.]

Hos Johnstads spiste Sofus Høgsbro og - saalænge han var Landstingsmand - Ludvig Schrøder. Begge de to Grundtvigianere lærte K. Z. der at kjende og satte Pris paa at tale med dem.

S. 460 ZAHRTMANN'S FRIE SKOLE OG AKADEMIET.

K. Z. regnede altid d. 25. Okt. 1884 som sin Skoles Stiftelsesdag. Han var da endnu i Italien, men overtog selv efter sin Hjemkomst Lærer-gjerningen i Januar 1885 (se S. 380). Skolen indgik sammen med Tuxens og Krøyers lidt ældre Skoler som Led i Kunstnernes frie Stu-s. 461dieskoler. »Dens Arbejdsmetoder«, meddeler Figurmaler R. Christiansen, »vakte fra første Færd Forundring hos de andre Skolers Elever. Men K. Z.'s unge Mænd brød sig ikke stort om, hvad der blev indvendt, de arbejdede løs, som de selv syntes bedst, og tiltvang sig efterhaanden Respekt. De førte en mere bohêmeagtig Tilværelse end vi andre og lod haant om alle Vedtægter. Dette førte til, at Akademiet, som altid vilde Skolerne tillivs, tilsidst særligt truede Zahrtmanns Skoles Existens. « - Det var et stadigt Krav fra Akademiets Side, at Betingelsen for Statens Tilskud burde være en Forpligtelse for alle de frie Skoler til aarlig at udstille Elevarbejderne offentlig. Dette satte Skolernes Bestyrelse sig imod med den Motivering, at Skolerne arbejdede ikke med Examensopvisninger for Øje, men brugte derimod Tid og Undervisning til at uddanne Elevernes Øjne kunstnerisk. - Saa-længe J. Scavenius var Minister, vistes der Skolerne megen Fordomsfrihed, men nu da Goos var i Embedet, fik

Akademiet større Indflydelse. – For at væрге sin Skole fik K. Z. 1891 en Elevudstilling frem i Kunstforeningen, og Akademiet fremtvang i Foraaret 1892 en Studieudstilling fra hans Skole afholdt i Akademiets Lokaler. I Efter-aaret 1892 ordnede hans Elever paa egen Haand en Salgsudstilling paa Vesterbro og udsatte gennem den Skolen for voldsom Nedrakning, skjøndt her fandtes bl. a. F. Sybergs Pige, der trækker Strømper paa (kjøbt af Fürstenbergs Galleri i Göteborg), Karl Schous To Damer ved et Klaver og Joh. Larsens Blomstrende Kirsebærtræer. Nu lod Akademiet sig 22. Sept. 1892 af Ministeriet afæske en Erklæring, »om der fremdeles maatte være Anledning til at støtte de nævnte Skoler.« I denne Erklæring hævdede Akademiet paa ny, at Skolerne var overflødige, og at navnlig Zahrtmanns Skoleresultater, som foruden fra den nævnte Udstilling paa Vesterbro, var kjendte fra Tegninger og enkelte malede Studier efter levende Model, der i Foraaret 1892 havde været udstillede paa Akademiet, efter hvad de tre Professorer i Malerkunst dømte: »var i høj Grad utilfredsstillende ikke alene derved, at de med Hensyn paa Formgiveise stode saa langt tilbage; men ogsaa fordi det hele Syn paa Naturen, der karakteriserede disse Arbejder, forekom os usundt og forfejlet.« ... »vi tror ikke at fejle, naar vi formene, at Hovedgrunden til Manglerne her ligger hos Læreren.« ... »Vi ville derfor kun kunne tilraade, at Ministeriet ved fortsat Statstilskud støtter Skolen, naar denne undergives en anden Ledelse.« [Det er d'Hrr. Otto Bache, Frants Henningsen og F. Vermehren, der afgiver denne Kjendelse.] 3. Okt. 1892 nedsattes et Udvalg s. 462 angaaende K. Z.'s Skole. Medlemmer blev : Professorerne Vermehren, Godf. Christensen, Axel Helsted, Frants Henningsen, Vilh. Rosenstand, J. Exner, samt Malerne Viggo Johansen og Carl Thomsen og Kammerherre Meldahl. – Helsted meldte sig snart ud, Jerndorff var paa den Tid fraværende fra Byen. – Udvalgets Forslag, ledsaget af et af Viggo Johansen og Carl Thomsen stillet Mindretalsvotum, blev behandlet i Akademiets Møde 24. Nov. Sagen henvistes paany til Udvalget, suppleret med O. Bache og P. S. Krøyer. – Baade Godfred Christensen og især Th. Niss tog bestemt Stilling mod at fordre Statshjælpen inddragen fra K. Z.'s Skole, men Vermehren, der var en ganske uforsonlig Fjende, forlangte Akademiets Krav gennemførte og Erklæringen fra de tre Professorer i Malerkunst bilagt Svaret til Ministeriet. Der ligger ved Forhandlingspapirerne en Kladder fra P. S. Krøyer, hvori han djærvt forsvare K. Z. »der har haft en ansporende og forældende Indflydelse paa mange af sine Samtidige ... har ved sine udmærkede og interessante Arbejder skabt sig et Navn, der burde forskaane ham for en Undersøgelse af, hvorvidt han i sin Lærervirksomhed just følger de Veje, som de Fleste mener, fører sikrest til Maalet.« – Viggo Johansen og Carl Thomsen tog ogsaa Forbehold i deres mere moderate Mindretalsindstilling, og da Akademiets Majoritet endelig fik sat sin Vilje igjennem, gjorde V. Johansen og Krøyer i en Skrivelse til Ministeriet opmærksom paa, med hvor ringe Overvægt Flertallet havde sejret, nemlig 13 mod 11 Stemmer. Under Paavirkning ogsaa fra anden Side blev Ministeriet og Rigsdagen ikke Akademiet følgagtige.

Hvor dybt krænket K. Z. følte sig ved den Behandling, der overgik ham, fremgaar af følgende Brev, som han omtrent enslydende sendte Axel Helsted og Carl Thomsen :

s. 462

K. Z. til Carl Thomsen. Kjbhvn. 1892 5/10:

Da jeg af vore Samtaler ser, hvor umulig Du stiller Dig i Din Interesse for Skolen, forlanger jeg af Dig for min egen Værdigheds Skyld, som jeg i højeste Maal føler krænket ved, hvad der i dette Øjeblik foretages mod mig som Menneske og som Kunstner, at Du skal give mig Medhold heri ved enten ikke at kunne være med, fordi Du ikke er kompetent til at dømme om min Virksomhed ved Skolen, eller ved ikke at ville være med, fordi Sagen føres mod mig paa den Maade, den gør. – Man kan spytte saa længe paa en Sten, til den bliver vaad.

s. 463 MADAME ULLEBØLLE (BAKKANTINDE). Kjbhvn. 1888
(H. Chr. Chr. Nr. 343)

s. 464 ADAM OG EVA I PARADISET. Kjbhvn. 1892. Efter Tegningen i Den Hirschsprungske Samling
Maleriet i Faaborg Museum
(H. Chr. Chr. Nr. 405)

s. 465 Oktober 1893 fik K. Z. paa en større Elevudstilling i Den frie Udstillings Bygning 22 Elevers Arbejder frem. Akademiets Forsøg paa at faa Skolerne lukkede standsede dog først 1896. I Januar dette Aar holdt alle de tre Studieskoler en samlet Udstilling i Charlottenborgs Ovenlyssale. Foruden Modelstudier, udførte paa Krøyers og Zahrtmanns Skoler i Skoleaaret 94-95, udstillede her 58 unge Malere 325 selvstændige Arbejder. Denne Udstilling overbeviste endeligt Kultusministeriet og Finansudvalget om Skolernes gyldige Adkomst til Statsstøtte og sikrede deres Liv for en Aarrække. Slaget var vundet.

s. 465

*1893, 22. APRIL REJSTE K. Z. MED JOH. WILHJELM FRA
KJØBENHAVN TIL PISA OG DEREFTER TIL CIVITA.
K. Z. til Moderen.
Kunstnerhjemmet
, Kjbhvn. 1893:*

... Det med Skolen synes at dø hen, jeg ved igrunden Intet derom, men ved Akademiet har de haft meget travlt med Sagen. Goos retter sig, siger man, efter den Sidste han talte med. Jeg tror ialfald ikke der kan ske noget nu i et helt Aar.... Arbejder paa to Leonora Christina-Billeder Omtrent færdig med Arbejdet til Chicago-Udstillingen.

[K. Z. havde laant Th. Niss' Atelier. Han var Medlem af Komiteen for Deltagelse i Chicago-Udstillingen. De to Billeder var: L. C. føres af Ahlefeldt ind i Blaataarn og L. C. modtager Besøg i Fængslet af Dronning Charlotte Amalie. H. Chr. Chr. Nr. 409 og 410. Begge udstillede paa Den frie Udstilling 1893.] ... Jeg havde forleden Besøg af Vilh. Kyhn. Det er en stor Sjeldenhed.... Han klager altid over de Unge, ellers er han en herlig Karl.... Til samme 5/3 ... Frie Udstilling skal helst aabnes 25. Marts, hvis den ny Bygning ved Vesterbrogabet kan blive færdig.... Her har jeg Udstilling i Kunstforeningen.... Syd paa omkring 23. April til Pisa, senere til Civita Juni-Sept....

s. 465

Fra Vilh. Kyhn til K. Z. Kjbhvn. 1893 1/3:

.... Har med Fornøjelse set Deres Udstilling i Kunstforeningen, men Deres Adam og Eva er mig en Sorg.... Billedet med en Bog i Forgrunden »Hvad vi ville« er absolut ikke malerisk. [H. Chr. Chr. Nr. 389: En Forgaard. Senere blev Forgrundsfiguren, en Foliant med Rygtitlen: Hvad vi vil, fjernet.] De er ikke filosofisk Forfatter, men s. 466 Maler og har rige Evner som Maler, og De har ikke Lov til at bruge dem til Experimenter. De har ikke faaet Deres Evner for at spille Bold med dem, men for at bruge dem i det Godes, Sandes og Skjønnes Tjeneste. Dette vil De modtage som et kammeratligt Udtryk med samme Hjertelag som det, det er udgaaet af, og vedblivende se venlig paa Deres hengivne Vilh. Kyhn. – Deres Forarbejder til Universitets-billedet er fortræffelige, Karakteren i de forskellige Hoveder ypperlig. Det forundrede mig at det ikke er valgt. Jeg kan forstaa, at man kan blive bitter, naar saadant møder, men man maa komme over saa-danne Stød, som træffer os alle paa forskjellig Maade.

s. 466

K. Z. til Joakim Skovgaard. Civita 1893 16/7:

...Civita er et Sted, som, naar jeg ikke er her, ligesom blegner, og hvergang jeg kommer her paany overrasker mig ved Herligheder i alle Henseender. Lidt bidrager maaske dertil, at jeg hvergang jeg kommer hertil har et nyt ungt Menneske med mig, og jeg er bange for, at det ikke skal tilfredsstille ham, som det har gjort det for mig, og at jeg derfor i mit stille Sind grubler formeget over, hvad der kan synes Mangler. Det der altid overrasker mig mest er Familien, hvori vi bo. Dennes stolte Selvfølelse der er forenet med en aldeles yndig, naiv Beskedenhed og meget stor Taktfølelse, kan jeg ikke blive træt af at være forbavset over. Saaledes kender jeg den ialfald intet andet Sted. laar er jeg her med en ung Maler Wilhelm.... Siden Moderens Død har de tre Døttre været helt kuede af Sorgen. Hun døde jo 11. Februar og Folkene her sige, at de siden da ikke har været uden for Døren.... Jeg tror at Kirken paa Sta. Maria skal indvies d. 31. Av-gust. Den er omtrent færdig. Jeg har for tre Aar siden malt et stort Madonnabillede dertil. Jeg er i disse Dage ifærd med at gaa det lidt igennem. Krøyer var her da jeg malte det. Jeg tror han syntes meget daarlig om det, ialfald udtalte han sig mindre smigrende....

s. 466

K. Z. til Søsteren Bodil. Civita 1893 18/8:

... Sidst i Avgust indvies her en ny Kirke af 50 Præster. Wilhelm og jeg har gruelig travlt med til Festen at friskmale en stor S. Lidanus, som staar her og fylder i Legemsstørrelse. Han holdes hemmelig til Festen, da han skal indsættes i et af Vinduerne, der behersker Gaden. Han ser meget morsomt ud....

s. 467

K. Z. til sin Moster Thea Hoffmann. Pistoja 1893 6/10:

... Forlod Civita 29. Sept.... Skal nu her i fem Dage arbejde paa Studier til et temmelig stort Billede, som nok vil tage et Par Aar. Jeg modtog først her Budskabet om Lauras Død. Alt som Aarene gaar, har jeg kommet til at se meget rolig paa at skulle dø. Jeg holder meget af Livet, og jeg ønsker ogsaa endnu at faa Et og Andet udført, har Hovedet fuldt af Planer. Men det er paa samme Tid saaledes, at jeg tror, at vidste jeg, at jeg skulde dø imorgen, vilde jeg rolig lægge Hænderne sammen og være glad over al den Nydelse, Livet har skaffet mig.... [Studierne i Pistoja er Begyndelsen til »Det mystiske Bryllup«. H. Chr. Chr. Nr. 424 og 426].

s. 467

K. Z. til Forældrene. Kjbhvn. 1894 16/1:

.... Har ti Rammer i Arbejde til Udstillingen..... Saa er ogsaa Skolen en herlig Ting. Jeg har en ung Præstesøn, Sadolin, en ny Elev, ham er jeg indtagen i....

S. 467

K. Z. til Joh. Rohde. Amaliegade, 14 1894 1/3:

... jeg mener at vide at der er stor Udsigt til at Poul Christiansens Dante-Billede bliver kasseret paa Charlottenborg. Afgjort er det i Øjeblikket ikke, men Oppositionen er stor.... Kunde der ikke være Tale om at vi tog det Billede med. Ubetydeligt er det ikke, der er en Linje i Dante der slukker min mystiske Tørst.... Saa vilde jeg gerne have Adgangskort til den Frie og det saa snart som muligt. Unter uns har jeg talt med Prinsesse Marie og efter den løjligste Attaque faaet Lov til at sende hende to Billetter. Derfor er jeg ingenlunde sikker paa at hun kommer, hun har narret mig før. Men kommer hun, gavner det vist Besøget, ialfald kan mulig Brygger Jacobsen saa ogsaa nedlade sig til at sætte sine Ben der.... Mit Bryllup er mystisk. De faar altsaa det Billede saa det kan være ophængt 1. April [P. Christiansens Dante-Billede var paa den Frie 1895. I det Aar var han blandt »de Indbudte«.]

K. Z. var 18. April 1893 flyttet ind i Amaliegade 14, i tre Tagværelser, som blev hans Malerbolig i henved 20 Aar. Sit figurrigeste Billede »Det mystiske Bryllup«, hvortil han først i Okt. optog et Baggrundsstudie i Pistoja, og som han da anslog til at ville tage et Par Aars Arbejde, malte han her i den korte Tid af fem Vintermaaneder fuldt færdigt til Den frie Udstilling 1894. Derefter fulgte han sin Ven Varemægler Peter Broes unge Datter til Paris, hvortil de kom 29. April 1894. Herfra tog han ene over la Rochelle til Atlanterhavsøen Oléron, hvor han tilbragte Tiden fra 16. Maj til 17. Avgust.

S. 468

K. Z. til Forældrene. Amaliegade 14, 1894 17/4:

... Jeg hjælper paa Christiansholm med at hænge Billeder op. Igaar var Dronningen der, hun benyttede Tiden til at give mig en Overhaling med udsøgte Uartigheder. Hun havde intet set af mig, for jeg havde Intet paa Charlottenborg (hvor jeg dog har et Billede); [K. Z. havde paa Charlottenborg En knælende Kvinde ved Kirkeporten i Civita d'Antino, H. Chr. Chr. Nr. 420, nu i Fürstenbergs Samlinger i Göteborg.] Kongen var kun kommet paa den Frie Udstilling med sin Hund, fordi han tilfældig gik forbi; hun vidste ikke hvor den var. Jeg bemærkede saa, at baade hun selv, Kronprinsessen og Prinsesserne Marie og Louise havde udstillet samme Sted i Vinter (for de Vandlidte), men saa kom det komisk nok, at hun vilde vide, hvad hun havde udstillet, og hverken Wanda eller jeg havde været der. Da hun var borte, var Ove helt vred over hendes Mangel paa Kongelighed....

S. 468

K. Z. til Moderen. Paris 1894 3/5:

... De værste Anfald antager jeg er tagne, og kan jeg naa frem til Arbejdskraft, naar jeg kommer hjem, maa jeg ikke klage. Jeg maa søge mere til Malerne, og det er maaske godt for min Udvikling. Siden 1. April har en Sløvhed i min Maade at tænke paa mest skræmmet mig.... Sammen med Karen Broe paa Salon og Den frie Udstilling, vi ture fra 9 Morgen til 9 Aften. Jeg er dog nok den der holder mest ud, men Karen er et meget rart Rejseselskab.... Til samme. Saint Trojan, Ile d'Oléron 21/s: ... Endnu ikke i Arbejde, overanstrengt af det store Billede til Foraarsudstillingen.... [Det mystiske Bryllup.] Til Forældrene 13/6: ... Jeg er ganske ene her, - men det er godt. Blot jeg nu kan faa Noget gjort. Det bliver sikkert kun Landskab i Sommer.... 18/6: ... Jeg har det meget bedre. Her staar et stort hvidt Lærred, som jeg har isinde at tage fat paa....

S. 468

K. Z. til Maleren Poul Christiansen. la Rochelle 1894 12/5:

...Jeg er glad over at De ufortrøden tager fat igen paa Dante, man naar jo nærmest et Maal paa den Maade. - Her har jeg det saa som saa, jeg føler mig overanstrengt og meget uarbejdsdygtig og det er ikke saa rart i et fremmed Land. Jeg tager vist en af Dagene til en lille Ø paa fire Kvadratmil, som ligger her udenfor i Atlanterhavet. Det er et bitte Badested i Sand og med Fyrretræer....

S. 469

K. Z. til Joakim Skovgaard. Saint Trojan 1894 28/5:

... Jeg syntes af Alt hvad der skete eller ikke skete paa den Frie, var det at Dit store Billede ikke blev købt til Galleriet det Værste. Det gjorde mig ondt. [Christus i de Dødes Rige.] Nu maa jeg vel gerne sige Dig min Mening derom. Jeg synes at rent teknisk betragtet er Billedet et Mesterværk. Saadan som Synet paa Farven er, saadan som Penslen er i hele Billedet - ja det Sidste kunde nu sletikke være bedre..... Eva er desuden en

yndig Skikkelse. Men naar jeg dog ikke med alle disse imponerende Fortrin kan komme fra at Billedet lader En noget kold, saa ligger det i een Ting, som jeg synes, at jeg maa sige Dig. Jeg mener, at det er galt at arbejde efter Digtværker, naar disse ikke er gaaet helt over til at blive Menneskehedens Eje. Man lader sig blænde af smukke Ord og netop det, som er allerbedst hos Digteren ligger som en Hindring forat male det. Jeg har prøvet det grundigt i Billedet med Julie og Ammen og jeg har oftere haft fat i ialfald at ville begynde paa Sligt, men det er Skidt. Marstrand har etsteds behandlet Romeo og Julie. De mødes paa Piazza dell' Erbe. Han gaar med Benvolio, hun med Ammen. Han trækker lidt i sin Ven optagen af Julies Skønhed. Julie faar travlt med sit Slør. Det staar der aldeles Intet om, et saadant Møde, men netop derfor lader det sig saameget bedre gøre. Iøvrig er vel Grundtvigs Ord mere vel mente end udmærket formede over Motivet Havde Du dèr kun haft Bibelen vilde vistnok Dit Billede have grebet En mere. Jeg skriver dette, fordi jeg holder saa meget af Din Kunst, men jeg synes, at der er saadanne ganske enkelte Steder, hvor Du griber lidt ved Siden af. Igrunden er alle Marstrands Holberg og Don Qvisotescener noget ved Siden af, hvor morsomme, hvor herligt komiske de ogsaa er. Det lille Billede med Frierne i Bondestuen paa Galleriet træffer Sømmet mere lige paa Hovedet.... Derfor sætter jeg saa stor Pris paa Engelsteds Abraham og Isak, [udstillet paa den Frie Udstilling 1893] baade det ene og det andet Billede. Det er saa helt frigjort, det er saa absolut helt menneskeligt, det er Fader og Søn. Selve Bibelen lades tilside, men vi kende alle Fortællingen og føle, naar vi see det, at det Centrale er der....

s. 469

K. Z. til sin Moster, Thea Hoffmann. St. Trojan 1894 1/8:

... Der er kun ringe Forskel mellem Kunstnerlivet her og hjemme, men Kunstnerne her er nok adskilligt aandrigere, det kommer af Livet i den store By.... Jeg vilde nu næsten helst blive her, for her s. 470er godt at være.... Men, dette er jo som et Eventyr, en ung ukendt Pige (min Cousine Leila Roboredos Barnebarn Isabel Minas, 15 à 16 Aar) venter En i et ukendt Land og kalder mig til Lissabon.... J har nu haft Jer Sommer, jeg venter min i Portugal. Her regner det altid.... [K. Z. var indbudt af Elisabeth Vicomtesse de Roboredo til at være hendes Gjæst i Lissabon. Hun var Datter af Admiral Zahrtmann.]

s. 470

K. Z. til Joh. Rohde. St. Trojan 1894 7/8:

... Jeg havde mere Lyst til at skrive til Dem, nu jeg ikke alene opholder mig i Frankrig men med nogle franske Kunstnere, af hvem jeg tror at lære en Del. De plejer jo at interessere Dem for min Omgang med Fremmede og jeg er Dem taknemlig derfor. Det er et lille Badested jeg bor ved og for mig er Stedet glimrende valgt. Man plejer at sige at Franskmændene ikke er nemme at komme paa fortrolig Fod med, og det er igunden Sligt jeg gerne vil her.... Her er en 28-aarig Maler F. Valloton der har gjort en Del Portræter, men nu beskæftiger sig med Træskæring. Han udgiver det navnlig som enkelte Blade og De kender mulig nogle deraf.... Det der morer mig mest at se er Kunstnernes umaadelige Foretagsomhed. De spille aldrig et Minut, o : vi spadsere, bade og Sligt, spise og sove ogsaa. Men Tiden er dem dyr.... Til samme 14/8 : ... Jeg blev saa umaadelig glad for Deres Omtale af Valloton som jeg strax viste ham. Sagen er, at jeg holder overmaade meget af ham baade som Menneske og som Kunstner.... De undrer Dem mulig over, at det kan være mig dyrebart at give ham denne Opmuntring, men jeg har en Følelse af at det var en Velgerning mod ham, og jeg har saa meget at gøre med unge Mennesker, at jeg lægger Vægt paa Sligt. Han er meget fattig, men han træder dog Vande, saa han har Hovedet ovenfor-og desværre er mange af mine Elever lige ved at faa Munden under.... Men Valloton er glad idag, man kan se det paa hver Fiber i hans Ansigt....

s. 470

K. Z. til Faderen, la Rochelle 1894 18/8:

... Har altsaa sagt St. Trojan Farvel efter at have været der i mere end 1/4 Aar. Mine Billeder er kun tarvelige, men jeg havde ikke ventet andet. Jeg har endnu imod at tage fat paa Mennesker, efter den store Anstrængelse med de mange Modeller i Febr.-Marts, men min Stemning er saa ulige lettere..... Lørdag den 18. ombord paa »Liguria« paa Vej til Lissabon. Alt vel. -

s. 471

K. Z. til Maleren J. Wilhelm i Civita. Lissabon 1894 1/9:

.... Iøvrig er der Noget, der gør mig meget ondt i Deres Brev, og det er at høre at Noget trameres mod min Skole. Blot de et Par Aar kunde lade mig arbejde i Ro med Eleverne - jeg kan saa daarlig holde den Uvilje ud. Netop det sidste Aar har taget meget paa mig. Jeg føler, at jeg ikke har Ret til at forlade min Post, men man varmer et Helved for mig. Jeg vilde saa gerne være færdig med Angrebene, kunne leve i Ro, blive her for Exempel, men det er vel godt, at Pligten kalder En andetstedshen og i det Hele tror jeg fuldtud paa at man

faar det, som man fortjener det, og det er en Mangel hos mig selv naar Angrebene piner mig, eller mine Venner forlade mig.... Jeg takker Dem og Deres Familie og Cerronis og Alle der har hjulpet med Billedets festlige Anbringelse. Jeg har nok Lyst til at se, hvorledes det harmonerer med Omgivelserne. [Madonna-Billedet i Civitas ny Kirke.] Her har jeg det rart. Min Cousine er svag men umaadelig livlig, har set og opfattet grumme meget i Verden.... Hun lever her med en Datterdatter....

s. 471

K. Z. til Aug. Jerndorff. Lissabon 1894 29/9:

... Du er udmærket til at trøste mig, og dog kan jeg ikke lade være med at sige Dig, at det er rent galt af mig at have klaget. Naar jeg skriver lader jeg saa Meget der kommer af sig selv flyde gennem Pennen, og desværre - ja galt er det - klager jeg over Noget, er det gerne fordi der er Noget Andet ivejen, som jeg ikke vil sige, og saa faar mine Venner en gal Forestilling. Det er min egen Skyld, og jeg faar det at vide gennem Svarene. Du tror, at jeg lader Modet falde, og det er dog ikke saa, jeg har det godt og det der egenlig er ivejen gider jeg ikke sige, kan det ikke, det kan ikke repareres, og saa er der saa umaadelig meget skønt - Du skulde blot se en af Lissabons Brostene i Septembersol, ikke at tale om Tajoen med alle sine Skibe her lige ud af Vinduet. Og hvorfor klage, skriver vi Mennesker med Skæv Skrift, fører Gud dog sine lige Linjer hen derover. Vi har nu hver sin Slags Børn og det er kun godt at de af og til er uartige, naar blot Grunden er reel, som salig Madam Olsen sagde. Og mine er nu saa elskelige, at jeg ikke kan opgive dem.... Saa siger Carl Thomsen at det er Statens Penge at Skolen lever af. Mulig underviser jeg ikke som jeg skal, og jeg var lige ved at gaa ind derpaa dengang Du var paa Bornholm med mig - ja Tak for dengang, jeg har aldrig haft det saa daarligt som i de Dage [Avg. 1886] og jeg gik om kun halv bevidst. Men vi kommer fra s. 472 Statens Penge. Om dem er der at sige, at de er dyre og vel ogsaa bør være det, men for det Første er det ikke saa mange Skolen kræver og saa synes jeg dog at de maa regnes ringe, naar det gælder opvoxende Ungdom. Jeg kunde ikke dengang forsvare at lade de Mennesker gaa for Lud og koldt Vand og de kunde ikke godt gaa til Andre, de vilde kun have enten Skovgaard eller Dig og jeg vidste maaske bedre end Jer at J ikke havde hverken Kræfter eller Raad til at have dem.... Naar jeg ser Joh. Larsens Streg eller Svend Hammershøis Farve, saa er det som saa jeg de to Elskværdigste ind i Sjælen, og er nogen af dem, f. Ex. Lørup uartig, saa trøster jeg mig med at det er livlige Børn. Men sorgløs maa J ikke kalde mig..... Jeg beundrer, at Du er gaaet ind i den frie Udstilling men jeg kan ikke andet end være bange for at det pekuniært kommer til at skade Dig. Der var Ingen der kunde gavne Sagen mere end Du, men netop dette allersidste Aar faar mig til at frygte, som det i Dit Brev lader til at ogsaa Du føler Frygt. Jeg synes, at vi selv bærer os galt ad med den store Bygning og med et vist Rabalder, som jo Nogle mener skal til. Der som altid i Livet elsker jeg en vis Stilhed og det at Bladene tale saa lidt om En er en Fordel til syvende og sidst ogsaa pekuniært. Men det kan Nogle sletikke indse. De tro at Pressen gør Gavn. Jeg indrømmer at en god om end aldrig saa haard Kritik gør En umaadelig Nytte, men denne capriciøse og betalte? Julius Langes og Hannovers Kritik af Skovgaards store Billede er lige meningsløse selv om jeg beundrer Billedet fuldt saa meget som Hannover. Gøremaaden er netop storslaaet og mine Elever vilde lære, hang det paa Galleriet. At ikke Julius Lange kan se! Han gør Skade i vor Kunst. Ja, Tak fordi Du siger at jeg ikke maa udvandre. Engang skrev jeg, jeg ved ikke hvad til Skovgaard, han svarede »forøvrig er der vist meget Faa her der bekymre sig om enten Du er her eller der«. Jeg kan huske at jeg vendte Brevet, vilde neppe tro mine Øjne, men Ordene var en god Medicin og det vidste han nok i sin vældige Force til at finde le juste milieu. Han er den bedste vi nu har, men han maa nødvendig blive for aparte i sin Kunst, saa jevn han er som Menneske.... Jeg er altid bange for den Kritik, begejstrede men uvidende Grundtvigianere istemme over hans Billeder. Naa, men har Nogen sund Sans saa er det ham.... Hvor er nu de dejlige Dage i Rom vi havde sammen. Ser jeg ud ad Vinduet saa er de ogsaa her og jeg har Sorgløshed til at nyde dem....

s. 473 VILH. HAMMERSHØI: FORARBEJDE TIL PORTRÆT AF K. Z. 1889

s. 474 ITALIENSK MODER. Civita d'Antino 1890
(H. Chr. Chr. Nr. 370)

s. 475 MADONNABILLEDE FOB KIRKEN SANTA MARIA I CIVITA D'ANTINO. 1890-93
(H. Chr. Chr. Nr. 417)

s. 476 SAN LIDANI FEST 3. AUGUST I CIVITA D'ANTINO. 1890
(H. Chr. Chr. Nr. 368)

s. 477

*SIDST 1 OKTOBER im VENDTE K. Z. SØVÆRTS TILBAGE
FRA LISSABON.*

*K. Z. til Maleren J. Wilhjelm i
Italien. Kjbhvn.
Amaliegade 14, 1894 8/11:*

... Her er jeg kommet den 27de i forrige Maaned efter en flot otte Dages Sørejse. Nogle Gange stod vi paa Hovedet pludselig alle Mand ved Middagsbordet, Suppe og Bordeaux blandedes behageligt i Ens Skød og mine lysgraa Pantalons fik sidste Rest. Calais og Dover udsendte fagre Vinger af farvet elektrisk Lys og Hvalerne satte høje Vandspring op naar man hist og her saa Noget af en Ryg i den biskaiske Bugt.... Paa Skolen er der udmærket rart. Jeg har nogle fortræffelige unge, men nu mærker jeg, at der er meget slemme Ugler i Mosen, og man tænker, siges der, paa at lukke helt for mig. Schwartz, Maleren, raader mig til dennegang Intet at gøre selv i Sagen, og jeg tror jeg følger Raadet. Dels kan jeg ikke blive ved med den Tragedie, dels kan bedre Andre handle i min Sag. Men jeg er forberedt paa, at det om nogle Maaneder er forbi. Gid man var Nord- eller Franskmand eller saadan noget Andet der ikke følte Knudten saa nær. Her er man rent russergal nu nærmest med Gaver til Czargraven, ligesom vi ikke har nærmere Ting at bruge vore Evner til. Torne sendte idag den sødste Nordmand hertil, en Alfred Hauge, fra Christiania. Narcis var neppe mere yndig. Saa bukkede og bukkede han og kunde ikke forstaa mig. Han havde været sammen med Torne i Vaagemoen og set ham gøre et Billede med elleve jenter eller jentfolk som dansede under Træerne. Men til Pigerne havde han ikke haft Model, saa de var noget fortegnede. »Men jeg skal fan bli malere jeg.« Det er Tornes Ord og jeg tror paa dem. Jeg er som Grundtvigianerne i min Tro paa det levende Ord.... I disse Dage har jeg siddet paa Galleriet og kopieret et Leonora Christinabillede til Gætje. Der er meget rart at være, højtideligt, og det Gode er der, at for hver Gang jeg har været ude holder jeg mere af vort Galleri. Leemejer gaar der og er berust af de gamle Billeder, og nu der er Mange, der er gale paa mig for Skolens Skyld, synes jeg ogsaa at Rembrandt og Mantegna og Luini og Eckersberg bliver mere mine trofaste Venner....

s. 477

K. Z. til Forældrene. Amaliegade 14, 1895 24/1:

... Det gaar godt fremad med Christus og Disciplene.... Vi faa nok uden Spor af Vrøvl Pengene til Skolen ogsaa for næste Aar. Der er s. 478 agiteret svært imod os af Akademiet, og jeg var ærketræt af al dets Politik.... Det er nogle meget rare Elever jeg har. Fem à sex af dem vil bygge et Hus ude paa Refsnæs for Somren, vil have et Par Modeller med sig. De vil gaa nøgne. Naa det er da ungdommeligt, endelig engang ; Humør har de.... 7/3... Til Udstillingen faar jeg kun Christus-billedet færdigt og nogle Smaating fra i Sommer.... [Paa den frie Udstilling fandtes »Herren aabenbarede sig for de forsamlede Disciple«, H. Chr. Chr. Nr. 444, og otte Billeder fra Frankrig og Portugal.]

s. 478

K. Z. til Maleren Johannes Larsen. Kjbhvn. 1895 6/2:

... Her har vi det meget travlt, haaber at De maa have det ligesaa. De ældre paa Skolen ser jeg nu ikke ret meget. Christiansen har dog været her idag og han straaler som en fuldtudsprungen Rose. Han slaas med sit store Dantebillede og det gaar nok ovenikøbet ganske godt dermed. Selv slaas jeg med det Kristusbillede, De saa, som med en Mare. Men jeg elsker Kampen for dens egen Skyld og det er godt for det Tilfælde at man ikke kan sejre....

s. 478

K. Z. til Frits Syberg. Amaliegade 14, 1895 17/3:

...Vintren har gaaet forbavsende hurtig, jeg har hele Tiden malt uafbrudt paa et Billede kun en god Alen i Kvadrat, og nu da det nærmer sig sin Ende synes jeg, at det er saa nogenlunde mislykket. Det har dog moret mig, mens det stod paa, men det er mindre godt at blive gammel. Hvad Andre har ved jeg kun lidt om. Poul Christiansen maler Dante og Beatrice, netop saa stort som Dantebilledet ifjor. Mærkelig nok lader det til at han kommer godt fra Beatrice. Hun vilde jeg tro ikke netop laa for hans Pensel. Paa Skolen var der meget livligt og godt hele den første Tid af Aaret. Nu i den senere Tid har man sakket af, jeg ved ikke rigtig hvorfor. Modellerne har været særlig udmærkede og nogle fortrinlige nye Kræfter har vi haft i Sadolin og Ottesen. Mulig er det at dette Hellas, de vil grunde paa Refsnæs tager altfor megen Opmærksomhed. Netop de to Herrer aande ivrig for den Sag. Selv tænker jeg til en Forandring at blive heri Danmark i Sommer, noget paa Bornholm hos mine Forældre. Saa ses vi vel sagtens.

s. 479

*K. Z. til J. Wilhelm i
Italien.
Kjbhvn. 1895 18/3:*

... Ja meget ordentligt bliver dette neppe. Otte Timer Model og et Arbejde som det gaar daarlig med og Udstillingen for Døren og det at skulle hænge op og saa Modeller som narre En og Jul. Lange der lakonisk siger: Dit Billede interesserer mig ikke - ja, det tog nok Pippet fra Adskillige. De maa ikke forlange, at dette skal blive et ordenligt Svar paa Deres elskelige, men det jeg har at sige skal frem og det er at Petersen Mols er saa svært begejstret for Deres Billeder, igrun-den alle tre. Han er Ophænger og han havde ogsaa de

Andres Dom og de var alle glade for Billederne, dog Mols mest. Og saa er det igen »Kurmageriet« han synes ubetinget bedst om. Han siger at der er en saadan Ungdom i begge Figurer at alene det bærer op over Alt Andet.... [Ung Mand og Kvinde paa Vej nedad Civita-Trappen. Kjøbt af Kunstforeningen.]

s. 479

K. Z. til J. Wilhjelm i
Italien.
Rønne 1895 18/6:

.... Mig synes ogsaa at der er mange Veje at gaa mod Maalet, og Reliefstil og Strengthed kan være udmærket, men den udelukker ikke at meget Andet har sin Berettigelse. Mig forekommer det Personlige i Kunsten at have det største Krav paa Ens Interesse. Jeg indrømmer strax at de store Billeder vi vel har beundret mest, f. Ex. Orgagnas i Pisa eller Piros i S. Sepolcro eller Lionardos i Florenz nok har de skønne Reliefniler, men det er for mig det Personlige, der staar bagved, der giver Billeder deres høje Værd. Og Billedet med Leo X og de to Kardinaler er ikke meget skønt i Linjer, men er dog et meget mægtigt Kunstværk. Rafael har vist til Tider ment som De, men jeg tror at »Omhuen« for Linjerne netop er det som har stødt mine Samtidige fra ham. Den har været ham bevidst, for bevidst, og gaar som en Traad gennem Meget. Den bliver ogsaa som et Slør hvorigennem man ser de dejligste Træk. Jeg vil ikke indvirke paa Dem, men for mig gaar det saaledes, at naar Kunstneren i Noget er sig bevidst at have en Methode, saa er han ikke Kunstner i den Retning eller i den Henseende. Og naar jeg ser En, der med hvert nyt Motiv ligesom faar en ny Ud-tryksmaade, saa er jeg glad. Hos os er Haslund en af dem der i sin Kunst er mindst bevidst. Han er ogsaa en af dem der er mig kærest. Men heller ikke Krøyer er særlig bevidst. De er begge grebne af hvad de ser og de har deres overordenlige Skønhed. Naar mine Elevers Ubehændighed og Mangel paa Klarhed i teknisk Henseende rives mig s. 480i Næsen, saa indrømmer jeg ikke at have indvirket stærkt paa dem i det Tekniske. Jeg mener selv, at hvad der hæmmer det Personlige skader Kunsten. Det er godt mulig at jeg kan tage fejl. Men jeg er dog vis paa, at vilde jeg have virket for at gennemføre Linjestudering og den meget korrekte Tegning, vilde ialfald Skolen have tabt i Dannelse og de tilkommende Billeder i Personlig Opfattelse.... Malerkunsten kan tillade sig Alt mellem Himmel og Jord, skriver De, men den kan maaske netop mindre godt tillade sig en skrap Reliefstil, fordi vi dertil netop har Relieffet og fordi det har den ubestridelige Fordel at kunne variere levende Lyseffekter, alt som Solen vandrer hen derover. Svend Hammershøi paa min Skole dyrker iøvrig med stort Held og megen Dygtighed Reliefstilen i sine Modelstudier. Det er det bedste, af hvad der gøres paa Skolen, men heri har Hammershøi mere Del end Methoden selv. Jeg vil godt tro at der er en Tendens hen mod den Stil netop nu, og De kan gerne arbejde ad den Vej, men det der gør »Billederne« fra Pompeji saa dejlige det er dog mindst af Alt Reliefstilen. Og tager De det Exempel der paa en Maade er det skønneste, Rembrandt, saa bruger han paa en aldeles bedaarende Maade en Reliefstil, men det er med de Linjer som Lys og Skygge frembringer og mindst af Alt med Konturer. Det er netop der han er saa banebrydende, da han næsten fra Ny tager denne Maade op.... Det er galt at høre paa dem, der sidde og klage over Verdens Daarlighed. Det er allersidst en Maler, der bør gøre det, han skal meget mere opfatte Dejligheden af det Hele. Alfred de Musset siger et Sted, at Menneskene har aldrig vist sig mindre taknemlige over Verden som Vorherres Værk, end dengang de opfandt en anden og bedre. Men saaledes er det med de Malere, der ikke kan glæde sig over, hvad de der er større end dem, gør....

s. 480

Fra Axel Helsted til K. Z. Kjbhvn. 1895 24/10:

Kjære Z. Idag har jeg faaet saadan Lyst at skrive Dig et Par Ord til og takke Dig for den Aften, jeg tilbragte hos Dig igaar. Dine Yttringer og Din Tale har opfrisket hos mig Dig selv, som Du er, Dine udmærkede Egenskaber og Dine Fejl. Alle gamle Minder har trængt sig frem, og - skulde man ikke af og til have Lov at lade sine Stemninger raade, naar noget Godt, ja det Bedste rører sig hos En, var det sandelig ikke værdt at leve. Din Axel Helsted.

s. 481

K. Z. til Faderen. Kjbhvn. 1895 26/10:

... Det er svært saalænge denne Sygelighed skal staa paa, men slut Jer til mig i Haabet om, at jeg maa kunne naa frem til at glæde mig over at arbejde. Det var saa godt at være paa Bornholm, jeg var saa glad over, at J sad for mig, det er vel det Bedste jeg har gjort det sidste Par Aar, og det er en Overgang til igen at kunne male Figurer. [Forældrene i Dagligstuen. H. Chr. Chr. Nr. 448.] Billedet med Leonora Christinas Død kan jeg foreløbig ikke tage fat paa.... Jeg har nu ordnet en Del Billeder til Avktion. Der er for 37000, men jeg vil være glad, faar jeg 15000. - Helsted var her forleden hele Aftenen og mange gamle Minder dukkede frem. Det er godt for mig, naar her kommer Kolleger, men de blive meget sparsomme, naar man ikke maler saa godt, og mine Døre staa som oftest lukkede. Men ogsaa Engelsted er flink, og jeg har jo en Del rigtig brave Venner, som jeg kunde besøge....

S. 481

K. Z. OPHOLDT SIG FRA MAJ TIL OKTOBER I RØNNE.

K. Z. til Joh. Rohde i

Italien. Kjbhvn.

Amaliegade 14, 1895 8/12:

.... Ja De kan sagtens som er dernede. Bliv der bare længe for Deres egen Skyld. Her kan jeg daarlig undvære Dem, for jeg er saa dum naar Engelsted taler om Betingelserne forat høre op med den frie. Frøken Frølich er ivrig forat jeg skal holde ud med at faa den frie til at blive ved, selv synes jeg, at det ogsaa maa være. Engelsted er en af dem jeg absolut tror paa..... De Andre lade til kun at være tvivlsomme Idealister. Frøken Frølich - nu Fru Stage - sagde et Ord om at de Fleste havde egennyttige Absichter, det har gjort mig angst. Helsted er syg, saa det giver en Hæmning i Forhandlingerne. løvrig tror jeg at faa Philipsen med mig. Det hele behandles saadan indenfor lukkede Døre, vi stænge foreløbig Adskillige ude og jeg tror at det er mellem Zeuthen, Engelsted, Philipsen, Skovgaard og mig paa den ene Side, Helsted [paa Charlottenborgs Vegne] paa den anden. Men alt dette huer mig ikke og jeg maa tage mig bravt sammen for ikke at gøre noget dumt. Jeg synes, at den frie er god som den er. Men Engelsted siger, at vi maa trække os tilbage mens vi kan gøre det med Glans og - og det er det, der gør at jeg ikke ved om han har Ret - vi maa gennem en Sammensmeltning se at faa Fordele ud for hele Udstillersamfundet. Det er saa dumt at der skal al denne Politik til. Male skulde vi, det kan vi ellers daarligt nok. Og saa skal vi om otte Dage s. 482 have en stor Skoleudstilling paa Charlottenborg forat tjene Bardenfleth.... 250 eller flere Billeder i Alt.... Jeg længes efter Italien. Her har jeg saa lidt af Ro til Arbejdet. Skolen er vanskelig. Maaske lukker Bardenfleth den efter Udstillingen. Han havde spurgt Tuxen om jeg var glad fordi vi skulde have den. - Johannes Larsen har sin Moders Billede med. Det er et dejligt Hoved. Men her er en underlig Dødhed i det Hele. Maaske er det dog kun mig, der er død. Sligt ved man aldrig saa nøje. Jeg taler kun sjældent med en Maler, der vil Noget, og det er dog den første Betingelse....

Forhandlingerne om at vende tilbage til Charlottenborg førte ikke til et Resultat, og den Frie vedblev at leve. - / 1896 var Bardenfleth Kultusminister, og Skolen mistede ikke Tilskudet. Indledende Bemærkninger til Katalogen over Kunstnernes Studieskolers store Udstilling 1896 meddeler, at der: »flere Aar kun har været arbejdet i to Ateliers, saaledes at de Viderekomne arbejdede sammen dels med Krøyers og dels med Zahrtmanns Elever. Skolen modtager af Staten en Understøttelse af 4000 Kr. aarlig«.

S. 482

K. Z. til J. Wilhjelm i

Italien.

Kjbhvn. Nyaarsdag 1896:

.... Der er i Deres Brev en Passus, der generer mig lidt. Det er at De siger, at De gør Alt forat komme bort fra min Malemaade. Jeg synes at De snarere skulde sige som jeg, skidt med Maaden, det gælder kun at fremstille hvad man vil. Gid De vilde gøre Deres Billede færdigt, og saa sende os et à to Hoveder eller Sligt, men studeret mandigt og til den yderste Detail. Ser De, Krøyers Elever trænge til at gøre noget Figurstudie mandigt og en Smule acerbe, forat bruge et italiensk Udtryk. Saadan Noget hvor hver Farve staar enkelt og simpelt og bestemte. Jerndorff er af samme Mening som jeg - men forøvrig er der nok en Slump Malere der mener at netop Krøyers Elever kan male. Ak, de er Alle meget daarlige Krøyerere. De ligne hinanden saa horribelt, har en Overflade men hverken Liv eller Lyst eller Lys. Jeg kan dog ikke tro Andet end at De vil være enig med min Anskuelse. løvrig synes jeg at mine Elevers Arbejder fra Skolen næsten er bedre end hvad de har gjort paa egen Haand. Det havde jeg aldeles ikke ventet. Hvad man siger ved jeg kun lidt, da jeg er for forkølet til at gaa ud og her kun komme Faa. Selv kan jeg fortiden ikke male, det ved jeg, men jeg haaber til, at det igen maa gaa, naar jeg kommer til Italien i Slutningen af April eller lidt før....

S. 483

K. Z. til Faderen. Amaliegade 14, 1896 24/1:

... Tænker at skulle følges til Italien med en af mine Elever, Poul Christiansen, den ældste og braveste og han holder af mig. Han har erklæret, at han kun kunde rejse, hvis han kunde følge med mig; jeg føler det, som har jeg en Art Forpligtelse overfor ham. - Avktionen bliver Fastelavnsmandag. Tænker paa Leonora Christina med Kællingen i Fængslet. Det med hendes Død maa opsættes, til jeg har mere Kraft til Arbejdet, det er for stort nu. Jeg haaber at have det færdigt til hendes Dødsdag 16. Marts 1898.... Har idag angivet min Indtægt for forløbne Aar til 400 Kroner. Det er saamænd ikke meget, og dog har jeg, naar Rammer og Modeller beregnes, neppe haft saa meget. Naar jeg Intet har, saa bruger jeg næsten for Lidt, for jeg gaar ikke i Theater, sørger for Klæder eller Sligt, men mig synes det igunden lykkeligere end hos saa mangfoldige af mine Venner, der har saa overordentlig meget. Og med alt dette spiser jeg mange Gange Østers og drikker Champagne, men Udgiften ja, den afholder Andre....

s. 483

Fra Faderen til M. K. Z. Rønne 1896 24/2:

Tak for Telegrammet, – med bankende Hjerter aabnede jeg det, saa spændt jeg havde gaaet hele Dagen, – ja, hvor det lettede at see 22000. Fra Elisabeth have vi faaet, at K. Z. vilde have været tilfreds med ca. 18000. Selv telegraferede han: »Meget godt. Raadhuset Leonora Christina.« Igaar havde vi Brev fra ham, og deri skriver han, at umiddelbart efter Auctionen kom der Tilbud paa 1500 Kr. for Hjob, men han svarede, at skøndt det var Minimumsprisen ved Auctionen, blev det ikke solgt fra Hjemmet under Prisen, der var 3000 Kr. Ligeledes var der 20. Febr. forgæves budt ham for Mystisk Bryllup 1000 Kr. Ja! Gudskeelov, at det altsammen gik saa smukt og godt, baade Æren og Udbyttet. Nu lader det til, at han vil benytte en Deel af det Indkomne til en Livrente, hvad det her vilde glæde os meget, om han gør Alvor deraf.... [Ved sin Auktion paa Charlottenborg 17. Febr. solgte K. Z. 56 Arbejder for 21363 Kr. (foruden 6 % i Omkostn.). Denne Sum laa 10402 Kr. under hans oprindelige Salgspris, 8138 Kr. over Minimumspriserne. Tre Billeder forblev usolgte : Hjob og hans Venner, H. Chr. Chr. Nr. 315, bødes der 1000 Kr. for, og Aar 1900 købte Den kgl. Malerisamling det af ham for 3000 Kr. ; L. C. modtager Dronning Charlotte Amalie i Fængslet, H. Chr. Chr. Nr. 410, naaede Bud paa 1500 Kr., men solgtes først 1908 til Museet i Randers for 3000 Kr.; s. 484 Det mystiske Bryllup, H. Chr. Chr. Nr. 426, naaede kun Bud paa 700 Kr., K. Z. solgte det 1903 for 4500 Kr. til Bagermester Vald. Gætje, efter hvis Død det solgtes for 20000 Kr. og ved et senere Ejerskifte 1918 for 81500 (foruden 10 % i Auktionsomkostn.). – Af Billeder, solgte paa K. Z.'s Auktion 1896, kunne nævnes: den legemstore Kopi af L. C.'s Portræt paa Rosenholm for 1030 Kr. til Kjøbhn.s Raadhus; Kong Salomo og Dronningen af Saba, H. Chr. Chr. Nr. 307, for 1060 Kr.; En romersk Gibser, H. Chr. Chr. Nr. 309, for 340 Kr. til H. Hirschsprungs Samling; Italienske Piger bærer Vand, H. Chr. Chr. Nr. 356, for 1000 Kr. til samme Samling; Familiegående, H. Chr. Chr. Nr. 359, for 900 Kr., tyve Aar senere solgt for 25000 Kr. ; Adam og Eva, H. Chr. Chr. Nr. 406, for 300 Kr., solgt 1918 for 16000 Kr. ; Herren aabenbarende sig for de forsamlede Disciple, H. Chr. Chr. Nr. 444, for 500 Kr. ; Dr. Georg Brandes' Portræt, H. Chr. Chr. Nr. 112, for 125 Kr., op-naaede i 1919 1130 Kr.]

s. 484

K. Z. til Maleren Johannes Larsen. Amaliegade 14, 1896 12/3:

.... Der er dog en Ting, jeg stadig vil hævde og det er at jeg altid drages af personlig Følelse og nødig vil være abstrakt i Anskuelse. Dette vil jeg gerne indprænte som i Maling: forbind Lysene. Hvad Schou, Lützhöft og Gottschalk angaar, saa synes jeg at de sidde inde med Muligheder og at de har gjort gode Billeder. Det er blevet min Lod at gøre dem opmærksomme paa, at de ikke kom med iaar, og jeg har dertil føjet: kom nu med Noget paa Charlottenborg der gør at vi absolut maa ønske: gid De var hos os. Ser De, saadanne unge Mennesker, af hvem man bør forlange at hvert nyt Billed er et Kæmpeskridt fremad, kan det neppe skade, at de føle nogen Modstand. Men naar en Maler, som G. Achen, der er gammel ønsker forat komme frem – og tilmed ønsker det meget beskedent – at vi vil hjælpe ham ved at have ham med os, saa er et Afslag umaadelig meget haardere. Den Unge har fuldtud Tilliden til sig selv og det er saamaend tydeligt, – den Ældre sætter beskedent sin Tillid til os Andre. Jeg tror, De gav mig mere Ret, naar De bedre kendte, hvad en Kunstner kan lide under....

s. 484

K. Z. til Moderen. Kjøbhn. 1896 20/3:

...Det er en stor Fordel at have Nogen med Christiansen, for lige-saa udmærket han er fra Characterens Side, ligesaa tung er han i Vendingen.... Ligge vi stille og male, er han udmærket.... Hos Grev Frijses har jeg det saa udmærket i Vinter, er der ofte til Middag....

s. 485 EN SLANGE. Ravello 1891
(H. Chr. Chr. Nr. 397)

s. 486 FIRFLØJET SKÆRM MED
Tegnet af K. Z. efter Siena-Opholdet 1897.

s. 487 SIENESISKE PAGE FIGURER
Roderet af Moderen i Rønne 1898 [Se S. 480–81]

s. 488 K. Z. VED ARBEJDET I FOBÆLDBEHJEMMETS GAABD I BØNNE
Fotografi af Frk. Birgitte Erichsen 1899

s. 489

*MIDT I APRIL REJSTE K. Z. TIL ITALIEN. HANS REJSESELSKAB
VAR MALERNE POUL CHRISTIANSEN, SIGURD WANDEL
OG FRØKNERNE SKEEL OG ERICA ERICHSEN.*

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

K. Z. til Dr. J. Lindegaard i Hørsholm.

La marina di Pisa 1896 11/6:

...I Carrara var vi saa heldige at falde ind i en glimrende Knejspe. Vinen var til 80 og 120. Vi forlangte den bedste. Og da den kom, kølig, fyldig, kryddret, saa var det netop den som Haslunds og Krohns og Krøyers og jeg saa tidt har drukket hos Bissens, det bedste Vertsfolk i Kongens København. Danmark dukkede op i sin skønneste Glans.... Vor Vert var vakker, vor Vertinde fager. Han ledsagede os op til Bruddet, en noget besværlig Tur. Hvide Oxer trak Marmorblokkene ned ad den Vej vi gik op ad, Solen brændte, engang imellem kom vi gennem en Tunnel, og kom vi ud deraf blev Marmoret hvidere endnu. Vi nærmede os netop til den store Dal, eller om Du vil, Bjergskred, hvor mange Tusinde Arbejdere sprængte. Der var forskellige Huler og overalt travl Virksomhed. Og alle Bjergene sang een stor Symfoni.... Engang imellem hørte man tre hæse uheldsvarslenende Trompetstød, det var naar der et eller andet Steds skulde sprænges, men under disse advarende Toner lød Harmonierne videre overalt.... – Her, hvor vi er, har vi det udmærket godt, her er Hav hvori vi daglig bader lige siden 4. Maj, her er to af mine svenske Veninder, Frøknerne Winqvist, og her er to af mine Elever, Poul Christiansen der er 40 og Sigurd Wandel som J kende fra i Foraaret. En tredie Elev kommer her om nogle Timer, Larsen Stevns.... Jeg elsker disse Italiophold, hvor man er fri for alt det Vrøvl vort kære Fædreland elsker at hylle sig i. Jeg ved kun at mine tre Landsmænd er mig dyrebare og Italienerne sympatetiske. Himlen er skønnere, Solen klarere, Klimat sundere og Enhver gør som han selv vil, man spørger ikke først tilhøre og tilvenstre. Og saa pines ikke Alverdens Bekendte af Billeder de ikke kan gøre, Ens Elever sætter ikke Ens Frakke paa Assistentshuset og Ministrene her bryde sig fejl om En og Ens Skole. Wandel er ganske bedaarende med sin Violin og sin unge Skønhed. Han kom uden at kunne et Muk 4. Maj og nu taler han Sproget. Saadan en ung Mand er netop Noget for mig ... man lærer af Ungdommen....

s. 490

Fra Maleren Sigurd Wandel til K. Z. Dresden 1896 27/70:

Af Deres Brev til Moder saa jeg, at De gerne ønskede, at jeg blev paa Skolen ; og ligeledes forsøgte Christiansen at overtale mig til at blive. Men saaledes som jeg nu staar med Deres Dom over mig, vil jeg ikke gaa hos Dem. Det er mit eget Ønske at komme ud, skønt jeg ved, at jeg vil længes efter Dem som Lærer og savne Deres Godhed som Menneske. Skulde det virkelig ikke ske, at jeg ved mit Arbejde fik Deres Dom, at jeg var Kunstner, da vil jeg altid komme til at arbejde uden Deres Hjælp, men siger De mig, at De blot har set den ringeste Mulighed, saa beder jeg at maatte være Deres Elev. Naar jeg arbejder med Iver og Lyst, da er det mest drevet frem af, at jeg vil gøre Deres Mening til Skamme. Det at komme paa Deres Skole igen staar i denne Tid for mig som noget kommende langt borte, der er dejligt at tænke. Jeg er sikker paa, at det sker, og Visheden gør mig stærk. De har saa ofte sagt, at jeg var Deres Ven; gid jeg aldrig maa forspilde Venskabet. [K. Z. havde om Sommeren fra Marinaen besvaret et Spørgsmaal, der rettedes til ham fra Wandels Forældre, derhen, at S. W. foreløbig manglede Selvstændighed, og den maatte være tilstede, for at det kunde afgjøres hvad det kunde blive til med Kunsten. K. Z. viste den unge Maler sit Svar, og S. W. bestemte sig til at rejse hjem. – Hvor fuldstændig K. Z. ændrede sin Opfattelse, vil ses af et Brev fra 10/10 1905 til S. W.]

s. 490

K. Z. til Moderen. Amaliegade 14, 1896 14/11:

Det er rent galt, at Dagene gaa, uden at jeg faar skrevet Jer til. Men Grunden er kun god, jeg kan fuldtud arbejde og nyder Velsignelsen deraf i fulde Drag. Der har været Tider, hvor jeg var ved at fortvivle over, hvor lang Tid der skulde til, ja hvor jeg har trot, at min Helbred vilde lide under dette, men nu er jeg frisk og arbejder med den gamle Lyst.... Jeg havde tænkt paa at anlægge Leonora Christina-Billedet hjemme paa det store Lærred efter Skitsen, men denne er alt færdig, om en halv Time tager jeg fat paa det store Billede. Jeg har forandret Motivet noget. Oprindeligt holdt jeg mig til hendes Ord under Nadveren paa Dødsengen : Herre havde Dit Ord ikke været min Trøst, havde jeg forgaaet i min Elendighed. Men de bleve mig for triste. Jeg maa tro at hun dør jublende, som gamle Hauch.... Jeg bruger nu de Ord af hende : .Se min Frelser! jeg er her. De er skønne, som alt hvad hun gjorde.... Vil gerne være hjemme til Juleaften....

s. 491

K. Z. REJSTE MAJ 1897 MED SIN ELEV AAGE BERTELSEN OVER FLORENZ, MED LÆNGERE OPHOLD TIL SIENA.

K. Z. til Moderen. Florenz 1897 19/5:

... Her er Bertelsen, Anchers, Karl Madsens, Bindesbøll og Frk. Koch. – Wilhjelm og Holsøes bo i Fiesole. – Sinding-Larsen, to Ny-blomer fra Upsala, Historikeren M. Mackeprang.... Gennem alt dette er vi komne helt til Ro heri Byen og nyde saa Musæerne dobbelt. Jeg er glad for Bertelsen, han er saa stille og god, nem i alle Maader....

S. 491

*Fra Faderen til M. K. Z. i
Kjlbhvn.
Rønne 1897 5/8:*

... Ogsaa havde vi Brev fra Kristian, der har det godt i Siena, hvor Bertelsen og han arbejder i Domkirken: »Jeg er snart Ven med alle 40 Præster; forleden spurgte de, hvor koldt der var paa Grønland, hvortil jeg svarede, at der var saa koldt, at Præsterne maatte sige at der var koldt i Helvede, thi sagde de til Grønlænderne at der er varmt, vilde de alle derhen«....

S. 491

K. Z. til Joh. Rohde. Siena 1897 8/9:

... Bertelsen, som jeg rejste med, en af mine Elever, ... rejste hjem den 22de Avg. efterat vi havde rejst fra 4de Maj og været Halvparten af Tiden i Florenz, Halvparten her, forøvrig i Verona, Modena, Pisa. Han saa en Del paa Hjemrejsen, havde haft 600 Kr. til Rejsen og kom nok endda tilbage med Noget. Han ser nu ogsaa saa godt ud, at han Intet behøvede forat klæde sig. Her er endda en af mine Elever Wetlesen, en fortrinlig, rolig Begavelse, elskelig men noget successiv. Han maler godt, har en Adam og Eva med Englen som Udsmider, han saa gerne vilde have paa den Frie til næste Aar. Han er norsk. Saa har jeg endda et Par Kvasielever her, en Nordmand Lundebye og Mogensén, Søn af Hofforgylderén - den Sidste er meget flink. Wetlesen triller afsted som en lille lidt ubemærkelig Boldt, de andre er stoute Karle som det er en Ære at vise frem. Men W. ved saa godt, at det er ham, der har de gode Evner. Naa det kommer tidt mig tilgode, da han paatager sig at sige mine Billeder ofte fortræffelig Besked. Jeg maler oppe i Domkirken et Billede, der vistnok ligner Processionen fra Civita for meget. Det er inde i Kirken, Ærkebispens pontificerer, medens hele Folket knæler. Det er igrunder storartet liberalt at man faar Lov at staa midt i de Andægtiges Skarer....

S. 492

*30. SEPTEMBER REJSTE K. Z. MED OPHOLD I NERVI HJEM
OVER STUTTGART-HANNOVER.*

*Fra Faderen til M. K. Z. i
Kjlbhvn.
Renne 1897 27/12:*

... Det har været en rigtig Svir for Moder og mig at vi kunde have Kristian hos os i denne Juletid. Hvor gjorde det ikke Juleaften til noget ganske andet, end om Moder og jeg havde været ene om at fejre samme. - Da han meldte sit Komme til os, var vi ikke ganske fri for et Tryk ved Tanken om, hvorledes vi skulde kunne underholde ham, med hans Virksomheds Aand, paa en tilfredsstillende Maade i en halv Snes Dage og det ved Vintertide, men det gaar som det er smurt, ganske brillant. Han er i travl Virksomhed med at sætte Moder ind i et stort Broderiarbejde, hvoraf han er i højeste Grad optaget og som alt har begyndt at vække Folks Opmærksomhed.... [Broderiet var bestemt for den store firfløjede Skærm, der er godt kendt fra K. Z.'s Atelier].

S. 492

K. Z. til Forældrene. Amaliegade 14, 1898 19/2:

... Havde sidst søgt Peder [Broderen Boghandler P. Z.] 6. Febr. om Aftenen og truffet ham paa en Knejspe, livlig, spøgende og i Bedring.... Idag Morges Kl. 10 søgte jeg ham igen, fandt ham siddende i Bogladen, læsende Politiken, jevnt livlig, men meget meget mager. Vi talte om at rejse, og jeg sagde ham, at jeg godt kunde ledsage ham hvorsomhelst, da jeg kan arbejde hvor det skal være. Peder sagde, han var for svag til at rejse nu, mente det burde være i April.... [Broderen Peder Tetens Z., som 4. Juni 1894 sammen med G. Christensen havde aabnet en Antikvarboglade, Nørregade 13, og endnu 4. Januar 1898 havde udvidet den med en Afdeling for Bogsalg fra Hylderne i Østergade 58, døde uden foregaaende Sygeleje 21. Febr. 98. K. Z. tog strax hjem til Rønne for at være hos Forældrene under den første Sorg. Allerede i Julen havde han sat Moderén i Gang med at brodere et Skærmbrædt med næsten legemstore sienesiske Pageskikkelser. Han opholdt sig atter hjemme i Rønne i Juni, og den 76aarige Moder fuldendte da de fire Felter, broderet med Uldgarn paa Kanevas. Begge Forældre og K. Z. jublede ved at se dette store Arbejde færdigt].

S. 493

K. Z. til Norsk Maler Oluf Wold-Tome. Amaliegade 14, 1898 5/4:

.... Jeg arbejder med et Portræt. Det interesserer mig i høj Grad, men jeg har næsten aldrig malt i Legemstørrelse før, saa jeg er bange forat knække Halsen ... men dog er det dejligt at fare. Det er Professorinde Salomonsen ... hun er saare skøn, kaldes jevnlig Dronningen af Saba.... Alle ydre Betingelser er gode

nok.... Den frie Udstilling har faaet et meget smukt og ypperligt Lokale. Det er Willumsen, der er Mesteren.... Alt det er skønt. - Munchs Billede, Søsterens legem-store Portræt med sort Kjole hvori violette Blomster, er godt.... Hun ser saa fin og enkel ud. [Edv. Munch var indbudt som Gjæst paa den frie Udstilling 1898.] - Krøyers Skitse af Videnskaberens Selskab ... med de mange karakterfulde Hoveder er storartet.... Midt mellem dem sidder Kronprinsen som Æresmedlem og ser yderst uforstaaende ud.... Hvorfor kan jeg ikke faa lidt af det Glimt i Øjet, som alle de andre har, skal han have sagt til Krøyer.... Paa Charlottenborg har Tetens et smukt stort Billede af Christi Gravlæggelse med legemstore Figurer, godt baade i Farve og Følelse ... og dog synes jeg at en anden af Eleverne, Ejnar Nielsen, har et endnu meget smukkere Billede. Det er en legemstor blind Pige. Hun er sortklædt og har en Buket Fandens Mælkebøtter i Haanden ... da Landskabet er sort og har forgyldt Luft og Vand, er det som syntes man at saaledes maa Genstandene opfattes af en Blindfødt.... Paa Skolen har der været temmelig mange Nordmænd i de sidste Maaneder. Holbø, Stadskleiv, Harald Brun og Eiebakke....

s. 493

K. Z. til Forældrene. Kjbhvn. 1898 19/6 og 14/7:

.... Skærmen kommen og opstillet. Engelsted genkendte strax i den helt Brune Pellegro Casella, »han er min Ven, Krumningen paa Næsen er truffet paa en Prik«. Den grønne smukkeste troede han hed Silvio.... Maler travlt største Parten af Dagen paa det lille Ulfelds-billede. [Leonora Christinas sidste Farvel fra Ulfeld. Frie Udstilling 1898. Et Forarbejde gjengives her. H. Chr. Chr. Nr. 494.] - Dog en yderst livlig Middag hos Joh. Rohde for norsk Maler Grønvold med Frue, herligt Folk....

s. 493

K. Z. til Forældrene. Kjbhvn. 1898 29/10:

... Det gaar bedre med Arbejdet end i mange Tider, og det er vel næsten ensbetydende med, at ogsaa Helbredden er meget god. Jeg har s. 494i den sidste Tid haft mere Model end i mange Aar, for det kribler i mig, naar det gaar rask frahaanden. Skolen ogsaa i fuld Gang,... Er jeg ikke ude, har jeg Model om Aftenen fra 6-10;... det gaar igrunden bedst at male her ved Lys - Rummet er for lille om Dagen....

s. 494

K. Z. til Forældrene. Amaliegade 14, 1899 16/2 og 28/3:

... Jeg har meget travlt, slaas for at komme igennem med »Johanne den Gale«. Jeg har idag forsølvet mit Vandfad og fyldt det med Appelsiner, det ser meget smukt ud. Siger nu Nej til Indbydelser indtil 25/3. Nu er det ogsaa for galt med Selskabelighed. - [Paa den frie Udstilling 1899 udstilledes Billedet »En Fange«, Johanne den Gale af Castilien. H. Chr. Chr. Nr. 490.] 28/3: ... Endnu slap og søvrig ovenpaa den Anstrengelse. Mens jeg malte paa Johanne af Castilien, arbejdede et Billede af Lady Macbeth sig stærkere og stærkere frem i mig, jeg har alt begyndt derpaa et Par Aftner. - Denne Lady Macbeth tager mig; jeg kan næsten ikke Andet. Det gør saa umaadelig godt at kunne arbejde.... Leonora Christinas Seng, som har staaet her i fem Aar, er nu taget ud; her blev saa løjelig tomt.... Min Elev Harald Holm søgte, efter mit Raad, Vermehrens Anbefaling til et Legat. Men Akademiets Animositet mod mine Elever er stor. Vermehren svarede ham: »Jeg kender Dem ikke og vilde hele mit Liv angre, om jeg anbefalede Dem.« Det er ovenikøbet altid paa Charlottenborg han udstiller. Jeg synes ikke Vermehren til mig, som han gør, skulde beklage sig saa meget over Ungdommen....

s. 494

K. Z. til Oluf Wold-Torne. Amaliegade 14, 1899 1/5:

... De spørger om Werenskiold [han var Gjæst i den Frie 1899]. Der er et godt, udmærket godt Portræt af Kitty Kielland, et smukt Knæstykke af Grieg.... Begge Billeder er gode, men i intet af dem er der Noget af den vingede Flugt, som jeg synes Grieg maa indbyde til....Ja Werenskiold er helt igennem god, men han sadler alligevel ikke Pegasus i skarpt Trav.... Af mine Elever er Syberg stor iaar og hans allerbedste Billed er købt til Galleriet. Ellers plejer de at købe noget Skidt.... Bertelsen debuterer udmærket elskværdigt med sin Moders Portræt.... Han, Syberg og Harald Holm har frydet mig mest af Eleverne iaar....

s. 495

K. Z. til Maleren Aage Bertelsen. Kjbhvn. 1899 10/5:

... Jo, mit Billede har forandret sig paa Grund af Dem. De sagde at det udtrykte Modersorg. Nu forestiller det Erik Menveds Dronning der sørger ved sit trettende Barns Død. Jeg har den guldkronede etaars Prins forneden paa Billedet og er Dem taknemlig for Forandringen....

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

s. 495

*Fra Faderen til K. Z. i
Kjlbhvn.
Rønne 1899 16/6:*

... I denne Uge have Forholdene føjet sig gunstigere, og jeg vil derfor benytte dem til at takke Dig, min kære Kristian, for Dit kærlige Besøg hos os. I flere Dage har jeg nu kunnet glæde mig ved Haven...

Faderen angrebes 4. Nov. 1898 af Besvimelser, en Lungebetændelse holdt ham i Sengen en Del af Vinteren, i hvilken K. Z. jevnligt var Gjæst i Hjemmet. Foraaret 1899 lettede Faderens Sygdom; endnu 22. Juni udarbejdede han ved sit Skrivebord sine Breve, hvori han med vanlig Omhu klarlagde Slægtens og Byens Bedrifter ud i alle deres Enkeltheder. K. Z. kom 21. Juli til Rønne; denne Dag var Faderen oven Senge; men ved Middagstid 24. Juli ebbede den henved 89aarige Mands sidste Kræfter ud i Døden. K. Z. blev hjemme til Midten af September, fuldførte 3 Billeder fra Hjemmet (H. Chr. Chr. Nr. 496-498), ordnede Moderens Arbejde paa et stort Gulvtæppe, udført tildels efter hans Tegning, tildels paa fri Haand efter levende Blomster, tegnede et Par Portræter efter sit Brystbillede af Faderen fra 1887 (H. Chr. Chr. Nr. 32k) til litho-grafisk Gjengivelse, til hvilken han dog ikke fandt dem gode, og paabegyndte et Brystbillede af Moderen (fuldført 1901, H. Chr. Chr. Nr. 519). Ogsaa i denne Opgave følte han sine Evner svigte; og Mismod greb ham. I 1898-99 opholdt K. Z. sig hjemme. [Meddelt af M. K. Z.]

s. 495

K. Z. til Aage Bertelsen. Kjlbhvn. 1899 23/10:

... Onsagers Brev var ogsaa særdeles vakkert. [Norsk Elev.] Han er ogsaa paa Skolen, har dog ikke besøgt mig. Jeg lider ham godt og han arbejder baade stærkt og mig synes godt. Barnligt, beskedent, ærligt og stille. Man mærker, at han ikke har Andet for. Det gør mig ondt at se, at han bliver blegnæbet.... Gid De var her. De kunde saa fortræffelig være Mellemed mellem Onsager og mig. Der er iøvrig gode Elementer paa Skolen fortiden, morsomt er der at komme. Christiansen maler paa sin Knud den Store. Nej, hvor tager han bagvendt paa Sligt. Og dog kommer der maaske noget Godt ud deraf.... s. 496 Møhl-Hansen har solgt sin store Skov for 300 Kroner. Skolen er meget glad derover og slig Opmuntring har den Gavn af....

s. 496

*Fra Moderen til K. Z. i
Kjlbhvn.
Rønne 1900 10/3 og 16/3:*

[Taknemmelig for hans Indbydelse til Italien.] ... Efter lang Prøve paa at dette dog muligt kunde tages med nu i mit Livs Aften, er Resultatet, at jeg bestemt maa nægte mig denne store Rejse af Mangel paa Ævne og Kræfter. Lysten er der heelt ud, men der kommer en Spænding, en Ængstelse over mig selv ved ganske smaa Forandringer i mit stille Liv. Altsaa er nu den Plan bestemt opgivet, men min Taknemmelighed for Din opofrende Kærlighed er stor. Saa taler vi ikke mere om den Sag.... Jeg har grædt over Tabet af Ævne til at tage med Dig, min inderlig kære gode Søn,... saa tager jeg med Ro Skuffelsen.

s. 496

*K. Z. FORLOD KJØBENHAVN 4. MAJ 1900.
I VERONA MØDTE HAN R. FIBIGER OG TH. MOGENSEN OG
REJSTE MED DISSE TO ELEVER TIL PORTOFINO.
K. Z. til Karl Madsen. Portofino 1900 19/6:*

... Jeg gaar her og laborerer med et Billede; jeg havde tænkt paa noget storartet. Det skulde være Kejser Friederich med Hustru paa Villa Carnarvon. Jeg havde faat Tilladelse til at male i den storslaaet blomsterrige Villa, har deres Portræter fra Berlin, har engang set ham. Hans tragiske Skæbne havde Europas Sympathi. Vertinden fortalte mig, hvorledes han tilbragte 40 Dage her inden han i San Remo døde ved Operationen. Et ophøjet tragisk Sujet syntes jeg. Og jeg tog fat. Den synkende Sol i Kejserens store Øje. Netop tilstrækkelig germa-nischsentimentalisch. Ak, saa bliver jeg revet ud af hele Billedet. For det var mere end et Aar før Døden at han var her i 60 Dage. Signoran havde forregnet sig. Naa, jeg fortsætter, men Billedet, der kunde være blevet monumentalt, maa ialfald for Carnarvons Vedkommende blive Genre. Det bliver nu kun de to i den Have. - Det minder mig om en Enke, jeg engang hjalp. Hun havde faat en Lille tre Maaneder efter at have set sin Mand drukne i Havnen. Da jeg gik til Fattigkommissionen derom, saa fik hun Barnet et Aar og tre Maaneder efter Mandens Død.... [Kronprins Friederich var ikke Kejser da han opholdt sig i Villa Carnarvon. Han blev opereret i San Remo 1887 og døde i Potsdam 15/6 88.]

s. 497 DET MYSTISKE BRYLUP MELLEM RISKOPEX OG ABBEDISSEN I PISTOJA. 1894
(H. Chr. Chr. Nr. 426)

s. 498 HERREN AARENBAREDE SIG FOR. DE FORSAMLEDE DISCIPLE. Kjbhvn. 1895
(H. Chr. Chr. Nr. 444)

s. 499

K. Z. til Aage Bertelsen. Civita d'Antino 1900 26/7:

... Mogensen og Fibiger supplerer hinanden brillant. Jeg tænker vi blive her til Udgangen af August. Jeg skal 1. Septbr. være i Portofino. Jeg er virkelig i Lag med at male et Billed af Kejserinde Friederichs i Besøg paa Villa Carnarvon. Mogensen er Model til ham, han er altfor ung, men i mange Henseender udmærket. Til hende har jeg en af Damerne her i Huset. - Men Omgivelserne maa males paa Stedet og i Sept.... Det er jo for saa vidt et underligt Motiv, som hun lever, og skulde hun faa Billedet at se vil hun nok blive noget forbavset over Et og Andet, især vel over dets Intimitet. Det morer mig meget, men om det bliver godt, derom maa Andre dømme.

s. 499

K. Z. til Cousinen Grevinde Wanda Danneskiold-Samsøe. Civita d'Antino 1900 8/8:

.... Jeg har travlt med mit Kejserbilled. Jeg vilde egentlig gjerne vide nogle Ting om ham, som Du mulig med Nemhed kunde skaffe mig at vide, hvis Du ser Princessen af Wales. Først og fremst om han røg Cigaret, saa om han holdt af Blomster og om af nogen bestemt. Det første vilde jeg ønske han gjorde, det vilde gøre godt i Billedet, men det er for dumt at give ham en Cigaret om han ikke røgte. Hende ved jeg om hvad jeg behøver, dog brugte hun Stanglorgnet, saa vilde jeg anvende den. Brillen vil jeg ikke kunne anvende, selv om hun brugte dem. Det vil altfor meget misklæde Billedet. Ja, Du skal naturligvis ikke gøre Noget i den Sag, om Du ikke yderst nemt kan gøre det, og Du skal ikke nævne mig, da man ikke ved om det kunde opfattes som et Prelleri. Med et saadant Billed skal man være meget forsigtig. Nu var vor Vert Signor Diomede her at hilse paa os før han imorgen tidlig som en af tre Repræsentanter herfra tager til Begravelsen. [Efter Kongen af Italiens Mord.] Fra alle Italiens Kommuner sendes Repræsentanter, saa Følget bliver uhyre....

s. 499

K. Z. til P. S. Krøyer. Civita d'Antino 1900 11/8:

laftes kom der Brev baade fra min Moder og fra Overretssagfører Hartmann, der begge meldte os, at Du helbredet var vendt tilbage fra Hospitalet og skulde tilbringe Somren paa Skagen.... Cerronis blev meget glade for det gode Budskab. - Den sidste Aften jeg var hos Eder, syntes jeg der var saa udmærket rart. Din Udtalelse om hvorledes Du mærkede ved Bedømmelsen af Arbejderne til Pariser-Udstillingen, at s. 500en yngre Slægt arbejdede sig frem med nyere Anskuelser, gik mig til Hjerte saa mild som Du satte din Dom tilside for dens. Og saa hele Milieuet, den stille Maade jeg kunde tale med Eder. - Mine Tanker have siden saare hyppig søgt Dig og Din Hustru, men under saa alvorlige Forhold gør man ofte galt naar man tænker at gøre godt, og derfor har jeg ikke skrevet til Nogen af Eder. Nu bo J vel under saa gode Forhold som muligt, Du kan arbejde og leve med Dine og Dine Venner jeg tør altsaa nok lade Pennen lidt løbe, bringe Dig en Hilsen fra dette saare skønne Sted. - Imidlertid har Kongemordet formørket Italiens Himmel. Det kom pludselig som et Lyn. Det var underligt at se, hvorledes Italienerne tage en saadan Sorg. Jeg sad og malte efter Signora Caterina i den smukke Eftermiddag vi fik Budskabet, talte rolig derom og dets Følger. Om Aftenen var vi alle ude paa Santa Maria, de to nydelige Tjenestepiger med, som Huset nu har. Vi drak nogen Vin, vi spøjte og der var meget rart. Imidlertid om Natten havde Damerne nok ikke sovet og i nogle Dage gik det stærkt tilbage med især Signora Caterina's Ydre. Hun er absolut den betydeligste af Huset, og som hun tager nok den italienske Type en stor Sorg. Vi skulde lige have vore tre store Festsdage, det blev aflyst og en Mængde smaa Handlende, der havde gjort Indkøb af Frugt, Limonade eller Kød til Festen, led følelige Tab. Nu mærker man dog at det Hele bliver mere som før, men man kan dog endnu tydelig se Sporene af Sorgen. Signor Diomede var en af Civitas Repræsentanter ved Begravelsen. Her har været et trist Dødsfald. Kan Du huske Du i sin Tid, som forøvrig alle vi andre, knækkede Halsen paa at male et Portræt af den lige saa smukke som stærke og elskværdige Ambrogio. Hirschsprung har Billedet saavel som et af dem jeg malte efter ham. [Billedet gjengivet her. H. Chr. Chr. Nr. 282]. Han døde for 8 Aar siden, en Marmorbløk knuste hans Tommelfinger ved Opførelsen af det gyselige Victoremanuelsmonument i Rom. Han havde kun een Broder, Luigi, han var endnu mere statueskøn end Ambrogio, men jeg foretrak dog den sidste for hans skønne Udtryk. Nu døde forleden Luigi i Rom af Tyfus. At to saa sunde og skønne Mænd skulde dø fra deres Familier i smaa Kaar.... Vi arbejde flittigt og Ungdommen, ja hele Befolkningen forekommer mig skønnere end nogensinde.... Jeg gruer for den Dag jeg skal herfra, men det maa for Alles Vedkommende ske den 28de. Jeg tæller Dagene med Angst, ikke mere i Uger men i Dage.... Gid vi alle maa ses saare glade til Efteraaret....

s. 501

K. Z. til Moderen. Portofino 1900 9/9:

Afrejst fra Civita 6. Sept. - Vil lægge Hjemvejen over Berlin hvor jeg skal have Buster af Kejserparret. Jeg

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

glæder mig til at arbejde med det Billed her Desuden maler jeg videre paa mit Frokostbord

s. 501

K. Z. til Cousinen Grevinde Wanda Danneskiold-Samsøe. Portofino 1900 13/9:

... Lirifloden gør Grændsen mellem det gamle Italien og saa Storgrækenland. Grækernes gamle Civilisation lever i Folket og man behøver blot at være en Uge i Civita forat se Beviser. De komme daglig ind ad Døren til En. Det er ikke blot Sproget, der er saa skønt, og Musiken, for hvilken der er saa meget Øre, nej det er hele det Følelsesliv der rører sig der. De har rigtignok Takt og Finfølelse. Jeg skrev til en engelsk Dame, at jeg brugte Signora Caterina til Kejserinde Friederich : det er en daarlig Compliment til Signoran, skrev den ellers engelsk reserverede Dame. Men at det lille Folk, disse Grækere, har kunnet sætte sliig en Blomst paa Menneskelivets Træ, er det dog ikke mærkeligt. Dens Farve er saa berusende stærk og zart og dens Duft saa vidunderlig, at det snart er den der gør, at Livet har dets Værd. En gammel Forfatter skrev: den der har opnaat at se Phidias' Zevs i Olympia, kan aldrig blive helt ulykkelig. Jeg tror ikke det er overdrevet. Vi har kun Stumper og Brokker tilbage men de ere saadanne, at de helt bedaare den omhyggelige Beskuer, hvorledes maa saa ikke det allerdejlige have været. Nej Dannelsen er en dejlig Ting og intet Ord falder til Jorden af hvad de Store have talet. Grækerne fik saa dejligt Lov til at udfolde sig, skøndt det kun var et lille Folk, det er dog nok vor eller Finnernes egen Skyld, blive vi knuste under Folkeslag, der er endnu mere Barbarer end vi selv. – Vi morede os storartet i Civita ved at dekorere en Salon, Fibigers Soveværelse. Det var et dejligt taknemligt Rum at dekorere. Hvidkalket gik det fra Kvadrat fornedet op i en pragtfuld Kuppel. I det ene Hjørne plantede vi en Egestamme, hvis Grene bredte sig over de to Vægge og Loft, og i dem ophængte vi 39 ens Skjolde med Navnene paa de 39 Skandinaver, der har gæstet Civita. Ove er der og har sin Krone, Løve og Flag, Ravensberg der stammer fra Harald Haarfager har Olavsløven, Philipsen har et Par gamle Træske med Halm i, Kragh har et Skægkrølleapparat, Edvard Petersen en Stork fra Storkespringvandet. Mod os selv har vi været naadige, Fibiger har en Engel, Mogensen en Harpe, jeg Bornholm med en mægtig Orchide. Skovgaard et Svøbelsesbarn med et Sværd, Krøyer en Laurbærgren og saa er der det Særsyn ved hans Skjold at der derover synger en Lærke. Familien Cerroni var glade over det ogsaa overmaade smukke Rum....

s. 502 Udsnit af Vægdekoration i Cerroniernes Hus med Skandinavernes Bomærke-Skjolde. Tegnet efter Hukommelsen af Thorald Mogensen.

s. 502

K. Z. FORLOD PORTOFINO 15. OKT. OG VAR I KJØBENHAVN 21. OKT. 1900.

K. Z. til Moderen. Amaliegade 14, 1900 5/12, 31/12:

... Siden 27. Nov. har jeg malt paa Leonora Christinas Død, det foregaar ved tændt Lys.... Stadig to Modeller, arbejder med Kraft. [Billedet var en noget varieret Gj en tagelse af samme Motiv fra 1897. Baade dette Billede og Maleriet fra Villa Carnarvon udstilledes paa den Frie Udstilling 1901, H. Chr. Chr. Nr. 508 og 517.]

s. 503

K. Z. til Aage Bertelsen. Amaliegade, 1900 28/12:

...Jeg glæder mig til at se Dem her, men det der egentlig betager mig i Deres Brev er, at De tænker paa at studere i Paris. Jeg er saa bange for at den Bertelsen vi kende skal blive der og vi faa en uden-vælsk som ingenlunde erstatter Savnet. Det De siger om Behæn- eller Ubehændighed er ialfald overflødigt, for De er snarere meget sikker i Give- eller Gøremaaden. Og det bevises allerbedst af, at De synes at det er det, De savner.... Jeg har Brev fra Torne der beklager, at han i sit Liv har arbejdet for lidt hjemme....

s. 503

K. Z. til Oluf Wold-Torne. Amaliegade 14, 1900 28/12:

... Man føler sig ældre og mere paa den sidste Halvpart af Livet naar Ens Fader dør. Deres var vel endnu noget ung, da min Fader døde iforfjor var han næsten 89, saa jeg kunde ikke ønske han skulde leve længere, men siden da tror jeg ikke at jeg ser nær saa meget frem mere paa Livet, han var nu min bedste Ven. Imidlertid, der er Intet bedre end alle de daglige Krav Livet stiller En, det gør at man ikke kan synke sammen, selv om meget store Bekymringer rammer En. Disse Krav synes Deres Brev at indestaa for at De føler. Ja Arbejdet i Kunstens Tjeneste kan neppe blive stærkt nok og det bærer sin Løn rigeligt i sig. Rigeligere maaske end Noget Andet, og derfor kommer en Kunstner oftest stoltere ud selv af en meget haard Kamp....

s. 503

Fra Karl Madsen til K. Z. Kjbhvn. 1900 31/12:

... Du hører til de faa, der som Epiktet og som Din Heltinde for-staar at tage Livet og Menneskene ved den liderlige Hanck, derfor er det altid en Glæde at se Dig, en Glæde at mindes Dig. Tak for Din Elskværdighed, Dit gode humane Sind....

I Vinteren 1900-1901 begyndte de forberedende Arbejder til den store retrospektive Udstilling af dansk Kunst, der afholdtes i Københavns endnu ikke færdige Raadhus i Sommeren 1901. - Ideen til dette store Foretagende kom fra Theodor Philipsen, og til ham sluttede sig strax Karl Madsen og Kr. Zahrtmann samt Arkitekten Martin Nyrop. En betydelig Arbejdskomite blev efterhaanden samlet med L. Frølich som Formand og Københavns Overpræsident Oldenburg som Næstformand, s. 504 og der blev arbejdet overordentlig ivrigt for at gennemføre Planen, ogsaa af K. Z. - Forøvrig optoges han hele denne Vinter af Selskabelighed i større Omfang end nogensinde tidligere.

s. 504

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1901 8/2:

Hos Haslunds var forleden mange for mig kære Mennesker samlede.... Igaar Middag hos Fru Iversen, idag hos Generalinde Brun, imorgen til Stiftsprovstinde Paulli. Paa Søndag vældig Middag hos Alf. Benzons Gaar rundt at se paa Billeder til Raadhusudstillingen.

s. 504

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1901 4/3 og 11/3:

... Grev Reventlow har travlt med en Frise, vore atten Konger tilhest (Christoffer af Bayern til Christian IX). Frisen kan mulig bruges som Dekoration af den vældige Festsal paa Raadhuset.... Nu presser jeg paa Reventlow, at han skal sætte Alt ind derpaa, selv staa paa Stillads og male de naturligstore Ryttere. Kun Manden selv kan udføre den helt godt.... Dette er noget der opfylder mig.... [Reventlows Rytterfrise og K. Z.'s begejstrede anbefaling af Dekorationen gjorde intet Indtryk paa Raadhus-Byggeudvalget.]... 11/3: ... Det piner mig i min Sjæl, at Moder ikke føler sig stærk nok til at rejse med mig. Jeg tænker, at de Dage, Du har tilbage, vilde blive rigere og lykkeligere, naar Du bar paa Minderne fra det skønne Land....

s. 504

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1901. Marts-April:

... 18/3 med Damper til Aarhus, træffer der Karl Madsen, vi tage Billeder ud til Raadhusudstillingen i Museet i Aarhus.... Besøgte derfra La Cour, en udmærket Maler, for hvem jeg har megen Respekt. Han tog høfligt imod Karl M. og mig som mod to Fjender, vi fik nogle Billeder.... Næste Morgen paa Rosenholm. Vi svælgede i Stedets Skønhed, og mellem alle de gamle Billeder.... Næste Dag i Randers Museum og hos Private til Valg af Billeder.... Kl. 10 Aften tog jeg fra Aarhus med Damper hertil. Saa hele Dagen igaar ved Frie Udstillings Aabning, Gallamiddag hos Reventlow Kl. 7, Souper hos Frijses Kl. 11 1/2 til over 1. Jeg havde endnu ikke nok, til Frie Udstillings Aabningsfest i selve Udstillingsbygningen, hjem lidt over Kl. 4. Idag Middag hos Kochs. Se det kan jeg holde ud, har det særdeles godt, gaar s. 505 nu paa Skolen. Jeg er saa altfor meget paa Farten. Dog tror jeg, at jeg har Gavn deraf.... Jeg har 14 Billeder paa den Frie Udstilling. Mine Elever paa Udstillingen ere saare mange, den bæres snart af dem og den er meget stor. Jeg tror man synes godt om den. [Paa den Frie 1901 udstillede K. Z. : »Kejser og Kejserinde Friederich«, »Mit Frokostbord i Portofino« og »Leonora Christinas Død«. H. Chr. Chr. Nr. 508, 511, 517. - Foruden af hans danske Elever, var der udstillet Arbejder af elleve norske Kunstnere, der alle vare eller havde været Elever paa K. Z.'s Skole.] ... Frygtelig travlt paa Raadhusudstillingen, der skal aabnes 1. Maj. Jeg har hele Ophængningen af gamle Billeder under mig. De fylde Festsalen og de to tilstødende Rum....

s. 505

K. Z. FORLOD FØRST I MAJ KJØBENHAVN OG REJSTE MED DEN UNGE GREV FREDERIK FRIJS, JUELLINGE, TIL CIVITA D'ANTINO.

K. Z. til Oluf Wold-Torne. Civita d'Antino 1901 15/6:

...Hele den norske Udstilling er god og siger man, at den mangler en indtagende Ynde, saa er vist det Væsenligste sagt imod den. Naar man ser alle Billederne sammen, saa er der en vis Haardhed, en Ting der baade præger Formgivning og Farve, som er En noget imod, men som jeg kunde tænke mig Kunstnere, der netop sætte Pris paa. Det som stærkest repræsenteres i saa Henseende hos os af Julius Paulsen og ædlest af Hammershøi, har de næsten ikke Gnist af i norsk Kunst. Egedius er den der kommer det nærmest især i hans glimrende Anlæg af en norsk midaldrende Kone. Deri kommer man til at tænke paa Lionardo eller ialfald store Italienerne. Men alle Nordmænd ere gode og De selv staar særdeles smukt. De har en overordenlig Sikkerhed i at forfølge Deres Motiv, man kan i hvert Billed se, hvad De har villet. Deres Hustrus Portræt er vel nok det betydeligste Billed, det er smukt og staar mandigt og godt. Men der er lidt en parforce

Venden lige imod og der er noget i som det røde Liv staar til de øvrige Farver som begge virke haardt paa et almindelig dansk Øje. Men alligevel til Lykke med Billedet. Profiltegningen af hende er overmaade smuk i alle Henseender. I de enkelte Landskaber har De gaat saa lige løs paa det Egenlige i Motivet, at det virker stærkt mandigt og smukt..... Erichsen er fortræffelig, han er saa frisk, som sjeldent en saa reflekteret Maler kan holde sig. Jeg havde, da han første Gang gik paa Skolen, s. 506tænkt han vilde blive en Krøyer, det er slaat helt fejl. Men en der helt forbauser mig er Jorde. De første Ting jeg saa af ham heri Italien var saa ualmindelig talentløse og nu er han talentfuld og i meget udmærket og udmærket frisk. Der er en Ting jeg vil lægge Dem paa Hjerte, det er, at De maa se at beholde denne Gaaen lige mod Motivet, som De har, og at De ikke maa blive af med disse bedaarende Øjenkroge og Mundvige som De forstod at kæle frem hos Modellerne paa Skolen og som oftest overraskede mig. Der var en Hengivelse i at finde Udtrykket rigtig fint frem, som adlede Deres Arbejder. I Deres Hustrus Portræt kan jeg finde lidt af det Samme baade i Øje og Mund, men det er lidt for godt skjult, saa jeg tror at jeg, der kender det fra gamle Dage, ser det mere end de fleste Andre. Alle Nordmændene er velgørende ærlige. Det morede mig at se Wetlesens Adam og Eva færdigt. Figurerne er smukke, Landskabet alligevel lidt for naivt. Hans Landskab fra Siena var mere færdigt end jeg troede, det var jo et pænt Billed, men han lægger sig nu ikke nok i Breschen. Hils ham. Jeg har sagt ham det før - han er saa godmodig....

s. 506

K. Z. til Karl Madsen. Civita 1901 20/6:

... Hjemmefra hører jeg det gaar godt med Raadhusudstillingen, det glæder mig, men jeg sidder her og skammer mig over at den gamle Del ikke er bedre. Vi burde ingen Jueler eller Lorentzener havt, men Alt, Alt af Karl v. Mander, Wuchters og meget ogsaa af Pudderet, skøndt det er mere underordnet er det dog mere værd end Juel....

s. 506

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1901 11/8:

... Grev Fr. Frijs er et prægtigt Menneske, men behandler nok mig noget hensynsløst. Det gør nu ikke noget, naar han blot maa komme frem som Maler. Jeg tror, at hans Samliv med mig har været udmærket for ham. Har han blot Energi til at sætte teknisk Skole og Akademiet tillivs, er han nok sikker paa en stor Fremtid som Kunstner....

s. 506

K. Z. til Th. Oppermann. Civita d'Antino 1901 22/8:

... 2 1/2 Exemplar af Deres Afhandling om Raadhusudstillingen har jeg modtaget fra Venner. Jeg har derfor Lyst at skrive til Dem ikke blot forat takke Dem for den yderst velvillige Omtale af mig selv, men ogsaa forat tale lidt med Dem om Sagen..... Med Hensyn til Meningen er jeg gennemgaaende enig med Dem. Der er en Ting, som forekommer mig mærkelig - at De ikke nævner Vermehren. Netop Raadhusudstillingen synes jeg maa gøre den Unge opmærksom paa hvor dygtig han har været. Der er fremfor Alt hans Hyrdedreng. Fik jeg Lov at tage 6 af Udstillingens Billeder blev det vist det Ene. Deri rager han meget højt op, men ogsaa en Skomager og et Par Billeder med gamle Koner staa meget højt, saa han hævder sig ikke lige med men godt ved Siden af Dalsgaard - og jeg tror ikke at noget af Dalsgaard blev et af de 6. Han selv er blevet gnaven, umedgørlig, hader de Unge - og har lige givet min Skole et Spark - jeg holder hellerikke af hans Karakter, men tænker jeg paa Hyrdedrengen er jeg ham saa taknemlig, at det Øvrige skrumper ind. Det er ingenlunde min Hensigt heri at gaa i Details, men der er en Ting, hvori jeg bebrejder mig Noget. Jeg synes at Deres Indlæg er godt, men det er altfor kort som nogenlunde Redegørelse for den store Udstilling, og jeg burde i Foraaret have foreslaat Dem at skrive en stor Afhandling om Emnet....

s. 507 KRONPRINS OG KRONPRINSESSE FRIEDRICH PAA VILLA CARNARVON VED S. REMO. 1900
(H. Chr. Chr. Nr. 508)

s. 508 FORARBEJDE TIL LEONORA CHRISTINAS SIDSTE FARVEL FRA ULFELD. Kjøbhvn. 1899
(H. Chr. Chr. Nr. 493)

s. 509

*FRA CIVITA D'ANTINO REJSTE K. Z. TIL PORTOFINO.
SIDST I SEPTEMBER FORLOD HAN DETTE STED FOR MED
GREV FRIJS, JUELLINGE, OVER MILANO-BERLIN
AT VENDE TILBAGE TIL KJØBENHAVN
K. Z. til Moderen. Frijsenborg 1901 31/12:*

...I København havde Mad. Jensen [K. Z.'s huslige Medhjælp saa-længe han boede i Amaliegade 14] pyntet

mig et Juletræ, da jeg kom fra Bornholm. Jeg tændte det ene for mig selv sidste Aften, stillede det store Billede af Leonora Christina paa Dødsengen op belyst stærkt af Træet. Saa sad jeg stille og sammenlignede hendes Liv med mit.... 1902 1/1: laftes denne berømte Souper med Gaasesteg og Risengrød....Grev Frijs ønskede os Kl. 12 glædeligt Nytaar, ... han er vel den gæstfrie Mand og den bedste Vert, som jeg har truffet.... 5/1: Jeg har den allerstørste Respekt for, hvorledes dette Hus føres, en mere exemplarisk Orden træffes ikke, en friere og behageligere Maade at være paa og et bedre Tjenerskab. Imorgen Aften er jeg i Kbhvn. Ja Fritse [K. Z.'s Cousine Wanda Danneskiolds Datter Grevinde Krag-Juel-Vind-Frijs] beder om jeg vil blive imorgen Aften over, men jeg s. 510 tror nu ikke hun naar det. Jeg skal til Skolen. Jeg sukker dybt ved at skulle forlade det, men det maa være....

s. 510

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1902 22/2:

... Afleverede Lady Macbeth 15. Febr. til Berliner-Udstillingen. [K. Z. udstillede otte Billeder i Berlin, tre i Krefeld og 16 Billeder paa den Frie Udst. i Kjbhvn.] Tager nu fat paa Marie Stuart i Fængslet Aftenen før Henrettelsen, tildels for Fru Mynzbergs Skyld (min gamle Model Jfru Lund). Billedet morer mig, men Du aner ikke, hvor mange her komme... saa der bliver næsten kun Aftentimerne helt til Raadig-hed, og selv da komme de Unge....

s. 510

K. Z. REJSTE 25. APRIL 1902 TIL PORTOFINO MED DE UNGE MALERE OLUF HARTMANN, SOPHUS DANNESKIOLD-SAMSØE OG NORDMÆNDENE TH. ERICHSEN OG SØREN ONSAGER.

K. Z. til Moderen. Portofino 1902 23/5:

Forskønnelses-Foreningen har henvendt sig til mig om at give Husene paa Ulfeldsplads Farver; dertil har jeg gjort en Akvarel af to Huse her, hvor Evropas mest farvesmykte Huse er, og jeg vil gøre flere. Desuden svarede jeg, at jeg gerne ganske gratis skulde gøre et Udkast til en Leonora Christina til midt paa Pladsen. For ti Aar siden var Du som gjort dertil. Jeg tænker mig hende med Bogen under Armen vandrende ud af Fængslet. Men hvad der kommer ud af dette er maaske meget lidt.... Det er næsten et Gode i Selskabslivet at have denne Smule bornholmske Dialekt, det gør En absolut dansk....

Ved Forskønnelsesforeningens Generalforsamling 14. Febr. 1903 meddelte Formanden, Arkitekt Fritz Koch, at Husene paa Graabrødretorv kunde males smukkere, saaledes som Maleren Zahrtmann havde vist ved de af ham sendte Skitser. Dette vilde være en Pryd... Arkitekt Mørk-Hansen bemærkede, at Zahrtmann ønskede en Statue af Leonora Christina paa Graabrødretorv. - 1904 gjenoptages Tanken om Statuen paa-ny. Ingeniør J. Rump foreslog i »det kommunale Udvalg til kunstneriske Formaa's Fremme« at bevilge Kr. Zahrtmann et mindre Bidrag til Forarbejder for en saadan Statue. Forhandlingsprotokollen meddeler: »Forslaget diskuteredes, men vandt ikke Tilslutning«. - K. Z. vedblev dog at arbejde med sin Tanke. Der foreligger en Række tegnede Udkast til Statuen, hvoraf det fra 190k her er medtaget. Senere formede han sin s. 511 Plan om i Gruppeform efter Maleriet fra 187 hvor Søsterdatteren ledsager Leonora Christina ud af Fængslet. Gruppen var udstillet paa den Frie Udst. 1910. Til Moderen skriver han 10/3 1910: ... Jeg har været tre Vintre om at modellere den, den truede med at blive permanent. - Et Minde om denne hans stadig kjære Tanke vil blive bevaret i en Reliefudhugning paa hans Gravsten.

s. 511

K. Z. til Oluf Wold-Torne. Portofino 1902 27/5:

... Onsager har noget med, at alt hvad han rører ved bliver til Skønhed, han er meget tilbageholdende, lader os Danske snakke. Siger, at det kan vi. Der er vist megen Grund til at tro, at han vil blive en prægtig Maler. Foreløbig har jeg travlt med at faa ham - han ved det ikke, for saa taber Virkningen sig - til at forstaa, at vi Danske mener noget med vor Høflighed. Han tror, at det er Noget vi kline udenpaa, og saa øver han sig i ogsaa at have det som Flitter - det er en Misforstaaelse. Ellers er han elskværdig og herlig at have at gøre med....

s. 511

K. Z. til Moderen. Portofino 1902 1/5 og 26/6:

Det er saa morsomt at se de Unge male. Nordmanden (Søren Onsager) vil gerne gøre lidt Nar ad min gammeldags og lidt fattige Male-maade, jeg svarer saa, at der intet er, der kan glæde en Lærer mere, da det er Tegn paa, at Eleven vil blive bedre end ham.... Imorgen over Pisa og Rom til Civita. Hele Opholdet her har været udmærket og de Unge saa gode som vel muligt. Hjemmefra hører jeg, at Skole-udstillingen iaar kun er rost. Det var nu ogsaa altfor bidsk et Angreb ifjor af Vermehren....

s. 511

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1902 25/8:

... Egentlig var det vel, da Jammersmindet udkom i 69, at det begyndte stærkt at gaa op for mig, hvad vi var Opdragelsen hjemmefra skyldig. Det var og er, som var i hver Linje Dit Billede tegnet, nogen ydre Lighed kom til, stor Børneflokk, den samme Natur. Men det var dog Bogens Moral, der rigtig lod mig føle, hvorfor og hvorledes Du kæmpede for os. - Der gik en Aarrække. For mig var det at være Lærer en utaalelig Tanke, hverken Arbejdet eller Ansvar et tiltalte mig. Nødigst af Alt, mente jeg. Saa for 19 Aar siden blev det mig forklaret som Pligt at overtage Skolen; jeg sprang ud i Virksomheden, men ilde derved og bange for at gaa tilbunds. Den har mulig gjort til, s. 512 at jeg selv ikke er bleven saameget Maler, men den er bleven mig saa kær, har, naar jeg har været forknyt, været en ypperlig Pligt, en udmærket Trøster, den har gjort, at jeg maa være det halve Aar hjemme, og hvor godt har det ikke været, forat jeg kunde leve med Eder. - Netop i den har jeg faat et direkte Virkefelt til at overføre Eders Lærdomme fra Hjemmet, og Eleverne kende efterhaanden en Del af Eders, ja selv af Bedstemoders Ord, mere sig derover og opdrages deraf. Frants Henningsen, hvem min Skole er en svær Torn i Øjet, kom en Dag til at sige det rigtige Ord: »Det er ikke fordi Du underviser bedre end vi Andre, men det er, fordi alle de Bedste gaa til Dig.« Egentlig blander jeg mig kun lidt i, hvorledes de maler, men jeg staar som Ven af dem, de henvender sig ofte i de allerdelikateste Forhold til mig, og saa er det jeg bruger stærkt den Opdragelse, J har givet mig. De ved det, jeg angiver ofte Kilden, men de bleve dog noget forbavsede den første Dag, vi spiste her, over at Signora Caterina rejste sig og udbragte den første Skaal for Dig. Ogsaa her ved Familien megen Besked, her har været saa mange Elever. - Men jeg tror nu ogsaa, at den moralske Opdragelse er det Nødvendigste for at blive Kunstner. Af Naturen har jeg neppe store Anlæg som Maler, hos mig er det nærmest Opdragelsen, der har gjort mig dertil....

s. 512

K. Z. til Poul Christiansen. Civita 1902 15/9:

Vi har talt saa ofte om Dem, jeg har ogsaa en Del Forretninger, og De maa høre herfra inden vi iovermorgen gaar til Portofino, Liguria, hvor jeg bliver til 14. Okt. og saa gaar hjem. Det er nærmest Skolen, Forretningerne gælde. Jeg har to Elever, jeg gerne vil have ind, det er Oluf Hartmann og Svenskeren Karl Isakson. De kan vel nok blive indmeldte paa min anbefaling til Skoleaarets Begyndelse. Hartmann har gaat altfor meget hos Prof. Henningsen og man mærker Akademiet stærkt i ham og i hvad han gør. Han er meget elskværdig og saa vidt fremme, at han omtrent er Udstiller. Isakson er vel ligesaa vidt, er nærmest en stor Begavelse og har en bedaarende Færd, ... og jeg holder overordentlig meget af ham. Han kommer vel til at følge mig helt hjem. Saa er der en anden Ting, jeg vil saa gerne, at der absolut ikke males efter kvindelig Model i Vinter, vil gøre hvad jeg kan forat hindre det. Det var meget kedeligt sidste Vinter at gaa forgæves for disse Kvinders Skyld, men de Samtaler om Skolen, her har været ført, er dog det der har bestemt mig til at se at gennemføre dette. Det er s. 513 ikke godt, naar der kan siges saa om Sagen som her er talt. Danneskiold har gjort pragtfulde Fremskridt og han er saa indtagen i Civita, at han nu lader alle sine Billeder blive her indtil næste Sommer og kommer tilbage da. Han og jeg er enige i, at det vilde være glimrende, om De kunde komme herop til næste Aar.... Den 8de var vi i Sora at besøge Th. Philipsen og Rohde. Det var meget morsomt, men De kan nok tænke, vi fik ikke noget set af hvad R. gjorde. Der var vinket af. Han tager iovermorgen til Grækenland, jeg tror for 14 Dage.... Igrunden er det Isakson som optager min Interesse, han kan naa meget langt.... Det Danneskiold præsterer, er ogsaa meget extra. Han har noget Haardt og køligt, det er hans Mangler, men paa samme Tid maa jeg jevnligt beundre ham. Men kommer Isakson, er det som Solen gik op. Han taler sjældent med mig, slutter sig nærmere til de Andre, er mulig lidt frygtsom. Jeg har sagt ham, at nervøs som han er vil jeg helst lade ham i Ro, men at jeg glæder mig til at rejse ene hjem med ham gennem nogle af Europas Kunstbyer.... Forleden blev jeg udnævnt til Æresborger af Civita. Det har glædet mig meget, og nu er jeg den eneste af os Skandinaver her, der tør regne sig for Andet end Barbar. - [Den svenske Maler Karl Isakson opholdt sig 1902 i Rom og skrev derfra til K. Z. om at komme paa hans Skole. Kolonien i Portofino vedtog at indbyde ham til Sommerophold i Civita d'Antino.]

s. 513

K. Z. ANKOM TIL KJØBENHAVN 23. OKTOBER 1902.

K. Z. til Maleren Sophus Danneskiold-Samsøe. Amaliegade 14, 1902 1/12:

[K. Z. tog hurtigt efter Hjemkomsten fat paa sit Nero-Billede og bad Danneskiold skaffe ham Fotografier fra Rom.] ... Billedet morer mig meget, Modellen er brilliant, Lyset skønt. Jeg har ham paaklædt i Hvidt fra Beltet og ned med smalt Slæb. Paa Hovedet Laurbær og to Fløjter i Munden. To Kvinder ligge bagved paa en Sofa og høre til og det Hele foregaar i Ottavias Hus, De ved oppe paa Palatin i Midtværelset med den dejlige Guirlande og Søjlerne. Det har De da set, for det er snart det allerbedste i Dekoration. Jeg har ham ung, saa smuk jeg kan faa ham, kunstbegejstret, ufordærvet. Poul Christiansen, fra hvem jeg skal hilse, er ganske enig med mig om Nero som en højtragisk Figur. Jeg er glad over, at De maler Billedet i Pantheon og at De gør det stort. Jeg tror, at De vil lære meget deraf.... Jeg undrer mig over, at De kan leve saa meget for Dem selv i Rom. Jeg husker godt hvorledes jeg fuldstændigt bukkede under for Fristelsen at være hver Aften

sammen s. 514 med Landsmænd de første tre Vintre. Anden Gang, da jeg var der i 83 holdt jeg mig paa Frastand og læste.... I det Hele gaar jeg aldrig efter Plan men lader Tilfældet bestemme for mig. Ogsaa nu med Billedet. Jeg har nok i c. 18 Aar tænkt paa det, men det var halvt tilfældigt det nu kom og dog tror jeg ikke, at jeg kunde planlægge bedre. Jeg spiller aldrig i Lotteri, hader det, men mit Livs Resultat føler jeg dog nærmest som et heldigt Numer. Og saaledes ogsaa Modellen, jeg har. Da jeg saa ham, syntes jeg det var Nero, da jeg havde haft ham tre Gange, anede jeg ikke om han lignede Nero eller ikke, saa kom Fotografierne og sagde, at jeg kunde male direkte efter hvad jeg havde for mig....

s. 514

K. Z. til Karl Madsen. Frijsenborg 1902 28/12:

... Sophus Danneskiold tilbringer Julen i Civita. Se det er jeg meget glad for. Han har været brav altid men kølig overfor Menneskeheden. Han har skrevet mig til, at han er ved at faa megen Interesse for sine Medmennesker, og dette er mig en stærk Borgen. Thorald Mogensen med sin unge Hustru er der ogsaa, men det er et non plus ultra Hus, det Cerroniske. Det viser mig, at de unge Mennesker har været glade for, at jeg førte dem derop, og Familien Cerroni glæder sig over at have saadanne Julegæster.... Her om Aftenen maler jeg et ganske lille Billede af Grev Friis.

s. 514

K. Z. til Moderen. Amaliegade 14, 1903 26/1:

... Model til de to Kvinder bag Nero, velgørende ovenpaa den aldeles upaalidelige og uhøflige Smedesvend. [Modellen til Nero]. Billedet færdigt i Februar. Jeg tror, det hører til mine bedste Billeder. Fire à fem Timer Model, saa hos Troensegaard om Aftenen 6-10. Det er lovlig meget, skøndt de ved ikke hvor godt de vil gøre det for mig.... [K. Z. malte Portrætter hos Dampmøller Troensegaard. Nero var udstillet paa den Frie Udstl. 1903. H. Chr. Chr. Nr. 545. - løvrigt optog Selskabeligheden ogsaa K. Z. overmaade i denne Vinter. Det Hele kulminerede med de store Fester i Anledning af hans 60aarige Fødselsdag 31. Marts.]

s. 514

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1903 17/3:

... Det er storartet, at mine Venner have samlet et Legat, paa 10,000 Kr. Dette er saa smukt tænkt, som vel muligt, og jeg jubler derover. - Du kan tro, at Skolen tidt har holdt Humøret oppe, det var en lykke-s. 515lig Ting, at jeg fik den.... Bodil er ked over, at Du ikke kommer, men jeg holder nu med Dig i den Sag. Jeg synes næsten, at det tager Vejret fra mig selv. Det Hele er ti Aar for tidlig, men saa har jeg det at tære paa, og det giver Humør... [Legatet tilvejebragtes ved en Bortlodning af Malerier etc., skænkede til Formaalet af K. Z.s Venner, Kammerater og Elever.]

s. 515

Fra Maleren Niels Larsen Stevns til K. Z. Kjbhvn. 1903 31/3:

... Jeg er en af de elever, som har stået Dem fjernest - at vi allesammen er stemt til tak, må vel være givet. Vi har vist alle stået i personligt forhold til Dem, for De rettede ikke på den linie og på den linie - skønt det gjorde De også -, men De rettede på os selv....

s. 515

Fra Moderen til K. Z. Rønne 1903 30/3:

... Hvor herligt, at jeg skal leve og være Vidne til denne Hæders-dag, Vidne til, hvor højt og kærligt Du omfattes af Kunstnere og Venner i alle Samfundskredse. Din utrættelige Flid og Udholdenhed bliver nu rigtig paaskønnet. Vil Du bringe min Tak, fordi man tænkte paa at faa mig med, det er umuligt for mig at tage slige store Indtryk, jeg vil helst sidde ene med mine glade Tanker....

s. 515

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1903 1/4:

... Dagen igaar blev til en eneste Jubel fra om Morgenen Kl. 7 1/2, da Eleverne sang deres Lærkesang saa smukt:

Vi kommer vi kommer

af hjertetrang

idag at takke Dem kjære.

Vi kommer vi kommer

i kunst en gang

det bød saa skjønt Eders lære.

Vi kommer vi kommer

i broget lag

samlet fra fjerne huler.

Vi kommer vi kommer

i jag eller mag

som vilddyr, lam eller ugler.

Vi kommer vi kommer

vi skal naa frem

De viste os vore veier.

Vi kommer vi kommer

at hylde Dem

vi bøjer os for Eders seier.

s. 516 TO SIDER AF AUG. JERNDORFFS »MEFISTO-VERSE«

...da de var færdige, sprang jeg ud af Sengen, aabnede Døren, bad dem saa ind. Her stod hele den fagre Ungdom, femten friske Mennesker, de kastede mig Violbuketter i Hovedet, og saa var Wanda og Bodil her, og de lo godt, havde pyntet det Hele uden jeg vidste det; de 60 Krukker med Navnetræk fra Hjorth [i Rønne], alle fulde af Blomster hjemmefra, fra Frijsenborg, Christiansholm, Nordfeld og Holsteinborg. Saa var her frisk Fødselsdagskringle fra Bodil, The og Kaffe blev budt rundt til Eleverne, og vi havde det godt.... [Sangen var skrevet af en norsk Elev Holmen, Musiken af en anden Elev, der med sin Violin sled i Indøvelsen. Medens der arbejdedes paa Skolen, blev Øvelsen fortsat og sunget om og om igjen for at være ganske sikre til Højtidsdagen.] Jeg var ikke uden Mennesker inden 6 1/2 Aften, kunde hverken blive paaklædt eller barberet. Legatdeputationen Kl. 11, de var tre, og de var fine. Omtrent samtidig Theaterchefen og en Deputation af alle Krøyers Elever.... Breve og Telegrammer.... Fritse [Grevinde Frijs, Frijsenborg] var her med en skøn gammel Frugtskaal.... Af Visiter var Højesterets Justitiarius Koch den fineste, han har været meget syg, kunde kun lige naa herop, men kom dog. - Jeg var kun træt, da jeg kørte med Rohde og Christiansen ud til Skydebanen. Da Døren gik op, klappede alle de 180 i Hænderne.... Jeg havde Fru Frølich og Bodil med Otto Haslund paa min anden Side.... Fru Schan-dorph var der, lille, gammel, skrøbelig, kunde neppe hænge sammen, men hun vilde være med. Vi spiste i Fred, efterat Krohn som Dirigent havde læst Telegrammet op, som var sendt Dig. Der var ogsaa Fest blandt mine Venner i Rom og Paris og Hilsner fra Civita til dets Borger. - Karl Madsen holdt Festtalen, Handskemager N. F. Larsens Søn talte fra Eleverne, Rohde ganske storladent fra de frie Udstillere og Krohn for min Moder. Altimens blev ogsaa Viserne sungne, hvoraf Jerndorffs løsslupne Mefistofelesvise, der i Faust har Omkvædet: »Satan fører Ballet op«, baade ved Text og Billeder vakte endeløs Jubel og vel ogsaa er storslaaet gjort.... Selv holdt jeg en Tale om Opdragelsen i Hjemmet af Fader og Dig.... Saa taltes der for Damerne, og jeg kyssede til Manges Jubel Fru Krøyer og Fru Julius Paulsen. - Efter Bordet begyndte jeg Dansen med Fru Schandorph. Stemningen blev meget animeret, og Kl. 3 1/2 kom jeg iseng. Jeg har ikke været træt ovenpaa det, har været paa Skolen, hos Wanda, Frølichs, Bissen og skal nu hen at male hos Troensegaards. Leonora Christinas store Portræt var laant fra Raadhuset og smykkede Salen ligeoverfor min Plads, og der var Masser af Blomster, de er idag gaaede til Hospitalerne. - Ja Moder, det var Fest, og den var næsten for Dig, som den var for Din hengivne Kristian. 4/4: ... Paa Mandag Aften [6/4] bliver Akademielevernes Fest, saa skal vi alle være Italienerne, og da bliver vel Gækken først slaat rigtig løs. Det er i Larsens Lokaler, de hente mig i Vogn 9 1/4. Masser af unge Piger, enkelte af mine Elever og vel alle dem fra Krøyers Skole, alle dem, der sidst ikke havde Raad. Onsdag Morgen er jeg hos Dig....

s. 517 TIL KR. ZAHRTMANN'S 60 AARS FEST 1903

s. 518

K. 7. til Sophus Dannekiold Samsøe, Børn 1903 10/4.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

K. Z. til Sophus Danneskiold-Samsøe. Næppe 1903 10/4.

... Tak til Dem Alle. Gid De maa have det saa godt som 60aarige som jeg har det. Livet stiller sig rigt og godt for mig og Festen var storslaaet og herlig. Senere, d. 6te var jeg til en til, det var Elevforbundet der gjorde Festen [i Larsens Lokaler, St. Annæ Plads 13], der var vi noget over 100, jeg var Civitanerinde og saare skøn og temmelig tyk. Krøyer sang og spillede, og der dansedes Bolero, Tarantell og Saltarell osv., og vi holdt jublende ud til 3 1/2, da gik jeg. Formanden Goldschmidt sprang op paa en Stol: nu gaar vor Gæst, 3 Hurrar. - »Hver s. 519gør sin Pligt« ; samme Nu var jeg løftet højt ivejret, vandret bares jeg taktfast i Sang til mit Hjem højt over Hovederne paa Folk. Jeg laa og viftede tilbage til Forsamlingen, mange fulgte og det gik støt til min Port, man siger at 6 Politibetjente sluttede Toget. Der raabtes Hurra, jeg hørte Politibetjentene sige at det ikke var tilladt saaledes at bringe en Dame hjem. Søle og Regn var det og der var en sød spansk Danserinde med meget lidt paa og med sine laxrosa Sko som taktfast fulgte gennem Regn og Søle. Jeg tror hun blev baaren tilbage, hvor der dansedes til sent....

s. 519

K. Z. REJSTE SIDST I APRIL OVER VENEDIG TIL CIVITA.

K. Z. til Joh. Rohde. Venedig 1903 25/5:

... Naarman naarlangt frem i Livet lærer man igen atvælge mellem alle de Venner Livet har foræret En. Og Et og Andet kommer til at lyse i hele Mønstreet med meget ren Glans. Jeg har været lykkelig ved at være sat mellem en hel Skare af udmærkede Venner og deri ser det ud for mig som om min Samtid har staat over den yngre Slægt. Interessen for de Andre og de Andres Gerning forekommer mig nu mindre. Ligeoverfor denne unge Skare synes jeg - men jeg er som bekendt kortsynet - at Akademiet staar som et sygt gammelt Dyr. Maaske er de dog klogere end jeg tror. De har nu taget det ene 1000 Kr. fra os. Det gør mig ondt i Betragtning af at der er saa mange fattige paa Skolen, som helst skulde have Friplads. Og det maa maaske indskrænkes. Men der er maaske en meget bedre Maade at tyde Sagen paa. Netop naar det ser ud som om Akademiet er blandt mine ærede Hadere, saa stiger de flinke Unges ideale Følelse, de slutte sig stoltere sammen, blive mere Kammerater, Kunstnere, det unge Blod strømmer kraftigere og deres Kunst kommer til at slaa Flamme. Hvad mig selv an-gaar i Sagen, saa har jeg vel ikke saa godt mere af Modstanden, som da jeg var yngre, men endnu kan den mulig gøre mig bedre og Wilhelm, som er her, regner mig det til Ære, at jeg endnu kan faa den Modstand. Saa skriver Poul Christiansen om nogen Reconciliation mellem Udstillingerne. Det vil jeg ikke ind paa om det staar til mig. Jeg vil nødig Kompromiser og for mit Vedkommende lokker Intet mig. Naar man kommer lidt i Frastand og som her faar Tizian til personlig Omgang, saa klarer det Synet paa Et og Andet.... Christi Gravlægning - hans Billede som han malte paa hin Aften, da Pesten kom over ham, erdet mig kæreste af alle hans Figurkompositioner-Portræterne s. 520taler jeg ikke om - og kan han holde sig saa i sit 99de, saa kan unge Helsted endnu blive stoltere. Den rigtige Humor, denne Evne til helt at give sig hen som er ligesaa lykkelig for den Enkelte som nødvendig for kunstnerisk at yde Noget - tager ikke Akademiet den fra hver af sine Medlemmer, selv fra de Største. Er det ikke sørgeligt at gaa ind ad den Port....

s. 520

K. Z. til Poul Christiansen. Venedig 1903 26/5:

... At Ministeriet har strøget af Bevillingen er vistnok kun godt for min Skole.... Ialfald tilbyder Danneskiold om nødvendigt for de første Aar at udbetale Pengene af sin Lomme. Sligt Offer virker, haaber jeg, styrkende over hele Linien, højner Skolen og her juble vi Alle. [K. Z. var sammen med Malerne Bentzen-Bilkvist, A. Lassen og J. Wilhelm.] ... Da Deres Brev kom, blev jeg noget ilde ved Efterretningen, men Wilhelm svarede strax at det vist paa en eller anden Maade vilde blive til Gavn og at Pengene vilde være lette at skaffe. Nu kom Tilbudet uopfordret, saa han havde Ret. Forøvrigt har jeg alt i flere Dage forstaat det Dumme i at tage sig Sligt nær. Kan jeg blot hævde Skolen i den rette Aand, saa kan Uvilje fra Modparten kun styrke....

s. 520

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1903 30/8:

...Hjem fra at male Kl. 12, fandt Bordet smykket med Blomster, og fandt paa min Plads Dit Billede omgivet af røde Nerier.... Danneskiold kendte Dagen [Moderens Fødselsdag] fra ifjor.... Jeg var glad for Danneskiold, der plejer at gøre Alt for at skjule sin Følelse.... Ved Melonen kom Cerronis op i Festdragt og med den allerbedste Malva-sier fra 1890, og saa var det Signora Caterina, der udbragte Din Skaal....Idag et nyt Billede, et større Landskab, vil herfra 20. Sept., er meget arbejdsdygtig fortiden. Over Neapel at studere Kunst og tage Bade.... [Arkitekt Martin Nyrop, der med Hustru og Datter havde gæstet Civita, afrejste i September til Neapel.]

s. 520

K. Z. VENDTE SIDST I OKTOBER HJEM TIL KJBHVN

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

K. Z. til Moderen. Amaliegade 14, 1903 9/11:

[Under et Ophold i Rønne fik K. Z. Lyst til at erhverve den gamle Hovedvagtsbygning for der at lave sig et Atelier.] ... Det elektriserede mig at høre om Hovedvagten. Jeg vil virkelig overmaade gerne have s. 521den. For Skolens Skyld maa jeg være Vinteren over her, men er saa nok om Somren i Danmark. Faar jeg Hovedvagten, holder jeg sikkert en Auktion, her er for 55000 Kr. Billeder.... Der er noget med, at jeg synes, at Stedet vilde være saa passende, saa skønt at ende mit Liv i.... Det vilde være dejligt, om Du oplevede dette? Jeg kan se Dig inde i det store lyse Rum.... [Kjøbet af Hovedvagten stødte paa Hindringer fra militær Side og Planen blev opgivet.]

s. 521

K. Z. til Peter Hansen i Italien. Kjbhvn. 1903 4/12:

... Imorgen Aften er jeg buden til Gaasegilde paa Skolen. Det er først 9 1/2 saa mit Legeme siger Nej men min Aand absolut ja og heldigvis kan Aanden endnu engang imellem besejre Legemet. Det er en udmærket Samling Ungdom. Christiansen siger, at de er altfor unge, men han maa dog give mig Ret i Fortræffeligheden. Der er en Nordmand Diebitsch, han er saa høj, at jeg næsten ikke kan rette ham, for hvad jeg ser nedefra, ser han oppefra. Nu er ogsaa Wilhjelm der, saa det maa vel hjælpe lidt paa Christiansens Ungdommelighed. Vi har nogle smaa Skærmysler om kvindelig Model, det sidste var om de ikke kunde faa en som Julklap, men den gaar ikke, derimod vil jeg imorgen love dem, at de skal faa en naar blot to af dem har gjort en Mand saa god at jeg maa bøje mig. En kan være en Tilfældighed....

s. 521

Fra Maleren Erik Werenskiold til K. Z. Lysaker 1904 5/1:

... Tak for Deres venlige brev og godt nyttaar igjen. De har en mærkelig evne til at kultivere Deres elever. Det er en vakker flok Nordmænd, De har opdraget, og det er det bedste element inden vor unge kunst....Jeg undrer mig ofte over den udholdenhed, hvormed endel af de yngste kunstnere hos os sulter sig gennem alle gjenvordigheder. Men der arbejdes med alvor....

s. 521

Fra Billedhugger Viggo Jarl til K. Z. 1904 4/4:

...Jeg takker for i Deres Brev at faa Bevis for, at De paa en Maade føler Dem som en Fader for mig; disse Følelser gengældes fra min Side med en med varm Beundring blandet sønlig Hengivenhed....

K. Z.'s Hovedarbejde i Vinteren 1903-4 var »Promelhevs« (H. Chr. Chr. Nr. 559). Det udstilledes sammen med en Række italienske Billeder paa den Frie 1904.

s. 522

**STORE BEDEDAGSAFTEN 1904 REJSTE K. Z. MED SIN SØSTER
FRU BODIL WILHJELM OVER HAMBORG, BREMEN
TIL MILANO OG VENEDIG.**

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1904 29/6, 25/7 og 27/7:

... Er i Civita sammen med Onsager, min Elev for en halv Snes Aar siden.... Jeg kender snart saamange unge Mænd lige ind i Hjerteroden, at jeg maa sætte en Stopper derfor.... 25/7 : ... Clement kom idag for at være her Somren over med Familien.... 27/7 : ... Det er mageløst, hvor godt vor Slægt er fri for Svaghed baade legemligt og aandeligt. Dertil tror jeg vor stoiske Opdragelse har hjulpet mest, det er Bedstefaders Hengivenhed for Seneca, der gaar gennem Slægten og gør den lykkelig. Peter Hansen her hører til mine flinkeste Elever og Du vil holde af ham som af Jerndorff eller Otto Haslund....

s. 522

K. Z. til Aug. Jerndorff. Civita d'Antino 1904 25/8:

... Naa, dette er egentlig ikke saa oplivende, som at Pietro Krohn sidder i Fiesole og maler et Billed. Han er energisk og har min Sandten taget sig glimrende sammen, jeg har holdt af hans Billeder fra gamle Dage og gør det endnu, naar jeg ser dem fremme, men paa Auktion gaa de mærkeligt lavt og mine Elever tror det er Løjer, naar jeg fremhæver dem. Det er det skæreste Alvor og jeg vilde ønske, han faar noget godt ud af hvad han nu gør. Her har vi det udmærket og jeg er en Slags Bedstefader for mine gamle Elever Peter Hansen og Clement, der møde op med Hustrur og hver sit Barn. Elena Hansen er 5 Aar og herlig, Hakon Clement 8 Maaneder og vist ogsaa en flink nordisk Kæmpe, men den Alder, hvor man kan sætte Patte - for Kæmpe,

morer nu ikke mig saa meget. Saa var det ogsaa ved at Mogensens skulde komme herop med et tredie Barnebarn, men Ammen gjorde desperat Strike mod at komme herop, det var paa Sicilien, og Ammens Mælk maatte ikke ophedes saa jeg faar iaar ikke Barnebarnet at se. Peter Hansen er en Knop til at male, især til at tegne og baade han og Kone er saa bedaarende. Jeg tror jeg bliver et bedre Menneske paa de to. Han har et Billed med Okser der tærse, det er saa nydeligt og betydeligt. Men Alt hvad han siger og gør har sin Betydning. Han minder i Tankesæt om Th. Philipsen, men denne mangler den betydelige Hustru ved Siden. Dagene have gaat med meget Arbejde, jeg s. 523maler ikke saa godt som før, men ligesaa meget, er ude fra 5-7 hver Morgen og sender min mandige Morgenbegejstring til den stigende Sol.... Nu skal Du høre Noget, Du tror vel jeg er bleven helt gal. Jeg har tænkt til Vinter at modellere Leon. Christina der gaar ud af Fængslet med Søsterdatter, ganske som paa Bladet af 1885, som Du vist har. Sagen er. Ingeniør Rump henvendte sig til mig i Foraaret. De havde i Borgerrepræsentationen 20000 tror jeg aarlig til offentlige Kunstværker i Kbhvn. men de blev ikke brugt. Jeg tegnede saa for ham et Udkast til en Statue af Hende til Ulfeldsplads. Jævnt pæn. Sagen blev i Mødet slaat helt til Jorden og en heldig Borgerrepræsentant kaldte hende Landsforræder og Morderske. Hvor han har det Sidste fra er mig saa ubegribeligt som om Nogen vilde paastaa at jeg havde haft en Faible for Princesse Alexandra, det første er ligesaa meningsløst, men det mener nok nogle Uoplyste foruden Etatsraad Dybdal. Men netop dette Nederlag, denne Fiasco, faar mig op, og nu vil jeg se, om der dog ikke skulde være nogle Landsmænd, der have Øje for, at hun ragede adskillige Centimeter op over Mængden, og jeg skal for hendes Skyld ydmyg finde mig i igen at gøre Fiasco. Hendes Tid kommer nok. Se engang paa Gruppen om den ikke egner sig til at staa der, hvor hendes Palads og hendes Mands Skandstøtte stod.

s. 523

*K. Z. REJSTE SIDST I SEPT. 1904 FRA CIVITA OVER ANCONA, FIUME TIL PEST. DERFRA OVER WIEN-DRESDEN HJEM OG KOM TIL KJØBENHAVN 23. OKTOBER.
K. Z. til Aug. Jerndorff. Fiume 1904 4/10:*

... Hjertelig Tak for Alt hvad J skriver - saa kærligt, saa venligt og saa utrolig beskedent. Det er et Ungdomstegn at være - at holde sig beskeden. At Din Kone er ung i Forhold til os ved jeg nok, men at Du, der nærmer Dig 60, endnu kan være det saa fuldt ud - ja saa har jeg det desværre helt anderledes. Jeg er her paa et Hôtél, hvor Alt er mig imod. Tidligere forat undgaa den tyske Plebeisme havde jeg gjort mig det til Regel ikke at tale Tysk udenfor Tyskland, men nu sejler jeg om. Tyskerne er saa vante til at behandles som skære Barbarer, at jeg har det meget bedre i denne østerrigske Kystby ved kun at bruge Italiensk og Fransk, især det Sidste gør at Opvarterne hurtig faar Brødet sat, saa jeg kan naa det, og Knoerne fra min Stol. Her er Dampskibs- og Skorstensrøg, her er en vidt udpræget Handelsaand, s. 524hvorved Ingen raaber Abba - men 3/4 Times Dampskibsfart og man er i det dejlige Abbazia, hvor Klimat er vidunderligt, Badene henrivende og Solen stor og rund. Men hellerikke der er jeg mere som i gamle Dage. Paa mine Bjergvandring trækker jeg ikke sjældent nye Planter eller ser vore gode danske Haveblomster som vilde - fordem blev jeg saa glad at jeg neppe kunde sove - nu trækker jeg lidt paa det ene Øjebryn og kan næsten glemme det igen. Sligt er det skæreste Alderdomstegn. Medens Du med en saa mærkelig Beskedenhed kan sidde og tvivle om hvad Du har gjort. Jeg vil dog sige Dig, Din Indbydelse til Dans den 31. Marts ifjor laa oppe i Civita, hvor Nyrops havde glemmt den. Dine Tegninger vise hvor langt Du kan naa, naar Du lader Humøret slippe løs, Din Cancan er min Sandten af de fineste. [Aug. J.'s Mefistovise til K. Z.'s 60 Aars Fest. Se Brev og Billeder fra 1/4 1903.] Naa og Texten den er ialfald musikalsk nok. Igrunden tror jeg noget helt Andet om Dine Evner end Du. Jeg mener at Du ikke har faaet eller har givet Dig selv Lov til at lade dem virke helt ud. Du har oftest - og det er Din Hæder - maattet skaffe Brødet til mange Andre, Du har sat det igennem paa en saare smuk Maade - og er Din Hustru saa elskværdig som vi nok begge synes, saa skyldes Meget Dig, Du tog hende som et Barn og Du har været god at voxte op ved Siden af. Og har J Begge denne velsignede Beskedenhed, som er et Lykkens Tegn, saa skyldes saare Meget Dig selv. For mig ser det ud som har Du siden Du var 25 kun gjort det som kun Faa gør saa godt og som Du er berettiget til at være stolt af. Man gaar til Dig uden at være ræd naar man trænger til Raad eller Daad, og det er vel Noget af det Bedste, der kan siges om en Mand....

s. 524

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1904 26/11:

... Vil være paa Bornholm til Juledags Aften og tager tredje Juledag til Frijsenborg. Ser til Skolen anden Juledag, hvor de mange Nordmænd arbejde Julen over.... laften til Just Paulli med Arkitekter. I Søndags hos Bodil og Wilhjelm. Jeg er i grunden altid ude.... Viggo Jarl, en af mine allerbedste Elever, bliver 25 paa Mandag, saa skal jeg som eneste Ældre spise der [hos Konferensraad Jørgensens] med en Mængde Unge. Sligt fryder mig....

s. 525 UDKAST TIL »LEONORA. CHRISTINA FORLADER FÆNGSLET«
Rlyantstegning. Kjbhvn. 1904. [Se S. 498 og Brev af 25/8 1904 S. 510]

s. 526 UDKAST TIL MALERIET »LEONORA CHRISTINAS DØD«. Kjbhvn. 1895

(H. Chr. Chr. Nr. 456)

s. 527

K. Z. til Moderen. Amaliegade 14, 1905 5/1 og 7/2:

.... Lutter Travlhed. Har i Aften arbejdet en Maaned hos Hagemanns, til hvem jeg staar i et særdeles godt Forhold. [K. Z. malte: Et Aftenselskab i det Hagemannske Hjem. Udstillet med Titel »Titania«. Frie Udstilling 1905. H. Chr. Chr. Nr. 572.] Jeg tror, at Hagemann lader noget af sin Respekt for Conrad gaa over paa mig.... Her kom en Dattersøn af Marstrand, Knud Pontoppidan, og vilde ind paa Skolen, 26 Aar, nydelig at se paa. Jeg er naturligvis strax charmeret og glad, hvis jeg som Maler kan afbetale Noget af min Gæld til Bedstefaderen.... 7/2 : ... Af og til har jeg Glæde af mine Elever, her var nu en, som betalte sin Gæld.... Georg Brandes med fl. stifte en ganske tarvelig græsk Forening med to Gange Smørbrød i Løbet af Vinteren; der melder jeg mig strax ind.... Følgende Vers elsker jeg:

Saligst jeg priser det Folk, hvis Ynde forskønnede Jorden,
Og hvis barnlige Fryd sejrede over dets Skræk.
Gader lokked det ned i Skove, Bjerge og Dale,
Og den forundrede Død skjulede sig i et Kys.

s. 527

K. Z. til Moderen. Amaliegade 14, 1905 2/3 og 17/3:

... Fritse Frijs er dog et brilliant Menneske. Jeg meldte mig til Frokost og fik en meget lang indgaaende Samtale med hende, fik sagt Alt hvad jeg havde paa Hjerte, og hun tog udmærket og betænksomt imod det.... Ogsaa med Grev Frijs staar jeg ganske fortræffeligt....

17/3 : ... Færdig med alle otte Billeder til Udstillingen. Jeg har Hovedet helt fuldt af Tanken om et nyt Billede, to Jættekvinder, som male Guld til Kong Frode. Noget jeg tidligere har tænkt paa....

s. 527

Fra Selma Winqvist til K. Z. Kjbhvn. 1905 30/3:

... Vi hafva många glada minnen från den dagen, då vi alla i Rom firade Deres Fødselsdag, det ena året i Croce med stor munterhet (husker De Sangen om »de bornholmske Fjelde«), det andra året voro alla goda vänner församlade om aftonen i vår Stue i Via S. Nicolo da Tolen-tino vid ett litet improviserat gilde, som Thomsen och Jerndorff funno på att arrangera. Med tacksamhet erinra vi, hur De alitid varit mot oss, allt ifrån den stund, De förstå gangen så ogerna trädde in i den fornämda Stuen hos de to fremmede Svenske Damer....

s. 528

Fra Maleren Ernst Goldschmidt til K. Z. Kjbhvn. 1905 19/4:

... Jeg har kun haft een lærer, som i dybeste forstand har betydet noget godt for min udvikling, og det er Dem. Hele Deres lære og exem-pel er en ansporen til fordybelse og stræben. Jeg vil altid være glad for at maatte kalde mig Deres elev....

s. 528

K. Z. REJSTE I APRIL 1905 ATTER TIL ITALIEN.

K. Z. til H. Chr. Christensen. Civita d'Antino 1905 25/6:

[Fhv. Kontorchef H. Chr. Chr. sendte i 1905 K. Z. første Udgave af Bogen: »Fortegnelse over Arbejder af Kr. Zahrtmann i Aarene 1864-1904.« Han udsendte sidst paa Aaret 1917 anden fuldstændiggjorte Udgave: »Kr. Zahrtmann. Fortegnelse over hans Malerier.« Til denne sidste Udgaves Nummerfølge er her henvist i alle Billedangivelser.]

.... Jeg vil gerne strax sætte mig til at besvare og takke for Deres ganske udmærkede Gave, der er saa stor, som man meget sjældent modtager, og ikke blot den, men ogsaa at De har sendt min Moder den fryder mig stærkt. Jeg sad sammen med Wilhjelm da jeg aabnede Pakken, og er aldeles ikke nervøs, vi saa Katalogen igennem og ved at rejse mig mærkede jeg at det var som jeg var kraftløs. Det var dog Henrykkelsen ene der gjorde og endnu gør det. For lad mig være allersomroligst, inderst inde kan det brænde og det kan det vel vedblive med. Forsendelsen til Moder vil glæde hende voldsomt. I sin lidt stille Alderdom fryder Sligt hende til lange Tider. Om hun selv skriver til Dem, skal jeg lade usagt, hun ser ikke godt, tror undertiden at hun ikke mere kan, og igrunnen kan hun udmærket. Ganske enkelte Gange kan en Linje være skreven ovenpaa en anden, men selv nu hun er næsten 83 er hendes Sprog og Tankesæt saa klart, at jeg med Forbløffelse

læser selv hurtigt affattede Smaabreve. Et fornylig indeholdt hende vist næsten ubevidst en jublende Foraarsymne. At hun er taknemlig for Gaven er jeg vis paa og faar det nok udtrykt i hendes første Brev. Det er udmærket for hende at Stilen er saa stor og tydelig. Hun læser Alt med Forstørrelsesglas. Jeg har Masser af Breve fra hende og læser af og til deri. – Jeg morer mig meget over alle de mange Oplysninger, jeg selv faar over Meget jeg ikke mere husker eller aldrig har vidst, som at Otto Haslunds Moder hed Beate osv. At Bogen er en svær Støtte for min Betydning som Maler er sikkert, at den praktisk gavner er vist, og nu kan jeg med største Lethed paapege, s. 529 hvad der bør med paa en retrospektiv Udstilling. Derfor min Tak. Jeg havde aldrig tænkt at det skulde trykkes og nu undrer jeg mig over, at De ikke lod mig mærke at De blev ærgerlig over saa sent at faa Oplysning om de sidste Portræter.... Deres Ide om at faa en Udstilling ene af Civitabilleder tiltaler mig overmaade meget og jeg er Dem taknemlig derfor. Alle de Billeder er gjort paa et umaadeligt lille Fladerum, to Gange Kongens Nytorv eller sligt, dog har Bentzen-Bilkvist et Motiv lidt længere borte. Det vil blive mine Venner og Elever paa ganske enkelte Undtagelser nær og her har vel været over 40 Malere. Skovgaard har herfra nogle af sine allerbedste Ting. Man vil kunne konstruere hele Byen, for hvert Hjørne er snart gjort. Men om saadan Udstilling virkelig bliver gjort engang, chilosa. Nu bragte jeg Clements Deres Hilsen og skal hilse fra begge igen. Saa viste jeg dem Alle Bogen og man svarede ved et: Gid der var mange som han. Hertil siger jeg Amen....

s. 529

K. Z. til S. Danneskiold-Samsøe. Civita d'Antino 1905 18/8:

...De siger jo at De altid har opdraget Dem selv, jeg synes De har gjort det godt, men saa maa De vel ogsaa være glad ved at blive gjort opmærksom paa, hvorledes jeg ser Sagen. Paa Skolen regner jeg Dem forat have været meget flittig og at have gjort netop hvad De skulde. Nu vilde jeg tro, at ved at arbejde paa egen Haand burde den udmærkede Flid langsomt tage til, De har selv sagt, at De har længere Hviletider nødvendig, men giver man for meget efter, er jeg bange for, at Hvilen tager til paa Arbejdets Bekostning.... Jeg forstaar derfor, at De søger bort.... Bliver det Italien, vil jeg stærkt raade Dem til at samle Dem om et eller to Steder, ikke dele Dem til mange. Det plejer altid gøre Skade.... Her er guddommelig skønt, glimrende Arbejdsforhold, men iøvrig er Huset ved at tabe sig, da vi er formange, ikke Mænd men Damer. Her er Christiansen, Wilhjelm og jeg soli.... Clement laver altid Mad med Damerne ved Bordet, og da vi baade spise for meget og for længe faar man Kvalme af al denne opfantaserede Haresteg med Flødesauce, Rødgrød og Pandekager med mulig Æblegrød imellem, mulig Honning à la Inglese eller syltede Brombær. Jeg vil ingenlunde blive ked over om De gifter Dem, men for mange Kvinder i Selskabet virker demoraliserende og den gamle Skik, at Kvinderne ikke spiste i Mændenes Selskab er gavnligt for Kulturens Udvikling. I min Ungdom var der endnu mange Herremiddage. Blot den Respekt det giver s. 530 Kvinderne for Mændenes større Dannelse og Moralitet er samfunds-opdragende. Saa Fruerne ... dette, de vilde blive rasende.... Holbø er næsten den bedste af os Alle. Han har et Billed med fire Bondepiger der i Graavejr tale sammen i Græsset, det er næsten sublimt.... Men Misundelsen sagde idag at de var tegnede som saas de i en blank Sølvske. Wilhjelm maler et stort Billed fra Torvet, hvor jeg sidder og maler omgivet af mange kigende Civitanere.... Det er et stort, energisk Arbejde, hvorpaa han offerer hele Somren. Mogensens bedste Billeder fra hele Italien blive vist herfra....

s. 530

K. Z. til Professor, Dr. Alex. Haslunds Hustru. La marina di Pisa 1905 4/10:

Kære Frue! jeg hører fra Moder at De er kommet hjem med Alex syg og at han ligger lidende paa Hospitalet. Det gør mig meget ondt at høre. Jeg kan ikke selv komme at se til ham, fik maaske heller ikke Lov dertil, jeg vil derfor skrive og bede Dem bringe ham en kærlig Hilsen og Ønsket om, at Lidelserne ikke maa blive for store. Jeg vil inderligt gerne at han kunde komme sig, er bange for ham. Hans Fader døde jo i den Alder Alex nu har. Det er underligt at være bleven gammel og se paa Livet fra den anden Side. I gamle Dage saa jeg altid fremad, syntes at det var saa umaadelig afvexlende og rigt at skulle leve et helt Liv, nu ser jeg mindst lige saa meget tilbage paa Livet der svandt.... Jeg er langt fra at klage, jeg har vist haft det bedre end de Allerfleste, og jeg har en hel Fylking af Venner, der Alle har villet mig det godt, men den Tid er forbi, hvor jeg kunde løbe langt forat finde en Blomst jeg ikke havde set, hvor jeg jublede over en Forfatter fremstillet paa Rønne Theater eller hvor jeg var saa begejstret for Otto og hele hans Hjem, at jeg næsten ikke kunde hverken sove eller spise. Det er ikke fordi Ole er anderledes at det har ændret sig, nej det er mig der er bleven gammel og ikke mere er som jeg var. Men i mit Liv skylder jeg mine Venner overmaade meget og mine Tanker stanse meget ofte ved Livet paa Godthaab [Haslunds Hjem]. Det var lyse og lykkelige Tider, da man var saa ung, og dog ved jeg ikke om en hel lang Aarrække senere ikke var den lykkeligste for mig. De senere Aar har i alle Henseender været gode for mig, men jeg selv har ikke mere Evnen til helt at nyde dem, bliver mere og mere henvist til Kunstnydelse og er ikke saa optaget af Andre. Det har jeg rigtignok været. Den Sommer at Otto og jeg boede sammen paa Baadstad, mit Venskab var saa stærkt at det næsten blev Lidelse, og den berømte Gang da jeg s. 531 pludselig i Sneføre og Solskin saa Alex spankulere saa lige som et Siv og promenere en pragtfuld hvid Studentehue, jeg havde ikke været gladere havde det været mig selv, der havde rettet min Ryg. Det var umaalelig rart dengang, men jeg har mange Gange i de sidste Aar glædet mig over hin gamle Aabenbaring. Og saaledes med mange Ting. Det er et stort Gode at kunne lade disse

ungdommelige Følelser bemestre sig En, bærer En frank over Meget....

S. 531

K. Z. til Sigurd Wandel. La marina di Pisa 1905 10/10:

Kære Wandel, De maa ikke tro andet, end at jeg ofte tænker paa Dem og glæder mig over hvor godt det gaar Dem som Maler, hvor store Opgaver De indlader Dem paa og hvorledes De aarlig gør gode Skridt fremad, hvorledes De især i de allersidste Aar gør næsten Kæmpeskridt. Og det glæder mig saameget mere som det aabenbart er med energisk Anstrængelse og at selve Kampen kan iagttages i Billederne. Gik det glattere vilde jeg ikke have saa megen Glæde deraf og Fremgangen vilde neppe vare saa længe. Kampgnyet klinger saa udmærket i mine Øren. Billedet er i Jakobs Kamp med Herren. Nu tror jeg paa at en virkelig Kunstner vil staa frem i Dem, og jeg føler mig lykkelig i den Tro. Dengang De for ni Aar siden saa brat forlod mig, gjorde det mig meget ondt, allermost fordi jeg antog at De med det samme var færdig med Maleriet. Deres Virksomhed har beskæmmet mig og af alle søde Følelser har for mig maaske ingen større Sødme end at blive beskæmmet. Jeg skriver dette til Dem, forat De fuldtud skal vide, at mine bedste Ønsker følge Deres Gerninger. Som jeg begyndte Brevet med at sige at jeg ofte tænker paa Dem, saa maa jeg tilføje, at jeg dog i de tre Uger, jeg har været her, har gjort det hver Dag og det mange Gange. Alt her minder stærkt om de overordenligt for mig kære Timer i vort Samliv, og naar jeg nu kommer lige fra en glimrende Solnedgang over Middelhavet, hvor den bekendte grønne Tunge slikkede Himlen, da Solens sidste Rødme svandt, saa mindes De vist ogsaa de blide Timer vi havde med hinanden paa den brede Strand. Det var vist sidste Foraar, jeg følte mig helt ung. Jeg elsker denne Sandkyst, disse Pinjer, og Samlivet med Poul Christiansen og Larsen Stevns og Dem var bedaarende. Husker De Pintseorglet i Pisas Domkirke med Cimabues Kristus. Her er Pinjeskoven bleven adskilligt frodigere og har voxet. Den minder mig med sine stolte Stammer og straalende grønne Kroner om Cæsars Legioner. De husker maaske at Cæsar altid s. 532selv gik barhovedet i Kamp. Han blev tidlig skaldet, saa tilkendte Senatet ham en Guldegekrans som han bar med Forkærlighed og altid. Soldaterne bar Egeløv om Panden. Og her hvor Solen fører an er det som var det Cæsar med sin Hær....

S. 532

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1905 20/12:

...Jeg faar Juleaften fem Elever, først hos Fugmann Kl. 5 til Grød, Gaas og Æbleskiver og saa herop til Vin og Julegodt. Jeg forærer dem nogle af de dyreste Farver, Noget det altid er svært selv at sørge for....

S. 532

K. Z. til Aage Bertelsen. Frijsenborg 1905 29/12:

...Jeg er overmaade glad ved at høre, De skal til Grønland, antager at det er godt for Dem i alle Maader. Jeg ved ikke om jeg ikke i Deres Alder langt foretrak Troperne for Grønland, men som jeg nu er synes jeg at Grønland maa være fortrinligt. Gid vi maa genses glade efter den Tur, det er i høj Grad mit Haab.... [Aage Bertelsen var Deltager i Mylius-Erichsens Danmarks-Expedition.]

S. 532

K. Z. til Moderen. Amaliegade 14, 1906:

... Kom fra Frijsenborg hertil Kl. 8,23 og alt Kl. 9 havde jeg Model, til Kl. 3 1/4. Jeg kommer altid godt ud af det med Unge, og dog faar jeg dem Et og Andet sagt. Den ældste af Sehestederne sagde til mig (paa Rejsen fra Frijsenborg) : »De siger at kunne se det Meste udenpaa mig, - hvad ser De?« - Jeg svarede: »jeg ser, at De er et smukt, kløgtigt og velopdragent Menneske, en Smule brutal, men det staar til Dem at raade Bod paa det sidste.« Han blev blodrød - jeg tror, mine Ord virke godt. Paa Frijsenborg kom ogsaa Frederik Frijs [Juellinge], som jeg har behandlet med megen Strenghed. Han er Høfligheden selv, og nu tror jeg ham mig hengiven....

S. 532

*SENT I APRIL REJSTE K. Z. SAMMEN MED SIN COUSINE
GREVINDE WANDA DANNESKIOLD-SAMSØE TIL ITALIEN.*

K. Z. til Moderen.

Lido

, Venedig, 1906 29/4:

...Wanda har det godt, tager daglig varme Søbade, maler Størstedelen af Dagen.... 19/5 ...Wanda rejste 18/5. [Omkring 1. Juni kom K. Z. til Civita d'Antino.]

S. 533

K. Z. til Aage Bertelsen. Venedig 1906 28/5:

[Afskedsbrev før Bertelsens Afrejse med Danmarks-Expeditionen.] ... De staar ved et stort Vendepunkt i Livet vist netop i den rette Alder – jeg tror paa at dette store Opgør med Livet, som absolut maa komme frem mange Timer paa Rejsen, maa staalsætte Dem – at den Kres, de har om Dem, maa være saa betydelig og saa kydisk, at den maa støtte Deres Fremgang. Jeg ved godt, at store Farer lure paa en saa dristig Færd – men her er den anden store Fejl i vor Tids Opdragelse, Alle blive saa stærkt skaarne over samme Læst, det er kun de Faa, der faa Lov at udvikle sig helt paa deres Natur.... De maa tillade mig, at jeg takker Dem for meget Godt mange glade Timer, vi har haft sammen. Aldrig har De gjort mig Sorg, altid har De været kærlig mod mig, og det har varmet mig. Har jeg af og til mærket Misnøje og lidt Vakkelvorenhed, saa mener jeg ikke at det griber saa dybt og mit Haab er, at De vil komme tilbage som en Mand af Ja og Amen....

s. 533

Fra Maleren Kristen Holbø til K. Z. Volterra 1906 27/6:

... En kan trænge at bli tat ordentlig i kraven af Dem engang imellem og rystet, saa makeligheten, likeglatheten og den overfladiske rutine forsvinder, og man lærer at se skjønheden i den mindste ting. Minderne fra Civita [1905] lyser med en egen glands og skjønhed for mig. Arbejdet blev jubel og fest, selv om evnen sviktet....

s. 533

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1906 16/7:

... Frøken Simesen kommen, overordentlig livlig og behagelig. Kom her igaar til Fest med Folkedans, hvor Frk. Marie Henriques dansede med 8/8: ... Jeg har haft den store Sorg at Jerndorff er død. Det er igen en af mine Allernærmeste. Han beholdt til det Sidste Indignationen over det Slette, Noget der ofte taber sig før Tiden.... Bertelsen indskærpede jeg stærkt at være Mylius hengiven, selv naar det kunde være vanskeligt....

s. 533

K. Z. til Aug. Jerndorffs Enke. Civita 1906 31/7:

Kære Fru Jerndorff. Ja, det var et meget svært Budskab Deres Brev bragte og mit Hjerte gør ondt i mig. Vi har været Venner gennem Livet fra 1865 til nu, altid fuldtud i Harmoni, aldrig en eneste skur-s. 534rende Lyd. Jeg saa op til ham som Kunstner og næsten endnu mere som Menneske. Jeg saa ham som ung evne at stifte Familie, aldrig at svigte i Livet, hverken Kunstens eller Familiens Krav, saa hans alvorlige Fremtræden, naar det galdt en Sag af Betydning, saa hans store milde Kærlighed, naar det gjaldt Dem. Jeg kunde fuldtud forstaa ham i Alt hvad han gjorde, han var saa enkelt, saa klar. Da han blev Lærer forbavsedes jeg over, hvor stærkt han ogsaa kunde vie det sin Interesse, jeg havde selv en hel Del med Sligt at gøre; gav jeg mig hen, var det af en let Overgivenhed i min Natur, Jerndorff fulgte langt bestemtere sin Pligt. Den forstod han altid at ordne sammen med Livet, det var, som kunde der aldrig være Tvivlstilfælde. Jeg skylder ham meget for, som han var. Han har ikke sjældent retledet mig i mine Billeder, og var der et eller Andet, som ikke var som jeg burde gjort det, gik han mildere hen derover end de Fleste. Hans sidste Brev til mig indeholdt en kærlig Spørg om de to Kvinder, der malte Guld. I de sidste halvandet Aar har jeg frygtet, at Døden pludselig kunde komme, og jeg var angst ved vor Afsked, han var ude paa Banegaarden at sige mig Farvel, da jeg tog herved den 25de April. Han døde jo endnu næsten i fuld Kraft, og man kan ikke godt ønske, at Nogen skal leve og se Kræfterne svinde bort, og for mit Vedkommende vilde jeg ønske at kunne som ham dø pludseligt – men Slaget er dog meget, meget haardt for dem der er tilbage, og hans Ytring om Paradiset viser hvor stærkt han endnu forstod at henrykkes over Livet. Jeg er Dem overordenlig taknemlig over Deres Brev, over Deres Hilsen fra Dem Begge. Jeg forstaa det Venskab, som De bærer for mig og vil overordenligt gerne være det værdig. Kommer vel neppe hjem før 23. Okt. saa der er lang Tid inden vi ses, Deres pludselige, voldsomme Sorg vil blive til et dyrebart Minde, som De vil frede om som Deres bedste Skat.... Den Dag han blev 60, hvor var han ikke henrivende imod sine Gæster, og hvorledes var han ikke ved Sølvbryllupet i Roskilde, hvor Hendriksen og jeg saa fuldtud havde Lov at være med som Familie, eller den Dag da der var Barnedaab i Rom for Deres lille Elisabeth. Hvor forstod han at lave det om til cannasmykket Fest, hvorledes var han ikke mod Helsteds og Fru Wulff og mod os Alle. Jeg husker saa tydeligt Festens Slutning da vi hver havde et tændt Lys med os og gik op ad Corsoen med Vilh. Melbyes Mandolin i Spidsen.... 14/8: ...At have Penge er neppe nogen Lykke, ialfald synes jeg at den Aarrække, hvori jeg selv kæmpede undertiden temmelig strengt for Udkommet, var mindst ligesaa lykkelig som nu hvor jeg er godt stillet. Jeg synes ogsaa at de rige blandt mine Venner ikke har det bedre end de fattige – jeg vil strax sige Dem, at jeg saare gerne vil støtte Dem.... De vil kun glæde mig ved at komme til mig og skulde jeg kunne hjælpe Dem eller Deres Sønner, vil jeg anse det som en Venskabsgæld hvori jeg staar til August. At give Raad for Sønnerne duer jeg mindre til skøndt de er inde paa Kunstnerbanen, for jeg er vist baade mere overvældende og eksklusiv end August altid holdt af, og jeg antager at Sønnerne er af mildere og mulig fornuftigere Stof end netop det skal være, som jeg bedst kan lide.... Jeg ved, at da han giftede sig og formede sit Hjem og tog sig af hver Enkelt,

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

da gjorde han Noget, som jeg saa paa med største Respekt og det har jeg beundret gennem alle hans Aar. Jeg har ydmygt erkendt, at det kunde jeg aldeles ikke gøre....

s. 535 ITALIENSKE BØNDER. Civita d'Antino 1903
Nationalmuseet i Stockholm
(H. Chr. Chr. Nr. 550)

s. 536 FESTLIGT MIDDAGSBORD I CERRONIS STORE SPISESTUE. Fotografi. Civita d'Antino 1906
Fra venstre Forgrundsfigur og Rordet venstremodt ses:
Th. Mogensen, Fru Jebe, Fru Clement, Kr. Zahrtmann, Angelina Cerroni, J. Wilhjelm,
Catarina Cerroni, (Italiener), Fru Mogensen, Wold-Torne, G. Clement, Diomedea Cerroni

s. 537 UDFLUGT TIL CERRONIERNES VIGNE. Fotografi. Civita d'Antino 1908
Personerne staaende: fra venstre til højre
Signoraerne Ester og Catarina Cerroni, Frk. M. Henriques, Major Massimo Cerroni
Siddende fra venstre: To kvindelige Tyende, en Italienerinde, finsk Maler Roos

s. 538 JOH. WILHJELM: K. Z. VED ARBEJDET. TORVET I CIVITA D'ANTINO. 1905

s. 539

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1906 26/8:

... Besøg af Underpræfekten fra Avezzano med alle tre Ferranter, Skolelærer, Advokaten fra Civitella. Han var ung, smuk, spirituel. Da han havde set mine Billeder godt igennem, gav han mig glat Lag. Den barbariske Overdriven af al Farve, Blaåt skulde tages fra mig, Bjerge malte jeg galt. Der faldt mange sande Ord, men jeg er saa af-vænt med at skældes ud, at jeg næsten havde glemt, hvorledes det var.... Senere kom vi til at tale om Tidens Indflydelse, jeg syntes Billederne vandt ved at blive ældre. »Ja det kan jeg godt forstaa, at De siger«, svarede han og rakte Tunge.... Underligt hvor de gode Manerer og den fuldstændige Frigjorthed i Opførsel giver En Ret til meget....

s. 539

*EFTER ET SEPTEMBEROPHOLD I AMALFI VAR K. Z. ATTER
HJEMME TIL SÆDVANLIG TID I OKTOBER.
K. Z. til H. Chr. Christensen. Kjbhvn. 1906 7/10:*

Jeg har faaet stærk Lyst til at male en Susanne, der staar paa Hovedet i Badet. Akademierne har misbrugt hende paa Benene....

s. 539

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1906 7/10:

... Jeg har to Billeder for, Susanne i Badet og Den fortabte Søns Hjemkomst med to unge Klowner eller Slangemennesker til Modeller.... [Modellen til Alkibiades og Susanne var en Artist Barley (Petersen), der i 1907 var Medhjælper ved K. Z.'s Udstilling i Kunstfor-s. 540ningen. Han pralede af at være i saa god Træning: »jeg kan staa fem Minutter ad Gangen paa Hænderne som Susanne«.]

s. 540

K. Z. til H. Chr. Christensen. Kjbhvn. 1907 16/1:

... Sokrates og Alkibiades er ingenlunde færdigt, jeg ved ikke hvad der kommer ud deraf. - Jeg vil gerne have det i Deres Samling, og lover Dem, hvis De vil have det, baade at jeg ikke skal sælge det uden at underrette Dem og at om det bliver aldrig saa godt skal De kunne faa det for 500 Kr.... [1906 udstillede K. Z. Jættepigerne »Fenja og Menja«, H. Chr. Chr. Nr. 587, samt italienske Billeder. 1907 Atelierbilledet med hans egen Portrætfigur (fuldført af Carl V. Meyer), »Susanne i Badet« og »Sokrates og Alkibiades«. H. Chr. Chr. Nr. 601-603.]

s. 540

*FEBRUAR-MARTS 1907 AFHOLDT KUNSTFORENINGEN EN
RETROSPEKTIV UDSTILLING AF K. Z.'S ARBEJDER.
K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1907 19/2:*

... Det er skrækkelig mange af mine Venner, der dø nu ; Axel Helsted var et herligt Menneske og Ven, kan Du huske, hvorledes han hjemme sad og legede med Nødderne.... Igaar købte jeg for 1000 Kr. Schouboes Maleri »Foraaret«, et ypperligt Billede, som jeg længe har elsket og harmedes over ikke blev solgt. Alt gaar saa

underligt lykkeligt for mig i Kunsten, og den fylder mig meget.... Tager vist min Elev Edv. Weie med til Italien....

S. 540

Fra Johannes V. Jensen til K. Z. Kjbhvn. 1907 28/2:

... I Gaar gik jeg ud igen efter Sygdom, og min første Gang var ned til Kunstforeningen og se Deres Udstilling. - Farver! Det var mig en stor Glæde at se Originalen: Chr. II og Sigbrit; en lille Gengivelse inspirerede mig i sin Tid til, hvad jeg skrev om Kongen. Men hvad der slog mig mest, var alligevel Indtrykket af Livsglæde og arbejdsom Alvor, der i Deres Kunst fremme hinanden, og saa det, at Livet dog er saa langt, at saa meget kan en Mand faa gjort....

S. 540

SIDST I APRIL DROG K. Z. TIL ITALIEN LEDSAGET AF SIN ELEV MALEREN EDV WEIE.

K. Z. til Peter Hansen. Amalfi 1907 19/5:

.... Jeg har nu lært meget af Hentze, har tidt nydt hans Billeder ogsaa i Ensomhed, naar jeg bagefter har tænkt paa dem. Den lillebitte s. 541 Klat Vand hvorpaa hans Havfrue stod paa Halen midt i Kongesalen var den ikke bedaarende - den har jeg ofte let af som af Damerne i Napoli der midtsommerstid igrunden er nøgne med Vifte og Slæb. Derfra er det vist taget, for det var jo netop det Havfruen havde paa. For Halen lignede Napolitanerslæbet For her er da ingen Sammenligning. Hentze har altid Noget paa Hjerte, hos Slott-Møllerne synes jeg altid at de er blanke og bare som destilleret Vand....

S. 541

K. Z. til Maleren Vald.

Neiiendam.

Amalfi 1907 27/5:

... De Onskabsfuldheder mellem Karl Madsen og Slott-Møllerne er skadelige for hele vor Stand. Det sidste Slott-Møller skrev om den gamle Onkel, er jo saa ... som vel muligt. Der voxer kun Strid om det Ægtepar.... Vi havde i fire Dage Otto Haslunds her med Datteren, der er Modelleuse ... vi havde det aldeles storartet med hinanden, nød Noget af vor Ungdom om igen....

S. 541

K. Z. til Broderen M. K.Z. Amalfi 1907 31/5:

... Du skal have Tak, fordi Du tager mig i Forsvar for Angreb paa mit Modelvalg. Modeller burde aldrig tale med eller omtales, naar Billedet var, som det skulde være. Jeg er enig med Dig i, hvor utiltalende Kunstnerstriden er. Jeg skrev strax til Peter Hansen, der er mig dyrebar, og jeg tror heller ikke han senere har skrevet. At Hentze og Slottmøllerne kan have nogen Ret, er jeg ikke blind for, men deres Udtryksform er saa indecent, at det Hele bliver blot ubehageligt.... [Gudmund Hentze angreb i »Politiken« de fynske Malere og blev assisteret af Slott-Møller. Der udspandt sig en længere Avisfejde, i hvilken ogsaa Karl Madsen greb ind som Forsvarer af Fynboerne.]

S. 541

Fra Peter Hansen til K. Z. Kjbhvn. 1907 3/6:

Kære Mester og Ven! ... Striden om Hentze nu endt.... Jeg kommer her til at tænke paa Dig og Dit Forhold til Dine adelige Venner, fordi jeg selv har hørt til de utaalmodige og vist ogsaa bebrejdet Dig, at Du ikke virkede kraftigt nok paa dem. Jeg har taget elendig fejl. Du holder af dem for deres egen Skyld, og det siger i Grunden alt. Du lader rolig Dumrianerne anse Dig for Snob og misbruger ikke Dine Venner til at vise frem, men overlader roligt Æren for Opdragelsen s. 542 til Bache og Wentorf og hvad de nu hedder. - Hentze kan ikke for-staa, at Du har uddannet et Kuld af Bondemalere, men det er atter den samme Grund. Du holdt af Dine Elever, mere end af Dig selv, Du misbrugte os ikke til at danne Skole, der kunde udraabe Dit eget Ry, Du var tilstrækkelig stor selv dertil. Maaske vi mest føler det, som var Dine Elever i Firserne, den Gang da Du i Din Kunst hævede Dig til virkelig Majestæt. Jeg tror nu, det var det asketiske i Din Natur, der den Gang var det fremherskende, og ikke det epikuræiske, men undertiden ved jeg ikke, om Du naaede dertil ved Kamp, eller det var en lykkelig Medfødthed. - Du er den, jeg skylder mest, fordi Du har lært mig mest, dernæst følger min Gæld til Italienerne, saa det er altid en Ære for mig at være sammen med Dig og dem; men her er saa meget at gøre herhjemme....

S. 542

K. Z. til Maleren Kristen Holbø. Amalfi 1907 4/6:

... Endnu i Vinter har jeg Skolen, saa tror jeg nok at jeg opgiver den, da jeg føler, at jeg ikke mere har tilstrækkelig Kraft til at gøre Nytte, har ingen Indflydelse paa de enkelte Elever. – De er vel glad over at der er kommet Sprogtvang i Norge. Mig gør det ondt. Jeg synes at hele Verden – Kineserne med – arbejde mod Enighed og Forstaa-else, blandt andet af den praktiske Grund, at jo større Samfærdsel, der bliver, desmere er det nødvendigt at forstaa hinanden og vi vel Alle blive en Nation igen – maaske, hvis Luftballon bliver Samfærdsels-middel – og saa kan maaske Halfdan [K. H.'s lille Søn] komme til at opleve det. Men fremelske Særegenheder forhaler Sligt og gør vist dem, der er særegne, Skade. – Men det har De vel hørt nok om før..... Jeg har lært meget ved at have haft saa mange Nordmænd paa min Skole. Jeg beundrede den store Trang til Frihed, som vi manglede i Danmark og netop meget i hine Dage. At De faar Sprogtvang og Kongedømme var nu mod mine Beregninger. Men lad os kærligt række hinanden Haand trods de mange Mile....

K. Z. og E. Weie opholdt sig fra Juni i nogle Maaneder i Civita d'Antino.

s. 542

K. Z. til Sophus Danneskiold-Samsøe. Civita d'Antino 1907 11/7:

.... Jeg mener nu, at De har valgt det Rette ved at slutte Dem saa stærkt til Isakson. Selv om han, som De skriver, har en Tid, hvor han ikke staar paa Højden af sig selv, er han altid en ualmindeligt stort s. 543anlagt Mand, der med al Nervøsitet bliver ved at være Mand – og i Meget er De Modsætninger, kan lære Meget af hinanden. Skal jeg sige hvem af mine Elever, der bedst kan udvikle sig ved at rejse og se Meget, blive De Begge omtrent dem, der taaler det mest. Og dog tror jeg at ogsaa De kan rejse for meget, mulig alt er paa Veje til at have gjort det.... Jeg haaber at De er kommen godt tilende med Deres Harpespillere og at De har Planer oppe om noget Nyt. Det Abstrakte, der er i den Art Motiver, finder jeg fuldt tilladeligt. Vi har i saa mange Tider redet paa »den lille Naturalisme« at jeg hilser ethvert Greb i anden Retning som velkomment. Hartmann arbejder i selvsamme Retning og ogsaa Mogensen er ikke uberørt deraf. Gid der maa komme noget Godt ud af alt dette. Netop de fire Herrer, De, I., M., Hartmann har alle Respekten og Sansen for Arbejdets Herlighed. Hartmanns Kamp [Jakobs Kamp med Herren] paa Udstillingen jublede jeg over. Det havde nok en Del Rembrandt deri. Følelsen var ypperlig, Farven mandig og god og jeg sidder endnu og 1er saa det ryster i mig over hvor godt Jakob havde faat Herrens Vinger plukkede. De saa ud som en gammel Liggehønes. Det var vel nok det bedste, ialfald det muntreste Billed paa hele Udstillingen. Hans Fader var en vittig Hund. Det ser ud, som bliver Sønnen det Samme. Christiansen var ogsaa god, han solgte neppe det Mindste. Det er haardt, naar man er Ug....

s. 543

K. Z. til Vald.

Neiiendam.

Civita d'Antino 1907 29/7:

.... Jeg maa nu resignere Noget, men saa har jeg saamænd nydt Livet af fulde Skaaler og med megen Ungdom. For Tiden er Wandel den af mine Elever, der interesserer mig mest, af yngre er Danneskiold og Hartmann herlige, men jeg har ogsaa alle de kære Fyenboer....

s. 543

K. Z. til Moderen. Civita d'Antino 1907 20/8 og 30/8:

... Weie er rejst hjem; jeg syntes ikke om det, men her er blevet livligere ved Maaltiderne. Roos og endnu en ung Maler Ejnar Nielsen er her endnu. Paa Skolen voldte han mig Kvaler, men han er en udmærket Maler.... 17. Sept. tager jeg herfra til Verdensudstillingen i Venedig, bliver der i ni Dage og tager Bade. – Denne Gang vil jeg kun se, ikke arbejde der.... 30/8 : ... Livet er, som man selv vil gøre sig det, men det hjælper En stærkt at være retledt i sin Barndom og Ungdom, og jeg har absolut kun lyse Minder at se hen til....Jeg har næsten helt s. 544hørt op med at spise Kød, føler mig overordentlig vel derved, er magrere og lettere end før; ogsaa aandeligt synes jeg at det hjælper mig. Jeg kan arbejde mere og vist saa godt som i de senere Aar. Som jeg engang kunde, det orker jeg ikke mere. Til Vinter Skolen, for sidste Gang, thi der hører Kraft til at have tilstrækkelig Indflydelse paa Ungdommen. Saa har jeg haft den lige to Dusin Aar....

K. Z.'s Breve give glimtvis Udtryk for, at han ikke mere ansaa sig for ung og stærk nok til al lede Skolen, et Arbejde der vel havde bragt ham mange Sorger, men dog afgjort endnu flere Glæder. Allerede et Par Aar tidligere havde Krøyer opgivet Ledelsen af sin Skole, der overtoges af Joh. Rohde, og da K. Z. i Foraaret 1908 sluttede af, samledes hele Undervisningen under Rohdes Ledelse. – Om Skolernes sidste Aar meddeler Joh. R.: »Da endelig Kunstnernes frie Studieskoler, efter en Virksomhed paa omtrent 30 Aar, mistede Statstilskud og gik ind, lukkedes for stedse, var det ikke kunstneriske Grunde der fældede dem. En pludselig

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Sparsommelighedstrang greb Regjering og Rigsdag, som paa Finanslovsforslaget for 1912-13 strøg en hel Række lignende Bevillinger, vore Skoler maatte slaa Følge med mange andre Institutioner, der mistede Statshjælp. Det samme Folkething, der gav os Pengene, tog dem fra os. Det var »venstre« der i sin Tid skaffede os Pengene, og det var »venstre« der berøvede os dem, og Aaret 1912 blev Skolernes sidste.«

S. 544

*K. Z. FORLOD VENEDIG 29. SEPT. OG KOM TIL KJBHVN. 3. OKT.
K. Z. til Moderen. Amaliegade 14, 1907 26/11:*

... Megen Selskabelighed. Hos Bissens med Börjesons. Igaar hos Fru Hanne Benzon med Bjørnstjerne Bjørnson. Han siger nu ustraffet alt hvad han vil, men Godlidenheden lyser ud af hans Liv. Meget smuk er han, og alt blegner ved Siden af ham, undtagen Fru Hanne B. i sit højrøde Fløjl.... Har taget fat paa Dronning Christina, tænkt paa det i flere Aar, nu samler jeg mig derom. Jeg er altid i bedst Humør, naar jeg har noget rigtig Stort for....

S. 544

K. Z. til Broderen M. K. Z. Kjbhvn. 1907 1/12:

Underligt er det, som man faar meget at høre, naar man er beskæftiget med et saadant Arbejde [Dronning Christina]. Jeg tror, at selve s. 545Indtrykket først former sig færdigt et lille Aar efter, og jeg gad vide, om jeg strax kendte hende, traadte hun ind ad Døren. – Jeg har snart for meget om Ørene, nu ligger her et Interviewkort, – saadanne Herrer er det svært at gardere sig for, for selv om man smed dem ned ad Trapperne, jeg tror de vilde være tilfredse med Interviewet....

S. 545

Fra Oluf Wold-Torne til K. Z. 1908 4/1:

... Ja, kjære mester, De har git mig grundpiller, som står, og git mig en skønhedsglæde så stor at – jeg aldrig næsten kan se noget så vakkert som selve naturen, det måtte da være græsk kunst....

S. 545

K. Z. til Broderen M. K. Z. Kjbhvn. 1908 25/1:

... Jeg sidder her og er ked over, at Staten ikke begravede Holger Drachmann, det vilde være sket i Italien, hvor man villigt griber hver Lejlighed, der kan forbinde Statens enkelte Individier, og hvor man vel nok har stærkere Fædrelandsfornemmelser end her. Nu er min glødende Tid tagen, og jeg ser noget afstumpet paa Tingene, men tidligere vilde slig Fællesbegejstring have knyttet mig stærkere til Danmark....

S. 545

Fra Frits Syberg til K. Z. 1908 30/3:

... De er stadig stærkere og yngre af Sind, end de af Deres Elever, som jeg kender. Der er ingen Mennesker, jeg har følt mig beskæmmet af saa ofte og saa dybt, som af Dem. De skrev for mange Aar siden til mig, at »Venskab og Beskæmmelse hører til de skønneste Ting i Livet. « Nu har jeg lært, at de Mennesker, der beskæmmer En dybest, er de man kommer til at staa i størst Taknemlighedsgæld til. Tillad mig at opfriske et lille Exempel paa hvorledes De daglig beskæmmede mig i Skoletiden. De gik rundt og rettede paa vore Tegninger, en Dag opholdt De Dem længe hos »Apothekeren«, og det slog mig, at den Energi og Alvor, som De udfoldede for at aabne Øjnene paa os for Modellens Skønhed, i ingen Henseende var ringere overfor Apotheket end for nogen af os andre. Og saa tænkte jeg ved mig selv : Det er derfor vores Mester er en stor Kunstner, fordi han i den Grad er optaget af Hovedsagen, af sin Mission, at det ingensomhelst Rolle spiller for ham, om han strør sine Perler ud for et større eller mindre Svin, Gud hvor vi andre dog er smaa og flabede. Jeg har senere spekuleret over, om De s. 546gjorde saadan noget ubevidst, eller det var et Middel til at opdrage os. [»Apothekeren« eller »Apotheket« var Kælenavn for en ung Mand, der ikke var velset af de andre Elever, og som er den eneste K. Z. har maattet anmode om at forlade Skolen.] – Det var saadan en rar Dag, jeg var hos Dem i Efteraaret, der endte med at De inviterede min Kone og mig med i Teater, »Greven af Charolais«, et Rabalderstykke. Da det var tilende, sagde De til min Kone: »Jeg beder meget om Forladelse, Frue, fordi det ikke var bedre.« Det var Aftenens bedste Replik, sagde min Kone, den eneste vi kan huske, men den morer os ogsaa hver Gang vi mindes den....

K. Z. udstillede sit Billede: Dronning Christina i Palazzo Corsini paa den Frie Udstilling i 1908. (H. Chr. Chr. Nr. 616).

S. 546

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

SIDST I APRIL REJSTE K. Z. TIL FRANKRIG.

K. Z. til Broderen M. K. Z. Lyon 1908 10/5 og 10/6:

... Det er mageløst at rejse, og opleve Franskmand. Her har jeg nærmest dyrket Musæerne, der er meget righoldige, og man mærker, man er i en civiliseret Storstad.... Banyuls sur mer 10/6: ... I Jernbanen i Søndags morede hele Kupeen sig over mit daarlige Fransk. Jeg var ingenlunde bange for at svare, og saa en Latter, der gjorde, at jeg kom i Kast med alle tre Waggonafdelinger....

s. 546

K. Z. til Cousinen Grevinde Wanda Danneskiold-Samsøe. Montpellier 1908 14/5:

...Jeg har været i Lyon, Avignon, Nîmes og nu er jeg her. Imorgen paa mit Bestemmelsessted Banyuls sur mer, hvor jeg vil være og male. Det er morsomt hvor man mærker at disse Sydfranske stamme baade fra Grækere og Romere. laftes var jeg paa en Knejs næsten ene med Soldater. Jeg talte at netop Halvparten var blonde, altsaa af ægte græsk Herkomst. Jeg er paa gode anden Rangs Hoteller, spiser med Officerer. Man mærker at de ikke er Barbarer. Jeg sidder ene ved mit Bord, men der var to Borde, hvert med sex Officerer og to med tre og fire. Jeg kan misunde disse skønne Mennesker deres Ungdom, men kun beundre deres Dannelse. De sætte sig fast i min Bevidsthed. Denne Uskyld, dette Skælmeri, denne Glæde over Livet. Vi Andre har faat Fordømmelsen - ja Fordummelsen - for vor Part. Disse, ja de fryde sig og takke for det Liv de nyde. Nej, der var tre Lieutenanter, hvilke Fysiognomier. En Renhed, en Glæde, en Jubel, en Tak. Tout simplement. Man gror i Ydmyghed, naar man oplever Sligt....

s. 547 EN FANGE. JOHANNE DEN GALE AF CASTILIEN. Kjbhvn. 1899
(H. Chr. Chr. Nr. 490)

s. 548 P. S. KRØYER: K. Z. VED FROKOSTBORDET I CIVITA D'ANTINO
Pastel 1892

s. 549

K. Z. til Moderen. Banyuls sur mer 1908 17/7:

...Idag lægger jeg sidste Haand paa mine Billeder her.... Herfra Tirsdag med Jernbane, saa ni Timer paa Kuskebukken med sex Heste for op i Pyrenæerne. Indom i en spansk By og saa op til Escaldes, Pyrénées orientales, hvor jeg bor paa et Badehotel til ind i September. Nyd nu ogsaa Du Badene....

s. 549

K. Z. til Broderen M. K. Z. Aux Escaldes 1908 19/8:

... Bruger den vældige Svovlkilde paa 42°, den er overordentligt velgørende, hver Dag, og det Kvarter før Frokosten er Døgnet bedste.... Den comfortable nye Badeanstalt er nogenlunde fornemt, omtrent som Sorø Akademi. Spanierne - og det er næsten Alt hvad her er - har Grandezza og Ungdommen Uforskammethed....

s. 549

K. Z. til Sigurd Wandel. Aux Escaldes 1908 25/8:

...Jeg kommer til Dem med en Bøn. De træffer sagtens Bertelsen i disse Dage, hvis De da ikke er altfor langt af Led, og jeg vilde overordentligt gerne høre fra Dem, hvorledes De finder at Turen har udviklet ham. De er den Bedste, jeg kan henvende mig til herom, og efter Spænding siden St. Hans og allermest siden 6te Avg. har denne fuldstændig forandret sig, siden jeg ved, han er flink, til Spænding for hvorledes Turen har virket paa ham selv. Jeg har med stor Glæde læst om hans første store Udflugt med Koch og Gabrielsen helt op til Nordsiden af Pearysland. Da har han været frejdig og det har udviklet ham.... Achton Friis's Skildringer er meget klare, saaledes har Alt set ud i grel, ydre Virkelighedsgengivelse og saa omtrent vidste jeg, det maatte være - men det Dybere indbyrdes mellem de brave unge Mænd, har Bertelsen forstaat at faa Udbyttet deraf? - Jeg vilde saa gerne at det Forsagte, lidt utilfredse, skulde veget, og det synes jeg maatte kunne ske. Han har næsten det fineste, fornuftigste og elskværdigste Sind af os alle, der hørte saa lidt til til at hæve det iverjret over hans Misnøje. Og som Menneske, saa som Maler. Han trængte til at blive helt Mand, helt vide, hvad han vilde sige.... Mylius's Lidelser - og Brønlunds - tror jeg ikke meget paa. Jeg har været ung s. 550og med paa ordenlig Strabads. Men var det ikke en Nydelse til, at man saa var saa sulten, at Tarmene skreg? og det var ikke Nydelsen at de skulde mættes. Kom man hjem kunde Moder undre sig over, at man ikke havde mere Appetit. Den var som knust. Og var ikke det at man endnu skulde gaa fire Mil uden Kræfter ligesom et helligt Offer, man bragte den Aspidium angulare man havde fundet. Tror De ikke, at det netop har gaat de tre paa den Maade? Nu siger De at Lidelserne, Kulden, Sulten var forfærdeligt meget større - jo, men vi var næsten Dreng og Aspidiumen fra 1859 var et ringe Udbytte ved Siden af Verdenskortlægning. [Den sjeldne Bregne, K. Z. fandt paa Hammeren 1859, staar nu paa hans Forældres Gravsted.] Fader har sagt

mig, at de der dø af Sult og Kulde dø i lyse Syner. Hvor nære maa de ikke have været i de storslaaede Omgivelser hvor Naturen hersker helt, hvor de var to - eller tre - nære Venner sammen, og hvor de næsten vidunderligt havde udført deres Pligt. Selve Pallas har traadt Mylius ganske nær, har trykt sit Takkekys paa hans Mund og Mylius har følt dets Vellyst. Verden samler sig for melodramatisk at sørge - jeg tror man maa juble med de tre Døde.... De bad mig engang om at maatte kalde Dem min Elev. - De har sagtens glemt det. Jeg vil sige Dem, at De er en af de Elever jeg er allergladest for. Og det er ingenlunde nu, fordi De maler saa godt. Nej min Alder gør at jeg mere og mere ser til hvor lykkelige mine Elever er bleven. Jeg var i sin Tid klar over, at De var baade lunefuld og forkælet, og skøndt jeg regner det for meget store Ulykker, stod jeg i saa Henseende ret magtesløs overfor Dem. - Med disse Ting forekommer det mig at De fuldkomment har faaet Bugt, ialfald gemmer De bedre og bedre paa dem. Den Opdragelse, man giver sig selv, er den solideste af alle, og jeg ved af Erfaring fra mange Andre - selv har jeg neppe været forkælet - hvor vanskelig det er at blive af med Forkælethed.... Nej, den det for Tiden gør mig mest ondt for er Poul Christiansen. Det er som han er lidt for tung til at naa op paa de Højder, hvor Solen virkelig skinner. Jeg har haabet og haabet - la speranza è prima per nascere, ultima per morir, sige Italienerne saa skønt. Han selv har holdt godt ud men det er som var Mismodet ved at komme over denne elskelige Grækerbonde....

s. 550

K. Z. til Dr. J. Lindegaard. Aux Escaldes 1908 28/8:

... Du bliver vist forundret over at se Brev fra mig, men Du har saa prægtig Evne til at finde en belejlig Stund til i Slaabrok og med s. 551 Benene oppe, til at læse dette, der egenligt kun er en Bøn til Dig. - Mine botaniske Interesser er endnu trods Alderdom ikke helt udslukte, nu blumicerer jeg og undertiden træffer jeg paa min Vej en Plante for hvis Ynde jeg synger Lovsang. Saaledes ogsaa i dette Tilfælde. Gennem de sidste 20 Aars Jernbaneture har jeg i Italien tilbudt en gul Korsblomst. Jeg tænker det maa være en Korsblomst Tlaspi - hjemme kaldte vi den Pengeurt og den var ikke skøn, men denne Art har taget, hvad den anden mangler. Om vor var det man paa Bornholm sagde at Ukrudet i Vaarsæden var Pinjsurt og Penjsurt og Skit og Lort og Lausurt; her har jeg endeligt haft Lejlighed at samle noget Frø af den - det er første Gang, jeg har kunnet naa det. Og nu vilde det Sted i hele Danmark hvor den vilde tage sig bedst ud være Din Aurikelhøj, hvis Du endnu har den. Planten gør sletningen Fordring, Bladene danner en ubetydelig Bladroset tre Tom. i Tværmaal, saa kommer midt op deraf en fin Stilk fjorten Tom. der bærer en let men lidt ubetydelig Blomst. Kan jeg ikke faa Dig til at saa dette 20 Aars Haab der? Jeg tror det skulde ske strax, jeg tror den danner Rosetten i Vintrens Løb og naar saa Auriklerne s'en vont, saa løfter den sin Blomstestilk fager som Axel i Vang. Saa en Smule mellem hver Aurikel! Du vil vist finde det skønt, især naar Du faar det saa godt understreget. Den vil have det tørt og helst lidt paa en Skrænt. Selv i Frøtilstand, hvilken Ynde. Fru Mathilde Stage. Mens jeg sidder og skriver dette, kommer jeg - dog sans comparaison - til at tænke paa et Sted fra Xenofon. Kan Du huske at hvor han roser Kyri vestasiatiske Dannelsen at han saa fortæller hvorledes han ofte ved Taflet sendte en Del af en Kanin til en af Generalerne med den Bemærkning »Ved denne Steg glædede Cyrus sig, han vil gerne at ogsaa Du smager derpaa og har Glæde.« - Da troede jeg i min drengede Uvidenhed, at Kanin smagte godt. Jeg har først i mit 34te Aar smagt det, kan ikke fordrage det. Muligt gaar det Dig saalunde med Blomsten. Men tillav Kaninen saa godt som muligt og saa eller plant en mellem hver Aurikel. Jeg tror næsten at Bodil vil sige Oui ça c'est Japonnais. Men hun vil nok sige det paa Japansk. De, Japanerne mangle den gule Lak, muligt ogsaa Planten, ellers saa Du den hvor der nu er Pæoner og Glycéner. Jeg havde engang i Sommer Brev fra Fru Ingeborg Haslund.... Jeg beundrer hende meget og Alt, hvad hun gør. Det bedste af Alt er at hun virkelig gift med Alex har sat igennem at hun jevnlige gik i Kirke. Dertil havde jeg neppe haft Karakter nok og jeg er ganske vis paa, at Alex har beundret det, elsket det, maaske endnu mere end jeg, men han har neppe sagt det s. 552 til Nogen - maaske endogsaa haft en en Smule haanlig Mine. Gaar det ikke Dig som mig, nu man er gammel, man gaar og regner en Mængde Menneskers Livskonflikter, Livsførelse ud, og for hvert Aar ser man bedre, at de er skabte i Guds Billed. Ja, hvor er ikke Fruerne Haslund - jeg mener dem alle tre, dem som jeg kender nøjest - som gudedannede. Nu gaar det igen en Stund lykkeligt i Ottos Hjem. De Mennesker er anlagte for Lykken, forstaar at anamme den, det kan man se paa begges Ansigt....

s. 552

FØRST I SEPTEMBER BEGYNDTE K. Z. HJEMREJSEN MED ET OPHOLD I PARIS.

K. Z. til Vald.

Neiiendam.

Frijsenborg 1908 24/12:

... Jeg var nede paa Apotheket. Ove Rahbek laborerede, kogte Filtrer, og da han lever mest i henfarne Tider, var jeg lige ved at bede ham om en Kærlighedsmixtur eller lignende, man kunde sende N. V. Dorph og Karl Madsen [som var i Avisfejde] i Julegave.... Det er frygteligt vanskeligt at finde paa en Julegave til Grev Frijs, men nu kan jeg gerne betro Dem, at han skal have Slottets Bygmester Meldahl, der hilser paa hans Kones Slægtning Kejser Wilhelm. Den Gave er jeg selv meget stolt af....

s. 552

K. Z. til Kristen Holbø. Amaliegade 14, 1908 29/12:

... Det glæder mig altid at se, naar mine gamle Elever er glade for Livet. Jeg burde maaske tænke mest paa deres Kunst. Men det gaar hermed som med Pengene af mit Legat, jeg burde give dem efter Kunstnerdygtighed, og Livet med sine Krav gør, at jeg ender med at uddele dem til dem, der er haardest i Trang. Nu, jeg ikke mere har Skolen, er jeg dog ikke saa stærkt angreben af hvorledes den Enkelte har det, kommer ikke saa direkte i Berøring med Nøden. - Jeg er glad ved, at De arbejder energisk. De har nok mange og stærke Farver, det synes jeg, at Deres Samtidige har sagt, og jeg har selv set det. Jeg syntes, at det Billed De gjorde med de tre store Figurer udenfor eller ved Siden af Kilden i Civita var meget smukt, vil tro, at det maa være Deres Genre. Stadskleiv var mig saare kær som Menneske. Han var lidt grov i sin Kunst. Jeg kan godt tænke mig om ham, at han ærligt har stræbt og vundet sin Plads. Thygesen hører jeg Andre meget glade for, jeg ved dog kun lidt om hvorledes han maler. Wetlesen har jeg s. 553et Par Ord fra, han ser nok meget snart herind om, naar han nu rejser ud. At Torne er den mest beundrede stemmer jeg selv stærkt med i og er glad for. Det gaar mig som Dem med Munchs Kunst. Jeg tror nu ogsaa at De og jeg ligne hinanden en Del i vor Maade at se Farve paa. Munch har en stor Udstilling her, Karl Madsen og en Del af de Unge beundre vildt. Selv er jeg bange for hans Indflydelse over Ungdommen. Hvert af hans Billeder er malt i en Fart og han faar let de Unge til at arbejde mindre end de ellers vilde have gjort. Hvem der her er udmærket er Svenskeren Wolmar. Jeg ved ikke om De har gaat med ham paa Skolen. Han har haft haarde Kampe, drak lidt stærkt paa Svensk, var lidt for smuk og kom langt frem paa Skraaplanet. Han havde som ung meget gode Kaar. Nu har han i 3 à 4 Aar lidt Nød. Men hans Karakter er god, aldeles ufordærvet.... Han har malt et meget smukt Billed, Motiv fra Junglebogen. En nøgen Yngling ligger og leger og taler med en Bjørn og en hvidgraa Ulv. Men ogsaa Blomster har fuldt hans Kærlighed og han har et Par ualmindeligt skønne Blomsterbilleder. Endelighar Isakson udstillet nogle mindre, men megetsukke Billeder. Ham venter man sig meget af, naar han blot kan lade være med at slette sine bedste Ting ud. - ... Jeg var igaar endeligt i Viborg at se Skovgaards Domkirke. Den var langt smukkere end jeg havde ventet. Navnlig var Farveforedraget udmærket. Bindsbøll har sikkert stor Fortjeneste heraf. Han har som Kunstner haft mægtig Indflydelse, og Kirken der vil varigt være Minde om ham. Men ogsaa Skovgaard er ypperlig.... Og jeg jublede i de fire Timer - nej fem - hvor jeg var i Kirken. Den Art Besøg er herlige....

s. 553

K. Z. til Moderen. Amaliegade 14, 1909 25/3:

...Har arbejdet uafbrudt med Statuetten siden jeg var hjemme sidst i December, men maa dog holde den tilbage fra Udstillingen. Strax lettet, senere gnaven, nu falden til Ro....

s. 553

K. Z. REJSTE SOM SÆDVANLIGT MIDT I APRIL. SAMMEN MED DEN UNGE DANIEL HVIDT DROG HAN TIL AMALFI.

K. Z. til Broderen M. K. Z. Civita d'Anlino 1909 23/6:

... Her er vi kun tre. Min Ven afdøde Vald. Hvidts ældste Søn Daniel, der skal være Maler, - det er ganske behageligt, at det vistnok er det s. 554Eneste, han duer til....Selskabet her kan for Arbejdets og Samlivets Skyld ikke være bedre. Dog maler jeg mindre end før....

s. 554

K. Z. til Arkitekten, Prof. M. Nyrop. Civita d'Antino 1909 7/7:

De og Deres Familie maa have en lille Hilsen herfra. Dagligt glæder jeg mig over Deres Virksomhed heroppe, og da jeg vel er den her, der har den største Glæde deraf, staar det ogsaa nærmest mig til at skrive. Dette er et af den Art mindre besværlige Breve, der ikke paa nogen Maade æsker Svar. Det er nu først og fremmest Billederne inde ved Siden af mit Soveværelse. Ja jeg ser alle de kære Navne, Deres tre, som De har forbundet saa engt med København og som staa saa friske, som den Dag, da de overraskede os. Saa Frøken Ulrikka Groves, der med sine tre Muslingskaller minder om en komplet elskelig Dame, og Tjørsvaags, der ved det lille Reb er bundne støt sammen. Saa er der Bentzen-Bilkvists Hun og Ungerne i Reden, dem som græd Alle fordi Hannen var fløjet, jeg elsker den Fortælling over al Maade. Den viser hvilken Lykke der kan være tilhuse i et lille Fuglebo og sætter mig i Stemning næsten hver eneste Morgen. Og saa allerøverst Bissens, han med sit sunde Valgsprog, lad os nu bare ikke skave os, og hun med sin kogende Gryde og den Sløv, der først ved hendes Død faldt af hendes gæstfrie Haand. Vi var alle forelskede i det Hjem - er det ogsaa nu, - men hun var herlig.... Men etsteds til har De sat et smukt friskt Vidnesbyrd om Deres Ophold her i Platanerne, som vi var fælles om og som trives herligt. Det var 30 Stokke paa 2½ meter her blev plantet, nu er der kun 26, men det er ret anselige unge Trær paa 5 meters Højde. De er noget forskellige, hvor Vandet er nærmest er de absolut flottest, men der er en 6 Stykker der absolut er flotte....

s. 554

K. Z. til Alex. Haslunds Enke. Civita d'Antino 1909 12/7:

... Jeg synes desuden som om vi glide lidt fra hinanden, og det gør mig ondt. Det er vistnok min Skyld, jeg kommer saa sjældent af mig selv noget Sted og saa Mange af mine Jevnaldrende dø og det er overalt Mændene. Fru Hartmann, De, min Kusine Wanda, Fru Jerndorff – jeg holder saa meget af hver af dem, men jeg ser dem meget mindre end før. Og der er Flere. Det er som om Tredserne er blevet den skæbnsvangre Alder. De selv rejser nu en hel Del, det kan jeg kun glæde mig over, jeg mener, at saa længe man har Kræfterne dertil, er det s. 555noget af det Bedste vi har. Og De har mange Venner, der ligesom har siddet og ventet paa Dem. Jeg har ikke ret meget at fortælle Dem. Disse Somre ude er varierede og rige nok for En selv, men giver nok et noget ensartet Stof, naar man skal fortælle det til Andre. Livet er lyst og lykkeligt her. En ung Maler Daniel Hvidt har været med mig den ganske Tid. Først var vi i Hôtel Luna i Amalfi i syv Uger, havde storartet Besøg af hele Xylograf Hendriksens Familie. Det var lykkelige Dage.... Vi er kun vi fire her [to svenske Candidater], muligt kommer her ikke flere, men det er ypperligt som vi har det. Tyskerne har forsøgt at komme ind, er atter slagne tilbage fra Fæstningen, men de er saa ihærdigt paatrængende, at de kommer ind tilsidst: »sind Sie vor dem königliche Hause in Dänemark vorgestellt. Wir sind es vor dem unserm Hause in Lippe Schaumburg, und auch in Lippe-Lippe«. – Der er ikke en Revne saa lille at jo en Tysker kan komme igennem. Hele det øvrige Evropa hader Tyskerne af godt Hjerte. Jeg ingenlunde som vort Lands Fjender, men fordi deres Paatrængenhed er saa stor og deres Takt lig Minus....

s. 555

K. Z. til Aage Bertelsen. Civita d'Antino 1909 30/7:

... Bliv nu en god Ægtemand, som De var Elev og Ven og som Traditionen fra Deres Hjem paalægger Dem det. Jeg vilde gerne se den glade sympathiske Kres som omgiver Dem den 3die og det skal være mig kært at modtage Dem Begge, naar jeg i Slutningen af Sept. er i Kbhvn. Da er De vel i Skotland, men noget senere vende De vel tilbage. Hilser Alt hvor Queen Mary færdedes, hende holder jeg meget af og hun har glædet mig helt fra Barnsben....

s. 555

K. Z. til Broderen M. K. Z. Civita d'Antino 1909 12/8:

Moders Sygdom kom mig noget overraskende.... Moders mange Breve har hele Tiden været muntre, hun har talt om sine Kræfter, og at vi nok saas igen til Efteraaret. Om Moder vil se mig, er jeg parat, kan være hjemme paa fem Dage.... Faders Død var jeg ved og var meget glad for at være der, har altid været det senere. Dør Moder, er vor Barneverden forbi.... Vi har saa stærkt taget Afsked fra hinanden, at jeg neppe tror, at Moder ønsker mig hjem. Naar jeg først er hjemme d. 16.-18. Sept., kan jeg være hjemme meget længe. Du ved nok, at Skolen er forbi.... Ja Marius, Skilsmissen forestaar nok. Jeg har lovet Moder ikke at sørge over hendes Død, men kun savne hende. Jeg tror, at jeg skal holde Løftet....

s. 556

Fra Broderen M. K. Z. til K. Z. Rønne 1909 18/8:

.... Moder modtog mig Mandag Morgen 16/8 »for at lukke hendes Øjne«.... Var om Aftenen helt ovenpaa, fortalte mig Masser af Rønne Historier og spurgte mig om Lov til at komme oven Senge næste Dag.... Det er velsignet saaledes at se Livsmodet vaagne hos Moder igjen, det har sikkert været langt nede i de forløbne Sommermaaneder....

I SEPTEMBER REJSTE K. Z. HJEM OVER VENEDIG.

K. Z. besøgte i Midten af Oktober 1909 Brahetrolleborg, derefter Rønne og var sidst i Maaneden atter hjemme i Amaliegade 14.

s. 556

K. Z. til Moderen. Brahetrolleborg 1909 19/10:

... I Fyen har jeg aldrig før været, det mildt bølgende Land, som saa mange af mine Elever har malt.... Amaliegade 14, 1/11: Paa Trolleborg viste Grev Reventlow mig et Billede af Sofie Magdalene. Lysten vaagnede i mig til at tage fat paa et Billede af hende, som mine Tanker mange Gange har kreset om : Struensee og Caroline Mathilde træde, varme fra Jagten, ind i hendes Dødsværelse. Reventlow var ivrig for at anspore mig. Men det er vanskeligt. Det Allervigtigste er, at jeg har ofte tænkt paa Motivet, aldrig egenligt set det. Jeg trak mig lidt tilbage i min Alderdom og tænkte : Ja Du kan gerne mere Dig selv med at tænke derpaa, men noget Billed kommer neppe. Men saa kan en lille Ting gøre Udslag. – Her laa forleden

nogle gamle Dragter, brugt af Modeller, noget overordenligt dejligt hvidt Atlask, som lyser med pragtfuld Glans. Fra 8 Aften til 2 Nat sad jeg og sprættede det op, atter iforgaars Aftes forat sende det til kemisk Rensning. Jeg bredte alle Bredderne ud over min Sovesofa, tændte Lys, hele Hjørnet af Værelset lyste i Atlaskglans, og pludseligt har jeg set Billedet og kan male det. Struensee og Caroline Mathilde i Herredragter, han lysblaa, hun Skarlagen, med Ridepiske og trekantede Hatte. Og pludseligt staa de for Dødens Majestæt. – Gid jeg maa kunne gøre det. Et storslaat Motiv. De to unge Mennesker aner ikke, at de er døde han to Aar efter, hun fire. Men er det ikke morsomt, at det blev den Atlaskflom, som blev afgørende. Nu har jeg det omtrent, som da jeg var i Trediverne. Og jeg tør næsten ikke fortælle Dig, at jeg iforgaars først fik Middag Kl. 10½, igaar var den over 10. Men paa anden Maade kan Billedet umuligt blive godt.... 3/11: ... Luxus og Flitter og Død og et ungt Par, der er indtagne i hinanden, se det er meget Indhold paa en Kvadratalen Lærred. Man har saa godt af at have med et stort historisk Motiv at gøre, det er som ser man paa Livet med et større Blik. Paa Tirsdag skal jeg til Frederiksborg for at se Christian VI' og Christian VII' Tid, sammen med Neiiendam og om muligt Knud Laub. Vi kommer nok op at skældes om, hvad vi ser; det kan alle Parter have godt af..... 10/11: Igaar i Frederiksborg havde jeg elleve Gæster. Otto Haslund med Kukke og Datteren, der er en flink Billedhugger, Neiiendam og Knud Laub var med herfra, og saa kom Sophus Danne-skiold, Viggo Pedersen og Niels Skovgaard med deres Fruer til Frokost hos Leidersdorff med Linser og ristede Kastanier, fra 11-1. I Samlingen fra 1-3, temmelig hastigt. Saa The og derefter Besøg i Skovgaards Hjem Karlsberg; jeg havde en meget smuk gammel Ring til Viggo Pedersens fagre Brud, hun saa ud noget lig Søster Elisabeth. Vi var tilbage i København 6½ uden synderlig Appetit. Saa foreslog jeg at traktere dem alle med varmt Bad; det blev modtaget under Latter, var velgørende. Derefter Traktement med kogt Rødspætte og Pandekage med Æblemos. Vi skiltes saa Kl. 10.... Mit Billede er paa det allermorsomste nu, hvor hver Dag forandrer det stærkt. Jeg faar en lueforyldt Stumtjener til det.... 13/11: ... Knud Danneskiold og Alice var her, jeg spurgte, om de kunde finde ud af, hvad Billedet forestillede. Pludselig sagde Alice : Funtus, det er Struensee og Caroline Mathilde. Knud sagde: Nu steg Du mange Grader i Kristians Agtelse.... Du skulde se mig sidde her og sy Klæder til Struensee og Caroline Mathilde, det er omtrent, som da jeg i Julen 81 sad hjemme og klippede Kniplinger til den døende Dronning, og disse sorte Kniplinger bruges nu til Sofie Magdalene....

s. 557 LADY MACBETH. Kjbhvn. 1899
(H. Chr. Chr. Nr. 502)

s. 558 MARIA STUART NATTEN FØR HENRETTELSEN
Efter Kunstforeningens Tegning. Kjbhvn. 1902
(H. Chr. Chr. Nr. 530)

s. 559 NERO. Kjbhvn. 1903
(H. Chr. Chr. Nr. 545)

s. 560 STRUENSEE OG CAROLINE MATHILDE VED DRONNING SOFIE MAGDALENES LIG
Kjblivn. 1910
(H. Chr. Chr. Nr. 636)

s. 561

K. Z. til Karl Madsen. Amaliegade 14, 1910 7/1:

... Jeg kommer i dette Øjeblik oppe fra Winkel og Magnussen, har set Birkholms Udstilling, er begejstret. Det er ikke de mindre Sager, dem kunde Andre – jeg mener jeg – maaske ogsaa gøre, men det er de større psykologiske Ting. Nu ved jeg nok, at Psykologien er sat til-dørs af den nye Kunst, Drachmann, Krøyer, vore bedste har sagt saa. Men det er ikke den objective Psykologi der tager mig i hans Billeder, men den bredt anlagte Avtodidakt, der gløder gennem de bedste Billeder. Det er kun fire à fem, men de er ogsaa til at faa mig til Jubel. – Der er et Billede som hedder »Sult«. Hvor er de forfærdeligt sultne, allermest en Dreng. Det vilde være Galgenhumor at hænge det Billed s. 562 hos en Fabrikant af W. C.s. Naa det lærer man meget af, men det er et Motiv af den Art som jeg altid skælder Carl Meyer ud for, og saa er maaske dog Sult ikke malt saa prægnant siden gamle Hogarth. Ellers sætter jeg ikke engelsk Kunst saa højt. Nej der er to herlige Malerier. Det bedste er vist Berlinerkvinder, der lappe Sække. Det minder om Krøyers Sardinieri, men psykologisk overgaar det hint langt og er vel ogsaa bedre tegnet. Jeg synes det er et Mesterværk i vor Kunst. Det andet hedder vist »tilbords«, det er meget svagere i Farve, men der er en Følelse i Linier og Psykologi der ogsaa stiller det Billed saare højt. Manden med den ufordærvede Ungdom, de ufordærvede 36 Aar gløder gennem Lærredet. 2000 Kr. – 1000. Du har vist hørt mig sige at ingen Følelse er saligere end at føle sig beskæmmet. Jeg staar ved hvad jeg har sagt. Gennem det rejser det Gode sig i En og man voxer deri. – Men Beskæmmelsen nær staar Indignationen. Da jeg gik hjem fra W. og M. voxede den i mig over at virkelig saadanne Billeder kan være usolgte gennem mange Aar. Indignationen sidder her lige ved Siden af mig, jeg skuer hendes marmor-hugne Træk og jeg voxer i Sans for og muligt ogsaa i Skønhed. Naar J i Galleriet tænke paa at købe v. Gogh og Gauguin siger jeg ikke et Ord, for jeg kan regne ud at der maa være Noget jeg ikke forstaar – naar J lade Birkholm gaa – ja saa maa jeg vel takke Eder og Vorherre for at jeg sidder og forskønnes i Indignation. – Ja Tak for alt Godt....

s. 562

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1910 17/1:

.... Min udmærket elskværdige Elev Oluf Hartmann døde igaar Morges. Han var vor eneste humoristiske Maler. Var en Sommer med mig i Civita.... Middag hos Martin Henriques, 84 Aar; Verten udbragte Din Skaal, ... han gjorde det overmaade smukt.... [I Vexel-lerer Martin Henriques' Hus var K. Z. i senere Aar en jævnlig Gjæst. Han satte megen Pris paa Værten og stod i venskabeligt Forhold til hans Børn, særlig til Malerinden Marie Henriques.]

s. 562

K. Z. til H. Chr. Christensen. Amaliegade 14, 1910 28/1:

...Oluf Hartmann synes at have efterladt sig en særdeles god Samling af Skitser, Haandtegninger og Raderinger. Det har været med stor Beundring at jeg har gennemgaaet en Del deraf. Han minder om Rembrandt, Goya og Leonardo og er dog ganske sig selv. Og selve Stilen i s. 563 Tegninger og det Alt er saa mandigt frisluppen at det uafbrudt fremkaldte Beundringsraab. Han har Noget af en Gigant og Udstillingen af hans Sager tror jeg vil blive beundret. Det vil ske i Kunstforeningen i Marts eller April. Jeg vilde saa gjerne haft den lille Sal ved den frie Udstilling, men det blev os nægtet. Syntes at det at han var mellem mange Samtidige og fuldstændig offentligt fremme var en værdig Maa-de. Kunstforeningen aabner nok for Alle, men Præget er ikke det Samme og der vil komme Færre i Kunstforeningen. Men mere Dem vil det sikkert og De vil ogsaa nok glædes....

s. 563

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1910 16/3 og 8/4:

... Alle Billeder indleverede til Udstillingen, imorgen gaar ogsaa Statuetten derud.... Oluf Hartmanns Moder har foræret mig hans meget smukke Skitse af Patrokles.... Meget paa Farten - noget træt, vil dog strax tage fat paa et Motiv: Leonora Christina og Dina, egentlig Titelbilled til en Bog, som en Farmaceut Rahbek i Hammel skriver. Dina kommer ind og siger i Bogen: »Eders Liv er i Fare.« L. C. svarer: »Det er det hver Dag.« ... 8/4: ... Svært travlt med Dina. Igaar til Middag hos Frijses. Efter Middagen kom Kronprincens. Han talte strax om Caroline Mathildebilledet. Senere blev det mer pikant, da de skulde vide, hvor langt Caroline Mathilde var henne. Paa Mandag til politisk Middag hos Ahlefeldts [Udenrigsministeren], underligt at jeg kan bruges der, for min Politik er ganske negativ, men derfor kan jeg meget godt mere mig..... [Paa den Frie udstillede K. Z. i 1910: Kopien af hans Altertavle i Civita, »Titus«, »Struensee og Caroline Mathilde« (H. Chr. Chr. Nr. 633, 635, 636) og Statuetten af L. C.'s Udgang af Fængslet.]

s. 563

*K. Z. til Malerinden Frk. Marie Henriques i Athen.
Amaliegade 14, 1910 16/3:*

... Aarene til egenlig Brevskrivning er forbi, dog ikke for at glæde sig over Breve fra Ens Venner, især naar de sige at Vennerne er tilfredse, og jeg ventede nu ogsaa en Panegyrik fra Deres Haand fra Kongens Athen. - Ja gid det maa vedblive at være saa. Vist er han en Mand med Forstand og Lune [Kong Georg]. Hils ham fra mig, saa siger han nok at han godt kan lide mig, hvis han da ikke har ændret Mening.... Ja maal og mal livligt dernelde og brug Tommestoktallet som Middel mellem Dem og Idealet.... Niels Skovgaard har et dejligt Billed af sin Hustru og en Flok dejlige Børn.... Oluf Hartmanns Udstilling er s. 564 ganske udmærket. Det er hele Kunstforeningen fuld og mod Sædvane er Alt Kunst. Han har Emnerne Jakobs Kamp med Herren, Susanne med de to Gamlinger, Patrokles' Lig, Diogenes der søger et Menneske men træffer en Fraadser og en Skøge, Ixion og Hera mange Gange varierede, og mangfoldige Steder er Farven helt betagende skøn. Jeg traf Frøken Elisabeth Lorentzen, Peter Jerndorffs Svigerinde, deroppe, og vi to i vor Begejstring var som Børn i en Sommereng med Fandens Mælkebøtter og Kør paa Græs. Mellem Kunstnerne erobrer han sig en Plads, den Trediveaarige....

s. 564

Fra Maleren Anders Trulson til K. Z. Lund 1910 22/4:

... Tack för de trefliga stunder, som jag tillbrakte hoss Eder. - Eder hr. Zahrtmann har jag personligen att tacka för så oändligt mycket som Ni har varit för mig under en tid, då jag var nere både åndligen och kroppsligen. Ni har jo haft så stor betydelse för oss alla, som har arbetat under Eder vägledning. Och därför varit ålskad af alla som ingen annan. Därför kan jag inte annat än beklaga, att jag inte någon längre tid fick bevista Eder skola. För jag inser fullkomligt att jag har ännu inte fått den konstnärliga kultur, som är nödvändig för att skapa bestående konstverk....

s. 564

K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1910 25/4:

... Skitsen til »Dina« solgt til Hotelejer Christensen, en flink Idealist, Ven af en Del af mine Elever.... 5/5 fra Kbhvn. til Padua. Jeg synes ikke mere, at det er saa morsomt at lave til at rejse, men er jeg først paa Vej, saa gaar det Alt saa nemt.... Min Elev Trulson har i Malmø udstillet Otte-Ti store Billeder, der alle vidne om en ualmindelig Udvikling. Han hører alt til de særdeles betydelige Portrætmalere...

s. 564

FØRST I MAJ REJSTE K. Z. TIL PADUA HVOR HAN MALTE TRE BILLEDER. TOG DERFRA TIL CIVITA D'ANTINO HVOR VALD. NEIIENDAM VAR HANS GJÆST I JULI.

K. Z. til Broderen M. K. Z. Padua 1910 21/5 og 4/6:

...Det er netop fordi jeg føler mig udenfor de helt Unges Anskuelse, at jeg har bestemt at opgive Skolen – og netop derfor er jeg maaske ikke Dommer over en saa ung ... har ikke saa meget tilovers for s. 565malende Kvinder.... De kan kun i sjeldne Tilfælde ofre sig for en Sag. I Virkeligheden findes der heller ikke Kunstnerinder i Verden. Sappho – ja dengang har Kvindens Dannelselse været ganske anderledes stor. Og Sanger-, Skuespiller- og Danserinder er en helt anden Ting, de gengiver kun, hvad Andre har tænkt. Nej, hele Mandens selvfor-negtende, ædruelige Kunst, derpaa er det vi leve og fryde os..... 4/6: ... Venter Neiiendam paa Lørdag, indtil skal med herfra til Venedig og saa fem Dage i Rom paa Vej til Civita. Umaadelig Mange staa at se paa mig male deres elskede »Hest« midt paa Torvet....

s. 565

K. Z. til Arkitekt, Prof. M. Nyrop. Padua 1910 9/6:

... De maa tillade mig at sende Dem min Tak, for hvad De skrev i Berlingske i den m.ske Sag. Det var en Mand, der talte. – Jeg modtog det sent iaftes med noget Avisudklip, læste det, da jeg var kommen iseng. Sagen havde i adskillige Dage pint mig baade for Familiens Skyld og for Danmarks-ja, den første Nat-jeg fik ogsaa det paa Sengen-sov jeg meget lidt. Men hvilken Forskel paa dengang at blive holdt vaagen, og saa den Lykkefølelse, Deres Ord har skaffet mig. Jeg tror fuldtud som De at man skal tage det hele Ansvar og er med paa Deres herlige Vending, at Samfundet gennem Straffen giver Kvittering for Fejltrinet, ja at der baade for M. og Familien kan gro Lykke af Sagen, naar den tages ved rette Hank. Sandsynligt har disse ti Aar været en stadig Kval for den vege Mand....

s. 565

K. Z. til Peter Hansen. Civita 1910 15/7:

Tak for Dit vægtige Brev igaar, som det i høj Grad glædede mig at modtage og læse. Jeg anede, til jeg fik det, ikke at Faaborg Musæum var aabnet, og saa var Telegrammet saare ubegribeligt. Jeg er umaade-ligt glad over Musæet. Ganske vist er jeg nu saa gammel, at det næsten glæder mig mest, naar jeg mærker, at mine Elever er glade i og over Livet, før var det og burde det ogsaa være, naar J gjorde Fremskridt som Malere, og dem jeg saa kæmpe ærligst, blev mig kærrest. Jeg saa Eder længe tilsidesættes, kunde oprindeligt næsten juble naar jeg saa Jer rødkindede, straalende i Solskinssnesjappet bære Eders refuserede Ting forbi »Richardt« og tilbage til Skolen, Lørup skønnere end en Gud og maaske ogsaa mere sorgløs. [K. Z. spiste Frokost i Grand-jean's gamle Kafé i Bredgade 4. Fra Vinduet her saa han sine Elever s. 566bære de indleverede Arbejder tilbage, som Charlottenborg-Komiteen havde forkastet. Udtalelsen angaar Tiden omkring 1896.] Jeg forstod ogsaa nok dengang, at mod den Kraft og Glæde var Akademiets Kraft kun gavnlige Modstand. Jeg saa Jer, især Christiansen, lide Nederlag paa Nederlag og for hvert kun løfte sig i større Idealitet. Vi trænge til Modstand forat naa frem. Senere gik det Jer godt og J er komne nogenledes paa den Plads, J fortjene – og dog er maaske de, der endnu maa slaas som rasende, for mig interessanteste. I denne Sammenhæng maa jeg dog fortælle Dig, at jeg en Dag i Foraaret var oppe paa Galleriet og glædede mig hele Tiden og udelt over Dit Billede med de legende Skolebørn. Fik intet Andet at se. Det hænger aldeles henrivende, og det synes jeg, at Du skulde takke Karl Madsen for. Her kom igaar det illustrerede Blad med Billedet af mange Kære, med glimrende Billeder af Din Kone og Dig, Ægteparret Syberg. Hvor er de dog smukke. Mine Venner, J har den Dag været i Jert Apogee, jeg ser Jer som brusende Svaner og det er et dejligt Syn – men det er ogsaa som selve hin Dag, da J indviiede Musæet, da er det, Venus begræder Adonis' Død, og selve Aarets skønneste Dag fylder mig altid med Vemod. Vi har naat det Højeste, det korte Liv beskærer. Jeg mener ogsaa at Direktør Rasmussens Gave gavner ligesaa stærkt hele Kunstnerstanden som Eder Udvalgte – for det er altid let at glide hen, naar man tages under Svanevingerne, og jeg forstaar ham godt, at han har haft Lyst til at tage Eder der. Den samme Lyst har jeg tidt og ofte følt, men har som yngre syntes, at J burde hæve Eder selv til Eders Stilling i vort Land. Det har J ogsaa ærligt gjort. Jeg har den allerstørste Sympathi for hvad Mads Rasmussen har gjort, og jeg har Grund til at tro, at han hører til Landets Bedste. Og hele Maaden er mig kær. Dette uden Svikler og rundhaandet....

s. 566

K. Z. til Broderen M. K. Z. Civita 1910 29/7:

... Ene siden Neiiendams Afrejse 20/7. Har fat i »Julemorgen«, en Kopi paa en Maade efter et hensmuldrende Billede fra 1744. Det er slet, men utrolig komisk i Parykstil og Donatorerne »de Højadelige« er tilstede paa en Balkon omtrent midt i Billedet som Tilskuere i Baldragter. Donatorerne pleje at være beskedne i et Hjørne af Billedet, eller er det Mediceer, er de med i Følget som costumerede fra den tænkte Tid. Her har imidlertid Rococco og Fornemhed taget Pippet af al Forstand.... Det burde have til Devise OSS er i Dag en Frelser s. 567født....Major Cerroni -, 61 falden for Aldersgrænsen, Fuldblods Socialist, spiser alle Maaltider med mig, og om Søndagen spiser hele Familien heroppe....

s. 567

*K. Z. til Vald.
Neiiendam.
Civita 1910 25/8:*

... Striden mellem N.V. Dorph og Goldschmidt piner mig. Det er trist, at et Kunstblad ikke kan komme frem blandt os eller blandt Jer Unge, som nu bør regere. At De maa trække Dem tilbage og siger, at af Alle er Kunstnerne mest hadske, gør mig overordentlig ondt. De gør stor Skade paa Deres Fremtid som Maler netop ved at unddrage Dem. Selv har jeg mødt meget stor Modstand, og jeg regner næsten den Tid for min allerlykkeligste.... [Maleren Valdemar Neiiendam, der omkring Midten af Halvfemserne lærte Zahrtmann at kjende og senere kom i et nært Venskabsforhold til ham, har meddelt efterfølgende Skildring af sit første Besøg hos K. Z.]

En ung Maler laa syg i Florentz. Til en Kammerat herhjemme havde han sendt et Billede med Anmodning om at faa det solgt, da han trængte haardt til Penge. Der blev sat en Bortlodning igang, og det galdt nu om at faa solgt Lodder. Jeg kendte ikke Zahrtmann, men fik den Idé at gaa op til ham og bede ham støtte denne Sag. Han boede dengang i Amaliegade 14, og en Eftermiddag ringede jeg paa hans Dør. Først en lang Stilhed, saa lød nogle faste hurtige Trip, og han stod i den aabne-de Dør, indsæbet og med Barberkniven i Haanden. - Jeg sagde hvorfor jeg kom. - Ja! Ja! Kom bare ind! Kom bare ind, svarede han. - I det svindende Dagslys laa de røde Tage over Amaliegades gamle Gaarde, Zahrtmann fangede dette Lys i sit Spejl og stod dér i en bred Silhuet og lod Ragekniven løbe Kinden rundt. Da Barberingen var endt, blev Dagens Arbejdsskjorte ombyttet med en Manchetskjorte, - Zahrtmann skulde i Middagsselskab. Selerne fæstedes i Bukserne, og han gik hen til et gammelt Skab, aabnede det, tog nogle Pengesedler og stak mig dem i Haanden. »De ønsker jeg skal prøve min Lykke i en Bortlodning, ja, gerne! gerne! maaske bliver jeg den lykkelige Vinder af Billedet. Hvad bestiller for Resten De ? Ja saa, De vil gerne være Maler! Ja, har De Lyst til en Dag at vise mig noget af hvad De har gjort, er De altid velkommen.« - Zahrtmann gik i de Dage jævnlig over Kongens Nytorv, paa en Knejspe der spiste han til Middag. Fra et Kvistværelse jeg dengang beboede saa jeg ham ofte skraa over Torvet, og en Dag tog jeg Mod til mig, standsede ham og bad ham om et Besøg. Han fulgte straks med, og siden slap han mig aldrig. Hvor ringe end det Arbejde var, jeg s. 568kun formaaede at fremvise: han slap mig aldrig siden. Han fulgte altid den Stræben, han gav altid et Haab, han var altid en Lue der varmede, naar alting truede med at slukne. Han saa forunderlig rigt paa vage Forsøg, Ting som kun nølende blev vist ham, gav han mangegang en ansporende Opmuntring. Det var særlig historiske Motiver der fængslede ham. »Historien er et Æventyr vi alle har Lov at digte med i« - lød ofte hans Ord. Historien var den rindende Strøm, ved hvis Bred han gerne dvælede. Han talte vedholdende om dens ædle Skikkelser, betonede det rigtige i at lede Tankerne ad deres Veje, og at give sig ind under deres Magt af al Sjæl, med alle Længsler, med alle Ønsker.

s. 568

*DEN 9. SEPTEMBER REJSTE K. Z. TIL MARINAN for
BADENES SKYLD. VAR PAA BORNHOLM FØRST I OKTOBER.
K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1910 20/12:*

... Ja Gud bedre for uredelig Tid vi leve i. Jeg saa et Billede idag af Albertis Indgang i Tugthuset, hvidhaaret, i lurvet Dragt, som sad rent galt. Jeg fik Taarer i Øjnene ved at se den mægtige Forandring. Sidst saa jeg ham paa Frijses bonede Gulv, festlig klædt som Minister. Da var han mig i sin Glathed svært ubehagelig, nu fik kun Medlidenheden Lov at tale....

s. 568

*K. Z. til Frits Syberg i
Pisa.
Amaliegade 14, 1910 30/12:*

... Det er problematisk, om jeg kan komme, men sker det bliver det vel i April. Jeg drages derimod, mod hele

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

den italienske høje Dannelse. Har i dette Øjeblik Brev fra Ejnar Nielsen. Det ser ud som er han i Portofino – muligt Rapallo. – Det er nok godt men for en Maler er der langt mere at gøre hvor De er og i Marinan.... Haslund er et halvt Aar ældre end jeg, men jeg ved ikke hvad det er, han er forknyt og gammel. Mit Hjerte bløder ved at han ikke har faat Mere udrettet, at han ikke udretter Mere. Jeg vil tro, at Grunden kan være den, at han i mange Aar regelret hver Aften fik sin Toddy. – Men er det saa, er det saa ikke skrækkeligt. Ti, hvilken Glæde var der ved den? Her er en af Dagene stor Auktion over Bernhard Hirschsprungs Samlinger. Der er to af mine Billeder, man mener vil gaa højt. En Sabinerinde som hang længe usolgt hos mig, jeg tror til 600 og gik paa Auktion i 88 for 700 og Pierrot i Dyrehaven som paa samme Maade gik i 430....

s. 569 JOH. ROHDE: PORTRÆT AF K. Z. Civita d'Antino 1896

Nationalmuseet i Stockholm

Her gjengivet efter Kunstnerens Lithografi 1919

s. 570 THORALD MOGENSEN: K. Z. BYSTE I BRONZE. Kjøbenhavn. 1909

s. 571 LEONORA CHRISTINA FORLADER FÆNGSLET LEDSAGET AF SØSTERDATTEREN

Statuette i Bronze. Udstillet 1910

s. 572 SOKRATES OG ALKIBIADES. Kjøbenhavn. 1907

(H. Chr. Chr. Nr. 603)

s. 573

K. Z. til Moderen. Kjøbenhavn. 1911 21/1 og 3/2:

...Eromtrent færdig med Sokrates og Alkibiades. Paa Bernh. Hirschsprungs Auktion solgtes tre Billeder af mig langt over den oprindelige Pris. Et Billede fra 1878 solgtes paa min Auktion 1888 for 700 Kr., gik nu i 7000 Kr. [Lovisa vuggende Barnet, Saracinesco 1877]. Det var dengang (i 78), at Hendriksen foreslog mig at komme hjem fra Italien, da netop de Billeder ikke tiltalte Folk. Saaledes ændrer Tiden sig.... 3/2: Jeg har det ualmindelig godt i Vinter, har meget stor Arbejdslyst, Timerne ved Staffellet er Dagens bedste. Mine Motiver er en udmærket Model... der gerne vil være Maler og ser ud til at kunne komme frem ad den Vej. Jeg har indbudt ham til at følge mig til Italien i Sommer, saa kan jeg helt tage mig af hans Uddannelse.... Saa har jeg travlt med et Billede af mig selv med Nathue paa og med det store Julemorgen fra Civita i Sommer.... [H. Chr. Chr. Nr. 650, det eneste Billede K. Z. udstillede i 1911.]

s. 573

K. Z. til Cousinen Grevinde Wanda Danneskiold-Samsøe. Kjøbenhavn. 1911 28/3:

... Sophus Danneskiold har iaar et Gennembrud som Maler. Den store Sanddrøhed i hans Karakter slaar igennem og alle hans Venner er glade. Han har sin Moders Portræt og et stort smukt Billede af en nøgen Fløjtespiller, det er Hovedbillederne, samt tolv Skitser af Livet paa Landet, som tilfulde vise hvor kært det har været ham i hans Ungdom. Jeg syntes, at jeg maatte skrive derom til hans Moder – der forstaar sig saa lidt paa Kunst. Hun blev glad for mit Brev og har sendt mig et elskværdigt, udførligt Svar. Saa løjerligt det sagtens lyder, saa tror jeg at netop Fordragelighed er de tos Særpræg, saaledes som lille gamle Baronesse Løvenskiold heri Huset inderst inde elskede Menneskene. Mig synes de Præster, der saa stærkt vidne om deres Tro, grumme upaalidelige. Maa jeg saa bede om Jacob Paulli. Ham ved man, hvor man har. Han behøver aldrig sige at han tror....

s. 573

I APRIL REJSTE K. Z. ATTER TIL ITALIEN.

K. Z. til Broderen M. K. Z. Kjøbenhavn. 1911 6/4, 8/5, 19/5 og 30/7:

... laften til Italien med et Par Venner. De første to Maaneder: la marina di Pisa.... 8/5: ...Igaar inde til Middag hos Sybergs i Pisa, fire Timer tilbords med lange Samtaler. Poul Christiansen bor her med os... haft Besøg af Henrik Schouboe.... Bliver her til 6/6.... Af alle 189 s. 574Eleverjeg har haft paa Skolen, er 45 norske.... Anders Trulson kommer her sidst i Maj forat følge med os til Civita.... 19/5: ... Imorgen med Sybergs tre voksne og vi tre her til Lucca; det er ganske udmærket for Helbreden at tilbringe Somren her, det styrker meget.... Civita 30/7:.... Solgt til Faaborg Musæum »Adam og Eva«. Direktør Mads Rasmussen er hurtig i Vendingen. Paa Aarsdagen for Musæets Indvielse tog han Peter Hansen og sine Folk med sig, fik aabnet af Mad. Jensen, Rammen, der ikke kunde komme gennem Dørene, skilt i fire Dele, og et Par Dage efter var Billedet ophængt i Faaborg. Ifjor var Ove Danneskiold-Samsøes Bryllup med en ganske udmærket Pige og Faaborg Musæet to umaadelig store Glæder for mig....

s. 574

K. Z. til Vald.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

Neiiendam.

Pisa 1911 16/5 og 21/6:

... Her leve vi herligt med hinanden, Poul Christiansen elsker at demonstrere min Dumhed og min stadige Skyden forbi Maalet, - han har sagtens Ret og jeg lærer.... Civita 21/6: Jeg maler Spisestuen med Christiansen og Trulson og dækket Morgentebord....

s. 574

K.Z. til Vald.

Neiiendam.

Civita 1911 3/7:

[Efter Emil Poulsens Død].... Ja, Emil Poulsen, jeg kom i hans Hjem, holder af ham, hans Hustru, hans Børn.... Hun har været virkelig stor i sit Hjem, er netop af bedste Slags.... Han havde spillet Prokonsulen i »Fulvia«, bagefter sad han mellem os i Kjole og Hvidt, og jeg nød hans Hæder, hans Skønhed.... Og dog, der lurede hos En af os en Følelse af, at den Aften paa Theatret ikke var Fremskridt.... Jeg tror, Kbhvn. tog Sagen som en Begivenhed, - jeg tror, netop det var en Bekræftelse paa en Theatertilbagegang. Fulvia fik Efterlignere, Poulsen fik det i høj Grad. - Saa kom hans Sygdom og hans uhyre Kraftudfoldelse i Macbeth. Ak, da var han knækket, en ualmindelig elskelig, gennemdannet jublende Personlighed laa knust. Han krympede sig ikke, tvertimod han smilte med den vante Intelligens.... Men med det Samme Manden segnede, tog Fruens Storhed til, hun vilde være Læge, Trøster, Præst, ja næsten Gud i Hjemmet.... Hun maatte tage Alt paa sine Skuldre.... Kampen blev for haard for en Kvinde, hun kunde ikke bære det ædle Hjem videre i samme høje Niveau. Det er dog stort og skønt, at der gives saadanne Kvinder....

s. 575

K. Z. til Etatsraadinde Frølich. Civita 1911 21/7:

... Fra den 5te til den 9de var jeg ene inde i Rom forat se Udstillingen. Det var min Hensigt at modtage Frøken Marie Henriques, da jeg vidste, hun den 6te kom fra Athen. Sligt glæder hendes Fader stærkt - han er nu saa gammel, at han meget lever i Børnenes Hæder, og jeg tror nok, at Deres Ørenringe glædede Faderen. Den nye Udstilling var gennemgaaende ikke god, man havde igrunnen kun Skuffelse paa Skuffelse. Jeg vidste det iforvejen. Der var dog En, der glædede mig stærkt, det var Spanieren Zuloaga, som havde en hel Storsal ved Siden af Danmark. Han er et mægtigt Geni. I de sidste to Aar har jeg fulgt ham gennem mange Udstillinger men først her sprang han fuldstændig frem. Der var en arkæologisk Udstilling, hvor Grækenland og Spanien stod henrivende, og Grækenland kunde være glad over Marie Henriques's mere end 10 farvelagte Gengivelser. Der stod Danmark ogsaa smukt. Oldnordisk Musæum havde i herlige Facsimi-ler udstillet sine bedste Ting. Hvor det er underligt at tænke paa at vi mere end 1000 Aar før Christus kunde staa værdige i Smykker og Vaa-ben med de samtidige Grækere, det skønhedsdyrkende Folk. Vore Ting var udstillet blandt de græske, saa Sammenstillingen var let. Saa var der endda en lille retrospektiv Udstilling af Fransk Kunst fra 1800-1870. Den var lille, men beredte mig Overraskelser. Der var en lille Suite Frølicher hvoraf den bedste - og den var den allerbedste var en ung Kvinde i en skøn Dragt set forfra omtrent, en Art herligt Kostumbilled. Jeg har det ikke helt præsent men vil helst skildre det som Albanerinde eller Sligt. Det var Skønheden og Farven i det som tog mig, det straaede stærkt ogsaa mellem hans egne Sager. Læser Engelsted dette, saa siger han nok, at det ligner mig at huske saa vagt, ikke at have det Billed, mulig dets Historie klart. Men der var ogsaa andre Ting der slog mig i den ganske lille Samling. Carl Blochs Tobaksrøger - den lurvede Lazarondreng - hævdede ham som Kunstner og Colorist og jeg vil altid tænke paa det Billed, naar jeg værdsætter Bloch. Men saa kommer der tilsidst det, som det Hele ganske drejede sig om. Thorvaldsens tre Grazier stod der udstillet i en mageløs Førsteafstøbning. Det var dem med den lyrespillende Amor. De stod 8 Tom. lavere end i Musæet, stod i et henrivende Lys. Dronningen - der selv øver Kunst - kendte ikke Thorvaldsens Navn, men jeg tror at hendes Dom dækkede min, at der var 4 à 6000 Fruentimmer gengivne, ene de tre Kvinder. Det var bogstaveligt som om den lave Hal jublede Thorvaldsens Navn. Igrunden burde vore Kunstnere tage til s. 576 Rom for at se hvorledes Thorvaldsen er. I Musæet har man gjort meget forat han ikke kommer til sin Ret. En Grønnegadianer stiger ikke saa højt i Verdens Bevidsthed uden at Zevs har rørt ved hans Pande. - Og saa gør vi Danske saa lidt for - ja saa meget mod ham. Jeg husker med hvilken Storhed Prof. Frølich lagde sig i Brechen - han vidste overordentlig godt det med Zevs's Finger. - Naa vi er ellers smaa, og vor Kunst fra senere Tider saa meget bleg ud. Vilh. Hammershøi var vel bedst, hvis Nogen skulde være det....

s. 576

K. Z. til Joh. Rohde. Civita d'Antino 1911 15/9:

...Poul Christiansen rejste over Rom hjem d. 4. Sept., har glædet sig over Rom og gjort udmærkede Billeder baade her og i Pisa. Han er en herlig Maler men er bleven saa forkælet - det har han altid været tilbøjelig til....Sinding er ganske det Modsatte. Han vil. Det er selve Italiens Livsglæde han vil. Han har et Billed her,

Masser af glade unge skønne frodige Italienerinder der juble ud mod Lys og Sol og Frihed, set mod Ferrantes antikverede Rokokkopalæ. Selve Folkefriheden løssluppen i Lys. Farverne er altid friske, mættede, straalende, Jubel i hver Farvepaasætning, rent til at tænde Ild ogsaa i Ens 68aarige Af-kræftethed.... Nej Livet er Et, Forsigtighed noget helt Andet. Fader sagde: »Forsigtighed er Last, det er fordi man ikke holder nok af Menneskene at man er forsigtig«. – Disse Ord sander jeg ofte. Havde De hørt med hvilken Fryd han drog mod sit Liv og lille Hjem, Sinding, De havde gaaet med i Apogee. Sinding kan snuble, men er det ikke Dyd. Meget er galt tegnet, det er vel nærmest hans Lærers Fejl – han har gaaet paa Skolen. Men han kan ogsaa fryde sig over Livet, kan nyde Rom.... Vi har paa forskellig Maade haft trist Sommer. Ego nærmest i Pisa. Jeg havde en ung Mand med, der saa gerne vilde udvikle sig ved at kunne male i Ro og jeg havde Haab til ham. Dette var forhastet og i Marinan gik det op for mig, at jeg fuldtud havde taget fejl, at han var fuldkommen imperfektibel. Det gjorde frygtelig ondt, meget mere paa mig end paa ham og Opholdet der var for mig Sorg....

Efterstaaende Skildring af Trulsons Død og K. Z.'s sidste Sommer i Civita d'Antino har tidligere været trykt i »Ord och Bild« 9. Hæfte, 1914.

S. 577VIII. ANDERS TRULSON K. Z.'s SIDSTE SOMMER I CIVITA D'ANTINO

Ide sidste Vintre inden Aarhundredets Udgang var Trulson Elev paa min Skole. Han var midt i Tyverne, høj, smuk, rank, plantet paa meget store, meget velformede Fødder. Sit Skæg havde han taget af, Haaret bar han strøget frem over Panden, hans sikkert formede Mund havde som hele hans Udtryk et sjældent Præg af Viljekraft, der fyldte mig med stærkt Haab om behageligt Samarbejde. – Havde arbejdet i tre Aar paa Akademiet i Stockholm, havde ogsaa været nogen Tid i København, inden han søgte mig. – Han sad i en Stol og fortalte om sit Liv, om sine Planer, gav et Billede af sine stockholmske Læreaar. – Talte om sin egen og sine Kammeraters Misnøje med Lærerne hjemme og fortalte om de ondsksfulde Maader, hvorpaa Eleverne drillede dem. – Det er eneste Gang, jeg ikke stemte med ham. Jeg sagde ham stærkt min Mening om Tingen. At man kun kan lære af det og dem, man beundrer.

Han var en ganske fortrinlig Elev, tog Sagen meget alvorligt, var altid ved Staffeliets og havde hele Bondestandens Ihærdighed til at drage Gavn af Tid og Undervisning. Havde øvet og behændig Haand, udmærket Forstand, var elsket af de andre Elever. En vis, næsten dyster Alvor, der muligt var begrundet i en Forelskelse i de Tider, nærmede ham til mig. Jeg haabede paa en lys Fremtid for ham. – Saa drog han til Sve-
rig, og der skulde gaa lang Tid, hvor jeg ikke saa ham.

Saa hændte det, at en i Helsingborg bosat Malerinde skrev til mig, at jeg absolut maatte tage til Malmø, hvor Trulson havde en ganske udmærket Portrætudstilling. Hun anede ikke, at han havde været Elev paa Skolen. En ung Maler, der kendte ham, tog jeg med, og tyvende April 1910 saa vi hans Udstilling. – Var strax indtagne af ham og hans herlige Ind-frien af de Løfter, han havde givet i København. Stor Evne til s. 578at karakterisere, en særdeles sikker Maade i at behandle forbandt sig med Malerens personlige Elskværdighed og hans skarpe Karakteropfattelse. – Vi spiste paa Torvet udfor Börje-sons Karl den Tiende i løftet Stemning over Sverigs Lykke at have end en lovende Maler. –

I Januar 1911 forespurgte Trulson, om han maatte støde til mig i Civita d' Antino og tilbringe Somren der i de høje Bjerge, da han mente det hensigtsmæssigt for sine svage Nyrrer. Han var velkommen. Et Tilfælde vilde, at vi nogle Aftner senere traf hinanden i Teatret til Shakespeares Hellig-Trekongers-aften. Som sædvanligt var jeg en af de første, der kom. Trulson sad alt paa Pladsen ved Siden af min. Meget længe havde jeg ikke set ham. Hans Træk havde udviklet sig, han var magrere, mere melankolsk, mere karakterfuld. Vi var begge glade for Mødet, og da der var en halv Time til, at Tæppet gik op, og vi næsten var ene i Teatret, fortalte jeg ham, hvorledes Michael Wiehe havde spillet den melankolske Hertug i en Text, der senere var lidt ændret. Hvorledes han med et eneste Ord havde fyldt Scenen med Romantik i Shakespeares mest romantiske Lystspil.

Man saa den dejlige Have i Illyrien. En Kanal gled stille lige mod En mellem blomstrende Rosentræer. En Baad kommer og lægger til. Tungsendig og elskovsfyldt stiger Hertugen i Land, tavs gaar han frem og nedlader sig paa en Bænk. Kavalernerne holde sig ærbødigt i Frastand.– Umaaleligt længe sidder han tavs og hans Kavalerer, og ogsaa Publikum, venter – venter – venter. – Da gør han en stille Bevægelse bagud med Haanden og siger kun det ene Ord: Musik! – Violinerne høres gennem Roser, og Alle har henrykt hørt Wiehes skønne Organ. Det var Shakespeare.

Tæppet gaar virkeligt op. Vi havde alt frydet os over Digteren. Vi saa Hellig-Trekongersaften, hørte Musikken gennem s. 579Roserne. Men for mig blev Hertugen paa denne Side af Orkestret. Trulson var ham.

Foraaret kom. Poul Christiansen og en anden Elev drog med mig til Marinan ved Pisa for senere at tage op til Civita. Vi vilde gerne haft Trulson med strax. Noget Arbejde hindrede det, og han kom først de sidste 14 Dage til os og vore Søbade.–Vi mærkede, hvor ængstelig han var for sin Helbred. At han var afmagret og

noget gusten, at han ikke mere plantede sine Fødder saa fast. – Søbadene brugte han altfor ivrigt, laa mange Timer i det hede Strandsand, hostede noget, malte Smaating, var rastløs.–Han lovede sig meget af Opholdet 3000 Fod over Havet. Vi kom derop og indrettede os. Han tog ivrigt fat paa store Lærreder. Hele hans Liv blev Pligt.

Vi var begyndt at frygte for Tuberkler. Selv holdt han stædigt ved, at det var i Nyrene, Sygdommen sad. Han indrettede et Regime saa vanvittigt tænkes kan, hvis det var Lungerne, der var angrebne. Forkastede alt Kød, sultede sig med Forsæt, spiste næsten kun Citron, vilde saa vidt gørligt op paa de højeste Bjerge. – Naaet til en vis Højde indfandt den fortvivlede Hoste sig stærkere og stærkere, jo højere han steg. Vi trængte ind paa ham, nej, og Læge vilde han absolut ikke have. Havde Lommerne fulde af Beskrivelser af Kure, Kvak-salveri og Sultereglementer. – Dag for Dag tog Sygdommen til, Kræfterne af. Han arbejdede og sloges med sine store Lærreder. Stod ofte i stærk Blæst, kæmpede for at holde Billedet oprejst. Kom han ind, var han ivrig for at søge Raad og tænke paa sine Motiver. Var rastløs flittig.

Den italienske Familie, vi boede i, græd, naar han ikke vilde tage Føde, naar den saa, hvor han svandt hen. Naar den mærkede, at alle hans Stemmes Orgeltoner forsvandt, og at kun en tør Træklim pren blev tilbage, mere og mere afbrudt af Hosteture. – Baade den og vi forlangte af ham, at han skulde s. 580tage Læge, han vilde ikke, men da en berømt Læge besøgte Civita, fik vi ham smuglet ind. – Da han var der, var Trulson glad ved ham og tillod en hvilken som helst Undersøgelse, hjalp Lægen. Ak, det var to Dage førend hans Død. – Det var Lungerne, det gjaldt. Lægen afsatte paa hans Ryg og Bryst mangfoldige blaa, røde og sorte Kryds. Vi saa hele Lungens Form.

Trulson hævdede, at det var Nyrene, men jeg vil tro, at han vidste, at det var noget andet. – Situationen forværredes ved, at alle Italienerne er forfærdeligt bange for Tuberkelsmitte. Tjenestepigerne desinficeredes, naar de havde været inde hos ham. Det blev os danske, der gav ham Mad, Medicin og sad og talte med ham. – Endnu selve Dødsdagen var han stærkt optagen af sine Billeder, havde endnu Kraft til at vende sig saaledes i Sengen, at han saa dem i bedst Lys. Talte livfuldt om, hvad der skulde ændres. – Den fire og tyvende August Klokkeren syv Aften bad han mig betale sine forskellige Modeller, gav mig en Femtifranksseddel. Den var vanskelig at faa vexlet saa sent. – Dog fik jeg det gjort, og da jeg Klokkeren otte kom til ham, jublede han over, at det var gjort. – Saa laa han stille indtil henad ti. – De Andre gik ind at sige ham Godnat, jeg vilde ikke mere forstyrre ham. – Vi, en ung Elev og jeg, var gaaet iseng. Da høre vi ti Minutter før halvelve hans tunge, store Fødder klaske gennem Forstuen og over Spisestuens Marmorfliser. – »Sørensen kom! jeg faar Blodstyrning« . – Vi hørte hans voldsomt kvalte Suk, var i en Fart gennem Værelserne, ved hans Seng. – Sørensen fik grebet hans Hoved, Blodstyrningen var voldsom, forfærdelig. – Jeg søgte at fange hans Blik, forgæves. Lægen var der, gav ham en Indsprøjtning. Han kendte ham momentant. Saa var han død.

s. 581 FØR FROKOSTEN I CERRONIS LILLE SPISESTUE I CIVITA D'ANTINO. 1911
Anders Trulson og Poul Christiansen
(H. Chr. Chr. Nr. 661)

s. 582 CIVITA D'ANTINO SET FRA TÆRSKE PLADSEN
Fotografi fra c. 1905

s. 583 Under stor Deltagelse af hele Folket blev han begravet paa Civitas Kirkegaard. En italiensk Student holdt Talen over den elskelige nordiske Kunstner, der i ti Uger havde været Civitas Gæst, var kommen som en Fremmed, var død som dets Ven.

Endnu stod tilbage at underrette hans gamle, svage Moder om hans Død, at besøge hende i Lund. – Det sidste blev lettere end formodet. Den stilfulde, smukke Dame tog Samtalerne med højtidelig Ro, dvælede mest ved den Glæde, han havde været hende, den Rigdom, hun havde i Mindet om ham. – Det var, som om ogsaa hun i ham havde set og kendt Hertugen, Orsino. Vi vidnede begge at være voxede som Mennesker i vor Beundren af Anders Trulson.

Casa d'Antino, Juni 1914.

s. 583

K.Z. til Cousinen Grevinde Wanda Danneskiold-Samsøe. Rønne 1911 1/10:

... Og jeg har været i Lund hos Trulsons Moder – det var et næsten guddommeligt Møde med hans Moder og hans fine dannede Venner, bl. andet med den meget berømte Læge, Professor Ribbing, der er endnu mere bekendt end den kloge Kone. Men det, at vi alle elskede Trulson, gjorde at der blev et Vennemøde mellem alle hans hidtil mig ukendte Venner og mig, og saa lignede hans Moder ham baade i Ydre og i Dyd. Det var storslaaet næsten som et Møde i Himlen med den Afdøde vilde været det...

s. 584

MIDT I SEPTEMBER VAR K. Z. ATTER I KØBENHAVN

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

MIDT I SEPTEMBER VAR K. Z. ATTER I NJØDENNAVIN.

K.Z. til Vald.

Neiiendam.

Kjbhvn. 1911 28/11:

[Gjør Rede for Motivet i Billedet Aspasia ved Perikles' Byste, se S. 290.] ... Mange Aspasiar har vor Klode ikke haft. Hun satte vistnok Staten højt over egen Smaaafordel. – Nu har jeg givet Ordre til at købe Villagrund paa Fuglebakken.

s. 584

K. Z. til Kristen Holbø. Kjbhvn. 1912 16/1:

... Det er nu ogsaa en morsom Opgave at modellere, og et slikt Motiv til Norges Forherligelse kan vel ildne Holbø mere end de Fleste. For Deres Kærlighed til Fædrelandet er beundringsværdig stor. Nu er det blevet saa elsket at bruge Naturstene til at gøre Relieffer i, Niels Skovgaard førte vel an herhjemme og jeg kan godt se det be-daarende deri. Det er Viljen som mest mangler Kunstnerne men saa hil dem, der har den. For Vilje, Religion og Dyd er vel paa det nærmeste Et, og saa dele Menneskene dem i haarfine urimelige Nuancer. Ingen skal faa mig til at tro at Vorherre paa Dommedag giver Spark til Katholikerne og kun lader Protestanter komme ind. Saaledes omtrent lærte jeg i min Skoletid, men kunde jeg nu ikke gaa ene, fulgtes jeg vel med Katholikerne.... Da jeg kom ind paa Malerskolen var det saa rent forkasteligt at jeg ikke brugte Stok til at støtte højre Haand paa. Nordmanden Brock, som var Velhaver, forærede mig et skønt Exemplar. Besværligt lærte jeg mig til, brugte den vel et Par Aar, saa døde Brock og jeg satte Stokken hen for aldrig at tage den mere, og trods mine 68 kan jeg undvære den, ryster ikke paa Haanden. Maler endnu med stor Glæde men vel ikke saa godt som før. Det har altid været min Lyst at dyrke Jorden og dens Blomster, men jeg har absolut ikke turdet skaffet mig Jord, for jeg vidste det gik ud over Arbejdet. – Nu er jeg ifærd med at bygge mig en Villa.... Saa er der en anden Ting, jeg saa gerne vilde vide. Den Dag jeg blev 60 vækkede Skolen mig med en norsk Sang. Den var saare skøn og jeg har altid trot det var Henrik Sørensen, der var dens Forfatter. Han fralægger sig saa bestemt Æren, og nu er jeg i Vilderede. Den var paa tre korte Vers med egen Melodi og der stod bl. Andet: vi komme, vi komme i Kunst engang, det bød saa skønt Eders Lære. – For det er dog vel ikke Dem, der har skrevet det. Naa, men Grunden til at jeg tør tænke paa s. 585 Villa er den, at jeg nu har lidt mere Tid til Hvile. Jeg har gaat meget i Selskab. Det hører op ogsaa fordi mine Samtidige er døde. Der er det, at gamle Folk elske at kultivere Jorden og lægge deri Frø, som først blive til Trær om 100 Aar. I Padovas botaniske Have staar Trær paa samme Plads hvor Ulfeld saa dem i 1628 og hvor blev han af, da han døde paa Rhinen?...

s. 585

Fra Postexpedient C. Klitgaard til K. Z. Aalborg 1912 2/4:

[Skjønt fuldstændig ubekjendt for K. Z., foreslaar han denne at male Motivet »Pigemalkning«.]

s. 585

Fra Carl Thomsen til K. Z. Kjbhvn. 1912 17/3:

Kjære Kristian Zahrtmann ! En stor og glædelig Overraskelse var det mig igaar at modtage Din Bog »Louisa«, som jeg strax læste med den allerstørste Interesse, og som kaldte mange smukke Minder frem om gamle længst forsvundne Dage. Jeg takker Dig for disse Minder, Bogen har kaldt til Live, og i det Hele taget, fordi Du har havt Tanke for at ville glæde mig paa denne Maade. – Erindringerne ere ved denne Bog kaldte til Live paany ligesom mange andre Minder, der er mig dyrebare og uforglemmelige. Din hengivne Carl Thomsen.

s. 585

K. Z. til Frits Syberg. Amaliegade 14, 1912 15/7:

... Ti det gælder altid at ville igennem – aldrig at tænke paa at Noget er naat. Naar først det sker, gaar man tilbage. Naa, og saa siger De, at De sætter den danske Kunst saa højt. Igaar var jeg paa Galleriet. Karl Madsen har hængt saare meget om og ved hver Omhæng-ning lærer man meget. Baade svensk og norsk Kunst har hver faat sin store Sal, Billederne ses langt bedre og mange komme bedre til deres Ret. Før har jeg aldrig kunnet forstaa naar Nordmændene brød sig fan om dansk Kunst, at de satte Munch som mere end alle os tilsammen. Jeg gik og spekulerede derpaa sidste Sommer i Rom. Da var det Krogh som i sin Albertina havde Noget som alle danske Malere maatte se op til, en Pragt i Farven og en Psykologi som vi manglede. Jeg syntes at alle vore Neg burde bøje os overfor det iøvrigt noget brutale Billed. Det var dengang. Men nu og nu sidst igaar, ak jeg er ikke saa glad for hvad Galleriet har af dansk Kunst. Der er der samlet daarligt – som Hirschsprung ogsaa for Krøyers og Johansens Ved-s. 586kommende absolut har samlet daarligt. Ofte reagerer jeg hen mod det som jeg en Tid ikke brød mig saa meget om. Viggo Johansens betydelige Akademiets Forsamling hænger lige for Trappen med Carl Blochs Jairi Datter over sig. For mig er der nu

meget mere Farve og Personlighed i Blochs. Vi har set Johansens Talent med den allerstørste Sympathi. Vi har set ham opløse og opløse Farven. Vi har fulgt ham ad Stier ind i Egne der forekom os fortryllende – men naar jeg (efter ofte at være ledt fra Bloch af Andre) nu staar for de to Billeder saa forekommer det mig at Bloch har Hjerte, Psychologi, Farve, Følelse, hvor det andet Billed nu er temmelig intetsigende. Johansen er et fremragende Maleremne, har gjort herlige Ting og som Person er han fortryllende og meget stærkt anlagt for Kunst – men gennem mange Aar har Konen fjernet altfor mange Hindringer og han selv har vel for villigt fulgt Andres Hænder naar de har ledt ham mod Paul & Vir-ginies solfyldte Skove. Vi fødes Alle som Originaler, og leve vi længe nok, dø vi som Copier. Derfor har jeg i mangfoldige Aar syntes at det Vigtigste er at fremelske, hvad der var af Originalitet i den enkelte Unge. Heri har jeg lært meget gennem Viggo Madsen. Han sad inde med Noget, der kunde bringes videre, syntes jeg, Forældrene vilde helst have ham comme il faut, og vi havde et Par Sammenstød. De havde Myndigheden, Magten, jeg maatte vige. Jeg synes, at jeg dengang fuldkommen har lidt Nederlag, men da Karl Madsen er den han er, lærte jeg meget deraf, og havde ikke sjeldent Følelsen af, at jeg var for gammel, hvad der vel var rigtigt. Jeg kan ikke blive den elskværdige unge Knøs og hvad han kunde blevet til kvit. Jeg ser paa det tabte Slag, har vist selv godt deraf. Men dette at tage Originaliteten af en vordende Kunstner, det er Synd. Han skulde lære dansk Skrivning i de Timer, han burde gaat paa Skolen med sine Kamerater – han maatte ikke have mere Respekt for Skolen end Forældrene havde – hvad bliver saa en Skole til? – Naa, men vi virke saa lidet helt, stort, samlet. K. M. har lavet et Værelse med hovedsagelig Eckersberg Købke. Af den sidste er der kommet meget nyt. Men i det Værelse bliver absolut Købke Nr. 2, hvad saa ogsaa de Fineste sige. Købke har en delikatere Behandling, ja Behandlingen er hans allervigtigste. I Farve er Eckersberg langt den bedste, i Smag og i Storstiletthed. Det er ikke sjeldent, at Købke rent opgiver Sagen, bruger en aldeles ækel Baggrund til et Portræt, en Vandoverflade som er aldeles uren, der gør at Søerne var slaat ud fra et Sovekammer. Eckersbergs Mariner er vel hans Allersmukkeste, men hvor er der dog Landskaber og Portræter s. 587der kappes om Rangen dermed. Hans Nathansons Billed er blevet til Parade i dets nuværende Omgivelser....

s. 587

*K. Z. til Vald.
Neiiendam.
Kjhbvn. 1912 1/8:*

... Jeg har begyndt paa Malkningen, var igaar og forgaars saa flittig, at jeg var daanefærdig ved Aften.... [H. Chr. Chr. Nr. 685.]

s. 587

*K. Z. til Frits Syberg i
Italien.
Fuglsang 1912 17/8:*

... Jeg har mere og mere travlt i Tankerne med Indflytningen paa Fuglebakken i mit lille Hus med dets udmærkede Atelier den 8de Oktober. Dagen er fastslaat, men Huset er langt fra færdigt. Arkitekten er ret efter mit Hoved i Smag og Dannelse, og jeg haaber ogsaa at han maa være efter Guds Hjerte, men han er langsom i Vendingen, skal puffes til. At han taler mig efter Munden og gør, hvad han selv vil er kun godt, da vor Smag combinerer og han naturligvis kender de Sager langt bedre end jeg. Men De forstaar vist hvor morsomt det er at vælge Farver, nogle Møbler og overveje hvad man har Raad til, hvad ikke. Jeg faar en Husbestyrerinde der er ung Enke efter en Kunstner og har en Søn paa sex Aar. Ham er jeg svært glad for, han vil vel nok komme til at gøre mig nogle Knuder, men det er dog ungt Liv der er Væxt i.... Haven, der er 1500 Kvadratalen og ene dyrkes med Blomster, vil nok netop være, hvad vi kan overkomme. Jeg tror, at hun i den Henseende kan meget.... Jeg nyder Somren i Danmark. Det er 13 Aar siden at jeg sidst var her en Sommer, derimod har jeg oplevet alle de mellemliggende Vintre, og jeg havde glemt de lyse Nætter og Menneskenes blide Sommercharme. Her hvor jeg er hos Oluf Hartmanns Svoger, Godsejer Viggo Neergaard, er der uforligneligt. Her er rigtignok fladt, men Haven flyder ud i Guldborgsund, her er mægtige Ege, en Have af første Rang.... Saa var jeg i Viborg at se Skovgaard. Han er meget langt fremme med Højkirkeloftet, og det gør godt at nu det Hele bliver af ham. Dette sidste var F. C. Lunds allersvageste Arbejde deroppe, saa det stak grelt af nu. Det Eneste der har gjort mig ondt, er at hans Kuppel blev slaet ned, som var hans Livs Hovedværk og meget bedre end alt det Øvrige. De tolv Apostle, godt komponerede og Portræter af Rector, Bisp, Købmand Sandberg, Byens henfarne Honoratiores. Det er haardt at en Mand har offret sit Livs bedste Tider paa Noget, han tror skal trodse Tiden, og saa hugger s. 588man det ned 30 Aar efter at det er gjort færdigt. Livets Lov er, at de Sunde æde de Smaa. Lunds Enke lever. Jeg synes, det maa skære gennem hendes Kød.... Omgaaes en Del Neiiendam, en udmærket Karakter og fuldtud kunstbegejstret. Gid De vare her og saa de dragende Skyr over den bredt anlagte Park....

Aaret 1912 optoges stærkest af K.Z.'s Byggearbejde og hans ivrige Forberedelser til den Blomsterhave han glædede sig storligt til. Strax efter at Jorden var kjøbt, Arkitekten H. Koch valgt og Huset planlagt, fyldtes alle hans Vinduer i Amaliegade med Potter og Kasser, hvori Planterne myldrede frem. Senere paa Aaret kom Sorgerne, thi Bygningen skred langsomt frem, og han var – og maatte være – indrettet paa Indflytning først i

Oktober. – Den 15. August skriver han til Vald. Neiiendam: »Igaar var jeg i mit Hus ad Køkkentrappen fra Kælder til Loft og følte mig som glad Proprietær«. – Da Tidspunktet for Indflytningen ikke kunde overholdes, tilbød hans trofaste Veninde, Fru Benedicte Frølich ham Husly paa Blidah : » Tak og atter Tak for Deres herlige Venskab for mig.... Jeg kan kun være taknemlig for Deres store Tilbud, men jeg kan dog ikke. Jeg er for gammel til at kunne flytte i Nord og have alle mine Interesser i Vest.... Vil haabe mine Møbler kan komme ind før Oktobers Slutning«.... 16. November flytter han og meddeler Fru Frølich: »Moder skriver: »Du behandler jo Flytningen som Leg«, og det har trods stor Overanslængthed været det. Men Flyttemændene var som store, stærke Engle og vi havde det som en ren Svir, at faa Alt hængt og da vi igaar nærmede os Afslutning kom Madame Petersen fra Vartov, en Dame jeg har fælles med Udenrigsministeren og Fru Alice Hartmann, og Kæmpeflyttefolkene, hun og jeg havde en aldeles mageløs Eftermiddagskaffe sammen. Det endte med at hun sagde: nu maa jeg afsted og fortælle hvorledes her var. Jeg spurgte: »paa Vartov?« – »Nej hos mit fine Bekendtskab«. Og det kan nok være, at Flyttemændene lo. « – 20. Nov. skriver han atter til Fru B. F.: »... Jeg har siddet og malt ved Lys og frydet mig. – Imorgen skal jeg selv have lille Middag. Det er Harald Moltkes [Maleren, hans Nabo paa Fuglebakken] og Ove Danneskiolds.... Naa Ærter, Flæsk og Lagkage, da Fru Hessellund [hans første Husbestyrerinde] er kommet idag, og det er hendes Bravurnummer«....

s. 589

K. Z. til Kristen Holbø. Fuglebakken 1912 5/11:

Ja, saaledes er min Adresse næste Gang jeg har den Glæde at faa Brev fra Dem. Den 12te er jeg derude i eget lille Hus, hvor der i Haven, der ogsaa er lille, er 54 forskellige Pæoner og mange Blomster af mange Arter, men det er jo nok det mest forbløffende. Jeg vil føle det som Fest, naar De og Familie engang træde ind ad min Dør.... Min bedste Tak for Deres Brev og en meget stærk Beundring for Kringommonumentet. Det er imponerende storslaaet, bevæget, festligt, har alt været her nogle Dage og jeg takker Dem rigtigt derfor, vilde gjort det før, men har saare meget om Ørene og med Aarene bliver man ogsaa meget mindre aktiv.... Jeg beundrer dets strengt gennemførte Ide, dets bevægede, skønne Kvindeskikkelse, dets superbe Arkitektur, ja det minder mest om gamle Hellas, hvor jeg ikke vilde være blevet forundret ved at træffe paa det.... I vort Land er det svært paa Retur og man maa snart ønske Krig, selv om vi saa skal masacreres, istedet for al denne slappe Udyd....

s. 589

K. Z. til Moderen. Fuglebakken 1912 16/11:

... Her sidder jeg med en ganske let Cigaret i Munden. Hele Flytningen har været en anstrengende Fornøjelse. Hver enkelt Ting kommer godt til sin Ret, og Haven er alt ganske fornøjelig. Jeg gaar i Haven og inde, taaler det mærkværdig godt....

s. 589

K. Z. til Frits Syberg. Kjbhvn. 1912 22/12:

Her er dejligt at være, at være un piccolo proprietario. 2088 □ Alen, ja det er det Hele, men her er en højrød Avrikel, nogle Vintergæk og blaa Anemoner samt et herligt Atelier, hvor Alt ser saa smukt ud. Jeg købte ifjor et skønt Billed af Birkholm, det kunde desværre ikke ses oppe hvor jeg boede og blev Grund til, at jeg selv byggede. Nu hænger det paa den udsøgte Hædersplads og ser dejligt ud. Han er vel nærmest Deres Elev, men har kun taget i Arv den store Samvittighedsfuldhed i Kunst....Der var jo nogle Aar hvor jeg tænkte paa at købe Kastellet i Civita og altid bo der. Det var godt, at jeg ikke gjorde det. Falder ikke ret i Traad med mit Liv, at jeg vist for Fremtiden kommer meget lidt til Antino, da jeg elsker Haven her og saa at forlade den ved Danmarks korte Sommer. Blot jeg vil kunne. Men dog, mit Valgsprog er Skidt med Naturen, naar man har Menneskene. Og dem s. 590er her mange af. Vore fælles Venner har det vist godt. Mads Rasmussen har gjort, at saa er det med Fyenboerne, for han har egenligt sikret de Dygtige sorgfrie Dage. Engang kom jeg op at nappes, eller rettere, jeg fik paa Puklen af Fru Johannes Larsen, fordi jeg mente, at det ikke var saa godt for de unge Kraftige at have det saa sorgløst. Man skal som den lille Mis vænnes til at ligge alene. Saa føler man sig. Kommer Edderdunene føler man ikke mere til sig selv....

s. 590

K. Z. til Moderen. Fuglebakken 1913 2/1 og 29/1:

... Grunden til at jeg skriver, er at jeg hele Aften har siddet og læst Dine gamle Breve og Din lille Notitsbog. Stuen har den hele Tid ligesom været fyldt af Dig, og jeg har været Dig taknemlig for alt det Du i Livet har været for mig. Selve Dedikationen af Bogen, hvor Du omtaler Faders kærlige Blik paa mig i Døden, er saa rørende, at den altid griber mig.... 29/1: Rejser bort før Midten af Marts. Jeg ved ikke selv, hvor jeg vil være 31/3; holder mig endnu inde, men arbejder med stor Lyst. Tænker paa at tage En eller Anden med til Italien....

s. 590

K.Z. til Cousinen Grevinde Wanda Danneskiold-Samsøe. Kjbhvn. 1913 3/2:

... Kom ikke med [til hendes Datter, Grevinde Elisabeth Ahlefeldts Maskebal], da jeg er stærkt forkølet. Moder var stærkt imod, at jeg gik paa Karneval, men jeg havde lovet Elisabeth det, vilde ikke bryde mit Løfte. Saa havde jeg Besøg igaar af vor Amtmandinde [Baronesse Ellinor Bille-Brahe fra Rønne], til hvem Moder havde sagt: »Tænk, han er mig ulydig. « Nu vil Moder gerne, at jeg brænder Faders trekantede Hat for ikke oftere at komme i Fristelse. Men det er snart et Musæumsstykke....

De Fester, hvormed K. Z. var bleven hyldet 1903, da han fyldte 60 Aar, var komne ham uventet. De havde øget hans Følelse af Livslykke ved at vise ham, hvor store Kredse der var knyttede til ham og hans Kunst, løvrigt holdt han ikke af at træde frem som Jubilar. Medvirkende til at han frasagde sig Skolen 1908 var det, at han ikke vilde fejre 25 Aars Samliv med den; og samme Aar tilbragte han Sommeren i Pyrenæerne, for at ikke hans Bysbørn i Civita d'Antino skulde feste for ham 25 Aar efter hans første Komme til deres By. Nu da hans 70 Aars Fødselsdag forestod, forsvandt han i Italien. Den Hyldest, der ellers vilde være stegen ham i Møde i Danmark, kom dog stærkt frem. Dagspressen havde 31. Marts 1913 udførlige Skildringer af hans Liv og Gjerning, særligt havde »Politiken« samlet en Række Udtalelser af hans Kunstfæller. Ugebladet »Illustreret Tidende« viede ham sit Numer af 30. Marts indledet af Sophus Danneskiold-Samsøe og med Bidrag af andre Elever, væsenligst i en statelig Række Tegninger. Maanedsskriftet »Tilskueren« aabnede sit Aprilhefte med sex Zahrtmann-Artikler, i hvilke særligt Penneførerne blandt hans Elever, Harald Giersing, Peter Hansen, Carl V. Petersen og Sigurd Swane skildrede deres Indtryk af ham og deres Erindringer fra hans Skole, og A. Romeo di Rocco bragte ham en Hilsen fra Civita d'Antino. H. Chr. Christensen udsendte sin rigt udstyrede Festbog : »Fyrretyve Billeder efter Skitser og Studier af Kristian Zahrtmann« den 31. Marts 1913. - K. Z. havde gjemt sig i Lucca. Oprindeligt havde han tænkt sig selve Fødselsdagen at være sammen med Frits Syberg og dennes Familie i det nærliggende Pisa. Men i Lucca greb Arbejdsiveren ham; han fuldførte 31. Marts et Billede (Udsigt fra Hotelværelset over mod Kirken San Giovanni, H. Chr. Chr. Nr. 691), og strax næste Morgen havde han et nyt i Arbejde (En Præst knælende foran et Alter i Kirken San Romano, H. Chr. Chr. Nr. 692).

s. 591 FORARBEJDE TIL DRONNING CHRISTINA AF SVERIGE. Kjbhvn. 1907
(H. Chr. Chr. Nr. 614)

s. 592 PETER HANSEN: K. Z. VED SIT ARBEJDE I AMALIEGADE 14
Akvarel fra 1912

s. 593

K. Z. REJSTE MIDT I MARTS ALENE TIL ITALIEN.
K.Z. til Moderen. Lucca 1913 23/3, 27/3 og 31/3:

... Har lige udenfor mit Vindue et saare smukt Motiv, som jeg har taget fat paa.... I Mørkningen er jeg i Kirkerne og sidder derefter udenfor en Kaffé for at se paa Folkelivet og de saare skønne Paladser.... Du har mig altsaa arbejdende i den behageligste Ro, vistnok blivende ganske ene og ukendt her. Du kan være tryk for mig, ... og jeg glæder mig ved Foraarets Komme.... 21/3: Tak for alle disse 70 Aar, som er glæde lykkelige for mig. Sender Chr. Zacho Brev til 31/3, de har altid været saa elskværdige mod mig.... 31/3 : Stod op Kl. 7, talte til Vask, Morgenkaffe henad 9, lidt henne i min Kirke San Romano, paa Posthuset, intet Brev, altsaa var det ukendt og jeg i hel Ro. Hentet Lærredet til Kirkebilledet hos Rammemanden, saa har jeg malt og spist... og Dagen er gaat, som den plejer. Saa Kl. 6 1/4 gik jeg hen til min Madonna, der var umaadelig stor Fest med stor Procession; Hundreder af Lys, storartet Musik, de pragtfuldeste Mandsstemmer. Det Hele forhøjes ved de aldeles vidunderlige Omgivelser. Sidder nu Kl. 9 Aften og skriver dette Kort....

s. 594

K. Z. til Vald.
Neiiendam.
Pistoja 1913 21/3, 1/4 og 7/4:

... Det er underligt her i Pistoja efter tyve Aar at gense S. Pietro, udenfor hvilken det mystiske Bryllup foregaar. At jeg har fundet paa af de ubetydelige Levninger af en aldrig iøjnefaldende Kirke - ja jeg havde nær sagt at digte den skønne Arkitektur. Nu kunde jeg neppe digtet saa vældigt løs.... Jeg saa den Kirkeskurk Napoleon stjæle Kirken for dens Zir, og jeg tog den tilbage fra Louvre og tjaldede Kirken paany. Nej for ynkelig bar den er, - jeg saa den iaftes.... Lucca 1/4: ... Det var det dejlige, at Zacho og jeg var enige om i 68 at ville storme Himlen, vælte frem i nye Horisonter, - nu vi er 70, fik vi det ikke gjort, men vi havde Haabet og var nødte til at søge Venner til at hjælpe os, baade Fidias og Rafael og Tizian, men ogsaa de Samtidige, - og netop derigennem blev Livet rigt, og vi fik Venner at beundre..... 7/4: ... Zachos Død tager mig ved Hjertet. - Ogsaa Kong Georgs Endeligt gaar mig nær-jeg havde nær skrevet: igen En af mine samtidige Venner....

s. 594

Fra Kristen Holbø til K.Z. Lillehammer 1913 28/3:

Min hustru og jeg sender Dem vore hjerteligste lykønskninger i anledning Deres 70 aarige fødselsdag 31te mars. Mange venlige tanker og ønsker vil ranke sig om Dem i disse dage, Kjære mester og ikke mindst fra norske malere, som har søgt Deres skole. Den dype personlige magt i Deres kunst har ogsaa i høieste grad beandret Deres undervisning og knyttet ungdommen til Dem. Den dragning, De har øvet over unge norske malere er vel uten sidestykke her hjemme, idet en hel generation av malere er utdannet ved Deres skole. Disse har hver for sig gaat sine egne veie, men der er noget fælles, som binder dem sammen, en stor kjærlighet til naturstudiet og troskap mot deres kunstneriske idealer. Som maler har De ogsaa mer end de fleste andre begeistret de unge. De har utdypet emnet, lutret det gjenem aarelange studier og trængt tilbunds i de vanskeligste kunstneriske problemer og derved skapt kunstverker, som er gripende og uforglemmelige for os alle. - De kan glæde Dem over at De har tændt be-geistringens ild i unge kunstneres sind. Og denne begeistring møter Dem idag med tak og gode ønsker. Modtag herved vore hjerteligste lykønskninger. Deres hengivne Anna og Kristen Holbø.

s. 595

Fra Peter Hansen til K. Z. Kjbhvn. 1913 31/3:

Kære Mester. Naar jeg i Dag skal sende Dig en Tak, er det ikke saa let, ikke fordi at Du ikke fortjener den, tvertimod, det er netop fordi jeg synes at Ordet Tak bliver saa fattigt et Ord for, hvad Du har betydet for mig. Første Gang jeg mærkede Din Indflydelse var et Efter-aar jeg som ganske ung kom op til Dig for at vise Dig Sommerens Arbejder. Du kritiserede dem stærkt og længe, der blev ikke meget tilbage af dem. Jeg maa ikke have kunnet skjule Indtrykket af Kritiken, thi pludselig ser Du paa mig og siger roligt : Ja De kom vel ikke herop for at faa Ros. Du valgte altsaa det modsatte som det mindst behagelige for os begge. Du sparede ikke Dig selv og vilde ikke skaane os. Jeg gik fra Dig fuld af Uro, og siden har Du stadig øget den. Det er en Uro som kalder paa ens bedste Evner, og hver Gang den indfinder sig, føler jeg altid Gælden stærkest til Dig. En hjærtelig Lykønskning til Fødselsdagen fra min Kone og Din hengivne

Peter Hansen.

s. 595

K. Z. til Etatsraadinde Benedicte Frølich. Italien 1913 2/4:

... Jeg naaede med mit Ophold her, hvad jeg vilde, at Overgangen til at blive helt gammel gik uden at bemærkes. Var for en Forsigtigheds Skyld paa Posthuset, ikke Spor af Brev. Livet former sig mere og mere til at blive stille og til at se tilbage paa det, der var. Jeg kan jo ikke lade være at smile ad min Ungdom, der troede at ikke ene jeg, men den lille Kres af Venner, jeg havde, skulde træde et Spor, at vi skulde faa besvaret en Række Opgaver, som vi dengang syntes burde gøres. Nogle tog Franskmændene til Hjælp og Krigen skulde ske mod meget, der var Galt.... Jeg tror at ved den Alder samle Ens Fædres hele Livside, Slægtens Klarsyn, dens Vilje sig i den unge Mand, og det er vel Meningen med at gøre vel i Tusinde Led.... Vi andre ligne vist ogsaa vore ukendte Forfædre fra da, og vi have haft Kvintessensen af alle dem i os, da vi skulde selv ordne vort Liv. Med Aarene tror jeg stærkere og stærkere paa denne Samhørighed, jeg synes saa tidt at se Exempler derpaa og Menneskenaturen er uforgængelig som Kaalund skriver saa skønt om Paaskenaturen :

End kommer Svalen søndenfra med samme Il og Hast
Som dengang da paa Golgata vor Frelsers Øje brast.

s. 596

K. Z. til Moderen. Lucca 1913 12/4:

... Paa Onsdag færdig med Billedet i Kirken. Har til Torsdag hele Dagen indbudt Syberg, Hustru og fire Børn fra Pisa. Jeg holder svært meget af dem alle, og vi skal nok faa en herlig Dag..... Kjbhvn. 21/4: ... Forlod Lucca iforgaars 101/4, var her idag 93/4. Skal skrive 30 Linjer om Vilh. Bissen, der pludselig døde igaar. Ham holdt jeg svært meget af....

s. 596

Fra Th. Oppermann til K.Z. 1913 7/11:

...Vil De ikke glæde os med at modtage medfølgende Portræt af Deres Moder. Vi er Dem taknemlige for at have haft det saa længe. Men, som min Hustru siger, det er ikke rigtigt, at det er hos os, det hører hjemme hos Dem og Deres..... [K. Z.'s Portræt af Moderen, malt i Rønne 1881. H. Chr. Chr. Nr. 266.]

s. 596

K. Z. til Th. Oppermann og Hustru. Fuglebakken 1913 7/11:

... Ingen skønnere Gave kunde jeg paa nogen Maade modtage fra Dem. Jeg vilde neppe tro mine egne Sanser. Jeg elsker det Billed, paa ingen Maade ene, fordi det er min Moder. Der er baade Noget i Farvegivning og i stærkt Udtryk jeg sætter overordenligt højt, og jeg vil være henrykt over at turde se paa det alle de Dage jeg har tilbage. Det ligner Dem aldeles at være saa hjertensgode og med saa fin Smag - og dog kneb det for mig at tænke at det var mit....

s. 596

Fra Moderen til K. Z. Rønne 1913 12/12:

... Jeg forudser, at dette er det sidste Brev, Du faar fra Dit Hjem, da Hosten og Slimen ikke er til at faa Bugt med. Jeg har ingen Smerter, sidder for Øjeblikket oppe, men føler tydeligt, at Evnen til at leve svigter mig. Tak for alle de gode Dage, vi har levet med hinanden-

s. 596

K. Z. til Peter Hansen i Pompeji.

Fuglebakken 1913 15/12:

...Moder har det roligere, men alligevel, igaar modtog jeg et Brev der tog Afsked, og J kan nok vide, at det tager paa Kræfterne. Moder skriver at hun helst ikke vil opleve Festdagene ; jeg tror dog nærmest, at hun endnu lever en lille Stund. Her er atter roligt, men jeg kan halvt daarligt taale Arbejdsstansning. - Tillykke med, at J er saa glade for Pompeji, og at Du har nemt for at arbejde. Jeg tror, at i Din Alder s. 597er det godt at skifte Opholdssted. Hvorledes jeg vil klare mig ved jeg ikke. Jeg maa tage Alderen saa stærkt med i Beregning og kan paa ingen Maade tænke paa at gaa paa Vesuv, ja, selv ikke hele Pompeji i Ruinerne rundt. Det vil Benene ikke. Dog har jeg tænkt paa mulig i c. 17. Marts-27. April at gæste Italien, har för tilfallet indbudt Neiiendam med mig. Meningen er nærmest Ravello og paa Hjemvejen Civita i tre Dage. Har ogsaa skrevet til Cerronis. Dog om det sker er vel tvivlsomt. Jeg kan ikke mere gaa videre rundt og se megen Kunst, maa absolut være, hvor jeg har Arbejdet lige ved Haande og blot vælge et fremmed Sted til at arbejde. At gense Cerronis er igrunden Hensigten i det Hele, men der er altfor koldt at arbejde og uden at arbejde det gaar heller ikke.... Hvor gør det godt naar man en Gang faar Sandheden at høre. En ung norsk Maler, hvem jeg havde rost, men maaske ikke rost nok [Chr. Karsten], skrev idag i et Brev til mig: »Jeg har aldrig været Deres Elev - Gud fri og bevare mig i det Øjeblik, jeg havde Munch - Nordens største Maler at gaa til. - Vor norske Ned-faldsperiode var under Deres Paavirkning.« - Sligt har vi gamle Malere godt af at høre. Man tror at have handlet rigtigt og saa har Ungdommen sin Ret. Ja leve Ungdommen enten den hedder Elena eller Grethe [Peter Hansens Døtre]. Enten den er i Eders Hjem eller paa Eders Billeder, for jeg tror nu, at Din Hustru har en hel god Del i hvad Du faar gjort. Maaske har ogsaa hun offret sig og spillet Lhom-bre med hin elskelige Maler [Th. Philipsen og hans Broderdatter Frk. Helene Prahm var sammen med Peter Hansens for sidste Gang i Italien]. Jeg kunde undt hende ti Matadorer paa en Haand....

s. 597

K. Z. til M. K. Z. Fuglebakken 1913 17/12:

... Moders Udtryk : Med Glæde følte jeg, at Sygdommen for denne Gang var overstaaet, forbavsede mig, thi jeg troede egenligt, hun helst vilde dø. Men der ser man, hvorledes Livet har en Kraft, som alt Positivt bør have. Jeg var ellers ude idag; jeg er snart altid hjemme, har det ypperligt med min Beskæftigelse. Nu da Moders Sygdom forbød mig at male, har jeg renskrevet mine korte Memoirer indtil 28/11 75 og forstaat, at jeg ikke har Evne til at fortsætte dette længere....

s. 597

K. Z. til Peter Hansen i Pompeji.

Casa d'Antino 1914 21/1 og 15/3:

... Turen til Italien er planlagt saaledes : Neiiendam og jeg tage her-fra 17. Marts over Genova til Palermo, der over en Maanedes Ophold, s. 598male. Saa henad Maj til Napoli, se Pompeji og Musæet, tage saa til Civita, er der tre Dage og hjemme den 3. Maj.... 15/3: ... Ja, her er sket den Ændring, at jeg ikke tør tage til Italien nu. Jeg gaar for daar-ligt, resikerer ikke at kunne male udenfor Hotellet, og den Art Fart er der ingen Mening i.... Jeg er allermost ked over ikke at komme til Civita og hilse paa dem Alle. Muligt henad Efteraaret. Vedrà chi vivrà. Ellers er Alt vel her, og jeg er stadig glad ved at arbejde, og gør det altid, naar her ikke er Besøg....

s. 598

K. Z. til Moderen. Casa d'Antino 1914 21/1:

... Kl. 4 til Forevisning af Films, som lægges ned i Kgl. Bibliothek. Man siger, at jeg skal være glimrende. Jeg siger Farvel til en Mand, render midt under Afskeden ind at hente en Apelsin til ham, det blæser og min Malerbluse staar ivejret omkring mig, og jeg raaber velvilligt »kom snart igen«.... Hjemme Kl. 5½. - Der var Fru Dessau og Fru Salomonsen, og jeg fik Bestilling paa et Portræt af den smukke unge Frue og Indbydelse til Hejmdals Stapelafløb med Frokost..... Svært god Ven med Georg og Edv. Brandes, især glædede det den sidste, at jeg ikke vidste, at han var Minister.... [Professor Carl Jul. Salomonsens Hustru, hvis Portræt K. Z. 1898 malte, og hendes Datter Ellen, gift med Etatsraad Martin Dessau. Begge Familier hørte i K. Z.'s sidste Aar til hans nærmeste Omgang. Særlig blev den unge Student Kai Dessau nær knyttet til ham. H. Chr. Chr. Nr. 487 og 723.]

s. 598

K. Z. til Joh. Larsen. Casa d'Antino 1914 2/3:

Modtag min Tak for den tilsendte herlige Fuglebog. Billeder og Text passe herligt til hinanden, jeg synes at Fuglene er lige saa gode som nogensinde. [Blichers »Trækfuglene«.] Og Tak til Dem og Frue fordi De vare her hin Fredag. Nu sidste Fredag meldte Grev Mogens Frijs sig her med ældste og yngste Datter. Han havde Deres Jagtbog med sig forat vi skulde se den og vi var svært glade derfor. - [Joh. Larsen havde tegnet Vignetter til Grevens indiske Jagtresultater.] Blot De havde været her. Det er ikke let Noget, som han gentager, da han ikke holder af at gaa ud. Jeg vilde gøre det saa godt for dem som muligt, indbød saa Johannes V. Jensens. Men han skulde desværre forinden til Amerika. Jeg vilde saa gerne at Herrerne til Frijsenborg og Himmerland skulde mødes....

s. 599

Fra Christian Olsen til K. Z. Torpelund pr. Svebølle 1914 18/4:

[Har for fem Aar siden faaet K. Z.'s Portræt og Autograf til sin Samling. Vil nu gerne have K. Z. til at male hans Moder eller Søster efter Fotografi. Har ingen Penge, men en Frimærkesamling, en Portrætsamling, en Stenkilesamling, slagtet Fjerkræ at levere.] ... Men De kender mig jo ikke - ingen Garanti.... Jeg har ogsaa 10 Topasvesteknapper, en Samling løse Topaser m. m., en Del Bøger - nej, mine filosofiske Bøger vil jeg ikke af med, - og jeg staar til Tjeneste med al min Viden i Okkultisme og mine mediske Evner - jeg har studeret dette lige fra Barn....

s. 599

K. Z. til Moderen. Casa d'Antino 1914 22/5:

... Imorgen færdig med Fru Olsens lille Portræt (Torpelund), en meget rar og værdig Dame, som det har været morsomt at male. Idag fik vi stærk Kaffe for at være mere arbejdsdygtige.... [K. Z. gik ind paa Portrætbestillingen og morede sig kosteligt over dens usædvanlige Art. Dog krævede han at selve Konen, der ønskedes portrætteret, kom tilstede og sad for ham. »Konen der i alle Maader var udmærket, boede nogle Dage paa Fuglebakken, oppe i Gæsteværset - og Portrættet blev et udmærket lille Hoved. Det var til stor Fornøjelse for alle Parter og dannede Indledningen til Bekendtskabet med Brevskriveren, - en tynd, bleg, ganske fin landlig Mand, gennemført Vegetarianer og Spiritist, med personlige Særmeneringer om mangt og meget, der en Tid optog Zahrtmann en Del.... Betalingen blev ydet i Fjerkræ.... Bekendtskabet strakte sig til K. Z.'s Død og der var sendt Blomster derudefra til hans Baare.« Meddelt af Vald. Neiiendam.]

s. 599

K. Z. til Moderen. Casa d'Antino 1914 4/6:

Fru Dessau har narret mig idag.... Igaar købte Grosserer Theodor Jensen min »Madonna« [H. Chr. Chr. Nr. 633] ; jeg har malt flere Billeder til ham og nu i Vinter hans velopdragne Søn Jørgen.... Skal male hans Frue, hvem jeg finder overmaade tiltalende. Han blev glad over min stærke Udtalelse om Hustruen, og vi skiltes som Perlevenner....

s. 599

K. Z. til Kristen Holbø. Kjbhvn. 1914 21/6:

...De har en sund og sikker Tillid til Deres Fremtid. Den kan jeg dele med Dem. I hele Skoletiden glædedes jeg ved at se hvor ivrigt De søgte Farven i Billedet. Det kunde blive broget og ubehjælpsomt, der var altid Noget deri. Saa forærede De mig ved Afskeden den fortrinligt skaarne lille Æske, som jeg altid beundrer. Den er ingenlunde ubehjælpsom, tværtimod, den er fuldendt. Det er vanskeligt at sige, hvormeget

deri der er Deres, hvormeget der skyldes en almenudbredt Sans i Norge for den Art Ornamentik. Men bedre kan den ikke være. Den er saare hyppigt mellem mine og mellem mine Gæsters Fingre, og den er ligesaa smuk og vel bevaret som dengang jeg modtog den.... Det Første De gjorde i Civita med Udsigten fra Fontænen var endda ikke saa godt, og det næste maaske ikke heller. Men saa gjorde De bagved Kilden de tre Piger, der sad og saa ud over Dalen. Da mærkede jeg pludseligt, at der var noget nyt og særdeles lovende, der kunde komme til Udbrud og jeg begyndte at fyldes af store Haab. Skulde De virkelig blive bredere anlagt, faa mere Farve end de Fleste. Det blev staaende ubesvaret. Jeg har kun set lidt af Dem siden. Men saa kom Lurblæersken fra Kringom. Det har igen dette bredt anlagte, det Store. Deri staaer De fuldstændig selvstændigt og det er et Kunstværk. Det er mig dyrebart. De har sandsynligvis en lang Fremtid for Dem. Gid De maa komme til at gøre Meget af den Art. Det kommer sagtens til at gaa Dem som mig, at med Aarene bliver Arbejdet med Kunst Dem mere og mere kært, mere og mere Livsbetingelsen....

s. 600

K. Z. til Frits Syberg. Casa d'Antino 1914 7/7:

[Efter Fru Sybergs Død.]... Jeg vil gerne bevidne Dem og alle Deres Børn min Deltagelse i Deres store Sorg.... Igaar Aftes kom Hotelejer Christensens her forat tale om Sagen, og gennem disse brave og fine Mennesker fik jeg fuldkommen Besked. Vi er alle meget betagne over hvad der er sket og have megen Følelse for Deres store Tab. Fru Christensen havde hendes Udtalelse om hvor stærkt Børnenes Fremtid og maaske allermest den Lilles laa hende paa Sinde, hvorledes hun frygtede for at rives bort fra dem under denne Operation. Vi frygte, at hun har lidt voldsomt efter den. Jeg havde hende meget kær. Kan godt sige, at hver Stund jeg har været sammen med hende er kun et kært Minde. Maaske allermest den Dag, da Poul Christiansen og jeg spiste hos Dem Aarets første Jordbær. Det er nu over tre Aar siden. Vi var festligt stemte, havde set Deres mange Akvareller, De havde solgt nogle til Bernt Grønvold og det var den Dag som om De først ret fæstede Hus i Pisa. Det var den Dag Dem, der talte, men hendes fine Talent for Hygge hvilede over det Hele.... Ja, og saa den Dag, da Jens Birkholm var derude, da vi atter havde det saa venskabeligt med hinanden. Og nu er baade hun og Trulson døde og Birkholm jo yderst svag. Jeg duer ikke til at naa til Begravelsen i Faaborg, bevæger mig ikke ret meget mere, men mine Tanker er hos hende, hos Dem og hos Dem Alle med Tak for den Glæde, jeg har haft af Dem Alle....

s. 601 JOH. ROHDE: K. Z. ARREJDENDE I ATELIERET AMALIEGADE 14. 1910

Fra venstre til højre ses Malerne:

Peter Hansen, Johannes Larsen, Frits Syberg, Karl Schou
Det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg

s. 602 K. Z. VED SPISESTUEVINDUET 1 CASA D'ANTINO

Fotografi af Knud Hendriksen 1913

s. 603K. Z.'s Husførelse paa Fuglebakken var fra Begyndelsen betroet Enken efter Maleren Hessellund, der med sin lille Søn flyttede ind i Huset samtidig med K. Z. Midt i Sommeren 1913 opgav hun Stillingen og der hengik et godt Aar med at forsøge forskellige andre Muligheder. Fra 1. Nov. 1914 tiltraadte Frøken Marie Mattson Pladsen som Husbestyrerinde og dermed kom Casa d'Antinos Ledelse i gode og faste Former. Frk. M. passede ypperligt til at være kvindelig Medhjælp for K. Z., han og alle hans Venner og Gjæster var glade for hendes Husførelse. Hun omfattede Haven og Arbejdet i den med samme ivrige Interesse som K. Z., var utrættelig i at varetage dens Røgt og Pleje. Sammen med sin Søsterdatter ledede hun Huset til K. Z.'s Død, og de to Damer fik ogsaa Tid til at være Modellerfor flere af de Billeder han malte i sine sidste Aar.

s. 603

K. Z. til Moderen. Casa d'Antino 1914 26/9:

... Alle Dessauer har været her idag, meget tilfredse med Portræ-tet, som nu er færdigt.... Lørdagsselskab af Grev Moltke, Neiiendam, Fru Thora Knudsen og Hendriksens. [Fru Thora Knudsen, Stabslæge Morten Knudsens Hustru, var en saare velset Gjæst paa Fuglebakken.] ... Det er forfærdeligt hvor de slaas.... Der havde dannet sig altfor stor Ligegyldighed for Dyd, for Arbejde og Respekt. Den Angst, Modellerne havde for virkeligt at arbejde, har af og til ligefrem forfærdet mig. Ogsaa vi selv, at jeg efterhaanden var blevet saaledes stillet, at Sparekassen udbetalte hver Livsfornødenhed i møntet Sølv, og at jeg syntes, at det var nødvendigt, at det maatte vedblive, skabte en Tryghed, som ikke var til det Gode.... At hele dette er en mægtig Oplevelse, er sikkert, og jeg er nærmest glad, fordi jeg maatte opleve det....

s. 603

Fra Joakim Skovgaard til K.Z. Kjbhvn. 1914 23/11:

[Brevet foreslaar K. Z. at indbyde A. Clemmensen, S. Danneskiold, Joakim Skovgaard og helst ogsaa Karl Madsen til Selskab for at drøfte s. 604K. Z.'s tidligere omtalte Plan, der gik ud paa at rense Thorvaldsens Museum for de uheldige Marmorkopier. - Selskabet blev holdt, men bragte intet Resultat.]

s. 604

K. Z. til Broderen M. K. Z. Fuglebakken 1914 10/12:

.... Forældrene talte i 94-95 om jeg efter min Død vilde stifte et Kunstnerlegat af mine Penge eller give dem til et Musæum. Det har der fra min Side ikke været tænkt paa, før efter Faders Død. Hvis jeg da havde faat Hovedvagten [i Rønne], havde den nok blevet efterladt som Musæum. Nu er Formuen større, men den er testamenteret til Familien, til nogle af dens fattigste Medlemmer og til Italiens Fattige. Jeg kan meget vanskeligt gaa ned ad Dine Trapper....

1910, 25. April udfærdigede K. Z. sit Testamente, hvis første Bestemmelse lød: Det er min Vilje, at mit Lig bliver brændt, og at Asken lægges i et mig tilhørende etrusk Kar. Bornholms Musæum tildelte han tre værdifulde Tæpper og en Pengesum, henstaaende paa hans Konto, den ældste i Bornholms Sparekasse fra 1844. De Fattige i Civita d'Antino skænkede han 15000 Kr., som skulde udbetales Signor Diomede Cerroni til Oprettelse af et Legat, hvis Renter aarlig skulde uddeles dem til Vinterhjælp. Til Slægtninge og sin daværende Hushjælperinde fastsatte han udbetalt visse Kapitaler. Løvrigt skulde all hans Løsøre, hvorom han ikke nu eller senere havde truffet særlig Bestemmelse, sælges ved Auktion og alt, hvad han saaledes efterlod sig, tilfalde hans Arvinger efter Loven. - 1915, 1. Febr. traf K. Z. testamentariske Tillægsbestemmelser over en Række af sine Malerier, Kunstgjenstande og andet Indbo til Fordel for Hirschsprungs Samlinger, Kunstindustrimusæet, Faaborg Musæum »i Erkendtlighed for hvormeget det har hjulpet mine fyenske Elever«, samt for Slægtninge, Venner og Husfæller. - I hans Bo var der forlods disponeret over Kapitaler paa sammenlagte 63200 Kr. og Indbo vurderet til 16300 Kr.

s. 604

K. Z. til Moderen. Casa d'Antino 1914 14/12:

... Tak for alt, hvad Fader og Du have været for mig Livet igennem. Jo ældre jeg bliver, desto mere føler jeg, hvor umaalelig meget af mit Liv afhænger af, hvilken Rod man er runden af.... Jeg har mange, mange Ting som Gave fra og Minder om Eder,... men det Herligste af Alt er maaske dog det Brev, Du skrev til Fader i Nexø kort før Elisabeths Fødsel. Intetsteds aander for mig Din ungdommelige, kær-s. 605lige, friske Følelse saa stærkt som netop i det.... Det Brev er mig dyrebart. Men hvor jeg ser heri Rummet, overalt er der Minder om Eder og alt det, J har været for mig....

s. 605

K. Z. til Emil Hannover. Mariendalsvej 79, 1915 22/1:

... Et langt Livs Erfaring har lært mig, at man kan dø pludseligt uden at have sine Sager i orden. Nu er her nogle Ting som sandsynligvis er Musæumsgenstande og dem vilde jeg saa gerne overlade Musæet ved min Død. Meget muligt er det nogle andre det bryder sig om, end jeg helt forstaar. Vilde De ikke gøre mig den Glæde en Dag at spise her ganske dagligt med min Ven og Sagfører Godfred Hartmann, saa vil jeg stille de største Rimeligheder frem. Jeg har underrettet Hartmann derom, men det er ikke altid let at kombinere en bestemt Dag. Jeg har nok Telefon, Godthaab 1505 x, men selv kan jeg ikke tale deri, kun Bestyrerinden. Da jeg altid er her - ialfald fra imorgen af - behøves jeg ikke til at fastslaa Dagen, dog er Søn- og Mandag ikke de bedste at vælge. - Altsaa Bønnen er: vil De ikke combinere telefoni-camente med unge Overretssagfører G. Hartmann - Walkendorphs-gade 16 - en Dag, det monne passe D'Hrr. at komme her Kl. 7 f. Ex. - En Dag iforvejen var det bedst at underrette mig derom. - I Haab om ikke at overskride min Competance. Til mit Forsvar tjene, at jeg overordenligt gerne vil træffe sammen med Deres Personlighed og ikke mere kan gaa ud, samt at her handles om en Gave til Musæet. - Vil De helst have Mario Krohn med, er han mere end Velkommen. De maa heller end gerne foreslaa ham....

s. 605

K. Z. til Kristen Holbø. Casa d'Antino 1915 2/3:

... I den senere Tid har jeg været meget optagen af det Svøbeslag, der 13. Jan. ramte en stor Del af Italien og centralt Civita og omliggende Byer. I Avezzano der laa paa Sletten maltes Byens 14000 Indbyggere i Død, medens kun 600, der arbejdede i Marken overlevede Slaget, Canistro, Capistrella, Castel Nuovo og Capella samt Civita blev rystede lige saa heftigt ud til Siderne, men efter Højden, hvori de ligge led de meget mindre og i Civita døde 43 af 3000. Dog er alle Huse i Civita sunkne i Grus undtagen Cerronis og Borgmester Raffaello Maciocias. Baade Ferrantes Sommer- og Vinterpallads ere faldne. - Det er frygteligt for dem, at Stødene endnu vedvare om end mindre s. 606hyppige. Cerronis er flyttede ned i en Træhytte nede ved Stationen, en Time under Byen og saa sove de ti Mennesker i en Jernbanevagon. Men tænk nu disse Damer som paa italiensk Maner ikke saas udenfor Huset. De have blandt Andet ikke Fodtøj og dernede er stadigt Sne og Snesjap og de have et Stykke fra Barak til Waggon. Oppe i Civita er der 60 ctm. Sne. De have begyndt at reconstruere, men selv blot at rydde Terrænet, der er langt frem, da det endnu er temmeligt ubebot og meget koldt.... En af mine Elever, Daniel Hvidt, var deroppe og roses fra Civita over sin

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

heltemodige Optræden, hvor han hjalp mellem de farlige Ruiner. – Under slige Forhold har vist enhver Skandinav mere Mod og Aandsnærværelse end Sydboere, der krydse Hænderne bagom Nakken og raabe oihme, oihme. – Men ak, det er frygteligt hvad der er sket der. – Her gaar Livet nærmest lyst sin Gang og endnu maler jeg med meget stor Fryd, det er mit kæreste Arbejde og jeg bedaares endnu stadigt af mine skønne Modeller. Jeg gaar aldeles ikke ud mere, og det samler Ens Kræfter pragtfuldt om Arbejdet. Den lille, træskaarne Bix, De engang forærede mig, glæder mig dagligt. Den er saare skøn....

s. 606

Fra Moderen til K. Z. Rønne 1915 14/3 og 24/3:

... Glæd mig i at søge en Læge.... Tak, Tak for disse 72 Aar, Du og jeg har deelt med hinanden. Vi to sees neppe mere jeg troer det er bedst for os begge, den strænge Østersø lukker for mig....

s. 606

*K. Z. til Vald.
Neliendam.*

Casa d'Antino 1915 o. 1/4:

... De skal rigtigt have Tak for Wanscher. Da jeg skrev og takkede ham derfor, beklagede jeg ikke at kunne glæde ham med at holde op at male, det aarkede jeg ikke, men lovede ham at gøre mig al Umage for at forbedre mig. Jeg læste det først Søndag Morgen og højt for Modellen. Da Modellen var gaat, skrev jeg, og kunde saa nydeligt tilføje »at Binger hele Dagen havde været saa stille og tavs, saa jeg efter Seancen spurgte ham, om han fejlede Noget, men han svarede Nej, det var blot fordi han havde gjort sig dobbelt Anstrengelse, at Magisteren skulde blive glad igen.« ... Han bliver sagtens ked af, om jeg sender Noget til anden Ophængning, ... [Magister Wanscher havde i »Hovedstaden« taget haardt fat paa K. Z.'s udstillede Billeder. Til-raadet ham at ophøre med at male og hellere meddele af sin Viden og Erfaring om Planter og Blomster.]

s. 607

K. Z. til Moderen. Fuglebakken 1915 12/5:

... Har lagt Penslen hen en lille Stund og modellerer paa en Statue af Leonora Christina og hendes Søsterdatter; en udmærket Hvile efter saa lange Tider stadig Model. Skriver ogsaa noget om Civita til næste Aars Juleroser med mange af mine Billeder....

s. 607

K. Z. til Moderen. Casa d'Antino 1915 2/7:

... Det er morsomt, saa sparsom Frk. Mattson er, altid med Mad, hvor hver Ting benyttes til det Yderste, men ogsaa med Blomster. Jeg var ude at rydde de smale Gange for at overvoxes, hun bagefter for at tage Nytte af de grønne Grene, der blev klippede af. Her er nogle store Vaser, der kræve meget Grønt... Hun er altid paa Færde....

s. 607

Fra Moderen til K. Z. Rønne 1915 12/9:

Jeg iler med at meddele Dig, at Stenen bliver flyttet i en nær Fremtid. Landbrugsforeningen, Foreningen Bornholm og jeg dele Udgiften. Jeg synes, jeg maatte være den første, der bragte Dig denne for mig saa glædelige Begivenhed, som jeg er saa lykkelig over....

s. 607

K. Z. til Moderen. Fuglebakken 1915 14/9:

... Hele Dagen har det jublet i mig under Arbejdet, og Grunden er nok den, at Mindesmærket igen skal frem til Værdighed. Hele Dagen modelleret paa Leonora Christina, derfor har Moder, hvem hun ligner meget, været fremme i første Plan, og morsomt nok har den snart lignet Moder, snart Fr. VI, hendes aandelige og legemlige Slægt. Jeg antager, at naar Tante Kofoed nu kommer frem igen, vil Støttens Skønhed langt bedre forstaas end forrige Gang.... [K. Z. beskæftigede sig i 1915 med at modellere en større Gruppe: Leonora Christina der forlader Fængslet. Angaaende Etatsraadinde Kofoeds Mindesten henvises til den sidst i Bogen meddelte Redegjørelse for K. Z.'s Slægt.]

s. 607

K. Z. til F. Hendriksen. Fuglebakken 1915 3/11:

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

K. Z. til F. Hendriksen. Fuglebakken 1915 9/11.

... Paa Skolen var det altid let at faa Skandinaver og Finner med paa C. Købke, ulige vanskeligere paa Eckersberg, hvem jeg maaske satte endnu højere, og mod Thorvaldsen var Nordmændene bistre s. 608og (fortroligt: dumme), jeg brød adskillige Lanser. – Jeg har en Sorg, der nager. Jeg synes Angrebene paa [Billedhugger] Tegner for uberettigede. Arkitekturen forekommer mig forfærdelig, men den Kamplyst, hvormed han gaar frem, og mange af de enkelte Grupper, der er heri Meget, der burde tages under Vingerne og udvikles til Landets Hæder....Foruden Neiiendam indbød jeg i Lørdags Karl Madsen. Han var meget livlig, men i Sagen selv smuttede han stadig væk, tilsidst var jeg fortvivlet.... [Det er Tegnens store Projekt, kaldet »Livets Port«, der netop var udstillet i Raadhuset, der tænkes paa.]

s. 608

K. Z. til Vald.

Neiiendam.

Fuglebakken 1915 10/11:

.... I dette Øjeblik er Frk. Mattson inde paa Berlingske med mit Skrevne. Mine fem Elever i Mandags var allerkæreste fra Kl. 5½-12½. Alle friske og i smukke Stillinger.... Jeg læste Indlæget for dem, men Poul Christiansen var paa Parnas og vogter for stærkt paa, at Ingen bryder ind nedefra. – Han er jo en af de Udødelige.... 18/11: ... laftes gjorde Wandel et vist godt Studie af mig. Jeg sidder i min lille Stol, de Andre skal sidde udenom, og jeg antager, at man vil kunne kalde Billedet: Man venter paa, at Begmanden skal springe.... Jeg har alt to Breve fra Carl V. Petersen over min Udtalelse om Kritikerne, navnlig dette Nej og Jamen.... [Sigurd Wandel havde faaet K. Z.'s Tilladelse til at male ham sammen med en Kreds af S.W.'s Kammerater fra Skolen. K. Z. brød af, dels fordi det trættede ham, men ogsaa fordi han fra anden Side var paavirket. Et af S.W.'s Studier af K. Z. gjengives her. 14/11 1915 skrev K. Z. i Berl. Tid. om »Christiansborg og Kunsten«.]

s. 608

Fra Kristen Holbø til K. Z. 1915 15/11:

... Det maa være eiendommeligt for Dem at gaa paa den norske ut-stilling og se paa arbeider av saa mange av Deres fordums elever. De har i sandhet en større andel i disse arbeider end nogen anden mand i hele norden. Det er vel saa, at de fleste av denne store elevskare har fjernet sig meget fra den kunstopfatning som var mest eiendommeligt for Zahrtmanns skole, men den mægtige indflydelse Deres personlig-het og undervisning har øvet er nu der alikevel og har gjort sin store gjerning i vor kunst. De har først og fremst virket opdragende ved det høie alvor, ideernes renhet, og det strenge krav til arbeide De har stillet til Dem selv og Deres elever. Det har vært en kostelig gave til s. 609os unge i en tid, da det var tegn paa begavelse at skulle mest mulig og ingen ting bestille. Deres navn har derfor altid for vor generation vært kjært og høit skattet, selv om De maaske ikke har merket stort til det....

s. 609

Fra Moderen til K.Z. Rønne 1915 28/12:

... Du maa af al Kraft virke hen paa Helbredelse, skyd alt til Side, tag Lægen paa Raad, følg hans Forskrifter, lad Pennen hvile, skjul Dig for Verden en ti-tolv Dage.... Du min kjære Søn, maa kaste Gammelmandskappen af Dig, maa føle Dig ung og kraftig, som jeg gjorde for tyve Aar siden i Din Alder. Al mulig Hensyntagen maa hvile, forat Du kan naa flere lykkelige Aar endnu....

s. 609

Fra Møhl til K. Z. 1916 5/1:

... Mange Tak for Deres Brev og fordi De vil høre lidt om, hvad jeg bestiller. Nu vilde det jo være mest tiltalende – som i gamle Dage – at anbringe Lærrederne paa en Trækkevogn og ringe paa hos Dem. Hvor beklemt er jeg ikke ofte gaaet op ad de tæppebelagte Trapper i Amaliegade (yderligt forkuet af hele Amaliegade-Atmosfæren, der stod i et forfærdeligt Misforhold til min hele Person) og hvor lykkelig er jeg ikke ofte gaaet ned ad dem. Hele Omfanget af Deres store Overbærenhed er naturligvis først langt senere gaaet op for mig....

s. 609

K. Z. til Broderen M. K. Z. Casa d'Antino 1916 26/1:

... I Sorø Skole havde Kammeraterne og endmere vore Baldamer Færten af min stærke bornholmske Naivitet. Da Du var født, for Postmesterfruen Byen rundt, og ud til Sorø Ladegaard med min sidste : »Det er dejligt, at vi har ham.« – Om jeg dengang har sagt det, ved vist Ingen, for meget blev lavet. Men at jeg

senere mere og mere har sagt det, er vist....

s. 609

K. Z. til Moderen. Fuglebakken 1916 28/3:

.... Alt gaar i de senere Aar saa forunderlig lykkeligt for mig, og det Savn, det f. Ex. er, at jeg fortiden ikke kan komme op paa Malerisamlingen med dens gale Trapper, jeg er ikke ulykkelig derover, skøndt jeg kan godt sidde her og længes efter Marstrand, Rembrandt eller alle de andre gode Venner deroppe. Forat være glad heri Verden, skal man elske sine Medmennesker, og nu jeg vanskelig kan komme til Andre, kommer de til mig. Min Helbred er udmærket, og min Virk-s. 610somhed tager mig helt. Jeg har for første Gang ikke udstillet Noget iaar. Det kommer af, at jeg som Fader synes, at man beskeden skal trække sig ud af sit Embede, naar man har naat Støvets Aar. Jeg maler vel ligesaa længe i Døgnet som før, men faar naturligvis ikke saa meget gjort, hvorimod det nu er let at afsætte Arbejderne. Folk melde sig forat bestille Billeder eller at have Forret til, hvad jeg har for....

s. 610

K. Z. til Grevinde Elisabeth Ahlefeldt-Laurvigen. Kjbhvn. 1916 27/4:

[Grevinde Wanda Danneskiold-Samsøes Dødsdag.] ... Ja det er et langt Liv jeg har levet med Din Moder siden 1856. De første Aar efter hendes Ægteskab saa jeg hende ikke, først da Ove var født, men helt-igennem har vi været meget intime, og jeg forstod hende godt, da der var en god Del Familielighed, som Ove havde et klart Blik for. Meget gæstfrie have Dine Forældre stadigt været imod mig. Paa mange Maa-der elskede jeg det Danneskioldske mest. Alt dette ved Du, men det gentages, fordi jeg idag tidt har gentaget det for mig selv. Et kærligt Farvel til Din Moder....

s. 610

K. Z. til Moderen. Casa d'Antino 1916 13/12:

...Naa og Tak fordi Du er glad ved Dit Portræt i »Juleroser«. Jeg vilde have haft et Billede frem, jeg har malt, da Du var 90, og som forekom mig godt.... Dengang havde jeg skrevet et lille Digt til Dine halvfems. Nu synes jeg, at jeg kan sende Dig Digtet, som jeg hidtil har holdt for mig selv.... Det kommer nok ved Lejlighed frem, om ikke før, saa naar jeg er død engang....

s. 610

K. Z. til Broderen M. K. Z. Casa d'Antino 1916 24/12:

Kære Marius. Modtag de bedste Ønsker om en glad Jul. Som Du ser, arbejder jeg endnu Noget, selv om nok Evnerne tage af. Men underligt at dette ikke efterlader Savn. Minderne om Livet er igrundern helt Æquivalent med Livet selv. Din Broder Kristian. [Fotografkort, som viser ham med Paletten i Haanden.]

s. 610

K. Z. til Broderen M. K. Z. Fuglebakken 1917 18/1:

...Moders Nyaarsbrev sagde vittigt nok: »1917 et underligt krumt og kroget Tal, som jeg ikke havde troet at skulle faa Brug for«....

s. 611 SIGURD WANDEL: FORARBEJDE TIL PORTRÆTBILLEDE AF K. Z. Casa d'Antino 1915

s. 612 K. Z. SELVPORTRÆT. CASA D'ANTINO. Kjbhvn. 1917 (H. Chr. Chr. Nr. 777)

s. 613

K. Z. til F. Hendriksen. Casa d'Antino 1917 27/2:

[Ang. hans gamle Tanke at flytte Thorvaldsenske Marmorkopier til Christiansborg.] Kære Ven. Imorges læste jeg strax Politiken og det ganske minutiøst uden dog ret at vaagne. Jeg har det - og er noget skamfuld derover - med »Politiken«s Politik omtrent som en Forbryder, der sidder i et halvmørkt Rum, medens Retten, Overretten og den Højeste sidder i Lys og lila Purpurkapper og dømme i hans Sag.

Saa kom Posten, og Du vækkede mig op. Og dog, min første Tanke var at raade Dig, som jeg lige har gjort med Kaj Dessau til at tage Undervisning i tydelig dansk Skønskrivning. Men alle disse Indtryk vege som Dug for Sol, da jeg saa, at Du havde fat i den gamle Thorvaldsens Marmorstatuers Plan som jeg troede

fuldkommen glemt. Nu er det som hører jeg Keruberne, som brede Tæpperne for Thorvaldsens Fod, juble gennem Solskinnet, der idag staar ind ad alle Ruder. – Du vil vide, fra naar og hvor Planen stammer. Jeg maa vel svare netop fra det gamle Slots Brand. – Samtidigt, omtrent den 23. Oktober 1884, kom jeg hjem fra Civita d'Antino, og Schwartz kom strax med Forslag om at overtage Skolen. Før Jul var jeg kun lidt deroppe, var vel nærmest en Art Amanuensis for ham, indtil jeg ved Nyaar fik den helt, og dog syntes Eleverne nok, at jeg var lidt under Krøyer. Da gik jeg og forberedte, hvorledes jeg vilde tage det forestaaende Arbejde. Blev enig med mig selv om at ville optage Thorvaldsen ved Siden af den Rafael, som Kunstacademiet idelig viste som Maal. Derfor gik jeg i de Dage meget paa Musæet og studerede Th. – Imidlertid gik det ikke glat med at docere Thorvaldsen, Rafael. De fyenske Drengene havde voxet af fedt Bondeland, var paastaaelige, vilde ikke følge med, og kun Poul Christiansen, den mest blindt paastaaelige, fulgte mig heri og i Andet ikke saa kort. Men den sejge, daglige Modstand æggede, og jeg kom derfor meget hos Thorvaldsen. Og da jeg absolut mente, at Grunden til at de ikke kunde forstaa ham, laa i at den slette Marmor gentagelse var en Hindring – ligesom de vidtdrevne Overmalinger hos Rafael – fik jeg et meget stærkt Blik for det Fordærvelige, ja Utilladelige, i at Thorvaldsens Originaler skødes tilside. –

Da Slottet var brændt, havde Berg sagt, at vi intet nyt Kongeslot vilde faa. Netop den Ytring blev maaske Grunden til, at der hurtigt dannede sig et Parti for Slottets Genoprejsning. Planen om Marmoret paa Musæet opstod nok ganske med det Samme. Der blev vist næsten fra samme Dag, man talte om de nye Mure, ogsaa talt om indre Udsmykning, og Manglen paa Forstaaelse af Th. blev sikkert for mig s. 614 Vehiklet. Jeg talte i Selskab, overalt hvor jeg kom, om Sagen, men det var i de Tider kun de allermost Dannede, der havde Forstaaelsen af Thorvaldsens Betydning for vort Land. Der stod fra Paris en Storm af Uvilje mod Th., og mangfoldige Gange blev min Jubel over ham haanet af mine franske Kammerater. Pietro Krohn hørte ogsaa derind-under, men jeg maa takke ham for Planen om at gaa til Bestyrelsen om Ideen at flytte Marmoret, dog skulde jeg understrege, at det vilde betyde en Spen af Udgift til Slottet, da et Rum med en Statue end-ogsaa »forlangte« en vis Aabenhed mellem Møblerne, var halvmøble-ret. Jeg husker ikke om jeg skulde sige Spenen af 100,000 eller af en Million. Men for mig var det Hensynet til Thorvaldsen. Jeg gik til Meldahl vist i 87 eller 88, havde ialfald været hos ham derom for længere Tid siden, da jeg paa Eftersomren 88 var oppe med Niels Skovgaard at hilse paa ham før vor Græklandsfærd. Det var muligt alt i 86. Han sagde mig at han maaske i Danmark var den der elskede Thorvaldsen højest, at det imidlertid var fuldstændigt umuligt, da der skulde en Lov til forat det skulde kunne ske. – Jeg sagde at det var ikke for meget om det skete, blev veltalende, og han var venlig nok, men det blev ved et mais enfin en Lov. – For mig, der i det lange Løb bliver veg og slap, var det som at støde paa en Mine. – Umiddelbart derefter gik jeg til Vilhelm Bissen. Han bad mig mærkeligt nok om at være forsigtig i Sagen, naar jeg dadlede Gengivelsen i Marmoret altfor stærkt, hvad fik saa de unge Billedhuggere at leve af. Vi var flere Gange sammen paa Musæet, han sagde, at han kun havde hugget et Relief, men underligt nok angav han til forskellig Tid forskelligt Relief, som overbeviste mig om, at naar denne Mand med sin ærlige, samvittighedsfulde Færd ikke kunde arbejde med fuld Interesse paa en anden Mands Værk, saa kunde næppe Mange gøre det, og hvad mig selv angaar, indrømmer jeg, at det var i Tidens Morgen, at jeg kunde fuldtud underordne mig en Anden. Det Hus, hvori jeg allermost fandt Forstaaelse for Planen var det Frølichske, og den stærke Fædrelandsven, den varmt og fint anlagte Kunstner, talte af og til med mig af sig selv om Sagen. – Da Thorvald Jørgensen blev Slotsarkitekt, gik jeg ikke til ham, men da jeg tilfældigt traf ham ved et Foredrag, kom vi til at dele en Flaske Vin med hinanden, og da talte jeg med ham om Sagen, uden at vi kom til hel Forstaaelse. – Saa gik nogle Aar, og vist først i 1904 tog Frølich Planen op og vilde arbejde videre. Han fik Niels Skovgaard helt med og de henvendte sig til mig. Dengang var jeg saa træt i de sidste Skoleaar, at jeg ikke turde love dem virksom Hjælp. Jeg ved s. 615 ikke om de handlede i eget eller ogsaa i mit Navn, men endnu var Modstanden for haard. Senere har Maleren Sophus Danneskiold arbejdet med den ham ejendommelige krystalklare Energi, ædelt og uden al Egoisme, men jeg tror nærmest, at hans Optræden fandtes overflødig af Bestyrelsen. Og her var dog En, der vilde sætte Noget ind.

Under alt dette har Forstaaelsen af Thorvaldsen og allermost hans Betydning for Landet voxet i Klarhed, og der er vistnok adskillige af vore bedste Kunstnere – ogsaa nu blandt dem, der engang var fyenske Drengene – der ved, at Marmoret passer i et Kongeslot, men kun skæmmer Thorvaldsen og forringer stærkt Forstaaelsen af hans Værd i hans Musæum. Din hengivne Kristian Zahrtmann.

Brevet er Svar paa en Anmodning fra F. H. om nærmere Oplysninger vedrørende K. Z.'s Arbejde i den Thorvaldsenske Museumssag. Paa den Tid var der netop stærkt Røre om Christiansborg og Slottets indre Udsmykning, og F.H. fremdrog 14/31917 i »Berlingske Tidende« K. Z.'s gamle Plan. – Arkitekt Andr. Fussing meddelte strax derefter, at Magistrat og Borgerrepræsentation allerede i 1913 havde afgjort Sagen og underrettet Indenrigsministeriet om, at Kommunalbestyrelsen gik ind paa Forslaget om at deponere en Række af Museets Marmorkopier i Christiansborg. Dette Resultat maa være meddelt Byggeudvalget, men det er ikke ganske klart om det har vakt Slotsarkitektens Opmærksomhed og Interesse. Det synes tvivlsomt om der fra hans Side er foretaget Skridt til at bringe Aftalerne i endelig Orden. Foreløbig vides det kun med Sikkerhed, at Marmorkopien af Thorvaldsens store Dandserinde vil faa Plads paa den ene Endevæg i det Lokale, der kaldes den store Soupersal, i hvilket H. Tegner leder Dekorationen.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Fra Lorens Frølich til K. Z. C. 1904-5:

... Hvad det endelig kommer an paa er at bringe Forstaaelsen to Steder hen. Det er hvor Magten og Afgørelsen findes, og, hvor Udførelsen er. Det sidste er hos Architecten. - Jørgensen maae opfatte Slottets Indre som Bærer af Thorvaldsens Værker, der skulde samle det hele til mere Enhed og festivitas. - Bygningens hele Ordning, Betyggelse for Brandfare bør være complet; det nye Raadhus giver vist et godt Forstudie. - Jasons Sejrsgang bør kunne beånde!

[Foruden i »Politiken« har S. Danneskiold-Samsøe i »Tilskueren«, Juli 1911, skrevet dygtigt om K. Z.'s Plan, dog uden direkte at nævne ham som Ophavsmanden.]

s. 616

K. Z. til Vald. Neiiendam. 1917 8/3:

... Disse Dage har været saa mørke, selv her har Sneen lagt sig saaledes paa Taget, at man har gaat lidt ledigere end vanligt. Selv har jeg ikke ret kunnet se at arbejde, har saa komponeret lidt paa et Billede, som kan gøre sig smukt, men Sujettet er maaske for aparte. Man ser udenfor Betlehem Vorherre, Madonna er faldet i Søvn mellem hans Knæ, og han vifter Fluerne væk. Josef gaar og leger med Kristus. Kunde jeg gøre det i Sommerstemning ved Genezaret Sø! - Det Hele bliver sagtens kun et Forsøg, men den store Mildhed vilde gøre glad i disse ugudelige Krigstider.... [H. Chr. Chr. Nr. 785.]

s. 616

Fra Moderen til K. Z. Rønne 1917 28/3:

Mit kære, mit velsignede 74aarige Barn, saa magter jeg dog at bringe Dig min varme Lykønskning til paa Lørdag. Til Lykke med din nye Elev.... Netop Du er den Rette, der kan lære ham, hvad Flid og Udholdenhed kan bringe ham store Værdier....

s. 616

K. Z. til Fru Thora Knudsen. Fuglebakken 1917 18/4:

... Hvor det ligner Dem. De ligger syg og har dog Tid til at beskæftige Dem med Venner. - Og Tak for Grundtvig. Ja Digtet er mageløst. Man ligefrem 1er, da hun bliver Enke og videre kan det lystige Sindelag hos Grundtvig næppe naa. Det maa vel være efter Josef at hun menes Enke. Men hvor ved han, at hun overlevede ham? - Men jeg sidder endnu og 1er over hele Ansigtet.... [Ad hvilke Veje K. Z. kom til Motivet »Jesu Barndom« er ikke klart, men det er næppe sandsynligt han har kjendt Digtets Indhold, før han modtog Fru Th. K.'s Afskrift. Talte man med ham om Billedet, er det hændt at han tog Afskriften frem og læste hele Digtet op. Han dvælede da særlig ved Verset:

Da har og Gud et Nasaret
Til os ensteds paa Jorden,
En lille Møn og yndig Plet
I Syden eller Norden,
Hvor overalt vi see Guds Spor
Og lytte glade til hans Ord
Som Lovsang efter Torden.

N. F. S. Grundtvig: »Jesu Barndom«. Sangværket II. 1870. Nr. 64.]

s. 617

Fra Knud Sinding til K. Z. 1917 1/6:

... De ejer jo i sjælden Grad de (vi) Unges Hengivenhed, og Fyrigheden i Deres Livsglæde bevarede sin Ævne til at forurolige os, vi arbejdede bedst i Deres Nærhed, tænkte smukkest; Deres Idealtrøskab var os usvigeligt til Exempel....

s. 617

Fra norsk Maler Emanuel Vigeland til K. Z. 1917 5/6:

... Det er altid med glæde og taknemmelighed jeg tænker paa Dem og Deres udmærkede kunst. De var den første som støttet mig og det glemmer jeg aldrig....

s. 617

K.Z. til Moderen. Casa d'Antino 1917 6/6:

Kære Moder. Det er snart længe siden jeg skrev, og Du maa ikke være urolig. Alt her er vel og jeg har meget at bestille. Modellen kunde ikke komme imorges, saa har jeg sat mig at male et ganske lille Billede. [K. Z.'s sidste ufuldendte Selvportræt. H. Chr. Chr. Nr. 786.] ... Det er det herligste Vejr, lidt for koldt og tørt, men Blomster i stor Overflod. - Din Kristian.

K. Z. havde et Par Dage følt sig mindre vel, og mod Aften 6. Juni blev det værre. Frk. Mattson fik omsider Lov til at sende Bud efter Overlæge Ludvig Kraft, der endnu samme Aften paa Frederiksberg Hospital foretog Operation for Blindtarmsbetændelse.

S. 617

K.Z. til Moderen. Frederiksberg Hospital 1917 10/6:

Kære Moder. Alt her har gaat helt godt, baade Appetit, Søbe som jeg har indført, og som fryder her, en lysrød Rose fra Elisabeth Erichsen i en Urtepotte, og som endnu ligner hende saa ganske. En Gave jeg er henrykt over. Ogsaa modne Jordbær har hun sendt. Det anstrenger at skrive, da jeg er slap, men Du skal dog se, at jeg kan helt godt, og jeg ligger i et helt Blomsterparadis. Det er den allerdejlige Aarstid, og jeg er glad ved, at Du har Bodil og Julie. Her er som sagt Alt vel. Maaske skriver jeg ikke imorgen. Din Kristian.

S. 617

M. K. Z. til Moderen. Kjbhvn. 1917 10/6:

... Jeg kommer lige ude fra Kristian, som ligger og har det godt og tilfredsstillende. Han laa i sund Søvn, saa gik jeg ind til Overlægen, s. 618 og han var meget godt tilfreds med Gangen i det hele. Han fulgte mig saa ind hos Kristian, som nu var vaagnet og blot klagede over, at han kedede sig. Hans Appetit er god, Humøret lige saa, han er forbavset over, saa let sligt kan gaa. Han lignede Dig umaadeligt, kære Moder, som han laa der med sin lille Kappe paa Hovedet....

S. 618

K.Z. til Moderen. Frederiksberg Hospital 1917 12/6:

Kære Moder, her har lige været en Operation uden Bedøvelse. Det var en svær Hoben Klude, at Lægerne halede ud, de havde fyldt mig den 7de, nu skulde de ud den 12te. Jeg lever meget af Søbe, af Mælk og af Amontillado, Du ved Conrads meget tørre Sherry, som Du saa tidt har trakteret med. Elisabeth har været her, og Lægerne er saa gode mod mig som muligt. Dette kan maaske blive langvarigt, og jeg bærer stærkt af med Besøg. Naar jeg saa ogsaa kunde gøre det med Blomster, for deraf kommer her altfor Mange. Jeg lider kun af Utaalmodighed. Tænker paa Italienernes smukke pazienza. Kristian.

S. 618

Fra Elisabeth Erichsen til Moderen. Kjbhvn. 1917 16/6:

... Kristian bad mig hilse Dig og sige, at han var for træt til selv at skrive, men at han havde det godt. Han var bleg og meget træt idag, saa jeg var kun to Minutter inde hos ham. Der maa kun komme hans Sødskende og hans Husbestyrerinde. Dr. Kraft sagde mig, at Pulsen var god, Temperaturen kun omkring 38, men den Træthed holdt Doktoren ikke rigtig af....

S. 618

K.Z. til Moderen. Frederiksberg Hospital 1917 19/6:

Kære Moder. Ja, det er meget smaat med at skrive, og der skal Taalmod til, men egentligt det ser ud, som skal der kun en stor Mængde Taalmodighed til. Din Kristian. Alle Alle er saa venlige.

S. 618

*1917 22/6. Telegram til Fru Julie Bruun,
Rønne
:*

Zahrtmanns Tilstand er meget alvorlig, en Katastrophe er fore-staaende. Kraft.

1917. 22. Juni. K. Z. havde om Natten sagt nogle Ord om, at han vilde tilbage til sit eget Hjem. Om Morgenen udtalte han sin Glæde s. 619 over Regnen, som vilde gøre godt paa Planterne i hans Have. Ved Tolvtiden var hans to Søstre inde hos ham paa Frederiksberg Hospital; han laa i en træt Døs, sagde: »Jeg kan ikke mere.« Søsteren Bodil spurgte, om hun skulde hilse Moder. - »Ja, hils Moder!« - Til sin Middag spiste han sin Suppe

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

med god Appetit. – Klokken sex døde han stille og mildt. Hans tro Husbestyrer Frk. Marie Mattson var i hans Nærhed paa Hospitalet de sidste tre Timer.

1911 22/6 Telegram til Tandlæge Bruun, Rønne:
Kristian døde rolig Kl. 6 [Aften]. Bodil.

Mandag Aften 25. Juni samledes K. Z.'s Slægt og en lille Kreds Venner og Elever i Casa d'Antino. Hans Baare stod i Atelieret. Herfra bares han bort efter faa Afskedsord og Afsyngelse af »Dejlig er Jorden«. Bisættelsen foregik fra Krematoriet Fredag 29. Juni.

s. 619

1917 26/6. Telegram fra Civita d'Antino til Joakim Skovgaard:

Vi bede Dem bringe Familien Z. vor dybe hjertelige Medfølelse ved vor elskede Medborger Signor Cristianos Død. Diomede Cerroni.

1917 9/8. Extraordinært Byraadmøde i Civita d'Antino til Afholdelse af en Mindetale over Byens Æresborger Kr. Zahrtmann og Drøftelse af at hædre hans Minde. Prof. A. Romeo di Rocco fik Ordet og oplæste højtideligt og bevæget en Lovtale over den berømte Afdøde, som Civita d'Antino var stolt af at tælle blandt sine Æresborgere.... Det vedtoges, at Hovedgaden i det nye Kvarter »Prato Grande« skal bære hans Navn, lige som at der paa det Hus, hvori han i saa mange Aar har boet, skal fæstes en Marmortavle med en Mindeindskrift.

K. Z.'s Indledningsvers paa Kalendertavlen for 1917:
SVAGHED ER SJÆLENS OG LEGEMETS DØD,
DAADSKRAFT ER MANDENS DET DAGLIGE BRØD.

s. 620 Til Moder. – Ni spæde Børn Dit Moderbryst har diet,
Du gav os Alt, at Intet vi undvæerte,
Du delte hver vor Lyst og led vor Smerte,
Og græd vi, nynnede Du, indtil vi tied.

Du Livets fagre Fest os kende lærte.
Paa hvert vort Fremskridt troligen Du bød,
Din fulde Kraft Din Børneflokk Du vied,
Og alle laa vi lige nær Dit Hjerte. –

Halvfemte Snese Somre Synet røved. –
Du Enke blev. – Os Børn i mange Lande
Med Tanken lys og snild Du følge prøved.

Selu sad i Hjemmet Du ved Codans Strande.
– Din Magt, Din Viljekraft blev aldrig sløvet,
Ti smykker Fredens, Sejrens Præg Din Pande.

Kristian Zahrtmann.

Først midt i December 1916 sendte K.Z. sin Moder denne Sonnet, digtet om hendes 90 Aars Fødselsdag. Dens første otte Linjer havde hun dog modtaget allerede i de første Maaneder af 1869 sammen med et Blomslerløg, noget nær ganske enslydende, men med følgende Slutning:

Tag dette Svøb, hvori et Barn sig hyller
Lig Sommerfuglen i den simple Larve,
Og plei det ømt! Snart Blomsten Du fremtryller,
Som Form og Skjønhed maa fra Himlen arve.
Naar Vaarens første Sol dens Blad forgylder,
Da laaner Blomsten skjønne Regnbu's Farve.

1916 5/6 medd. K. Z. at have skrevet Digtet, som han tænkte at sende Hegel [der ønskede at bringe Billeder af Kunstnermødre i Juleroser]: »Ved sin Form ser det ud som aldeles intimt digtet til selve de 90 Aar, og det gavner baade min Tegning og ogsaa Digtet, – som jeg tænkte at skrive da, men ikke fik gjort.«

s. 621 LILLE BYSTE AF MODEREN I 90 AARS ALDEREN
Udført i Vox. Rønne 1910-12

s. 622 SILENTIUM. UDKAST TIL LOFTSBILLEDE I ET BIBLIOTHEKS VÆRELSE
Casa d'Antino. Kjøbhn. 1914
(H. Chr. Chr. Nr. 718)

S. 623KR. ZAHRTMANN'S SLÆGT OG BARNDOMSHJEM

IKristian Zahrtmann mødtes den jydsk Præsteslægt Zahrtmann og den bornholmske Borgerslægt Jespersen. Slægten ZAHRTMANN var kommen ind i Danmark 1715 med den i Magdeburg fødte Johan Henrik Z., der lod sig hverve til den danske Hær, giftede sig med en jydsk Bondepige Gertrud Bidsen og døde som Kornet i Vordingborg 1738. Han efterlod sig to Sønner, af hvilke Frederik Z. (1726-1803) gennem sit eneste Barn Christine Marie Z. (1777-1863) blev Morfader til vor Holbergscenes ypperlige Karakterskildrer Joachim Ludvig Phi-ster (1807-96). Kornettens ældste Søn Johan Henrik Z. (1723-82) blev den første i fire Slægtled jydsk Præster og hentede sin Hustru Marie Anna Friis (1732-1810) i Spentrup Præstegaard. Sit eneste Barn Henrik Christian Z. (1762-1826) kunde han sende allerede som tretten-aarig Dreng til Kjøbenhavns Universitet at tage sin Artium med Udmærkelse. Den tidligt modne Student optoges her i Knud Lyne Rahbeks muntre Venneskare som en af »de Tolv«, der fejrede Plato, Epi-kur og ikke mindst Skuespillerinden Madame Johanne Rosing (1756-1853), hvem han altid senere nævnte »sin anden Moder, hvis Agtværdighed kunde ved en blot Mine standse, lede, fremskynde, bestemme den lystige Yngling.« Selv optraadte han 1782 som Arv i Den honnette Ambition paa St. Pederstrædes Brædder. Gjennem to mindre jydsk Præstekald naaede han 1791 Kaldet til Søndresogns Menighed i Viborg, købte sig her Den røde Gaard i St. Mogensgade (Nr. 66) og førte endnu samme Aar ind i sin grundmurede Bolig Viborgbiskopen Peder Tetens' Datter Bodil Jochumine Tetens (1771-1846) som sin Hustru. Deres Bryllup stod 28. Okt. 1791 i den rige Lichtenbergske Gaard i Horsens hos hendes Plejeforældre Kammerherre C. C. Gersdorff og Bodil Lichtenberg, i hvis Hjem hun havde nydt en omhyggelig og vidtspændende Opdragelse.

Baade Henrik Z. og hans Hustru-K.Z.'s BEDSTEFORÆLDRE-ejede et lyst Sind, en fordomsfri Tænkemaade og en levende Sans for Menneskelivets Gjøremaal. Han gik i Spidsen for »Dramatiken« imod de højeste gejstlige og verdslige Autoriteters Modskrig og saa dette Selskabs Theateraftener vinde Indpas i Byens Selskabsliv. Han paadrog sig Det kgl. Danske Kancellis skarpe Paatale af, at han havde givet den ustuderede Bondelæge Mads Weis Husted et stærkt rosende skriftligt Vidnesbyrd. Paa Viborg Snapsting indlod han sig 1804-06 i store Godskjøb, Asmild Kloster, Skovsgaard og Avnsbjerg; herigjennem bragtes i de trange Aar efter 1813 »yderlig Armod« ind i Den røde Gaard. For at bøde herpaa indrettede hans Hustru her en Chokoladetilvirk-s. 624ning, deres to ældste Døtre en Pigeskole. Gaardens store Jordbrug tjente ogsaa til at afværge Næringsсорgerne. Igjennem 35 Aar var han og hans Menighed nært knyttede sammen. Ogsaa efter hans og hans Hustrus Død - 1826 og 1846 - holdtes den ZAHRTMANN'SKE GAARD paa Fode, idet de fem Sønner enedes om at lade Hjemmet urørt for deres fire ugifte Søstre ved at give Afkald paa at udskifte Fællesarven. Det vedblev i sine gammeldags sirlige Former at være et gæstfrit og kært Samlingssted for Stiftstadens og Garnisonsbyens talrige Embedsstand, og først efter den længstlevende Frøken Mariane Zahrtmanns Død 1884 solgtes Den røde Gaard med endnu tilliggende Tofter til Viborg By. Af de fem Sønner var Gehejmelegationsraad Peder Tetens Z. (1808-78) og Postinspektør Hans Jørgen Christian Z. (1815-63) ugifte, medens Sogne-præst Johan Henrik Z. (1800-67) i Hatting har efterladt sig fire Sønner og tre Døtre, af hvilke særligt Sophie Z. er kendt som trofast og dygtig Styre af den danske Diakonissestiftelse fra 1891 til 1914.

Den ældste Søn i den Zahrtmannske Gaard var Christian Christo-fer Z. (1793-1853). Strax efter Slaget paa Rheden 1801, i hvilket deres Gaardskarl Claus Mikkelsen faldt, lod hans Forældre ham indskrive til Søkadet. De underviste ham selv i Hjemmet, og 1805 indtraadte han i Kadetskolen. Sin Ilddaab bestod den trettenaarige Dreng 27. Avgust 1807, da han fra Holmen førte først Matroser, derefter Ammunition gennem Kjøbenhavns Havn ud til en farestedt Kanonbaad Syd for Langebro under Ilden fra et engelsk Batteri paa Tømmerpladsen. Ved Erobringen af en rig engelsk Konvoj i Skagerak 19. Juli 1810 faldt paa hans, den yngste Marinelieutenants Lod 28000 Rigsdaler i Prisepenge; dem ofrede han senere alle paa at bevare Den røde Gaard i Forældrenes Eje. Hans sikre og dristige Færd som Fører af to Kanonbaade under Træfningen i Lyngør Havn 6. Juli 1812 skaffede ham, lige fyldt nitten Aar Ridderkorset. Efter Krigen, i hvilken Flaaden var tabt og hans Helt Napoleon styrtet, slog han ind paa en videnskabelig Bane; fra 1819 til 24 var han Professor Schumachers Støtte i den danske Gradmaaling, fra 1826 til sin Død Direktør for det kgl. Søkortarkiv. Umaadeligt selvsikker satte han i sit Signet det Sprog: palmam qui meruit ferat (Den tage Palmen, som har den fortjent). I haard Kamp mod det forældede Admiralitet fremtvang han Udgivelsen af fuldstændige Søkort over de danske Farvande samt af Den Danske Lods. Han fremmede Besejlingen af Store Belt gennem Bygning af Fyrtaarne og fik Kjøbenhavns Bom aabnet for Dampskibes Indsejling under egen Damp. Paa sit sidste Togt 1842 med Fregaten Thetis hentede han Thorvaldsens Værker, s. 625120 Kasser, hjem fra Livorno. Nær knyttet i Venskab til Christian VIII var han dennes Adjutant i hele hans Kongetid. Han var Marineminister under hele Trearskrigen, udnævntes 1851 til Admiral og døde 15. April 1853, et halvt Aar efter sit Sølvbryllup med Sophie Elisabeth Donner (1805-58), Datter af den kendte Kjøbmand C. H. Donner (1774-1854) i Altona. Ægteparret havde tre Døtre, som nævnes i K. Z.'s Breve: Elisabeth (Leila) Z. (1828-97) blev gift med Joaquin Vicomte de Roboredo (1808-64), portugisisk Gesandt i Kjøbenhavn, senere i Berlin; Bodil Jochumine (Mimi) Z. (1830-76) blev gift med Lensgreve Ludvig H. C. H. Holstein-Holsteinborg (1815-92), Konseilspræsident 1870-74; Wanda Sophie Elisabeth Candia Z. (1842-1916) blev gift med Christian C. S. Greve Danneskiold-Samsøe (1836-1908) til Christiansholm, senere til Nordfeld, Chef for det kgl. Theater og Kapel.

Blandt Søskende i Viborghjemmet regnedes CARL VILHELM Z., født 26. Avg. 1810, for den mest tungnemme;

hvad han tilegnede sig gennem Flid og Pligtfølelse, holdt han saa meget des grundigere fast. Han blev Student i 1828, »Aaret med de fire store og de tolv smaa Poeter«, og vakte nogen Misnøje i Hjemmet ved at gaa ind i Kirurgien, der ogsaa stod Barberlavgets Svende aaben. Han tog sine kirurgiske og medicinske Examineringer med første Karakter, blev i halvandet Aar Rejselæge for C. H. Donners svagelige Søn til Schweiz og Tyrol og uddannede sig paa Frederiks Hospital under Oluf L. Bang. Opdragen til stærk Tugt ind under ydre Former tilegnede han sig gennem sin Uddannelse som Læge en spilvaagen Sans for Livets mangesidede Indhold. Hans milde og overbærende Sind var præget af Livsglæde, hans sunde Lune littede ham Livets Skuffelser og Sorger. Som Overlæge ved Bornholms Militær kom han 24. April 1840 til Rønne. Knapt tre Fjerdingaar senere havde han valgt sig LAURA JESPERSEN til Ægtefælle; Bryllupet holdtes 29. April 1842, og Ægteparret lejede sig til Huse i Grønnegade Matr. Nr. 1055a, hvor dets første Barn, efter begge sine Bedstefædre nævnt PEDER HENRIK KRISTIAN Z., fødtes 31. Marts 1843. Endnu i Okt. samme Aar købte Faderen Stedet paa Storegade Matr. Nr. 1027 (lige over for Rønne Apothek), som saaledes blev Kristian Z.'s og hans otte Søskendes Barndomshjem.

Moderens Slægt kan føres tilbage til Jes Per Aagesen, som 1648 drev Handel i Allinge. Hans Sønesøn, Smed Jesper Hansen (1698-1775) mindedes længe som en stejlsindet og myndig Allingeborger. Dennes Sønesøn PEDER DAM JESPERSEN (1772-1835) var først Byskriver i Nexø, men førtes til Rønne gennem sit Ægteskab med s. 626 BARBRA KIRSTINE BOHN (1781-1864). Her overtog han 1809 den store Bohnske Kjøbmandsgaard paa Hjørnet af Krystal- og Storegade. Slægten Bohn var gammel i Rønne, hvor Herman Bohn allerede 1586 sad som Kjøbmand og traadte ind i Byens Raad. En senere Herman Bohn gjenstiftede 1729 det ældgamle Rønne Hospital, og Slægtens ivrige Offervilje for Fødeøens Trivsel kom rigest frem hos hans Sønnedatter, Etatsraadinde Marie Kofoed født Bohn (1761-1838), der stiftede store Legater til almennyttige Formaal paa Bornholm. Øens landøkonomiske Forening sammen med dens Kommuner satte hende 1882 en Mindesten i Almindingskoven, en mægtig Stenkile, til hvilken K. Z. gav Tegning efter et Forbilled paa Holmens Kirkegaard i Kjøbenhavn: »Som en Pløk skulde den rage frem af Jomfrubjergets Side«. Hun var Faster til K. Z.'s Bedstemoder Barbra Jespersen. Mildsindet, virksom og med muntert Vid styrede Bedstemoderen den store Gaards Husholdning, og her fødtes LAURA POULINE JESPERSEN 30. Avg. 1822 som Husets trettende og sidste Barn. Faderen Peder Jespersens Virke var mangesidet og havde utrætteligt Fødeøens Velfærd for Øje. Hans Retsind forbød ham at kappes med Kjøbmændene i at falholde indsmuglede Varer. Med ubøjeligt Stivsind udvirkede han store Fremskridt i Landbruget, Markfred, Grøftegravning, Brak, Mageskiftning af spredte Smaalodder ind under samlede Agerjorder, særligt efter at han 1810 havde købt Sejersgaard en Fjerdingvej Nord for Rønne. Hans strenge og pligttro Alvor sejrede over Bornholmernes haardhændede Uvilje, da han, efter 1819 at være bleven kgl. Sand-flugtskommisær, satte al sin Arbejdsiver og sin ukuelige Vilje ind paa at tilplante den en Mil lange Flyvesandskyst Nord for Rønne med Skov. Han gik heri efter sit eget Hoved, sprang den foreløbige Sanddæmpning ved Plantning af Marhalm over, og Arbejdet lykkedes ham fuldt ud. For K. Z. og hans Søskende var Skoven elsket som »Bedstefars Skov«, i hvilken de dyrkede sig deres Haver. De bornholmske Kjøbstæder valgte Peder Jespersen til deres Sendemand paa den første Stændersamling i Roskilde, men Døden kaldte ham 28. Sept. 1835 bort paa en anden Rejse. Lige til sin Død 21. Juli 1864 forstod hans Enke at forene sine Børn og deres store Slægt til fælles Festsdage i den gamle Bohnske Gaard. Hundredaarsdagen for hendes Fødsel levede 127 Efterkommere af hende, og en stor Del af disse sad som driftige Landbrugere rundt om paa Bornholm.

Det nøje Samliv med Bedstemoder Jespersen og den talrige mødrene Slægt virkede naturligvis stærkt ind i Kristian Z.'s Barndomshjem. Dette var et femfags Bindingsværkshus med en smal Sidelænge, snevert Gaardsrum og lille Have, af hvilken Moderens Blomsterbede tog mest Plads. Endda stod af de fem Gadefag den trefags Storstue »Salen« ubrugt uden for større Selskabsdage. Hele Dagliglivet foregik i Moderens tofags Dagligstue; den tilsvarende Gaardstue var Faderens Lægeværrelse. Spisestuen ude i Tverlængen var tillige Børneværelse. Sovekamrene var i nogle Loftsværelser. Selv efter Tilkjøb af et lille Nabosted »Petersborg« i 1866 var hele Stedets Grund kun 2200 Kvadratalen. Faderens Lægegjerning kaldte ham Dag og Nat ud fra Hjemmet, »Feltskæren« blev hurtigt Kendtmand over hele Bornholm. Uniform bar han næsten aldrig. Han tog sig ivrigt af Øens Udvikling i Skibsfart, Postgang, Vejvæsen, Skoleforhold, ja selv for Rønne Theater var han en Aarrække Direktør, dog nærmest for dets Pengekasse. Da Telegrafanlægget til Kjøbenhavn aabnedes 1. Jan. 1869, var det ham en særlig Glæde at blive Afsender af det første Telegram fra Bornholm. Han valgtes ind i Rønne Borgerrepræsentation for Aarrækken 1859-65 og var dens Formand 61-63. Fra 1865 til 86 var han fungerende Fysikus for Bornholm. Han tog sin Afsked som Overlæge 31. Marts 1890 og vedblev at virke som Læge i Rønne til et Par Aar før sin Død 24. Juli 1899. – Moderen var i Hjemmets daglige Færd ligeligt velstemt og fulgte med livligt Næmme sine ni Rørns Fremskridt i Skolen og i Livet. Viljekraftig styrede hun Husholdningen. Tung Alvor kunde tage hende fangen, hun kunde have vanskeligt for at arbejde sig ud over Livets mindre lyse Tilskikkelser og kunde dømme strengt om uvæsenlige Foreteelser, og sin engang fattede Dom holdt hun fast. For alle Børnene blev Livet med begge Forældre lyst og lykkeligt; Hjemmet var deres muntre Fristed. K. Z. fyldte efter Haanden dets Stuer med Familieportrætter og Haven med italienske Urter og Buske.

s. 627 s. 628 K. Z.'S MODER, LAURA POULINE F. JESPERSEN. Malt i Rønne 1899-1901 (H. Chr. Chr. Nr. 519)

s. 629 K. Z.'S FADER, OVERLÆGE C. V. ZAHRTMANN. Malt i Rønne 1887

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

(H. Chr. Chr. Nr. 324)

s. 630s. 631 Moderens tungere, Faderens lettere Sindelag træder frem i efter-staaende to Breve. Moderens Brev havde K. Z. oprindeligt indføjet i sine skrevne Barndoms minder; endnu stærkere opfyldte ham dog et længere lignende Brev fra 1853, og han fik udvirket, at dette fremkom efter hans og Moderens Død i »Tilskueren«, 1918, S. 336-40.

Fra K. Z.'s Moder 1847 26/7. Følgende blev skrevet Dagen efter hendes tredje Barns Fødsel til Faderen, som var kaldt til Nexø og som aldrig fik Meddelelsen at se:

Kjæreste Zahrtmann, lad vore Børn være Dig det Vigtigste i Livet, hvis jeg skal rives fra dem i saa tidlig Alder. Send dem hverken til Dit eller mit Hjem for at opdrages. Skjænk mig ofte Dine og Børne-s. 632nes Tanker og Følelser i mit fjerne Hjem. Du og de have dog været mit Eneste i Livet.

s. 632

Fra Faderen til hans fire Søstre i Viborg.

Rønne 1859 29/11:

Mine kjære Søstre! Siden mit sidste Brev til Eder er vel et af de tristeste Afsnit, naar Døden hjemsøger et Huus, afsluttet for os, idet vor herlige Wilhelm i Mandags Middag blev bragt til sit sidste Hvilested. Dog hvor tung den Tid og har været, har den intet Øjeblik havt noget Bittert ved sig og hvor veemodig vor Stemning end er, bære vi, troer jeg, Forsynets Tilskikkelse med Fatning; vi kunne ikke andet, thi, idet Herren lagde sin Haand paa os, har han paa en naaderig Maade mildnet den Prøve, vi skulle bestaae. I menneskelige Øjne regnes vel det Slag, der har ramt os, for et af de tungeste i et Familieliv, naar et lovende Barn rykkes bort paa Ungdommens Grændse, men just i dette have vi følt ligger ogsaa Spiren til usigelig Trøst, naar man ikke i Fortvivlelse kaster denne fra sig. Saaledes har Forsynet indrettet det, at Trøst og Sorg svare til hinanden. For et Aar siden stod Wilhelm jo som en saa smuk Knop, Forældre kunne ønske sig, baade legemlig og aandig frisk, men udfolde sig skulde han ikke; da begyndte han at sygne og det paa en Maade, at man strax maatte see, at en Orm gnavede paa hans Livskraft; længe holdtes dog endnu Haabet oppe, men saa gradeviis skulde hans Opløsning forløbe og hans Tilstand blive saa besværlig og vaandefuld, at han Selv og vi med ham maatte ønske og bede, at Herren vilde løse op for ham. Det skete endeligt, uden at jeg nogensinde havde hørt ham virkeligt forsage og tillige med et Indblik i og Tillid til Livet efter dette, som vi ingen Forestilling havde kunnet gjøre os om, men som vi snart indsaae maatte være den naturlige Følge af hans Udvikling og hans Uskyldighed, han som vi intet Øjeblik udenfor hans Sygdom havde ønsket anderledes end han var. Ved at høre ham nu og da yttre sig om Døden, laae den Tanke nær: »gid man i Tiden selv kunde gaae Døden saaledes imøde« og det havde, som J let begribe, noget særdeles opløftende ved sig; ikke Spor af Uro eller Ængstelse syntes at findes hos ham; iblandt andre eet Exempel, han lod sig nu og da forelæse Psalmer og engang, hvor Laura faldt i Graad, sagde han, hvorfor saa forknyt Moder, Psalmedigterne skildre jo alle Livet efter dette som saa deiligt. Der er for os noget usigelig Saligt ved Tanken om, at han, vi have mistet, indgik til Herren paa saadan Maade - der vil nok findes en god Bolig for ham - og som intet Andet har dette mildnet vor Smerte og ladet os see Døden i en s. 633venligere Skikkelse end ellers pleier at være Tilfældet. Hvor ganske anderledes, om han havde været mindre vellykket og dog ere Menneskene saa tilbøielige til at glæde sig paa Forældres Vegne, naar det indtræffer, men disses Følelser kunne da ikke være ublandede. Og hvad mere er - for mig staaer det idetmindste saaledes - vil hans Minde i Fremtiden blive et Middel, som intet tidligere, til at knytte til Herren ikke blot hans Forældre, men og som jeg haaber alle hans Søkende, thi de ældre ville uvilkaarligt drage de yngre med sig. Disse ere Hovedtrækkene i Billedet af vort Huus - Veemod uden Klage men med Tak til Herren - som det er for Tiden og imellem disse findes igjen spredte en Mængde mindre, alle egnede til at oplive vort Sind og styrke vort Mod ligetil at den i flere Dage mørke Himmel sendte os Solens Straaler i Gaar, saalænge Ceremonien gik for sig. Wilhelms blide Stemning under Sygdommen, hans Kjærlighed til Forældre og Søkende og disses Gjengjelden af samme, hans Bevidsthed til sidste Øjeblik, Families, Venners og Bekjendteres Deeltagelse for os og Hermans uforandrede Humeur, alt dette og meget mere have bidraget hver Sit til at lette Sindet saavel før som efter hans Bortgang. Glædet os har især Christian, der i al denne Tid har viist sig som en særdeles kjærlig Søn og Broder; han har prægtigt forstaaet at gaae og gjøre sin Moder tilgode paa forskellige Maader og, som han, kunde Ingen skaffe Wilhelm et Glas koldt Vand. Han har derved og voxet sig dobbelt fast i Faders og Moders Hjerter. Peder med sit barnligt kjærlige Sind og sin Aands Livlighed forstaaer ogsaa godt at kjæle for os og paa samme Tid holde Humeuret gaaende; i Gaar just sprang han 15 forbi og blev næstøverst efter at have været 1 Maaned i Classen og i Dag havde Rector roest ham offentlig og sagt ham, at, naar han vedblev saaledes, vilde han blive hans Ven.

Vort Huus have vi, saavidt muligt, seet at faae til at gaae under alt dette saa lidt forskjelligt fra det Tilvante, som det lod sig gjøre. Dødsdagen var Christian fra Skolen af og Begravelsesdagen vare de alle hjemme; paa denne Dag fik Skolen forøvrigt Lov Kl. 11 for at Disciplene kunde følge deres Kammerat; intet fremmed Menneske have vi behøvt i Huset ved denne Leilighed undtagen Leietjeneren i Gaar; ligesom Laura og jeg vare ene om ham, da han ikke mere formaaede at hjælpe sig selv, saaledes sørgede vi udelukkende for ham

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham,*

efter Døden og opnaaede derved en velgjørende Ro og Stilhed i Huset paa en Tid, hvor man trænger meest til at være fri for alle Uvedkommende.

Thea Hoffmann har været vor bedste kjæreste og saagodtsom eneste s. 634 Støtte udefra i Sorgens Dage; hun forstaaer godt at opmuntre Syge saavel som Sunde og at trøste Sørgende ; Fru Rømer kommer i altfor stærk Sindsbevægelse ved denne Leilighed til at kunne være her længe ad Gangen, og paa Bedstemoder har Døden i dette Tilfælde virket saaledes, at hun, uagtet rask, dog ikke har turdet besøge os siden Dagen før Wilhelms Bortgang. Det er vistnok førstegang i hendes Liv, at hun saaledes er gaaet afveien for den. Hos Bedstemoder og Tante Rømer derimod feirede Elisabeth sin Fødselsdag i Forgaars til sin store Tilfredshed. Fra imorgen af findes Huset igjen i sin vante Gænge og blot vi saa kunne være fri for de Condolationsvisiter, der staae for os som noget slet ikke behageligt at tage imod. - Laura og Børnene hilse med mig Svigerinderne, Tanterne og Søstrene ved Eders trofaste

Broder Carl.

I Barndomshjemmet modtog K. Z.'s højtaldrende Moder Budskabet om hans Død med den Sindsro, Alderen giver, hvor stærkt end Skilsmisshen greb hende; allerede i tidligere Aar havde den Tanke været hende fortrolig, at hun maatte være forberedt paa at miste denne Søn. Den følgende Vinter blev hende lang; hun havde gennem K. Z.'s hyppige Brevkort, under Tiden to paa én Postdag, kunnet følge Livet i Casa d'Antino i de mindste Enkeltheder, af og til endog kunnet fryde sig ved at spise en And fra Torpelund, som K.Z. havde ladet sin Husbestyrerinde Frk. M. Mattson sende hende stegt med Sauce, Syltetøj m. m. Nu maatte hun savne alt dette. Det var hende en stærk og uventet Glæde midt i Februar at modtage fra H. Chr. Christensen dennes udførligt skildrende Fortegnelse over K. Z.'s Malerier. Hun lod Bogen læse højt for sig, Numer for Numer, af en af Husets mange Veninder, som kappedes om jevnlige at sidde hos hende; og hun dvælede i Tankerne ved alle de Billeder, som hun kendte. Helt igennem dens 796 Numre naaede hun dog ikke. Hendes trofaste Hushjælp i over 35 Aar, Jomfru Petrea Svendsen, blev skrøbelig til Bens; for hendes Skyld rejste den yngste Datter Bodil Wilhelm hjem med en Sygeplejerske, fik denne sat ind i Husets Gjærning og vendte 14. Marts tilbage til Kjøbenhavn. Saa 18. Marts svigtede Moderens Kræfter; endnu den følgende Aften styrede hun fra Sengen sit Hus: »Imorgen, Petrea!, slagte vi en Høne«. Samme Nat ved Tretiden - 20. Marts 1918- sov hun næsten umærkeligt ind i Døden, lidt over 95½ Aar gammel. Og med hende gik KRISTIAN ZAHRTMANN's Barndomshjem i Graven.

M. K. Zahrtmann.

s. 635 ETRÜRISK URNE, HJEMBRAGT AF K. Z. FRA ITALIEN OG AF HAM BESTEMT TIL GJEMMFSTED FOR HANS ASKE (se S. 534)

1908 10/5 skriver han fra Lyon til M. K. Z. : »Her har jeg nærmest dyrket Musæerne, der er meget righoldige. Morsomt nok fandt jeg ud af, at Kampen paa min etruske Ligkiste forestiller Slaget ved Marathon, hvor en Græker tager en Plov og mejer Perserne ned.«

s. 636 STENEN PAA K. Z.'S GRAV. VESTRE KIRKEGAARD

I August 1917 udsendte en Kreds af K. Z.'s Venner, Kammerater og Elever Opfordring til at rejse et Mindesmærke paa hans Grav, som findes ved den lille Sø syd for det store Kapel.

Joakim Skovgaard har udformet Gravmindet paa Grundlag af et Udkast af Th. Bindsbøll.

N. Larsen-Stevns har hugget Reliefet i Stenen, der er hentet i De forenede Granitbrud ved Rønne.

Den 20. Oktober 1919 nedsattes Askeurnen i Gravstedet og Mindesmærket overdroges til Slægten i Nærværelse af en Kreds oprindelige Indbydere.

K. Z. havde udtalt Ønske om at stedes til Hvile paa Vestre Kirkegaard samt peget paa Motivet:

Leonora Christina forlader Fængslet

s. 637

s. 638

S. 639 NAVNEREGISTER - BILLEDFORTEGNELSE NAVNEREGISTER

En Del mindre væsentlige Navne er udeladt.

Aagaard, Carl 68. 396.

Aagaard, Charlotte 178.

Aagaard, Frederikke se Haslund, Fr.

Aagesen, Jes Per 613.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Abrahams, Cecilie 278, se Cecilia, Sign.

Abrahams, F. 236. 273, se ogsaa Ettore.

Achen, G. 472.

Ahlefeldt, C. W. 551.

Ahlefeldt, Elisabeth 578. 598.

Alberti, P. A. 556.

Alexandra, Dronning 487. 511.

Alkibiades 215. 527-8. 560-1.

Ambrogio, Model 331. 337. 370-1. 488.

Ancher, Anna 479.

Ancher, Michael 212. 291. 479.

Andersen, H. C. 39. 40. 43-4. 46-7. 168-70.

Angelo, Præst i Saracinesco 249. 251.

Anker, Herman 105. 107.

Aspasia 288. 290. 572.

Bache, Otto 449. 450. 530.

Bahnson, C. 106.

Bang, O. 613.

Bang, P. G. 21. 143.

Bang, Ville 143.

Bardenfleth, Vilh. 470.

Barley, Artist 527-8.

Baumann, H. R. 437.

Bentzen-Bilkvist 508. 542.

Benzon, Alfr. 492.

Benzon, Hanne 532.

Berg, Christen 406-7.

Bergsøe, Vilh. 145.

Bernhardt, Sarah 336. 340.

Bertelsen, Aage 479. 482-3. 487. 491. 520-1. 537. 543.

Bertouch, Frøken. 305-6.

Bertouch, Kammerjunker 306.

Biehl, C. D. 85. 142. 158. 174.

Bille, St. A. 59.

Bille-Brahe, Ellinor 578.

Bindesbøll, Th. 106. 385. 395. 444. 479. 541. 624.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Binger, A. 594.

Birket-Smith, S. 427.

Birkholm, Jens 549-50. 577. 591.

Bissen, Anna 477. 532. 542.

Bissen, H. V. 45.

Bissen, Vilh. 210. 291-2. 415. 438. 477. 506. 542. 584. 602.

Bjørnson, Bj. 278. 532.

Blicher, St. St. 586.

Bloch, Carl 132. 142. 144. 163. 276. 296. 321. 323. 325. 335. 353. 443. 563. 574.

Bloch, Emil 142. 323. 363-4.

Boesen, Joh. 105.

Bohn, Herman (I-II) 614.

Bojesen, E. F. C. 41. 47-9. 222.

Bonnat, L. 399.

Bornemann, Cosmus 333. 366.

Boucher 294.

Brahe, Karen 83-6. 91. 115.

Bramanti 320.

Brandes, Edv. 113. 144. 164. 362. 586.

Brandes, Emilie 164.

Brandes, Georg 113. 129. 144-5. 163-4. 167. 234. 289. 293. 321. 472. 515. 586.

Brandes, H. C. 164.

Brandstrup, L. 415. 434. 438.

Brandt, Bolette 59. 60.

Brandt, Elisabeth 58-9.

Brandt, J. F. 222.

Brandt, N. P. 402.

Bravo, Johan 208.

Bredahl, Chr. 46.

Bredal, Niels 202. 207-8. 213. 231.

Bredsdorff, M. 45. 177.

Breton, J. 330. 435.

Brock, Akademelev 572.

Broe, Karen 455-6.

Broe, Peter 407. 455.

Brun, Ella 492.

Brun, Harald 481.
Bruun, Johannes 607.
Bruun, Julie 605-6.
Brønlund, Jørgen 537.
Bull, Emilie, se Krohn, Emilie.
Bülow, General 438.
Börjeson, Johan 532. 566.
Canova 354.
Carl X Gustav 286.
Caroline, Prinsesse 218. 221. 237. 294.
Caroline Amalie 142. 221. 305.
s. 640Caroline Mathilde 129.130.132-4. 141-3. 157. 167. 294. 544. 548-9. 551.
Carstensen, Emmy, f. Castenskiold 42. 43. 46.
Carstensen, William 43.
Cazin 435.
Cecilia, Signora [= Cecilie Abrahams] 243. 252-60. 262. 266-71.
Cerroni, Familien 371-3. 459. 487. 490. 502. 508. 524. 585. 594.
Cerroni, Caterina 371-2. 488-9. 500. 508.
Cerroni, Diomede 339.354. 373. 390. 439. 487-8. 524. 592. 607.
Cerroni, Domenica 325. 352. 373.
Cerroni, Massimo 354. 525. 555.
Charlotte, Prinsesse 311.
Charlotte Amalie 96-7. 447-8. 451. 471.
Christensen, C. P. 552. 588.
Christensen, Fru C. P. 588.
Christensen, Godfred 79. 105-7. 450.
Christensen, H. Chr. 516-7. 527-8. 550. 581. 622.
Christian II 132. 136-9. 151. 161. 184-6. 272. 294. 528.
Christian IV 79. 83. 100. 114. 145. 286. 381.
Christian V 292.
Christian VI 549.
Christian VII 129. 133. 141-3. 145. 150. 153. 294. 298. 381. 549.
Christian VIII 18. 305. 613.
Christian IX 66-7.172. 177. 308. 456. 492.
Christian X 551.
Christiansen,Poul 401-3. 455-6. 466. 471-2. 477. 483. 500-1.506-9.517.519. 531. 538. 561-2. 564. 567. 569.

588. 596. 601.

Christiansen, Rasmus 400. 449.

Christina, Dronn. af Sverige 532-4. 579.

Claudi, Frøken 275.

Clausen, Vigand 42.

Clement, G. F. 510. 517. 524.

Clemmensen, A. 591.

Collett, F. 105-7.

Corfixen, C. F. A. 48. 49. 222.

Corfixen, H. 222.

Correggio 340. 388. 413.

Cour, J. la 79. 145. 396. 492.

Dalsgaard, Chr. 497.

Danner, Grevinde 30. 60. 144.

Danneskiold, Alice 549.

Danneskiold, Chr. 129-31. 144. 163. 613.

Danneskiold. Fr. 42.

Danneskiold, Knud 549.

Danneskiold, Louise Siegfriede 561.

Danneskiold, Ove 420. 425. 428. 431. 456. 489. 562. 576.

Danneskiold, Sophus 498.501-2. 506. 508. 517. 530-1. 549. 561. 581. 591. 603.

Danneskiold, Wanda, f. Zahrtmann 38. 43. 129-30. 144-5. 164. 186. 226. 291. 404. 428. 456. 487. 489. 497. 504. 506. 520. 534. 542. 561. 571. 578. 598. 613.

Davitzen, Valerius Mathias 115-6.

Dessau, Ellen 586-7. 591.

Dessau, Kai 586. 591. 601.

Dessau, Martin 586. 591.

Diechmann, Petra se Thomsen, Petra.

Donner, C. H. 613.

Dorph, A. 364.

Dorph. N. V. 399. 540. 555.

Dow, Gerard 355.

Drachmann, H. 80. 85. 95. 533. 549.

Dybdal, Th. 511.

Dyck, A. van 194. 201.

Dürer, Alb. 195.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Dyveke 272.

Eckersberg, C. W. 465. 574. 595.

Edelfelt, Alb. 435.

Eiebakke, Aug. 481.

Elena, Dronning af Italien 563.

Engberg, Niels 222.

Engelsted, Malthe 291. 396. 414-5. 420. 425-30. 433. 445-6. 457. 469. 481. 563.

Erichsen, Birgitte 61. 476.

Erichsen, Chr. 24. 50. 53. 85. 276. 278. 290. 321-2. 325. 383-4. 407. 447.

Erichsen, Elisabeth 31. 32. 35-7. 52. 55. 57. 64-5. 75. 84. 87. 90. 96. 122. 147. 158-9. 167. 188. 216. 290-1. 296. 316. 324. 331. 351. 381. 383. 387. 395. 407. 434. 447. 471. 549. 592. 605-6. 622.

Erichsen, Erica 477.

Erichsen, Michella 24. 149.

Erichsen, Thomas 24.

Erichsen, Thorvald 401. 493.

s. 641Erichsen, Valborg 22.

Erichsen, Vilhelmine 76. 80. 84. 95. se Kalkau.

Erik Menved 483.

Ernst, Farvehandlerske 59.

Erreboe, J. C. 221.

Espersen, J. C. S. 34. 41.

Ettore, Maler [med Træk laant fra F. Abrahams] 235. 243-4. 252-62. 266-70.

Everløff, F. O. T. 45.

Exner, J. 450.

Faber, Peter 113.

Fallesen, Flora 86. 96. 120. 122.

Fallesen, M. E. 84-5. 95. 115. 120-2.

Ferrante, Familien 340. 354-5. 372. 387. 527. 564. 593.

Fibiger, R. 484. 487. 489.

Fidias 290. 366. 382. 429. 582.

Foss, Harald 79. 102. 105-7. 112. 153.

Frederik II 381.

Frederik III 83. 114. 304. 416.

Frederik VI 308. 595.

Frederik VII 30. 60. 66. 70. 308. 311.

Frederik VIII 163. 481.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Friedrich, tysk Kejser 484. 487. 493. 495.

Friis, Achton 537.

Friis, Hans 105. 107. 114. 145.

Frijs, Frederik 493-4. 497. 520.

Frijs, Fritse 311. 492. 497. 505. 515. 551.

Frijs, Mogens 472. 492. 497. 502. 515.540. 551. 556. 586.

Frimodt, R. 41. 222.

Fristrup, P. 207.

Frølich, Benedicte 301. 313. 425. 436. 506. 563. 576. 583. 602.

Frølich, Lorenz 436. 491. 506. 563-4. 602-3.

Frølich-Stage, Edma 445. 469.

Fussing, Andr. 603.

Gad, S. C. 222.

Galschiøt, Frøkenene 39.

Gauguin, P. 550.

Geleff, P. 79.

Georg, Kong 295. 430. 551. 582.

Gersdorff, Bodil, f. Lichtenberg 611.

Gersdorff, C. C. 611.

Giersing, F. 221.

Giersing, Harald 581.

Giotto 220.

Godtfredsen, C. 401.

Gogh, van 550.

Goldschmidt, Ernst 506. 516. 555.

Goos, C. 362. 364. 449. 453.

Gotschalk, Marie, 277. 283-4.

Gottschalk, Alb. 472.

Goya 550.

Gram, F. 69.

Grave, Elisabeth 39. 42.

Grave, Forpagter 38. 222.

Grave, Fru 38. 45.

Grejsen, Fru 172. 177. 220. 332.

Grejsen, Hotelejer 172. 177. 332.

Grieg, Edv. 482.

Groth, Vilh. 105. 107.

Grove, Ulrikka 542.

Grubbe, Marie 117.

Grundtvig, N. F. S. 433. 457. 604.

Grønvold, Bernt 481. 588.

Gähler, Generalinde von 143.

Gætje, Valdemar 102. 465. 472.

Hagemann, G. A. 515.

Hall, C. C. 66.

Hals, Franz 188. 193-4.

Hammershøi, Svend 460. 468.

Hammershøi, Vilh. 435. 444. 461. 493. 564.

Hannover, Emil 460. 593.

Hans, Prins 130. 363.

Hansen, Constantin 353. 403.

Hansen, Heinr. 286.

Hansen, Jesper 613.

Hansen, Peter 401-3. 445. 509-10. 528-9. 553-4. 580-1. 583-5. 589.

Hansen, Fru Peter 510. 554. 583.

Hansen, Syrak 401.

Harder, Hans 39. 45-6. 49-50. 58.

Harhoff, G. F. 221.

Hartmann, Alice 542. 576.

Hartmann, Bolette 551.

Hartmann, Frits 395. 435. 487.

Hartmann, Godfred 593.

Hartmann, Oluf 498. 500. 531. 550-1. 575. 596.

Haslund, Alex. 82. 112-13. 129. 178. 221. 228. 232. 289. 354. 356. 518-9. 539-40.

s. 642Haslund, Frederikke 178-80. 194-201. 207. 220. 225-6. 231-3. 289. 323. 340. 418. 435. 477. 492. 540. 549.

Haslund, Ingeborg 178. 188. 289. 518. 539-40. 542.

Haslund, Michala 529. 549.

Haslund, Ole Henrik 112.

Haslund, Otto (Ole) 83-6. 94-6. 100-2. 105-7. 111-6. 121-2. 129. 132. 144-5. 148. 167. 178-9. 187-8. 192-208. 210. 213. 220-1. 225-6. 228.231-3. 275-8. 289. 292. 312. 323. 326. 340. 351. 407. 415-6. 430. 434. 467. 477. 492. 506. 510. 518. 529. 540. 549. 556.

Haslund, Petra se Nebelong, Petra

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Haslund, Vilhelm 112.

Haslund, Vilhelmine Beate 101.103.112.

Hasselriis, L. 207. 316. 321.

Hauch, C. 53. 478.

Hauch, Vilhelm 45. 59.

Hauge, Alfred 465.

Haxthausen, Max 39.

Haxthausen, Overhofmarskalk 306.

Heiberg, G. Th. 222.

Heiberg, J. L. 115.

Heiberg, Johanne Luise 60. 172.

Heise, P. A. 222.

Heise, V. 222.

Helsted, Axel 145. 206-8. 226. 291. 302. 315. 321. 326. 343. 359. 362-6. 448. 450. 468. 508. 522. 528.

Hendriksen, F. 69. 102. 212. 221. 227. 231-4. 237-8. 275-8. 283. 289-90. 330. 332. 335. 362. 522. 543. 561. 591. 595. 601-3.

Hendriksen, Frederikke 191.

Hendriksen, Knud 590.

Henningsen, Erik 291.

Henningsen, Frants 106. 148. 176. 221. 443. 449-50. 500.

Henriques, Marie 521. 525. 550. 563. 575.

Henriques, Martin 207. 550. 563.

Hentze, G. 528-9.

Herløv, Huslærer 208.

Hessellund, Fru 576.

Hetsch, Anna Kirstine 67.

Hetsch, Chr. 65. 67.

Hetsch, Gustav 65.

Heyman, Ph. W. 227. 278.

Hirschsprung, Bernh. 556. 561.

Hirschsprung, H. 278. 381. 488. 573.

Hjob se Job.

Hjorth, Hans 387. 504.

Hjorth, Lauritz 96. 99. 386-7. 391. 394.

Hoffmann, Laura 50. 455.

Hoffmann, Thea 54. 81. 314. 325. 327. 333. 406. 455. 457. 621-2.

Holbein 188.

Holberg 53. 167. 228. 294. 326. 329. 457.

Holbø, Anna 582.

Holbø, Kristen 481. 518. 521. 524-5. 530. 540. 572. 577. 582. 587. 593. 596.

Holm, Hans 172.

Holm, Harald 401. 482.

Holm, Hovald 31.

Holm-Hansen 172. 201.

Holmen, Hans 504.

Holstein, Bodild 44.

Holstein, Elisabeth 44.

Holstein, L. H. C. H. 44. 47. 130. 148. 168-9. 222. 613.

Holstein, Mimi 43-4. 47. 130-1. 148. 168-9. 613.

Holstein, U. A. 44.

Holstein, Vilhelmine 47.

Holsøe, Carl 444. 479.

Holsøe, Niels 401.

Homer 41. 285. 329.

Hoppe, Chr. 59.

Horats 275. 370.

Hvidt, Daniel 541-3. 593.

Hvidt, Valdemar 541.

Høffding, H. 289. 354.

Høgsbro, S. 448.

Ingeborg, Erik Menveds Dronning 483.

Ingemann, B. S. 39-41. 47. 222.

Ingemann, Lucie 39. 40. 47.

Irminger, V. 291.

Isakson, Karl 500-1. 530-1. 541.

Iversen, Charlotte Mariane 493.

Jacobsen, Carl 296. 455.

Jacobsen, J. C. 272. 286.

Jacobsen, J. P. 117.

Jarl, Viggo 509. 512.

Jebe, Fru 524.

s. 643Jensen, Ferdinand 65.

Jensen, Johs. V. 528. 586.

Jensen, Mette Marie 497.

Jensen, Theodor 587.

Jerichau-Baumann, Elisabeth 228.

Jerndorff, Aug. 67-9. 72. 79. 101-2. 105-7. 123. 145. 154. 158. 171. 207-8. 210. 212. 226-7. 232-3. 272. 275. 278. 283. 289. 291. 301. 313. 315-6. 321. 323. 340. 344. 359-64. 366. 380. 384. 386-7. 413. 429. 434. 438. 443. 450. 459.504. 506. 510-2.515. 521-3.

Jerndorff, Betty 171. 207-9. 232-3. 321. 332. 511. 521-3. 542.

Jerndorff, P. 106. 552.

Jespersen, Axel 33. 56.

Jespersen, Barbra K. M. 33.

Jespersen, Barbra Kirstine f. Bohn, K. Z.'s Mormoder 17-26. 34-5. 37. 39. 50. 54. 56. 65. 69. 129. 344-5. 500. 614. 622.

Jespersen, Chr. 55-6.

Jespersen, Jacob 86.

Jespersen, Jochum 70. 118.

Jespersen, Peder Dam 613-4.

Jespersen, William 54. 66.

Jessen, Anna Louise Marie 416.

Jessen, Tycho 401. 415.

Job 147. 153-5. 157. 413. 418. 422. 471.

Johanne den Gale af Castilien 482. 535.

Johansen, Fridolin 401-2. 413.

Johansen, Viggo 146-8. 154. 332. 450. 573-4.

Johansen, Fru Viggo 574.

Johnstad, Mad. 448.

Johnstrup, J. F. 39. 41.

Jonquière, F. de 274.

Jordaens 193.

Jorde, Lars 494.

Jubal 215. 227. 258. 277-8.

Juel, Jens 59. 494.

Juliane Marie 143.

Jørgensen, Thorvald 602-3.

Jørgensen, Vilh. 512.

Kalkau, Vilhelmine Hilarius- 290-1.

Karsten, Chr. 585.

Kessel, Gustav 69.

Kielland, Kitty 482.

Kierkegaard, William 401.

Kittendorff, A. 57. 72. 101. 438.

Klitgaard C. 573.

Knudsen, Thora 591. 604.

Knudtzon, Chr. 42. 60. 395. 414.

Knudtzon, Ellinor 414.

Knudtzon, Fr. 42. 59. 60.

Koch, Fritz 498.

Koch, H. 576.

Koch, J. P. 537.

Koch, P. F. 492. 505.

Koefoed, Ane Elisine 71.

Koefoed, H. C. 291.

Koefoed, Karen Kirstine 71-2.

Koefoed, Peder 71.

Kofoed, Marie f. Bohn 296. 301. 595. 614.

Kongstad, Kr. 401.

Krabbe, Ludv. V. H. 22. 30. 37.

Kraft, Ludv. 605-6.

Krag, O. 286.

Kragh, Johs. 489.

Krebs, Johanne 445.

Krogh, Chr. 444. 573.

Krogh, Oda 444.

Krohn, Emilie 200. 286. 340. 345. 477.

Krohn, F. C. 113-4. 120. 169. 344-5.

Krohn, Joh. 102. 221. 345.

Krohn, Mario 340. 345. 369. 393.

Krohn, Pietro 84. 86. 95. 99. 100. 102. 105-7. 110-5. 118. 120-2. 129. 132. 143-5. 167. 202-8. 210-1. 213. 219-21. 224-5. 228. 231. 289. 315. 317. 321. 334. 344. 417-8. 434. 477. 506. 510. 602.

Krøyer, Marie 440. 445. 488. 506.

Krøyer, P. S. 65. 72. 145-8. 153-4. 290. 292. 315. 370. 396. 399-402. 406. 414. 439-40. 445. 448. 450. 453-4. 467. 470. 481. 487-8. 490. 505-6. 532. 536. 549-50. 573. 601.

Kyhn, Vilh. 79. 101-3. 106-7. 144-5. 154. 158. 219. 276. 291. 323. 396. 436. 453-4.

Købke, C. 112. 574. 595.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Købke, P. 113. 221. 289.

Kølle, C. A. 58.

La Cour, J. 79. 145. 396. 492.

Landt, G. 69.

Lange, Jul. 164-5. 221. 315-7. 332. 362. 365. 396. 404. 427-8. 460. 467.

Lange, Louise 167. 404.

Lange-Müller, Emil 208. 210.

s. 644Lange-Müller, P. E. 113.

Larsen, Johs. 401. 402. 445. 449. 460. 466-7. 472. 586. 589.

Larsen, Fru Johs. 578.

Larsen, N. F. 506.

Larsen Stevns, Niels 477. 503. 519. 624.

Lassen, A. 508.

Lassen, Jul. 212. 362.

Lassen, Konferensraadinde 208-9.

Laub, Knud 549.

Lauritzen, J. C. 82.

Leemejer, J. 221. 276. 321. 384. 414-5. 433. 465.

Leerbeck, J. T. E. 82.

Lefolii, H. H. 21. 48.

Leonora Christina se Ulfeid, L. C.

Lepage 330. 435.

Levy, Meyer A. 153. 227.

Liebenberg, F. L. 129.

Lindegaard, Anna 301.

Lindegaard, Dorthea 153-4. 162. 301.

Lindegaard, Jac. 46. 53. 82. 112. 153. 158. 228. 234-6. 284. 289. 301. 379. 477. 538-40.

Lindegaard, Louise 83. 228.

Lindegaard, Vilh. Theod. 46.

Lionardo, Model 227-8. 234. 236-71. 275.

Lionardo da Vinci 389. 467. 550.

Lorentzen, Elisabeth 552.

Lorrain, Claude 195.

Louise Dronning (Chr. IX) 130-1. 144. 308. 362. 456.

Louise, Dronning (Fr. VIII) 456.

Louise, Prinsesse 456.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Lovisa, Model 227-8. 234. 236-71. 573.

Luca Signorelli 215.

Lund, Anker 291.

Lund, F. C. 575.

Lundbye, Maler 65.

Lundebye, Alf 479.

Lützhöft, Nic. 401. 472.

Lørup, H. 401. 436-7. 443. 446-7. 460. 553.

Løvenskiold, Baronesse 204. 561.

Macbeth, Lady 482. 498. 545.

Mackeprang, M. 479.

Madsen, Karl 291. 385. 396. 404. 418. 479. 484. 491-2. 494. 502. 506. 529. 540-1. 549. 554. 573-4. 591. 596.

Madsen, Viggo 574.

Madvig, J. N. 49.

Madvig, J. N. A. 314.

Mander, K. van 494.

Mandix, Jacob 39.

Mantegna 465.

Mantzius, Karl 402.

Mantzius, Kr. 113.

Margarita, Prinsesse 226.

Marie, Prinsesse 455-6.

Marie Stuart 228. 498. 543. 546.

Marstrand, Julie 147.

Marstrand, Troels 147.

Marstrand, Wilh. 40. 72. 79. 81.100. 122. 145. 438. 457. 515. 597.

Martensen, H. L. 172.

Matthison-Hansen, Hans 145. 171-2.

Mattson, Marie 591. 595-6. 605-7. 622.

Meer, van der 195.

Meitzner, Anna 38.

Melbye, Vilh. 522.

Melchior, Grosserer 170.

Meldahl, F. 272. 286. 334-5. 353. 405. 429. 439. 450. 540. 602.

Meyer, Carl V. 528. 550.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Meyer, Rodolfo 200.

Meyn, C. A. 32. 49.

Meyn, Vilh. 32-3. 36-7. 48-50. 53. 58-9. 221.

Michelagnuolo 202. 204. 220. 238. 320. 381.

Michelsen, Carl 56.

Middelboe, B. 146-8.

Mikkelsen, Claus 612.

Millet 434.

Minas, Isabel 458.

Minghetti 320.

Mogensen, Forgylder 326. 479.

Mogensen, Thorald 479. 484. 487. 489. 502. 510. 518. 524. 531. 558.

Mogensen, Fru Thorald 524.

Mols, N. P. 436. 467.

Molière 294.

Moltke, Caroline 169.

Moltke, Fr. (I-II) 169. 274.

Moltke, Harald 576. 591.

Monrad, D. G. 66.

Mourier-Petersen, Chr. 399. 444.

Munch, Edv. 481. 541. 573. 585.

s. 645Murillo 195.

Mussini, Luigi 219-20.

Mylius-Erichsen, L. 520-1. 537-8.

Mynzberg, Thora 498.

Møhl (-Hansen), Kristian 484. 597.

Møller, Carl 289.

Mørk-Hansen, V. J. 498.

Nansen, Jac. 187.

Napoleon 582. 612.

Nebelong, Carl 82. 221. 228.

Nebelong, Petra 112. 188. 289.

Neer, E. van der 195.

Neergaard, Frøken 275.

Neergaard, Viggo 575.

Neiiendam, Valdemar 529.531.540. 549. 552-6. 562. 572.575-6. 582. 585.587. 591. 594-6. 604.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Nyblom (Upsalensere) 479.

Nero 501-2. 558.

Nielsen, Anna 48.

Nielsen, Ejnar 481. 531. 556.

Nielsen, Pandora, Model 302-4.

Nielsen, Stiftamtmand 172. 177.

Niss, Th. 450. 453.

Nyrop, M. 395. 491. 508. 512. 542. 553.

Nægler, Kammerherre 130. 142.

Oldenburg, V. 491.

Olsen, B. M. 275.

Olsen, B. R. 222.

Olsen, Chr. 587.

Olsen, Fru, (Torpelund) 587.

Olsen, Mad. 395. 459.

Onsager, Søren 483. 499. 510.

Oppermann, Th. 401-3. 494. 497. 584.

Orgagna 467.

Ottesen, Johs. 466.

Pacht, Vilh. 79. 106-7.

Paludan-Müller, Fr. 427-8.

Paulli, Betty 492.

Paulli, Jacob 561.

Paulli, Just 512.

Paulsen, Esther 506.

Paulsen, John 278.

Paulsen, Jul. 413. 434. 444-5. 493.

Pedersen, Elisabeth 358. 549.

Pedersen, Viggo 313-4. 322. 324. 331-2. 344. 346. 351-2. 358. 390. 445. 549.

Perikles 288. 366. 379. 572.

Petersen, Carl V. 581. 596.

Petersen, Edv. 79. 291. 293. 332. 436. 489.

Petersen, Eilif, 312-3. 324.

Petersen, Kongstad 401.

Petersen, Tom 436. 443.

Philippa, Dronning 272. 283.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Philipsen, Th. 105. 112. 283. 313. 315. 324. 331. 332. 346. 351-2. 358. 445. 447. 469. 489. 491. 501. 510. 585.

Phister, J. L. 611.

Piero 467.

Pingel, M. C. 222.

Pio, Louis 79-80.

Plesner, J. 401.

Ploug, C. 66.

Plum, Aug. 145.

Pontoppidan, Knud 515.

Poulsen, Anna 562.

Poulsen, Emil 562.

Poulsen, Olaf 402.

Prehn, Chr. 222.

Price, Alb. 72.

Prometheus 509.

Puggaard, Hans 293.

Rafael 195. 200-1. 206. 215. 220. 273. 318-20. 379-81. 385. 389. 403. 467. 582. 601.

Rahbek, Kamma 329.

Rahbek, K. L. 611.

Rahbek, Ove 540. 551.

Rasmussen, Mads 554. 562. 578.

Ravensberg, norsk Maler 489.

Ravnkilde, Niels 275. 432.

Reid, Mr. 446-7.

Rembrandt 187-8. 193-5. 215. 465. 531. 550. 597.

Reventlow, C. E. 492. 544.

Ribbing, S. 571.

Rist, P. Fr. 99. 113.

Robbia, Lucca della 217.

Roboredo, Joaquin de 43. 613.

Roboredo, Leila f. Zahrtmann 43. 458-9. 613.

Rocco, A. Romeo di 581. 607.

Rode, Vilh. 67.

Roed, Holger 146-8. 157.

Roed, Jørgen 79. 100. 148.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

s. 646Rohde, Joh. 399-400. 414. 443-5. 455-6. 469. 479. 501. 506-7. 532. 547. 564. 589.

Roos, finsk Maler 525. 531.

Rosenstand, Frøken, 275.

Rosenstand, V. 146. 275. 419. 450.

Rosenørn, Udenrigsminister 129-31. 141-3. 295. 357. 363-5.

Rosing, Johanne 611.

Rosing, Michael 40.

Ross, C. M. 324. 351.

Rubens 188. 194-5. 201.

Rump, Gotfred 145.

Rump, J. 498. 511.

Runeberg, W. 210.

Rømer, Balth. 70. 117.

Rømer, Margrethe 56-7. 69. 96. 622.

Sadolin, Gunnar 455. 466.

Saint-Aubain, A. N. de 46. 141.

Saint-Aubain, C. L. G. de 48.

Salomonsen, C. J. 586.

Salomonsen, Ellen 481. 586.

Salomonsen, Generalkonsulinde 153.

Salomonsen, Harriet 144.

Scavenius, Jac. 315. 432. 449.

Schandorph, Ida 506.

Schandorph, S. 278. 301. 436.

Scharff, H. 113.

Scheele, Kammerherre 164.

Schepelern, V. 106. 289.

Schlegel, Frøken 42.

Schliemann, H. 379. 425.

Schmiegelow, Malermester 307.

Schou, Karl 401. 437. 449. 472. 589.

Schou, Mandix 45.

Schouboe, Henrik 561.

Schrøder, L. 448.

Schumacher, Prof. 612.

Schwartz, Frands 154. 291. 315-6. 399. 400-1. 405-6. 465. 601.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Schwartz, O. G. 432.

Schwartzkopf, Mimi 200. 208.

Schütte, O. 404.

Scott, W. 53.

Sehested, Ellen 438.

Sehested, Knud 130.

Sehested, Mogens 520.

Seneca 510.

Shakespeare 222. 228. 566.

Sigbrit 132. 136-9. 145. 151. 272. 528.

Simesen, Ingeborg 521.

Simonsen, N. 79.

Sinding, Knud 564. 605.

Sinding-Larsen, K. 479.

Skeel, Adelaide 477.

Skovgaard, Agnete 408. 413. 433.

Skovgaard, Ingeborg 549.

Skovgaard, Joakim 313-7. 322-5. 330-3. 339-44.346-9.351-2. 358. 365.370-2. 377. 379-80. 390-6. 408. 413. 415. 419. 432-3. 438. 444-6. 454. 456. 460. 469. 490. 517. 541. 575. 591. 624.

Skovgaard, Niels 330-1. 408. 413. 420. 425-30. 434. 439. 443-6. 549. 551. 572. 602.

Skovgaard, P. C. 100.

Skovgaard, Susette 445.

Skredsvig, Chr. 105. 107.

Slott-Møller, Agnes og Harald 444-5. 529.

Sofie Amalie 292. 295-6. 301-4. 308-10. 321-2. 325. 332. 334. 357-8. 361-3. 369. 423.

Sofie Magdalene 544. 548-9.

Sokrates 215. 528. 560-1.

Sonne, Agnethe Marie 116-7.

Sonne, Edvard Olsen 116-7.

Sonne, J. 145. 292.

Stadskleiv, Torleiv 481. 540.

Stage, Mathilde 539.

Stange, Moer 22.

Stilling, Fru 200. 208.

Stockholm, J. C. 443.

Struensee 129-30. 135. 141-3. 294. 544. 548-9. 551.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Stumann, Akademitjener 354.

Svendsen, Anton 188.

Svendsen, Mad. 303-8. 311.

Svendsen, Petrea 622.

Sybel, L. v. 430.

Syberg, Anna 534. 554. 561-2. 584. 588.

Syberg, Frits 401. 413. 419. 444-5. 449. 466. 482. 533. 554. 556. 561-2. 573. 575. 577. 581. 584. 588-9.

Swane, Sigurd 581.

Sørensen, Henrik 572.

Tegner, Hans 603.

Tegner, Rud. 596.

s. 647Tetens, Peder 611.

Tetens, Vilh. 401. 481.

Therkildsen, M. 291.

Thiele, A. 105. 107. 291.

Thiele, G. C. C. 221.

Thomsen, Carl 129. 143-4. 154. 157. 172. 177. 179-81. 185-7. 189. 210. 212. 215-6. 221. 225. 232-3. 272-8. 291. 294. 314. 321. 326. 349. 353. 404. 426. 436. 440. 447. 450. 459. 515. 573.

Thomsen, Chr. J. 113.

Thomsen, Karen f. Allen 187. 321. 350.

Thomsen, Petra f. Diechmann 185. 187. 226. 272-3. 294. 329. 350. 405.

Thomsen, Thea 350. 405.

Thomsen, Vilh. 167. 187. 321. 350.

Thorenfeld, A. 105.

Thorvaldsen 45. 195. 273. 303. 306. 403. 438. 563-4. 592. 595-6. 601-3. 612.

Thygesen, Rud. 540.

Tizian 55. 193-5. 201. 273. 507. 582.

Torne, Oluf Wold- 401. 465. 481-2. 491. 493-4. 499. 524. 533. 541.

Tornøe, Frøken 277.

Tornøe, Wenzel 50. 53. 60. 291.

Trier, Adolf 227.

Troensegaard, P. 502. 506.

Trulson, Anders 552. 562. 564-71.

Tuxen, L. 291. 396. 399-401. 448. 470.

Ulfeld, Corf. 83.121. 286. 293. 395-6. 496.

Ulfeid, Leon. Chr. 83. 85. 86. 94-97. 99. 101. 104. 108. 121. 126-7. 129. 146. 153. 157. 161. 165. 167-8. 179. 198. 204-6. 220. 237. 292-3. 295. 300. 308. 321. 323. 357-63. 388-9. 395-7. 404. 406. 412. 414-5. 418.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

423-5. 427. 434. 446-7. 451. 465. 469. 471-2. 478-9. 481-2. 490. 493. 496-9. 504. 511. 513-4. 551. 559. 595. 624.

Ullebølle, Mad. 132. 138. 167. 190. 290. 451.

Valloton, F. 458.

Walters, Dr. 430.

Wandel, Elisabeth og Oscar 478.

Wandel, Sigurd 477-8. 519. 531. 537-8. 596. 599.

Wanscher, Vilhelm 594.

Vautier 187.

Vedel, Emil 95. 118-9. 122.

Vedel, Emilie 22. 85. 121.

Weidemann, C. 221. 396.

Weie, Edvard 528. 530-1.

Weis, A. 275.

Weis, Mads 611.

Wentorf, Carl 530.

Werenskiold, E. 482. 509.

Vermehren, F. 399. 449-50. 482. 497.

Veronese, Paul 193. 195. 355.

Westenholz, Mary 209.

Westenholz, R. 208.

Wetlesen, W. 401. 479. 494. 540-1.

Victoria, tysk Kejserinde (Kronprinsesse Friedrich) 484. 487. 489. 493. 495.

Wiehe, Michael 566.

Vigeland, Emanuel 605.

Wilhelm II. 540.

Vilhelmine, Prinsesse 308.

Wilhjelm, Bodil f. Zahrtmann 95-6. 98. 124. 159. 274. 387. 414-5. 420. 448. 454. 503-4. 506. 510. 512. 605. 607. 622.

Wilhjelm, Joh. 453-4. 459. 465. 467. 470. 479. 507-9. 516-8. 524. 526.

Wilhjelm, M. H. 512.

Willumsen, J. F. 419. 444. 481.

Windekilde, Mad. 404.

Winqvist, Bertha og Selma 202-3. 208. 210. 220-1. 225. 477. 515.

With, K. H. 21. 33.

Wolmar, Gustaf 541.

Wuchters 494.

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Wulff, Louise 522.

Xenofon 47. 539.

Zacho, Chr. 105-7. 145-6. 291. 581-2. Zahrtmann, Bodil se Wilhjelm, B.

Zahrtmann, Bodil Jochumine f. Tetens 611-2.

Zahrtmann, Carl Vilhelm (K.Z.s Fader) 17. 18. 22-3. 25. 28. 30-2. 34. 36. 38-9. 41. 47. 50. 54-5. 57-8. 65. 100. 122. 144. 167. 180. 233. 274. 314. 322. 349. 353. 360. 388-9. 407. 413. 416. 419. 428. 435. 438. 443. 447-8. 455-6. 465-6. 469. 471. 480-3. 506. 538. 543. 592. 613. 617-22.

Zahrtmann, Christian Christopher 31. 458. 612-3.

Zahrtmann, Christine Marie 611.

s. 648Zahrtmann, Conrad 30. 35. 38. 56. 74. 188. 296. 515. 606.

Zahrtmann, Elisabeth se Erichsen, E.

Zahrtmann, Frederik 611.

Zahrtmann, Gertrud f. Bidsen 611.

Zahrtmann, Hans 35. 52. 56. 69. 70. 73. 146. 153.

Zahrtmann, Hans Jørgen Chr. 612.

Zahrtmann, Henrik Chr. 611-2.

Zahrtmann, Herman 35. 57. 96. 140-1. 621.

Zahrtmann, Joh.Henr. (I-II) 611. (111)612.

Zahrtmann, Laura f. Jespersen (K. Z.s Moder) 12. 17-8. 22-3. 25. 28. 30-2. 34. 36-9. 41. 49-50. 53-5. 57-8. 65. 69. 77. 80-3. 94-100.108.121-2. 141. 143-4. 146. 148. 156-7. 159. 167. 187. 205. 210. 212. 221. 225-6. 233. 236. 272. 274. 276. 284. 286. 290-6. 322-4. 349. 353. 360-1. 379. 389. 396. 401. 406-7. 413-4. 416. 418-20. 425. 431-2. 436. 439. 443. 446-8. 453. 455-6. 465-6. 469. 472. 475. 478. 480-4. 487. 489-90. 492. 494. 497-500. 502-3. 506. 508-10. 512. 515-6. 518. 520-1. 523.

Zahrtmann, Laura (fortsat) 527-8. 531-2. 534. 541. 543-4. 550-2. 556. 561. 576-8. 581. 584-7. 591-8. 604-9. 613-4. 616. 619-22.

Zahrtmann, Mariane 612.

Zahrtmann, Marie Anna f. Friis 611.

Zahrtmann, M. K. 12. 57. 73. 96. 221. 283. 333. 349. 407-8. 432. 439. 447-8. 471. 479-80. 529. 532-5. 541. 543-4. 552. 554. 561-2. 585. 592. 597-8. 605. 622-3.

Zahrtmann, Peder Tetens, Boghandler 35. 57. 73. 81. 188. 395. 480. 621.

Zahrtmann, Peder Tetens, Geheime-legationsraad 60. 612.

Zahrtmann, Sophie 612.

Zahrtmann, Sophie Elisabeth f. Donner 38. 303. 613.

Zahrtmann, Vilhelm 17-20. 22. 24. 30. 32-4. 36. 38. 58. 406. 620-2.

Zangenberg, Chr. 402.

Zepelin, D. 59.

Zeuthen, L. 333. 357-69. 445. 469.

Zuloaga 563.

S. 649 BILLEDFORTEGNELSE

Hvor intet Kunstnernavn angives, er Billedgjengivelserne efter Arbejder af Kristian Zahrtmann.

Titelvignet. Leon. Chr. Bronze. Gibsmodel c. 1885. Tilh. Etatsraad M. Dessau.

Moderens Portræt. Blyantstegning 1869. Tilh. Fru Bodil Wilhjelm 13

Bornholmske Melodier. Omslagstegning til Musikhæfte. Civita 1883 15

Tre Tulipaner. 1868. Tilh. Direktør Mario Krohn 16

Bedstemoderens Portræt. Efter Daguerreotypi fra 1846 25

Bedstemoderens Hus og Have 1868. Tilh. Fru Barbara Høyer 26

Forældrehjemmet paa Storegade i Rønne. Efter Fotografi 1874 27

Moderens og Faderens Portræter. Efter Fotografier 1863 og 1864 28

Sex Silhuetter klippede i Vinteren 1860 35

»Kallaen derhjemme«. Tegning i K. Z.'s første Skitsebog 51

Værelset i Pensionatet i Aabenraa. 1864. Tilh. Fru Elisabeth Erichsen 52

Gaarden i Forældrehjemmet. Efter Fotografi 1899 61

Hammershus Slotsruiner. 1864. Tilh. Generalkonsul V. Glückstadt 62

Fævogten med Udsigt mod Rønne. 1864. Tilh. Overlæge M. K. Z 63

Søsteren Elisabeth. Blyantstegning i K. Z.'s første Skitsebog 64

Aug. Jerndorff: To Tegninger fra et Kammeratsold 1867-68 68

Fire Brødre. Blyantstegninger 1865-68. Tilh. Familien 73

Broderen Conrad Z.'s Portræt. 1867. Tilh. Ingeniør Conrad Z 74

Søsteren Elisabeth. Blyantstegning 1869. Tilh. Maler Poul Christiansen 75

Vilhelmine Erichsens Portræt. 1867. Tilh. Grosserer Theodor Jensen 76

Moderens Portræt. 1867. Tilh. Forvalter Herman Z 77

Selvportræt. 1867. Tilh. Grosserer Chr. A. Jensen 78

En Konfirmandinde. 1868. Tilh. Fru Frederikke Haslund 87

»Erlandsens Stue«. Blyantstegning 1868. Tilh. Rønne Museum 89

Søsteren Elisabeth. (»Ung Pige før Badet«.) 1868. Tilh. Apotheker Alfr. Benzon 90

Studie til Karen Brahes Hoved. Blyantstegning 1868. Tilh. Overlæge M. K. Z. 91

Gaarden i Forældrehjemmet. 1868. Tilh. Overlæge M. K. Z 92

Moderen i Profil (til første Leon. Christina-Billede). 1870. Tilh. Fru K. M. Zacho 94

Fire Udkast til Leon. Chr.-Billeder. Blyantstegn. 1869-70. Tilh. Overlæge M.K.Z. 97

Søsteren Bodil. Buste i brændt Ler. 1870. Tilh. Fru Bodil Wilhjelm 98

Portræt af Fru Vilhelmine Haslund. 1868. Tilh. Fru Frederikke Haslund 103

Studie til Leon. Chr. Blyantstegn. efter Moderen 1870. Tilh. Overlæge M. K. Z. 104

»Hulekompagniet«. Udenfor Kyhns Have-Atelier. Fotografi fra c. 1872 107

Studietegning til »Kvinden laver sig Øllebrød«. 1870. Tilh. Overlæge M.K.Z. 108

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

»Roselil og hendes Moder«. 1869-70. Tilh. Fru Anna Heilbuth 109

Pietro Krohn?: K. Z. ved Staffeli. 1869. Tilh. Fru Elisabeth Erichsen 110

Skitsebogsblad. Portræt af Otto Haslund. 1867 111

Skitsebogsblad. Pietro Krohn sovende. Tilh. Direktør Mario Krohn 114

Aug. Jerndorff: Portræt af K. Z. Blyantstegning 1870. Tilh. Rønne Museum 123

Portræt af Søsteren Bodil. 1871. Tilh. Fru Bodil Wilhjelm 124

Roser og Reseda i et Blomsterglas. 1872. Tilh. Statens Museum for Kunst 125

Leonora Christina i Fængslet. 1871. Tilh. Fru Anna Heilbuth 126

Leonora Christina i Fængslet. 1871. Efter Kunstforeningens Tegning 127

Forarbejde til »Scene fra Chr. VII' Hof«. 1872. Tilh. Fru Hanne Benzon 133

Forarbejde til Caroline Mathilde. 1872. Tilh. Fru Bodil de Neergaard 134

s. 650 Forarbejde til Struensee. 1872. Tilh. Grosserer E. Aug. Bloch 135

Forarbejde til Sigbrit. 1872. Tilh. Samme 136

Forarbejde til Christian II. 1872. Tilh. Maler Prof. Harald Foss 137

Forarbejde til Sigbrit. 1872. Tilh. Kontorchef L. Poul Larsen 138

Nøgent Forarbejde til Chr. II. 1872. Tilh. Fru Anna Heilbuth 139

Broderen Herman. 1872. Tilh. Forvalter Herman Z 140

Portræt af Fru Michella Erichsen. 1872. Tilh. Mægler Mogens Broe 149

Scene fra Christian VII's Hof. 1873. Tilh. Doktor A. Heine 150

Sigbrit og Christian II. 1873. Tilh. Godsejer H. Nørgaard 151

Fisker fra Hornbæk. 1873. Tilh. Hs. Excl. Prof. Vilh. Thomsen 152

Hjob og hans Venner. Karton i Kul. 1872. Tilh. Kunstforeningen 155

Forarbejde til »Herren taler til Kain«. 1874. Tilh. Fru Rigmor Bruun 156

Dagligstuen med Moderen og Søstrene. Rønne 1872. Tilh. Fru Bodil Wilhjelm 159

En Violinspiller. 1873. Tilh. Enkefru Anna Lindegaard 160

Belysningsstudie til »Leon. Chr. forlader Fængslet«. 1873. Tilh. Fru A. Heilbuth 161

Fru Dorthea Lindegaard. 1874. Tilh. Enkefru Anna Lindegaard 162

Leonora Christina i Fængslet. 1874. Tilh. Grosserer Julius Hertz 165

En Fannike. Blyantstegning 1875. Tilh. Amtsforvalter C. Weidemann 173

Forarbejde til »Charlotte D. Biehl«. 1874. Tilh. Etatsraad Wilh. Hansen 174 Forarbejde til »Julie og Ammen«. 1874. Tilh. Statens Museum for Kunst 175

Frants Henningsen: Portræt af K. Z. 1875. Tilh. Fru Vitta Larsen 176

Fra Plantagen ved Ribe. 1875. Tilh. Generalkonsul V. Glückstadt 181

Bedstemoderen med sit Barnebarn. 1875. Tilh. Statens Museum for Kunst 182 Under Salmesangen i Ribe Domkirke. 1875. Tilh. Bankdirektør O. Ringberg 183 Christian II ved Blodbadet i Stockholm. Blyantsskitse 1875. Tilh. Samme 184

Carl Thomsen: K. Z. ved Arbejdet. Ribe 1875. Tilh. Rønne Museum 189

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

- Madame Ullebølle. 1874. Tilh. Den Hirschsprungske Samling 190
- Portræt af Fru F. Hendriksen. 1875. Tilh. Xylograf F. Hendriksen 191
- Portræt af Otto Haslund. Blyantstegning c. 1875 192
- Pietro Krohn: To Tegninger fra Italiensk ABC. 1875. Tilh. Fru Fr. Haslund 213
- Knælende Præsti Siena Domkirke. 1876-77. Tilh. Generalkonsul V. Glückstadt 214
- Forarbejde til Samson. Siena 1876. Tilh. Grosserer C. Hedgaard 223
- Pietro Krohn : K. Z.'s Portræt i Italiensk ABC. 1876. Tilh. Fru Fr. Haslund 224
- Ung Kærlighed. Rom 1877. Tilh. Grosserer Theodor Jensen 230
- Forarb. til Præsten i »Monsignorens Besøg«. Rom 1876. Tilh. F. Hendriksen 239
- Forarb. til »Forældreglæde« (Lion, og Lov.). 1877. Tilh. Winkel & Magnussen 240
- Fløjtespillende Hyrde. Rom 1876. Tilh. Fru Johanne van der Aa Kühle 241
- Lionardo som Postbud. Saracinesco 1877. Tilh. Mrs. James Hipkins 242
- Lovisa vuggende Barnet. Saracinesco 1877. Tilh. Generalkonsul V. Glückstadt 255
- Lovisa. Forarb. til forannævnte Maleri. 1877. Tilh. Fuldmægtig Povl Helsted 256
- Lionardo. Saracinesco 1877. Tilh. Frk. Ellen Lorentzen 257
- Jubal og Familie. Rom 1876-78. Tilh. Enkefru Emmy Brøndum 258
- Apelsinhøst i Amalfi. 1878. Tilh. Forlagsboghandler Johan Frimodt 279
- Leende Pige hoved. Amalfi 1878. Tilh. Ove Greve Danneskiold-Samsøe 280
- Pige fra Amalfi. 1878. Tilh. Prof. Viggo Johansen 281
- Fem kloge og fem daarlige Jomfruer. 1878. Tilh. Geheimeetatsraadinde C. Vett 282
- Fra den romerske Forfaldstid. Kjøbenhavn. 1879. Tilh. Grosserer Theodor Jensen 287
- s. 651 Aspasia ved Sønnen Perikles' Buste. Tegn. e. Maleriet. 1880. Tilh. F. Hendriksen 288
- Julie og Ammen. 1881. Tilh. Den Hirschsprungske Samling 297
- Et Interiør fra forr. Aarh. (Chr. VII' Hof). 1881. Tilh. Statens Museum f. Kunst 298
- Blomstersælgerske. Kjøbenhavn. 1880. Tilh. Inspektør Emil B. Sachs 299
- Leonora Christina i Maribo Kloster. 1882. Tilh. Statens Museum for Kunst. 300
- Dronning Sofie Amalies Død. 1882. Tilh. Den Hirschsprungske Samling 309
- Dronning Sofie Amalies Død. 1882. Tilh. Statens Museum for Kunst 310
- J. Skovgaard : Randtegn. t. Festen f. Rafael. 1883. Tilh. Ingeniør H. S. Hendriksen 318
- Pjerrot i Dyrehaven. 1880. Tilh. Enkefru Anna Mønsted 327
- Maskerade. Studiehoved. Kjøbenhavn. 1882. Tilh. Vexelmægler Wm. Heckscher 328
- Ambrogio. Studiehoved. Civita d'Antino 1883. Tilh. Den Hirschspr. Samling 337
- Santa Maria degli Angeli i Rom. 1883. Tilh. Apotheker Alfr. Benzon 338
- Piger som bære Kalk. Civita d'Antino 1883. Tilh. Den Hirschspr. Samling 341
- J. Skovgaard : Gadeparti m. Kirken i Civ. d'Antino. Tegn. 1883. Tilh. Kunstneren 342
- Italiensk Familiescene. Civita d'Antino 1883. Tilh. Fyns Stiftsmuseum. Odense 347

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

J. Skovgaard: Pige og Karl meje Korn m. Segl. Tegn. 1883. Tilh. Kunstneren 348
Søndag i Abruzzerne. Civita d'Antino 1884. Tilh. Generalkonsul V. Glückstadt 367
Drenge med Olivengrene. Palmesøndag. 1884. Tilh. Grosserer Emil Henius 368
Joakim Skovgaard: Civita d'Antino. 1886. Tilh. Kunstneren 377
Parthenon set fra Vest. Athen 1884. Tilh. cand. jur. E. Bissen 378
Tegninger efter græske Vaser. 1884. Tilh. Terrakottafabrikant H. Hjorth. 391 og 394
J. Skovgaard: To Billeder fra Syltekrukken. 1884. Tilh. Kunstindustrim. 392 og 393
Leonora Christina forlader Fængslet. 1885. Tilh. Fru Ellinor Knudtzon 397
Morgenstemning. »Don Juan«. 1885. Tilh. Samme 409
En romersk Gibser. 1886. Tilh. Grosserer O. Wandel 410
Modelstudie 1885. Tilh. Dr. phil. Peter Hertz 411
Studie til Leon. Christina klædes af i Fængslet. 1886. Tilh. Gross. W. Bendix 412
Kong Salomo og Dronn. af Saba. Kjbh. 1886. Tilh. Konferensr. Vilh. Jørgensen 421
Hjob og hans Venner. Kjbhvn. 1886. Tilh. Etatsraad Wilh. Hansen 422
Leon. Christina klædes af i Fængslet. Kjbh. 1888. Hirschsprungske Samling 423
Leonora Christina i Frederiksborg Slotshave. 1888. Tilh. Samme 424
P. S. Krøyer: To Silhuetter. Civita d'Antino 1890 440
Studenter drage ud til Kjbhvn.s Forsvar 1659. 1888. Tilh. Grosserer Ad. Trier 441
Studiehoved til foreg. Billed. 1887. Tilh. Overretssagfører P. E. Sporon 442
Madame Ullebølle (Bakkantinde). Kjbhvn. 1888. Tilh. Jac. S. Meyers Bo 451
Adam og Eva i Paradiset. Tegning 1892. Tilh. Hirschsprungske Samling 452
Vilh. Hammershøi: Portr. af K. Z. Kjbh. 1889. Tilh. Maleren S. Hammershøi 461
Italiensk Moder. Civita d'Antino 1890. Tilh. Papirhandler Ad. Levison 462
Madonnabillede. Civita d'Antino 1890-93. Tilh. Civita d'Antino 463
S. Lidani Fest i Civita d'Antino. 1890. Tilh. Amtmand Baron Bille-Brahe 464
En Slange. Ravello 1891. Tilh. Grosserer J. H. Melchior 473
Firfløjet Skærm. Pagefigurer. Broderi. 1898. Tilh. Fru Elisab. Erichsen. 474 og 475
K. Z. ved Arbejdet i Forældrenes Gaard. Fotografi 1899 476
Det mystiske Bryllup i Pistoja. Kjbhvn. 1894. Tilh. Grosserer Th. Jensen 485
Herren aabenbarede sig for Disciplene. Kjbh. 1895. Tilh. Mrs. James Hipkins 486
Thorald Mogensen : K. Z.'s Bomærke i Cerroniernes Hus. Tegning 490
Kronprins og Kronprinsesse Friedrich. 1900. Tilh. f hv. Hotelejer Christensen 495
s. 652 Leonora Christinas sidste Farvel fra Ulfeld. Kjbhvn. 1899. Tilh. J. Vilhjelm 496
Aug. Jerndorff: To Sider af Mefistovisen 31. 3.1903 504 og 505
Leonora Christina. Tegning til Statue. 1904. Tilh. Kvindelig Læseforening.. 513
Leonora Christinas Død. Kjbhvn. 1895. Tilh. Overretssagfører K. Levysohn. 514

Rasmus Frederik Hendriksen, 1847-1938, *Kristian Zahrtmann - en mindebog bygget over hans egne optegnelser og breve fra og til ham*,

Italienske Bønder. Civita d'Antino 1903. Tilh. Nationalmuseet, Stockholm 523
Festlig Middag i Civita d'Antino. Fotografi fra 1905 524
Udflugt til Cerroniernes Vigne i Civita d'Antino. Fotografi fra 1908 525
J. Wilhjelm : K. Z. malende paa Torvet i Civita. 1905. Tilh. Direkt. Joseph Levin 526
En Fange. Johanne den Gale. Kjbhvn. 1899. Tilh. Prof. Dr. med. Th. Rovsing 535
P. S. Krøyer: Portræt af K. Z. Pastel. 1902. Tilh. Frk. Michella Erichsen 536
Lady Macbeth. Kjbhvn. 1899. Tilh. Etatsraad Martin Dessau 545
Maria Stuart Natten før Henrettelsen. Kjbh. 1902. Tilh. Isl. Kbm. Aage Berlème 546
Nero. Kjbhvn. 1903. Tilh. Fabrikant Jørgen Petersen 547
Struensee og Caroline Math. Kjbh. 1910. Tilh. fhv. Hotelejer C.P. Christensen 548
J. Rohde : Portr. af K. Z. Civita d'Ant. 1896. Tilh. Nationalmuseet, Stockholm 557
Leon. Christina forlader Fængslet. Statuette i Bronze. 1910. Tilh. M.S. Grosell 558
Thorald Mogensen: K. Z. Byste i Bronze. 1909. Tilh. Generalk. V. Glückstadt 559
Sokrates og Alkibiades. Kjbhvn. 1907. Tilh. Fabrikant E. A. Christensen 560
Anders Trulson og P. Christiansen. Civ. d'Ant. 1911. Tilh. Gross. Andr. Petersen 569
Civita d'Antino set fra Tærskelpladsen. Fotografi 1908 570
Dronning Christina af Sverige. Kjbhvn. 1907. Tilh. Papirhandler Ad. Levison 579
Peter Hansen: Portræt af K. Z. Kjbhvn. 1912. Tilh. F. Hendriksen 580
Joh. Rohde: K. Z. ved Arbejdet. Kjbhvn. 1909-10. Tilh. Frederiksborgmuseet 589
K. Z. i Casa d'Antinos Spisestuevindue. Fotografi 1913 590
Sigurd Wandel: Portræt af K. Z. 1915. Tilh. Kunstneren 599
Selvportræt. Kjbhvn. 1917. Tilh. Ch. M. Bach 600
Byste af K. Z.'s Moder. Tilh. Forvalter Herman Zahrtmann 609
Silentium. Udk. til Loft i et Bibliotheksværelse. 1914. Tilh. Fabr. J.W. Reves 610
Moderens Portræt. Rønne 1901. Tilh. Overlæge M. K. Zahrtmann 616
Faderens Portræt. Rønne 1887. Tilh. Samme 617
K. Z.'s Askeurne 623
Mindesten paa K. Z.'s Grav. Vestre Kirkegaard 624
Alle Vignetter i Texten er efter Tegninger af Th. Bindsbøll
Bemærkningen : H. Chr. Chr. Nr. i Teksten og under Billeder henviser til H. Chr. Christensens »Kr. Zahrtmann, Fortegnelse over hans Malerier« 1917

s. 653 BILLEDERNE ER UDFØRTE I
F. HENDRIKSENS REPRODUKTIONS-ATELIER
DER PAA EGET FORLAG HAR LADET BOGEN TRYKKE
PAA HAANDGJORT PAPIR FRA DE FORENEDE PAPIRFABRIKKER
I NIELSEN & LYDICHES BOGTRYKKERI (AXEL SIMMELKIÆR)
INDBUNDET AF JAKOB BADEN
UDGIVET NOVBR. 1919